30

Tullius de Officiis cum commentariis Petri Mar-
si eiusq; recognitione. Cuius epistolas quæso
perlegas & in principio & in calce ope
ris editas. Insunt præterea pa-
radoxa: de amicitia: de sene
ctute: cum interpre-
tibus suis.

Petri Marsi recognitio commentariorum in officia Ciceronis: ad. R. in Christo patrem & d. d. Raphaelem Reatium. S. Georgii ad uelabrum Cardinalem: ac S. R. E. Camerarium.

Vetus & amplissimo dignũ præconio fuit institutũ uenerãde præsul: ut hi qui ad uerã humanitatis gloriã suspirarẽt: hoium animos aliquo genere officiorũ demereri cõtẽderent. Et ad ueritatem rebus omnibus præponendam: nunc monendo: nunc docendo: itineris cõpẽdium pro uiribus aperirent. Quopropter ueteris philosophiæ clarissima lumĩa Plato & Aristoteles: ad cõem utilitatem nati & eruditioné: primas ueritati dandas censuerunt: quoq; alter homerum ueritati non duxit præponendũ: alter uero non solũ amicis: uerũ & sibi præferre non erubuit. Nam qui falsa docet atq; defendit: ignorantiam suam fatet: & ducẽ ad omne scelus impudentiam: Hoq; factis insistens uestigiis: licet hallucinanti similis: mea cõmentariola recognoui. Cũ in illis multa iuueniliter ac minus q̃ decuisset considerate dicta cognoscerẽ: celeritas nãq; partus effecit: ut manca quodãmodo & haberẽtur & eẽnt: cũ horatianæ maturitatis opportunitatem expectare non sustinuerint: qđ ĩprudentiæ ascribendum ẽ: præsertim hac ætate quæ p oẽm Italiam pspicacissimis decoratur ĩgeniis: ut sæculũ illud eruditissimũ: si præmia studiorum non deessent: latina lingua: quæ geticũ nescio qd sapiebat & Vandalum: redisse merito affirmaret. Sed auri sacra fames: uitæ uel maximum decus oppugnat: & clarissimum lumẽ auara temporanitun tur extinguere. Sacraueram hos cõmentariolos: ne ingratus uiderer: Cardinali Mantuano de me optime merito. Hæc recognitio pater amplissime nomini tuo debebatur. Cuius in omni genere uirtutis excellentia & ĩgeniũ: ad illos facile demerendos: qui dotibus naturæ non abutunt: effecit: ut Mecœnates aut pisones nõ desiderem. Ne igitur ocio qđ benignitas tua mihi cõcessit abuterer: id tẽtaui quod eminẽtissimũ celsitudinis tuæ ingeniũ & supra ætatẽ in rebus omnibus iudicium efflagitabant. Vtilitatẽ: si qua erit in his Petri Marsi clientis tui cõmẽtariolis: amplitudini tuæ debebũt adolescentes: quoq; ĩstitutioni: te hortante: te duce: pro uiribus consulẽdũ duxi: quod ut aliquãdo consequerer multa deleui: multa addidi: quæ ex uberrimo Platonis: & Aristotelis fonte deducta: Ciceronis maiestas exposcere uidebat. Eãdem limam interpretatio Syllii italici pꝓpedẽ experiet. Sed nouæ ĩ Horatium. Tusculanas quæstiones: & diuĩa illa uolumina de finibus uigiliæ tempus pariendi legitimum expectabunt. Vale præsul amplissime: ac huius memoriæ clarum decus: & his lucubrationibus ut cõsueuisti fauere dignum ducas: quæ te imprimis & uenerantur & colunt.

Eiusdem epistola ad. F. Gonzagam Cardinalem Mantuanum.

Cato ille censorius: immo naturæ opus mirabile: & uirtutum uiua imago reuerẽdissime præsul: in prĩcipio suarum originum censuit: hominum: qui ĩ aliquo numero sunt: & e natura uiuunt: nõ minus ocii q̃ negocii rõnem extare oportere. Quod triumphale illud corpus maior africãus: armis & toga clarissimus: bonarum artium specimen: diligenter obseruauit. Tali romani nominis oraculo monitus Ciceronem nostrum in omni disciplinarum genere principem: a quo romana eloquẽtia quanta est & fons doctrinæ uberrimus defluxit: imitari pro uirili parte constitui. Qui ciuili furore offensus: & sceleratoq;: quibus tunc ad uotum omnia succedebant: nefaria rabie exagitatus: urbe foroq; in quo tot tantisq; causis orandis fœlicissime regnauerat: cessit: & ad ociũ: quod non uoluntas: sed necessitas afferebat: uir integerrimus: & ad cõmunem natus utilitatem se contulit. Cuius ne eminẽtissimi ĩgenii acies: & mens supra hominẽ solitudine langueret: officia: quibus posteritatem erudiret: & Romãis ciuibus: de quibus benemeritus erat: ut in tanto rerum turbine: & malis reipublicæ temporibus poterat: cõsuleret: summo studio & cura elucubrauit: quibus nil melius nil honestius excogitari potuit. Ne igitur ocio: quod post uarios labores & molestias sub re tandem nactus sum: & melius mihi ipsi iam polliceri audeo clæmentia tua & generoso aĩo frætus abuti uiderer: diu multũq; cogitaui qd potissimũ mihi cũ decoro agendũ esset qui ab ineũte ætate sacris institutis & cerimoniis initiatus essem & addictus. Tandẽ id elegi quod meæ professioni congrueret: & in se plurimum honestatis hẽret & utilitatis. Ciceronis officia. s. ad usum eruditionem cultũq; uitæ cõis instituta interptari. Non q̃ arbitrer me tanti esse ut id sufficienter pstare potuerim. sed ut alios excitarem qui ĩgenue eruditi & uaria multiplicią; doctrina subnixi tãto ponderi sufficiunt meq; in his bonarum artiũ studiis exercerẽ. Ne ingenium natura hebes meũ nihil agendo situ penitus obduceret. Indignum qppe uisum est: ut in poetis enarrandis tantũ operæ studiiq; a plærisq; ponat: & maximo huius operis fructu. ac uera necessariaq; ad bene beateq; uiuẽdum doctrina priuentur adolescentes quorundam incuria: qui ut correctores uiderentur: nonnulla deprauarũt: & bonoq; ingeniorum culpa: quæ deprauata emendare & obscuris lucem addere dedignantur. Ingrate qdem. cõmuni quippe utilitati consulendum est: si naturam ducem sequi uolumus: & oibus eloquẽtiæ uiribus q̃ Ciceroni acceptam latini referunt qui latine sciunt & loquuntur: uti debent Romani eloquii prĩcipis tam clara monimenta. sed culpa temporum non parua caligine obducta illustrentur: a situq; defendantur. Ad quod omnis: qui litterarum sacra colunt: uehementer hortor: ut & gratum animum erga latini splẽdoris maximum auctorem ostendamus: & aliquod monimentũ supersit: quod nos uixisse testetur: & ut uiuamus. Is enim uiuit qui aliis pdest & se utit: quoniam nihil est eo turpius q nullũ habet argumẽtum: quo se diu uixisse pbet præter annos: qbus nõ uixit. sed uentri obediẽs uitã amisit. Nõ n. refert quãdiu aliqs uiuat: sed q̃ bene. Laboribus equidẽ q generosos aĩos: & a natura bene ĩstitutos nutriũt: & uigiliis nõ peperci. Prudentia tua: q̃ dignitati ecclesiæ: ac saluti dies noctesq; cõsulere studes: non parũ lucubratõibus meis suffragata est. Nullũ qppe officium ĩuenit ad priuatam disciplinã pertinẽs: quod ĩ te uel maxime nõ elucear: publicã uero quis nõ nouit? admirat: & laudat? Quis hoc apostolicæ legatõis munus quo per tot ãnos tanta prudẽtia moderatione animi & summa ĩtegritate functus es: & maxima omniũ gratulatiõe fungeris: nõ summis laudibus tollit: & maiora tantis officiis ominat & optat? Habes hoc ĩnatũ: ut alios regere ac gubernare scias & ornare p meritis: qđ difficile ẽ & pauci admodũ

nouerũt:tibi autem a teneris unguiculis exploratum & cognitum. Iure igitur hæ lucubrationes: quacum cau/
sa fuisti:dedicandæ tibi erant: cui maiora debeo:ad quæ nondum idoneus his præludiis tota mente & ĩgenio/
sis uiribus me comparo. Interea opusculum hoc monumentum ocii mei:nominiq; tuo sacratum accipe:ut au
spiciis tuis:quibus id quantulumcunq; est auspicatus sum:legatur:uigeat:ametur:& illis prosit:quorum causa
Tullius officia scripsit:& ego quoad potui interpretatus sum:& deprauata recognoui ne tanto Ciceronis mu
nere fraudarentur.

De summo bono & uia ad officium.

DE morali philosophia:cuius auctorẽ fuisse Socratem dicũt:unde fons omnium philosophorum ap
pellaĩ in hoc opere:quod in manibus habetur:disputaturi:finem humanum ante omnia indagare
debemus. Hoc enim in actiua philosophia cõstituto:omnia constituta sunt. Nam cæteris in rebus:
ut recte Cicero ait:siue prætermissum:siue ignoratum est aliquid:non plus incõmodi est: q̃ quanti Cicero
unaquæq; earum rerum sit:in quibus prætermissum est qppiam. Summũ autem bonum.idest hu
mana fœlicitas:& finis ultimus si ignoreĩ:uiuendi rõnem ignorari necesse est:ex quo tantus error consequiĩ:
ut quem in portũ homines se recipiant:scire nõ possint. Cognitis aũt bonorum & maloꝝ finibus: inuenta ꝑfe
cto est uia uitæ:cõsirmatioq; omnium officioꝝ. Igiĩ illud extremum:ad quod omnia referanĩ & ipsum ad ni/
hil aliud referaĩ:inueniendũ est:ex quo beate uiuendi rõ inueniri & cõparari possit:de quo inter ipsos philoso/
phos:cum magna sit dissensio:ut facilius & apertius inueniaĩ a principiis naturalibus ordiendum est: ut & qd
natura desideret:& ad quid nati simus:cognoscaĩ. Omne animal seipsum diligit:ac postq̃ ortũ est id agit: ut se
q̃ optime possit conseruet. Hæc conditõe cõmuni omnibus animalibus competere uideĩ: homini uero ut
præstabilissimo omniũq; optimo aĩali nõ hæc solum cõmuni lege cõpetunt:sed etiã aliqd ultra longe illis ꝑsta
bilius:quod ad mẽtem agentẽ contemplaticẽq; ptinet:qbus maxime a cæteris animalibus homo seiungi atq;
illis quasi infinito antecedere interuallo uideĩ:atq; ut primordii sui tempora omittant:sr:in qbus magna igno
rantia & caligine obductus uersaĩ:cum ĩcipit tandẽ ea cognitione quæ ad ipsum accõmodaĩ res cõprehẽdere:
tum paulatim ea ꝓgrediĩ resq; agnoscit:qbus agnitis se tandem agnoscit atq; ĩtelligit. Et cum ĩ eo sit appetitus
ad cognitionem suam accommodatus:ĩcipit appetere ea quæ naturæ suæ cõueniunt:& propulsare contraria.
Ergo qcquid homo appetit recte a rõneq; naturæ:id omne positum est in ipso:atq; ad ipsius est naturam accõ/
modatum:quæ sui conseruatrix est:idq; habet ꝓpositũ quasi finem & extremum seu custodiat ĩ optimo sui
generis statu. Ex qbus intelligi debet homini id esse ĩ bonis ultimum:secundũ naturam sese habere & uiuere.i.
ex hoĩs natura undiq; pfecta & nihil regrente. Cum aũt pateat sibi unũquẽq; natura esse carũ:quæ sit hoĩs di/
uini aĩalis natura uidendũ est. Homo corpore & aĩo constat. Corpus partes suas ĩtegras & partim præstantiam
habere cupit:bonam ualitudinem:uires:pulchritudinẽ:sensus ĩtegros:in pedibus celeritatẽ:uim ĩ manibus:ce
leritatem ĩ uoce:in lingua etiam explanatam uocum impressionẽ. Neq; enim dubium est:ut ingt Cicero:quin Cicero
frons:oculi:aures:& reliq̃ partes corporis q̃les sint proprie hoĩs ĩtelligaĩ:sed opus ẽ hæc oĩa ualere & augere:&
naturales motus usus q; habere:ut nec absit qd eorum ægrum debilitatũue sit:id enim natura desiderat. Est ẽt
actio quædam corporis:quæ motus & status naturæ congruentes tenet:ut siqs aliter de ĩdustria fecerit:fugere
plane se ipse:& hominem ex homiẽ exuens naturam odisse uideaĩ:& moderati:æquabilesq; habitus affectões
usus q; corporis apti ad naturam uidentur. Igiĩ quoniam natura a suis omnibus expleri partibus uult: hũc statũ
corporis per seipsum expetit:qui est maxime e natura:quæ tota cõturbanĩ:si aut ægrotũ corpus est:aut dolet:
aut caret uiribus. Animus aũt:in quo doctissimi maiores & prĩcipes doctrĩæ uiri qd cæleste atq; diuinũ esse uo
luerunt:huiusmodi esse cupit:ut & oĩs partes suas habeat ĩcolumes:& nulla de uirtutibus ei desit:siue natura
ipsi concedanĩ:siue studio comparenĩ suo:quarum aliæ uirtutes cognoscendi dicunĩ:aliæ moꝝ:quæ ut Cice
roni placet:& theologis nostris:Scoto maxime:q acumine ĩgenii cæteris antecellit:ĩ uoluntate ponunĩ. Aristo Scotus
telis uero sñia:quo nĩl acutius:nĩl ornatius:nĩl deniq; exactius esse potuit:est enim ĩ philosophia omnium iudi Aristote.
cio singularis:appetitui sensitiuo tribuendæ sunt:ut iustitia:fortitudo:temperantia fontes omnium officioꝝ:
cæteræq; omnes huiusce generis probitates. Et cum homo diuinum aĩal ad res duas natus sit:agendũ.s. & ĩtel
ligendũ:perspicuũ est omnia in animo & ĩ corpore perfecta esse debere:& homines ita uelle cum ipsi a nobis di
ligamur:& omnia ipsa cara nobis esse per se. Nam cui proposita est conseruatio sui:necesse ẽ huic partes quoq;
sui caras esse:carioresq; quo perfectiores sint & magis laudabiles ĩ suo genere. Ea enim uita expetiĩ:quæ sit ani/
mi corporisq; expleta uirtutibus:in eoq; summũ bonũ poni necesse est:quandoquidem id tale esse debet: ut re
rum expetendaꝝ sit extremum. Quibus expositis facilis est coniectura:ea maxime expetenda esse ex nostris: q̃
plurimum habẽt dignitatis:ut inter optimas quasq; partes:quæ expetunĩ uirtus sit expetẽda maxime. Finis
ergo humanus est:more philosophorum loquor:cõgruenter naturæ uiuere.i.adhibita uirtute frui primis a na
tura datis:& in operatione ipsius animæ per uirtutem in uita perfecta fœlicitatem humanam cõstituit Aristo Aristote.
teles. Posito igiĩ fine humano uirtutes amplecti & operationibus studiosis ad illum nos dirigere debemus: ne
frustra nati esse uideamur:cũ omnia suũ habeant finem:& ad illũ omni conatu ac studio dirigãtur & cõtendãt:
& cum simpliciter & reuera bonũ humanæ uoluntati obiciaĩ:& affectabile sit:idq; uirtutem esse dicimus: &
qcqd ab ipsa proficisciĩ: quod officiũ est:quo nĩl melius:nĩl præstãtius:nĩl deniq; ad naturã hoĩs accõmodatius
ĩueniri põt:de ipsis uirtutibus disputandũ est:ut his præceptis:finis noster qsnam sit tandem appareat:quo ob/
lato & cognito:quibus mediis prudẽtissime illũ attingere possumus:exploratũ sit. Id aũt conseq poterimus:si
uirtutes & officia cognouerimus:in qbus ut dictũ est:ex philosophoꝝ sñia fœlicitas humana consistit:quæ est
præmium finisq; uirtutis:& principiũ causaq; bonoꝝ:unde nõ laudabilem sed honorabilem ut rem diuinam
fœlicitatem dicimus esse:cum ad aliqd minime referaĩ:& nulla qualitate affecta sit. Humana igitur fœlicita/
te constituta tanq̃ signo quodam & definita:quid sit uirtus qua ad illam perueniĩ uideamus. Duplex est uir/

tus intellectiua & moralis. Prima actiua est & contemplatiua. Contemplatiuã in præsentia omittamus: de moribus disputaturi. Verum actiuam: cum de prudẽtia dicendũ sit degustabimus. Nam si nõ oratorio, sed exactiore modo: & ut ad philosophos spectat: nominibus uti debemus: & nõ interdum confuse sapientiã p prudẽtia sumere: ut plærũq; a Cicerone fit: sapientia ab ipsa prudẽtia longe distat. Illa enim est de substantiis separatis a materia penitus: cui obiicitur ueritas: qua contemplamur ea: quorum principia: ut aliter sese habeãt minime fieri potest: & scientiam: & intellectum complectitur: estq; prima philosophia: quam theologiam appellamus. Prudentia uero cui & ueritas obiicitur: quæ recto appetitui consentanea sit habet delectum bonorum & malorum. Nam habitus est agendi circa humana bona: recta ueraq; cum ratione: & in quibus habet cõsultatio locum. & enim prudentiæ est bene consulere: quid agendum sit imperare: statuereq; morum uirtutes: atq; omnino mediocritates affectuum. nam operatio accõmodata unicuiq; mediocritati a prudentia proficiscitur. Iccirco illam & matrem uirtutum morum ac reginam: & ui sua totam uirtutem appellare merito licet. quæ nisi in bonum uirum minime cadit. Nec prudens sine morum uirtute esse potest. Quippe semper cum honestate coniungitur: cuius cum contrario. idest uitio malitia est habitus longe a prudentia distans. Igitur ut prudentes esse possimus: morum uirtutes inuẽire & i illis ut tandẽ habitus assequamur: nos sedulo exercere oportet. Moralis uirtus quæ a more: idest cõsuetudine nomẽ accipit: assuetudine fit in nobis: nõ natura. Quippe uirtutes in potestate nostra collocant: & prauitas a nobis sponte comparat. Intellectiua autem incremẽtũ a tempore habet: & doctrina: qua scientias: & habitus intellectiuos habere possumus. Tria sunt quæ in anima fiunt: affectus: potentiæ: & habitus. Virtutes morum nõ sunt affectus: quippe affectibus mouemur: non potentiæ: quæ insunt natura: sed habitus profecto sunt: illis nãq; cum mediocritate ad effectus suscipiẽdos disponimur: non mouemur. Virtus etiam morum electio est aut non sine electione: quam præcedit ipsa consultatio. consistit etiam in mediocritate respectu nostri: quo habitu homines meliores efficiunt: & cum unice recte agamus & diffinite: multis uero modis delinquamus: medium ipsum attingere difficile est: & agentes rem studiosam studiose: & per habitum quem habemus laudamur: habitumq; habere dicimur. Ergo cum finis sit affectabilis uoluntate. idest summum bonum humanum. ea uero quibus itur ad finem cõsultabilia sint: atq; eligibilia: fit ut actus qui circa talia sunt. idest officia p roficiscant ab electiõe ac sponte nostra fiant. At ipsam uirtutem & studiosas operationes circa consultationem & electionem uersari dictum est: & mediocritatem esse ut recta ratio iubet. Vnde fit ut uirtus morum sit habitus electiuus in mediocritate consistens: quæ est ad nos definita ratione. & ut ipse prudens definierit: ut placet Aristoteli: quam esse assequemur si medium ipsum & rectum attingemus. Id autem erit si officiis & studiosis actionibus delectabimur. quibus tandem paratur habitus: quem cum adepti fuerimus: fœlicitatem humanam præmium uirtutis facillime consequemur: ad quã nati sumus: & studiose properare debemus. Iam officia explicanda sunt: illis enim ad illud medium peruenitur: ut dictum est: de quibus Cicero latinarum litterarũ parens & romanæ eloquentiæ uel præcipuus auctor: & qui diffusius nomen suum q̃ imperium populi Romani terrarum principis se extenderit: propagauit: & qui primus apud latinos philosophiam rudem & impolitam cum eloquẽtia iunxit. Nam ei quasi ciuitatem dedit: cum Romæ pegrinari uideretur: nec se nostris sermonibus esset re auderet. Ad Ciceronẽ filiũ suũ Athenis philosophiæ incumbentem præceptore Cratippo peripatetico: & illius ætatis principe philosophorum elegantissime simul & eruditissime scripsit: ut hominem fœlicitati subiectum ad illam præpararet & duceret. Quod opus deo annuente: oarium: elegans: multiplex: & cum magna sui auctoris laude diffusum interpraetabor: ut uia ad fœlicitatem quam expeditissima pateat: & medium tenere possimus: a quo sine uitio nõ discæditur. Materia huius operis est philosophia moralis: quæ de iustis: honestis: & quæ sunt his contraria disputat: hominemq; ad fœlicitatem humanã perducit. Hæc spes bene beateq; uiuendi primos illos ad philosophandũ impulit: ut omnibus neglectis & posthabitis rebus: se in optimo & tranquillo uitæ statu collocarent. Philosophia. n. tranquillitatem uitæ mortalibus largita est: & mortis terrorem sustulit: cui ut sanemur nos excolendos dare debemus: ut Cicero monet. Subiectum est duplex: propinquum & remotum. Propinquum est homo ea ratione qua cõgruenter naturæ uiuit seruans media officia: aut plæraq; maiorũ præcepta & instituta. Remotum est homo: ea ratione qua humanæ fœlicitati subiicitur. Solus enim homo hanc fœlicitatem assequi potest. Nam officiis mediis siue communibus seruatis: ad habitum uirtutis peruenitur: & paratur humana fœlicitas: ad quam ipsa natura nos creauit & direxit. Genus dicendi est medium quantum ad uerba: graue autem ad sententias: nam hic agitur de philosophia. qua nihil potest esse grauius. Triplex est figura elocutiõis: grauis: mediocris: attenuata: & sunt adeo connexæ: ut separari non possint: nam in quolibet opere omnes isunt. Et cum dignitates & exornationes faciant hæc tria genera: cum plura insunt: quæ ad grauem figuram pertineãt: fit ut illud opus a maiori parte denominetur: dicaturq; esse in prima figura: ut æneis Virgilii: oratiões Ciceronis: & cætera id genus. Hæc quæ scripsit in philosophia non habent illam uim dicendi: quam orationes. ideo dicuntur esse in mediocri. Vnde ipse ait: hortor te mi Cicero: ut non solum oratiões meas: sed hos etiam de philosophia libros: qui se iam illis fere æquarunt: studiose legas. Vis enim dicendi maior est in illis. Finis & animus auctoris est instituere filium præparareq; ad summum bonum humanum: & etiam alios: qui hæc uiuẽdi præcepta seruauerint. Omnes igitur officiosi esse debent: ut summũ illud assequantur: ne more pecudum uiuentes: frustra in lucem æditi uideantur. Sed de his hactenus: iam ad interpretationem ueniamus.

QVanquã te Marce fili. In omni re septé circunstãtiæ requirunt. Persona: res: causa: locus: tẽpus: modus: materia: quæ maximã habent uim: ut si quis eas neglexerit: decorem suũ seruare nõ possit: aut aliqd laude dignũ efficere. Vnde dicit Seneca. Referr: quid: cur: quãdo: quare: ubi: & cætera sine quibus facti ratio nõ constabit. Cũ Cicero. M. Tullii Ciceronis filius philosophiæ operã daret. Ipse locus gymnasiũ fere totius orbis: & omnium bonaꝝ artiũ & disciplinaꝝ emporiũ eum hortabat: ne ipsas Athenas scientiarũ inuẽtrices cultricesqꝫ dedecoraret. Inde debebat excitari splẽdore pr̃ni nois: qui omni-

M. Tullii Ciceronis Officiorum Liber primus ad Marcum filium.

Vanquã te Marce fili ãnum

bus palmam eripuit: in omni disciplina eminentissimus. Præterea philosophia ipsa: q̃ est ars uitæ & pturbationũ medicina: ut qui eã uitæ parentẽ aspernent & uituperent: parricidæ appellandi sint. Ipsa etiam ætas id suadebat: quæ præceptis & institutis philosophiæ gaudere debet. Nam quis est ingenua & honesta familia educatus: qui turpitudine ipsa nõ offendat? Decet bonæ indolis adolescenté parere philosophiæ præceptis & ratiõi: sed maxĩe oportebat Ciceroné omnis bonas artes amplecti. ne a tanta patris excellentia degenerare uideret. quod postea accidit. Ingẽiũ uis inqt Seneca: præceptis alitur & crescit: nouasqꝫ psuasiones adiicit ĩnatis. & deprauata corrigit. & alibi. Facile est teneros adhuc aĩos cõponere. difficulter recidũt uitia. q̃ nobiscũ creuerũt. Diuidit hoc opus ĩ prœmiũ & tractatũ. In prooemio ea facit: quæ a scriptoribus ut ueteꝝ ĩstituto sancitũ est: diligenter custodiri seruariqꝫ debẽt: captare. s. beniuolẽtiã: docilitatem & attentioné. Docilẽ facit auditorem: summã totius rei: de qua disputaturus ẽ: perstringẽs. Dicit. n. se de officiis scripturũ. Beniuolentiã captat a psona Cratippi: qué pricipẽ illius memoriæ philosophoꝝ appellat. a psona filii: cũ filiũ appellat: & iudicio illius pmittit un opĩonibus philosophantium. A re ipsa: laudans præcepta de officiis: dicẽs ea latissime patere: cum nulla sit uitæ pars: q̃ officio uacare debeat. A psona sua: laudans officium suũ sine arrogãtia. A persona alioꝝ: quoꝝ opiniones confutat ut Aristonis Pyrrhonis Herilli: & Epicureoꝝ. Inde cũ futura sit oĩs disputatio de officiis cum rõne: & officiũ æquocũ sit: & ꝓpositio æquiuoca & ambigua distĩguenda sit: ut cõueniãt inter disserẽtes quid sit de quo disputatur: Diuidit prius officium: ĩde definit. Et cũ ꝓœmium debeat cõtinere capita rerum: de quibus dicẽdum est: ꝓponit se disputaturum de honesto: utili: & repugnãtia: quæ uidetur esse inter utile & honestũ. Et cũ hoc facit: reddit auditorẽ attentũ. Id aũt fit cũ pollicemur nos de rebus magnis & utilibus dicturos: & si numero exponũt res de quibus disputandũ est: ut cicero facit in primo uolumine disputaturus de honesto: dicit homines habere semina quædã & uirtutis igniculos a natura datos: ex qbus cõflatur honestum: quod est secũdum naturã. Et diuiditur in q̃tuor partes: prudẽnam: iustitiã. fortitudinem: & temperantiam: q̃ sunt magnæ & ueræ uirtutes: ꝓpterea qꝫ ex rõne oriunt: qua nihil ẽ in homine diuinius. De his ergo disputat: quas appellat fontes omniũ officiorum. Sed prius de officiis. i. operatõibus studiosis: quæ ab ipsa prudẽtia oriunt. Inde a iusticia: & fortitudine. Postremo a temperantia: ubi declarat quid sit illud decoꝝ: quod ubiqꝫ seruandũ ẽ. Demũ ꝓpositis duobus honestis. utrum sit honestius. In secũdo uolumine disputat de utili distinguẽs ea q̃ ad tuendam uitam pertinent: ꝓbans per inductioné nihil humanæ uitæ ꝓdesse sine opera hominis: diciqꝫ imperãtibus nihil esse utilius q̃ nõ timeri a subditis: sed amari cum odio habeantur qui aliis formidolosi sunt. & affert tyrãnoꝝ exempla: qui fere omnes interficiunt. Inde gloriam ex tribus cõstare dicit: si diligit multitudo: si fidem habet: si cum admiratõe quadam honore quempiam dignũ putat. Qui gloriam quærit. qua ratõe ista parẽtur docet. Inde ponit primã adolescentis cõmendationem: afferens nõnullorum exempla: qui in prima ætate laudem sibi & gloriam cõpararunt. Inde agit de beneficentia & liberalitate: largitiõibus: ædilitiis: muneribus: & q̃ opera uti debeamus emerendi fauoris & beniuolentiæ gratia: quis potius defendẽdus sit: diues an pauper. Inde de tribus exigendis: tandẽ duobus ꝓpositis utilibus: utrum sit utilius. In tertio & ultimo disputat de repugnãtia: non quæ est: sed quæ uidet esse inter utile & honestum: constituitqꝫ formulam: qua officium cognoscatur. Et discurrens per quatuor uirtutes ostẽdit nihil esse utile: qđ nõ sit honestũ. Et simul agit de prudẽtia & iusticia: docẽs nihil eẽ utile qđ sit malitiæ cõiunctũ & iniustitiæ: ponẽs exẽpla de his: q dolo malo alios circũueniũt: & disputat de ꝑdiis uendũdis & mancipiis: & an uitia debeat uẽditor apire emptori: & qđ ꝑstari debeat: quis sit uir bonus. Nec eẽ utile alicui occupare patriã: ubi cæsarẽ taxat. Inde ponit nõnullas q̃stiones Hæcatõis stoici: quẽ Panetius erudiuit & cõtrouersias: q̃ sunt ĩ iure stoicoꝝ: & quo tpe ꝑmissa seruãda nõ sint. Quæ oĩs disputatio ad iustitiã & prudentiã pertinet: quaꝝ altera semp ẽ utilis: altera malitia imitatur. Inde agit de fortitudine: ostẽdens nihil esse utile: qđ fortẽ uirũ: & magnũ dedeceat: & ponit exẽplũ Vlyssis. Reguli: & alioꝝ qui magno aĩo mortẽ potius oppetere uoluerũt: q̃ amittere laudẽ fortitudinis & animi iuicti. Postremo disputat de tẽperantia: docẽs nihil eẽ utile: qđ tẽperãtiæ cõtrariũ sit: & sic dãnat illos q ĩ uoluptate summũ bonũ posuerũt: cõtra quos: qa magni nois erant: dicit se uelle uti uelis & eqs. i. totis uiribus ut psuadeat: nihil eẽ utile qđ nõ sit honestũ. Inde imponẽs opi q̃si fastigiũ & extremã manũ: filiũ alloqtur. Quãq̃ te Mace fili. Sẽsus ẽ: quis reoporteat & pene necessariũ sit: quoniã sine repħẽsione aliter facere nõ posses: abũdare iã ꝑceptis phĩæ pp oium de te expectationẽ: cũ audias Cratippũ eminẽtissimũ phũm: & sis apud Athenas oium bonaꝝ artiũ & disciplinaꝝ ĩuentrices: & ubi exẽpla tot claroꝝ uiroꝝ te appellãt: hortant: ꝓuocãt: taméputo utile tibi esse cõiungere græca cũ latinis: & mea scripta legere: q̃ ad tuam eruditionẽ ĩstituta sũt: puto inqt cũ iam annũ audiueris Cratippũ te græcis litteris eruditũ esse: & ĩbutũ philosophicis ꝑceptis ut alia desiderare quasi nõ sit opus: cũ bibas ad uberrimũ philosophiæ fontem: tamen

Opis diuisio

hæc mea præcepta cõducere tibi arbitror: cum propter philosophiam ipsam: tum propter latini eloquii itorem. Lege igiť latina: ut æq̃ doctus sis ĩ utraq; lingua. & sic his circũstantiis imponit filio quasi necessitatẽ perci piẽdi optime philosophiã: cũ eo sit profectus: ut si aliter fecerit intelligat se præter opinionẽ patris iam cõceptã & aliog expectationem facere: quod turpissimum est. Ideo filium exemplo hortať suo Tullius: q latini eloquii maximus auctor habetur: & qui non solum græcog: sed etiam latinog ad suam utilitatem monimenta euoluerat: ut eius ingenio nihil deesset omniũ capaci: quæ cælo' continenť. quãq̃. tam & si iungũtur cum ĩdicatiuo:

Quanq̃ Tametsi ut q̃q̃ oportet: non autem q̃q̃ oporteat: sed dicimus cum oporteat & q̃uis oporteat. Idq; Athenis. addit circũstantiam loci. i. audis Cratippũ: & præsertim Athenis: ubi omnes disciplinæ florent. Oportet. q̃si necesse est & debes: si ab officio discedere nõ uis: & si cupis iusta reprehensione carere. In oratore sic scribit Oportere pfectionẽ declarat officii quo semp utendũ est & omnibus.

iã audiẽtẽ Cratippũ: idq; Athẽis abũdare oportet præceptis ĩstitutisq; phiæ pp sũmã & doctoris auctoritatẽ & urbis: quorum alter te scientia augere põt: altera exẽplis: tamen ut ipse ad meam utilitatem semper cũ græ

Præceptum Præceptis. præceptũ & præceptio idẽ sũt: & diciť præceptũ quasi regula quædam bene uiuendi & documẽtũ traditũ ad aliquam artem percipiẽdã. Hæc philosophia q est de moribus duas habet partes: dogmata & præcepta: qbus ad id quod ex dogmate constitutũ est dirigimur: idest ad ipsum finẽ: quem
Dogma non uno modo philosophantes constituerũt. Ideo uaria erant dogmata: q ut Seneca interpretať. lib. xv. epistolag: nos decreta dicimus: uel scita: uel placita: & opus est tenere dogma: id e ad illud tanq̃ ad signũ officia dirigere quæ cadũt sub præceptis. Hæc dogmata Cice. ĩstituta appellat: de qbus agit ĩ lib. de finibus: ĩ quibus uaria affert dogmata & opiones de summo bono. In hoc opere de dogmate agiť & præceptis. Nã confutatis opinionibus nonnullag disciplinag cõstituit finem ĩ uirtute ex dogmate stoicog: academicorũ: & peripateticog. Et alibi ubi dicit honestũ esse solũ aut summũ bonũ: hæc eni pars: ad dogma pertinet: quod ĩ se continet finẽ. præcepta uero ad finẽ tendũt: itaq; Aristoteles de moribus præcepta traditurus ĩ primo lib. ethices de dogmate agit: cõstituẽs summũ bonũ ĩ operatiõe aiæ per uirtutẽ ĩ uita perfecta. Vtrãq; igiť partẽ Cice. tetigit: quæ necessariæ sunt illi: q uult ĩ phia instituĩ: & ad imaginẽ perfectã effingi. Nã si finem ignorabit: quo se dirigat non habebit. In academicis sic scribit. ii. hæc maxima sunt ĩ phia: iudiciũ ueri: & finis bonog. nec sapiens eẽ potest qui aut cognoscẽdi initiũ ignorat: aut extremũ expetẽdi: aut unde proficiscatur: aut quo peruenĩendũ sit nesciat: & alibi. Rõ
Institutũ uitæ diffinitiõe summi boni continet. Instituta ẽt sunt boni mores & domesticæ disciplinæ: q litteris nõ mãdãtur: sed obseruanť cõmuni opione bonog uirorũ per quandam cõsuetudinẽ. Vnde dr̃ philosophia moralis: q posita est ĩ consuetudie. Nam assuefaciẽdo nos studiosis actionibus & ĩstitutis consequmur habitũ uirtutis: quẽ dũ excolimus fœlicitatem humanã consequmur: q̃ a nobis non possideť sed est ĩ actiõe studiosa. Omne ĩstitutũ est præceptũ: sed non continuo omne præceptũ est ĩstitutũ. nam possunt aliqua præcepta esse quæ non seruantur cõmuni opinione & cõsensu bonog: & possunt ẽt præcipi ea q agenda nõ sunt. Sed ipsa uera phia nihil præcepit qđ agendũ non sit. Sed qdam philosophantes: & ut uerius loquar philosophastri q peccãt ĩ constituendo
Institutio fine bonog: ea præcipiũt: quæ non sunt ĩstituta. Institutiões uero sunt pricipia & dispositiões ad aliquam scientiam: ut ĩstitutiones Iustiniani & Quĩtiliani: qui oratorem a puero instituit. format: & ad imaginẽ perfecti oratoris effingit. Vnde instituere ẽ erudire etiã in aliis rebus: ut apud Iuuenalẽ. Instituitq; rudes melior locusta propinq̃s. i. docet eas ueneficia. Instituta ut dicebã sunt mores: & ea quæ ad uirtutem ducit reipubli. disciplina. Vnde apud iurecõsultos est titulus de institutis antiqs. i. moribus: & cõsuetudine priscog qui optie sanctegs uiue
Auctoritas bant: & apud Valeriũ plura exempla sunt de ĩstitutis antiqs. Iam annũ. circũstantia tẽporis. Auctoritatem. auctoritas est sentẽtia imitatione digna: & æstimatio q̃ reprehẽsioni obnoxia nõ est: q̃ rebus gestis & scientia cõparať: inde auctoritatem dicimus esse in aliquo q dignus est ut omnes eũ spectent & imitteň ob uirtutũ præstantiam. Alter. Cratippus. Potest te augere. ornare: celebriorẽ reddere: & perfectiorem: nam ab ipsa natura inchoati bonis artibus nos ipsi perficimus. Vnde inuẽtæ sunt artes & disciplinæ: ut ipsam naturã adiuuarẽt: q̃ uirtutũ semina nobis tribuit: & sic illũ ad suã perfectiõnẽ hortať. In. iii. de finibus dicit. Nõ eni sapientia genuit hoiem: sed accepit a natura inchoatũ. hanc ergo ĩtuens debet institutũ illud quasi signũ absoluere. Altera exẽplis. i. ipsa urbs Athenag: in qua maxima exẽpla erãt: fuerãtq; ad bene beateq; uiuendũ. Vnde libro qnto de finibus ait. Hoc aũt tẽpore & si multa in omni parte Athenag sunt in ipsis locis indicia summog uirorum: tamẽ ego illa moueor exedra: modo enim fuit Carneadis: quem uidere uideor. Est enim nota imago: a sedeq; ipsa tãta ingenii magnitudine orbata desiderari illã uocẽ puto. Ergo ipsa urbs Athenarũ exemplis: quibus uel maxime abũdabat: eũ augere poterat. & hoc dicit Cicero: ut filius ad illorum qui illic claruerãt: clarebãtq; imitatiõnẽ sese cõparet: nam optimũ quẽq; eligere debemus: quẽ imitemur: & statuæ erigũtur uita functis: ut ceteri ad imitatiõnẽ excitẽtur. Vnde Plynius gaudebat decretam fuisse statuã Spurinnæ: & filio erectã: nõ modo inqt defuncti memoriæ prouisum est: sed exẽplo: acuẽt enim ad bonas artes iuuẽtutẽ adolescentibus: ut digni sint: modo tanta præmia constituta sunt. Ad meã utilitatẽ. exemplo suo monet filiũ: ut iungat græca cũ latinis: cũ id maxime cõducat: ut in ipso Cicerone intueri licet: & locus est ab utili: nã in genere delibératiuo utilitatẽ pponere debemus: & sine græca eruditione: quæ de philosophia scripta sunt: intelligi perfecte nõ possunt: ut aũt ĩtelligerẽt nostri opera Ciceronis effectũ est: & plura fecisset: si per nefandissimũ Marcũ Antoniũ: & patria ingrata licuisset: ut ipse polliceť libro secũdo de diuinatiõe: dicens: Adhuc hæc erãt: ad reliq̃ acri tẽdebamus aio: sic parati: ut nisi q causa grauior obstetisset: nullũ phiæ locũ esse putaremus: q non latinis litteris illustratus pateret. Magnificũ illud inqt: romãisq; hoibus gloriosũ: ut græcis de phia lřis nõ egeãt: qđ pfeq̃r pfecto si instituta pfecero. O grauẽ iacturã: o neq̃ hoiem Antoniũ q cõciuibus tãtũ munus iuidisti tuis. Ad meã utilitatẽ.

quoniam Cicero ut romani eloquii ubertatem sibi cōparet:& doctrinā ex græcorum fontibus hauriret:græ/
ca scripta euoluit:ideo subiungit:neq; id in phia solum:sed etiā in exercitatione dicēdi. Cicero:ut eius monimē
ta declarāt:& ipse testatur in secūdo de diui.multa in morali philosophia scripsit:cohortati inqt sumus omnis
ut maxime potuimus ad philosophiæ studiū in eo libro q est īscriptus hortensius:& qd genus philosophandi
minime arrogans:maximeq; & constans & elegās arbitraremur:quartuor academicis libris ostēdimus. Cūq;
fundamentū philosophiæ esset positum in finibus bonorū & malorū:ppurgatus est is locus a nobis qnque li/

cis latina coniunxi:neq; id in philosophia solum sed
etiam in dicendi exercitatione feci:idem tibi censeo fa
ciēdum:ut par sis in utriusq; orationis facultate:Q uā
quidem ad rem nos: ut uidemur: magnum adiumen/
um attulimus hominibus nostris:ut non modo græ/
carum litterarum rudes:sed etiam docti aliquantum
se arbitrentur adeptos:& ad dicēdum & ad iudicādū.

bris:ut quid a quoq;:& qd contra quēq; phi
losophum dicere ur itelligi posset. Tot idem
subsecuti libri Tusculanarum disputationū
res ad bene uiuendū maxime necessarias ape
ruere. Primus.n.est de contemnenda morte.
Secundus de tolerando dolore. de ægritudi/
ne lenienda tertius. Quartus de reliqs animi
perturbatōibus. Quintus eum locum com/
plexus est:q totam philosophiam maxime il
lustrat. Docet eni ad beate uiuendū uirtutem
seipsa esse contentā. Quibus rebus editis tres
libri perfecti sunt de natura deorum:in qbus
omnis eius loci quæstio continet:quæ ut plene esset cumulateq; perfecta:de diuinatōe igressi sumus his libris
scribere:quibus ut est i animo de fato si adiunxerimus erit abūde satisfactū toti huic quæstioni: atq; his libris
adnumerandi sunt sex de re publica:quos tūc scripsimus:cū gubernacula reip. teneremus:magnus locus philo
sophiæq; pprius:a Platone:Aristotele:Theophrasto:Peripateticorumq; familia tractatus uberrime. Nam qd
ergo de consolatione dicam: quæ mihi qdem ipsi sane aliquantum medetur: cæteris item multum profutu/
ram puto:sed etiam i dicendi exercitatōe:idest declamationibus tam græcæ q̄ latinæ. In Bruto sic scribit:Com
mentabar declamitans sæpe cū.M.Pisone:aut.Q.Pompeio:aut cū aliquo quotidie: idq; faciebam multum ēt
latine:sed græce sæpius. Ita inquit eram diodoto stoico & eius artibus uariis atq; multis deditus ut ab exercita
tōibus oratoriis nullus dies uacuus esset:nam cū scriberet i philosophia:libros oratorios iterposuit:ipso teste.
sic eni ait:Cumq; aristoteles:itemq; Theophrastus excellentes uiri:tū subtilitate:tum copia cū philosophia di
cendi ēt præcepta coniunxerit:nostri quoq; oratorii i eundem librorū numerum referēdi uidenť. Ita tres erūt
de oratore. quartus brutus. quintus orator. Hæc omnia eo spectant:ut filiū horteť & ad sententias graues phi/
losophiæ & ubertatē oratōis:quæ duo cumulatissime & potissimū dicendi artē Cicero erat assequutus. Vt sis
par æque doctus græce & latine ac i facultate illius oratōis:quæ oratorum propria ē:& illius quæ philosopho/
rum tantundē possis. utraq; eni uiro ad perfectionē suspirāti necessaria est ut utraq; etiā lingua:latina.s.& græ/
ca. Quā quidē ad rem. sine arrogātia laudat id q; Romāis opera sua præstiterit:& a re ipsa personaq; sua beni
uolētiam captat. Ad quā rem. ut.s. latini possint eē pares in facultate utriusq; oratōis & arte dicēdi atq; philo/
sophia. Nam ante Ciceronē:& Varronē philosophia Romæ peregrinabať:& dicēdi artē Cicero ad summum
pduxit. nos attulimus inqt auxiliū qui scripsimus i philosophia:& omnis locos graues latinos fecimus:& i the
toricis:nihil ptermissum ē:qd ad consumatū oratorē pertineret. Ergo nō modo illi q sunt omnino rudes græ
carū litterarum:sine quibus philosophia græcis līis celebrata sciri nō poterat a latinis. habēt iam cognitionem
philosophiæ latinis monimētis illustratæ a nobis:ut Romani græcis litteris i philosophia nō egeant:sed & illi
q græce sciūt:tamē nō perfecte possunt itelligere locos graues a philosophis græcis tractatos:& iudicare de opi
nionibus & habere delectū:quod prudentis ē. opera nostra inqt Cicero:nō parū adiuti sunt:cum omnia latinis
litteris illustrata sint:& potissimū de finibus bonorū & malorū:in qbus uarias affert philosophantium opinio/
nes:& nō probabiles refellit. Rudes. ignari. rude lignum diciť non expolitū. inde ad animū transferť:rudesq; Rudes
illi dicuntur qui adhuc animū non expolluere disciplinis & doctrina rerumq; usu. Aliquātū. non dixit mul
tum:ut uitaret arrogātiam:& ideo utitur mediocritate. Ad dicendū. quantū ad artem oratoriā: in qua nihil
fere iam a Romanis desideratur:reliquit enim nobis rhetoricos ad.Q.fratrem iuuenili quodā ardore:scriben
diq; litētia & impunitate cōpositos:quibus diuinos illos oratorios omnem & Isocraticā:& Aristotelicam dicē
di ratione complexos:Vir ad cōmunem natus utilitatem substituit. Etenim rhetorici ad herennium qui sub ci
ceronis nomine circunferuntur & leguntur:ciceronis non sunt:quod stilus ipse ieiunus:& mancus quidam:ac
remissus ordo præceptionis plane ostendūt. Riuulus est ex illo fontæ uberrimo deductus. Languida phemia
diuinam ciceronis eruditionem & copiam non sapiunt. Iccirco non eloquentiæ principi opus pene mutū ascri
batur:sed alicui qui ciceronem imitari pro uiribus conatus est:Cui certe successit ad uotum. sed an ille ut pro ci
ceroniano opere legeretur optauerit nescio:hoc unum scio ciceronis non esse sed imitatoris:quod qui acri iudi
cio utrosq; rhetoricos conferre uoluerit facile dispiciet:sed de his alias. Attulit igitur Cicero auxilium Romāis
in arte dicendi:cum dederit optima præcepta & cognitionem ut iam non egeant præceptis græcorum:qui di/
cendi artifices & scriptores fuerunt. Et ad iudicandum. quantum ad philosophiam Topica rerumq; scien/
tiam: quam Cicero complexus erat:& eloquii nitore illustrauerat. Proprium oratoris est dicere. Philosophi
autem iudicare: qui ratione quadam: & formulis disputat. Opera igitur Ciceronis sententias græcorum in
philosophia cognoscimus:& sententias ipsius aliorumq; oppositas interdum:ut quid sit melius & eligibilius
in ipsis præceptis finibusque bonorum & docti & rudes græcarum litterarum iudicare possint. Quod quia
magnificum & gloriosum Ciceroni uidebatur & erat: non immerito filium ad paternæ gloriæ imitatio/
nem hortatur & excitat. a se enim ad hæc omnia iter erat uel maxime patefactum. Habenda est igitur gratia

Ciceroni:cum referri nō possit:qui omnia latinis ingenii sui prope diuini ubertate & in arte dicendi & in philosophia suppeditauit:ut ad utriusq; facultatis perfectā cognitionem aliorum opera quasi non egeamus:ad iudicandum igitur.i.ad philosophiam:cuius proprium est recta ueraq; cum ratione & formulis de omni re iudicare: Plato in nono de republica sic ait.ratiōibus iudicandū est:quoniā rationes sunt īstrumēta philosophi. Quā obrem.igit̄ inquit Cicero:cum iam planū sit magnam esse utilitatem græce : & latine scire:disces philosophiā græcis litteris mandatā:& utere opinionibus & dogmate philosophorum iudicio tuo : dūmodo legas scripta nostra:& græca cū latinis cōiungas.

Quamobrem disces tu quidē a principe huius ætatis philosophorum:& disces quādiu uoles: tandiu autem uelle debebis:quoad te,quantum proficias non pœnitebit.Sed tamen nostra legens nō multum a peripateticis dissidētia: quoniam utriq; & Socratici: & Platoni

Et disces q̄diu uoles.beniuolū facit filiū:cū ait : da operam græcis litteris q̄diu uoles.sed quom impendere nimiū studium ī aliq̄ re ultra q̄ oporteat contra officiū sit:corrigit Cicero pmissionem dicēs.tādiu debes uelle græcis litteris & philosophiæ incūbere : quousq; uidebit̄ tibi nō parum profecisse.sed id eē adeptū quod tempus & rō exposcit.& sic filiū hortat̄:ut celerrime omnia quorum indiget fontibus græcorum hauriat:& ad paternam eloquentiā:reipublicæ munera & administrationē cōtendat:nec diutius illic immoretur & desideat:sed in oculis Patriæ & relebritate uiuat: uestigiisq; paternis īsistat:q̄d minime fecit. Nō pœnitebit.i.non parum uidebit̄.Pœnitere a penuria dicit̄ autore Gellio ī

Penitere

hac significatiōe.sic ante Ciceronē usus fuerat Teren.dicēs:Me quātū hic operis fiat:pœnitet.i.parum uidet̄:quod a seruis fit. Tandiu discēdum ē inqt Seneca:q̄diu nescias:si puerbio credimus:q̄diu uiuas.& interrogāti Philodemo quoad discipulus eē uelle respondit Plato:quoad meliorē atq; peritiorem esse nō pœnitebit: sed pœnitere ī his uerbis Platonis ī aliā significationē:quæ nota est oībus accipit̄. Quoad.quousq;.pficias.crescas in ipsis philosophiæ pceptis.In oratore sic ait:q̄ qualiacūq; in me sunt.ne.n.ipsum nō pœnitet quāta sint sed apparēt in orōnibus nostris & Liuius libro prīo:cū iam uiri haud pœniteret:& in.viii.quippe minime pœniteret se uirium suarum. Nostra quæ nos in philosophia scribimus. Nō multū dissidentia a peripateticis.nō multū dissimilia a præceptis peripateticorum:q̄bus nunc das opam sub Cratippo:& hoc dicit ut ostēdat se uoluisse ī philosophia imitari stoicos:peripateticos & academicos:Nā in libris de finibus bonorum & malorū more academicorum probabilia defendēs totus ē pipateticus:īmo peripateticorum disciplinā ita laudat:ut alias reiicere uideatur.sic.n.introducit Pisonē dicētē.Relinqtur hæc sola disciplina digna studiosis īgenuarum artiū: digna eruditis: digna claris uiris:digna pricipibus:digna regibus.In tusculāis disputatōibus.& paradoxis ē totus stoicus:remouerq; ab hoīe affectus:quos ut dictat ipsa recta ratio,pbat Aristoteles & academici:& dicit beatā uitā descēsurā ī taurū Phalaridis:& tenēs positiones stoicorum & admirabiles opiniones q̄ paradoxa appellāt̄.Interdū nihil affirmat:sed disputat ī utrāq; ptē:ut Socrates q ita disputabat:ut nihil affirmaret ipe refelleret alios: & nihil se scire diceret:nisi idipm q̄d sciret se nihil scire:ob eāq; causam ab Apolline sapiētissimus iudicatus ē:q; hæc eēt una sapiētia non arbitrari sese scire q̄d nesciat.Et post socratē Plato:a quo academici:eundē disputandi modū tenuit: quē Cicero pbauit & tenuit:cū uideat̄ esse sine arrogātia:id disputādi genus secutus ē:cū ī pleriscq; locis.tum uel maxime ī libris de diuinatōe.In prīo enī itroducit.Q.fratrē disputantē & affirmantē diuinationē esse.In secundo ipse refellit rōnes & opiniones fratris:nullo certo iudicio allato.ita Cicero ait:cū āt propriū sit academiæ iudiciū suū nullū interponere:ea pbare q̄ simillima ueri uideant̄ cōferre causas:& q̄d ī quāq; snīam dici possit exprimere:nulla adhibita sua auctoritate iudiciū audiētiū relinq̄re integrū & liberū. tenebimus hanc cōsuetudinē a socrate tradita.eaq; inter nos si tibi.Q.frater uidebit̄ q̄ sæpissime utemur. Quoniā utriq;.affert rationē q̄re hæc q̄ nūc scribit imitatus stoicos: & nō multū dissidēt a dogmate peripateticorum Ciceroni filio legēda sint: quoniā utriq; inqt uolumus pbabilia seq:& nos academici & ipsi pipatetici q̄bus nūc das operā utriq; īquit eosdem doctores sectamur:& socratis atq; platōis opiniones amplectemur.Inter stoicos:pipateticos: & academicos potius ī uocabulis q̄ ī re differētia erat.Vnde dicit Piso apud Cicero.li.v.de finibus:stoici restāt hi quidē nō unā aut alterā a nobis:sed totā ad se nrām philosophiā trāstulerūt:atq; ut reliq fures earum rerum q̄s ceperunt signa cōmutāt sic illi ut nr̄is sententiis p suis uterent̄ noīa tanq̄ rerum notas mutauerūt:ergo iqt. Quoniā utriq;.i.nos academici q probabilia seqmur:& pipatetici q ēt socratē sectant̄:& platonē aristotelis peripatheticorum principis doctorē:uolumus eē socratici.i.uolumus tenere opiniones ipsius Socratis:q in sola uirtute sūmū bonū posuit:

Stoicus Zeno

& oīs bonos beatos esse:& iprobos miseros dicebat.Has opīones stoici a stoa porticu denominati:accipiētes fecere suā disciplinā & dogma:quorum princeps fuit Zeno polemonis academici auditor subtilissimus disputator: quia academicā disciplinā corrigere ausus ē.Nā omnia q̄ ad beatā uitā pertinerēt in una uirtute posuit:nec quicq̄ aliud numerauit i bonis:idq; appellauit honestū:quod esset simplex quoddā & solū & unū bonū : cætera uero & si nec bona nec mala essent:tamē alia secūdū naturā dicebat:alia naturæ cōtraria:& his ipsis interiecta quædā & media numerabat.Vnde dicit uolumus eē socratici:& sic itelligit̄ Cice.uoluisse opīones stoicorum tenere:quoniā erant pbabiles:& eas ipse ī nōnullis locis tuet̄:& ueras eē ostēdit.In paradoxis ait:eoq; scripsi liberius:q; mihi ista paradoxa q̄ appellant maxime uident̄ eē socratica:lōgeq; uerissima.& alibi dicit.Socrates isto mō disputabat:bene hercule narras.nā istū doctū & sapientem uirū fuisse memoriæ traditū ē:nā a rebus occultis & ipsa natura īuolutis in q̄bus ante eū philosophi occupati fuerūt:cōstat auocauisse philosophiā:& ad uitā cōmunem adduxisse:ut de uirtutibus & uitiis oīnoq; de bonis rebus & malis q̄reret.cælestia āt uel procul esse a naturæ cognitione censeret:uel si maxime cognita essent:nihil tamē ad bene uiuendū conferre. Ex disputatōibus Socratis oēs sectæ manarūt.Socrates nihil scriptū reliquit:sed oīa de quibus disputauit: ab eius auditoribus Platone & Xenophōte eloquētissimis celebrata sunt:& mādata litteris.Et subiūgit:uolumus esse Platonici:idest tenere

uolumus utriqꝫ opiniones Platonis. Nam Plato Socratis discipulus perfectissimam disciplinam reliquit Academicoꝝ: & Peripateticoꝝ: a quibus stoici magis uerbis q̄ sentētiis dissenserunt. Nam a Platone una & consentiens. ut idē Cicero ait ĩ libello de philosophia: duobus uocabulis philosophiæ forma instituta est: Academicorum & peripateticoꝝ. qui rebus cōgruentes noibus differebāt. quippe cū Speusippū sororis filiū Plato philosophiæ: quasi hæredē reliquisset. Duos uero præstātissimos studio ac doctrina Xenocratem Calcedoniū & Aristotelē stagiritē: qui erāt cū Aristotele: Peripatetici dicti sunt: quia disputabāt inambulātes in lyceo gymnasio. **Peripateticus**

ci uolumus esse, de rebus ipsis utere tuo iudicio: nihil enim impedio. Orationē autem latinam efficies profecto legendis nostris pleniorem. Nec uero arroganter hoc dictum existimari uelim. Nā philosophandi sciē-

Speusippus autem & Xenocrates: qui primi Platonis rationē auctoritatēqꝫ susceperāt: & post eos Polemo & Crates: unaqꝫ Crantor in Academia cōgregati alio gymnasio ab Academo quodā Heroe denominato: ut scribit Laertius: Academici appellati sunt: sed cōis erat ratio bonoꝝ & maloꝝ īter utrosqꝫ. Nā oīs illa antiqua philosophia sensit in una uirtute positā esse beatā uitā: non tamē beatissimam nisi adiungerent bona corporis & fortūæ ad uirtutis usum idonea. Stoici boa corporis per se assumēda esse dicebāt: sed nō adiungebāt ad finē bonoꝝ. Vnde cū nulla esset inter ueteres Academicos: quos Cicero imitabatur. Et peripateticos: quibus Cicero filius operā dabat: differentia: dicit uolumus esse socratici & platonici. Et sic respōdet tacitæ obiectioni. potuisset. n. dicere filius: nō sūt mihi legēda pater: quæ scribis in philosophia: ut Academicus & ꝓbabilia defendens in diem uiuis affatibus: itaqꝫ nunc stoicos tenes: nunc platonicos: nūc aristotelicos. Nos autē certū dogma habemus & disciplinā: & doctore utor cratippo peripatetico: ideo dicit: non multū dissidentia. Adde etiā ꝙ peripateticoꝝ & stoicoꝝ quos in his officiis Cicero potissimū sequitur. Via ꝑceptionis & doctrinæ fere eadē est. stoici dant præcepta de officiis: qbus hominē ad uirtutē instituūt & fœlicitatē: officiūqꝫ pfectū: quod non est positū in præceptis: sed pertinet ad finem bonoꝝ. In officio. n. perfecto: ꝙ ois numeros habet: & in solum sapientē cadit: finis bonoꝝ cōstitit: & humana fœlicitas. Istud pfectū officium appellatur a stoicis honestū. officia uero quæ cadunt sub præceptis media appellant: de qbus potest reddi certa ratio: ut sunt hæc quæ Cicero tractat: hoc idē faciunt Peripatetici: q̄uis utantur aliis nominibus. Aristoteles. n. Peripateticoꝝ princeps: dicit summū bonū humanū consistere in actione uirtutis in uita perfecta. actiones aūt officia sunt. officiū enim nil aliud q̄ actio cū uirtute: & cum dicit in uita perfecta: ostendit nō in quacūqꝫ actione licet studiosa: sed in illa quæ ab habitu uirtutis ꝓficiscitur: summū bonum consistere. Vna enim hyrundo inquit nō facit uer: sic una actio cū uirtute nō facit hominē fœlicē: hūc uirtutis habitū & perfectū actionē stoici appellant honestū. ergo potius noibus differūt q̄ ordine: & uia præceptionis. Volunt enim stoici mediis officiis peruenīri ad illud honestū: quod ipsi appellant: & peripatetici dicūt studiosis actionibus perueniri ad uirtutē: cui stoici nomē imposuerūt honestū: actiones uero studiosas appellant officia. Dicit igitur Cicero: poteris uti dogmate & præceptis horū philosophoꝝ: ut tibi uidebitur: qui in uirtute summū bonū cōstituerūt: cuicunqꝫ sectæ adhæseris mihi placebit: & quodcūqꝫ dogma sectaberis gratum erit: quoniā utriqꝫ uolumus tenere opiniones Socratis & Platonis: qui de sūmo bono optime senserunt. Cauēdū est tibi inquit ab aliis qui in fine cōstituendo errauerunt. ergo cū inter has tres philosophoꝝ disciplinas nulla fere differētia sit: de ipsis opiniōibus utere iudicio tuo: idest poteris sequi id quod tibi uidebitur: modo nō discedas ab Academicis: peripateticis & stoicis. In tertio libro ita filiū alloqtur. Sic ego a te postulo ut mihi cōcedas: si potes, nihil præter id quod honestū sit esse per se expetendū sin hoc nō licet ꝓpter Cratippū: ad illud certe dabis: quod honestū sit id esse per se maxime expetendū. mihi utrūuis satis est & tum hoc: tum illud probabilius uidetur: nec præterea quicq̄ ꝓbabile. Clarū igitur est Ciceronē uoluisse esse uniuersalē in philosophia: nec alicui sectæ addictū: sed uti ūqꝫ dogma ꝓbasse: nec laborasse filiū ad aliquā disciplinā ita traducere ut alias reiiceret. permisit enī illius iudicio uti opinionibus philosophantiū: cū nulla fere inter ipsos differētia eēt. De rebus ipsis. opinionibus & dogmate philosophoꝝ: nō inquit te addicā alicui sectæ: poteris uti iudicio tuo: & integrū liberūqꝫ tibi est: quod dogma sequi uelis. Vtere. uteris: & sic beniuolū reddit filium. In ultima tusculana sic dicit Cice. Tu quidē tabellis obsignatis agis mecū: & testificaris qd dixerim aliquādo aut scripserim: cū aliis isto modo qui legibus impositis disputāt. Nos in diē uiuimus: quodcūqꝫ nostros animos ꝓbabilitate percussit id dicimus: itaqꝫ soli sumus liberi. Orationē autē latinā. nūc filiū hortatur: ut sua scripta legat: qbus orationē latinā poterit uberrimā facere: locus ē ab utili. Legēdis nostris. legēdo nostra. sic apud Liuiū: his audiendis credendisqꝫ. i. audiēdo & credēdo. Pleniorē. copiosiorē uberiorēqꝫ: captat beniuolētiā a re ipa & ꝑsona sua. Nec uero. Vult Cicero ostēdere quare legēdo sua filius efficiet orationē latinā pleniorē: quoniā inqt in arte dicēdi ætatem cōsumpsi meā: ut iure possim mihi assumere quod ꝓpriū est oratoris: philosophiā cōcedo multis. me autem oratorē ꝓfiteor. Cicero enī: auctore Fabio: cū se ad imitationē græcoꝝ cōtulisset: uim demosthenis: copiam Platonis: & suauitatē socratis effinxit. Nec uero inquit ꝙ in unoquoqꝫ optimū fuit cōsequutus est tātum: sed plurima: uel potius ex seipso uirtutes extulit imortalis ingenii fœlicissima ubertas. Nō enī ut ait Pindarus: aquas collegit: sed uiuo gurgite exundat dono quodā prouidētiæ genitis: in quo totas uires suas eloquētia experiret. Platonē in primis admiratus est Cicero: & acumine sentētiarū summa multiplicīqꝫ doctrina: & grāditate uerboꝝ orōnibusqꝫ sublimitate: q̄ media ē īter carmē & solutā orōnē. Arrogāter. arrogās is est: q sibi aliqua tribuit præter ueritatē & laudē: quā non meret. Arrogans. inqt phūs in ethicis præclara & ea q̄ nō īsunt: & maiora q̄ insint sibi fingit. dissimulator aūt aut īesse sibi negat aut iminuit: ambo inqt uituperandi sūt: sed arrogās magis. **Arrogās** Velim. ꝓ uolo. i. nolo putēt me eē arrogētē: cū mihi assumā id qđ ꝑtinet ad bonū oratorē. Cōcedēs. i. cū īgenue fatear multos eē ī phīa me doctiores: sed ī arte dicēdi primū locū mihi uēdico. Philosophādi

Academicus

tiā:cōcedēs multis.qđ ē oratoris ꝓpriū apte:distincte: ornate dicere:quoniā ī eo studio ætatē cōsumpsimus: si id mihi assumo:uideor id meo iure quodāmodo uē-dicare. Quáobrē magnope te hoitor mi cicero: ut nó solū orōnes meas:sed hos ēt de phía libros: qui se iam illis fere æquarunt:studiose legas. Vis eni dicendi ma-

scientiā.i.ipsam philosophiā & scientiā rerū.nam sciētia est per quā cognoscimus res per causas suas & pricipia: estq̧ habitus demōstratiuus. Multis.dixit nō oībus.Nā & Cicero ægregie philosophatus ē: & oīs fere locos graues tractauit:sed hoc dicit ut deuitet arrogantiā.fuit enim apud latinos: tā in arte dicendi q̄ in philosophia eminētissimus. Nec potuit aliqs ī singulis rebus:nō solū in oībus illius magnitudiné assequi. Quod ē.qđ pertinet ad bonū oratorē. Apte dicere:ē ex arte:& polite.loqui datur a natura:eloqui ab arte. inde locutio dicit:q ab eloquentia differt.Apte dicit is qui res ipsas uerba & actionem accōmodat tēpori & ꝑsonis:scitq̧ seruare id quod docet in q̄cunq̧ materia & quocunq̧ tēpore.& apud quosq̧ orandū sit. Hic locus a philosophis tractaꝰ uberrimæ:qui de decoro ꝓcipiūt. Apte dicere putat Cice.esse quartam uirtutē elocutionis libro.iii.de oratore: tractans hūc locū:dicit nō omni causæ: neq̧ auditori:neq̧ personæ:neq̧ tēpori cōgruere orationis unū genus. apte igiꝰ dicere est decēter & ut circūstantiæ postulant dicere. Ná ut inquit Fabius: Nec iocis lachrymas ubi opus erit miseratiōe siccabimus. Vnde uidēdū est qđ dicas:& qđ.quoq̧ loco dicendū sit : & apte dicere nō tantū debet ad elocutioné referri:sed etiā ad inuētioné. Ná si uerba apte disposita magnū habét momentū:multo magis res ipsæ inueniédæ:de qbus dicturi sumus.Illud inqt Fabius:diligētius dicendū ē:eū demū aptæ dicere:qui nō solū qđ expediat:sed etiā qđ deceat inspexerit.Aliud genus dicendi grauitas senatoria exposcit:aliud aut popularis. Tēpus quoq̧ & locus egēt obseruatiōe ꝓpria.nā & tépus tū triste:tū liberū: tū angustū ē. Distincte. ut oīa in orōne loco collocenꝰ suo:& distincta sint trāslatiōibus & figuris: q̄ orōnē exornāt:si apte collocentur

Partes rhetorices sic distincte dicere ad dispositionem referꝰ. Ornate ad elocutionē.Quinq̧ sūt partes rhetorices:īuētio:dispositio:elocutio:ꝓnūciatio:& memoria. Tres dūtaxat Cice.posuit:qa maxime cōsistūt ī arte. ꝓnūciatio aūt & memoria in natura.sic Plato memoriā & celeritatē ad discēdū naturæ tribuit.& idē Ci.lib.v.de fide dicit: uirtutū q̄ldā natura īgenerari:ut est docilitas & memoria:quæ fere oīa appellanꝰ uno ingenii noie easq̧ uirtutes qhabent īgeniosi uocanꝰ.Et Fabius lib.viii.scribit oēm orōné cōstare rebus & uerbis.In rebus intuēdā eē īuētioné in uerbis elocutioné:in utraq̧ collocationē:q̄ memoria cōplecterēꝰ:actio cōmēdaret.Ergo apte dicit is qui scit

Distīcte dicere res adiuenire secūdū differētiā causarū:ꝑsonarū:& locoꝝ.Distincte dicit q oīa bene collocat in orōne. & exornationibus uariat atq̧ distinguit:ná dispositio docet qđ quoq̧ loco collocādū sit: nō semp eodé mō fit: sed ut

Ornate dicere materia quæ tractaꝰ postulat. Ornate.dicit q uerbis puris & latinis utitur:& ab oī uitio remotis:& nisi accedat ornatus ꝑit īuētio & dispositio.Ná delectatio ꝓprias hēt partes ī elocutione:q̄uis & in aliis fit. Vnde Ci.inuētioné ac dispositioné prudētis hoīs eē putat:eloquētiā uero oratoris.Eloqui.n.inqt Fabius:ē oīa quæ mēte cōcepis ꝓmere atq̧ ad audiētes ꝓferre:sine quo semꝑ uacua sūt priora:& similia gladio cōdito:atq̧ intra uaginā suā hærēti.hoc itaq̧ maxime doceꝰ:hoc nullus nisi arte asseq pōt.Vnde.M. Antonius: a quo mediocris orator apud Cice.in oratoriis libris īstituiꝰ:ait a se disertos uisos eē multos: eloquētē uero neminē.Disertos putat dicere q̄ oporteat:ornatē autē dicere ꝓpriū eē eloquētissimi:q̄ uirtus ī Cicerone cumulatissima fuit : ut nil addi posset.

Studiū In eo studio.exercitatiōe dicēdi & labore.Studiū ē uehemēs applicatio aī ad id qđ qs discere:aut inuenire cupit:& studiū dicꝰ ēt uolūtas:& ē plusq̄ uolūtas.Illa īgenii Ciceronis fœlicissima uberias ab ineūte ætate in dicēdi exercitatiōe uersata ē:nec laboribus pepcit aut uigiliis:& oratores:q ī Asia clari noīs erāt: adiit:ut se ad illoꝝ imaginē effingeret:quo ēt nemo sæpius atq̧ diutius declamauit:& dū uiueret ī iudiciis regnare dictus est.Vnde q̄riꝰ in ꝓemio de oratore se prima ætate in ꝑturbationē & turbulētissimas tēpestates reipublicæ incidisse:ut a studiis q̄si abduceręꝰ.Nec uero inqt nobis cupientibus atq̧ exoptātibus fructus ocii datus ē ad eas artes:qbus a pueris dediti fuimus celebrādas:iter nosq̧ recolēdas. Si mihi assumo. cape significat spōte uel nō

Sumo Assumo spōte accipe. Sumere ē ultro q̄si aliis nō pmittētibus cape:& sic assumere ē multū ac pene nimiū sibi tribuere.Iō dixit si mihi assumo: quoniā nō ab oībus forte cōcedebaꝰ:q ī arte oratoria id ætatis clari erāt. Meo iure.significat id fere qđ mea auctoritate:licētia:ac cōcessa mihi ab oībus libertate. Quodāmō.utitur mediocritate:ut deuitet arrogātiā. Vēdicare.assumere & ascribere mihi. Sic apđ Oui.in fa. Vēdicat ausonias Iunonis cura calēdas.i.suas eē dicit:& sub eius tutela. Hæc oīa quæ Ci.dicit:eo spectāt:ut ađ eloquētiā latinā filiū horteꝰ ad summū culmē a pře pductū:& in q̄ poterit multū ꝓficere:cū oīa q̄ ad ipsam cōsequēdā ptinerēt:a se latinis suppeditata eēnt.Iō cognita eloquii utilitate dicit. Quāobrē magnope te hortor.hortari ē dare cōsiliū ad erigēdū animū.

Hortor Hortaꝰ Ci.filiū quē sciebat ad studia pigrū:& iō calcaribus egebat & exhortatiōe:ut ipse ad atticū scribit ī quadā epistola loquēs de filio & nepote:q erat ei nepos Pōponii attici ex filia q̄ nupserat Quinto fratri.dicit illic filiū suū egere calcaribus ; nepotē uero frenis ; ut de Ephoro & Theopompo discipulis suis iudicauit Isocrates.

Orōnes meas.q̄ habēt genus dicēdi forēse:& uim ad mouēdos affectus:q̄ phōꝝ eloquētia uacat. Fere æquarunt.i.totidē fere sūt numero quot orōnes:& sic ostēdit Ci.se nō pauciora stilo philosophico scripsisse q̄ oratorio. Vt in utroq̧ orōnis generē facultatē cōmēdet suā: & uolūtatē cū decoro : licet hæc quodāmō ad illā magnitudiné:& parē fere ornatū assurgāt:tamē aliqua dr̄ia est.& respōdet tacite obiectioni.potuisset enī dicere filius ad cōsequēdā eloquētiā: & uim dicēdi:satis mihi erūt orōnes tuæ:libri aūt qui de phia sunt nō possūt habere illū orōnis nitorē.ꝓcepta aūt ad bene uiuēdū dat mihi Cratippus : iō ostēdit hoc genus dicēdi qetū colēdū eē latino hoī:ut in q̄cūq̧ re: de q sit dicendū:apte & sine repħensione dicere possit. Illis.orōnibus : q̄ habēt uim dicēdi. Vis enim.ostēdit iter utrūq̧ genus dicēdi & scribēdi aliquā esse differētiā. Quippe nō oportet tātam uim & cōtētioné adhibere in libris de phia:quāta est in orōnibus:in qbus affectus uarii mouēdi sūt : & quādā

ui quædã extorquẽda & sũma cõtẽtione utẽdũ: maxime cũ uẽtũ est ad certamẽ cõfurationis: & cõfirmationis
ut id quod intẽdit psuaderi possit. Vis. uehemẽtia: ut moueat auditor ad affectũ quod Cice. habuit: de quo
Fabius: Nãq; docere diligẽtius: mouere uehemẽtius põt: cui tanta unq̃ iocunditas affuit: ut ipsa illa quæ extor Fabius
quet: ĩpetrare eũ credas: & cũ trãsuersum ui sua iudicẽ ferat: tamẽ ille nõ rapi uideat sed sequi. Sũma igit uis ẽe
debet in orõnibus: ĩ qua te Cicero Demosthenẽ imitatus ẽ: qui quasi neruis qbusdã adeo sua scripta intẽdit: ue
nil elimatius uel uerborũ grauitate: uel sentẽtiarũ põdere repiat. In bruto sic scribit. Acrẽ oratorẽ incẽsum, & ca

ior est in illis: sed hoc quoq; colendũ est æquabile & tẽ
peratum orationis genus. Et id quidem nemini græco
rum uideo adhuc cõtigisse ut idẽ utroq; in genere labo
ret. seq̃returq; & illud formose dicẽdi & disputandi ge
nus. Nisi forte Demetrius phalereus ĩ hoc nũero hẽri
põt disputator subtilis: orator parũ uehemẽs: dulcis ta
mẽ: ut Theophrasti discipulũ possis agnoscer. Nos aũt

notũ cõcursus: hoĩum foriq; strepitus deside
rat: & in oratore sic ait. Erit igit eloquẽs: q in
foro causisq; ciuilibus: ita dicet ut pbet: & de
lectet ut flectat. Probare necessitatis est: dele
ctare suauitatis. Flectere uictoriæ. Nã id unũ
ex oibus ad obtinendas causas põt plurimũ.
Hoc quoq; quẽadmodũ & illud genus foren
se: quod orõnes habẽt: libri phõrũ quietũ ha
bent dicẽdi genus: quod etiã pfectus orator
ut de oĩ re q̃cunq; pponat: apte dicere possit
habere debet. Aequabile. quasi æquale: ut
est mare quietum: quod nõ æstuat. Sic genus
dicẽdi philosophorum æquale est: nec fluctuat uelut inter æstus iracundiæ. Philosophi enim ita loquuntur: ut
nunq̃ extollant orationẽ: nec cõcitent amicorũ motus: ut faciunt oratores ĩ causis forẽsibus. Orationes enĩ uim
habẽt ad mouẽdos quoscũq; affectus: ideo dicit Cice. alibi. Oẽs aĩorũ motus: quos hoĩ natura rerũ tribuit peni
tus pnoscẽdos. Et Aristoteles in rhetoricis docet: quõ & qbus locis quisq; ad affectus moueat. Tẽperatũ. nõ Aristote.
ita cõcitatũ & mouẽs affectus: ut est genus dicẽdi forense. de orõne phõrũ ita scribit idẽ Cice. in oratore: Mollis
est orõ phõrũ & umbratilis: nec sentẽtiis: nec uerbis ĩstructa popularibus: nec iuncta numeris: sed soluta liberi
us: nihil iratũ hẽt: nihil inuidũ: nihil atrox: nihil mirabile: nihil astutũ: casta: uerecũda: uirgo ĩcorrupta quodã
modo: itaq; sermo potius q̃ oratio dicit. Idẽ de eadẽ orõne sic ait. Tamẽ horũ orõ neq; neruos: neq; aculeos ora
torios: ac forẽses habet. loquũtur cũ doctis: quorũ sedare aĩos malũt q̃ incitare: sic de rebus minime turbulẽtis
docẽdi causa loquũtur: ut in eo ipso q; delectationẽ aliquã dicẽdo aucupent plus nõnullis q̃ necesse sit facere ui
deant. Et id quidẽ. cõparatiõe græcorũ laudat Cice. pfessionẽ suã sine arrogãtia quippe nõ fraudat illos p
priis studiis: & inuẽtis: & se id assequutũ dicit q; nemini adhuc græcorũ: qui principes doctrinæ habebant cõti
gerat: ut. s. idẽ & philosophandi: & orãdi munus cũ laude exercuerit: Laboraret sũmũ studiũ: & laborẽ poneret e
quẽadmodũ ego feci ĩquit Cice. Nã quis aliq in arte dicẽdi scripserint: ut Arist. tamẽ labores in orãdis causis nõ
susceperũt. ut Cice. q in iudiciis & foro regnauit. Illud forẽse: quod magnũ est & arduũ: habẽs genus iudiciale:
quod difficillimũ ẽ. In quo tamẽ Ci. ita excelluit: ut nil aliud ĩ tota uita egisse uideretur: quot reos secũdo euẽtu
defendit? In cuius uerbis & actiõe magna uis inerat: tãto deniq; artificio utebat: & qd a iudicibus extorqueret:
ĩpetrare uideret. illos ẽt liberauit: de quorũ morte & pditiõe iã cõstitutũ erat. Q. u. ligariũ. M. Marcellũ. Sed Ci
ceronis artificiosa orõne e snia deiectus ẽ Cæsar. Forẽse igit genus dicẽdi sũmæ difficultatis ẽ: & oẽm magnitu
diñẽ recipit. Quietũ genus. disputatiões philosophicas: ĩ qbus nõ ẽ opus assurgere: aut mouere iudices au
ditoresq; ad affectũ. Sẽsus ẽ. hactenus nemo ex græcis ĩuẽtus ẽ: q se ĩ causis forensibus exercuerit: & etiã scripse
rit in quieto genere dicẽdi: quo philosophi utunt. Nisi forte. occurrit obiectioni & dicit forte: nõ oĩno quip
pe orator fuit, parũ uehemẽs: ut nõ plane uideret id adeptus: quod orator ĩ causis forẽsibus præstare debet. In
hoc numero eorũ qui secuti sũt illud genus forẽse. & hoc quietũ genus dicẽdi Demetrius Phalereus cognomi Demetrius Phalereus
natus ẽ a Phalereo portu: siue a Phalerea tribu Phanostrati filius fuit. & Theophrasti pipatetici auditor: a Casã
dro Macedonũ principe: q erga athenięses benignã exercuit mẽtẽ: Athenis pfectus ĩpositus est: tũ ẽt ciuis: qui
auctore Strabo. nõ mõ popularẽ nõ destruxit potẽtiã: sed etiã melius rectiusq; restituit. Verũ tantũ inuidia ualu
luit: & in paucos odiũ & inimicitia ut post Casandri obitũ in ægyptũ fugere coactus sit: & eius inimici statuas
plures trecẽtis disiectas cõflauere. quodq; ĩdignius ẽ: q̃sdã ĩ loca sordida & cloacas cõiecer. In hoc fuit stilus phi
losophicus oratorio pmixtus robore, dicebatq; tantũ in repub. ualere eloquẽtiã: q̃tũ in bello ferrũ: huius tẽpo
re auctore Fabio lib. primo fictas causas ad imitationẽ fori apud græcos dicere ĩstitutũ est: cũ esset Demetrius
apud Prolemæũ: multa in illo calamitoso ocio scripsit: nõ ad usum aliquẽ suũ: quo erat orbatus: sed ille aĩ cul
tus erat illi q̃si humanitatis cibus: tandẽ morsu aspidis perit. In Bruto dicit Demetrius phalereus succressit ado
lescens eruditissimus ille qdẽ horũ nium: sed nõ tã armis ĩstitutus q̃ palæstra. itaq; delectabat magis athenien
ses q̃ inflãmabat. Processerat enĩ in solẽ & in puluerẽ: nõ ut e militari tabernaculo: sed ut Theophrasti doctissi
mi hois umbraculis. hic primus ĩflexit orõnẽ & suauis sicut fuit: uideri maluit q̃ grauis: ideo dicit in hoc loco
ipsum fuisse oratorẽ parum uehementẽ. quippe nõ erat uehemẽs: ut auditores inflãmaret & moueret ad affe
ctus. Subtilis. acutus in phĩa & dialectice. Orator. s. in forẽsi genere deliberatiuo & demõstratiuo. Pa
rũ uehemẽs. q nõ inflãmabat auditores: sed potius dulci orõne delectabat. Vnde nõ pfecte genus dicẽdi foren
se tractabat: ĩ quo uehemẽtia opus est & sũma contẽtiõe: ut auditor moueat. Dulcis. suauis ĩ orõne: ut appa
reret illũ esse formatũ uocibus Theophrasti: q suauissimus in dicẽdo fuit. Theophrastus cũ platonẽ audiuisset
ad Aristotelẽ se cõtulit uir sũmæ prudẽtiæ: ut ait Laertius studiiq; singularis atq; eloquẽtissimus: ut cũ prius
uocaret Tirtamus: ob diuinã eloquentiã eũ denominauerit Theophrastũ: de quo idẽ Cice. scribit alibi: q̃q̃ enĩ
& philosophi quidã ornate locuti sunt: siquidẽ & Theophrastus a diuinitate loquẽdi nomẽ inuenit. Et Strabo Strabo
bo dicit Aristotelẽ oĩs discipulos suos fecisse eloquẽtes. Theophrastũ uero eloquẽtissimũ. Nos aũt. ut Cice.

quantū in utroq; profecerimus aliorum sit iudicium. Vtrūq; certe secuti sumus. Eqdē & Platonē existimo: si genus id forense dicēdi tractare uoluisset: grauissime & copiosissime potuisse dicere. Et demosthenem: si illa quæ a Platone didicerat tenuisset: & pronunciare uoluisset: ornate splēdideq; facerē potuisset. Eodēq; mō de Aristotele & Isocrate iudico: quorū uterq; suo studio lectatus cōtēpsit alterū. Sed cū statuissem aliqd hoc tpe ad te scribere. Et multa posthac: ab eo exordiri uolui: maxie qd & ætati tuæ eēt aptissimū: & auctoritati

tentaret arrogantiā: ait se esse secutū utrūq; genus dicendi. forēse. s. & quietū: sed qtū pfecerit in utroq; aliorū iudicio relinqt. sciebat eni se utrūq; tractasse uberrime. Eqdē & Platonē. occurrit obiectioni. potuisset. n. obici: nōne alii id pstare ualuissent: ut. s. utrūq; genus dicēdi apte tractarēt: potuisse qdē affirmat Cic. sed noluisse: & accipit uaria exēpla eorū. s. qui phiam tātū excoluerūt: & eorū qui dicēdi artē amplexi sunt: cū utrūq; potuissent cū decoro pstare. Nā Plato uarius multiplex copiosus & tantæ eloquētiæ fuit: ut iouē si græce loqui uoluisset platonice locuturū philosophi dicerēt. de quo ita Fabius. Quis dubitet & platonē eē præcipuū: siue acumi/

Fabius ne dissērēdi: siue loquēdi facultate diuina quadam & homerica. multū. n. supra psam orōnem quā pedestrē græci uocant: surgit ut mihi nō hois ingenio: sed quodā delphico uideatur oraculo dei instinctus. Grauissime. qtū ad sentētias & pōdera rerū: quas callebat in omni disciplina summus. Copiosissime. qtū ad ubertatē orōnis & sublimitatē illā dicēdi: q Plato aliis antecelluit. Et demosthenē.

Demosthenes Demosthenes interptatur robur populi. ois græciæ oratores supauit. In philosophia platonē audiuit. Hiseū uero rhetorē in arte dicēdi. Tenuisset. uoluisset tenere atq; defendere sua eloquētia: sed philosophiā nō curauit eloquētiæ studiosus. Ornate & splendide. omne splēdidum est ornatū: sed nō econtra. ornatus in oratione a multis haberi pōt: splēdor uero a paucis. Vnde ut exprimeret Demosthenis summā eloquētiam: qui Ciceronē quātus est efficit: illū dicit nō modo ornate: sed ēt splēdide: quod paucis datū est: dicere potuisse. Eodē modo similiter: ut dixi de platone & Demosthene. Aristo. totū se ad philosophiā cōtulit: qis li/

Fabius bros rhetoricos ad Alexādrū & ad theodectē scripserit. de quo Fabi. qd Aristotelē: quē dubito scientia rerū an scriptorū copia: an eloquēdi suauitate: an inuētionū acumine: an uarietate operū clariorē putē. Isocrates cōdiscipulus Arist. audiuit. n. & ipse platonē: suauissimus orator fuit: & in diuerso genere dicēdi nitidus & cōptus & palestræ q pugnæ: ut inquit Fabi. magis accōmodatus: ois dicendi ueneres sectatus est. iuētione facilis: honesti studiosus: in cōpositione diligēs & curiosus usq; ad rephensionē: cuius domus cunctæ græciæ: quasi ludus quidam patuit atq; officina dicēdi. nā auditoriis q iudiciis aptior gloriā itra parietes alebat. Cui inuidens Aristote.

Isocrates adolescētes & ipse docere cœpit ut sapiētiā cū eloquētia iūgeret dicēs. turpe est tacere cū Isocrates loquat. Isocrates primus panegyricos scripsit & . iiii. & . lxxxx. ætatis anno eū librū cōposuit qui panathenaicus inscribit. c. & vi. annos uixit Isocrates. filius fuit Theodori opificis tibiarū. Suo studio. pprio & quod quisq; magis amabat.

Cōtempsit alterū. Aristoteles contēpsit laudē ex arte dicēdi. & Isocrates: quis philosophiā didicisset: oratoriā facultatē cū sūma laude & æstimatione amplexus est & excoluit. Sed cū statuissem. facit auditorē attētū dicens se id nūc scribere uoluisse: qd eēt cōueniēs adolescētiæ filii & suæ auctoritati: qui iam puenerat ad senectutem lōga rerū experiētia edoctus: quē decebat instituere adolescētes officiis: quæ patent latius. quū nulla ætas prius officiis uacare debeat. & affert rōnē quare id fecerit: quoniā hæc pcepta de officiis aptissima erāt ætati Ciceronis adolescētis: qui ad fœlicitatē humanā & suā perfectionē a patre debebat istitui clarissimo uiro: & in omni

Plato disciplinarū genere perito: ut utriusq; decorū seruaret. Nā ab adolescentia: ut inqt Plato: institui hominē oportet ut officiosus adolescat: & his gaudeat: quibus gaudēdū est: & doleat qbus dolēdū. Format eni disciplinis te/

Horati. nera ætas ut cæra manu artificis: & multū refert a teneris consuescere. ideo scribit Hora. Quo semel ē imbuta recens seruabit odorē Testa diu. Vnde tenera ætas a libidinibus arcenda est: aliisq; sceleribus: quoniā cū ætate adolescunt: & ingenii artē pdunt: qua iactura nulla pōt esse maior. Difficile est eni uitia recedere: quæ nobiscū

Posthac creuerūt. Statuissem. cōstituisse aio & decreuissem. Et multa posthac. post hoc tēpus scribere. s. posthac

Antehac significat post hoc tēpus. ante hac: ante hoc tempus. Scripturus igit Cicero multa ad filiū: uoluit a mediis offi/

Exordiri ciis incipere: qbus tenera ætas debebat institui. Volui exordiri. incipere & auspicari: inde exordia. Exordiri ē incipere res maiores. Vnde syllius poema suū ita auspicatur. Ordior arma. Aetati tuæ. adolescētiæ: q mediis officiis: cū ad pfectum matura nō sit: formari debet. Ista eni media officia quæ dicunt. omnibus cōmunia sunt & cōmunia appellant: & cuiq; ætati sua tribuūt. Aptissimū. decens & cōueniēs. nam adolescens his officiis ad habitū uirtutis instituēdus est: quū in ipso nō possit esse uirtus: quia uacat prudentia: quæ magna rerū experientia cōparat: sed est indoles & quoddā uirtutis signū: & sic in pueris nō pōt esse uitiū: quia nō agūt cū cōsul/

Aristo. tatione & deliberatione: sed est in ipsis quædā pbitas aut improbitas. Vnde scribit Aristoteles primo ethicorū iuuenē nō esse idoneū auditorem philosophiæ. iuuenē scilicet ætate & moribus. quippe senes libidinosi & praui iuuenes sunt: & non plus in se pensi habent: q iuuenes ætate: qui feruore quodā sanguinis incitati & affectu: quo illa ætas uel maxime ducit: appetūt uoluptates: & nō cōtinentur ratione: quæ affectibus uincit. debemus audire præcepta ad bene uiuendū. & ita uiuere ut præcipitur: quod iuuenis spernit: cū per ætatem quid philosophia uelit & polliceatur expendere nō possit atq; dispicere. Præcepta igit de officiis Ciceroni adolescēti aptissima erant. ut. s. bonus fieret. Vnde fortunati dicunt adolescentes apti ad rerū cognitionē quibus seipsi perficiunt. habet hoc optimū in se generosus animus: inquit Seneca: q; cōcitatur ad honesta. Auctoritati meæ. gra/

Seneca uissimū dignissimū & conueniēs grauitati meæ. Nā decebat Ciceronē grauē & sūmæ auctoritatis in republi. uirū: de officiis ad filium scribere: qui rationi paternæ parere debet: quod Cicero sufficienter præstare poterat.

ufu terū edoctus. auctoritati, dignitati: maxime cū scribat ad filiū: qui est tanq̃ appetitus obtēperās rationi. Vnde pueris danf pedagogi ut illis pareant tanq̃ rectæ ratiōi: quā pueri nōdū habere possunt. Nā tū multa sint. pbatio ē ppositiōis. Grauia. q̃tū ad sn̄ias & pōdera rerū: circa q̃s phia uersaf. Vtilia. cognitioni. s. & uitæ humanæ ad beate uiuendū. Disputata. subtiliter īuestigata & mādata litteris. Latissime patere. extēdere sese ad omnis & ad omnia: & hoc pbat: quoniā nulla est uitæ pars: quæ officio uacare debeat. cætera quæ in philosophia scribunf: nō se ad ois ætates extēdūt aut cōueniūt: ut de rebus naturalibus & diuinis: de aīa eiusq; imortalitate: officia aūt unicuiq; ætati accōmodata sunt: & sic latius patēt. late intelligimus ad multos: latissime ad omnes.

meæ grauissimū. Nam cum multa sint in philosophia & grauia & utilia: accurate copioseq; a philosophis disputata: latissime patere uidētur ea quæ de officiis tradita ab illis: & præcepta sunt. Nulla enim uitæ ps neq; publicis: neq; priuatis: neq; forēsibus: neq; domesticis in rebus neq; si tecū agas quid: neq; si cū altero contrahas: uacare officio pōt. In eoq; excolēdo sita uitæ ē honestas oīs: & i negligēdo turpitudo. Atq; hæc q̃dē quæstio cōis est oīum phōrum. Quis ē eni q nullis officii pceptis tradēdis phūm se audeat dicere? Sed sunt nō

De officiis. studiosis actionibus: media officia intelligit siue cōia: quæ a stoicis neq; in bonis: neq; i malis ponebanf: sed esse talia dicebant: ut de illis certa rō reddi posset: quare facta sint: qđ autē ratione actum esset: id officium appellabant. Tradita. mādata litteris: ut posteris pdessent. Præcepta. ad regulā p̃ceptionis redacta. i. pcipiēdo tradita p docendo. Nulla enī uitæ pars: cōfirmatio superioris pbationis. Nulla ps. Nulla actio uitæ hūanæ. Neq; publicis. cū uersamur in negotiis reipublicæ. & sic innuit gubernationē ciuilē. Nulla inquit est pars uitæ: quæ debeat uacare officio: aut cū uersamur in negociis teipub. aut priuatis: aut causis forensibus. i. extra domū: aut in rebus domesticis. i. in cura rei familiaris tuendæ. Et sic tetigit tres partes moralis philosophiæ: in q̃bus hoīes uersari debent cum officio: Politicam: quæ est circa gubernationē ciuilē. Economicā. quæ ad rē familiarē tuendā & gubernationē familiæ: ac Ethicē: quæ uersaf circa gubernationē cuiusq; hois singulatim. nā prius debet q̃s ethicen noscere. i. seipsum moribus excolere: & uirtutes moꝝ adipisci: & se pficere. Inde gubernare familiā. postea tēpublicā gerere. Priuatis. cū nō sumus in magistratu: sed priuati: & q̃cquid agimus ab officio seiungi non debet: de his oībus pcepta tradit Cicero. Si tecū agas quid. nā q̃sq; bene institutus ipsa turpitudine offendif: & nactus latebras rē aspernaf: cū ppter se fugienda sit. ergo si soli sumus: & aliquid agimus. non debemus officio uacare. Iō dicit Cato apud Ciceronē in libris de finibus. Quis aīo æquo uidet eū quē īpure: & flagitiose putet uiuere? q̃s nō dicit sordidos: uanos: leues: futiles? quid autē dici poterat si turpitudinē nō ipsam per se fugiendā statueremus: quo minus hoīes tenebras & solitudinē nacti: nullo dedecore se abstineant: nisi eos per se turpitudo ipsa deterreat? Si cū altero cōtrahas. si facias cū aliis cōtractus: uēdendo: emendo: & si utaris alioꝝ cōmercio. de his cōtractibus loco suo dicetur. Vacare officio. i. nō pōt esse sine officio. Vaco iterdū significat uacuū eē: unde dicimus uaco officio. i. sum sine officio: & sic iungif cū ablatiuo. accipif etiā in aliā significationē cū iungif cū datiuo: ut uaco litteris. i. do operā & incūbo. In eoq; excolēdo. dū excolif: nā in operatione studiosa. i. officio cōsistit honestas. i. ipsa uirtus. Sita. posita: nā cū officiū dimittimus: honestatē retiere nō possumus: sed labimur ad uitia q̃bus nihil pōt eē inhonestius & turpius. In negligēdo. dū negligitur: nā in praua actione: quæ est contra officiū: cōsistit ipsa turpitudo. i. uitiū: quo nihil pōt esse turpius: & hæc necessario subsequunf. nam si in officio cōsistit honestas: necesse est ut neglecto officio negligaf honestas. i. uirtus: & curraf in uitiū: quod uirtuti cōtrariū est. Vnde uult Aristoteles hominē eē fœlicē: dū uirtutē exercet. cū autē dormit q̃uis habeat uirtutis habitū: nō uult esse fœlicē: dicitq; parū tūc ab aliis differre. Ideo dicet postea Cice. cū de prudētia loquetur eū laudē uirtutis cōsistere in actione. Igif officiū nunq̃ est negligendū. In ultimo de finibus sic scribit. Sōnū denique nobis nisi requietē corporibus: & medicinā quādā laboris afferret cōtra naturā putaremus datū. aufert eni sensus: actionēq; tollit omnē. Atq; hæc quæstio. inquisitio. i. iquirere officia: & de his dare p̃cepta: in q̃bus cōsistit honestas: est cōe oībus philosophis. nā qui nulla officioꝝ p̃cepta tradiderūt: nō sunt appellādi philosophi. In Academicis dicit. Quætēdi initiū ratio attulit. quæ pferit uirtutē: cū eēt ipsa ratio cōfirmata quærēdo. quæstio autem est appetitio cognitionis: quæstionisq; finis inuentio. Nullis tradendis præceptis. nulla præcepta de officiis. i. de actiōibus: quæ ad uirtutē ducūt: dixit Cicero q̃stionē: de officiis ad ois philosophos ptine re: sed quia sunt nōnullæ philosophoꝝ sectæ: quæ cū malū finē proponāt: de officio: quod semp ad bonum finem tendit: p̃cipere non possunt. oīa eni media q̃bus ad malū finē propositū itur: mala sunt. iō dicit. Sed sunt nōnullæ disciplinæ. cōfutat opiniones quorūdā philosophantiū de summo bono: ut cōstituat illud extremū: ad quod oīa referanf: de quo in principio dictū est: & imitaf Aristotelē: qui in primo ethices: summū bonū cōstituit: cōfutatis quorūdā opinionibus: & hæc pars ad dogma ptinet ut dictū est. Refellit eos Cicero: q summū bonū in aliqua re ponebāt: quæ honestate uacaret: & nihil haberet cū uirtute cōiunctū. Aristippus cyrenaicus: qui cyrenaicā philosophiā instituit: & Areta eius filia: quæ illi in schola successit: in uoluptate: quæ maxime sensum moueret: summū bonū posuit. post cū Epicurus. Quanq̃ de ipso alii aliter sentiunt: & plures haber assertores. Iudicabat eni Epicurus illū esse beatū: qui haberet uirtutē: sed ipsam uirtutē nō satis esse ad beatā uitā: quia beatū efficiat uoluptas. Ponebat epicurus summū bonū omniū dolorū priuatione quā stabilem uoluptatē appellabat: aliā uero qua sensus hiant mouentē. In secundo de finibus sic ait. Cū epicuro autem hoc plus negocii est: q e duplici genere uoluptatis cōiunctus ē. & alibi. Qui igif cōuenit ab alia uoluptate dicere natura proficisci. In alia summū bonū ponere. Calippo & dinomachus honestati uoluptatem adiunxerūt.

Cato

Vaco

Aristo.

Aristippus

nullæ disciplinæ. q̄ ꝓpositis maloꝝ & bonoꝝ finibus
officiū oē puertūt. Nā qui sūmū bonū sic īstituit:ut ni
hil hēat cū uirtute cōiūctū:idq; suis cōmodis nō hone
state metit̄:hic si sibi ipse cōsētiat: & nō īterdū naturæ
bōitate uīcat̄:fit ut neq; amicitiā colere possit:nec iusti
tiā.nec liberalitatē. Fortis uero:dolorē sūmū malū iudi

Diodorus carere omni molestia cū honestate sūmū bonū putauit. Hieronymus indolētiā posuit:ambo pipa
Carnea/ des — terici fuerūt. Carneades Cirenaicus academicoꝝ optimus:ut stoicis sese opponeret: in quos positiones obnixe
defendētes ingeniū ipsius exarserat:in primis naturæ ultimū finē locauit: quē uirtuti adiūctū magnā auctori/
Stoici — tatē habiturū dicebat. Stoici sūmū bonū putauere cōsentire naturæ:quod esse uolebāt e uirtute.i.honestate ui/
uere:quod sic īterꝑtabant̄ uiuere cū ītelligētia earū rerū:quæ natura euenirēt:eligēte ea quæ essent secūdū na/
turā:reiciētēq; cōtraria Honestū:qđ ducat̄ a cōciliatione naturæ. Zeno citieus statuit finē esse bonoꝝ:quippe prin
ceps stoicoꝝ fuit.nā correxit ut dictū est.di/
sciplinā ueterū academicoꝝ & pipateticoꝝ.
Zeno — Zeno primus in libro de natura hois dixit.fi
nem esse secūdū naturā uiuere.id aūt est secū/
dū uirtutē.ad eā quippe natura nos ducit. Si/
Cleantes — militer & Cleātes in libro de uoluptate.& po
Pyrrho — sidonius & hæc ato in libris de finibus : Pyr/
rho elensis Plistarchi filius pter uirtutē ni/
hil appetēdū reliqt.negabat.n.quicq̄ aut tur/
pe esse aut honestū:iustūue uel iniustum.ea/
dēq; ratione in oibus quicq̄ uerū esse:sed lege atq; cōsuetudine cūcta hoies facere:nec unū eē agēdū potius q̄ ali
ud:cōseqns ad hæc illi uita fuit.nihil enī declinās oīa sustinebat. Aristo cous Zenonis auditor idem fere tenuit:
oīa qppe apud illos in differētia erāt:ut īter optime ualere:& grauissime ægrotare nihil īteresset:qui reiecti fu/
erunt natură oīno relinquētes. Nā pyrrho nihil appetēdū reliquit. Aristo aūt quodcūq; occurreret:qđ cū tene/
rent uirtutē e medio tollebāt. Dū enī una uirtute sic oīa esse uoluerūt ut eā rerū selectione spoliarēt cū ꝓprium
prudētiæ sit habere delectū bonoꝝ & maloꝝ:uirtutē ipsam:cuius nomē usurpabāt sustulerūt.nā prudētia nō
habebat qđ ageret:aut ubi pedē poneret: Ablatis oibus officiis.officia uero tollebant̄ omni delicto & discrimi
ne remoto:quæ enī poterāt eē apud illos officia: oibus rebus exæquatis:ut īter ipsas nulla esset differentia.nec
dicerēt unū esse agēdū potius q̄ aliud. In secūdo de finibus loquens de uariis philosophoꝝ opinionibus & pri/
mis naturæ sicait. Quæ cū Aristoni & Pyrrhoni uisa sint pro nihilo:ut īter optime ualere & grauissime egrota
Herillus — re nihil prorsus dicerēt interesse:recte iā pridē cōtra eos desitū est disputari Herillus calcedonius discipulus ze
nonis in sciētia sūmū bonū posuit:cū audiuisset ab Aristotele & theophrasto uehemēter eē laudatā.hic profe/
cto quoddā bonū uidit:sed nec optimū:nec quo uita gubernari posset:naturā & corpus oium reliquit animū
dūtaxat amplexus:q cū sentiret & teneret omnē cōsilii capiēdi causam inuētionēq; officii sustulit. Ergo hi tres
de officio disputare nō possunt:quod apud ipos nullū est:cū nullā faciant differentiā in rebus: q̄rū aliæ sūt secū
dum naturā:aliæ cōtra.& oia officia ꝓficiscantur a natura:& illi cōiuncta sint cū hoies duce natura sūmū bonū
appetāt:qđ officiis cōparat̄.officia cōiuncta naturæ firma & stabilia tradi nō possunt : nisi ab his q optimū finē
ꝓposuerunt:cū ab ipsa natura quosdā igniculos & uirtutū simulacra hēamus. Sūt.n.prima elemēta naturæ:q
bus auctis uirtutis quasi carmen efficit̄. Ergo cū ita nati factiq; simus:ad extremū naturæ ꝓperādū est. Id autē
cōsequemur si optimo fine ꝓposito delectabimur officiis:qbus bonoꝝ oium extremū parat̄:ad quod natura
ipsa nos creauit.aliter posito fine qui uacet honestate:oia officia peruertent̄. Nā qui in diuitiis sūmū bonū po/
nit:tollit amicitiā:liberalitatē:& ipsam deniq; iusticiā:quæ cōmuni utilitati cōsulit. Qui in uoluptate: tollit tē
perātiā: qui in indolentia:tollit fortitudinē:quarū uirtutū ab ipsa natura:ut dictū est:principia & quasdā sciu/
Aristote. — tillas habemus. Aristo dicit.sūmū bonū ꝓpriū qđ taleq; esse diuinoīs:ut auferri facile nequeat:ea uero quæ pe
cuniis incūbit uiolēta quædā est uita:ipsæq; diuitiæ nō sunt id qđ quærimus bonū:utiles enī sunt:& ob aliud
quæri solēt. Diuitiæ igit̄ instrumētū uirtutis eē debēt:quo utit̄ ad honestas actiones:in qbus actiuus cōstituti
nis:ergo qui talem utilitatem ab honesto segregat:honestatē retinere non pōt:& deprauat officiū: quod ē actio
secūdū uirtutē. Nōnullæ disciplinæ:sectæ philosophoꝝ habētes ꝓpriā disciplinā & dogma.disciplina ē tē bo
nus uiuēdi modus in republica.unde qoerit̄ alibi Cicero se incidisse in pturbationē ueteris disciplinæ:inde di/
scipuli dicūtur imitatores. Sic apud iuuenalē.in tabulā Syllæ si dicāt discipuli tres:idest qui sequebātur Syllā in
ꝓscribēdis ciuibus. Peruertūt:daprauāt:& nō seruāt officioꝝ ordinē. Cū finē male cōstituerit. Nāq. ꝓbat q
re omne officiū puertit̄:& cōfutat primū illoꝝ opiniones qui in diuitiis summū bonū statuūt:quoniā diuitiæ
appetunt̄:nō propter se:sed ob aliud:ut scilicet familiā tueamur:amicos:ꝓpinquos:affines.at summū bonū p
pter seipm expetitur.& diuitiæ quidē sunt quædā bona:sed nō semp:& qui diuitiis incūbit: ipsasq; amplectit̄:
nō potest eē liberalis:aut iustus:aut amicus. Sic.hoc pacto cōstituit finē bonoꝝ. Cū uirtute.nulla est con/
iunctio uirtutis cū diuitiis & uoluptate:imo eas spernit. Idq;.summū bonū. Metit̄.mensurat:adæquat sta
tuitq; eē in diuitiis. Cōmodis.utilitatibus:uoluptate exclusa oīno uirtute. Si sibi consentiat:idest uelit eē
sibi cōsentaneus:nec discrepare a seipso:& uitæ ꝓposito non colet illas uirtutis q̄ in cōmitate consistunt: & aliis
prosunt:ut est iustitia & liberalitas:q diuitias sūmū bonū statuit:ut sibi sit cōsentaneus nihil dabit cuiq;. Na/
turæ bonitate:quæ dedit nobis uirtutū semina & inchoauit.uultq; nos recta pgere ad ipsam uirtutē : idest ad
finē humanū cōsequendū. Neq; amicitiā.quia oīa amicoꝝ debent esse cōia:& qui statuit finē in diuitiis:non
erat amicus:q auult oia pro se:& putat se esse infœlicē:si de suo aliquid minuat̄. Neq; iustitiā: quoniā iustitia
tueri debet societatē cōiunctionis humanæ:cui sunt adnexæ: pietas:liberalitas:benignitas : comitas. Neq; li
beralitatē: quæ uersatur circa erogādas pecunias:& nunq̄ pōt esse diues:cū pauca sibi relinquat. Fortis uero.
refellit illos qui ponebāt summū bonū in indolētia.nā tolleretur fortitudo:quæ pro decoro seruādo patit̄ do/
lores & mortē. Iudicans.idest is qui iudicat dolorē esse sūmū malū:& nō dolere sūmū bonū. Aut tēperās.
refellit illos qui uoluptatē statuebāt finē esse bonoꝝ:quippe tolleret̄ tēperantia quæ spernit uoluptates.ille igi

tur nō pōt eē fortis: q putat sūmū malū eē dolorē: nec tēperās eē pōt is. q putat uoluptatē esse extremū bonum.
Quæ. supradicta nō posse illū eē tēperātē: q ita arbitraẜ. In prōptu. manifesta & nota oībus ut nō sit opus:
de hac re subtiliter ingrere & disputare: tamē ingt sūt disputata a nobis & līs mādata. In Academicis ait. Ame
ea q̄ in pmptu erant dicta sunt. a lucullo āt recōditiora desidero. Alio loco. i. quinq₃ libris de finibus bonorꝫ &
malorꝫ. In primo Torquatus sectator Epicuri partes illius tueẜ: qui ut dictū est: in uoluptate sūmū bonū posu/
it. In. ii. refellit Epicuri ratio. In. iii. itroducit Ca. sedentem in bibliotheca Luculli: quæ erat in tusculano circun

cans: aut temperans: uoluptatem summū bonum sta/
tuēs: eē certe nullo mō pōt. Quæ q̄q̄ ita sunt in prom/
ptu ut res disputatione non egeat: sunt tamen a nobis
alio loco disputata. Hæ disciplinæ igitur si sibi consen/
taneæ esse uelint: de officio nihil quæāt dicere: neq₃ ul/
la officii præcepta firma: stabilia coniuncta naturæ
tradi possunt. nisi aut ab his qui solam. aut ab his qui

datū libris stoicorꝫ: & secū disputantē de fini
bus bonorꝫ & malorꝫ secūdū sentētias & opi
niones stoicorꝫ: quos Cato perfectus stoicus
imitabaẜ: & illorꝫ opiniones tenebat. In q̄r/
to refellit Cicero rōnes Catonis: appellatq₃ il
lius argumētū plū beū pugionē. In q̄nto & ul
timo itroducit Pisonē pipateticū cū Pōpeio
attico. l. Cicerone: qui erat Ciceronis patrue
lis cū q̄nto fratre disputantē in Academia: q̄
erat ,ppe athenas: de sūmo bono cōstituto a
ueteribus Academicis & Peripateticis. Hæ
disciplinæ igiẜ inquit cicero: cū planū iam sit
nō posse disputari de officiis ab his: qui malū finē ,pponūt: quod ptinet ad malitiā & stultitiā: tales inq̄ non pos/
sunt de officiis disputare: quoniā officia semp ad honestū statum tendūt: sequiẜ illos nō posse dicere aliquid de
officio: qui statuūt finē bonorū: aut in uoluptate: aut in īdolētia: aut diuitiis. aut in aliqua alia re: quæ uacet ho/
nestate. Disciplinæ. sectæ philosophorꝫ. Cōsentaneæ. i. si uelint ea dicere: q̄ ,prio decreto nō repugnent. Is Consen/taneus
dicit esse sibi cōsentaneus: in quo nihil est repugnās. Qui finē bonorꝫ uoluptatē statuit: tēperantiā laudare nō
pōt: si sibi uult eē cōsentaneus: cū illa uoluptati sit inimica. Itaq₃ uidēdū est nō solū quid quisq₃ dicat: sed etiā qd
illi licere cōsentaneū sit: idest cōueniēs rōne finis: cui cōsentire debet qcq̄d agimus: ne iepti uideamur: & iprudē
tes. Neq₃ ulla. ,pbat quare nō possunt de officio dicere. Firma. quātū ad aīum: qui debet esse in ,pposito fir
mus: & ī uera opinione de sūmo bono pseuerare. Stabilia: quātū ad exercitationē. optimū quippe finē prudē
ter cōstituere debemus: idē cōstāter agere: & exercere officia oīaq₃ media: q̄bus ad cōstitutū finē recte itur: hoc
nō poterat præstare Epicurus incōstans in opinionibus & factis. Nā quis bene uiueret. laudabat tamē uolupta
tem. Vnde cū esset instabilis: nō poterat dare p̄cepta de officiis stabilia: nec illi qui nullā in rebus faciūt differetiā
nec unū agendū dicūt potius q̄ aliud. nec ille qui ponit sūmū bonū in sola sciētia: quoniā actiones corporis non
curat & naturā. Relinquiẜ ergo cōsutatis & reiectis falsis opinionibus: Academicos: peripateticos: & stoicos: q
summū bonū in uirtute ponebāt: & firmi stabilesq₃ erāt in eorꝫ opinionibus & sentētiis tenentes obnixe sūmū
dogma cui addicti erāt: posse dare p̄cepta de officiis firma & stabilia. In primo de finibus. sic ait: Nec satis est iu/
dicare quid faciendū nō faciendūue sit: sed instās etiā oportet in eo quod sit iudicatū: unde Aristo. in ethicis p̄/
fectæ actionis has ponit cōditiones si agens ex habitu agat: si eligat sic agere. & firmo ac immutabili proposito
agat. Cōiuncta naturæ. quæ dedit nobis principia uirtutis: ut nos ipsi postea bonis artibus pficeremus: un/
de officia debēt sequi naturā: q̄ uult nos recta ad uirtutē pgere: ī qua illud extremū cōsistit: Aliter nulla eēt dif/
ferētia īter naturā hoīs & cæterorū aīaliū: quod q̄ sit absurdū: q̄sq₃ a natura bene īstitutus iudicaẜ pōt. Nā ea rō/
ne q̄ generamus nobis simile in specie: habemus naturā cōmunē cū reliq̄s aīalibus: & etiā plātis: ea rōne qua sen
sus exteriores habemus: cōis ē natura nobis cū cæteris belluis: quæ sensus habēt: tactū: gustū uisum: odoratū:
& auditū. Sed ea rōne: q̄ hoīes sumus rōnē habētes a natura datā: qua nihil est in nobis diuinius: distamus a be/
stiis: ergo cū natura dederit rōnē: dedit nobis principiū ad oīs uirtutes cōsequēdas. Vnde oīa officia debēt eē cō
iuncta naturæ: ut illa duce ,ppetemus cū rōne: & recta q̄dē rōne ad finē nostrū: ne aspernari illius munus & be/
nignitatē uideamur: qd illi faciūt: qui bruta uiuūt aīalia: quo ī hoīe hēnti rationē. i. itellectū: nil pōt rē turpius.
Actōes illorꝫ qui malū finē cōstituūt: nō possunt naturæ coniūgi: quæ ab omni turpitudine abhorret: & per se
nil nisi honestū & hoīs præstātia dignū amat: sed corrupti mores deptauāt naturā. Nec curāt honestatē ut na/
tura iubet. Vnde fit ut p̄cepta de officiis: q̄ naturæ cōmuni parēti conueniāt & coniūcta sint tradere nō possint:
cū ipsi ad id nitanẜ & oībus mediis contendāt: a quo natura uel maxime abhorret. Nihil enim est magis natu/
ræ cōiunctū q̄ uirtus: nihil q₃ ab ipsa alienius q̄ uitiū. Vnde sequiẜ ab his solū dari præcepta de officiis posse: qui
ī uirtute summū bonū ponūt: & ad illū properāt officiis: q̄ a natura nō discrepāt. Virtus iquit Seneca secūdū na
turā ē: Vitia inimica & ifesta sunt. Virtus rerte oriẜ i nobis ex electiōe earꝫ rerꝫ quæ sunt secūdū naturā: & ad cō
seruationē illius tendūt. Oīs ars naturā ipsam adiuuat: philosophia uero ē ars uitæ & naturæ opitulaẜ quæ ho
minē ichoauit. Nisi ab his q solā. i. a stoicis: qui i bonis nihil ponebant præter uirtutē. nā bona corporis & for
tunæ: ut dictum est: nō adiūgebāt ad finē bonorꝫ: sed aliqua æstimatōe digna cēsebāt. & uirtutē satis esse ad be/
ne beateq₃ uiuēdū. Solā. quoniā stoici nihil expetēdū dicebāt præter solā uirtutē. & dicebāt honestū esse solū
bonum: ut ait Herato in primo de finibus: & Cthisippus i libris de honesto. Aut ab his qui maxime. i. pipa
teticis & academicis q dicebant uirtutem maxime expetendam esse: & ante alia omnia: sed post uirtutē: cui da
tur primus locus: bona corporis: ut homo non sit deformis: ac bona fortunæ: ut sit diues: si uult esse plane fœ/
lix. Diuitias. n. dicūt esse instrumenta quædā ad actiones honestas. non enim potest exercere liberalitatem ille
q est pauper & inops Aristotelis sentētia: is qui est omnino deformis: nō est aptus ad fœlicitatem: & ille qui est
in maximis calamitatibus: q̄uis habeat omnis uirtutes: non pōt esse fœlix: sed bonus: quod stoici negabant: di
centes beatam uitam descensuram in oīa tormēta: itaq₃ summum robur uirtuti dabant: quā uidebanẜ enerua

re peripatetici: cum alia quędã iungerent ad finẽ bonoꝝ: quẽ stoici in sola uirtute cõstituebant. Rigida est stoicoꝝ opinio. peripateticoꝝ aũt humanæ naturæ accommodatior est: quæ & aĩum pfectũ habere cupit: & etiã corpus: quibus duobus homo constat: ut in principio disputatũ est. Maxime. i. ante oĩa dicebant peripatetici uirtutẽ expetendam. & præponendam oĩbus aliis rebus: sed non posse uitam beatã esse: & beatissimã in sola uirtute: ut stoicis placebat: & cũ dicerent peripatetici uirtutẽ expetendã maxime: relinquebatur q̃dam eẽ expetenda post uirtutẽ ad decorandã humanã fœlicitatẽ. Hæc fuit opinio ueterũ academicoꝝ & pipateticoꝝ q rebus cõgruentes nominibus tantũ differebant.

maxime honestatem propter se dicant expetẽdam: Ita q̃ ppria ẽ ea præceptio stoicoꝝ: academicorum: & peripateticorum: quoniam Aristonis: Pyrrhonis: & Herilli iam pridẽ explosa sententia ẽ: qui tamẽ haberent ius suũ disputãdi de officio: si rerũ aliquẽ delectũ reliquissent: ut ad officii inuentionẽ aditus eẽt. Seq̃mur igitur

Itaq̃. cõcludit Cicero dicẽs hãc præceptionem de officiis ptinere solũ ad stoicos: pipateticos: & academicos: qui in constituẽdo fine naturã ducẽ imitanť: a qua origo sũmi boni petẽda est. Est ppria. nõ ptinet ad alias nisi ad has tres disciplinas. Ea pceptio. pcipe de officiis. i. actionibus studiosis ĩ uita humana rẽdẽtibus ad honestũ finẽ. Quoniã aristonis. respondet tacite obiectioni: & refellit Pyrrhonẽ: Aristonẽ: & Herillũ. poterat. n. obiici: ẽt Pyrrho Aristo & Herillus possũt pcipe de officiis: quoniã in uirtute sũmũ bonũ cõstituerũt: queadmodũ stoici: academici: & pipatetici. Respõdet Cice. dicẽs ipsos potuisse quidẽ de officio disputare: & reliq̃ssent aliquẽ delectũ in rebus & actionibus: ut eẽt ĩgressus ad officiũ: sed cum apud illos oĩa pmiscua sint: & nihil agẽdũ tanq̃ bonũ dicãt: aut reiciendũ tanq̃ turpe malũq̃: cũ nullã in actionibus humanis differẽtiã ponãt: & uirtutẽ ipsam selectiõe spoliẽt: qua eliguną ea quæ ad finẽ naturæ cõiunctũ pducũt. nõ possũt disputare de officiis: q̃ debẽt eẽ cõiũcta naturæ: quã illi oĩno relinquebãt: cũ dicerẽt nihil esse magis serũdũ naturã q̃ aliud. Vnde electionẽ & ĩtelligẽtiã earũ rerũ: q̃ naturæ cõgruerẽt: & earũ quæ illi contraria essent relinquebãt: & p cõseq̃uẽs ipsam uirtutẽ: q̃ electio est: aut nõ sine electione: ut dictũ iam est. Cũ enĩ ea quæ naturæ cõueniũt eligimus. i. oĩa honesta: & ea fugimus: q̃ naturæ cõtraria sunt: & ĩfesta. i. turpes actiones: & uitia: uirtutem habere dicimur. Qui uero uirtutẽ selectiõe spoliãt ipsam uirtutẽ & prudentiã: sine q̃ nõ mõ nõ põt eẽ: sed ne ĩtelligi qdẽ uirtus: e medio tollũt: q̃uis usurpẽt nomẽ uirtutis: q̃ nulla eẽ põt: ubi nil relinquiť expetendũ: quod naturæ magis cõiunctũ sit q̃ aliud. sequereť enĩ magna uitæ cõfusio: ut tam turpia q̃ honesta agere uirtus esset. hi ergo nõ possũt tractare officiũ: qď semp ad honestatẽ respicit: quã illi a turpitudine nõ seligebãt: dicẽtes agẽdũ eẽ q̃cq̃d in mentẽ ĩciderit. & hoc mõ dicebãt hoiem uacare anxietatibus: cupiditatibus: timore & aliis affectibus: & illã esse beatã uitã: in qua nihil est magis expetẽdũ q̃ aliud. Viues inq̃t Aristo apud eũdem in libris definibus. magnifice atq̃ pclare: si quodcũq̃ uisum erit ages: nunq̃ angeris: nunq̃ cupies: nunq̃ timebis. Cũ igiť talia sentiret: locũ officio nõ relinq̃bat: quod sequiť honestatẽ: & turpitudinẽ fugit. q̃ppe si studiosi esse uolumus: necesse est: ut turpia ab honestis discernamus: qď Pyrrho & Aristo minime fecerũt. In ultimo de finibus sic ait. Multa sũt dicta ab antiq̃s de cõtẽnẽdis ac despiciẽdis rebus humanis: hoc unũ Aristo tenuit præter uitia atq̃ uirtutes negauit esse rem ullã aut fugiẽdã aut expetẽdam. Herillus cũ solã sciẽtiã & aĩmi perfectionẽ amplectereť de officiis pertinẽtibus ad uitã degẽdã disputare nõ poterat: quoniã nil aliud agẽdum ĩ uita cẽsebat q̃ cõtẽplari & philosophari: & sic causam cõsilii capiẽdi ĩ ipsis actionibus relinquebat: & naturã q̃ uult ut corpus cureť & aĩus. Aliter corpus & corporis partes frustra dedisset ipsa natura: si aĩum tãtũ curari uellet: & sic uita humana sustẽtari nõ posset: quapp istorum sentẽtia merito explosa fuit. Et sic Cice. p hanc cõfutationẽ cõstituit summũ bonũ humanũ ĩ operatiõe studiosa & ĩtelligẽtia earum reꝝ: quæ sũt secundũ naturã: & earũ quæ cõtra. Ad hũc ergo finem. i. ad ipsam uirtutẽ tanq̃ ad signũ quoddã oĩa officia dirigẽda sũt. Ideo dicit

Seneca Seneca: Nõ disponet singula: nisi is cui uitæ suæ proposita est sũma. Scire debet qd petat ille qui sagittã uult mittere: & tũc dirigere ac moderari manu telũ: errãt cõsilia nr̃a: cũ nõ hẽnt quo dirigant: ignorãti quẽ portũ petat: nullus suus uẽtus ẽ. Et alibi dicit. Proponamus oportet finẽ sũmi boni: ad quẽ nitamur: ad quẽ oẽ factũ nr̃um

Explodo dictumq̃ respiciat: ueluti nauigãtibus ad aliquod signum dirigẽdus est cursus. uita sine proposito uagaẽ. Explosa. reiecta & exclusa: explodo nõ tantum significat eiicio: sed eiicio manibus & quidẽ cum sono pulsantibus: qualiter quẽpiã e domo: e theatro: ex aliquo ue cõcilio iniectiõe manuũ: atq̃ pulsatione eiicimus. Vnde sentẽtia diciť explosa: q̃si pulsatiõe manuũ eiecta: tanq̃ ipsi illi: q huius sñiæ auctores ab ipso cœtu iniectis ĩ eos manibus reiecti sũt. Anaxarchũ auctore Eusebio: Pyrrho audiuit: qui nec sensu nec rõne quicq̃ posse cõprehẽdi docens: magno risu oĩum explosus ẽ. Huius opĩonis auctor fuit Xenophães: quẽ Pythagoras & Nessas audiuerũt. Nessam Metrodorus: Metrodoꝝ Diogenes: Diogenẽ Anaxarchus: Anaxarchũ Pyrrho: tamen q̃uis explosa & reiecta sit: hẽrent ius suũ. i. possent iure suo disputare. Si aliquẽ delectũ: si posuissent aliq̃ differentiã ĩ rebus agen-

Habere delectũ dis: ut aliqd agẽdũ esset potius q̃ aliud. habere enĩ delectũ rerũ est iter res ipsas: circa quas humana uita uersať: ponere aliquã differẽñã: ut aliqd agẽdũ sit tanq̃ honestũ: aliqd uero fugiẽdũ tanq̃ turpe. Delectus dr̃ a deligo de-

Delectus ligis: quod idẽ est qď seligo & eligo: & facio differẽñã: unde selectio dr̃ a Cicerõe: Virtutẽ inquit in libris de finibus Pyrrho & Aristo selectiõe spoliabãt: Isti igiť nõ ponebãt aliquã differẽtiam ĩ rebus appetẽdis aut fugiendis: sed res ipsas pmiscuas dicebãt tũ pptũ prudentiæ sit bonoꝝ malorũq̃ habere delectũ. Aeq̃tis ãt oĩbus rebus: ut iter has nihil iterfit: prudẽtia nõ habet locũ: & sic perit uirtus: cuius nomẽ illi usurpabãt: ĩ ea summũ bonum ponẽres: quæ apud ipsos nulla esse poterat: cũ nulla eẽt reꝝ selectio. Pyrrho & Aristo prima naturæ. i. bona ualitudinẽ mẽbroꝝ ĩtegritatẽ ac sẽsuũ & similia nõ curarũt uirtutis splẽdore capti. quapp explosi sũt: quoniã uirtus inuẽta fuit non ut naturã desereret: sed ut illã adiuuaret ad conseruationẽ eorũq̃ huiusmodi tribuit: tẽperãtia enĩ ualitudinẽ tueť. fortitudo & se & suos. Ad officii iuẽtionẽ. officiũ nõ põt inueniri & cõstitui: nisi ho-

nesta discernanť a turpibus:illi nullū relinquebāt igressum ad officia.cum oīs res ita exæquarēt:ut iter ipsas di/
cerēt nihil interesse.est enim officiū agere honesta:turpia uero cōtra officiū.Sed cū dicit nullā esse differētiā iter
honestū & turpe:nō relinquitur aditus ad inuētionē officii.habito aūt rerū delectu:statim officiū inuenit:age/
re.s.q; honestū ē.& turpitudinē fugere.Plato i dialogo de uoto sic ait.Prudētes sūt qcūq; agēda dicēdaq; cogno
scūt:utraq; ignorāt se nō cognoscūt:& agentes & loqntes q̄ nō oportet.Igit cū istoꝝ ꝓpria sit pceptio de offi/
cis. Hoc tpe.scripturus de officiis inqt:uolo potissimū imitari stoicos:& maxie Panetiū qui de officiis accu/ Plato
ratissime scripsit:quē fere totū his libris Cice
to hausit. Hoc tpe. quo.s.ad te scribimus:
quē mediis officiis cū i ea ætate sis.in q̄ nō po
tes habere pfectā prudētiā ad pfectū officiū:
qd i sapientē solū cadit pparare ac ducere cu/
pio.Segregabo inqt media officia siue cōia de
ipsis ad tuā istitutionē: cæteroruq; scribā : ut
tādē ad pfectū siue rectū puenias.i.ad tuā pfe

hoc qdē tpe:& in hac quæstione potissimū stoicos : nō
ut iterpretes : sed ut solemus fontibus eoꝝ iudicio arbi
trioq; nro q̄tū quoquo mō uidebit hauriemus.

P Lacet igitur: quoniam oīs disputatio de officio

ctionē & foelicitatē:quā stoici i sola uirtute ponebāt:cui nomē idideee honestū.& cū dicit hoc tpe:ostēdit Cice/
ro nolle disciplinā stoicoꝝ ita tenere:ut alias reiciat:cū se academicū pfiteret. Volo inqt i psentia potissimū imi
tari stoicos:nec uolo ipsoꝝ singula uerba iterpretari tanq̄ illoꝝ sectæ addictus & disciplīæ:sed id accipiā qd mihi
uidebit p babile:ut decet academicū.Et utit pulchra trāslatōe.Locus.n.graues & stoicoꝝ opiones appellat fon
tes:ex qbus uult haurire.i.accipe id qd ꝓbabile uidebit. Potissimū.maxime. qa nō reliquit disciplinā pipate
ticoꝝ & academicoꝝ:sed id accipit ubiq; qd cōuenit materiæ de q̄ scribit. In hac q̄stione. i inquisitōe officii.
Seqmur stoicos.segregādo.s.rectū officiū:qd oēm habet pfectionē:& tenēdo solū honestū esse bonū qd nō
cōcedebāt academici & pipatetici dicētes tria esse bonoꝝ genera:animi:corporis:& fortūæ.hæc duo postrema
stoici appellabāt pposita:& aliq̄ æstimatōe digna censebāt:sed nō adiūgebāt ad finē bonoꝝ:quē ex solo pfecto:
honesto cōstituebāt:ut i tertio de finibus latius scribā inqt de mediis officiis:q̄ a stoicis:neq; i bonis neq; in ma/
lis ponebāt.sed eē dicebāt actiōes: de qbus reddi posset certa rō:ut sunt hæc officia:q̄ his a Cicerone mandātur.
Nā Zeno recte facta sola i bonis ponebat:peccata i malis:officia āt media putauit. Vnde cū Cicero itēdat rudes
istituere & hoīes ea ratōe qua uersant i societate ciuili:& nō sunt prudētes:dat pcepta officioꝝ.i.actionū:de qui
bus possit reddi rō:q̄re ita factū sit.Ideo ait:seqmur stoicos i hac q̄stiōe.Nam imitat Panetiū stoicū:q Africanū
erudiuit:nec secutus ē illā rigiditatē & seueritatē ueteꝝ stoicoꝝ.de quo ita scribit idē i libris de finibus.Itaq; hō
i primis igenuus & grauis dignus illa familiaritate Scipiōis & Lælii Panetius:cū ad.Q.Tuberonē de dolore pa/
tiēdo scriberet,qd eē caput dicebat:si pbari posset.nūq̄ posuit nō eē malū dolorē:sed qd eēt:aut q̄le q̄tūq; iesset
aliene:deideq̄ rō eēt pferēdi:cuius qdē quoniā stoicus fuit snia cōdēnata ē.mihi uidet esse imanitas ista uerbo/
rū.Cicero igit seqt stoicos accipiēdo media officia:& dicēs solū honestū esse pp se expetēdū:in oibus aliis ē fere
totus pipateticus & platonicus:i his potissimū q̄ ad gubernationē ciuilē ptinēt.Imitat.n.platonē : cui palmam
semp tribuit. Nō ut iterpretes. nō q; ueli inqt tāq̄ illoꝝ disciplinæ addictus iterpretari ad uerbū snias eoꝝ.i.latie
exprimere qcqd illi græce scripserūt:sed hauriā e fontibus eoꝝ q̄ pbabilia uidebunt:ut facere i aliis opibus scri
bēdis cōsueuit.Cice.n.ut supra dictū ē:noluit sibi aliquā certā pscribere disciplinā philosophoꝝ:sed ex oibus id
qd melius & pbabilius uidebat elegit:oratorioq; ornatu cōplexus excoluit.In primo de finibus sic ait.q; si nos
nō iterpretū fungimur munere sed tuemur ea q̄ dicta sūt ab his quos pbamus:eisq; nostrū iudiciū & nostrū scri/
bēdi ordinē adiūgimus:qd habēt cur græca anteponāt his quæ explēdide dicta sūt neq; sint cōuersa de græcis.
Iudicio nro.iudicabo inqt Cicero tanq̄ arbiter:nō iterpres qd ex opionibus stoicoꝝ tenendū sit.& sic laudat
sē dicēs futuꝝ se iudicē & arbitrū stoicoꝝ.Interps ad uerbū exprimit idq; qd iterptat:nec aliqd addit:aut minuit.
hocē officiū fidi iterptis.Iudex ante habet delectū:& ea tenet q̄ pbabilia uident:reiicitq; iprobabilia i quo dele
ctu habēdo opus ē iudicio:qd Cicero se iā habere latētee gloriat:dicēs se nolle fungi i hoc iterptis officio: sed iu
dicis atq; arbitri:qd maius ē. Arbitriū qppe iudiciū ē:sed nō omne iudiciū ē arbitriū.Iudiciū.n.ratōe nitit.arbi Arbitriū
triū etiā uolūtate: pro qua ponit aliquādo.Iudex.n.de iure solū iudicare debet:& nō trāsgredi limites ratōis & Iudiciū
pscripta legū.arbiter āt p uolūtate sua.Arbiter.n.ꝓprie est iudex electus ex cōsensu partiū.ut p sua uolūtate di/
iodicare:& cōprimere possit cōtrouersias:ut postea dicet de Labeone:q datus fuit arbiter Nolāis:& Neapolita Arbiter
nis disceptātibus de finibus agroꝝ.Cicero igit nō ut iterpres:sed ut arbiter accipiet ex opinionibus stoicoꝝ qc/
quid placuerit ei melius:& pbabilius iudicio arbitrioq; suo uidebit.Arbiter inquit Nonius dicit iudex qui to Nonius
tius rei habeat facultatē:& arbitrariū dicit sententia quæ ab arbitro statuitur.

P Lacet igit.priusq̄ de re disputare icipiat:ut uitetur oīs ambiguitas:officiū prius diuidit.Inde definit:nā
p positio ambigua distiguenda est:& cū sumus i æquiuocatōe debemus diuidere uocē æquiuocā i sua
significata.Diuisio fit tripliciter:generis i species:ut aialiū alia sunt rationalia alia irratōalia.Totius i par
tes:ut domus aliud est tectū.aliud pauimētū:aliud paries.Vocis i significatiōes proprias:ut canis significat aial Diuisio
latrabile.sidus cæleste:canē marinū.Et cū sit diuisio nois per significationes ꝓprias:æquiuocatōis partitio nun triplici/
cupatur.Cum oro ambigua i significationes ꝓprias distribuitur:discretio ambiguitatis appellatur : quā græci ter fit
amphibologiā dicūt ut est illud:Aio te eacida romanos uincere posse:Ergo cū nomē plura significans æquiuo
cum sit:ut inter eos qui ambigunt conueniat quid sit id de quo agitur:distinguendū est.& officiū ē nomē æq/
uocū:nisi aliquid ad datur.Nam est officiū mediū & perfectū. mediū positū est i præceptis:pfectum siue rectū
pertinet ad finē bonoꝝ.Sed i hoc loco utitur Cicero diuisione generis in species.officiū enim est tanq̄ genus: &
duas habet species cōiunctas:officium perfectū & officiū mediū . Disputaturos inqt sum de medio officio siue
cōmuni:qd tendit ad finē: & cadit sub præceptis:qbus usus uitæ i ois partes cōfirmatur. Disputatio.subtilis

inquisitio. Ante. q̃ icipiamus disputare ut oĩs tollatur ambiguitas. Definire. patefacere qd sit officium. Nã cum q̃rimus officiũ: nõ possumus scire quale sit: nisi prius quid sit cognouerimus. Vnde ĩ secũdo libro de finibus: confutaturus opionẽ Epicuri de summo bono: definit uoluptatẽ: atq; necessariã esse diuisionẽ & finitionẽ rei: oĩs aũt ĩ quærẽdo dicit q̃ uia quadã & rõne habet oro p̃scribere primũ debet: ut quibusdã ĩ formulis ea res agat: ut iter quos disserit cõueniat qd sit id de quo disserat: & ĩ oratore hoc p̃cipit dicens: Nouerit primũ uim: naturã genera uerborũ & simpliciũ & copulatorũ. Deide quot modis qdq; dicatur: qua rõne uerũ falsumue sit: iudicet quid efficiat a quoq;: qd cuiq; consequens sit: q dq; contrariũ: cũq; ambigue multa dicentur: quomõ quidq; eorũ diuidi explanariq; oporteat. Explicãda igit ẽ uerbis mẽs nra: atq; ĩuolutæ rei notitia definiẽdo aperiẽda est. Siqdem definitio est oratio q̃ qd sit de quo agit ostendit q̃ breuissime. Explicato genere cuiusq; rei: uidẽdũ est q̃ sint eius generis siue formæ siue partes: ut ĩ eas tribuat omis oro. Finitio: ut ĩquit Fabius: ẽ rei ppositæ ppria & dilucida & breuiter cõprehẽsa uerbis enunciatio.

futura ẽ ante definire qd sit officiũ: qd' a Panetio prætermissum esse miror. Omnis enim quæ a rõne suscipitur de aliqua re institutio debet a definitiõe pficisci: ut intelligatur quid sit id de quo disputetur.

Diuisio officii.

Omnis de officio duplex ẽ quæstio: unũ genus est quod pertinet ad finem bonorũ: alterũ qd

Definitiõ Disputatio pprie dialecticorũ est, q subtiliter cũ rõne formulisq; oia ĩquirũt: & tractãt: Cicero ait ĩ oratore: quanq̃ aliud' uidet oratio ẽẽ aliud disputatio: nec idẽ loqui ẽẽ: qd' dicere: attamẽ utrũq; ĩ disserẽdo est: disputãdi ratio & loq̃ndi dialecticorũ ẽ. oratorũ aũt dicẽdi & ornãdi. Plato sic scribit ĩ phedro. In oĩbus o puer unicũ principiũ his q bene cõsulere uolũt ẽ intelligere qd illud sit de quo cõsulat: uel oĩno aberrare necesse ẽ: plærosq; uero latet q̃ nesciãt rei substãtiã. ergo ĩquit ne nobis accidat qd' ĩ aliis dãnamus qd amor ipse sit & quã uim habeat definitiõe ex cõsensu posita cognoscamus: & post paulo dicit: eos qui bene diuidere res nouerũt ac definire dialecticos appello. Aristoteles i. x. historiæ aialiũ sic scribit. causa uero quãobrẽ antiquiores illi auctores nõ ad hũc uenerĩt modũ q̃ qd res esset atq; substãtiæ diffinitionẽ ipam explicare nõ solebãt. sed Democritus hãc tetigit primus: Socratis uero tpibus usus qdẽ definiendi ĩcreuit: sed ĩdagatio rerũ naturaliũ desiit. Nã omne philosophãdi studiũ ad utilẽ uirtutẽ: ciuilẽq; usum trãslatũ est. Quod. s. definire qd sit officiũ. Miratur Cicero Panetiũ stoicũ disputãtẽ de officiis p̃termisisse officii definitionẽ. Sed pace Cicerõis dixerim. Panetius cũ esset stoicus ne a dogmate discederet iure suo & diuisionẽ officii & finitionẽ omisit: cum apud stoicos nulla esset ambiguitas: de quibus officiis disputãdũ esset: quoniã ut supra dictũ ẽ ex correctiõe Zenonis officia media erãt ĩter honestũ & uitium. Vnde cum dicerẽt se disputaturos de officiis ĩtelligebat de officiis mediis & actionibus: de q̃bus posset reddi certa rõ. & Zeno non uirtutis usum: ut academici & pipatetici: sed ipsum habitũ uirtutis p se p̃clarũ ẽẽ dicebat: oibusq; affectibus sapientem uacare uoluit: qd' negãt Peripatetici. Nõ igit opus erat tanq̃ uocẽ ambiguũ definire officiũ: cum apud Stoicos planũ ẽẽt officia de q̃bus dant p̃cepta esse media. & neq; ĩ bonis: neq; ĩ malis locari. pfectũ aũt officiũ appel-

Cato labãt honestũ. Cato tenẽs stoicorũ dogma libro tertio de finibus: ex stoicorũ sñia ita loqtur. Sed cũ qd' honestum sit id solũ bonum ẽẽ dicamus: cõsentaneũ tamẽ ẽ fungi officio: cũ id officiũ nec ĩ bonis nec ĩ malis ponamus. est eñi aliqd ĩ his rebus pbabile: & ita qdẽ ut eius rõ reddi possit. Est ãt officiũ qd ita factũ est ut eius facti pbabilis rõ reddi possit: ex quo ĩtelligit officiũ mediũ quoddã ẽẽ: qd neq; in bonis ponat: neq; ĩ contrariis: qd rõne actũ erat: id officiũ appellabãt stoici. Igit nõ oportebat diuidere: finireq; officiũ qd p se clarũ erat ex stoicorũ disciplia & dogmate: Ergo cũ dicebãt se daturos p̃cepta de officiis. De mediis siue coibus sine ambiguitate aliq̃ ĩtelligebat: & ideo rem p se clarã nõ erat opus diffinitiõe patefacere. Oĩs eñi. pbat Cicero q̃re Panetius debuerit officium definire: ut. s. tolleret oĩs ambiguitas: & ĩtelligeret de quo disputãdũ ẽẽt: & qd ẽẽt istud officium: & q̃uis huic uerbo subiiceret. Oĩs ĩstitutio. p̃ceptio & ppositũ de aliq̃ re agẽda. In oratore sic ait. qcqd ẽ igit de quo rõne & uia disputet id ẽ ad ultimũ sui generis formã speciẽq; reuocãdũ. A rõne. nã sciẽtia ut dicebat Platõ nõ põt esse nisi ĩ rõnibus: q̃ de cã definitiões rerũ pbabat. & has ad oĩa de q̃bus disputabat adhibebat. Ideo dicit a rõne q̃ dialectici utũt. nã nihil dicũt sine rõne quorũ ppria ẽ disputatio: nã dialectici argumentis: & q̃si rerũ notis ducibus utũtur ad pbãdũ & ad cõcludẽdũ id qd' explanari uolũt. oĩs igr oro q̃ uia q̃dã & rõne habet: debet hẽre initiũ disputatiõis a definitiõe: ut uitet oĩs ambiguitas.

Definitiõ Definitio ẽ patefactio rerũ optarũ: cũ q d qdq; sit apit. Et oĩs bona definitio cõstat ex genere & differẽtiis: ut hõ ẽ aĩal rõnale. Et nihil carẽs genere & differẽtiis diffinitur pprie: sed ita uerbis circũscribit: ut cũ aliis cõe nõ sit: & intelligat qd sit id q deo mõ describit. Res supiores nulla definitio cõplectit. Iccirco q̃ earũ supiora genera iueniri nõ possunt. Inferiores ut sũt ĩdiuidua: ipse quoq; specificis differẽtiis carẽt. quocirca secludunt ẽt ipse a definitiõe. Mediæ res q̃ & habẽt genera: & de aliis uel de speciebus uel generibus uel ĩdiuiduis p̃dicantur: sub definitiõe cadũt. Descriptiõe utũtur oratores cũ patefaciũt uim & pprietatẽ alicuius rei de qua dicunt. Latius enim uagantur: & pluribus uerbis circũscribũt id qd' uolunt

Partitio ĩtelligi. Partitio est generis ĩ pprios locos dispositio. ut bonorũ alia sunt ĩ aĩo: alia ĩ corpore: alia extra corpus. genus in diffinitiõe positũ cũ cæteris unit id qd' definitur. differẽtia uero sepat & ppriã facit formam.

Omnis de officio duplex est quæstio. Hæc est diuisio officii: quã facit ante diffinitionẽ. Duplex est inquisitio de officio. Vnũ quippe officiũ est primum & pfectũ: ĩ quo cõsistit summũ bonũ. & hoc officiũ ab habitu iã parto ipsius uirtutis pficiscitur: & nõ cadit nisi ĩ sapiẽtẽ. i. uirtute p̃ditũ & uirũ perfectum. De hoc officio nõ dantur p̃cepta: quoniã sapiens ipsum exercet qui nõ eget præceptis: imo potest ipse præcepta tradere: cũ habeat iam perfectionẽ suam. Sed disputatur solum. an oĩa officia: quæ a tali habitu uirtutis proficiscuntur: sint perfecta: & an una actio sit maior alia & præstabilior: & in qua magis summũ bonũ consistat. Est

fortitudo & iustitia:quæritur ĩ cuius istaꝝ duaꝝ usu magis cõsistat summũ bonum:& dicetur cõsistere ĩ ipsa
iustitia:quoniã est ad cõseruationẽ humanæ societatis:& patet latius.Ista igitur quærere prudẽtis est. de hoc of
ficio nõ est disputaturus:sed de officiis mediis:ĩ qbus hoĩes se exercent anteq̃ perueniãt ad usum uirtutis.V nde
prudẽtis est habere delectũ bonoꝝ & maloꝝ.& offinũ prudentis est ꝓponere finẽ humanũ & ĩuenire ea q̃ sunt
ad finem:& considerare perfectionẽ officioꝝ iter se:constituere diiudicareq̃ ĩ quo officium illud extremũ ma/
gis consistat.Nam quẽadmodũ quædã actiones qbusdã aliis actõibus præstabiliores sunt:sic finis unus alio fi/

positũ est in præceptis : quibus in oĩs partes usus uitæ
confirmari possit.Supioris generis huiusmodi exem/
pla sunt.Omnia ne officia pfecta sint:nunqd officium
aliud alio maius sit:& quæ sunt generis eiusdẽ. Quo/
rũ autẽ officiorũ præcepta tradũtur:ea q̃q̃ ptinẽt ad fi
nẽ bonorũ:tamẽ id minus apparet:qa magis ad istitu/
tionẽ uitæ cõis spectare uidẽtur : de qbus est nobis his
libris explicãdũ.Atq; etiam alia diuisio est officii . Nã
& medium quoddam officium dicitur:& perfectum.
Perfectum autem officium rectum opinor uocemus

ne præstabilior ẽ. Et finis est præstabilior eo
quod est ad finẽ.& cum plures sunt artes ne/
cesse est plures eẽ fines:& ut sese habent illa:
quoꝝ sunt fines:ita sese habẽt ipsi fines.& il/
lud ꝓpter quod est aliud : præstabilius est eo
quod ẽ illius grã.Prudẽtis igitur ut dicebã: ẽ
habere hũc delectum qd facit Cicero ĩ libris
de finibus:ĩ qbus disputat:ĩ quo nã cõsistat fi
nis bonoꝝ.Istud igitur officium pfectum in
quo cõsistit finis bonoꝝ omittetur a Cicero
ne:quoniã nõ eget præceptis rũ in se hẽat oĩs
numeros.& non sit cõm une:sed a solo sapiẽ/
te.i.uiro perfecto proficiscatur & usu cumu/
latæ uirtutis.In tertio de finibus ex stoicorũ
snia sicait : bonoꝝ alia sunt ad illud ultimũ
pertinẽtia:alia efficiẽtia: alia utrũq;.de perti/
nentibus nihil ẽ bonũ præter actões honestas:de efficiẽtibus nihil præter amicũ:sed & pertinẽtẽ & efficientem
sapiẽtiã uolũt esse.Nam qa sapiẽtia ẽ cõueniẽs actio ẽ cũ illo ptinẽti genere qđ diximus:qd aũt honestas actiões
affert & afficit id efficiẽs dici potest.Alteꝝ positũ ĩ præceptis:hoc est illud officiũ de quo potest reddi certa ra/
tio cũ actũ est.nam ex snia stoicoꝝ:ut dixi:quod cũ ratione agitur officiũ est.de hoc præcepta traduñt:quoniã
non proficiscitur ab habitu uirtutis:ut illud pfectũ:sed hoc præcipe est etiã prudẽtis:cuius enim officiũ est finẽ
ultimũ constituere:id est summũ bonum:qa bonũ & finis cõuertuntur:& si summũ bonũ & finis ultimus: &
qd agẽdum sit impare eiusdẽ est ĩuenire media quibus ad finẽ pueniatur:ut sunt hæc media officia: quibus ho
mo istituitur ad societatem ciuilẽ:quæ cõmunia sunt oĩbus:de quibus Cicero disputaturus est:quoniã non sa
pientes (quod esset absurdũ)sed rudes ĩstituere rupit:& ad sapientiam formare.Sed hæc officia quanq̃ uidẽtur
comparata & tradita ad ĩstitutionẽ uitæ cõmunis:tamen pertinẽt ad illum finem bonorum & humanam fœ/
licitatem.Nam his tandem officiis consequimur habitũ uirtutis:in cuius usu ut uolunt Peripatetici:siue habi/
ru ut Stoici:finis bonoꝝ:idest fœlicitas cõsistit.Ideo dicit quanq̃ pertinent ad finem bonorum:tamẽ id minus
apparet:quia uidẽtur spectare magis ad institutionẽ uitæ cõis q̃ ad summũ illud & extremũ bonoꝝ.Prudentia
& iustitia officiis constatinqt Seneca:officia præceptis disponũtur.Præterea ipm de bonis malisq; iudiciũ cõfir Seneca
matur officioꝝ executiõe ad quã præcepta pducunt. Vsus uitæ.exercitatio & modus uiuendi. In oĩs ptes.
nam ut supra patuit:nulla ẽ uitæ pars quæ debeat uacare officio.& hæc pcepta unicuiq; ætati conueniũt: qbus
ĩstituitur paraturq; uita hoĩs ad pfectum officium:qđ ptinet ad finẽ bonorũ.Supioris generis:illius.officii:qđ
pertinet ad finẽ bonoꝝ.Nã quærit prudẽs:an oĩa officia pfecta sint:ut si quæratur utet magis meretur laudẽ
fortitudinis:ille.s.qui forti aĩo articularis morbi dolores & febriũ æstus cæterosq; corporis cruciatus. an ille q
patitur dolores pro salute priæ: pfecto hic magis q̃ ille:& hoc est maius officiũ fortitudinis q̃ primũ:& sic de si
milibus:Sed ista iudicare prudẽtis ẽ. Et q̃ sunt generis eiusdem. idest & quæ sũt similiaiter se & talia:cogno
scere aũt pfectionem officioꝝ prudentis est.V nde dicit Arist.primo ethices.Singula bene p ꝓpriã uirtutẽ effi/ Aristo.
ciuntur.quæ rũ ita sint:fit ut bonum humanũ sit opatio aĩæ per uirtutẽ:& si plures sint uirtutes p optimã &
pfectissimam.iudicare aũt quæ nam sit perfectissima illius est.qui usum hẽt uirtutis. Quoꝝ autẽ officioꝝ.
quibus.s.istituitur uita communis & societas iter se:ordo est.ea.s.officia quorum traduntur præcepta quãquã
pertinent. Id.q; pertineant:quoniam hæc officia tandẽ durunt ad illum finẽ. Minus apparet.i. non uiden
tur:quoniam uidẽtur comparata magis ad eruditionẽ uitæ cõmunis q̃ ad finem bonoꝝ consequẽdum:sed re/
uera ad id pertinẽt.& id tandẽ efficiunt. Vitæ cõmunis.quoniam mediũ offinum commune est omnibus: ĩ
quo.quisq; potest uersari:ideo & cõmune officium dicitur.i eo aũt in quo consistit finis:solũ sapiens. Quanq̃
pertinent ad finem:quãuis ĩ his mediis ẽt consistat finis ille:si respicere uolumus ad habitum uirtutis:q talibus
paratur officiis:& per consequens finis bonoꝝ:sed q; in se hoc habeãt hæc officia nõ appet imprudẽtibus : qui
bus officia nõ ad id tradita uidẽt:sed ad eruditionẽ cõem humãæ uitæ.Itaq; his exercẽdis hitũ uirtutis conseq
mur.unde ĩ ethicis dicit phũs oẽs habitus ex opatõibus similibus fiũt.quapp tales q̃sdã opatões reddere opor
tet:ipsaꝝ nãq; differentias habitus ipsi sequũtur.recte igitur dicit iustũ fieri agentẽ iusta: & temperãtem tẽpe/
rata.qui uero hæc non aget nunq̃ erit bonus.idem dicit Plato i.iiii.de re.p.his uerbis.Iusta agere iustitiã gignit Plato
in animo.Iniusta uero iniustiniã:ut salubria sanitatẽ inducunt ĩsalubria morbũ. Signũ habituũ est inqt Aristo. Aristo.
ipsa uoluptas atq; dolor. De quibus.officiis mediis & cõmunibus de qbus præcepta traduñt. Alia diuisio
est officii.Facit aliã diuisionẽ officii Cic.sed idẽ dicit quod in supion:licet aliis nominibus officiũ ipm appellet.
idem enim qđ ptinet ad finẽ bonoꝝ:est pfectum officium:& quod ponitur in præceptis est medium. Quod/
dam est officium quod recte factum appellatur:& dicitur a græcis Kathortoma idest rectum offinum: perfe/ Kathor/
ctum officium dicitur rectum:& rectum perfectum.kathorthoma significat rectũ officiũ siue rectã effectionẽ roma

Hoc.i.officiũ mediũ appellãt alio noĩe cõmune: quoniam oĩbus conuenit: pfectũ uero solis sapiẽtibus. Officiũ dicunt stoici id qđ cum ratõe fit. de quo primus Zeno stoicoꝝ priceps scripsit: qđ dicebat esse actionẽ naturalibus apparatibus ꝓpriã. Officiũ iquit Diogenes dicit̃ ea q̃ ratio facienda suaserit: ut parẽtes honorare: patriã tueri: amicos parare: illisq; adesse. Officiũ iquit Donatus dr̃ q̃si efficiũ: ab efficiẽdo: qđ unicuiq; psonæ cõuenit: græce dr̃ cathicon. Ita.n. Zeno primus actionẽ studiosam appellauit. Atq; ea: officia media & perfecta. Ratio ꝓbabilis. quoniã qcqd cũ rõne fit: officiũ uocat̃ a stoicis: & contra officium quicquid ratõi repugnat.

Zeno

Officiũ

quod græci κατορτωμα definiũt. Hoc aũt cõe officiũ uocant atq; ea sic definiũt ut rectũ qđ sit id pfectũ officiũ eẽ definiãt. Mediũ aũt officiũ id eẽ dicũt: qđ cur factũ sit rõ ꝓbabilis reddi possit.

TRiplex igitur est: ut Panetio uidetur: cõsilii capiendi deliberatio. Nam honestum ne factu sit an turpe dubitãt: id quod in deliberatioñe cadit: in quo cõsiderãdo sæpe animi in contrarias sententias distrahũtur. Tum aũt inquirunt aut consultant ad uitæ commoditatem: iocunditatẽq; ad facultates rerum atq; copias: ad opes: ad potentiam: qbus & se possint iuuare & suos: conducat id nec ne: de quo deliberant: quæ deliberatio oĩs in rõnem utilitatis cadit. Tertiũ dubitandi genus est: cũ pugnare uidetur cum honesto id quod uidetur utile. Cũ eni utilitas ad se rapere: honestas contra reuocare ad se uidetur: fit ut distrahatur deliberando animus afferatq; ancipitem curam cogitãdi. hac diuisione: cum præterire aliquid

TRiplex ẽ igit̃. Panetius quẽ Cicero imitat̃: triplicẽ putauit eẽ cõsilii capiẽdi deliberationẽ. nã prius consultamus an sit honestũ id de quo futura ẽ deliberatio. Inde an sit utile. demũ an aliq̃ repugnãtia sit iter utile & honestũ. Deliberatio. prius iquirimus: īde consultamus: postea eligimus. Consultamus de rebus īdeterminatis: & q̃ possunt aliter se habere: & cõsultamus de his rebus agẽdis q̃ ĩ nr̃a sunt ptãte. Nã cõsultatio uersatur ĩ his q̃ plerũq; fieri possunt: cõsultamus: nõ de finibus: sed de his quæ ad fines ipsos pducũt. oĩs consultatio ẽ ĩqsitio. sed nõ oĩs ĩqsitio ẽ consultatio: qppe multa inquirimus de qbus nõ consultamus. Electio cũ ratõe ẽ atq; mente: qa p̃supponit habitũ aut bonũ aut malũ bonũ eni aut malũ eligere possumus. Eligibile illud ẽ qđ ĩ consultatione p̃ferimus. oĩs electio ẽ consultatio: sed non oĩs consultatio electio ẽ. possumus eni aliquãdo consultare: & non eligere aut deliberare. Factu. dũ fit: & ut fiat. Cadit in deliberationẽ.i. de quo homines solẽt consultare & deliberare. Considerãdo. diligẽter ĩspiciẽdo qđ sit honestum aut turpe. Distrahũt.i diuersas sententias trahũt̃: nã distrahi est ĩ uarias sententias & occupationes trahi. & maxime refert̃ ad animũ. Contrarias.i. ĩuicẽ oppositas. Tum aũt ĩquirunt. hæc ẽ secũda pars q̃ quæritur an sit utile id qđ est agẽdũ. Inquirunt. subtiliter ĩuestigãt & consultãt. Cõmoditatẽ: utilitatẽ: lucra. Iocũditatẽ. oblectationẽ animi: ut erigere theatra: celebrare ludos: porticus ad tẽpus extruere: nemora excolere & cætera id genus. Ad facultates rerum. abundantiã & reꝝ possibilitatẽ. Facultas est ea uis & potẽtia q̃ facere & agere possumus. Copias. reꝝ affluentiã. Copia interdũ significat multitudinẽ minorẽ ĩ exercitu. Sic apud Virgiliũ. Quæ sit me circũ copia lustro. Copiæ totũ exercitũ. Vnde ĩ aciẽ copias eduxit Liuius inqt. & copia siue copiæ significãt reꝝ abundantiã. Opes. q̃ sunt ad supfluitatẽ. Vnde diuitiis utimur: opibus colimur. Ideo scribit ĩ Cælio: deĩde cæteræ res quæ expetũtur: opportunæ sũt singulæ rebus fere singulis: diuitiæ ut utare: opes ut colare: honores ut laudare: uoluptates ut gaudeas.

Distrahi

Facultas

Copia

Ad potentiã. ut sint potentes & factiosi ac pricipes ĩ ciuitate: & ut habeãt magnã clientelã: & ea oĩa qbus se & suos defendãt: ut uult natura: illos eni tueri debent. Cõducat. utile sit. In rõnem utilitatis: nam hæc oĩa ad utilitatẽ spectãt: & tendunt. Cadit. uenit & cõtinet utilitatẽ de qua cõsultat̃. Tertiũ. hæc ẽ tertia pars: & rõ dubitãdi ĩ ipsis deliberatõibus. Id qđ uidet̃ utile. uidet̃ dixit: cũ reuera nihil sit utile qđ nõ honestũ: & sic oẽ honestũ est utile: cõuertunt̃ ista: maxime stoicoꝝ sñia: q nil censebãt utile nisi qđ esset honestati cõiunctũ: cum aliqd prima facie apparet utile uidet̃ anteponẽdũ honesto. Vnde orit̃ dubitatio ĩ cõsiderãdo deliberãdoq;. Rapere. ꝑ uim & quodã appetitu. Nã rapere est aliena ꝑ uim auferre: ĩde raptores. rapit ergo utilitas. reuocat honestas. Reuocare. ad se retrahere. nã reuocamus rem tanq̃ nostrã. Distrahat̃.i diuersas sententias & opiones trahat̃. In deliberãdo. post.s. ĩquisitionẽ & consultationem. Ancipitem. lubricam dubiã & uariã. Vtilitatis enim specie inspecta rapimur appetitu: reuocamur aũt ratione ad ipsam honestatẽ: & sic ambigimus qđ sequamur. Appetitus eni rectæ rationi nõ parẽs appetit utile. Ratio aũt honestũ: quod est maxime e natura: quæ honestũ amat: & utile qđ uacet honesto: si utilitas sine honestate dici põt: auersatur & odit. Hac diuisione. reprehẽdit Cicero Panetiũ ĩ diuisione: quã ille fecerat ĩ triplici deliberatõe cõsilii capiẽdi: ĩ qua duo: ut ipe ait: prætermissa sunt: cũ maximum uitiũ sit ĩ diuisione aliqd p̃terire: qppe non solũ deliberamus an aliqd honestũ sit: sed duobus ꝓpositis honestis: utrũ sit honestius: & sic de utili: ne aliqd ĩ diuisione prætermittat̃. At certe pace Ciceronis dixerim. Nõ decebat Panetiũ stoicũ dare gradus ĩ ipso honesto aut utili: cũ sentẽtia stoicoꝝ honestũ qđ ẽ solum bonũ non crescat. Vnde dicit Cato apud eũdẽ ĩ libris de fini. Hoc aũt ipum bonũ nõ accessiõe neq; crescẽdo: aut cũ cæteris comparãdo: sed propria ui sua & sentimus & appellamus bonũ. & paulopost. Tuẽda est hæc sententia maxime stoicis: q nihil aliud ĩ bonorum numero nisi honestum esse uoluerunt. & dicebant id solũ esse bonũ quod esset honestũ. nec ut dixi dabãt gradus: sed dicebant: parua ẽ ut magna culpa: & oĩa peccata sunt paria. Ideo nõ oportebat neq; decebat uiꝝ stoicæ professionis dare gradus in honesto: sed iure an iniuria Cicero reprehenderit Panetium: ipse uiderit. & ego doctioribus dispiciẽdum considerandũq; relinquo. Cum præter-

Rapere

re aliqd:nam in diuisiōe a genere generalissimo ad species specialissimas descendēdū est:& nihil reliquendum. Vnde a generalissimis ad specialissima descēdentē iubet Plato qescere:sic enī scribit ī eo dialogo q ciuilis de regno iscribit. Plato Præstat aūt per media ꝓgredi partiēdo:sic enī facilius meliusq; ideas iueniemus:hoc aūt ad illa q īquiruntur totū referre. Et ī phedro sic ait. Meminisse rursus oportet nō prius posse aliquē dicendi artē ad summū callere:ad persuadēdū atq; docēdū ut rō superior nobis ostēdit:q̄ ueritatē earū rerū: quas dicit:ut scribit cognouerit:uniuersamq; rē definire & definitiōe posita rursum secūdū species usq; ad īdiuidua diuidere nouerit

maximū uitiū in diuidendo sit:duo prætermissa sunt. Nec enim solum utrum honestum an turpe sit deliberari solet:sed etiam duobus propositis honestis utrum honestius. Itemq; duobus ꝓpositis utilibus utrum utilius. Ita quam ille triplicem putauit esse rationē in qn que partes distribui debere reperitur. Primum est igitur de honesto sed dupliciter: tum pari ratiōe de utili: post de cōparatione eorum differendum.

Si panetius nō fuisset stoicus: uitiū ꝓfecto in hac diuisione cōmisisset nō descēdendo usq; ad indiuidua:qd' fecisset Plato & Aristoteles eorūq; familiæ:nā dabāt ī his rebus gradus. Plato.n. qd' ī philosophia īchoatū erat neq; perfectū:ꝓgressionē quandā ad uirtutem appellabat:qd nō dixissent stoici.qd aūt erat absolutū:id uirtutē Pla.dicebat. Stoici uero dicētes oīa peccata esse paria:eos qui natura doctriaq; ad uirtutē longe ꝓcessissent: nisi eam plane adepti essent summe miseros esse dicebāt:neq; īrec ipsoꝶ uitam & improbissimorū quicq̄ oīno īteresse:ut Plato tantus ille oīr primus philosophus si ꝑfecte sapiēs non fuerit:nihilo melius q̄ quiuis īprobissimus nec beatius uixerit. Sed hoc bona uenia Ciceronis dictū sit:q forte aliqua alia rōne mouebatur.q̄ me fugit:& ideo ī hoc nec audaculus eē uolo nec pertinax. Vtrū honestius.i.alterꝶ de duobus honestius sit:cū duo proponātur honesta iudicandū ē:utꝶ illoꝶ sit honestius.

Honestum a natura inuestigat:cuius semina hominibus ingenita sunt.

PRincipio generi animantium omni est a natura attributū: ut se uitā:corpus tueatur: declinetq; ea quæ ei nocitura uideantur: quæq; sint ad uiuendum necessaria inquirat & paret:ut pastum: ut latibula: ut alia eiusdem generis:

Rationē.modū cōsilii capiēdi. Triplicē. tripliciter diuidendā:nā ī tres partes diuisit cōsilii capiēdi deliberationē. Primū igit̄.facit auditorē attentū & docilem:ꝓponens cū enumeratiōe expositiōe diuisioneq; quo ordīe singula tractare itendat: sic poetæ faciūt in suis propositiōibus maximis. Docilē inqt Fabius sine dubio:& hæc ipsa ꝑstat attentio.sed & illud si breuiter & dilucide summā rei de qua cognoscere debet auditor īdicauerimus:qd' Homerus atq; Virgilius operū suorū pricipiis faciunt.nā istius rei modus ē.ut propositiōi similior sit q̄ expositiōi:nec quo modo gdq; sit actū: sed de qbus dicturus sit orator ostendat. Fabius De honesto:qd' facit ī hoc primo libro:ī cuius calce dicit de duobus honestis: utrū honestius.& pari rōne de utilitagit ī secundo uolumine. De cōparatiōe.hoc facit ī ultimo.

PRincipio.Incipit tractatus ī quo ut ostendat honestū esse secūdum naturā:& nos habere semina uirtutis: & quosdā igniculos a natura datos:eūdē ordinē sequit.quē ī libris de finibus:licet illic de dogmate tantū agat:hic aūt de dogmate & ꝑceptis.illic dicit petendā esse originē summi boni ab ipsa natura:& ut facilius & dilucidius iueniat qd naturæ hois aptissimū sit:ponit prima naturæ pricipia:& ea quæ oībus aīalibus cōmuni lege competunt. Inde ponit differētiam,īter bæluā quæ tantū sensu mouet̄:& hoīem q habet rōnem.i.itellectū:quæ tandē efficit̄ ī ipsis studiosis recta rō.i.prudentia: qua homo differt ab hoīe. Vnde cum pulchrū sit hoīem differre a bestiis rōne.quāto pulchrius ē recta rōne.i.prudētia hominē hominiantecellere.& sic scrutādo paulatim naturā humanam īuestigat pricipia uirtutū:ex qbus conflatur illud honestū:de quo erit disputādū:& ostendit īnata nobis esse semina honesti officioꝶq;. Seneca ēt dicit: Seneca Insita sunt nobis oīum artiū semia:magisterq; ex occulto deus ꝓducit ingenia.& alibi dicit. Dociles natura nos edidit.& rōnē dedit impfectā:sed quæ pfici possit. In ultimo de finibus sic ait. Totius quæstiōis eius q̄ habet̄ de finibus bonoꝶ & maloꝶ cum quærit̄ ī his quid sit extremū & ultimū fons repiendus ē ī quo sint prima inuiramēta naturæ:quo iuēto oīs ab eo quasi capite de summo bono & malo disputatio ducit̄. Pricipio. primū oīum natura hoc tribuit oībus aīantibus. Omi generi aiantiū.tam rōnaliū q̄ irrōnaliū. Tributum.cōcessum liberalitate quadā naturæ cois parētis. Tribuimus liberalius q̄ demus. Vnde natura optima parēs hoc tribuit omnibus animantibus Tueatur.defendat.quoniā omne aīal seipsum diligit:& se ī optimo sui generis statu cōseruare cupit.Ita tribuēre natura. Se accipit tāq̄ genus:& postea distiguit ī uitā & corpus:uitā ne mors īferat̄: quam omne aīal fugit tanq̄ ultimū quoddā oīum terribilium. Quod experiētia patet.nam unūquodq; aīal duce natura uitat mortē:& se defendit. Euolāt e nidis auiculæ:& latebras quærūt rapi timentes.nā & immergūt sese emergūtq; anaticulæ. Vituli:boues:& cætera id genus cornibus utūt̄ & calcibus. Apes:uerspæ: cæteraq; īsecta aculeis. Aquatilia ēt id fugiūt. Omne deniq; aīatum corpus ne aliquo detrimento afficiat̄:ut frigore & aliis:quæ corpori molestias afferūt:& singulis etiā partibus ipsius corporis:quæ per se caræ sunt:quod oīs suas partes integras habere cupit. In ultimo de finibus ait. Iure igit̄ grauissimi philosophi initiū summi boni a natura petiuerūt:& illū appetitū rerum a natura cōmodataꝶ īgeneratū putauerunt oībus q continent̄ ea commendatione naturæ qua seipsi diligunt. Declinet.uitet & fugiat.declinate proprie est motu corporis & gestu aliquid uitare. Declīate Paret.acqrat. Vt pastū.cibum dixit:nō potū: quoniam satis est fluuius & aqua quæ passim fluit ad potum. Latibula.latebras in quibus lateat declinans contrariū & aliquod detrimentum. Alia eiusdē generis:quæ sunt his similia & necessaria ad tuendam uitam:quod unumquodq; animal facit duce natura.

Cōmune aūt.dicit nūc cōmune esse oibus aialibus creare sibi simile i specie. Coniunctōis.copulatiōis.Nā
Iustinianus
ius naturale ē qd natura docuit oīa aialia.Nā istud ius inqt Iustinianus:non solū hūani ,generis ,ppriū est:sed oium aníalium quæ in cælo quæ in mari:quæ i terra nascuntur:a quo descendūt matrimonia:liberoꝝ.pcrea
Cato,
tiones:educatōes. Et cura quædam eorum.neqȝ enī ut inqt Cato:hec inter se congruere possent:ut natura & procreari uellet:& diligi procreatos non curaret.atqȝ etiā i bestiis uis naturæ perspici potest: quarū in fœtu & i educatōe laborem cū cernimus naturæ ipsius uocē audimus. Sed īter hoiem & bæluā.posuit hactenus eaq̄ oibus animalibus competunt iure naturali.

Cōmune autem animantiū omnium est cōiunctionis appetitus:procreādi causa:& cura quædam eoꝝ quæ procreata sunt.Sed īter hominem & bæluam hoc maxime interest:ꝙ hæc tantum quantum sensu mouetur ad id solum quod adest:quodqȝ præsens est se accōmodat:paulum admodum sentiens præteritum aut futurum.Homo autem qui rationis est particeps: per quā consequentia cernit:causas rerum uidet: earumqȝ progressus:& quasi antecessiones non ignorat: similitudines comparat rebusqȝ præsentibus adiungit atqȝ annectit futuras: facile totius uitæ cursum uidet: ad eamqȝ degendam præparat res necessarias.Eademqȝ natura ui rationis hominem conciliat homini:& ad orationis

Nūc ponit differentiā quæ est īter hoiem participem rōnis:& bæluam rōnis expertē.Homo qppe mentē habet agentem & contēplatricem:estqȝ aial præstabilissimū oium aialium.Sensu:uisu:gustu:auditu:odoratu:& tactu.Nam bælua si rem uidet mouet:& ad illam properat:& seqtur odorem:non p se sed per accidens.Nam canis īuestigans leporem odore:cū primū assequit ferā:dimittit odorem:& non habet rationem nisi ꝙ sensibus exterioribus mouet. Adest.qd̕ non longe
Adesse
abest.illud dicit adesse quod paulo post futurum est:aut quod aduentat: sed præsens ē id quod iam uenit.Dicimus adest Scipio:cū uidet ad nos pergens. Paulum sentiens præteritū aut futurū:quia nō habet perfectā memoriam & reminiscentiā: ut homo: nec habet prudentiā: qua futura ex præteritis ,puidemus: quæ tria faciūt hominem antecellere bæluis īfinito īteruallo. Homo autem.descripta bæluarū natura transit ad naturam hoīs:ut īueniat igniculos uirtutis a natura datos:& qd naturæ humanæ consentaneū sit:esset quidem absurdissimū:si homo diuinum aial non haberet naturam:quæ a cæteris differret. Rōnis.intellectus.homo differt a bestiis rōne:quæ est i ipso quoddā diuinū. Per quam.rōnem:& rectā rationē.i.prudētiā & uirtutē:quod nil aliud ē nisi pfecta
Seneca
rō.Ratio pfecta inqt Seneca:,ppriū hois bonū est:cætera illi cum aīalibus coīa sunt. Cernit cōsequentia.hoc prudētiæ ,ppriū est futura ex præteritis ,puidere.nā ,puidētia est qua futuꝝ aliqd uidet.Vnde idē Cicero scribit in dialogo de legibus.Sic īgenii aciē ad bona diligēda & reiciēda cōtraria:quæ uirtus ex ,puidēdo est appellata prudētia:qd eo dici aut cogitari poterit beatius?Vnde p prudentiā.i.rectā rōnē possumus cōsequentia cernere.

Consequentia.ea quæ consequunt. Causas reꝝ.i.cognoscit causas reꝝ & effectus causaꝝ atqȝ res per causas suas. Progressus.futuros exitus quo res ,pgrediat & quo tēdat. Quasi antecessiones.tanq̄ ea q̄ antecesserunt.homo prudēs cognoscit futura per causas effectrices & signa tanq̄ ea q̄ fuerūt. & hoc facit ītellectus & obseruatio reꝝ quæ sunt & accidūt in uita humana. Similitudies cōparat.Nā prudēs cū uidet aliq̄ signa cognoscit qd futuꝝ sit pp longā reꝝ experiētiā & obseruationē:cōparādo cū aliis signis quæ p̄cesserunt: post quæ accidit aliqd magni.Ideo canit Lucanus aliquos cognouisse & ,puidisse bellū ciuile futuꝝ ex signis quæ fuerant etiā
Lucanus
tpe marii: quo tāti motus i rēpublicā fuerūt. & ideo subiungit:rebus p̄senti bus adnectit futura.i.futura ex p̄teritis ,puidet.qd̕ ,ppriū est hois habēns rectā rōnē. Adiungit.cogitatōe.s.& quadā directione rōnis ad ueritatem iudicio & īgenito acumine.plus est adnectere q̄ adiūgere.adiūgimus rē separatā:adnectimus cōiūctā quē-
adnectere
admodū pānū filo adnectimus. Cursum uitæ.t.aio & prudētia cōplectit oēm uitæ conseq̄ntis statum. Videt.oculo.s.mētis.i.habilitate naturali quā habet & solertia.habilitas est dispositio qua homo opat:& aia secū-
habilitas
dū corporis īstrumentū:& est quædā habilitas naturæ nō idustria nostra cōparata:sed īnata nobis: hæc habilitas nō respicit ullā aliā uirtutē præter prudētiā:& appellat oculus aīæ naturalis cui ipsa prudēna imprimit ut uirtus ipsius oculi:ideo prudētia opponit stultitiæ:qa stultus nō habet illā habilitatē ut sit prudēs:& hæc habilitas habet habitus bonos & malos.bonus habitus prudētia est:malus uero malitia dr:quæ est pars uitii & astutia uafritas calliditas.& malitia ī oedine cōuenit cum prudētia:sed peccat ī bono fine cōstituēdo. Malitiosus.n.,pponit malū finē:& īuenit oīa media quæ mala sunt tendētia ad illū finē.Prudēs uero bonū finē cōstituit:& p media coniuncta honestati ad illū pgit:est igit habilitas prudētia naturalis:cuius cōtrariū dr malitia. Degen-
Vitā degere
dā.sustentandā cum rōne:unde uitā degere est prudenter & e natura uiuere. Eadēqȝ natura ui rōnis:potentia
Cato
īcellectus.Sic apparet a natura ipsa inqt Cato apud eundem ī libris de finibus nos impellit:ut eos quos genuerimus amemus:& ex hoc nascit ut etiam cōmunis hominū īter homines naturalis sit cōmendatio: ut oporteat hominem ab homine ob idipsum ꝙ homo sit non alienum uideri:homo est aial sociabile per naturam: quæ
Aristote.
homines coniunxit.Vnde congregatio hoium ciuitas appellata ē quæ natura cōstat nō necessitate:ut uult Aristoteles i libris de repu.quoniā natura ipsa uult & iubet ut homines ita cōgregent.nam cū cætera aīalia coniūctionē inter se habeant naturaliter:multo magis homines habere debēt:cū sint natura apti ad cœtus: concilia: ciuitates:& mundus sit tanq̄ cōmunis ciuitas:cuius singuli homines partes sunt & ciues.Vnde illud natura cōsequi debet:ut cōmunē utilitatē nostræ anteponamus.Igit illa uox inhumana:ut inqt Cicero & scelerata dicit eoꝝ q negant se recusare quo minus ipsis mortuis terraꝝ oium deflagratio cōsequat. Orationis. colloquii. Hæc sūt semina iustitiæ q̄ dat cuiqȝ qd̕ illi debet.estqȝ e natura maxime.quoniā homo ab homine nō ē alienus.

Ingenerat.ĩ ipsa generatione inserit:imprimis maxime & anteoĩa. Præcipuũ.maximũ & singularem:pci Præci
puus significat præter cætera.natura uult ut filios præcipue amemus.i.supra cæteros. In eos.erga eos q ex no puus
bis nati sunt. Celebrari.frequẽtari & coli. Cœtus.cõgregationes hoium:q̃s ciuitates appellauerũt. Obe
dire.ut alter alteri obediat pro cõmuni utilitate sine aliq̃ discordia. Ob eas causas.s.supradictas:quia uita de
genda est:& filii,pcreandi alendiq3:& cœtus frequẽrandi. Suppetitẽt.abũde sufficiant:suppeto est uerbũ neu Suppeto
trũ:& sic suppetito eius frequẽtatiuũ. Ad cultũ.ornatũ corporis & ea quæ ad uictũ necessaria sũt. Nec sibi

& ad uitæ ĩsocietatẽ: Ingeneratq3 iprimis præcipuum quendam amorem in eos qui procreati sunt: impellitq3 ut hominum cœtus & celebrari inter se:& sibi obedire uelit ob easq3 causas studeat parare ea quæ suppetitent ad cultum:& ad uictum: nec sibi soli: sed coniugi: liberis cæterisq3 quos caros hẽat:tueriq3 debeat. Quæ cura exuscitat etiam animos:& maiores ad rem gerendam facit. Imprimis hominis est propria ueri inquisitio atq3 inuestigatio. Itaq3 cum sumus necessariis negociis curisq3 uacui:tum auemus aliquid uidere: audire: discere: Cognitionemq3 rerũ aut occultarũ aut admi-

soli.quoniã impellimur a natura:ut alibi scribit Cice.ut,pdesse uelimus q̃plurimis.imprimisq3 docẽdo:rõnibusq3 prudẽtiæ tradendis. Atq3 ut tauris natura datũ ẽ:ut pro uitulis cõtra leones summa ui impetuq3 cõtẽdãt: sic hi qualẽt opibus:atq3 id facere possunt: ut de hercule ac Libero accepimus:ad seruandũ genus humanũ natura incitanť. Minime aũt cõuenit:ut cũ ipsi inter nos neglecti abiectiq3 simus:postulaŕ ut deo ĩmortali simus cari & ab eo diligamur. Inter nos ingt natura cõiuncti consociatiq3 sumus ad ciuilẽ cõmunitatẽ: qd ni ita se haberet: nec iustitiæ ullus eẽt nec bonitatis locus. Vnde inuehiť Ply. in mortales:qui naturæ benignitate abutunť. Cætera aiantia(inquit)ĩ suo genere probe degũt: cõgregari uidemus:& stare cõtra dissimilia: leo Plynius

nũ feritas iter se nõ dimicat. Serpentiũ morsus nõ petit serpẽtes:nec maris quidẽ bæluæ ac pisces nisi in diuersa
genera sæuiũt:at hercule homini plurima ex hoie sunt mala: Seneca dicit. Tuta ẽ iter feras similitudo morum. Seneca

Quæ cura.tuẽdi se & suos:ut uult iustitia. Exuscitat.erigit & excitat pene sopitos:cũ pricipia tantũ a natura sint;qbus utiť homo tanq̃ dormiẽs & nõdũ plane ui naturæ cognoscẽs atq3 itelligens.sed rõ eũ excitat & maiorẽ facit ad rẽ agẽdã.hæc sunt semina iustitiæ tributa hoibus a natura. Oium honestaꝝ rerũ semina ingt Seneca animi gerũt:q̃ ammonitõe excitanť:nõ aliter q̃ scintilla flatu leui adiuta ignẽ suũ explicat. Imprimisq3 hominis ẽ. Nũc de prudẽtiæ seminibus atq3 igniculis agit. Imprimis.potissimũ & pter cætera aiantia hoc hoĩ a natura tributũ ẽ ĩ ipso ortu. Inqsitio ueri. Cicero cõfuse loquiť de prudẽtia & sapiẽtia:q̃ est habitus pstabilissimus circa res cõtẽplãdas:prudẽtia uero agẽdas:est eni q̃dã ĩ ipsis rectitudo:hæc oĩa sapiẽs,pspicit:sed prudẽs nõ statim cognoscit ea q̃ sapiẽtiæ obiciũť:& multi fuerũt sapiẽtes:quoniã reꝝ naturaliũ & supnaturaliũ cognitionẽ habebãt:sed nõ prudẽtes:quoniã ĩ rebus agẽdis nec suis cõmodis nec alienis cõsulere sciebãt. Vnde dicit Cicero:alibi Anaxagorã dicimus sapientẽ:quoniã reꝝ pstãtissimaꝝ cognitionẽ habuit:prudẽtẽ minime: quoniã nec suis cõmodis nec alienis cõsuluit. Inqsitio.,pprie animi ẽ & ueri inqsitio est peculiaris ipsius hoĩs.cætera qppe animalia hoc nõ habẽt: ut quid ueꝝ sit ĩ rebus humãis & ẽt naturalibus & diuinis scire aut ĩquirere possint. Inqsitio.s.p se nemine extrisecus cogente:quoniã natura impellimur ad ueritatẽ ingtendã. Inuestigatio.diligẽs idagatio: quoniã inuestigare ẽ diligẽter q̃si p uestigia ĩquirere. Innatũ ẽ hoc hoibus ut ueritatẽ inquirãt.& si p se nõ possunt illã inuenire cõsulãt prudẽtes & sapientes:quoꝝ uestigiis ĩsistẽtes ueꝝ idagãt. Propria.non cõmunis cũ reliqs aĩalibus. Itaq3.igiť cum nobis a natura ĩsitum sit:ut ueritatẽ ingramus: cõcludẽs Cicero probat qđ dixit:nã hoies cum uacui sunt aliis negociis:discere cupiũt ea quæ ignorãt:nisi sit ĩ ipsis natura deprauata & rõ uicta penitus ab ipso appetitu:q est sine cognitõe. In quarto de finibus sicait. Ĩoest ĩ eadẽ explicatione naturæ ĩsatiabilis quædã ĩ cognoscendis rebus uoluptas.ĩ qua una confectis rebus necessariis uacui negociis:iucũde ac liberaliter possumus uiuere:pricipiis ingt a natura datis amplitudines q̃dam bonoꝝ excitabãtur:quædã,pfectæ a cõtemplatõe reꝝ occultarũ q̃ erat ĩsitus menti cognitõis amor:ex quo ẽt rõnis explicãdæ:

Inuestigare

differendiq3:cupiditas conseq̃baŕ. Auemus.cupimus. libro secũdo de finibus ait:& quoniã eadẽ natura cupiditatẽ ingenuit homini ueri iueniẽdi:q̃ facillime apparet cũ uacui curis ẽt qd ĩ cælo sit:scire auemus. Discere.discimus rẽ prius ĩcognitã:addiscimus cũ aliqd addimus:ediscimus:cũ memoriæ mandamus. Videre.ut postea cognoscamus & sciamus:quoniã nihil potest esse ĩ intellectu qn prius sit ĩ sensu. Discere.ẽ ipius animi:q utiť sensu:ut discere possit.nõ eni põt aius id discere qđ nõ pcepit sensu. Necessariis.pertinẽtibus ad res necessarias humãæ uitæ degẽdæ. Reꝝ occultarũ.naturaliũ q̃ sunt ĩmersæ penitus ĩ materia: de qbus tractãt physici:aliq̃ res sũt partim separatæ:parti nõ separatæ a materia: de qbus tractat ipse mathematicus.aliq̃ separatæ penitus a materia:ut ẽ ipse deus gloriosus & eẽntiæ siue ĩtelligẽtiæ cælestes:de qbus ẽ ipsa sapientia.i.prima phia: quã græci metaphisicã:nos theologiã appellamus.græco tamẽ uocabulo. Cognitionẽ.sciẽtiã reꝝ humanaꝝ & diuinaꝝ cũ explicatõe causaꝝ earundẽ: & qd sit deus quidue aia: quæ reꝝ pricipia: qui fines:quis ordo:quis rector:nã scire est cognoscere res per causas suas:& cognitio antecedit sciẽtiã:cognitio ẽ prius p sensum:postea ẽ cognitio pricipiorum:& oĩs scientia est cognitio:sed non oĩs cognitio est scientia:quoniam ad plura sese extendit cognitio:& pricipium ad plura sese extendit q̃ causa:& causa ad plura q̃ elementum:& oĩs causa est elementum:sed non ecõtra. Aut admirabilium.hoc est quantũ ad opiniones admirabiles philosophantium: & ea deniq3 omnia quæ magna sunt & admiranda ac per hoc cognitione dignissima: ut sunt rationes rerum omnium quæ cæli ambitu continenť:& quorum humãi uigor igenii capax habeť: & est talis cognitio quæ perficit mẽtis aciem.estq3 illius bonum:& iccirco ad perfectionem ẽ necessaria.& ad beate uiuendum:ut.s.nihil desit.

Aueo Disco Addisco Edisco

Ad bene beateq; uiuendum: stoici uolebant omnis bonos beatos esse: bonos autem intelligebant omnibus uirtutibus istructos: & ornatos: beatos aũt illos qui eẽnt i bonis nullo adiũcto malo. Vnde beatitudinẽ dicebãt cumulatam rerum complexionem separatis omnibus malis: dicebantq; beatã uitam descensurã in omnia tor méta: quod negabãt peripatetici: ut dictũ ẽ. Vnde dicit Aristoteles eum nõ esse beatũ q̃uis sit bonus: qui icidit i calamitates & Theophrastus negauit i sola uirtute positũ esse beate uiuere. Socrates apud Platonẽ libro tertio de repu. dicit. Vir bonus sibi ipsi ad bene beateq; uiuẽdũ sufficit: & nõ putabit duq; filio orbari aut fratre aut pecunia aut rebus similibus.

Beatitudo secundum stoicos

Aristo.

Theophrastus

Socrates

Necessariã. quo niã moralis philosophia medet aĩs. i. anes sol licitudĩes detrahit. cupiditatibus liberat: pel lit timores. Cognitio philosophiæ moralis necessaria est ad bene beateq; uiuendum: qd̓ asseq non possumus: nisi ægritudine & mor bo mẽtis uacuerimus & isania: Philosophi appellãt morbos oĩs animi perturbatões: ne gantq; stultũ quẽq̃ his morbis uacare: & nisi sanatus sit animus: quod sine morali philoso phia eẽ nõ potest: nullus erit finis miseriarũ.

Ducimus. existimamus. Ex quo. ꝓpter hoc clarẽ est ingt hoĩes his eniti inductos oĩa uera diligẽce. Verẽ. fidele. Simplex. purẽ.

rabilium ad bene beateq; uiuendum necessariam duci mus. Ex quo intelligitur quod uerũ simplex sincerũq; sit id esse naturæ hoĩs aptissimum. Huic ueri uidẽdi cu piditati adiuncta est appetitio quædam principatus: ut nemini parere animus bene informatus a natura ue lit: nisi præcipienti aut docẽti aut utilitatis causa iuste: & legitime imperãti: ex quo animi magnitudo existit humanarumq; rerum contemptio. Nec uero illa par ua uis naturæ ẽ rationisq;: quod unum hoc aĩal sentit

Sincerum. cõstans & sine uitio: & sic odimus uana: falsa: fallẽtia: ut fraudem: periuria: malitiã: iniuriã. Virtus enim ut iquit Plato libro quarto de repu. est sanitas quædam & bona ualitudo ipsius animæ: malitia uero mor bus turpitudo & ĩfirmitas. Et libro secundo dicit: uerum mendaciũ si modo uerum dici potest: omnes homi nes pariter oderunt atq; dii. Et libro nono ait. Veritatis ĩspectio quam præbeat uoluptatem impossibile est ali quem præter philosophum gustare posse. Adde etiam q; ueritas est obiectũ ipsius intellectus: q tunc perfectus est cum habet scientiam quæ est rerẽ ueratum. Verum quippe est id quod scitur. Itaq; bonum mentis est ipsa ueritas & recta cognitio. Aptissimum: accõmodatissimum & conuenientissimũ. In tertio tusculanarũ dicit. Quod si tales: nos natura genuisset: ut eam ipsam intueri & perspicere eademq; optima duce cursum uitæ per ficere possemus. haud erat sane q; quisquã ratione ac doctrina conquireret. Nam paruulos nobis dedit ignicu los: quos celeriter malis moribus opiniõibusq; deprauatis sic restinguimus: ut nusquã naturæ lumẽ appareat. sunt enim ingeniis nostris semina innata uirtutũ: quæ si adolescere liceret. ipsa nos ad beatã uitam natura per duceret. Nunc autem simul atq; æditi in lucem & suscepti sumus: in omni continuo prauitate & summa opi nionum peruersitate uersamur: ut pene cum lacte nutricis errorem suxisse uideamur. Huic ueri uidendi cu piditati. id est uidendi ueritatem: & cognoscendi omnia & singula. quod homini insitum est: & sic agit nunc de seminibus fortitudinis. Appetitio principatus: ut primus in ciuitate sit. libro secundo de finibus in hanc sen tentiam dicit. Eadem natura habet in se quiddam amplum atq; magnificum ad imperandum magis q̃ ad pa rendum accõmodatum. omnia humana non tollerabilia solum: sed etiam leuia ducens: Altum quiddam ex celsum nihil timens: nemini cedens. semper inuictum. Bene informatus. institutus: id est qui principia natu ræ habet: & ipsis utitur. Nisi præcipiẽti aut docenti: parere debemus bono præceptori tanquã rectæ rationi cum in nobis uiget appetitus sensitiuus. Vnde pueris inquit Aristoteles: dantur pedagogi: ut efferuescente san guine: & appetitu eos impellente ad uetita: in officio cõtineantur: ut ab insessore equus præceps & indomitus. præcepta referunt ad mores: doctrina ad sciẽtiam. Plato i secũdo de legibus sic ait. hinc uolũt originẽ habuisse leges cõstitutões: & nõ sata eẽ ꝓcepta legũ legitima atq; iusta. Et Aristoteles lib. v. sic ait. Lex iubet uniuscuiusq; uirtutis uiuere ratione: & uetat uitii cuiusq; uiuere ritu: Vtilitatis. s. nostræ: quoniam imperium est ad con seruationẽ aliorẽ & cõmodũ. Et imperanti debet sufficere honor. si autem omnia refert ad suam utilitatem ty rannus est. Vnde consules dicebant apud Romanos: eo q; omnium saluti & utilitati consulerẽt. i. prouiderẽt.

Plato

Aristo.

Plato

Legitime. iure & ut uolũt leges quẽadmodũ sunt naturales reges cæteriq; pricipes: qui hæreditariũ pricipa tum habẽt. Cõsules romani legitime imperabãt: quoniã curã reipu. populus romanus illis cõmittebat. Cæsar aũt nõ legitime: quoniã patriã ui oppressam tenebat. Vnde caro seuerus & pfectus stoicus potius uoluit sibi af ferre uim: q̃ parere illi q non legitime imperabat. Viri ꝓbatissimi eligẽdi sunt: qui aliis imperẽt. Iuste. non ty rãnice. sed ut uolũt leges & iura gentiũ. Plato libro tertio de repu. dicit. Tẽpcrãtiæ præcipuã esse laudẽ obsequi pricipibus. Ex quo. ex hoc qđ dictũ est: emergit ipsa fortitudo. Animi magnitudo. fortitudo & magnani mitas. Existit. emergit. apparet. Rerẽ humanarẽ. oium quæ hoĩbus accidere possunt i utranq; partem. cõ tẽnit eni magnanimus res humanas & uolubilitatẽ fortũæ. putatq; ipsas ĩferiores esse sua ꝓstãtia & excellẽtia. qđ cũ ita sit: oĩa spernit: & quæcũq; accidere possunt. nõ solum toletabilia sed ẽt leuia & nullius momẽti ducit. Magnanimi hoĩs ẽ ingt Seneca: cõstare sibi: & finẽ uitæ itrepidus expectare. nil aliud magnũ in rebus humanis est nisi animus magna despiciẽs. Nec uero illa parua uis naturæ rõnisq;. i. rõnis naturalis. Nũc agit de semini bus tẽperãtiæ. Rõnis. itellectus q pulchritudinẽ ordinis decori & modestiæ metit & sentit. cætera eni aĩalia hoc nõ habẽt. Hoc aĩal. homo q est diuinũ aĩal. & cui pricipatus iter oĩa aĩalia tribuit. Vnũ. solũ. Sentit. cognoscit. sentire ẽ sensibus cognoscere. Quid sit ordo. ut oĩa quodã ordine agant: & ordo opponit temen tati; q̃ nullũ seruat ordinẽ i rebus agẽdis. Vnde Ply. Nepos laudat Spurinnã. q eo uitæ genere: quo nihil ẽ distin ctius utert. Me aũt iquit: ut certus syderẽ cursus. ita uita hominũ disposita delectat. & sensibus ingt placida oĩa & ordinata cõueniũt. & nullũ animal est præter hominẽ: quod in rebus agendis ordinẽ cognoscat aut seruet.

Seneca

Plynius

de ordine rerū & tempoꝝ opportunitate dicet̃ suo loco diffusius. Quid sit qđ deceat:quid sit decoꝝ:cuius ignoratiōe ut inqt in oratore:non mō in uita sed sæpissime in poematis & in oratiōe peccat̃.Nō eni omnis fortuna:& non omnis honos:nō omnis auctoritas:nō omnis ætas.Nec uero locus aut tēpus aut auditor omnis eodem aut uerborū genere tractandus est:aut sniaꝝ.quid deceat ergo cōsiderandū est. quod in re de q̄ agitur positū est & in psonis & eorū qui dicūt & eorū qui audiūt.Itaq; hunc locū longe lateq; patentē philosophi solent ī officiis tractare.decere est quasi aptum esse & consentaneum tempori & personæ:quod cū in factis sæpissime

quid sit ordo:quid sit quod deceat ī factis dictisq; : qui sit modus. Itaq; eorum ipsorum quo aspectu sentiūtur nullum aliud animal pulchritudinē uenustatem conuenientiam partium sentit Quam similitudinem natura ratioq; ab oculis ad animū transferens multo etiā magis pulchritudinem:constantiam.ordinem: in consiliis factisq; conseruandum putat: cauetq; ne quid indecore effœmīate ue faciat.tū in oībus & opinionibus & factis ne quid libidinose aut faciat:aut cogitet. Quibus ex rebus cōflatur & efficitur id qđ quærimus honestū:qđ etiam si nobilitatū non sit:tamen honestū sit: qđq; uere dicius:ēt si a nullo laudet̃ laudabile eē natura. Formā qdē ipsā Marce fili:& tāq̄ faciē hōesti uides q̄ si oculis cerneretur mirabiles amores (ut ait Plato)

tum in dictis ualet:ī uultu deniq; & gestu & incessu:cōtraq; dedecere. Nā bene īstitutus a natura temeritatem reformidat:& nō audet cuiq̄ aut dicto ꝓteruo:aut facto nocere:uereturq; qcq̄ aut facere : aut eloq qđ parū uirile uideat̃. Qui sit modus. mensura in omni reatq; modestia. Nā modus ē quædā mēsura siue mediocritas ī omni re.Vnde dicit Horatius:est modus in rebus : sunt certi deniq; fines:Quos ultra citraq; neqt cōsistere rectū. Hora.

Itaq; eoꝝ ipsoꝝ.nunc tangit aliud quod ē ꝓpriū hoīs:iudicare.s.de pulchritudine & uenustate:& cōueniētia eoꝝ:quæ oculis iudicātur.Igit̃ ꝓpter hoc qa sentit qđ sit ordo:& qđ deceat. Aspectu.uisu. Sentiunt̃.cognoscunt̃:& pcipiunt̃ sensibus exterioribus: & iudicant̃. Pulchritudinē. pulchritudo proprie non dicit̃ nisi in magno corpore. Pulchritudo Venustatē.uenustas mulierū est:dignitas aūt uirorū.uenustas est ipsa gratia : quā affert pulchritudo. Vnde uenustas dicit̃ is cuius forma Venustas multū hēt gr̃æ.ī uenustus q̄ oī caret gr̃a. Cōueniētiā partiū.cognoscit hō si partes corpis bene iter se cōueniunt & q̄drāt:habētq; ꝓportionē suā:aliter eē mōstrū. Quā similitudinē.intellectus cognoscēs ī ipsis corpibus hāc pulchritudinē & uenustatē ipsam trāstulit ad aīum:& putauit hāc cōueniētiā:& hoc decoꝝ seruādū eē ī dictis & factis:ut nil diceret̃:nilq; fieret:qđ eēt turpe & īdecoꝝ.Ergo huius pulchrytudinis similitudīe cōspecta ī ipsis formis & corpibus:trāsitū ē ad honestatē dictoꝝ atq; factoꝝ. Rō.itellectus humanus. Ad aīum. ad mētē & mētis oculū.i.ad potētiā naturalē aī. Multo magis. q̄ in ipsis formis & corpibus. Pulchritudinē. & hæc pulchritudo ad magnanimū ptinet:q magnis dignus ē.Magnanimitas.n.ī magnitudine:sicut pulchritudo ī magno corpe cōsistit. Cōstātiā.cōstās ē hō sædatus grauis:humana oīa p̄mēs:quē magnanimū & forté uirū dicimus.Talis aūt eē nō pōt q mœret:timet:cupit:atq; gestit. Ordinē. q ē seruādus in rebus agēdis & cōsiliis.Indecore pter decoꝝ & ordinē q̄ duo si cōfundant̃.pulchritudo ēt q̄ ex his emergit cōfundet̃. Plato in Timeo sic ait.Nobis uero asserēdū ē ob hāc potissimū rōnē deū oculos genuisse:ut mētis circuitus:q ī cælo pagunt̃ intuiti.in usū redigamus nr̄æ mētis:cogitatiōisq; nr̄æ discursus illis cognatos : sed pturbatos quodāmō ad illoꝝ tēperātiā & modū reuocemus:& cū illos agnouerimus:& recta rōne secūdū naturā pditi singuloꝝ ordinē pcepimus:& cōuersiōes dei:q̄ sine ullo errore agunt̃ imitemur:atq; ad earū exemplū discursus nostræ cogitatiōis uagos & errātes cōponamus.Cognitio diei ac noctis ab oculis orta : effecit ut dinumeratiōe quadam mensium annorūq;: ambitus metiremur:tempus cognosceremus : ac uniuersæ naturæ ordinē scrutaremur: quibus ex rebus philosophiā adepti sumus: quo beneficio nihil unq̄ maius mortaliū generi datū est deorum munere:neq; dabit̃. Effœminate.quod sit paꝝ uirile.uitat igitur is qui est plane uir:ne id faciat quod potius fœminarū est q̄ uiroꝝ. Libidinose.intēperāter : & quod nō deceat hominis grauitatē & tēperantiā. Aut cogitet.quippe nō modo nō debemus turpia agere:sed ne cogitare quidē:& modestia est adhibenda in cogitationibus & factis. Quibus ex rebus.idest principiis naturalibus:& quattuor quasi seminariis ipsarū uirtutū: ex quibus emergit honestū:quod est qcquid a uirtute ꝓficiscit̃. Honestū.quod sit perfectū dicebāt stoici bonum quod oīs a natura quæsitos habeat numeros:sitq; pfecte moderatū.Eius quattuor species tradūt: prudētiam:iustitiā:fortitudinē:& tēperantiā:quibus honestæ actiones persiciunt̃.Ratio recta & cōsumata inquit Seneca:fœlicitatem hominis implet:hæc ratio uocat̃ uirtus:ea deniq; honestum est. Seneca Conflatur. emergitur:& efficitur.loquitur per translationē fabrorū: qui flatu & spiritu folliū atq; igni ferrū mulcēt & redigūt ad aliquā formā.sic ex his quattuor principiis efficitur forma ipsius honesti. Si nobilitatū non sit.libro secūdo de finibus in hanc sententiā ait.Honestū igitur id intelligimus qđ tale est:ut detracta omni utilitate sine ullis p̄miis: fructibusue per seipsum possit iure laudari. Natura.naturaliter & suapte.natura esset si nemo ipsū laudet.

Formā quidē ipsam.facit auditorē attētū.forma honestatis quattuor uirtutibus continet̃.hæc ideo dicit:ut ab utili & honesto suadeat.hoc honestū ꝓpter se totis uiribus esse amplectendū. Et tanq̄ faciē.cū non plane Facies honestam habeat faciē.Nam facies refertur ad corpus:uultus ad animū atq; uoluntatem:unde deducitur.Vnde dicimus irato & mœsto uultu:& lata aut longa facie: quæ est uniusq; rei apparentia. Vultus Vides.animo concipis.nā uirtus oculis cerni nō potest:sed animo uideri. Vt ait Plato:oculoꝝ inquit Plato ē in nobis sensus acerrimus.quibus sapientiā nō uidemus quā illa ardētes amores excitaret sui:si uideret̃.Verba Platonis hæc sunt: Plato in eo dialogo:q phœdrus de amore & pulchro īscribit̃.Visus nobis acutissimus est sensuū omniū: qui per corpus fiūt.quo sapiētia nō cernit̃.ardētes eni excitaret amores: si quod tale ipsius simulachrum oculis appareret

eadem est de cæteris amabilibus ratio. At uero pulchritudo sola hãc habuit fortẽ: ut maxima oĩum & pspicua sit & amabilis. Qui ergo nõ est mysteriis nup initiatus: aut potius deprauatus est: nõ celeriter hinc illuc ad ipsã pulchritudinẽ excitat. Similitudinẽ hic quãdã quæ ab illa denoiatur aspiciens: quapropter nõ ueneraẽ dũ aspicit: sed q̃drupedis ritu uoluptati deditus aggredi & ferẽ filios nitiẽ: peruláterq; cõgrediés: nec timet: nec erubescit uoluptatẽ pter naturã sectari. Sapientiæ. philosophiæ. nã istoꝝ uerboꝝ amore: sapiẽtiæ: iustitiæ: fortitudinis: & tẽperantiæ pstantissimis ingeniis homines se ad philosophiæ studiũ cõtulerunt.

citaret sapientiæ. Diuidit honestum: & singulis uirtutibus proprium munus assignat.

Sed oẽ qđ honestũ ẽ id quattuor ptiũ oriẽ ex aliq̃: aut. n. in pspicientia ueri solertiaq; uersatur: aut in hoĩum societate tuẽda: tribuendo qđ suũ est cuiq;: & rerũ cõtractaꝝ fide: aut in animi excelsi atq; inuicti magnitudine ac robore. aut in omniũ quæ fiunt: quæq; dicuntur ordine & mõ: in quo inest modestia & temperãtia. Quæ quattuor quanq̃ inter se colligata atq; iplicita sunt: tamẽ ex singulis certa officiorum genera nascũtur: uelut ex ea parte quæ primo descripta ẽ: i q̃ sapiam & prudentiã ponimus: iest idagatio atq; inuentio ueri: eiusq; uirtutis hoc munus est propriũ. Vt enĩ qsq; maxime perspicit qđ in re quaq; uerissimũ sit: quiq; & acutissime & celerrime põt & uidere & explicare rõnem: is prudẽtissimus & sapientissimus rite haberi solet. Quocirca huic q̃si materia quã tractet: & i qua uersetur subiecta est ueritas. Reliquis autem tribus necessitates propositæ sunt ad eas res parandas tuendasque: quibus actio uitæ continetur, ut

Sed omne quod honestũ est. Dixit generaliter de honesto: qđ cõflatur ex his q̃ttuor principiis naturalibus. nũc diuidit ipsum honestũ in q̃ttuor partes: prudẽtiã: iustitiã: fortitudinẽ: & tẽperantiã. quarũ munus & quasi materiã quã tractẽt: & circa quã uersentur: describit. Partiũ. q̃ttuor uirtutũ quæ sunt fontes oĩum officioꝝ. ex his enĩ oẽ honestũ oriẽ: & icipit dicere de honesto: quod manat a prudẽtia. Perspiciẽtia ueri. uera & ĩtegra cognitiõe. Solertia. ẽ igeniũ acumẽ & natu-
Fabius ralis prudẽtia. Vnde dicit Fabius igeniũ esse pueris agitationẽ mẽtis & solertiã. Aut in hominũ societate tuẽda. hoc est munus iustitiæ: q̃ ẽ ad cõseruationẽ humanæ societatis.

Tuẽda. defendẽda: sustẽtãda opibus & opera. Quod suũ est cuiq;. quoniã iustitia tribuit unicuiq; quod suũ est. Et rerũ cõtractarũ fide. Vẽditionũ: emptionũ: pmissionũ cæterorũq; cõtractuũ: & fides ẽ fundamẽtũ iustitiæ: quoniã remota fide remoueẽ iustitia. hæc oĩa sunt de iure gẽtiũ: ut loco suo dicetur. Aut in animi excels. hoc est munus fortitudinis. Excelsi. elati: & oĩa tanq̃ inferiora spnẽtis: qđ est pptiũ magnanimi. Ac robore. fortitudine: quæ dolore aut aliq̃ alia calamitate nõ frangiẽ. Aut in oĩum quæ fiunt. hoc est munus tẽperãtiæ. Fiunt. nã in factis & dictis seruãdus ẽ modus. nã in oĩbus negociis debet eẽ ordo rerũ: opportunitas tẽpoꝝ: & mẽsura uerboꝝ. Quæ q̃ttuor. Nũc cuiusq; uirtutis q̃si materiã & subiectũ ponit: ostẽdẽs ex singulis uirtutibus certa officioꝝ genera oriri. lib. v. de fini. ait. Atq; hæc cõiũctio cõfusioq; uirtutũ a philosophis rõne q̃dã distinguiẽ. Nã cũ ita copulatæ cõnexæq; sint: ut oẽs oĩum participes sint: nec alia ab alia possit separi: tamẽ ppriũ suũ cuiusq; munus ẽ: ut fortitudo in laboribus piculisq; cernaẽ. Tẽperatia ĩ ppetiẽdis uoluptatibus: prudẽtia ĩ delectu bonoꝝ & maloꝝ. iustitia in suo cuiq; tribuẽdo. Quattuor. prudẽtia: iustitia: fortitudo: & tẽperãtia. Colligata. cõnexa qppe emergũt ab uno honesto. Implicita. cõiũcta. Stoici dicebãt uirtutes sibi inuicẽ ita eẽ cõnexas ut qui unã habuerit oĩs habeat. Certa genera: ppria cuiusq; uirtutis: quoniã dicunẽ ptinere ad unã potius q̃ ad aliã. Velut ex ea pte. ponit officiũ ipsius prudẽtiæ: quã sequunẽ cõsilioꝝ maturitas & itelligẽtia. Indagatio. iquisitio: quoniã prudẽs uersaẽ circa ueri idagationẽ. Atq; iuẽtio. prius iquirimus: postea iuenimus. Itaq;
Ambrosius inqt Ambrosius. in ueri iuestigatiõe tenẽdũ ẽ illud decoꝝ: ut sũmo studio reqraẽ qđ uerũ sit: nõ falsa pueris dicere: nõ obscuris uera iuoluere: nõ supfluis uel iplexis atq; ãbiguis occupare aĩum. Hoc munus. officiũ: ut igrat uerũ. nã prudẽtiæ. ut dictũ ẽ: ueritas obiicitur & etiã sapiẽtiæ: sed diuerso mõ. Propriũ. peculiare ut uerũ iquirat. aliter nõ erit prudẽtia. Vt. n. pbat Ci. ab effectu: munus ipsius prudẽtiæ. Perspicit. recte uidet. Acutissime. q̃tũ ad igenii acumẽ & solertiã aĩq; iuẽtionẽ. Celerriæ. q̃tũ ad cõsiliũ & bonã ilico cõsultationẽ & rectã
Plinius deliberationẽ. Videre. animo & mẽtis oculo: cui ĩprimiẽ prudẽtia. Explicare. afferre in mediũ & exponere atq; cognoscere uerũ p suas causas. Vnde Pli. in quadã epistola laudat. T. Aristonẽ dicens. Nã quanta sermonibus eius fides? quãta auctoritas. q̃ pressa & decora cũctatio? Quid ẽ quod nõ statim sciat? & tamẽ plærũq; hæsitat: dubitat diuersitate rationũ: quas acri magnoq; iudicio ab origine causisq; primis repetit. Discernit. expedit. Rite. recte. Quocirca. cõclusio huius partis: qua ostẽdit ueritatẽ esse materiã ipsius prudentiæ & sapientiæ. Veritas subiiciẽ prudẽtiæ in rebus agẽdis: & circa humana bona. sapientiæ aũt in rebus cõtẽplãdis: pru-
Tractare dentis enim est agere recta ueraq; cũ ratione. sapientis aũt ueritatẽ cõtẽplationibus & rõnibus inuenire. Tractet. exerceat & colat. tractare est manibus uersare. Reliquis autẽ tribus: iustitiæ: fortitudini: & tẽperantiæ. ostẽdit Cicero: circa quod uerseẽ hæ tres uirtutes: & quod sit munus ipsarũ: & dicit uersari circa res parẽdas: quibus uita sustentatur: & hoc pertinet ad iustitiam: & etiã tela fortunæ contẽnenda & opes: quod est uiri fortis & magni. Propositæ sunt. tanquã munus ipsarum: ut debeant ea parare: quibus uita sustentatur & alitur.
Parare Parandas. acquirendas cum labore & diligenti opera. Parare enim est cum difficultate & labore aliquid acquirere. Tuendas conseruandas: quoniam non minor est uirtus parta tueri: quam ea inquirere parareque. & hoc est munus temperantiæ & parsimoniæ. Actio uitæ. exercitatio: & omnis actus humanæ uitæ

degendæ:quod pertinet ad iustitiã. Et animi excellentia.ut appareat ipsa fortitudo:cuius manus est: nõ solũ parare opes & augere:ut possit exercere iustitiã & liberalitatẽ:sed etiã ipsas cõtẽnere:& oĩa humana iferiora suo aio ducere.Flagitiosi hoĩes inqt Cyrus apud Xenophõtẽ libro.v.cupiditatibus oĩbus se pstãt iferiores. In au/gendis opibus.qđ ptinet ad magnificĩ. Sibi & suis.quoniã nõ solũ nobis nati sumus:& cõtra officiũ est illos relinquere:q curæ nobis eẽ debẽt.maxime parẽtes:cæterosq domesticos.Multa magis q̃ in ipsis opibus cõpa/randis.quoniã nihil est tã angusti animi q̃ amare terrena:& a fortuna pẽdere:& illius bona amplecti : q̃ auferri possunt:& illi q ẽ uere fortis & magnanimus nihil uidet magnũ & admiratione dignũ p/ter uirtutẽ. Magis ergo elucet magnitudo aĩ in despiciẽdis opibus:q̃ cõparãdis. Vnde lau/datur Bias prieneus:qui directa ab hostibus patria priena:& nõnullis bona asportãtibus: iterrogatus q̃re idẽ ipse nõ faceret : respõdit: omnia mea bona mecũ porto. Et Zeno nun/ciato naufragio : quũ oĩa sua submersa acce/pisset:dixit.Iubet me fortuna expeditius phi/losophari . Et Stilbon philosophus Deme/trio dixit:oĩa mea bona mecũ sunt. Eluce/at.appareat:& magis laudet in opibus spnẽ/dis q̃ cõparandis: qua tamẽ rõne parari debe/ant:postea dicetur. Ordo autẽ.nunc ponit quasi materiã ipsius tẽperantiæ.nã in oĩbus quæ agunt in uita:ut honestas & decorũ re/tineatur:adhibenda est quædã decens actio: modus & ordo . & hæc pars ad oẽs uirtutes ptinet:ut latius loco suo patebit. Ordo enĩ ẽ cõpositio rerũ aptis & accõmodatis locis:Tẽ/perãtia cõstat ordine & moderatione. Cõ/stantia.uacuitas pturbationũ:& pseuerãtia ĩ honestis actionibus.trãqllitas enĩ nil aliud est q̃ placida & qeta con/stantia:cũ uultus mutat: os distorquet & anhelat:tũc apparet non adesse cõstãtiã:cũ celerius q̃ deceat qs moue/tur.tõ ait hæc tria uersari in eo genere: ad qđ adhibẽda est q̃dã actio: nõ solũ agitatio mẽtis. Nã tũ aliqd agẽdũ cogitauerimus:decora actio adhibẽda est.Et pbat hoc dicẽs:his enĩ rebus. Nã tũ adhibemus modũ & ordinẽ actionibus nostris:seruamus decorũ:qđ omne genus officiorũ attingit. Et his similia.quæ sunt eiusdẽ gene/ris:& ad ipsam modestiã ptinẽt: ac tẽperãtiã. Versant.cõsistunt. In eo genere.in ea parte uitæ humanæ: & genere modoq uiuẽdi:q reqrit ẽt decẽtẽ actionẽ. Ad qđ.genus:& modũ uiuẽdi & agẽdi cũ decoro. Actio. ut.s.honeste aliqd cogitemus:& opa atq exercitatione honesta agamus : & q ipsa actio decora sit & cõueniẽs: de qua suo loco pcepta tradent. Agitatio.cogitatio:cõtẽplatio:cõsideratioq : molestiã & moderationẽ quã/dam. Quæ tractant in uita.i.in oĩbus actionibus uitæ humanæ:& his quæ dicunt & fiunt in uita cõ/. Ho/nestatẽ.quãtũ ad oẽs uirtutes & officia.i.cõseruabimus id qđ est secũdũ uirtutẽ.nã si adhibeat modus:seruabi/tur honestas.i.ipsa uirtus:quæ est quædã mediocritas plus & minus.& si adhibeat ordo:cõseruabit ipsum de/corũ. Et decus.ipsum decorũ qđ ab honesto nõ põt separari:tũc enĩ decorũ est:cũ præcessit honestas.

Cyrus | Bias | Zeno | Stilbon

societas hoĩum coniũctioq seruetur:& animi excellẽ/tia magnitudoq:tum in augendis opibus utilitatibus/q & sibi & suis comparandis : tum multo magis in his despiciẽdis eluceat.Ordo aũt & cõstãtia & moderatio & ea q̃ sunt his similia:uersant i eo genere:ad qđ adhĩ/bẽda ẽ quædã actio.nõ solũ mẽtis agitatio.His enĩ re/bus quæ tractantur in uita:modũ quẽdam adhibẽtes & ordinem honestatem & decus conseruabimus.

Prudentia.

EX quattuor aũt locis:in quos honesti naturã uimq diuisimus:primus ille q in ueri cogni/tiõe cõsistit:maxie naturã attigit hũanã.Oẽs .n.trahimur & ducimur ad cognitiõis & sciæ cupiditatẽ:in qua excellere pulchrũ putamus:labi aũt & errare : nescire:& decipi: & malũ & turpe ducimus.

EX quattuor aũt locis.Posuit Cicero q̃ttuor fontes officiorũ:ex quibus manat illud honestũ qđ q̃ri/mus.nũc accipit primũ fontẽ.i.ipsam prudẽtiã:& de officiis:q ab ipsa oriunt disputat : ostẽdens hãc partẽ in primis attingere naturã humanã:quoniã ex sentẽtia Aristotelis:oẽs hoĩes natura scire desi/derãt:& res occultas cognoscere. signum aũt est dicit sensuũ dilectio pter se.nãq illos diligimus & maxime oculorũ.nõ enĩ solũ ut agamus:sed & nihil agere debẽtes uim uidẽdi præ aliis eligimus.cau/sa autẽ est q hic manifeste sensus nos cognoscere facit:& multas differẽtias demõstrat rerũ.li.v.de finibus ait. Tantus est innatus in nobis cognitionis amor & sciẽtiæ:ut nemo dubitare possit:quin ad eas res hominũ natu/ra nullo emolumẽto inuitata rapiat.Quid uero qui igenuis studiis artibusq delectantur.nõne uidemus eos nec ualitudinis:nec rei familiaris habere rõnẽ:oĩa ppeti ipsa cognitiõe & scientia captos:& cũ maximis curis & laboribus cõpẽsare eã quã ex discẽdo capiant uoluptatẽ uirtutibus:a qbus manãt officia. Naturã.ppietatẽ. Vim.potentiã. Primus.illa prudẽtia & sapiẽtia. Attingit humanã naturã.i.iprimis cõuenit naturæ ho/minis:qui natura scire desiderat.ergo nihil est tam ppriũ hoĩs : q̃ scire uelle: & uerũ uidere in omni re. Oẽs enĩ.rõ q re attingit maxime naturã hoĩs. Trahimur.ui & ĩperio ipsius naturæ:quoniã hoc ẽ nobis inatũ uel/le. Ducimur.spõte certa rõne & uia allecti. Cupiditatẽ.uehemẽs desideriũ cognoscẽdi aliqd & sciẽdi. Ex/cellere.excellẽtiorẽ eẽ ac pstãtiorẽ aliis. Pulchrũ.laudabile & gloriosũ:& sic cõtra. Labi.lõgius i errorẽ pro/gredi. Errare.falsũ p uero sibi pponere:qđ iprudẽtis ẽ. Nescire.nõ didicisse:& cãs rerũ ignorare.Plato in Theeteto sic ait.Vera certe opiari pulchrũ ẽ:mẽtiri turpe. Decipi.ab aliquo uersuto & callido. Malũ.q̃tũ i se:quoniã ĩsipiẽtia magnũ ẽ malũ:& nescio an possit eẽ maius:& stultitia nihil ẽ peius.Iõ optius q̃sq & a natu/ra bene isstiturus ad rerũ cognitionẽ tota mẽte sese erigit:cũ oẽs stulti sine dubio miserrimi sint. Plutar.scribit in uita Lysandri Antimachũ carmẽ qđ cõposuerat i laudẽ Lysandri aboleuisse: dũ Lysander de carminibus coronã Nicerato dedisset:tũcq Platonẽ iuuentis igeniũ admiratũ eũ mitigasse pstatũ ignatis ignorãtiã id malũ esse:qđ ẽ cæcitas nõ uidẽtibus. Ducimus.arbitramur:existimamus.Si prudẽs eẽ cupis inqt Seneca:in futuro

Aristot. | Plato | Plutar. | Seneca

In hoc genere naturali & honesto duo uitia uitãda sũt
unũ ne ĩcognita ꝓ cognitis hẽamus: hisq̃ temere assen
tiamur. Quod uitiũ effugere q uolet (oẽs aũt uelle de
bent) adhibebit ad cõsiderãdas res & tempus & diligẽ
tiam. Alterũ est uitiũ qđ q dã nimis magnũ studiũ mul
tãq̃ opam ĩ res obscuras atq̃ difficiles cõferũt. easdẽq̃
non necessarias: quibus uitiis declinatis quod in rebus
honestis & cognitione dignis operæ curæq̃ ponetur:
id iure laudabitur. ut ĩ Astrologia. C. Sulpitium audi
uimus. in Geometria Sextũ Pompeium ipsi cognoui

prospectũ intende: & quæ possunt contingere aĩo tuo ꝓpone. nihil tibi subitum sit: sed totũ ante conspicies: si
prudẽs est animus tuus: tribus tẽporibus dispensetˀ. Præsentia ordina. futura ꝓuide. præterita recordare. Nã q
nihil de p̃terito cogitat pdet uitã. Qui nihil de futuro p̃meditaf: in oĩa incautus incidit. Prudentiæ ꝓprium est
inqt examinare cõsilia: & nõ cito facili credulitate ad falsa ꝓlabi. In hoc genere. posito munere ipsius pruden
tiæ & utilitate cognitõis & sciæ ponit uitia q̃ uitãda sunt. ut mediũ ipsum cũ decoro teneatˀ a quo nõ põt sine ui
tio discedi. Naturali. quoniã ĩpellimur natura ipsa ad honestũ & reꝝ cognitiõẽ. Et honesto. cũ laude uir
rutis honestũ qppe est scire: turpe uero igno
rare. Vnũ. hoc est primũ uitiũ: quo multi
laborãt: Nõ. n. debemus psuadere nobis co
gnitionẽ rerũ: q̃s penitus ignoramus: nec de
bemus temere. i. nullo adhibito iudicio assẽ
Lactãtius tiri his quæ nobis dicũf & ĩcognita sunt. La
ctãtius dicit. Opinari te scire q̃ nescias non ẽ
sapientis: sed temerarii potius ac stulti. Vnde
monẽdi sunt p̃ceptores: ne auditorũ teneras
aures falsis opiõibus imbuant: lucro ĩtenti.
& ipsi auditores: ne p̃ceptoꝝ uerbis temere
credãt: q ne ignorantiã ꝓfiteanf: q̃cqd occur
rerit effundũt. Intẽdãt igif adolescentes ige
niũ ne stulti uideanf & ĩprudentes. Vnde scri
bit in Academicis Cic. Nã cæteri primũ ante
tenenf astricti: q̃ qd esset optimũ iudicare po
tuerunt. deinde infirmissimo tẽpore ætatis: aut obsecuti animo cuidã. aut una alicuius quẽ primũ audiuerunt
oratione capti: de rebus incognitis iudicant: & ad quãcũq̃ sunt disciplinã tanq̃ tẽpestate delati ad eã tanq̃ ad sa
xũ adhærescunt. Nã q dixerunt oĩa se credere ei quẽ iudicẽt fuisse sapientẽ ꝓbarẽ: si idipsum rudes & indocti iudi
care potuissent. Statuere autẽ qui sit sapiens: uel maxime uidef esse sapientis. Et in orõne pro Cluentio ait. Mi
nus stultus est: cui nihil in mentẽ uenit: q̃ ille q quod stulte alteri uenit in mẽtẽ: cõprobat. His. scilicet icogni
Assentior & assẽtio tis. Temere: incõsulte sine iudicio. Assentiamur. dicimus assentior & assentio: prius dicebaf tantũ assenti
or: sed Sisenna primus in senatu dixit assentio: quẽ alii secuti sunt. Quod uitiũ. docet Cicero quõ declinandũ
sit hoc uitiũ. Omnes autẽ. correctio est: oẽs inquit debẽt uelle: quoniã leuitas est & temeritas assentiri ĩcogni
tis: & illa pro cognitis habere. Cyrus dixit apud Xenophontẽ: ea nõ debet quis dicere: quæ minus certo norit.
Seneca Et Seneca dicit. De dubiis nõ definias: sed suspẽsam tene sententiã: nihil in expertũ affirmes. Tẽpus. quod ipsa
res iudicanda postulat: nõ eni possumus ilico iudicare: nisi fuerimus plane sapientes: sed spatio temporis adhi
bito: & diligentia quæ rerũ ĩueniendarũ magistra est: sine qua frustra tẽpus teritˀ. diligẽtia igif & tẽpore opus
est: ut quid in quaq̃ re uerũ sit iudicari possit. Alterum est uitiũ. quẽadmodũ uituperatur stulta assensio: &
ignorantia: sic carpitur nimiũ studiũ in re nõ necessaria. Vnde uituperãdi sunt illi: qui omnẽ ætatẽ in nudis fa
bulis & poetarũ cõmentis terunt: fucos quosdã & scientiæ umbrã sectantes: non expressam imaginẽ: quoniã
in poetis requiescendũ est cũ philosophiæ præceptis: & rebus grauibus satisfecerimus: & sic de similibus: quæ
multũ obscuritatis. parum uero fructus in se habent. Vnde dixit Seneca: liberalia studia dicunf: quia homine
Opera libero digna sunt: in quibus tandiu ĩmorandũ est q̃diu nihil animus agere maius potest. Operã. exercitatio
Opus nẽ & laborẽ. opa dr̃ quæ studus mẽte & animo exercef. opus est: quod fit manibus: & opera est labor: studiũ:
& diligentia in aliquo opere faciendo. De honestis. habentibus in se honestatẽ: & laude dignis. nã dare operã
rei quæ uacet honestate: cõtra officiũ est. Quod operæ. idest laboris & studii. Vt in astrologia. affert exem
pla eorũ: qui in rebus honestis: & cognitione dignis id operæ posuerunt: quod iure laudatũ est. Caius Sulpi
tius primus romanoꝝ defectus solis & lunæ rationẽ in uulgus efferre ausus est: qui in bello macedonico Tri
bunus militũ exercitũ romanũ magna animi molestia & sollicitudine liberauit pridie q̃ cum Perse rege pugna
ref. Productus fuit a paulo Aemilio cõsule in cõcionẽ ad p̃cinendã eclypsin: naturalẽq̃ esse ostẽdit: & uolumi
ne postea edito huius effectus rationẽ explicuit. Apud græcos Thales milesius lunæ solisq̃ defectũ inuestiga
uit: post eũ Hypparcus: qui etiã stellis noĩa imposuit. Anaxagoras primus auctore Plutarcho in uita Niciæ ra
tionẽ huius defectus litteris mandare ausus est: sed primus Plato in lucẽ extulit: quod alii non fecerant ueriti
iudicia imperitæ multitudinis. Plato autẽ ꝓpter sanctitatẽ motum id ausus est & effecit. In geometria. quæ
Partes mathematicæ quatuor naturã magnitudinũ uniuersam figurarũq̃ explicat. Mathematica scientia quattuor habet partes. Arithmetri
cam: Geometriã: Musicã: & astrologiã. Arithmetrica est quæ rõnes affectus affinitatesq̃ inter se numerorũ do
cet: sub qua collocaf musica. Nã ubi Arithmetricus numeros absolute considerat: atq̃ seiunctos ab omni ma
teria sensibili. Musicus ut sonorũ sibi subiicit: effectusq̃ eius cõsiderat: sub quo etiã & is qui cantu demulcet au
res collocatur. Geometriæ fundamẽta Pythagoras iecit: & Arithmetricã ĩ artẽ disciplinãq̃ redegit. Sub geome
tria collocaf ꝓspectiua: quæ cõsiderat lineas nõ absolute: sed uisu. Nã arithmetricus geometra puri mathema
tici. formas sensibiles a materia penitus separãt. geometra enĩ cõsiderat lineas: puncta: superficies: seu plana cor
pora: separata oĩno a materia sensibili. Astrologia uersatur circa numeros & magnitudines: nõ omnino abstra
ctas: sed ut accõmodatas ad corpora cælestia: quæ uidentur. Ex q̃bus patet arithmetricã & geometriã puras eẽ
mathematicas. reliquas uero duas nõ puras: sed partẽ mathematicas: partim naturales: ut Aristoteles in physi
cis asserit. Clari in Geometria fuerunt Pythagoras. Archimedes syracusius. Anaximander milesius: Euclides
megarensis: cuius scripta extant. Plato in. vii. de republica. Mathematicas disciplinas ad ueri cognitionẽ: & de

mõstrationẽ in primis dixit esse necessarias:sũt eni in primo gradu certitudinis.Plato has eẽ tanq̃ gradus.dixit Plato
ad supiora cognoscẽda:his disciplinis inqt in oibus:aiæ istrumẽtũ pdini:ut sic dixerim:aliisq; excæcatum exer
citus expurgaf:& i melius erigif. Aiaduertisti inqt Socrates apd cũdẽ:eos q a natura arithmetici sint ad oĩs fo
re disciplinas acutiores appere.quiaũt igenio ebetiores fuerint:si in hac erudient:etiã si nihil amplius utilitatis
assequãtur:seipsis tamẽ igeniosiores effici solere.q̃eni difficiliorẽ adipiscẽdi cogitãdiq; laborẽ ac curã iferat:nõ
facile ex oibus ullã p̃ter hãc potes iuenire:ob hæc oĩa ,pfecto hæc disciplina omittẽda nõ erit.Verũ optimis pdi
ti naturis in ea q̃primũ erudiendi uidebũtur

mus.multos in Dialecticis:plures in iure ciuili. Q uæ
omnes artes in ueri iuestigatõe uersantur:cuius studio

In dialecticis.primũ plato dialectica appel
lauit. Aristoteles uero ad formã disciplinãq;
redegit.Multi in ea claruerũt.Leõtinus: Gor
gias:Chrysippus.unde dicebant athenienses:
aut nullã aut chrysippeã dialecticẽ apud deos inueniri. Carneades: Diogenes. Tota stoicorũ familia.Epicurus
ipsam neglexerit:unde in uarios errores lapsus est.hæc eni disciplina ad ueri falsiq; cognitionẽ uehemẽter accõ
modaf:& uia ẽ ad oẽm sciẽtiã.Vnde dicebãt stoici:neminẽ ignarũ dialectices futurũ sapientẽ. facit eni syllogis/
mũ & demõstrationẽ:ponitq; uerũ ante oculos.Vnde Arist.dicit priscos illos philosophos Melissum:Parme/
nidẽ Anaxagorã & alios lapsos esse:& errasse sola dialectices ignoratione.& Plato in.vii.de repub.dicit necessa/
riã eẽ dialectices cognitionẽ & putilẽ:quã aliis disciplinis p̃ponit:monẽs erudiẽdos in dialecticis eẽ pueros:ut
iterrogare ac respõdere q̃ doctissime cognoscãt & sciãt. In dialecticis.in dialectices disciplina:q̃ disputãdo:re/
fellẽdo:,pbãdo:ad ueritatẽ inueniẽdã ualet plurimũ:& sine ipsa ad ueri cognitionẽ pueniri nõ põt.Dialectica ẽ
sciẽtia recte differẽdi circa orõnẽ:q̃ iterrogatiõe atq; respõsione cõstat. In dialecticis.ita inclinaf dialectica dia
lecticorũ:ut physica physicorũ:& dicif dialectica ipia sciẽtia disputãdi. Plures:q̃i supradictis disciplinis. Iu Ius ciuile
re ciuili.ius ciuile dicif:qđ q̃sq; populus sibi cõstituit:& id ,ppriũ ẽ ciuitatis ipsius:ciuile inquã dictũ q̃si ,ppriũ
ipsius ciuitatis:& ex unaquaq; ciuitate appellaf:ut Romanorũ:Atheniẽsiũ:Lacedæmoniorũ. Sed ius ciuile di/
ctũ absolute itelligif romanorũ inqt iustinianus:ut poeta Vir.apud latinos:apud græcos Homerus:Romano
rum Romulus conditor urbis auspiciũ dedit.q populũ in triginta partes diuisit:q̃s curias appellauit:,ppterea q;
rẽ publicæ curã p sentẽtias partiũ earũ expediebat:& ita leges q̃sdã:& ipse curiatas ad populũ tulit: auctore
Põponio lib.i.digest.Tulerũt etiã & sequẽtes reges:q̃s Sextus Papyrius:qui fuit regnãte Prisco Tarquinio.col/
legit:redegitq; in ordinẽ.Inde dictũ ẽ ius papyrianũ:post exactões reges:cũ p decẽ annos regiæ leges cessassent:
Decẽ uiri creari sunt:qui a græcis leges peterẽt:q̃s i tabulas eboreas scriptas posuerũt p rostris.i.in foro:ut oĩ/
bus legere uolẽtibus expositæ eẽnt:quæ decẽ erãt:sequẽti anno duæ adiectæ sũt: & ita leges duodecim tabula/
rũ appellatæ.Inde fuit prudẽtiũ auctoritas& disputatio in foro:quæ & ẽt ius qđ sine scripto uenit: cõi noĩe ius
ciuile appellatũ ẽ.Inde factæ sunt legitimæ actiones:q̃bus iter sese hoĩes disceptarẽt : quas collegiũ põtificũ in/
terptabaf has actiones Appius Claudius ad formã redegit:& uolumẽ qđ Gneus Flauius eius scriba Libertini
filius subreptũ populo tradidit:cui id munus adeo gratũ fuit: ut Flauius Tribunus plebis fieret: & senator:&
edilis curulis:& sic appellatũ est ius ciuile Flauianum.Postea Sex.Helius actiones cõposuit:& populo dedit.un
de appellatũ ẽ ius helianũ:inde cũ plebs a patribus in mõtẽ sacrũ:qui supra anienẽ tribus milibus passuũ ab ur/
be distat: secessisset.Tribunos ad suã ,ptectionẽ creauit:& *Plebiscita* cõstituta sunt: quæ postea uroĩs discordia
sedaref.Lata lege Hortẽsia pro legibus fuerũt.Inde cũ necessitas curã reipublicæ senatoribus dedisset: senatusc
cõsulta cõstituta sunt.Inde ptores iura reddere cœperũt:& p̃torũ edita nata sunt:q̃ dicunf ius honorariũ: eo q;
ab honore prætoris uenerit.Tandẽ cõstituto principe q̃cq̃d ipse statuisset:ius fuit.*Vnde dicit Iustinianus*:quod
principi placuit: legis habẽt uigorẽ.Quodcũq; iperator per epistolã cõstituebat:uel cognoscẽs *decernebat*: uel
præcipiebat edicto.lex erat:& hæ cõstitutiones appellabanf:sed ut dicebã ius ciuile dictũ absolute romanorũ i/
telligebaf:habet duas spẽs:ius scriptũ & nõ scriptũ.Ius scriptũ est lex plebiscita:senatuscõsulta: principũ placi/ Ius scri/
ta:magistratuũ edicta:respõsa prudẽtũ.Iuris ciuilis sciẽtiã plurimi & sũmi uiri ,pfessi sunt.P.papyrius:q regnan ptum
te Tarqnio ut dictũ est regias leges in unũ cõtulit.Appius claudius decẽuir.Appius claudius eiusdẽ generis. qui
Cẽtimanus appellatus est:& uiã appiã strauit:& claudiã aquã induxit.Sẽpronius Caius:Scipio Nasica: cui do/
mus in sacra uia publicæ data est:quo facilius cõsuli ab omnibus posset.Qu.Mutius: qui carthaginem legatus
adiit. Tybetius Conrruncanus.Sextus Cecilius & eius frater.Publius Helius & Attilius:qui primus a populo
sapiens appellatus est.Marcus Cato: Publius Mutius.Brutus:Rutilius Ruffus:Paulus Virgitinus Quintus
Tubero stoicus:Pãsæ auditor.Sextus Põpeius Cnei põpei filius.Celius Antipater qui & historias scripsit.Luci/
us Crassus frater Publii Mutii:qui mutianus dictus est.Hũc Cicero dicit iurecõsultorũ disertissimũ.Quintus
Mutius Publii filius põtifex maximus.Aq̃llius gallus Mutii auditor:Balbus lucilius:Sextus Papyrius.C.Viuẽ/
tius.Seruius Sulpitius:qui in causis orãdis secũdũ locũ post Ciceronẽ obtinuit. Alphenus Varus.C. aulus Offi
lius:Titus Cæsius. Aufidius Tucca Labeo.Publius Cælius.Trebatius Cesellius.Quintus Tubero:qui Quintũ
ligariũ accusauit defensũ a Cicerone orõne quæ extat.fuerunt etiã clari post Ciceronẽ.Atteius capito:Antistius
Labeo.Massurius Sabinus:qui fuit tẽpore Tyberii.Caius Cassius Lõginus natus ex filia Tuberonis : Sabinus i/
perante Vespasiano.Pegasus:qui tẽpore Domitiani præfectus urbis fuit:cuius meminit Iuuenalis: Rapta ppe/
rabat abolla pegasus.Attonitæ positus mõ uillicus urbi. An ne aliud tũc præfecti priscus Neratius:q cõsul fuit.

Quæ artes.mathematicæ disciplinæ:dialectica & ius ciuile uersantur i inquisitiõe ueritatis.Cuius. Scilicet
ueri inuestigandi cupiditate & studio. Abduci.auocari ab actionibus & rebus agendis uituperatur:& est cõ/
tra officiũ:quoniã laus uirtutis consistit in actione.Tũc eni homo laudaf:cũ studiose aliquid agit: aut cogitat.
& sententia Aristotelis primo ethices:ut dictũ est in operatiõe animæ per uirtutẽ in uita pfecta cõsistit humana
fœlicitas.Nã cõsociatio hoĩs uincit cognitionis studiũ:& genus officiorũ excellit:quod hoium societate tenef:

& agere: cōsiderare plus est q̄ cogitare prudēter. Igit̄ studio cognitionis nō debemus eas actiones deserere: quæ ad tuēdā hūanā societatē ꝑtinēt: & eoꝝ cōseruationē: qbus officiū & pietatē debemus. A rebus agēdis. actionibus & officiis ꝓstādis nō debemus relinqre penitus actiōes: & tātū cognitiōi rerū & cōtēplatiōi uacare. quoniam uita humana & cōsociatio destrueret: & ipsa cognitio māca eēt & soliuaga. Vnde sophocles auctor Tragœdiarū cū ꝓpter studiū rē familiarē negligere uideret: a filiis i iudiciū uocatus ē. Virtutis eni. ratio qre. i. cōtra officiū: quoniā laus uirtutis cōsistit in actione: & ea maxime actione: quæ est ad societatē tuēdā. Vnde dicebat Aristo. hoiem tūc eē fœlicē: cū aliqd agit: cū i uirtute & i sōno nō esse magis fœlicē: q̄ sit is qui uirtutē nō habet: tamē est aliqua differētia uel potius maxima. ille eni q habet habitū uirtutis: cū primū expgiscit: pōt fœliciter operari. Vitiosus autē minime: sed semp miser. Laus uirtutis cōsistit in actione. quoniā actio est ꝓstabilior habitu: qppe finis ē ꝓstabilior eo qd est ad finē. & habitus cōparat ꝓpter actionē quā nō debemus omittere ꝓpter cōtēplationē: quoniā ad utrūq; nati sumus. Dicere solemus inqt Seneca: sūmū bonū eē secūdū naturā uiuere. natura ad utrūq; genuit & cōtēplationē rerū & actionē. Stoici dicebāt in solo uirtutis habitu consistere humanā fœlicitatē: dicētes neminē habere talē habitum: qui nō opet: sed tamen si nihil ageret. nihilominus eē fœlicē: tātum robur uirtuti dabāt ad bene beateq; uiuēdū. Cato apud eūdē in. iii. de finibus sic ait. Sic ea q̄ ꝓficiscunt̄ a uirtute susceptione prima: nō perfectione recta sunt iudicanda. Tamē. quis in ipsa actiōe cōsistat laus: tamē sæpe pōt itermitti: & hō studiosus ad cōtēplationē reuerti pōt. Vnde dicit Seneca: Nō semp in actis sis: sed iterdū aīo tuo requiē dato: & reges ipsa plena sit sapiētiæ studiis & cogitatōibus bonis. nā prudēs nunq̄ ocio marcet habet aūt aliquādo remissū animū: nunq̄ solutū. A qua. actōe: in q̄ nō semp eē possumus: & officiis ꝓstādis. Intermissio. aliqua tpis uacatio. nō debemus abduci a rebus agendis ꝓpter assiduā contēplationē. multa eni agēda sunt ꝓ salute pr̄iæ: parētū: fratrū: & alioꝝ: qbus iure societatis humanæ officia debemus: unde uitupant̄ illi: q pr̄ia laborāte: & suis: a cōtēplatōe nō discedūt: & sic ecōtra pp res agēdas & uilia sordidaq; iterdū negocia & indigna libero hoīe a studio bonarū artiū abduci cōtra officiū est. Igit̄ habēda ē rō tpis: & id qd tēpus rō & decoꝝ ipsum postulat agēdū. ideo dicit ab ipsa actiōe: i q cōsistit laus uirtutis: sieri aliqdo itermissionē: & dari reditio ad studia & cōtēplationē: quoniā ad utrūq; nati sumus. Multi reditus: p cōsequēs ꝓbat antecedēs: possumus itermissa studia ob res agēdas & officia ꝓstāda repetere: & si dant̄ reditus dātur & discessus: & cū a studio auocamur negociis & officiis ipediti. agitatio mētis q̄ nobis ingenita est: pōt nos i studiis cōtēplatōis tenere. Agitatio. motus & cōtēplatio. Quæ nunq̄ acqescit. q̄ semp ē in motu. & aliqd meditat̄. Sine opa nr̄a. sine labore. sola eni mētis agitatio pōt nos in cognitionibus honestis & cōtēplatione rerū cōtinere: etiā si opa nr̄a cessēt a studio. Oīs aūt. dat nūc ꝑceptū Cice. docetq; circa q̄ debeat uersari mentis agitatio: in rebus. s. honestis. Nā turpia meditari cōtra officiū est: & ait: debemus cogitare ea quæ ꝑtinent ad mores & ad bonā beatāq; uitā & ea quæ ad sciētiā rerū naturaliū: & quæ cognitu digna sunt: aliter discedit̄ ab officio: & sic de primo fonte. i. prudētia & sapiētia: & eo loco q i uert cognitione atq; inuestigatione cōsistit: dictū est. Cōsiliis capiēdis. & hoc ꝑtinet ad prudētiā: cuius munus est bene cōsulere: & qd sit agēdū impare & rōnē officioꝝ reddere. Et ꝑtinētibus. i. ipsis officiis: & rebus quæ uirtuti adnexa sunt: & ꝑtinēt ad beatā uitā. Nō debemus igit̄ turpia cogitare: sed ea i quibus & bona beataq; uita cōsistit. Aut in studiis sciētiæ: & hoc est munus sapiæ q̄ sciam & itellectū cōplectit̄: & q̄ cōtēplamur cælestia & essentias a materia seꝑatas: sed hæc oīa Cic. large accipit. Fōte prudēnа: a q̄ tanq̄ a fōte manāt officia. Trāslatio ē a fōte & riuulis: q ex ipso fonte deriuāt̄.

a rebus agēdis abduci cōtra officiū ē. Virtutis eni laus oīs in actione consistit: a qua tamē sæpe fit itermissio: Multiq; dātur ad studia reditus: tū agitatio mētis: q̄ nūq̄ acquiescit pōt nos in studiis cogitatōis ēt sine opa nostra cōtinere. Oīs aūt cogitatio motusq; aī aut in consiliis capiendis de rebus honestis & ꝑtinentibus ad bene beateq; uiuendum. aut in studiis sciētiæ cognitionisq; uersabitur: ac de primo eq̄dē officii fonte diximus.

Iustitia.

De tribus autē reliquis latissime patet ea ratio qua societas hominū iter ipsos & uitæ quasi

De tribus aūt reliqs. Postq̄ de prudētia primo fonte officioꝝ Cicero disseruit: trāsit ad iusticiā: quæ latissime paret: & oīs uirtutes cōplectit̄: & uitæ humanæ cōsulit: & fulget iter uirtutes: ut lucifer inter stellas: & sine iusticia nō itelligit̄ ulla uirtus: & ab ipsa boni uiri denoiant̄. Nā bonus & iustus cōuertunt̄. Ergo cū iustitia pluribus ꝓsit: qa ē ad cōseruationē humanæ societatis: ꝓstabilior est cæteris. i. fortitudine & tēperātia. Tres inqt uirtutes supsunt: q̄rū iustitia latissime patet. i. ad oīs ꝑtinet: & pluribus ꝓdest: quū sit ad cōseruationē humani generis & societatē cōem tuēdā: q̄ late patet. Ea rō. i. ipsa iustitia q̄ ē q̄dā rō modusq; uiuēdi ad utilitatē cōem: quoniā iusticia cui adiūgit̄ liberalitas: ē uinculū societatis hūanæ: de q iā disputabit̄. Qua. s. rōne mō & uia tuēdæ societatis hūanæ. i. ipsa iusticia. Societas. amoris cōiūctio & hoium cōgregatio iter ipsos: uicissim mutuis officiis: ut alter alteri opituleт & adsit. Et uitæ. q̄si cōitas: quoniā iustitia oībus cōsulit: ac si iter ipsos nulla eēt dr̄ia: nā hō hoiem tueri debet & souere ob id ipsum q; hoē: qm̄ mūdus ē cōis pr̄ia: & qcqd agimus nō ad priuatū: sed ad cōe bonū referēdū ē. Vnde uituperādi sūt illi: q sibi oia uēdicāt: nullā hūanæ societatis habētes rōnē: & iure tyrāni ab oī humanitate alieni appellant̄. Iustitia est uirtus ad aliū & duplex: legittia. s. & ꝑticularis. ꝑria sic finit̄ a philosopho. Iustitia ē hītus electiuus circa ea oia i qbus uersat̄ uir studiosus ad seruādas leges cōis cōmodi cā. Altera uero sic. Iustitia est hītus electiuus circa definitā materiā: utputa honores: cōtractus: &c. id genus tribuēs cuiq; qd suū ē. Comites iustitiæ sūt liberalitas: magnificētia: religio: pietas: gratitudo: scitas: obediētia: fides: & legū mādatorūq; obseruatio: æqtas: bōitas: ueritas. In

iustitia uero legitia ē hītus trāsgrediēdi leges: detrimēti cōis. & sui cōmodi grā. Iniustitia pticularis ē hītus electi
uus circa determinatā materiā sumēs qd' suū nōē. Cōtinet. cōseruat mutuis officiis: iustitia hæc de qua nūc Iustitiæ
agit in distributiuā & cōmutatiuā diuidit: & hæc rursus circa illa cōmercia: quæ spōte faciūt hoies: & illa quæ diuisio
ipsis inuitis efficiunt. Cuius. s. rōnis uiæ modi & facultatis cōseruādæ humanæ societatis. Lapius iustitiæ: ad
quā referunt hæ uirtutes quæ sunt ad cōem societatē tuēdā. Duæ ptes. hæc rō hēt duas ptes iustitiā ad libe-
ralitatē: quoniā iustitia distributiua nō pōt exerceri nisi ab eo qui liberalis fuerit. qppe si ē auarus: plus æquo si-
bi assumit: & iniustus est. Iustitia est ad alios
Er iō dicit Arist. li. v. ethices. Icirco non sini
mus hoiem dominari: sed rōnē: qa sibi ipi id
facit: & ē tyrānus. Ideo uir iustus: q ē in magi
stratu: aliis: nō sibi ipi laborat: atq ob id ipm
alienū bonū dicūr iustitiā eē: quoniā nō i nos
sed i alios seruāda iustitia ē: quā ut uolūt stoi
ci: sequūt eqtas & gratitudo. In qua uirtutis
splēdor ē maxius. In q plurimū ēēidet uirt'.
nā pclarissima ē oīum uirtutū: & neq hespus
neq lucifer inqt Aristoteles i moribus ita ad

cōmunitas continetur. Cuius partes duæ sunt: Iustitia: in qua uirtutis splendor est maximus: ex qua boni uiri noiantur: & huic ē cōiuncta beneficētia: quā eādē uel benignitatē uel liberalitatē appellari licet. Sed iustitiæ primū munus ē: ut ne cui qs noceat nisi lacessitus iniuria: deīde ut cōib' p cōib' utat: priuatis āt ut suis. Sūt āt

mirabilis ē: & puerbio dicere cōsueuimus. Iustitia in sese uirtutes cōtinet ois. sed loquit illic phūs de iustitia le
gitima: q ē quoddā aggregatū ex oibus uirtutibus: ut dictū est: Et Euripides dicit. Iustitia os aureū hēt: neq he- Euripi-
spus neq lucifer adeo mirabilis ē. Iustitia certe uirtus est pfectissima: qa pficit cæteros hoies: & qa ē usus pfectæ des
uirtutis. & q eā hēt: & ad se & ad alios uti pōt: pclarissima ē oīum uirtutū: qa ē pfectissimū qd: & oē pfectissimū
est admirabile. Vnde snīa Biantis bene se hēre uidet inqt Arist. Magratus uirū ostēdet. ac alium. n. ē te in socie-
tate iā ipse mgratus cōsistit. & difficile est ea pstare q mgratus reqrit. In quo iustitia seruāda ē: & officiū iusti &
boni uirtē bonos efficere. qd' difficile est & præclarū. quoniā multiplicat bonū. & pessimus is ē: qui & ad ipm.
& ad alios utit uitio: optimus est nō q ad seipm: sed ad alios utit uirtute. Iustitia est habitus quo fit aliqs idone
us ad iustū pelectionē & iustitia collocat inter plus & minus: iustū uero iter dānū & lucrū. Magistratus est cu-
stos iusti. Iniustitia est usus uitii ad aliū. Lex est rō sūma isita in natura quæ iubet ea q facienda sunt: phibet ea q
cōtraria: eadē rō cū est in hois mēte cōfirmata & cōfecta est lex. & dicit a legēdo: cuius ea uis ē: ut recte facere iu-
beat: uetet delinqre: quæ nō tū denīq inqt Cic. in legibus. icipit eē lex: cū scripta est: sed tū cū orta est. orta est aūt
simul cū mēte diuina: qobrē lex uera atq princeps apta ad iubēdū: & ad uetādū. rō est recta sūmi Iouis. Iurisscon
sulti sic finiūt. Iustitia est cōstās & ppetua uolūtas ius suū cuiq tribuēs. Iuris prudētia est diuinarū humanarūq
rerū notitia iusti atq iniusti scīa. Iustitia est uirtus. Ius est ipsius uirtutis executiuū. Iuris prudētia ē scīa illius iu
ris. Iustitia est sūmū bonū. Ius mediū. iuris prudētia infimū. iustitia uult tribuere suū ius unicuiq: ius coadiu-
uat: iuris prudētia docet qliter illud fiat. Præcepta iuris sunt hæc. honeste uiuere: alterū non ledere: ius suū uni-
cuiq tribuere. Seneca ex opiniōe & snīa stoicoꝝ ita finit. Iustitia est naturæ tacita cōuētio in adiutoriū multoꝝ Seneca
iuēta: & aliter: iustitia ē diuīa lex & uīculū societatis hūanæ. Si uis inqt eē iustus: deū time & ama. amabis autē si
in hoc illū imitaberis: ut uelis oibus pdesse: & nulli nocere. Ex qua boni uiri noiant. nā bonus & iustus cō-
uertūtur: & p iustū bonū itelligimus: & p bonū iustū. Huic iustitiæ. dixi q re liberalitas cōiūcta ē iustitiæ: &
pōr iustitia distributiua. Sed iustitiæ. psequit primā partē: iustitiā. s. & munus ipsius describit. & uir iusti:
ut ante oīa ne cui qs noceat nisi lacessitus aliqua iniuria & puocatus: quoniā iure naturali oibus cōcedit defen-
sio: & nisi nocētes & iniuriā iferētes opprimerent: cōfunderet humana societas & cōuictus. Iō pp malos mores
inuētæ sunt leges: ut qsq in officio cōtineat: qbus nil melius ad cōseruationē humanæ societatis excogitari po-
tuit. Acerbissimis cladibus oīa redūdarēt: nisi nefaria maloꝝ rabies: & in optimos quosq coniuratio sanctissi-
mis legibus uindicaret: q ut dixi a malis moribus originē hūerunt. nā si e natura hoies uiuerēt: nō eēt opus tot
legibus. sui igt defensio cōcessa ē oibus iure naturali: qd uetustius est iure ciuili. Iura eni ciuilia tūc eē cœperūt:
cū & ciuitates cōdi: & magistratus creari: & leges scribi cœperūt. Cōibus. qdā naturali iure: ut iqt Martianus Martia-
li. prio digest. & repetit Iustinianus li. ii. istitutionū. Cōia sūt oīum. qdā uniuersitatis: qdā nullius: plæriq uero nus
singuloꝝ: q uariis ex causis cuiq acquirunt: & modis quos Cic. ponit. Naturali iure cōia sūt ista. Aer: aqua pflu
ens: & mare: & p hoc littora maris. Nemo inqt Martianus ad littus maris accedere phibet piscādi grā. Flumia
pene oia & portus publica sūt. Riparū quoq usus ē publicus iqt Gaius iure gētiū: sicut ipius fluminis. Vniuersi
tatis: nō singuloꝝ: sūt theatra: stadia: fora: &c. id genus: q sūt i ciuitatibus cōia. Et stoici dicebant oia eē cōia iure
naturali: summa rerū diuisio inqt Paulus in duo genera diducit. Nā alia sunt diuini iuris: alia hūani. Diuini iu- Paulus
ris sunt ueluti res sacræ & religiosæ. sanctæ quoq res ueluti muri & portæ ciuitatū quodāmō. diuini iuris sūt.
Quæ sunt humāi iuris publicæ sunt: aut priuatæ. Priuatis. his quæ sūt singuloꝝ & ppria cuiusq. Nā plæraq
iam singuloꝝ sunt ex iure gētiū. qd noia possessiua fuerit: ut. s. diceret hoc est meū: hoc uero tuū: cū oia essent
prius de iure naturali cōia. Ius gētiū omni humano generi cōe ē: qd a iure naturali recessit: qa illud oibus aiali-
bus: hoc solis hoibus iter se cōe ē. Nā usu exigēte: & humanis exigētibus necessitatibus gentes humanæ quædā
iura sibi cōstituerūt. bella eteni orta sunt: & captiuitates sunt secutæ & seruitutes: quæ sūt iuri naturali cōtra-
riæ. Iure. n. naturali oēs hoies liberi nascebantur. Phūs lib. v. ethices. Ius ciuile diuidit in duas partes naturale. s.
atq legittimū. & naurale inqt est qd ubiq uim habet eādē: hoc appellat a iurecōsultis ius naturale secundariū
siue ius gentiū. est eni cōsentaneū naturæ hois ciuilis. In. ii. de finibus sic ait cicero. Sed queadmodū theatrū cū
cōe sit: recte tamē dici pōt eius esse eū locū quē quisq occupauerit: sic in urbe mūdoue cōmuni nō aduersat ius
quo minus suū cuiusq sit. Sūt autē. ab ipsa natura. nihil est factū priuatū: sed oia cōia: & cum essent in mūdo

priuata natura nulla. sed aut ueteri occupatione: ut qui quondam in uacua uenerunt: aut uictoria: ut qui bello potiti sunt: aut lege: aut pactione: conditione: sorte. Ex quo fit ut ager arpinas arpinatium dicatur: tusculanus tusculanorum. Similisq; est priuatarum possessionum descriptio. Ex quo quia suũ cuiusq; fit eorũ quæ natura fuerant cõia. quod cuiq; obtigit: id quisq; teneat. Eo siquis sibi plus appetet uiolabit ius humanæ societatis. Sed quoniam ut præclare scriptum est a Platone non nobis solum nati sumus: ortusq; nostri partẽ patria uẽdicat partẽ amici atq; ut placet Stoicis: quæ in terris gignuntur ad usum hominum omnia creati: homines autem hominum causa eẽ generatos: ut ipsi inter se aliis aliis prodesse possent: ĩ hoc naturam debemus ducem sequi: & communes utilitates in medium afferre mutatione officiorum: dando: recipiendoq;: tum artibus:

uacua. primi illi occupare cœperũt: & sic qsq; populus suos habuit terminos: ciuesq; singuli in ,ppriisq; fundis & domibus. ea aũt q̃ cõia sunt: fiũt singuloꝝ his modis: qui a Cice. ponunť. Natura. iure naturali. Sed aut ue-
Occupare teri occupatiõe: ut fuerũt illi prisci: quos cascos appellat Ennius: qui loca cõia occupãtes ,ppria fecerũt. In uacua. ꝑdia nõ possessa ab aliis. uacua dicunť loca q̃ carẽt colonis. occupare est aliquã rẽ retinere tanq̃ priuatã & ,ppriã: quæ quõdã fuerit publica. Vnde dicit Cæsar occupasse rẽpublicã. Aut uictoria. quoniã ut inqt Iustinianus: ea q̃ ex hostibus capimus: iure gẽtiũ statim nra fiũt: ut etiã liberi hoies in nostrã seruituẽ deducanť. Nam bella sunt de iure gẽtiũ. Iure qppe naturali hõ hoi cõiũctus ẽ: nec pugnare debet hõ cũ hoie sed gẽtes hoc inuenerũt humanæ. Potiti sũt. q̃ habuerunt uictoriã & alienã patriã occupãtes nouas colonias deduxerũt. Romani eteni clarissimis uictoriis tot gẽtes & nationes suo iure utẽtes & uiuẽtes ad seruiturẽ redegerũt.

Aut lege. cũ lata lege nouis colonis agri cõ
Pactio cedunť publici. Pactione. pactio ut inqt Vl
Vlpianus pianus lib. ii. digestoꝝ: est duoꝝ pluriũue in idẽ placitũ & cõsensus. Cõditione. hæc dictio si cõditionalis ẽ: ut si ueneris ad me dabo tibi librũ: & si mihi quotãnis quartã partẽ redditus ipsius fũdi dederis: ager tuus esto. datur igiť aliqd alicui cõe hẽndũ cũ aliq̃ cõdi
Pactum tiõe: quã si nõ seruauerit: agrũ amittet. pactũ a pactione diciť. Inde etiã pacis nomẽ appellatũ est inqt iurecõsultus. Sorte. cũ prædia sorte iacta diuiduncť: & illius sunt in quẽ sors ceciderit. & noui coloni agros ĩterdũ sorte diuidebãt: si in disceptationẽ res uenisset & controuersiã: ut nemo posset cõqueri. Ex quo fit. ,pp hoc: qa ea q̃ quõdã cõia erãt: fiũt priuata modis supradictis factũ est: ut agris noia possessiua ĩponerenť. Arpinatiũ. arpinates Cicero potissimũ noĩauit in laudẽ patriæ suæ: quoniã ipse arpĩas
Arpinũ erat. Arpinũ est inter forã & Agnũ porrectũ in mõte: clarũ Cicerone & mario aliĩs. Municipiũ fuit romanorũ. Cicero natus ẽ in uilla ,ppe arpinũ: quã duo amnes aciunť. Lyris & fibrenus: qui illic in unũ cõfluũt: nunc dictum uilla sancti Dominici. Similis. eiusdẽ generis: cuius ẽ prima q̃ ptinet ad respub. in genere. ita etiã est de rebus singuloꝝ. Descriptio. desinitio & diuisio. Ex quo qa. ,pp hoc cõcludit dicẽs: q̃ cũ ita sit qsq; cõtentus sit rebus suis: & eo qd sibi obtigit: & aliter iustitia seruari nõ põt. Suũ. ,ppriũ. Obtigit. aliquoꝝ supradictorũ modoꝝ cõtigit: & suũ factũ ẽ aliqd aut emptione. Teneat. possideat tanq̃ suũ. Plus eo. i. ea re: qui cõtigit.

Appetet. tanq̃ nõ cõcessum legibus. nã appetimus ea q̃ nõ cõcedunť. Violabit ius. corrũpet uim & modũ quo hoies ĩter se uiuere debẽt: & iter hoies quoddã naturale ius itercedit. Sed quoniã. ꝑcepit Cic. unũquẽq; debere suũ possidere: sed qa nõ solũ nobis nati sumus: monet oĩa referẽda eẽ ad cõem utilitatẽ: & omni officio
Plato alioꝝ aĩos demereri oporiere: oĩbusq; adesse: ut ipsa iusticia magis eluceat. Præclare. egregie & sapiẽter. Plato scripsit ad Architã Tarẽtinũ: ut nõ sibi soli tãtũ meminerit: sed patriæ: sed suis: ut ,p exigua pars ipsi relinquatur. uerba Platonis hæc sũt. Qui litteras reddidere tuas: narrauerũt nobis te moleste ferre: q̃ a publicis tuæ ciuitatis occupatiõibus te liberare nõ ualeas: quod igiť dulcissimũ uitæ genus sit agere sua: ꝑsertim siqs talia elegerit facienda: q̃lia tu: oibus serme manifestũ ẽ. Sed illud quoq; te cõsiderare oportet: nullũ nostrũ sibi soli natũ esse. sed ortus nostri partẽ sibi patriã uẽdicare: partẽ parẽtes: partẽ amicos. Multa insuꝑ pro tẽpoꝝ diuersitate nobis accidere: qbus nostra uita occupata est. uocãte igiť te patria ipa ad rẽpublicã gubernandã: absurdũ forsitã eẽt nõ parere: ꝑsertim cũ simul accidat: ut aditus prauis hoibus relinquať: qui nulla ipsius qd optimũ ẽ rõne ,pficiscũtur ad publica. Nõ nobis. i. nõ ad nostrã tantũ utilitatẽ. Vẽdicat. sibi attribuit: & suã eẽ dicit: quoniã patriæ etiã uitã debemus ,p qua sapiẽs nunq̃ dubitauit occũbere. Amici. qbus debemus officiũ. Atq; ut placet stoicis. Mũdũ censebãt stoici numine deoꝝ regi: eũq; esse q̃si cõem urbẽ & ciuitatẽ hoium & deoꝝ: & unũquẽq; nostrũ huius mũdi esse partẽ & ciuẽ: ex quo illud natura cõsequi dicebãt: ut cõem utilitatẽ nostræ anteponamus: nec magis uituperãdũ eẽ patriæ ,pditorẽ: q̃ cõis utilitatis & salutis desertorẽ ,pter suã utilitatẽ aut salutẽ:
Chrysippus Chrysippus stoicus dicebat cætera nata eẽ hoium causa & deoꝝ. eos aũt societatis & cõitatis suæ: ut bestiis homines uti ad utilitatẽ suã possint sine iniuria. Hominũ causa. ad hoium utilitatẽ & usum. Inter se. uicissim mutuis officiis. Naturã ducẽ. quæ uult ut cõiter & cõiũcte uiuamus: & qua ĩpellimur: ut ,pdesse uelimus q̃ plurimis. Cões utilitates. Cato apud eũdẽ li. iii. de finibus ait: Vt eni leges oĩum salutẽ singulorũ saluti anteponũt: sic uir bonus & sapiẽs & legibus parens: & ciuilis officii nõ ignarus: utilitati hoium plusq̃ unius alicuius aut suæ cõsulit: mutatõe igiť officiorũ dãdo accipiẽdoq; societas iter hoies cõtineť. In mediũ. in usum cõmunem. Sic Virg. In mediũ quærebãt. Tũ artibus. sic fiebat ꝑmutatio apd antiquos: cũ nõdũ eẽt excogitatus nũmus: ut artifices eoꝝ opa cõmutarẽt cõparatiõe rationũ: ut magis iusticia seruareť. Nũmus aũt inuẽtus fuit: ut subiret uicẽ ĩdigẽtiæ: & oĩa metireť. Vnde si faber nõ ĩdiget medico: fit ꝑmutatio ĩter eos: nõ per artes sed ,p nũmos. Vnde dicit Plato lib. ii. de repub. Nũmus factus est causa ꝑmutatiõis. opus est igiť ne inhumani uidea-

mur:artibus opera nr̃a.i.fauore:i̾dustria:labore:ac diuitiis demereri hoíes:& illos nobis deuincire.quo nil potest esse laudabilius. Vnde uituperát̃ illi : q tãq̃ imanes bœluæ cõem societaté aspernant̃:arbitrãtes tantũ sibi natos.& sic naturã ignorant:q̃ nos sociabiles genuit.& laudabilius ẽ atq; p̃stabilius beneficia cõferre q̃ accipe.quoniã ille qui accipit est iferior.q̃q; igit̃ ad bene de aliis merẽdũ ꝓmptissimus eẽ debet:& omi auxilio alios iuuare:ut oibus p̃stantior sit.Iustitia certe nõ seruat̃:si aliq̃s semp accipit:paratus ipse nihil aliis cõferre. Opa.fauore ac labore. Facultatibus.diuitiis.Plato i.v.de legibus sic ait.Qui aliis bonis abũdat q̃ i alios quoq; trãsfundi possunt:si cæteros ꝑticipes efficit tanq̃ uir sũmus ẽ honorãdus.qui át id facere uellet q̃dẽ sed non põt secũdo loco habendus ẽ.Inuidũ uero q spõte nihil bõi cæteris cõferat uitupare debemus. Deuĩcire.obligare & cõiũgere. Plato

tũ opa:tũ facultatibus deuĩcire hoĩum ĩter hoĩes societaté.

De fide fundamẽto iustitiæ.

FVndamẽtũ aũt iustitiæ est fides: idest dictorũ conuẽtorumq; constãtia & ueritas:ex quo q̃q̃ hoc uidebitur fortasse cuipiã durius:tamẽ audeamus imitari Stoicos. qui studiose exquirunt unde uerba sint ducta:credamusq; : quia fiat quod dictũ est appellatam fidem.

Duo genera iniustitiæ.

SEd iniustitiæ duo genera sunt. Vnum eoꝝ q inferũt. Alterũ eorũ q ab his quibus ifertur si possint nõ ꝓpulsant iniuriã: Nã q iniuste impetũ i quẽpiã facit:aut ira aut aliqua ꝑturbatione incitatus:is quasi manus uiolẽter uidetur afferre socio.qui autẽ non defendit:nec obsistit:si põt iniuriæ: tam est in uitio q̃ si parentes:aut amicos:aut patriã de

FVndamẽtũ. In qua fundat̃ & cõsistit.i.ad cõseruationẽ iustitiæ potissimũ requirit̃ fides: q̃ si non seruat̃:nõ reddit̃ unicuiq; q̃d suum est. Iustitia sine fide eẽ nõ põt. Vnde Syllius Italicus appellat fidẽ consortẽ iustitiæ.dr̃ etiã & soror eius:quoniã ut ait Plato: si iustitia erga deos colit̃:pietas uocat̃: si i homines uiuos aut mortuos uel i reddendis depositis pecuniis uel in sepulchris erigendis fides dr̃.Lactantius lib.iii.dicit Iustitia q̃d ẽ:nisi pietas? Pietas autẽ nil aliud est q̃ dei parẽtis agnitio.fides i̾quit Seneca sanctissimũ hũani pectoris bonũ est:nulla necessitate ad fallendũ cogit̃ nullo corrũpit̃ p̃mio. Hercules apd̾ Syllũ li.ii.his uerbis fidẽ alloquit̃. Ante Iouẽ generata decus diuumq; hoiumq;:Qua sine nõ tellus pacẽ nõ æquora norũt:Iustitiæ consors tacitũq; ĩ pectore numẽ. Conuẽtoꝝ. Lactan. Seneca

Cõuẽtio pactoꝝ cõuẽtõis uerbũ:auctore Vlpiano:ẽ generale ad oĩa ꝑtinẽs:de quibus negocii contrahẽdi transigendiq; causa cõsentiunt qui iter se agũt. Cõstantia.firma stabilitas.ex quo ꝓpter hoc q̃a fides est cõstãtia cõuentoꝝ atq; dictoꝝ. Audeamus.quasi rẽ magnã & isolitã & p̃ter opinionẽ multoꝝ. Imitari stoicos.quę uerboꝝ architecti habebant̃:tales hoĩes Sogodædalos appellabat Socrates.studiose eni exquirebãt uerboꝝ origi nẽ:& noĩa rebus imponebãt respicientes ad illoꝝ naturã & uim.libro tertio de finibus ait.Ars est eni uitæ philosophia:de qua differẽs arripe uerba de foro nõ potest:q̃q̃ ex oĩbus philosophis stoici plurima nominauerũt. Zeno quoq; eoꝝ princeps non tam reꝝ fuit iuentor q̃ nouoꝝ uerborum:& Chrysippus stoicæ ꝓfessionis dicebat:auctore Gellio singula uerba diligenter esse consideranda:quoniã omne uerbum esset natura ambiguum. & ex eodem duo plura ue accipi posse.Diodorus cõtra:nullũ esse uerbũ ambiguum dicebat:nec quisquã ambiguum dicit aut sentit.Ambigui uerbi natura:inquit:illa esse debuit:ut qui diceret duo uel plura diceret. Nemo aũt duo uel plura dicit:qui se sentit unũ dicere. Quanq̃ hoc.i.hæc interpr̃ætatio uidetur duriuscula & uiolẽta. Cuipiam.alicui qui forte hanc meã interpr̃ætationẽ non probabit:sed dicet esse nimis duram uiolentam & quæ uix consuetudine molliri possit.durum uocabulum dicitur quod non est in usu & mollitum consuetudine. Studiose.diligenter magna cura. Vnde sint ducta:unde habeant originem : & quare ita dicantur. Sogodædalus Vocabulũ dorũ

Appellatam.esse a latinis:ut fides dicatur.quia fit quod dictum est.

SEd iniustitiæ duo genera sunt.postq̃ iustitiæ munus descripsit:docuitq; hoiem iustũ debere oĩa referre ad cõmunẽ utilitatẽ:duo genera iniustitiæ ponit:q̃ bono uiro declinãda sunt:ne ab officio discedat̃.nõ eni debemus ĩferre alicui iniuriã:& ꝓpulsanda ẽ ab alio si ifert̃. Vnde hi quidẽ pauperes opprimi alioꝝ potẽtia & ui & nõ adsunt illis carpẽdi sunt. Et iudex oĩa ad æq̃litatẽ redigere debet: nõ respiciẽdũ ad opes & potẽtiã quorũdã.q̃re inq̃t Aristoteles.Iustũ remẽdatiuũ est iter dãnũ & lucrũ: quapp & cũ homines cõtrouersiam habẽt ad iudicẽ ipsum cõfugiũt. Ire aũt ad iudicẽ:est ire ad ipsum iustũ. Iudex eni est iustũ aĩatũ.i.homo habens iustitiã:qua oĩa ad mediũ redigunt̃:& qui petũt iudicẽ petunt mediũ.i. ipsum iustũ. Inferunt.aliis iniuriã & sic sunt iniusti. Alteꝝ.genus iniustitiæ & hoium q iniustitiã exercent. Nam q.affert rõnem q̃re utriq; sint appellãdi iniusti. Q̃uẽpiã.aliquem.s.ĩpetit. Aut ita , quæ est libido puniẽdi eum q uideat̃ læsisse iniuria. Perturbatiõe.quæ est cõtra naturã cõmotio aĩmi & appetitus uehemẽtior. Quasi socio.quoniã hoĩes q̃dã naturali societate cõiuncti sunt:ergo q aliquẽ lædit sociũ lædit:q̃d est cõtra iustitia & humanitatẽ. Qui aũt.Nũc de altero genere iniustoꝝ hoĩum:q nõ obsistunt iniuriæ si possunt. Iniuriæ.quæ alicui ifert̃:quã ꝓhibere debet uir bonus:quoniã is q opprimit̃:nõ est a se alienus lege natura. Iniuria req̃rit p̃ricipium sponte agẽtis:ut uult Aristoteles ĩ oĩbus moribus:& nemo uolẽs patit̃ iniuriã. Vnde potest quis facere rẽ iniustam alicui sed nõ iniuriã si nõ sponte.s.id admisit: Vnde Cyrus apud Xenophontẽ dicit. Quæcunq; per iprudentiã ab hominibus delicta cõmittunt̃:hæc oĩa esse arbitror inuita. Tam est in uitio.tãtũ peccat:hoc est ex dogmate stoicoꝝ:q dicebãt oĩa peccata eẽ paria:& paruã eẽ ut magnam culpã. Deserat parẽtes:nõ adsit parẽtibus cũ illis fit iniuria. Aut patriã.q̃d̾ ẽ maximũ scelus.multũ q̃ppe debemus p̃riæ:

quæ oia cōplectit:& qui patriæ laboranti non adsunt:ut opus est:nō sunt habēdi hoies:sed imanes bestiæ. Cyrus apd Xenophōtē.li.i.dicit. Nihil ē iustius q̄ ppulsare iniuriā:aut pulchrius q̄ amicis succurrere. Iustus sis inqt

Seneca Seneca:nō solū nō nocebis sed ēt nocētes phibebis. Nā nihil nocere nō ē iustitia:sed abstinētia aliēi·

Plato Plato.i.v. de legibus sic ait:q non est iniurius honorari debet:q uero nec alios id facere patit duplici honore dignus est:ille.n.uni:hic uero multis hoibus cōparat:cū pricipibus cæterog iniuriū nunciet:q aūt una ēt cū magistratibus iniuriā quoad pōt ulciscit:is magnus pfectusq̄:i ciuitate uir pconio amplissimo celebret. Atq ille qdē ponit câm & originem ipsog generg iniustitiæ:primum pficisci a metu:secundū ab auaritia.

De industria.dedita opa & certo cōsilio.& hæc pprie dr iniuria:ut uult Aristoteles:quoniā agens certo cōsilio facit. Proficiscunt a metu:habēt originē a timore & ab aliquo iferunt qui timet:& sic uult inimicū tum peruentre ut impēdens piculū uitet. Nisi id.nisi prius ipse nocuent illi:a quo uidet sibi malū impēdete. Maximā aūt partē.ponit aliā causam:ex qua oritur iniuria.auaritiam.s.& spem utilitatis. Aggrediunt.qsi rē arduā

Cupiditas & difficilē. Concupiuerūt. Cupiditas est efrenata libidoq̄ incitata ē uehemētius. Latissime patet:ad oia se extendit:& multis modis exercet:quēadmodū multa sunt quæ cōcupiscunt.et sic manifestū est auaritiā & cupiditatē rerū esse causam huius uitii & iniustitiæ. Auaritia ē opinatio uehemēs de pecūia:q̄si ualde expetenda sit ihærens & penitus insita. Expetunt āt.ponit causas propter quas diuitiæ expetūt & opes. Cum sunt ad usus uitæ necessarios:laudātur.ad uoluptatesante actiōes & ad cætera quæ ab ipso medio discedūt improbant. Ad usus uitæ.ad uitā degendā. Ad perfruēdas uoluptates.ut aliqs possit uoluptatibus perfrui:quæ pfecto nō sunt hoīs:sed bestiag. Voluptas dicitur in aio res uitiosa:quā stoici dicebāt esse sublationē animi sine rōne opinantis se magno bono

uoluptas frui.gaudiū & lætitia sunt in aio. Voluptas pprie dicit ea iucunditas quæ sensum aliquē mouet. Vnde patet uoluptatē indignā esse hoīs præstātia.est eni nobis cōmunis cum bestiis:quæ sensibus:non rōne mouent. ergo repellēda est:cū sit iucūdus quidam motus i sensu.& abiiciēda penitus tanq̄ infamis meretricula e cœtu matronarū.nam pp̄ter ipsam negligimus res honestas. flurt uoluptas corporis inqt Aristoteles deridēs Sardanapalum gloriantē se oēs libidinū uoluptates secū abstulisse:& prima quæq auolat:sæpiusq relinquit causas pœnitendi q̄ recordādi. In quibus aūt maior est aius.i.illi qui appetūt maiora q̄ sit ipa uoluptas:& qui sunt magnanimi appetūt opes:ut pluribus gratificentur:colant:& pricipes sint:magnificiq habeātur. hæc omnia si fiūt cum iniuria alterius & præter pietatem quam patriæ debemus:contra officium sunt. Spectat.tendit:aspirat:pertinet ad opes:quæ sunt ad supfluitatē cultus:& magnificētiæ ostētationē. Gratificandi. ut gratos obnoxios & deuinctos sibi reddere possint.gratificari ē plus q̄ gratū facere. Facultatem. possibilitatē:potentiam.& affert exemplū.M.Crassi:q omnium Romanog post Syllam ditissimus fuit:a quo ciuium dānatog bona emerat:& sic opibus creuerat:& ciuibus gratificabatur:& illis magnificētiam ostērabat quā ideo Cicero notat:quoniā malum habuerat initiū:& nō erat sine aliorū iniuria:emptis.s.bonis pscriptorū:aliis emere nolentibus præ pudore. Hic est Crassus ille diues:qui periit apud parthos:quog sitiebat aurū.nam nisi eguisset nūq̄ cupiditate auri:nulla iusta belli causa trāsiuisset euphratē:qui erat terminus romani parthiciq imperii. Vnde uituperant nimiæ cupiditates,quæ non sinunt hoiem esse diuitē:quoniā crescit amor nūmi:ut iquit Satyrus:quātū ipsa pecunia crescit:& oēs auari paupes sunt:cū nunq̄ expleant:ignorātes aīum hois debere diuitē esse nō arcā:& parsi

Seneca moniā esse magnū uectigal. Seneca dicit. Nō qui pag habet:sed qui plus cupit paup est. In paradoxis hunc Crassum q̄uis utat loco cōi:his uerbis alloqtur:Multi ex te audiuerūt:cū diceres neminē eē diuitē:nisi q exercitū alere posset suis fructibus:q populus Romāus ex tātis uectigalibus iam pridē uix potest. Igitur hoc pposito nunq̄ eris diues:anteq̄ tibi ex tuis possessiōibus tantū reficiatur ut eo tueri sex legiones & magna eqtum ac peditū auxilia possis. Ita fateris igitur te nō esse diuitem tantū desit ut expleas id qđ exoptas. Itaq istā pauptatē uel potius egestatē ac mendicitatē tuam nūq̄ obscure tulisti. Crassus in agris suis auctore Plynio sestertiū decē milia possedit. Si ad naturam uiues inquit Seneca:nunquā eris paup:si ad opiniones:nunquā eris diues:exiguum natura desiderat:opinio immensum. Alibi dicit:Breuissima ad diuitias per contēptum diuitiag uia est. Priceps:primus & magnificētiæ ostentator. Delectāt etiam magnifici apparatus.de magnificētia & officio ipsius magnifici dicetur alibi.nā magnifici est facere magnos sumptus:opera admiranda & apparatus habere præclaros:aliter decorum non secuaret suum. Magnifici.ampli:& sumptuosi:quales uirum magnificū & pricipem ci

Elegans uitatis habere decet. Cultus.ornatus. Cum elegātia.elegās:auctore Gelio:apud antiquos is dicebatur qui nimis læto amœnoq cultu uictuq esset. Postea elegans repræhēdi quidem desiit:sed laude nulla dignabatur:nisi cuius elegantia esset moderatissima. Sic.M.Tu.Lucio Crasso inquit:& Scæuolæ non merā elegātiam sed multa parsimonia mixta laudi dedit. Crassus inquit erat parcissimus elegantium. Scæuola parcorum elegantissimus. Elegātia.nitore:sed hæc elegātia in uitio est:nisi parsimoniæ adiūgat:q tales uiri nō faciunt:q ma

ferat. Atq illæ qdē iniuriæ quæ nocēdi causa de industria ferunt.sæpe a metu proficiscuntur:cū is qui alteri nocere cogitat:timet:ne nisi id fecerit:ipse aliquo afficiatur icōmodo. Maximam autē partem ad iniuriā faciendam. Aggrediuntur nōnulli ut adipiscant ea quæ cōcupierunt:in quo uitio latissime pater auaritia. Expetuntur aūt diuitiæ:tum ad usus uitæ necessarios. tū ad perfruēdas uoluptates:in quibus autem maior est animus:in his pecūiæ cupiditas spectat ad opes:& ad gratificandi facultatem:ut nuper.M.Crassus negabat ullam satis magnam pecuniam esse ei q in re.p.princeps uellet eē:cuius fructibus exercitū alere non posset. Delectāt ēt magnifici appatus uitæq cultus cū elegātia et

gnifici atq; ostētatores & esse & uideri uolūt: & ideo nō laudātur: quoniā talis elegātia cū uult hēre copiā .i. abūdantiā oīum reꝝ & affluentiā: non pōt esse sine iniuria alterius. Copia. affluētia reꝝ & elegāti apparatu. Infinita. inumerabilis & isatiabilis: ergo hæc infinita cupiditas uituperāda est: quoniā si se uult explere: facit aliis iniuriam. Vnde modus adhibēdus est cupiditatibus: & ita uiuēdum: ne aut sordidi uideamur: aut nimiū elegātes. Plato in .v. de legibus sic ait. Diuites aūt ualde: simulq; ꝓbos esse ipossibile est: fieri nō pōt ut diuitiis aliqs simul ꝑstet: & ꝓbitate. qui honeste pecuniis utitur: & iuste acqrit: neq; facile diuitiis excellet unq̄: neq; ꝑmet inpia. re Plato

copia: quibus rebus effectum ē ut infinita pecuniæ cupiditas eēt. Nec uero rei familiaris amplificatio nemini nocēs uituperāda est. Sed fugienda semper iniuria est. Maxime aūt adducuntur plæriq; ut eos iustitiæ capiat obliuio: cum in imperiorum: honoꝝ: gloriæue cupiditatē iciderint. Quod enim est apud Ennium. nulla sancta societas nec fides regni est: id latius patet. Nā quicquid eiusmodi est: in quo non possint plures excellere: in eo plærunq; fit tanta contentio: ut difficillimū sit sanctam seruare societatem. Declarauit id modo temeritas. C. Cæsaris: qui omnia iura diuina & humana peruertit: ꝓpter eū: quē sibi ipse opinionis errore finxerat: principatū. Est autem in hoc genere molestum: qd in maximis animis. splendidissimisq; ingeniis plærunq; existunt honoris: iperii: potētiæ: gloriæ cupiditates.

ēte itaq; sermo noster asserit ualde diuites bonos uiros nō esse: q si boni sūt fœlicesq; non erūt. Nec uero. respōdet tacitæ obiectiōi: potuisset enī dici. Videris Cicero carpe magnificos apparatus cū inde oriatur cupiditas pecuniæ: ergo res domestica nō est amplianda: ne uideamur eē nimis cupidi: & sic nemo per te liberalis eē poterit aut magnificus: cū ad opa magnifica erigenda opes nō suppetāt. Ideo dicit amplificationē rei domesticæ non eē uituperādā si sit sine iniuria alioꝝ. Nā uirtus est illius qui rē familiarē tuetur & gubernat parare pecūias: partas cōseruare: & ipsis uti ad cultū uitæ: & ēr frui. Amplificatio. augumentū rei domesticæ & cōparatio pecuniarū ad rē domesticā augēdā amplificādāq;. Nemini nocēs. q nō est cū alicuius iniuria nō debet uitupari: quoniā boni pr̄isfamilias hocē officiū. Sed fugiēda iniuria. quoniā non debemus cōparare nobis diuitias cū alioꝝ iniuria: q̄ & iuris actio tūc sunt cū fiūt a spōte agente: ergo q rē domesticā cū alioꝝ iniuria amplificat: iniustus ē.

Maxie aūt: ponit unā causam q̄ uel maxime hoīes ipellūtur ad iniustitiā: cupiditatē .s. honorū & gloriæ: ad quā aliqui sūmo studio & cōtentiōe anhelātes cōtendētesq; iustitiæ obliuiscūtur: ut id adipiscātur: qd toto aīo cōcupiuere. Obliuio. ut iustitiæ obliuiscātur & affetāt aliis iniuriā. Impioꝝ. ut sint iperatores: & aliis impare possint. Honoꝝ. magistratuū. nam ꝓprie honores sūt magistratus. Quod .n. ē apud Enniū. Ennius tragœdias scripsit. q̄ nō extāt. in qbus erat hic uersus. Nulla sancta societas nec fides regni est. Hæc snīa Ennius
pōt ad plura trāsferri. nā nō solū i regno: sed etiā in aliis magr̄atibus: i quibus nō pōt eē primus nisi unus: fit ab oibus sūma cōtētio: ut illū locū supremū assequātur. ut fecit Cæsar. Id latius patet. ad plura sese extēdit q̄ ad regnū: i quo est unus Rex: qui sociū hēre nō uult: & ꝓbat hoc dicēs. Nā omē qd ē tale: ut i eo nō possint plures excellere: sed opus ē unū id tenere: illud inq̄ est causa cōtentiōis & discordiæ. Vt ē regnū: imperiū: & cætera id genus: ergo id qd dixit Ennius de regno: ad plura trāsferri pōt & patet latius. Eiusmodi. huius generis .i. q̄cunq; est dignitas i q̄ nō possunt plures excellere. Contētio. conatus & dissensio. Sāctā .i. iuiolatā .i. difficillimū ē seruare humanā societatē iuste & sancte. Declarauit id mō. ꝓbat exēplo cæsaris q rēpu. occupauit. & ad illū gradū ascēdit: i quo solus eē uoluit dictator .s. ꝑpetuus. Id .s. difficillimū esse sanctā seruare societatē. Mō. paulo ante: quoniā paucis anteānis Cæsar rēpu. occupauerat: post cuius iteritū Cice. hoc opus elucubrauit. Temeritas: uiolentia & furor. Diuina & hūana iura peruertit. turbauit oē ius & omne fas: qa uiolauit societatē & fidē: uiolauit numina & hoīes occupādo rēpu. hoīes uiolati fuerūt: quoniā a Cæsare q erat cōciuis ad seruitutem redacti sūt: & patriā occupare hūana & diuia iura uetāt. nō .n. ē iustū ciuē exercere in suos tyrānidem: sed æquo & pari iure uiuere. Plutarchus scribit i uita Demetrii. Et ꝓculdubio nihil tam ægregiū tāq; ꝓpriū regis: q̄ iustitiæ Plutar.
opus. Mars .n. ut Timotheus iqt tyrānus ē: lex āt est oīum rex: ut uult Pīdarus. Atq; reges ut inqt Home. nō expugnatrices urbiū machinas æratasq; naues: sed iustitiā a Ioue sumptā exercere custodireq; decet: & discipulū optimū Iouis nō ferocissimū aut imanē: sed iustissimū regē uocauit. ergo si regē nō decet nisi iustitiā exercere i suos: multo minus decebit ciuē suis cōciuibus isultare: & illos iuria afficere. Propter eū pricipatū. ꝓp primū i rep. locū. Sæpe dicebat Cæsar. Si uiolādū est ius: grā regnādi uiolādū ē: & si difficilius dictitabat a primo loco ad secūdū q̄ a secūdo ad tertiū posse detrudi. Itaq; semp primū locū optauit. Opiōnis errore. quoniā opinabatur se eo pricipatu dignū cū nō eēt. Finxerat .i. mēte sua formauerat. ergo si nō fuisset iperii cupiditas nō fuisset iiustus & ipius. & sic fuit iniustus i iustitia legitima: q̄ oē uitiū cōplectit: uiolauit .n. leges & q̄ legibus cōtinet libertatē. Est aūt i hoc genere. dolēdū est inqt Cic. q uir magno aīo & excellēti doctria ꝑditus habeat appetitū pricipatus. Raro .n. eminētissima igenia acqescūt: nisi i supmū locū ascēderit: & sic uiolāt iustitiā: & hūanam societatē: ut fecit Cæsar: cui nō fuit utile tādē id qd cōcupiuerat & ꝑfecerat. Vnde dicebat Sophocles plurimos Sophocles
uelle mala ob iexꝑientiā bonoꝝ atq; iscientiā: & phūs in .v. ethices dicit. Ea q̄ sunt simpliciter bona & sibi ipsis eē bona optare oportet. In hoc genere .i. eiusmodi cupiditatibus & opīone pricipatus. Splēdidissimis. ꝑspicacissimis & excelsis. Existūt. apparent isunt. Cupiditates uehemētia desideria q cū ita sit inqt Cicero: cauēdū est ne iniuria ob id alii efficiatur. qd illis uidetur difficile: q claris igeniis ꝑditi ea quæ sibi ꝓposuerūt: i qbus rō & officiū caligīe q̄dā nimiæ cupiditatis obducitur: talis natura & acies igenii corrupta malis disciplinis & ꝑsuasiōibus. Vnde dolendū est eminētissima igenia educatōe mala & ꝑsuasiōe corrūpi. Plato ait i .vi. de repu. igentia Plato

facinora summæ neqtia non ex uili natura sed potenti & corrupta generant.debilis qppe natura ingentiú bo/ norum aut maloꝝ nunq̃ erit causa.hoc repetit Plutarchus i uita Demetrii. Quo magis. tãto magis.quoniã uitius uersatur circa difficile. In eo genere:cupiditate honoris:gloriæ:imperii.

Ed i omni iustitia.posuit Cice.duo genera iniustitiæ.Sed posset oriri dubitatio:an q̃libet iniuria sit eadẽ & eiusdẽ generis:ne aliqd relinquat̃ itactũ: declarat hoc dicẽs leuiorẽ eẽ iniuriã:q nõ isert̃ de idu stria. Interest.magnae differẽtia i ipsis iniuriis:q̃uis similes uideãt̃. Perturbatõe animi.ira q̃ est ebullitio sanguinis circa pcordia: & p irã agimus spõte:nõ tamẽ cũ deliberatio ne & electiõe:ex qbus orit̃ iniuria. Et ad tẽ/ pus.p aliqđ spatiũ tpis non semp. Vnde tẽpo rariũ theatrũ dicitur extructũ ad usũ cuiusdã spatii tpis:quoniam spectaculo absoluto de/ struit̃. Vnde legit̃ apud trãqllũ Cæsarẽ extru xisse porticus ad tps. An cõsulto.electiõe:& q qs sciẽs certoq; consilio iniuriã faciat. Et cogitato:pmissa cogitatiõe.i.si pmeditata fiat iniuria:est grauior:& pprie iniuria dr̃ ex sen tentia Aristotelis:ut dictũ est.& pbat hoc di/ cens:leuiora sunt & ueniã facile merent̃: q̃ ac cidũt aliquo motu repẽtino non pcedẽtibus cõsultatiõe & electione. Repẽtino.subito cũ motu & ira:quoniã i subitis ai motibus non habet locũ deliberatio & electio: ergo q̃ tunc fiũt:leuiora sunt:& nõ tã iniquo aio ferenda.

Præparata.certo cõsilio & deliberatiõe.ea ingt phũs i.v.ethi.q̃ pficiscũt̃ ab ira nõ iudi/ cant̃ puidẽtia fieri:nõ eni icipit q facit iratus sed is qui prouocauit ad iram.

Rætermittẽdæ ãt defensiõis. Absoluit C.primũ genus iniustitiæ eoꝝ q iferũt iniuriã.Nũc n ãsit ad alterã partẽ diuisiõis & genus iniu stitiæ eoꝝ.q cũ possunt nõ ppul/ sant iniuriã:& ponit causas qbus plærią; ad/ ducti defensionẽ ptermittũt discedẽtes ab officio.q oẽs iprobat̃. nõ.n.cũ opus ẽ inimicitiæ fugiẽdæ sunt:labo/ res sũptus p amico & officio seruãdo ne uideamur seq fortunã nõ hoiem aut officiũ. Prætermittẽdæ. omit/ tẽdæ.pluribus causis ingt mouent̃ aliq:ut alios nõ defendãt:& deserãt officiũ. Officii.actiõis cũ uirtute: quã alicui pstare debemus uolẽte natura. Nã aut inimicitias.ponit causas Cice.quoniã ingt nolunt subire inimici tias eoꝝ q iferũt iniuriã:& nolũt suscipe labores:& nolũt aliqđ ipẽdere:& pecunias absumere p defensiõe alte/ rius. Laborẽ.laborẽ functio q̃dã uel ai uel corporis grauioris opis uel muneris. Pigritia.ad corpus. Iner tia.ad animũ. Studiis.uoluntariis uariis:aut lris:aut in aliis rebus:quoniã uaria sunt hominũ studia. Oc cupationibus.reꝝ.s.domesticarũ:in qbus obeundis occupãtur. Desertos.derelictos & ope destitutos. Itaq; uidendũ est.Latenter tãgit Platonẽ Cicero:qui in libris de repu.scripsit philosophos ppterea esse iustos:q a uer sant̃ in iuestigatiõe ueri:& q honores:impia:magratus:contẽnũt eoꝝ studiis & cõtẽplatiõibus itẽti.dicit Cice. hoc nõ esse satis ad pfectã laudẽ iustitiæ.nã dũ unũ genus iustitiæ assequunt̃:nemini.s.faciẽdo iniuriã: icidũt in alteꝝ genus iniustitiæ: quia deserũt:quos ex officio tueri debẽt.Ostendit igit̃ Cicero hãc eẽ meliorẽ uitã & na turæ accõmodatiorẽ:uersari.s.pro tpis cõditiõe & in negociis & in contẽplatiõibus. ita eni melius uita humana sustẽtat̃ & alitur. Ne nõ sit satis.i.ne sit parũ ad cumulatã laudẽ ipsius iustitiæ:quã Plato philosophis tribuit. Plato li.vii.de repu.sicait:hẽs aliquos qui ciuiles honores spernant præter ueros phõs.In.v.&.vi.his uerbis cele brat phõs.Hoiem ad quãlibet doctrinã degustãdã ppẽsiorẽ:ad discẽdũ pmptissimũ: & iexplebiliter ihiãtẽ me rito phũm nũcupabimus:& post paulo.Quicũq; ad disciplinã & cæterã talia oi desiderio flagrãt puram ipsius aiæ uoluptatẽ experiũt:corporis aũt oblectamẽta despiciũt.Temperãs itaq; uir talis erit: neq; pecuniæ cupidus: neq; i cõmerciis difficilis aut iniustus:& post paulo: An nõ decẽter hũc i modũ causam philosophi defẽdemus dicẽtes hoiem sciæ cupidũ ita natura istitutũ esse ut ad id qđ uere est semp cõtẽdat.neq; moras trahit i his sin gulis circa quæ uersatur opinio:ueritatẽ ingt amat phũs:& per cõsequẽs iustus est & temperans:quoniã uerita tem ducẽ uitã nõ sequunt̃. In phõs: p philosophis & i philosophoꝝ laudẽ. ppterea icirco & ppter id quia uersent̃ i studiis doctrinæ & ueritatis indagatiõe. Plærią;.maior pars hoium. Digladiari.certare more gla diatoꝝ. Pro nihilo ducãt.existimẽt nullius eẽ pcii & momẽti.philosophi.n.bona fortunæ pro nihilo putãt: & seipsis iferiora eẽ arbitrãtur.ne digna ad quæ descẽdat̃ a tãta ipsoꝝ pstãtia:sed erigũt aĩum ad uirtutem:q̃ ni hil pclarius est:& quæ hoies deo similes:quoad fieri põt:reddit.utinã mortales hoc bonũ cognoscerẽt.nullam profecto uel saltem minimã haberent cũ corporibus humanis & terrenis bonis atq; caducis contagionem:sed uoluptate corrupti pro illa iudicamus:summũ bonum caligine quadam obducti ignorantes: & illecebris for/ tunæ capti: qbus nihil est fallacius:nihilq; qđ ab homine: q uere homo est:& prudẽs debet eẽ: alienius: quoniã

Quo magis cauendũ est ne qd in eo genere peccetur.

De differentia iniuriarum.

Ed in omni iustitia pmultũ interest.utrũ per turbatione aliqua animi:quæ plærũq; breuis est & ad tempus:an consulto & cogitato fiat iniuria. Leuiora eni sunt ea quæ repentino aliquo mo tu accidunt:q̃ ea quæ meditata:quæ præparata inferũ tur. Ac de inferenda quidem iniuria satis dictum est.

Alterum genus iniustitiæ.

Rætermittendæ defensionis deserendiq; of ficii plures solent eẽ causæ. Nam aut inimici tias aut laborẽ aut sumptus suscipe nolũt:aut ẽt negligẽtia:pigritia:inertia:aut suis studiis qbusdam ue occupatiõibus sic ipediuntur: ut eos quos tutari debeant desertos esse patiantur. Itaq; uidẽdum est ne non satis sit id quod apud Platonem est in philo sophos dictum: quod in ueri inuestigatiõe uersentur: quodq; ea quæ plærią; uehæmenter expetãt: de qbus inter se digladiari soleant: cõtẽnant:& p nihilo ducãt:

is est beatus cui nullū bonū malūq; sit nisi bonus malusq; aīus: honesti cultor: uirtute cōtentus. quē non extollit fortuna: nec frāgūt: qui nullū maius bonū eo qđ sibi ipse dare pōt nouerit: cui natura uoluptas erit uoluptatū contētio. In alteꝝ. quoniā eos nō defendūt: quos debent ex officio: studio. s. cognatōis & doctrīæ. Quos tueri debēt. non ē īhumana uirtus inqt Cicero alibi: neq; imunis: neq; supba: quæ ēt populos uniuersos tueri eisq; optime cōsulere soleat. qđ non faceret pfecto: si a caritate uulgi abhorreret. Ad rēpu. ad munera reipu. obeūda. ppterea inqt Socrates apđ Plato. li. i. de repu. o thrasimache: ut modo dicebā: turpissimū uidet sponte Plato

propterea iustos esse. Nam dum alterū iustitiæ genus assequuntur in īferenda (ne cui noceant) iniuria in alterum incidunt. Discendi enim studio impediti quos tueri debent deserunt. Itaq; eos ad rempu. ne quidem accessuros putat nisi coactos. Aequius autē erat id uoluntate fieri. Nam hoc ipsum ita iustum est: quod recte fit si est uoluntarium. Sūt etiam qui aut studio rei familiaris tuendæ: aut odio quodam hoīum suū se negocium agere dicant: ne facere cuiq̄ uideantur iniuriā qui dū altero iniustitiæ genere uacāt in alterum incurrunt. Deserunt enim uitæ societatem: quia nihil conferūt in eam studii: nihil operæ: nihil facultatum. Quoniam igitur duobus generibus iniustitiæ propositis adiunximus causas utriusq; generis: easq; res ante constituimus: qbus iustitia cōtinetur: facile qđ cuiusq; tēporis officiū sit poterimus: nisi nosmetipsos ualde amabimus: iudicare. Est. n. difficilis cura rerum alienarū q̄q̄

quēpiā ad regimē accedere: sed necessitatē ex pectare non debet. detrimentū aūt nullū maius potest accidere reip. q̄ a pessimo regi uiro cū ipse bonus regere illā & gubernare recuset. ubi dicit ēt Socrates: q; praua aīa male impe rabit: bona uero oīa recte faciet: & q; iniustitia pbet iuicē odia: pugnas: & seditiones: consensum uero amicitiāq; iustitia. Dicit Plato: Ciues si boni sunt nō debēt sponte ad rēp. accedere: ne uideant aut pcio allecti: aut p pauaritiæ crimē: aut cupiditate honoris adducti: qđ ē hoīs ambitiosi: ex quo inqt turpissimū uidet sponte sua quēpiā ad regimē accedere: hac igitur de causa inqt neq; pecunia neq; honore ducti boni hoīes iperare uolūt. oportet igit necessitatē illis īponi: & mulctā si ipellendi sunt ut uelint magistratū accipe: maxima uero mulcta ē administratōi maloꝝ subici: nisi ipsi accepint reipu. gubernaculū: ad qđ accedūt tanq̄ ad rem necessariā: cū neq; melioribus neq; similibus se omittere audeāt. Aequius autē erat. Nā ius aliqs agit si sua sponte agit: dupliciter aliqs agit iustū: iniitus & sponte: si inuitus facit iustū: attamē non facit ius: cū agit electiōe & certo consilio iustus est: & agit iustū. Aequius autē fuisset ipsos philosophos sponte sua ad munera reipu. obeūda accedere: quæ tunc optime administratur: cū philosophi eam gubernāt & regūt: aut cum ipsi reges philosophātur: ut uult idem Plato lib. v. de repu. Cato apud Ciceronem lib. iii. de finibus ī hanc sniam dicit. Cum aūt ad tuēdos conseruādosq; homines hoīem natū esse uideamus. cōsentaneū est huic naturæ: ut sapiēs uelit gerere & administrare rēpu. unde hi q ingenio ualēt: & fugiūt reipu. munera: ab officio discedūt: & eā sinūt pire. pro qua usq; ad mortē certādū ē. In præceps tēdit respu. cū iuuenū consiliis & snia regit. Ita. ea conditōe & pacto laudat: ut iustū si est uoluntariū. i. si a uoluntate pficiscit: & nō aīo coacto. Nā ius agunt illi q agūt sponte: ut uult Aristoteles in. v. ethices his Aristo. uerbis. Iustus qs est cū ius agit electione. Ius aūt agit si solū sua spōte agit: & is dicit iniuriā facere qui electiōe nocet. Sunt etiā. ponit nūc alios qui rebus suis itenti alios deserūt. Rei familiaris. domesticæ augēdæ cōseruādæq;. Aut odio quodam hoīum. ut de Timone atheniēsi legit. In Lelio ait. q n etiā si qs asperitate ea est & immanitate naturæ cōgestus: ut societatē hoīum fugiat atq; oderit q̄lē fuisse athenis Timonē nescio quem accepimus: tamē is pati non posset: ut nō acqrat aliquem: apud quē euomat uirus acerbitatis suæ. Qui odio hoīum fugiūt humanā societatē non mō inhumani sed teterrimæ bæluæ habent & sunt. Natura enī nihil solitarium amat: & hoīes natura ipsa cōgregati sunt. Dū uacāt. i. dū uitāt alteꝝ genus iniustitiæ: quoniā nemini faciūt iniuriā. in alteꝝ īcurrūt: quoniā nihil faciūt pro humana societate tuēda. Nihil studii. uolūtatis. & hoc est quantū ad aīum. Nihil opæ. laboris & diligētiæ: facultatū: diuitiaꝝ & auxilii cum id possint sine ipoꝝ detrimēto pstare: ad qđ tenent ex officio etiā si maxima iactura fieret: quoniā humana societate nihil debet esse nobis antiquius. Quoniā igit. facit epilogū Cicero eoꝝ quæ de iustitia dicta sunt. posuit enī ipsius duo genera: causasq; adiūxit: quibus hoīes adducti officiū deserūt. Cum igit inquit talia a nobis dicta sint facile poterimus iudicare quid quoq; tpe agendū sit: nisi uoluerimus nobis nimiū indulgere. Vtriusq; generis. & illius quo iniuria infertur. & illius quo nō propulsatur. Constituimus. i. anteposuimus ea qbus iustitia cōtinet: & quasi materiā circa quā uersatur: & iusti uiri munus. Cuiusq; tpis. quacūq; tpis conditōe: quid agendū sit ex officio iudicare poterimus. Quod officiū sit: qđ quoq; tpe sit agendū iustitia seruet. Officiū. quæ actio sit ppria cuiusq; tēporis. Nisi nos ualde amabimus. i. nisi uoluerimus fugere labores: & nobipsis solū īdulgere: & aliena nō curare: quod est cōtra officiū. & probat quare nos interdū ualde amamus: & fugimus labores pro negociis alioꝝ.

Est difficilis cura reꝝ alienaꝝ. i. nō libēter curamus aliena: & ideo decipimur iterdū: ab officioq; disredimus timētes laborē & curā reꝝ alienaꝝ. Sed inqt Cicero: Chremes a Terētio itroductus in comoedia humāi a se nihil alienū putat: nā cōmunis humanū inter homines naturalis est cōmendatio: ut oporteat hoīem ab hoīe ob id ipsum q; homo sit: non alienū uideri: ut uolebāt stoici. Apud Terētiū Menedemus ait ad Chremetē monentem ne se tātopere maceraret. Tātū ne ab re tua est ocii tibi: aliena ut cures: ea quæ nihil ad te pertinent? Respōdit Chremes: hō sum. humāi nihil a me alienū puto. Sed inqt Cicero: q̄uis ita sit: & Teren. sic statuat: & iudicet ex snia stoicoꝝ: tamen aliena difficilius curamus q̄ nostra. Vnde difficile est exercere iustitiam: quæ est ad alios:

Propensiores enim sumus ad res nostras: & i alienis hallucinamur. & ideo nõ est pronũ iustitiã & cura adhibere in rebus alienis. quæ a nobis lege naturæ deseri nõ possunt sine iniustia: q̃uis in rebus nostris simus iusti & ne

Seneca minẽ offendamus. Omne hoc qđ uides inquit Seneca quo diuina atq̃ humana cõclusa sunt unũ est: mẽbra sumus corporis magni. natura nos cognatos edidit. hæc nobis amorẽ indidit mutuũ & sociabiles fecit: illa æquũ iustũq̃ cõposuit: & ex illius institutiõe miserius est nocere q̃ lædi: ex illius impetio paratæ sunt iuuãris manus. Iste uersus & i pectore & i ore sint. Homo sum, nihil humani a me alienum puto: habeamus in cõmune q̃ nati sumus. Sed tamẽ iquit Cicero. q̃q̃ oĩa humana ab hoĩe aliena nõ sũt uolẽte natura: tamẽ magis ea sentimus q̃ nobis accidũt. q̃ q̃ aliis: q̃ quodã quasi ĩteruallo a nobis distare uidentur. Percipimus. mẽte. Sentimus. sensibus exterioribus. Interuallo. longo spacio.

Aristo. Ac. i. q̃ de nostris. i. de rebus quæ nobis accidũt: aliter iudiciũ facimus. Aristoteles i primo de re familiari tuẽda dicit. Nemo aliena ut ꝑpria: similiter curat. Quocirca. affert Cicero sniam quæ orit̃ ex his quæ dicta sũt. Neminẽ. s. debere idagere: qđ dubitet æquũ sit an iniquũ: quoniam ipsa dubitatio affert significationẽ iniuriæ: ipsa qppe æqtas lucẽt p se & oibus manifesta ẽ: nec aliq̃ i se dubitationẽ habet. Aequitas. ipsa iustitia.

Sed incidũt sæpe tẽpora. positis oibus quæ fieri debẽt ab hoĩe iusto sine aliqua cũctatione. & a quibus fugiẽdum sit: nunc ea ponit: quæ agẽda sunt secũdũ tẽporis cõditionẽ. Nã sæpe incidũt tempora: i quibus facere ea: quæ uidenf̃ esse cõtra iustitiã: officiũ ẽ: sed ĩ his rebus diiudicãdis prudẽtia opus ẽ: ut tẽpori seruiat̃ & officio atq̃ omnibus circũstãtiis: de quibus in prĩcipio dictũ est. & sic appellãtur hæc officia a circũstãtiis: quæ sũt septẽ: & i omni re reqrunt̃. Nã multa rõne tẽporis: loci: psonæ: modi: rei: causæ: & materiæ. sũt cõtra officiũ si fiant: quæ prius officia erãt: ut aptius per exẽpla patebit. Tẽpora. tpis conditõcs. Cõmutant̃. aliter se habẽt: & fiunt

tetentianus ille Chremes humani nihil a se alienũ putat. Sed tamẽ quia magis ea percipimus atq̃ sentimus quæ nobis ipsis aut prospera aut aduersa eueniunt q̃ illa quæ cæteris: quæ quasi longo interuallo ĩteriecto uidemus aliter de illis ac de nobis iudicamus. Quocirca bene præcipiunt qui uetant: quicq̃ agere: quod dubites æquum sit an iniquũ. Aequitas eni lucet ipsa p se: dubitatio aũt cogitationẽ significat iniuriæ.

De officiis a circunstantia.

Sed incidunt sæpe tẽpora cũ ea quæ maxime uidentur digna esse iusto homĩe: eo quẽ uirũ bonũ dicimus cõmutant̃: fiuntq̃ cõtraria: ut non reddere depositũ: etiã ne furioso promissum facere: quæq̃ pertinent ad ueritatem & ad fidem ea negare interdum: & non seruare sit iustum. Referri enim decet ad ea quæ proposui in principio fundamẽta iustitiæ: primum: ut ne cui noceatur: deinde ut communi utilitati seruiatur. Ea cum tempore commutantur. Commutatur officium: ut nõ semper sit idem. Põt enim accidere promissum aliquod & cõuẽtũ: ut id effici sit iutile uel ei cui ꝑmissum sit: uel ei qui promiserit. Nam si ut in fabulis est: Neptunus quod Theseo pro-

contra officiũ ꝑpter aliquã circũstantiã: Fabius. lib. v. loquẽs de tempore sic ait. latinorũ quidam fatis significari putauerunt si illud generale tempus: hoc speciale tempora uocaret: habet enim constituta discrimina ut in bello & pestilẽtia. Vt nõ reddere depositũ. ponit exemplũ quo ostẽdit q̃re ratione tẽporis officia mutãtur. Simpliciter & absolute reddere depositũ naturale iustũ est: sed ob aliquã forte causam non reddere officiũ est: ut ensem furioso. In oĩbus igit̃ oportet cõsiderare principia agendi & circunstãtias: & sic ab officio non discedet̃. De-

Seneca positũ reddere inquit Sene. a per se res expetẽda est: nõ tamen semper reddã: nec quolibet loco nec tempore. In tuebor utilitatẽ eius cui sum redditurus. & nociturũ illi depositũ negabo idẽ in beneficio faciã. Depositum.

Furor pecuniam depositã apud amicũ. Furioso. illi qui incipit furere. Furor autẽ est cæcitas mentis ad omnia. Facere promissum. facere id quod promiseris: & seruare fidẽ alicui datã de aliqua re: si ille interim incipiet furere.

Plato Plato in primo de republica sic ait. Vnusquisq̃ diceret si quis ab amico sanæ mẽtis arma acceperit: idẽq̃ isanus repetat nõ oportere ea reddi: neq̃ iustum esse eum qui reddat: uel rursus homini sic affecto uera omnia dicat. Non ergo hæc ẽ uera iustitiæ definitio uera dicere ac deposita reddere. Nã hæc facere aliquãdo iustũ: aliquando uero iniustum ẽ. Referri enim decet. affert rationẽ quare iustum ẽ ea negare: quæ ad fidẽ pertinent: & ueritatem: quoniã inquit omnia referri debẽt ad ea quæ de iustitia dicta sunt: ut ne cui noceat̃. si autẽ reddere depositum furioso aut ensem: nocet illi cui redditur: iustũ est nõ reddere: & officiũ a circunstantia: cõsulere enim alterius utilitati debemus: & habere rationẽ temporis personæ & aliarũ circũstantiarũ. Referri. q̃ referantur ad ea quæ dicta sunt. & ita agãtur: ut ne cui noceatur. oĩa enim quæ agunt̃: ad illud iustitiæ fundamentũ referẽda sunt. In prĩcipio. s. disputatiõis de iustitia. Vt cõmuni utilitati seruiat̃. ut omnia fiãt cõmunis utilitatis causa. Ea. s. fundamẽta iustitiæ. Cõmutãtur tẽpore. idest aliq̃ temporis cõditione & circũstãtia: quæ efficit ut id quod prius officiũ erat: fit cõtra officiũ. Officiũ. honesta illa actio quæ est secũdum uirtutem: mutatur dico: ut nõ semper sit idẽ: & ut nõ semper idẽ agere debeamus ꝑpter circũstantias: & ꝓbat hoc dicẽs. potest enim accidere. Conuẽtum. pro pacto nudo hic accipitur: sed alibi potest referri ad utrũq̃. Nam conuentionis uerbum auctore Vlpiano est generale ad omnia pertinẽs: de quibus negociis cõtrahẽdi transigendiq̃ causa consentiunt: qui inter se agũt: & affert exẽplũ Neptuni & Thesei: cui Neptunus auus promisit se tria concessurũ quæcunq̃ optasset. Primũ optatũ fuit ut labyrinthi resolutis ambagibus minotaurũ superaret. Secundũ ut descen-

ſus daretur ad īferos. Tertiū: ut Hippolytus filius ex Hippolyte amazone accuſatus a nouerca Phædra: q̄ ſe de ſtupro īterpellaſſet: diſcerperetur: in quē curru per littus uectū Neptunus bæluas marinas īmiſit: qbus equi ter riti Hippolytū diſtraxerunt: & ſic Theſeus pater īcidit ī luctus. Si igitur Neptunus ꝓmiſſum non feciſſe: ab offi ficio minime diſceſſiſſet: immo ſaluti utriuſq; conſuluiſſet, fuiſſetq; officiū a circunſtātia. Optatis. quæ opta uerat & elegerat. Hoc erat terriū. poſtremū & ultimū. Luctus propter īteritum filii: quoniā luctus ē ægri tudo ex eius qui carus fuerit interitu acerbo. Plato ī tertio de legibus monet non eē ꝑcandū conandūq;: ut uo Luctus Plato

miſerat non feciſſet: Theſeus filio Hypolyto non eſſet orbatus. Ex tribus enī optatis: ut ſcribitur: hoc erat ter tium: quod de Hippolyti īteritu iratus optauit. Quo impetrato in maximos luctus īcidit. Nec promiſſa igi tur ſeruāda ſunt his quibus promiſeris: inutilia ſi ſint: nec ſi plus tibi noceant q̄ illi proſint cui promiſeris. Cō tra officiū ē maius damnum anteponi minori: ut ſi cō ſtitueris te cuipiam aduocatum ī rem præſentem eſſe uēturum: atq; īterim grauiter ægrotare filius cœperit: non ſit contra officiū nō facere quod dixeris. Magiſq; ille cui promiſſum ſit ab officio diſcedat: ſi ſe deſtitutū querat. Iā illis ꝓmiſſis nō ſtandū eſſe quis nō uidet: q̄ coactus q̄s metu: aut deceptus dolo ꝓmiſerit. Quæ q dem plæraq; iure prætorio liberant: nonnulla legibus.

Iniuriæ a malitia & uaframento.

EXiſtunt etiam iniuriæ ſæpe calūnia quadā & nimis callida ſed malitioſa iuris īterpretatio

lūtatē nrām cūcta ſequāt: ſed ut prudētiā no ſtrā uoluntas. Itaq; tā ciuitatē q̄ ſingulis ꝓcādū ſtudēdūq; ut mētē hēant pī aliqn̄ ſiue ſenex. ſiue admodū iuuenis cū nec honeſtoꝝ: nec iuſtorū q̄cunq; cognoſcat ſic affectus ut the ſeus ad īfœlicē hippolytū īpēſus īpcat. Nec ꝓmiſſa igitur. cōcludit hāc ptē dans genera le præceptū. Nec ſi plus. hæc eſt alia circun ſtantia: qua præcipit fidē aliquādo non ſeruā dā. Cōtra officiū eſt. Aliud præceptū ſeruā dū: cū quis aliquid ꝓmiſerit: q̄d plus noceat Seneca promittēti: q̄ illi cui ꝓmiſſum eſt. Vnde dicit Seneca. Deſerātem uis maior excuſat. An Aduoca teponi. q̄ anteponatur. Ut ſi cōſtitueris. ꝓ tus miſeris & cōuētioné feceris. Aduocatū. ad uocatus generale nomen eſt & nō tantum ſi gnificat eū qui alterius cauſam agit: ſed qui cūq; adeſt alteri in cauſa officii gratia aduoca Pronus tus appellat: etiā ſi nihil dicat aut agat: qui ta men paratus ſit defendere. patronus proprie eſt qui agit cauſam accuſati. Aduocatū. fau torē & defenſorē. In rem præſentē. i. termi In rē pſē nos agrotū īſpiciēdos: ſic ītelligit ī rē pſentē: tē ire ire & ex iure ſumit. Nā iudex ſiue arbiter di cit ire ī rem præſentem: cū accedit ad locū de quo eſt cōtrouerſia. In oratione pro. A. Cecin

na uolaterrāo ait. Placuit cecinæ de amicoꝝ ſentētia cōſtituere quo die ī rē pſentē ueniret. Liuius li. xxxiii. dicit. Liuius Reſpōderi legatis utriuſq; ptis placuit miſſuros ſe ī aphricā: q̄ īter populū carthaginēſē: & Regē Maſiniſſā ī re præſenti diſceptarent. Et libro. xlviii. eodem anno inter populum carthaginēſem: & Regem Maſiniſſam in re pſenti diſceptatores romāi de agro fuerūt. Et Valerius li. vii. Cū Labeo in rem præſentē ueniſſet. In rem præſen Valerius tem inqt Seneca: uenturus ſū: ſed iter æger filius & puerpera uxor tenet. oīa eſſe debēt quæ fuerūt eū ꝓmitte rem: ut ꝓmittētis fidē teneā. Et alibi. In rē præſentē uenias: oportet primum: qa hoīes plus oculis q̄ auribus cre dūt. Interim. anteq̄ eas in rē pſentē: & locū de quo eſt cōtrouerſia. Iāq; illis ꝓmiſſis. Nūc ponit ea ꝓmiſſa: q̄ nullo mō ſeruāda ſunt. ꝓmiſſum ē per ſtipulationē: q̄ perficit per pcedentē interrogationē & ſubſecutā reſpon ſionē. Nō eſſe ſtādū. i. illa ꝓmiſſa nō eſſe ſeruāda. ille ſtat ꝓmiſſis: q̄ ꝓmiſſa facit. Metu. timore aliquo. Iu re ꝑtorio. boni prætoris ſemper fuit hoīes pluribus modis circūuētos reſtituere: ſiue metu ſiue alterius callidi Ius ꝑtori tate īciderit in deceptionē. Ius ꝑtoriū dr̄ q̄ prætores q̄ſi miniſtri iuris ciuilis: erāt enim iudices: uel adiuuādi uel um ſupplēdi uel corrigēdi iuris ciuilis grā itroduxerunt: pp utilitatē publicā: qd̄ & honorariū appellat ab honore. i. magiſtratu. Ait prætor īquit Vlpianus li. iiii. digeſtoꝝ. qd̄ metus cauſa geſtū erit: tantū nō habeo: olim ita dice Vlpianus bat: q̄ ui metuſue cauſa. Vis. n. fiebat mentio pp neceſſitatē impoſitā cōtrariæ uolūtati. poſtea. Metus ē inſtātis Metus picui uel futuri cauſa mentis trepidatio: ſed detracta eſt uis mētio: quia quodcūq; ui attroci fit: id metu quoq; fieri uidet. Paulus ait. Vis eſt maioris rei impetus: q̄ repelli nō poteſt. Vlpiāus ait: Si quis ui cōpulſus aliqd fecit: Paulus per hoc edictū reſtituit. Sed uim accipimus atrocē: & ea q̄ aduerſus bonos mores fiat: non eā quā magiſtratus Pompo recte intulit. iure. ſ. licito: & iure honoris quē ſuſtinet. Pomponius ſcribit hoc edictum locū habere: ſi forte mor nius tis aut uerborū terrore pecuniā alicui extorſerit aliquis. Gaius ait. Metū nō uani hominis: ſed qui in hoīe cōſtan Gaius tiſſimo cadat ad hoc edictum pertinere dicemus. Verba alterius edicti. Quæ dolo malo facta eſſe dicent: ſi de his rebus alia actio nō erit: & ſi iuſta cauſa eē uidebit: iudiciū dabo inqt prætor. Hoc edicto dicit Vlpianus ꝑtor aduerſus uarios & doloſos qui aliis obſuerūt calliditate quadam ſubuēit: ne uel illis malitia ſua lucroſa ſit: uel iſtis ſimplicitas dānoſa. prætores reſcindebant quæ erant geſta metu: quæ autem dolo promiſſa & acta: tam a ꝑtore q̄ a legibus ſoluebāt. Plæraq;. maior ps. Liberant. reſcinduntur reſtituuntur. Prætorum edicta inqt Iuſtinia Iuſtinianus: non modicum iuris obtinent auctoritatem. hoc ius honorarium ſolemus appellare: quia q̄ hono nus res gerunt: ideſt magiſtratus auctoritatem huic iuri dederūt. Erat prætor urbanus eo q̄ in urbe ius diceret: & peregrinus eo q̄ plærunq; inter peregrinos ius diceret.

EXiſtūt. emergūt appent. Calūnia dr̄ falſa accuſatio. hic accipit ꝓ q̄dā iuris ſubtilitate fraudulēta & Calūnia iniq̄ īterꝑtatione: cū. ſ. exponit ius in eā ptem: ad quā nō pōt recte accōmodari. Nimis callida: aſtu ra. callidi dicunt illi quoꝝ ut manus opeſic aius uſu cōcalluit. Multi nimis rigide īterꝑtant iura: & Callidus magna īterdū malitia utunt: quæ ē cōtraria prudētiæ iuſtitiæ. & æquitati. Malitioſa. ſubdola &

fraudulenta: quæ ad malum & iniuriam non ad æquitatem tendit. Ex quo. ꝓpter hoc quia aliqui nimis callide & malitiose interpretantur iura sequētes tantum uerba legis: & non considerātes æquitatem legis emendatricem: & etiam mentē ipsius legum latoris. Sūmū ius. cum omnia secundū litteram interpretari uolumus:

Aristote. cum magna rigiditate ut æquitas locum nō habeat. Vnde inquit Aristoteles in ethicis. Cum lex sit uniuersalis: opus ē interdū adhibere bonum uirū & æquū: qui legem emendet. Inde fiunt decreta. Lex uetat neminem peregrinum debere mœnia ascendere tempore belli. hostis muros ascendit clam. Peregrinus quidam id uidēs muros ascendit: hostem deiecit: urbem liberat: accersitur captus lex iubet ut securi feriatur. Vir bonus & æquus legē corrigit: & facit decretū. ut ille tūc non moriatur: q pepit salutē ciuitati. Si igitur summū ius uim suā habuisset: sūma iniuria peregrinus fuisset affectus. & sic de similibus.

Terētius Iā tritū. usitatū. Terētius ait. Summum ius. sūma malitia. Columella dicit. li. i. Nec sane uindicandū ē nobis qcqd licet. Nam summū ius antiq summā putabāt crucē. Quo ī genere. malitiosa. s. iuris interpretatiōe & calliditate. In repu. In his q̄ pertinēt ad rēpu. nō solū ī priuatis: & ponit exemplū.

Induciæ Induciæ. inducias appellamus pacē ad tps factā. Lycaō īducias īuenit. Strabo. ait. li. ix. Memoriæ ꝓdidit Ephorus thraces factis erga boetios īduciis noctu īcursatiōes egisse: cū securius & negligētius expeditionē agerent: pinde ac pace iā facta. eos uero boetii cū ꝓpulsassent: quererentq̄ ꝙ īducias uiolassent. illi nō uiolasse respōderūt. dies eni pepigisse: non noctu aūt īcursasse dicētes. Vnde uulgatū ē prouerbiū: thraciū cōmētū. Ab Ephoro igitur potuit Cicero hanc historiā accipe. Induciæ auctore Aurelio opilio dicūtur cū hostes inter se utrinq ultro citroq alteri ad alteros impune & sine pugna ineūt. iō īquit ab eo factū esse nomen uidetur quasi initus atq introitus. Ille. thrax miles pugnans cum boetiis.

ne. Ex quo illud summū ius summa iniuria factum ē iam tritum sermone ꝓuerbiū: quo in genere etiam in re. p. multa peccantur. ut ille qui cum cētū triginta dierum essent cū hoste pactæ induciæ: noctu populabatur agros. ꝙ dierum essent pactæ: non noctium induciæ. Nec noster quidem ꝓbandus est: si uerū est: Quintū Fabium Labeonem seu quē alium. nihil eni præter auditum habeo arbitrum Nolanis & Neapolitanis de finibus agri a senatu datū: cum ad locum uenisset. cum utrisq separatim locutū: ne cupide qd agerēt: nequid appeterent: atq ut regredi q̄ ꝓgredi mallent: Id cum utrinq fecissent: aliquantum agri in medio relictum est. Itaq illorum fines sicut ipsi dixerant: terminauit. In medio relictum quod erat: populo Romano adiudicauit: decipe hoc quidem: nō iudicare ē. Quocirca in omni re fugienda ē talis solertia. Sūt aūt quædā officia etiā aduersus eos seruāda: a quibus iniuriā accepis. Est enim ulciscendi & puniēdi modus. Atq haud scio an satis sit eum qui lacessierit iniuriæ suæ pœnitere: ut & ipse ne quid tale posthac committat: & cæteri sint ad iniuriam tardiores.

Populabatur. deuastabat incursando.

Agros. boetiorum. s. Nec noster quidem. idest Romanus & Italus. Qu. Fabius labeo de quo Valerius maximus loquens de Vafre factis ait. Qu. Fabius Labeo arbiter a senatu finium constituendorum inter Nolanos & Neapolitanos datus: cum in rem præsentem uenisset: utrosq separatim monuit. Nihil habeo præter audi-

Labeo tum. idest de hoc nihil legi & nihil scio: nisi qd' audiui fuisse Labeonē: Labeones dicuntur a labiorum magnitudine. Arbitrū. qui deberet diiudicare de finibus agrorum. Ad locū. ad fines agrorum: & in rem præsentē. Vtrisq. Nolanis & Neapolitanis. Ne cupide. auide atq auare. Ne qd appeterēt. qd' ad ipsorum fines nō pertineret. Regredi. intra suos fines redire q̄ progredi in alienos. Id. regredi itra suos fines. Terminauit. terminis construit. Ipsi neapolitāi & nolani qui regredientes potius q̄ ꝓgrediētes: nequid cupide uiderētur agere dixerunt ita debere fines cōstitui expectātes arbitrium & æquitatem de agro qui ī medio relictus erat: quem Labeo malitiosus neutris adiudicauit: sed populo Romano. Cæterum inquit Valerius: sic circūuenti nolani & neapolitani queri nihil potuerunt secūdum ipsorum demōstrationem dicta sententia. improbo tamē præstigiorum genere nouū ciuitati nostræ uectigal accessit. Decipere. nam fraus & deceptio fuit illa non iudicium. Vnde Labeo plecti merebatur: quoniam utrosq separatim callide monuerat: nequid cupide agerent: & ut potius regrederentur q̄ ꝓgrederentur: quæ uerba ad id spectabāt: ut illi plus agri in medio relinquerēt quem ipse nouo uaframento Romanis adiudicaret. Talis solertia. tale acumē iudicium & malitia. Sunt autē quædam officia. præcipit nūc quid agendum sit aduersus illos: qui nobis iniuriam intulerūt: & uult ꝙ homines puniantur pro ratione delicti aliter fiet iniuria: si maius supplicium irrogabitur. q̄ lex iubet. Vlciscendi. quantum ad priuatum hominem. Puniēdi. ad publicas leges. Modus. mēsura quædam & ratio: nō debemus excedere modum in puniendo. Vnde si quis meretur cædi pugno: non debet confodi ense. & aliud est uiolare hominem priuatum: & aliud publicum: & pro modo peccati debet esse mēsura pœnæ. Atq haud scio. potuisset aliquis dicere satis est eum pœnitere qui intulit iniuriam: ut clementia locum habeat: quæ maxime principem decet: & q̄ Cæsar apprime claruit. Inquit Cicero nescio an sit satis: sed melius est: ut auctores iniuriarum puniant̄ quo cæteri ad delinquēdum fiāt tardiores & ad iniuriam inferendam: & sontes puniendi sunt: ut iustitia locum habeat & cæteri metu pœnæ ab iniuria deterreantur: quantum ad iniuriam sufficit auctorem iniuriæ pœnitere: sed quantum ad exemplum aliorum non uidetur esse satis: tamen non audet Cicero prohibere clæmentiam.

Cato Cato dicebat omnibus qui ab officio discessissent: se dumtaxat excepto facile ignoscēdum esse. dicebat etiam se gratia q̄ ex benefactis expectaret priuari malle q̄ pœnam non dare quæ ex malefactis sibi deberetur.

Atque in repub. Præcipit nūc cōseruāda eē iura belli & officia: quæ in bello pſtari debēt: ponēs duo genera decertandi: docetq; etiā quare bella ſuſcipienda ſint: & qd ſit agēdū parta uictoria. Maxime. in primis & ante oīa illi qui ſunt in magiſtratu: & rēpub. gubernāt: belli iura ſeruare debēt. Veteres Romani nunq̄ ad bellū pdiere niſi prius oīa rite pegiſſent. Vnde ſūmo iure ſeruato bellū gerētes uictorioſiſſimi fuerūt: Nunq̄ placuit illis fraus: neq; uictoria: q̄uis maxima p fraudē: quæ nō hominū eſt ſed uulpecularū. Per diſceptationē. cōtētionē uerbo℞. Per uim. armis cū uerba nō ſufficiūt. Illud. per diſceptationem uerbo℞.

Duo genera decertandi.

Atque in repu. maxime conſeruanda ſunt iura belli. Nā cū ſint duo genera decertādi: unum per diſſeptationem: alterū p uim: cūq; illud ppriū ſit hoīs: hoc bæluarū confugiēdū ē ad poſterius ſi uti nō licet ſuperiore. Quare ſuſcipienda quidē bella ſunt ob eam cām: ut ſine iniuria in pace uiuaē. Parta autē uictoria cōſeruandi ſunt hi qui nō crudeles in bello nec īmanes fuerunt: ut maiores noſtri tuſculanos: equos: uolſcos: ſabinos: hernicos in ciuitatem etiam acceperunt. At Carthaginem & Numantiam funditus ſuſtulerunt. Nollem corinthum: Sed credo aliquos ſecutos opportunitatem loci: maxime ne poſſet aliquando ad bellum faciendum locus ipſe adhortari. Mea qdē ſnīa paciq; nihil hitura ſit inſidia rum ſemper eſt conſulendū. In quo ſi mihi obtempatū

Hoc. ſ. p uiolentiā. diſceptare ē uerbis cōtēdere: certare aūt armis. Ad poſterius. ut ui phibeamus iniuriā: cū uerba nō ſufficiāt. Superiore. i. ſi diſceptatione uti nō poſſumus cū hoſte: ſed opus ē certare armis: & ui hoſtes reprimere. i. ſi nō poſſumus diſceptādo id qd̓ nobis debeē: obtinere: debemus agere ui. Vnde miles glorioſus apud Terētiū dicit. Oīa prius experiri cōſilio q̄ armis ſapientē decet. Ob eā cauſam. ad illū finē: qui ſemp ſpectādus eſt in oībus actionibus: ne locus pœnitētiæ relinquaē: nō eſt aliqd temere agēdū ne euētus arguat nos īprudētiæ: & ne aliquādo dicēdū ſit: hoc nō putarā. Plato i. v. de legibus ſic ait. Iniurias quæ uel difficile: uel nullo mō ſanari poſſunt nō poſſumus aliter effugere q̄ pugna defenſione: uictoria: & nullius peccati remiſſiōe: qd̓ abſq; aioſitate nemo pōt facere. Philoſophus in ultio ethices ſic ait. Negocia ſuſcipimus ut ocium habeamus: & bellū gerimus: ut in pace degamus. Nemo bellū gratia belli parat. eēt eni crudelis & ſanguinolentus ſi pugnas cædeſq; optaret. Parta uictoria. ponit officia ſeruāda poſt uictoriā erga illos: quos uicimus. Ne īmanes. immanes dicunē illi: in qbus nulla eſt bonitas: ſed natura & ingeniū ferinū ab omni humanitate alienū. crudeles dicūtur a cruore: & hi ſunt qui ſanguine delectanē. Vt maiores noſtri. priſci illi romani: affert exēplū priſco℞ romanorū: qui hos populos urbi finitimos bello uictos cōſeruarūt: cū nō fuiſſent ī bello nimiū crudeles aut immanes. Omnes hi populi ſunt uicini romæ: unde bellū cū ipſis geſtū: cū finitimis geri dicebaē. In ciuitatē etiā acceperunt. ſ. nō modo ipſis ueniā dederūt: ſed etiā ciuitatē Romanā & ius quod appellatum eſt ius latii: ut. ſ. poſſent petere magiſtratus romæ: & inire ſuffragia in comitiis. Vnde dicit Liuius. Tantū fere uerbo℞ a tuſculanis factū: pacē in pſentia: nec ita multo poſt ciuitatē etiā īpetrarūt. At carthaginē. affert exēplū cōtrariū. Nā Romani ſuſtulerunt funditus Carthaginē & Numantiā pp̄ter crudelitatē & īmanitatē. Carthago erat in aphrica cōdita a Didone æmula romani imperii: quā in tertio bello punico Aemilianus Scipio deleuit: & cineres in capitoliū retulit. Idē etiā Scipio Numātiā urbē celtibero℞ in hiſpania ſuſtulit quattuordecim annis obſeſſam pp̄ter deſidiā militū: qui ad luxuriā conuerſi erant: quos Scipio ad diſciplinā militarē redegit. Cū celtiberis geſtū eſt bellū a romanis per uiginti annos: quod cantabricū appellaē a cantabris populis: in quo bello numātia uires oſtētauit ſuas. nā duces quoſdā ſupauit: & xxx. milia romano℞ illic cæſa ſunt a q̄ttuor milibus hoſtiū. Nollem corinthū. ægre fert Cicero euerſam fuiſſe corinthū pp̄ter bonas artes: quæ illic uigebāt: & cū nō uidereē eē iuſta cauſa euerſiōis: quoniā apud illos legati romano℞ fuerāt ſupbe appellati a Critolao: & uiolati apud corinthū: quā iccirco Romani iuſſerūt euerti. Ergo uidenē romani ab officio diſceſſiſſe: ob hanc cām delere Corinthū: quæ erat caput achaiæ: & prius ephyre dicebaē: ut latius dixi in cōmētatus thebaidos: poſita eſt in Iſthmo peloponeſi: inter duo maria ioniū & ægeū. Achaiā ſubegit. L. mūmius: & corinthū diripuit: ac ſolo æquauit: & Chalcidē: ac thebas: quoniā corinthus opē attulerāt. Sed credo aliquos. excuſat Romanos afferreq; cauſam Cicero: qua ducti romani cenſuerūt delendā Corinthū: quoniā inquit ipſe locus natura munitus: & ad bellū inſtaurādū opportunus: pp duo ppinq̄ maria potuiſſet excitare aliquos ad bellī tumultus. in orōne p lege agraria cōtra Rullū dicit. Corinthi ueſtigiū uix relictū ē. erat eni poſita in anguſtiis atq; faucibus græciæ: ſic ut terra clauſtra loco℞ teneret: & duo maria maxime nauigatiōi diuerſa penæ cōiūgeret: cū ptenui diſcrimie ſeparenē.

Aliquos. ſ. ſenatores: qui id cēſuerūt: & Mūmiū: cuius auſpiciis Corinthus euerſa ē. Opportunitatē. cōmoditatē ad bellū īſtaurandū. Ipſe locus: q erat natura munitus. Ad bellū. ad mouēda arma romanis. Mea qdē ſnīa. docet nūc q̄to ſtudio pacē debemus āplecti: q̄ ē ſine fraude & īſidiis. Mea ſnīa: ut ego ſentio: & ut mea fert opinio. Cōſulēdū. puidēdū. Et īgt Ci. Si romāi meis mōitis paruiſſēt: Cæſar nō occupaſſet rēp. Semp. n. ſuaſi: cæſaris audaciā reprimendā: & ab armis reuocādū. alta mente uir ſapiētiſſimus pudens qd ille moliref. In ſecunda philippica dicit: duo tēpora inciderūt: quibus aliquid cōtra Cæſarē Pompeio ſuaſerim. Vnū: ne quinquēnis imperiū Cæſari progareē. alterū ne pateretur fieri: ut abſentis eius ratio habereē: quo℞ ſi utrū uis pſuaſiſſem: in has miſerias nunq̄ incidiſſemus. Queritur igiē Cicero: Pōpeiū nō paruiſſe ſuo cōſilio & etiam ciues: quoniam ſatius fuiſſet iniquā conditionē pacis accipere: q̄ reipublicæ ſtatū pœnitus amittere. In quo. in quare & pace cōciliāda tollēdaq; diſcordia. Obtemperatū. ſi meis cōſiliis romani paruiſſent de cōditione pacis.

Diſceptare

Plato

Immāis

Crudelis

carthago

Aliquā rēpub.aliquē statū reipu.quæ nūc penitus corruit. Aliquā.alicuius dignitatis: q̄uis etiā iniqua pacis cōditione aliquid de dignitate reipu.& forma esset diminutū:tamē id melius erat q̄ nullā penitus reipu.dignitatē & formā retinere. Cicero rediēs ex Sicilia:ubi fuerat pcōsul:belli ciuilis incēdia repperit. Vnde utriusq; cōcordiā suadebat:& eius sentētia semp una fuit pacem:q̄uis iniquā:ciuili bello sibi uideri pferendam:& cōsilium pōpei de relinquēda italia uehemēter iprobauit. Cogitauerat Cicero libellū de cōcordia cōponere:sed cū de pace iā desperādū eēt:destitit. Itaq; in.vii.lib.epistola. ad atticū scribit:Demetrii.lib.de cōcordia tibi remisi.

esset & si optimam aliquam rempublicam: quæ nunc nulla est hēremus. Et cū his quos ui deuiceris cōsulendum est.tū hi qui armis positis ad impatorū fidem cōfugiunt:q̄uis murum aries percusserit: recipiēdi sunt. In quo tantope apud nostros iustitia culta ē : ut hi:qui ciuitates aut natōes deuictas bello in fidē cœpissent:earum patroni essent more maiorum : Ac belli quidem æquitas sanctissime fæciali populi romani iure pscripta est:Ex quo intelligi potest nullum bellum esse iustum:nisi qđ aut rebus repetitis geratur.aut denunciatum ante sit & idictum.Pompilius imperator tenebat prouinciam:in cuius exercitu Catonis filius tyto militabat.Cū aūt Pōpilio uideretur unā dimittere legionē Catonis quoq; filiū:qui in eadē legione militabat dimisit.Sed cum amore pugnandi in exercitu remansisset: Cato ad Pompilium scripsit : ut si eum pateretur in

Si nō optimā.si non integræ dignitatis libertatisq;. Quæ nulla est.amissa.s.dignitate & libertate. Appianus lib.ii.bellorū ciuiliū sic scribit. Cicero aūt de cōcordia agēdū cēsebat cōtradicētibus ad oīa cōsulibus. Et cū his quos ui.aliud pceptū:ut etiā i bello hi defendant:qui depositis armis ad iperatorē cōfugiūt.ergo nō mō post cōfecta bella:sed etiam in ipō strepitu armorū & clāgore tubarū officiū seruādū est. Positis.depositis armis dātes se iperatori:ut illi qui in urbibus obsident & oppugnant admotis iā machinis & tormētis bellicis ad muros deiiciēdos. Aries.erat īstrumētū bellicū : quo ianuæ q̄tiunt & muri : de quo dixi apud Papiniū & syllū. Murū.murus est urbiū:pies domorū.i. q̄uis impator cœpit oppugnare muros hostiles: tamen debet suscipe hostes: qui ad illius fidē cōfugiūt:& illorū saluti cōsulere:ne aliq̄ crudelitas appareat. Plato lib.v.de legibus sic ait. Sed oīum tam in pegrinos : q̄ in ciues peccatorū maximū est qđ in supplices est cōmissū. deus.n.custos ē quare nullus in supplices sceleratus ipune abibit. In quo.in qua re & officio:quod rumani exercebāt erga illos:q ad ipsorū fidem cōfugiebāt:& affert exemplū romanorum in hac re; qui erga uictos omne genus humanitatis & officii exercuerunt:& illorū patrociniū suscipere. Iustitia culta ē. tam iuste se gesserūt. Vt hi.consules:impatores:& duces exercitus. Patroni:defensores. More maiorū. ueterū romanorū instituto:ut.s.patrocinii eorū susciperēt:quos uicissent. Vnde Paulus Aemilius auctore Plutarcho:nō solū in uictoria mitē & humanū se erga macedones pbuit:sed in omni reliqua uita eos turatus est:& ueluti pro domesticis ac necessariis habuit. Ac belli quidē æquitas. Affert sūmā æquitatē romanorū:qua utebant in bello indicēdo:armisq; mouēdis cōtra hostes:ut ostēdat Cicero bella:nisi iure suscipi debere:& omnibus rite peractis:quæ iustū bellū pcedere debēt:ut.s.res repetātur per fæciales:quibus negatis romano ritu bellum indicebatur. Belli æquitas.iusta causa & ritus belli indicēdi. Perscripta.diligēter & accurate scripta. Ancus Martius nepos Numæ Pōpilii ex filia:bellicas cerimonias instituit:ut nō solū gererētur bella:sed etiā indicerent aliquo ritu.Ius ab æquicolis antica gente acceptū descripsit quod postea fæciales habuerūt:quo res repetebant:& pater patratus ex ordie fæciliū erat dictus a patrādo fœdere:& cū fæciali legato res repetitū ibat officiūq; ipsius erat in sanciēdis fœderibus. Fæciales ad illatores iniuriarū ibant & bellū indicebant. Vnus fæcialium sactis uestibus ornatus res repetitū ibat:& ubi ad fines ueniebat:unde res repetebantur:capite uelato uelamine laneo:audi iuppiter dicebat:audite fines cuiuscunq; gentis sunt. Numina audiant fas:uerbisq; meis fides sit. Inde postulata peragebat Iouem in testē inuocando.peractoq; ritu qui est apud Liuiū libro primo bellū indicebat. Inde hastam ferratam sanguineam pustam in agrū hostilē iaciebat dicens.bellū indico facioq;. Vnde fæcialis denominatur. Varro tamē dicit fæciales dictos a fide publica:cui præerant & sedādis cōtrouersiis:nec ante licebat gerere bellū q̄ fæciales issent res repetitum:ut experirentur an uerbis posset discordia dirimi : & tolli. Hoc modo a priscis Romāis res repetebantur:& bellū indicebatur:quē posteri seruauerunt. Vetantibus fæcialibus nulli fas erat arma capere. Ab his initiū belli iure atq; religione statuebatur. postea aucto imperio cū nimium hostes ab urbe distarent:ut nō facile ad illorū fines iri posset:fæcialis & etiam prætores iaciebāt hastā supra columellam:quæ erat Romæ in capite circi maximi ante templū Bellonæ:& ita non neglecto penitus prisco ritu:bellum indicebatur:ad quem Papinius alludens in thebaide fingit Bellonam intorsisse hastam ex Larissa arce argiua in fines boetiorum:quibus argiui parabant bellum. Ita enim canit. Prima manu rutilāde uertice larisseo Ostendit Bellona facem : dextraq; trabalem Hastam intorsit agens liquidoq; stridula cælo Fugit: & aduersæ celso stetit aggere dirces. Ex quo.ob hoc : quia præscripta erat æquitas belli. Denūciatum.intelligitur simpliciter sine aliqua solēnitate. Indictum.solennitate quadam & ritu fæcialium in bello indicēdo:& affert exemplum Catonis Censorii : cuius filius militabat sub Pompilio in Macedonia: ut cognoscatur quanta obseruatio erat apud antiquos : & cura circa ius belli : & aduersus hostes. Pompilius imperator: hæc historia implicita uideatur. Plutarchus enim dicit filium Catonis militasse in macedonia sub Paulo æmilio: & fortitudinis laudem meruisse:cum ensem quem amiserat: e mediis hostibus recuperauit mirantibus cunctis animi magnitudinem atq; constantiam : & Cicero dicit militasse sub Pompilio. Tyro.nouus miles.

exercitu remanere secũdo cum obligaret militiæ sacramẽto: quia priore amisso iure pugnare cum hostibus non poterat. Adeo summa erat obseruatio in bello mouendo. Marci quidem Catonis senis est epistola ad. M. filium: in qua scripsit se audisse eum missum factum esse a consule: cum in Macedonia bello persico miles esset. Monet igitur ut caueat ne prœlium ineat. Negat enim ius esse qui miles non sit: pugnare cũ hoste. Equidem illud etiam animaduerto: quod qui ꝓprio nomĩe perduellis esset: is hostis uocaretur: lenitate uerbi tristitiam rei mitigãte. Hostis enim apud maiores nostros is dicebaẽ: quẽ nũc pegrinũ dicimus. Indicãt. xii. tabulæ: aut stat⁹ dies cũ hoste. Itẽq; aduersus hostẽ æterna auctoritas: qd ad hãc mãsuetudinẽ addi põt eũ cũ quo bella geras tã molli noĩe appellare: q̃q̃ id nomẽ durius

Aulus Gellius. Formula sacramẽti militaris.

Militiæ sacramẽto. formulã sacramẽti militaris Aulus Gellius repetit ꝑscriptã a Cincio in lib. de re militari. quæ talis est. In magistratu. C. Lelii. C. filii. cons. L. cornelii. P. filii cõsulis in exercitu decẽq; milibus passuũ ꝑpe. furtũ nõ facias dolo malo: solus neq; cũ pluribus pluris nũmo argẽteo in dies singulos extraq; hastam hastile ligna pabulũ utrẽ faculã siqd ubi ĩueneris sustuleris ue: qd' tuũ nõ erit: qd' pluris nũmo argẽteo erit. uti tu ad. C. Leliũ. C. filiũ cõsulẽ. L. ue corneliũ. P. filiũ cõsulẽ: siue ad quẽ uter eoꝝ iusserit ꝓferes. Aut ꝓfitehere in triduo ꝓximo qcqd ĩueneris sustuleris ue dolo malo. Aut domino suo cuiũ id censebis eẽ reddes: uti qd' rectũ factũ eẽ uoles. Secũdo sacramẽto. ut itecũ iuramẽto ipsum astringeret: quoniã erat a militia dimissus: & sic nõ poterat iure pugnare cũ hoste: cũ nõ esset miles: quoniã dimissus fuerat cũ ea legiõe: quã Põpilius dimisit: quã cã alere nõ posset. Adeo. in tantũ obseruabanẽ cerimoniæ & ritus bellandi. Obseruatio. scilicet legũ cõsuetudinũ & disciplinæ ueteris in bello. Catonis senis. ad differẽtiã Catonis iunioris q uticẽsis cognoĩatus est. A cõsule. Põpilio. Bello persico. qd' gerebaẽ cõtra Persem regẽ macedoniæ. Ius eẽ. iure licere. Miles. scriptus in militia: & qui non dedit nomẽ: & militiæ sacramẽto se nõ obligauit. Equidẽ illud ẽ. Probat etiã Cice. romanorũ æquitatẽ & lenitatem erga hostes. Aiaduerto. uideo & cõsidero. Proprio nomine. i. is ꝓprie dicebaẽ pduellis: q apud antiquos: qui nunc diciẽ hostis: & pduellis ẽt is dicebaẽ: qp seditionẽ iterfecisset ciuẽ romanũ: aut arma mouisset. & ẽt is q com misisset crimẽ lesæ maiestatis. Vnde Cæsar (auctore Tranqllo) subornauit unũ qui. C. Rabitio pduellionis diẽ diceret: quo adiutore senatus coercuerat seditiosũ saturninũ in tribunatu: quo uiolato crimẽ læsæ maiestatis cõmittiẽ. Varro ait: Multa alia aliud nũc ostẽdũt: aliud ante significabãt: ut hostis. nã tũ eo uerbo dicebãt pegrinũ: q suis legibus tuereẽ. nũc inquit eũ dicũt: quẽ tũc dicebãt pduellẽ. Põpeius ait. hostis apud antiquos peregrinus dicebaẽ: modo diciẽ hostis pro pduellione. Hostis eẽ generalis & publicus: inimicus uero priuatus. Vnde dicit iurisconsul. Hostes sunt qbus publice bellũ decerniẽ: cæteri latrones sunt aut ꝑdones. Lenitate uerbi. miti significatione. nã dicebaẽ minore noĩe hostis ille qui esset pduellis: unde noĩs lenitate asperitatẽ rei mitigabãt. Tristitiã. asperitatẽ. Quẽ nũc peregrinũ. qui iure populi romani nõ utereẽ: & peregrinus uocaẽ: qui in ciuitate sua nõ est: uel qui nõ est oriũdus ex nostra ciuitate. apud antiquos is appellabaẽ: qui alienus esset a populo romano. Ambrosius ait. Aduersarios molli appellatione noĩabant: & peregrinos uocarẽt. hostes eni antiquo ritu peregrini dicebanẽ. hebræi appellãt aduersarios allophilos: idest alienigenas. Paulus iuriscõsul. ait: Quos nos hostes appellamus: eos ueteres pduelles appellabant: per eã adiectionẽ indicantes cũ quibus bellũ esset. Plau. ait. perduelles penetrant se in fugã. Indicãt. testanẽ & declarant hoc. xii. tabulæ: uerba quæ scripta erãt in legibus. xii. tabularũ: in qbus cũ de aduersario alicuius in causa & peregrino. qui suis legibus utereẽ: fieret mentio: hostis appellabaẽ. Aut status. iudicii causa cõstitutus. hoc eni significat dies status. Cũ hoste. idest peregrino & aduersario in causa status dies dicebaẽ: in quo litigãtes cõparere debebant. Plautus ait: oportet ire: dies est status cũ hoste: idest peregrino & aduersario in causa. Cincius lib. v. de re militari. Militibus scriptis diẽ quo adesse deberet ꝑfiniens has addidit exceptiões. Nisi harum aliqua causa erit. funus familiare: feriæ uindemiales: calendæq;: morbus sonticus: auspiciũue qd' sine piaculo ꝑterire nõ liceat: sacrificiũ ue anniuersariũ. quod recte fieri nõ posset: nisi ipsius eo die ibi sit: ius hostesue: status cõditusue dies cũ hoste. Et per hoc ostẽditur hostẽ significare aduersariũ in causa siue lite. Item q; hæc erant uerba in alio loco. xii. tabula. Aduersus hostẽ. idest peregrinũ & aduersarium. Aeterna auctoritas. idest semper peregrinus possit coerceri: hoc permittebant leges. xii. tabularũ. Quid ad hanc. laudat Cicero mansuetudinẽ romanoꝝ in tali appellatione. nã rei asperitatẽ & tristitiã molli nomine mitigabant. Tam molli. miti q̃q̃ id nomen. s. hostis iam accipitur in aliã significationẽ: & nõ dicitur peregrinus: sed ille qui nobis arma parat & bellũ infert. Durius. i. q̃q̃ hæc noĩs significatio ꝓpter uetustatem facta est dura & quasi uiolenta & obsoleta: & ideo hostis transiuit in aliã significationẽ: & nõ significat peregrinũ: ut quõdã sed illũ qui bellũ moliẽ & infert: multa sunt noĩa quæ ꝓpter antiquitatẽ uenerunt in desuetudinẽ: supra dixit. q̃q̃ hoc uidebitur cuipiam durius. i. nimis durum & inusitatũ. Phauorinus philosophus: ut est apud Gelliũ adolescenti uerborũ ueterũ cupidissimo dixit. Viue moribus ꝑteritis: loquere uerbis ꝑsentibus: & tanq̃ scopulũ fugias insolitũ uerbum. Idẽ Phauorinus dixit ciuibus romanis latine loquẽtibus: rem nõ suo uocabulo demõstrare: non minus turpe est q̃ hoĩnẽ nõ suo noĩe appellare: & Cæsar monuit fugiendũ esse insolitũ uerbũ ut scopulũ in mari. cõsuetudo dixit Apollinaris: cũ domina oĩum rerũ: tũ maxime uerboꝝ est. ergo antiquitas efficit: ut illud nomẽ eẽt durius: nã noĩa mutanẽ ipso tpe & cõsuetudine. Qualia apud Cice. inquit Fabius libro. viii. Beatitas & beatitudo: quæ dura quidẽ sentit esse: uerũtamẽ usu putat posse molliri. Verba sunt Ciceronis in li. de natura deorũ: aut ista siue beatitas siue beatitudo dicẽda sit: utrũq; oĩno durũ: sed usu molliẽda nobis uerba sũt. Durius.

Perduellis. Varro. Hostis. Ambro. Plautus. Status. Phauorinus. Apollinaris.

efficit iam uetustas: a peregrino enĩ recessit: & ꝓpriei
eo qui contra ferret arma remansit. Alterũ genus decer
tandi: quod fit ui & officiis in ipso præstandis.
CVm uero de impio decertat᷑: belloq; quæri
tur gloria omnino, subesse tamẽ causas opor
tet easdẽ: quas dixi paulo ante iustas causas
esse bellorum. Sed ea bella quibus imperii
gloria proposita est: minus acerbe gerenda sunt: ut eni
cum ciuiliter contendimus: aliter si est inimicus: aliter
si competitor: cum altero certamen honoris & digni
tatis est: cum altero capitis & famæ: sic cum celtiberis:
cum cymbris bellum: ut cum inimicis gerebatur: uter
esset: non uter imperaret. Cum latinis: sabinis: sãni
tibus: pœnis: pyrrho: de imperio dimicabatur. Pœ
ni fœdifragi: crudelis Hannibal. reliqui iustiores.

durioris significationis: quoniam non est amplius molle nomen: sed durum & illum significans: qui arma mo
uet: non aduersarium in causa: ut prius.
CVm uero de imperio: Proposuit duo genera decertãdi. unũ per disceptationẽ: alterũ per uim. postq̃
de primo disseruit: & iustis causis belloꝝ atq; officiis: transit ad alterũ: quod fit armis & ui: ipsumq;
diuidit in duas partes. Nã uita cũ hostẽ nõ modo uincere: sed etiã trucidare conamur. Et hæc pars p
ceptoꝝ nõ solũ ad singulos homines: sed etiã ad publicã disciplinã pertinet. Et docet Cice. monetq;
etiã ĩ hoc genere belli debere ĩesse iustas belli
causas: & distinguẽda esse hostium genera: &
ita pugnandũ ut res ratioue postulat: quoniã
non cũ omni genere hostiũ eodẽ mõ & aĩo
dimicandum est. De imperio. idest quãdo
bellũ infertur pro imperio ampliãdo & glo
ria cõparanda: quæ est cõsentiens laus bono
rum: incorrupta uox bene iudicãtiũ de excel
lenti uirtute. Oportet subesse. necesse ẽ ut
subsint & insint eædẽ causæ: quas dixi: idest
rationes quibus ĩducti id facimus: ut scilicet
sine iniuria in pace uiuatur: & q; bellum indi
catur per feciales: & ante denũciet᷑: & q; res
prius repetant᷑: si posset uerborũ disceptatio
ne res sedari: quæ ꝓpria est hoĩs. beluæ eni
uim amant: & nos nõ ad bella: sed ad pacẽ &
concordiã nati sumus. Sed ea bella. ꝑcipit
nũc quo animo gerenda sint ea bella: quibus
gloria quærit᷑: non autẽ euersio alioꝝ fundi
tus. Minus acerbe. minori sæuitia & acer
bitate: q̃ ea bella quibus pro capite dimica
tur. Vt. n. similitudinẽ accipit a singuloꝝ
hominũ contẽtionibus ciuilibus: in q̃bus nõ
tractantur arma: & monet idẽ fere seruandũ esse in publicis certaminibus cũ hoste ut poscit illorũ atrocitas aut
lenitas: quẽadmodũ certatur inter ciues in priuatis rebus: ut res de qua contẽditur: requirit & persona. Ciui
liter. in priuatis negociis ciuiũ: idest in ciuitate iter ipsos ciues. Aliter. alio animo. Inimicus. si est nobis ani
mo nõ amico: sed odio habet. Cõpetitor. in aliquo magistratu: idest si petit eundẽ magistratũ quẽ nos peti
mus. Cũ altero. cõpetitore. Honoris. quãtũ ad magistratũ qui petitur. Et dignitatis. gloriæ quæ ex ipso
magistratu sequit᷑. Cũ altero. inimico. Capitis. uitæ: quã inimicus cupit alterius mortẽ: & famã inimico
suo eripere: cuius amissio magna iactura est. melius enĩ est nomẽ bonũ q̃ diuitiæ multæ: & qui nitit᷑ eripere no
men & dignitatẽ: acerrimus est inimicus: quapropter fama negligi nõ debet: quoniã ipsam negligere crudeli
Plato ras est. Et affert Cicero exẽplũ illorũ: quibus cũ de capite dimicarũ est a romanis. Plato in. v. de repu. loquens de
disciplina militari dicit. Sordidũ est spoliare cadauer hostẽq; putare mortuũ corpus: quotiẽs græci cõtra barba
ros: uel barbari cõtra græcos pugnabũt bellũ gerere asseremus: & hostes esse natura: & has inimicitias bellũ uo
cabimus: quãdo uero græci cũ græcis pugnabũt: dicemus eos natura quidẽ amicos esse. morbo aut laborem
hoc græciã & seditionibus agitari: & seditionẽ has inimicitias appellabimus. Nostri exercitus ne neminẽ græ
cum facere seruũ debẽt: sed & græcis aliis cõsulere potius: ut ipsi ab hoc caueant. nã ita facilius ac fortius contra
barbaros insurgent: & a seinuicẽ abstinebũt. Sic. eodẽ modo: pari similitudine & genere contẽtionis diuer
so. Celtiberis. Numãtinis: qui in celtiberia sunt. & habẽt mores efferatos: & per. xx. annos cũ romanis pugna
Celtiberi runt de capite & uita: quos tandẽ Scipio attriuit. Celtiberi sunt populi Hispaniæ accolentes iberũ fluuiũ excel
Lucanus tis populis galliæ originẽ habuerunt: unde Luca. ꝓfugiq; a sede uetusta Gallorũ celtæ miscentes nomẽ iberis.
Cũ cymbris. populis germaniæ: qui magna hominũ manu collecta in italiã inimico animo sese effundebant
quibus alpes magno ĩpetu & uesano furore transcendentibus Marius arpinas occurrit: & eos fugauit: cecidit q;
nã cymbrorũ centũ. xl. milia desiderata sunt & capta. xl. milia. de cymbris Marius clarissimũ. Et iura belli pote
rant uideri: cũ quibus certamen est: ut cũ inimicis. cum autẽ imperiũ quærerẽt: uideantur cõpetitores. Ideo nõ
constituit Cicero ĩpos fuisse habẽdos oĩno inimicos: aut cõpetitores: quoniã nõ seruarunt iura belli: quæ seruã
da sunt: cum de imperio: nõ autẽ de uita dimicatur. Sed planũ est Carthaginenses de imperio certasse cum Ro
manis: q̃uis fœdera uiolauerint: & Hannibal crudelior fuerit: q̃uis belli: quo imperiũ quæritur: & gloria requi
rebat. Sex fuerunt fœdera. ut auctor est Polybius: inter romanos & carthaginenses scripta in æneis tabulis: &
seruata in templo Iouis capitolini. Primũ fuit post exactos reges: Bruto & publicola cõs. Item duo alia ante pri
mum bellum punicũ. Quartum peracto primo bello punico: quod Hamilcar pater Hãnibalis legatus cartha
ginẽsium cum luctatio consule percussit. Quintũ fuit post illud luctatii. Sextũ cum Hasdrubale genero Ha
milcaris tẽ in hispania gerente: ut terminus imperii eẽt amnis iberus. Sagũthinis mediis ĩter impia duorũ po
pulorũ libertas seruaretur. hoc fœdus Hãnibal rupit: & solo æquata Saguntho Italiam inuasit: quã per tot an
nos summa crudelitate lacerauit. Hæc fuerunt fœdera ante secũdum bellum punicum. Crudelis Hãnibal.
nam in eo erat perfidia plusq̃ punica: inhumana crudelitas: nullus dei metus: & ingens sitis humani sanguinis.
De Hãnibalis fœlicitate dixi in cõmẽtariis Sylli. Reliqui. latini: sabini: sãnites. Pyrrhus. Iustiores. q̃ fuerit

pœni & Hánibal: quoniá seruauerút melius iura belli quo ĩperiú q̄rit: nõ ení geri debẽt tãta sæuitia & pfidia: q̄/ ra id quo de capite dimicaf. unde cũ pœni eẽnt pfidi & crudeles uidebanf inimici nõ cõpetitores: & de uita cer tate: nõ ĩpio. Pyrrhi qdẽ. nũc Pyrrhi humanitaté & pclará sñiam refert. Missi fuerũt legati ad Pyrrhũ p capti, uis redimẽdis: ĩter quos Fabricius fuit auctore Trogo: & Fabius auctore Plutarcho. Pyrrhus dono remisit ca/ ptiuos romanis dicẽs hæc uerba: q̄ Ennius postea uersibus psecutus ẽ. ex ea pda iqt Trogus ducẽdos captiuos milites gradus Romã remisit: ut cognita uirtute eius romani cognoscerẽt ẽt liberalitaté: pugnauerat. n. fœlici

Pyrrhi quidem de captiuis reddẽdis illa præclara sen/ tentia est. Nec mi aurum posco: nec mi precium dede. ritis. Nec cauponantes bellum: sed belligerãtes. Ferro nõ auro uitam cernamus utriq;: Vos ne uelit an me re/ gnare hera: qdue ferat sors uirtute experiamur. & hoc simul accipe dictũ. Quorũ uirtuti belli fortũa pepcit: horũdẽ me libertati pcere certum ẽ: dono ducite: doq; uolẽtibus cũ magnis diis. Regalis sane & digna eacida rũ genere sñia. Fides etiam hostibus seruanda.

ATq; etiã siquid singuli temporibus adducti hosti promiserint: est in eo ipso fides cõseruã/ da: ut primo punico bello Regulus captus a pœnis: cum de captiuis cõmutádis Romam missus esset: iurassetq; se rediturum: primũ ut uenit ca ptiuos reddendos in senatu nõ censuit. Deinde cum re tineretur a propinquis & ab amicis: ad suppliciũ redi re maluit: q̄ fidem hosti datã fallere. Ac de bellicis qui dem officiis satis dictum est.

Iustitia etiam erga infimos seruanda.

MEminerimus autem & aduersus infimos iu/ stitiam esse seruandã: est aũt infima conditio

euẽtu cũ Valerio leuino cõsule. Præclara. digna memoratu & sũmis laudibus. Nec mi aurũ posco. hæc fuerũt uerba Pyrrhi ad le gatos agẽtes cũ Pyrrho de captiuis redimen/ dis. Mi. mihi. Dederitis. sic Oui. Vitã de deritis in undis. & alibi. trãsieritis aqs. Nec cauponãtes. q̄rẽtes pecuniá ex bello: ut faciũt caupones: q uẽdũt uinũ & more istitorũ: qd' turpe ẽ. Belligerãtes. bellũ gerẽtes: o belli/ gero antiquũ uerbũ ẽ: qd' iá absoleuit. Fer ro. armis nõ auro. Nõ pecũia more istitorũ.

Cernamus. decernamus. i. certemus p ui/ ra armis: nõ pecuniis. Virg. Et cernere ferro. Vtriq;. uos romãi & ego. An me regna/ re. quoniá de impio dimicabaf non de uita. Hera. fortuna i. erũ domina. Ferat. affe/ rat & cupiat. i. expiamur uiribus: qd uelit for tuna: nõ pecuniis. Sors. casus belli & euen/ tus. i. ipsa fortuna hera. i. q̄ in oĩ re dominaf. Virtute. fortitudine: & nõ pecuniis more cauponũ. Virtus pprie fortitudo dicif a uiro Vnde in. ii. Tuscu. scribit. Atq; uide ne cũ oẽs animi affectiones uirtutes appellenf: nõ sit hoc pprũ oĩum nomen: sed ab ea: q̄ cæteris antecellebat: oẽs noĩatæ sint. appellata est enĩ ex uiro uirtus. uiri ãt ppria ẽ fortitudo. Et hoc. s. qd' dicá accipe o romane: q ad me uenisti. Belli fortuna. i. q in bello nõ ceciderũt: uolo ut liberi sint. Fortunã. casus & euen/ tus belli. Horũdẽ. pro eorũdẽ. Certũ ẽ. constitui liberare illos quibus in bello fortuna pepercit. Dono ducite. Vertit sermonem ad legatos Pyrrhus. Cum magnis diis. bonis auspiciis quasi dicat dii noluerunt: ut hi in bello caderent: & sic uidentur uelle esse liberos. Ergo uolẽtibus diis illos accipiatis sine pcio & bonis auibus. Var. putauit deos magnos eẽ cælũ & terrá aliq dixerũt eẽ penates: quos Dardanus ex Samothracia ĩ Phrygiã aduexerat. Cassius emina auctore Macro. di cit Samothraces deos eosdẽq; Romanorũ penates pprie dici deos magnos. Sciẽs inqt hæc noster Virg. ait: Cũ sociis natoq; penatibus: & magnis diis. hos uocabãt Troiani deos patrios auctore Igino: cuius opsonis Vir. fuit dicens. Dii patrii seruare domum: Magni dii apud Romanos erant Iuppiter Iuno & Pallas: quos ĩ Capitolio co lebãt. p quos iurat Scipio apud Syliũ. li. x. Tarpeia pater: qui tẽpla secũdũ Incolis a cælo sedẽ & saturnia nõdum Iliacis mutata malis: tuq; alpa pectus Egide gorgoneos uirgo succincta furores. Regalis sane. laudat Cic. sen Regium tentiã Pyrrhi dignã eo rege: qui ab Achille Eaci nepote magnanimo & fortissimo Heroe originẽ hẽbat. Re/ Regale galis. digna Pyrrho rege fortissimo. Regiũ dicif id quod est: aut fuit regis. Regale dignũ rege. Eacidarũ ge/ nere. fortissimis uiris & magnanimis. Eacus fuit pater Pellei. Pelleus Achillis. Achilles Pyrrhi: qui in epyro re/ gnauit: ad quẽ hic Pyrrhus genus suũ referebat. Sentẽtia. dictum laude dignum.

ATq; etiã siqd. Nũc pcipit seruãdã eẽ fidẽ: etiã hostibus: & ea quæ tpibus adducti pmisimus. Et affert exemplũ. M. Attilii Reguli: qui captus a Xãtippo Lacedæmonio & romá missus: cũ prius iurasset se rediturũ: ut cũ eo captiui pmutarenf. Regulus in senatu grauissima oratõe id dissuasit: dicẽs se nul/ lo usui futurũ romanis: quoniá uenenũ sibi a pœnis datũ esset: quo paulo post tabesceret: & sic Car/ thaginẽ ad paratũ suppliciũ reuersus est: ne fides hosti data uiolaref. fidẽ inqt Plato in prĩo de legibus: pfectã iu Plato stitiã noĩare possumus. De Regulo eiusq; supplicio plura dixi apud Syliũ. li. vi. & aliq dicenf in tertio uolumi/ ne. Singuli. soli ciues: nõ solũ tota ciuitas. Tpibus. aliqua tporũ cõditiõe: & aliq difficultate coacti. In eo ipso. qd' pmissum ẽ tali tẽporũ cõditiõe a pœnis Carthaginẽsibus duce Xãtippo Lacedæmonio: q ĩsidias para/ uit: ut canit Sylius. Captiuis. quos Regulus in Aphrica fœlici euẽtu pugnás cepat. Cõmutãdis. ut cõmu tarenf cũ Regulo. Primũ. cũ primũ cẽsuit: dixit sñiam nõ eẽ reddendos captiuos. A propinquis. & maxĩe ab uxore Martia: quæ unice ipsum amabat. Bellicis officiis. quæ ad bellum pertinent.

MEminerimus autẽ. postq̄ bellica officia absoluit tam politica q̄ singulorũ hominũ præcipit seruandã esse iustitiam: etiam aduersus ĩfimos & seruos: a quibus operam exigere debemus: & iusta præber . Et hæc præcepta ad gubernationẽ rei familiaris ptinẽt: de qua libellos economicos. i. de re familiari

tuenda scripserūt Xenophon: qđ opusculū Cice. adolescēs īterpretatus est: & Aristoteles: q diuidit eē familiarē in duas partes. domū. s. & possessiones: īter q̄s seruū dicūt optinere pricipatū. seruoꝝ duo genera facit: ut alii sint curatores liberalius īstituti scientes lr̄as: q negociis pponunť: alii opifices ad aliqđ opus deputati. ī quos hæc offi cia seruāda monet. ut curatori plus honoris: opifici plus cibi tribuať: & utrisq3 parū uini. quoniā potus ēt liberi īgenii hoīes ad īsolēnā īpellit. Et tria dixit eē: q̄ ad seruos ptinēt: opus: cibū: castigationē: & cibū sine ope īsolētē seruū facere. opus aūt & castigationē sine cibo rē eē uiolētā. Cibū ergo dādū cēset pro rōne opis: cū cibus sit merces serui.

& fortuna seruorum: quibus nō male præcipiunt: qui ita iubent uti ut mercenariis operam exigendam. & iusta præbenda. Cum autem duobus modis: idest aut ui aut fraude fiat iniuria: fraus quasi uulpeculæ: uis leōis uidetur: utrūq3 alienissimum ab homine est: sed fraus odio digna maiore. Totius autem iniustitiæ nulla capitalior est: q̄ eorum qui tum cū maxime fallunt id agūt: ut uiri boni esse uideantur. De iustitia satis dictum est.

Liberalitas.

DEinceps ut erat propositum de beneficētia ac liberalitate dicatur: q̄ quidem nihil ē naturæ

Vtile tamē & iustū putat dominos pponere seruis spem libertatis certo qđē tpe quoniā eo pacto libētius suscipiunt labores. Solū habitū inqt Cyrus apud Xenophōtē: p̄ciosa admodū possessio est. qđ aūt caret hoībus: caret ēt bonis: qbus seruis Plato in. vi. de legibus loquēs de seruis sic ait: est āt recta seruorum educatio: ut nulla ipsis cōtumelia īferatur: iniuriaq3 multo minus: si fieri possit q̄ æq̄libus īferēda. liqdo. n. cognoscit q3 natura nō ficte iustitiā colit: oditq3 reuera iniquitatē cū cauet ne illis iniuriā faciat: qbus facile pōt. Allocutio oīs ad seruos quodāmō īperiū sit: neq3 iocus ullus cū ipsis seu fœminis seu masculis habeať. Nō male. īmo bene q dicūt nos debere ita seruis uti: ut utimur mercenariis. i. mercede cōductis: & ab illis exigēdā eē operā. i. laborē in aliquo ope faciūdo: & iusta esse p̄bēda. i. ea q̄ iure seruis debenť: ut cibū in primis: spem libertatis & pecunias: ut solemus tractare mercenarios: qui mercede cōducti opus faciūt. Chrysippus seruū eē ppetuū mercenariū: serui ut iuriscōsultis placuit in ptāte dominoꝝ sunt: q̄ ptās iuris gentiū ē. nā apud oēs gentes dominis in seruos uitæ necisq3 potestas ē: & qcquid p seruū acquiriť dominī ē. Sed tpe Diui Iustiniani nō licebat alicui īcognita causa supra modū ī suos seruos seuire. Diuus Antonius pius cōstitutionē fecit: ut qui sine causa seruum suū occidisset: nō minus puniret: q̄ si seruū occidisset alienū.

Aristo. Aristo. lib. viii. ethices sic ait. seruus ē aīatū domini īstrumētū. ad seruū igiť hoc ipso quo seruus est: nō ē amicitia: sed quo ē hō. nā oī hoī iustū ē ad oēm hominē qui cōicare secū legē pactionēq3 pōt: qre & amicitia rōne: qua hō ē.

Plutar. Plutarchus in Catone seniore sic ait. Qđ si nulla alia rōne saltē exercēdæ humanitatis causa nō ipsos assuescamus: oportet ut in hoc genere māsueti faciles iocūdiq3 simus. Cū aūt. hoc Cicero solū ponit: ut faciat cōparationē. nā supra satis de iniuria dixit quæ aut fraude fit aut ui. Vtraq3 igiť monet abstinēdū. Vulpeculæ. quoniā uulpes malitiosæ sūt & īsidianť. Vtrūq3. fraus & uiolētia ptinēt ad feras: nō ad hoīes: sed fraus est magis uituperāda.

Seneca Seneca dicit fraudes & dolos imbecillum decet habere. palā aggredere: nō geres cōflictū nisi idixeris. Totius aūt. cōcludit hanc partē de iustitia & iniustitia: afferēs sniam cōtra uirtutis simulatores. Totius iniustitiæ. i. ex omni iniustitia. Capitalior. perniciosior & magis digna ut uindiceť.

Glaucus Glaucus apud platonē lib. ii. de repub. dicit. postrema iniustitia est hominem malū bonū apparere: quē Ci. imitať. Cauēdū igiť ē ab his q simulāt curios & bacchanalia uiuūt: q̄uis interdū difficile sit cauere. Magnas eni hēt latebras uita hoīs & uirtutis simolanōe uitiū obuoluiť. io exclamat Iuuenalis in tale genus hoīum.

Iuuēalis Frōtis nulla fides. Torquētur tamē huiusmodi hoīes cōsciētia scelerū: quo supplicio maius īueniri nō pōt. Sīpliciter igiť uiuēdū est & iuste: idq3 agēdū: ut cōsciētiæ stimulis nō angamur: & ut liberi simus ab oī nefaria cōtagiōe: & fraude: alieni atq3 ut tandē reditus ad ea loca pateat: unde mēs nr̄a acceptaē. Id aūt assequmur: si iustitiā seruauerimus: quæ oīs uirtutes cōtinet. In orone p Milone dicit. Magna ē uis cōsciētiæ & magna in utrāq3 partē: ut neq3 timeat qui nihil cōmiserint: & pœnā semp ante oculos uersari putēt: q peccarint. Et in. ii. actione in Verrē. Nullæ sūt occultiores insidiæ: q̄ hæ q̄ latent in simulatione officii: aut in aliquo necessitudinis noīe. Nā eū qui palā ē aduersarius: facile cauēdo uitare potes: hoc uero occultū itestinū ac domesticū malū nōmō nō extat: uerū etiā opprimit: anteq̄ pspicere atq3 explorare potueris.

Liberalitas DEinceps ut erat ppositū. Proposuit Cice. eā rōnē qua societas humana cōtineť: cuius partes duas tē dixit: iustitiā & liberalitatē. Postq̄ de iustitia disseruit trāsit ad liberalitatē: ut pposuit. Liberalitas est mediocritas circa dādas rapiēdasq3 pecunias: & res quæ pecunia æstimanť. Et liberalis ille est: q scit pecunias disponere: qbus & bene & male utimur: bene uno mō: male dupliciter. aut exuberādo: aut deficiēdo: unde oportet uirū liberalē scire pecuniis uti. Nā in omni facultate est aliqua ars: q̄ illā disponit. is optime: īquit philosophus re quauis utiť: qui eā uirtutē habet: q̄ ad rem illā accōmodať: & diuitiis igiť optime is utetur: qui uirtutem eā habet quæ ad pecunias attinet: hic aūt ē ipe uir liberalis. Liberalis igiť dabit qbus oportet: qđ oportet: tā in paruis q̄ in magnis & accipiet unde oportet: sed magis uersať circa dādas q̄ accipiēdas pecunias. Virtutis. n. ppriū ē magis cōferre beneficiū q̄ accipe: & qa difficilius ē erogare pecūias q̄ accipe: & uirtus est circa difficile: & nō diciť liberalis: q accipit: sed q dat quibus oportet. & oēs actiōes liberalitatis debēt eē honestatis causa: quæ est finis cuiuscunq3 uirtutis. & ipsa liberalitas uirtus est: & uere liberalis nō capiet. unde non oportet quoniā nō magni æstimāt pecunias dare: tamē dent pro facultate & rōne diuitiarū: & liberalis non potest eē diues quoniā sibiipsi pauciora relinqt. & libēter patiť iniuriā in rebus pecuniariis: & uir liberalis angitur cū nō dat: quando oportet ut ipsa lex liberalitatis dictat: & hoc magis offendit ipsam uirtutem: q̄ dare cui nō oportet: quia hic datur: illic minime: qđ est oīno cōtra liberalitatē. Simonidisq3 snia īprobatur auctore Aristotele: qui

oppositum tenebat. Exupat ꝓdigus. deficit auarus accipiēdo & nō dādo. ille aūt dādo & nō accipiēdo. Est igit̃ liberalitas uirtus & mediocritas q̄dā īter auaritiā & ꝓdigalitatē. & sic pōt definiri. Liberalitas est habitus electiuus cōsistēs in mediocritate circa dādas capiēdasq̧ pecunias. Accōmodatius. naturæ hoīs: quoniā hoīes: qui bus ualēt ad tuēdā societatē humanā naturā incitant̃: & nihil ē accōmodatius hoī q̄ ꝓdesse qbus oportet: & opibus & officio alios demereri. Vnde auari pecuniosi uituperādi sunt: cū oīno naturā relinquāt & humanitatē: & uident̃ serui atriēses cū pecuniis reipu. Viilissime seruiāt: qua seruitute nihil pōt eē aut excogitari miserius. & illisūm is laudibus celebrādi sunt: & quodā q̄si pleno ore laudādi: q opibus ad cōseruationem humani generis utunt̃: nec incubūt thesauris & infossis loculis: sed diuitiis sicut addere lucē: & ut uirtutis finē cōsequātur: opibus q̄si īstrumēto utunt̃: tūc gestiētes aīo cū aliquē erigere & fouere possunt: sed in tanta cōfusione tēpoꝝ: & puersis moribus ac auaritiæ æstu & rabie: pauci admodū fuerunt̃. Cyrus apud Xenophontē lib. iii. dicit. Pecuniis utimini: nā in terrā satis sit corpa defodere: cū qsq̧ diē obierit. Generosi animi & magnifici est (inquit Seneca) iuuare & ꝓdesse: q dāt beneficia deos imitant̃: qui repetūt fœneratores. Sed habet multas cautiones: quoniā ut dictū est: oportet liberalē esse prudentē ut det qbus oportet: & qđ oportet: quomō: & unde: seruatis oībus circunstātiis: quas pscri- Seneca

hoīs accōmodatius: Sed habet multas cautões. Videndum est enim primum ne obsit benignitas: & his quibus benigne uidebitur fieri: & cæteris: deide ne maior benignitas sit q̄ facultas. Tū ut pro dignitate cuiq̧ tribuatur. Id enim est iustitiæ fundamentum ad quam hæc omnia sunt referenda: nam & qui gratificātur cuipiam quod obsit illi cui ꝓdesse uelle uideantur nō benefici: neq̧ liberales: sed pnitiosi assentatores iudicādi sunt: & qui aliis nocent: ut in alios liberales sint: in eadē sunt iniustitia: ut si in suā rem alienā conuertant. Sunt aūt multi quidem cupidi splendoris & gloriæ: qui eripiunt ab aliis quod aliis largiātur. Hi qui arbitrātur se

bit ipsa recta rō: altera medio ipso discedit̃: qđ nō fit sine uitio quocūq̧ reuerteris. Seneca dicit. Videbo quando dem: cui dē: queādmodū: q̄re. nihil enī sine rōne faciendū ē. nō est aūt beneficiū: nisi qđ rōne dat̃: quoniā rō ois honesti comes ē. Ponit igit̃ Cic. cautiões. qbus uti debemus: ut ueræ liberalitatis gloriā cōsequamur. Cautio dicit̃. cautela nō dicit̃. Cautus is est q oīa prudēter agit: & timet ea quæ timēda sunt: & pœnitētiæ locū non relinqt: dare argētū: inquit philosophus: sumptusue facere cuiuslibet est: & facile: sed cui & quātū: & quando: & gratia cuius oportet: nō cuiuslibet ē neq̧ facile: qđ quidē est ipsum rectū. Vidēdū est. n. affert tres cautiones: Cautus
& sic tres erūt partes. Ne obsit. Diuus Ambrosius ait: pulchrū ē bene uelle: & largiri: ut ꝓsis: nō ut noceas. nā si luxurioso ad luxuriæ effusionē: adultero ad mercedē adulterii largiēdū putes: nō ē beneficētia ista: ubi nulla ē beniuolētia. officere enī ē istud nō ꝓdesse alteri: si largiaris: q cōspiret aduersus patriā. Benignitas. pecuniarū collatio. Videbit̃: cū re uera nō fit: quoniā illud nocet nō ꝓdest. Et cæteris. q malū forte expectāt ab illis qbus benigne factū ē: ut a Cæsare passi fuēt romāi: cui de īperio cogitāti Crassus diues: & qdā alii pecuniā suppeditabāt: illa igit̃ benignitas nocuit Cæsari: quoniā postea fuit īterfectus: & ēt romanis: quos ille ī seruitutē redegerat. Deide. Hæc ē secūda cautio: quoniā ut dixi ꝓ facultate dādū ē & mō diuitiarū: aliter liberalis cogetur accipe: unde nō oportet: & sic ab officio discedet: & liberalitas iudicat̃ ipsis facultatibus. At enī inqt Aristo. ꝓ mō fortunarū ipsa liberalitas dicit̃. liberalis. n. actio nō i multitudine rerū q̄ dātur: sed i habitu dātis cōsistit. Hic aūt ꝓ facultatibus erogat. Quā facultas: q̄ modus diuitiarū & patrimonii. Tū ꝓ dignitate. Tertia cautio & ꝓprietas liberalis: q dare debet qbus oportet: ut. s. demus unicuiq̧ id qđ meret̃. Id enī dare. s. unicuiq̧ ꝓ facultatū rōne: dignitate accipiētiū & meritis. aliter fit iniustitia: cū mali accipiāt: qđ nō merent̃: & boni uiri mēdicēt tēpoꝝ culpa: qbus oīa corrupta sunt: ut nulla penitus habeat̃ rō uirtutis. Iustitiæ ꝓpriū ē tribuere unicuiq̧ quod suū ē. Vnde dicit Seneca: Turpissimū genus dādi ē īcōsulta donatio. Iustitia distributiua ē secūdū ꝓportionē geometricā: in q̄ cōsiderātur psonæ: qbus fit distributio de bonis cōibus: unde dicit philosophus ī qnto ethices: q nō sūt pares nō habēt paria: sed hinc pugnæ nascunt̃ & incusatiōes: atq̧ q̄relæ: cū ī pares habēt paria: id ita eē ex eo qđ ꝓ dignitate fit cōstat. Iustū enī qđ in distributiōibus ē oēs uno honore pro dignitate q̄dā oportere eē dicūt. Ad quā. iusticiā. Hæc oia. q̄ de liberalitate pcipiunt̃: q̄ est pars iustitiæ: & pōt dici iustitia distributiua: ut dictū ē. Nā & qui. ꝓbatio ē. Gratificant̃. i. rē gratā faciūt alicui: q̄ accipiēti noceat: nō diret̃ liberalitas: quoniā finis nō est honestus: quē respicit ipsa uirtus. gratificari aliqd alicui est aliqd in gratiā illius facere. Quod obsit. noceat illi i cuius gratiā aliqd fit. Vident̃ uelle. inqt cū in aīo habeāt nocere: igit̃ a fine talia officia iudicāda sūt. Assentatores. qa cū uideant̃ ꝓdesse: tū maxime nocēt: & unū dicūt & aliud cor desentiūt: & alienæ uolūtati obtēperāt: ut id quod praue cupiūt assequant̃: unde ab ipsis cauēdū ē. De assentatoribus & adulatoribus dicet̃ loco suo latius. Et qui aliis nocēt: nō ꝓbat̃ largitas: si qđ qs uni largitur: alteri extorqat: si iniuste q̄rat: & iuste putet dari posse. Aristo. ait. ꝓdigi ad capiēdū ꝓni fiūt. qa cupiūt dare. hoc aūt facere iterdū neq̄unt: cū cito facultates deficiāt: itaq̧ ex aliēis dare cogūt̃: & simul qa nulla ē eis hōestatis cura: sine ullo discrimie & undiq̧ rapiūt: dare nāq̧ cupiūt: quo pacto āt uī nihil curāt: aut quapp nec datões ipoꝝ sūt liberales: nō. n. sūt hōestæ aut hōestatis cā: nec ut oportet efficiūt: sed iterdū quos deceret eē paupes: eos ditāt: & his qdē q moderati sūt: nihil darēt. Adulatoribus āt multa: aut aliquā aliā afferētibus uoluptatē. Cupidi splē. splēdor dr̄ p trāslationē: & accipit̃ hic ꝓ ipa gloria: & nois celebritate & claritate: quoniā tales uolūt uideri liberales. & splēdidi: & iō largiūtur ea q̄ aliis eripuerūt: qđ ē cōtra iustitiā: sic faciebat cæsar: q̄ sine aliq̄ supputatiōe pecuniarū quicqd poterat alicūde corradere & rapere dilargiebat̃ populo: ut aīos largitionibus corrūperet: & postq̄ regno potitus ē: multa multis eripuit: ut aliis largiret̃. hoc idē fecerat Sylla: qui bona pscriptoꝝ ad libidinē dilargitus est.

Ambro.
Aristo.
Seneca
Gratificari
Aristo.

Locuples In suos. erga suos. Si locupletēt. diuites faciāt. locupletes ꝓprie dicunē: qui multa loca habēt & possessiōes. Quacūq; rōne. p fas & nefas quomodocūq; potuerint. Id aūt. s. eo mō largiri: & alios locupletare quocūq; modo. Tātū abest. tātū ab officio distat: quoniā est cōtra iustitiā. Officio. actioni q̄ est cū uirtute. Vidēdū igiē. cōcludit Cice. docēs qua liberalitate utēdū sit. Quare. icirco cū debeamus uti ea liberalitate: quæ nemi/ ni noceat: largitio pecuniarū Syllæ & Cæsaris nō fuit liberalis: quoniā nocebat iustis dominis. qd' est cōtra præ scriptū iustitiæ. De bonis ciuiū publicatis a sylla & cæsare diceē in secūdo uolumine. Iustis dominis. possesso ribus legittimis. Ad alios. amicos: ad quos tamē nihil hoꝝ iure ptinebat. Nihil est. n. ꝓbatio est. philosophus in. iiii. ethices sic ait. sequiē eni dationē bonā talis acceptio: ea ue/ ro quæ nō est talis cōtraria ē. Alter locus. idest secundus. supra dixit ne maior benigni/ gnitas sit q̄ facultas: & hoc ptinet ad ꝓdigū: de cuius natura dictū est. Facultates. patri/ moniū: cēsus: opes: ꝓximos: affines & ꝓpin/ quos. Quas eni. ꝓbat q̄ re faciūt iniuriā ꝓ/ ximo. Copias. diuitias. Suppeditari. da/ ri: relinqui. Ad alienos. nulla cōsanguinita te: aut affinitate sibi coniunctos: & sic iniusti sunt: quoniā dāt alienis id quod ꝓximis sup/ peditatū esset. Rapiēdi. per uim. Auferē di. quocunq; modo & fraude. Suppetant. abunde sufficiāt. Videre etiā licet. ponit ali ud genus largitionis: quod etiā illiberale est. largiunē eni quidā ad ostētationē: quæ fit glo riæ causa. Nec illa pfecta est liberalitas (iquit Ambrosius) si iactantiæ causa magis q̄ mise ricordia largiaris. affectus enim imponit no/ men opi. quō a nobis ꝓficisciē: sic æstimaē.

Plinius Vnde scribit Pli. i epistolis. Meminimus q̄to maiori aīo fructus honestatis in consciētia q̄ in fama reponaē. sequi. n. gloria: nō appeti de bet. Et laudans. T. Aristonē dicit. Ornat hæc magnitudo animi: quæ nihil ad ostētationē: oīa ad conscientiā refert: recteq; facti: non ex populi sermone: sed ex facto petit. pfecta igiē est liberalitas: ubi silentio quis tegit opus su/ um: & necessitati singuloꝝ occulte subuenit

Seneca Honeste facti p̄miū est fecisse inquit Seneca. Et scipio apud syliū dicit. Ipsa quidē uirtus sibimet pulcherrima merces. A uolūtate. certo animi iudicio: & q̄ ita eligāt agendum. Simulatio. ostentatio & ficta liberalitas.

beneficos in suos amicos uisum iri: si locupletent eos quacūq; ratione. Id aūt tantū abest ab officio: ut nihil magis officio possit eē cōtrarium. Videndū ē igitur ut ea liberalitate utamur: qua ꝓsit amicis. nemini noceat. Quare. L. Syllæ & C. Cæsaris pecuniarū translatio a iustis dominis ad alienos nō debet liberalis uideri. Nihil. n. ē liberale: quod nō idē iustū. Alter locus erat cautionis: ne benignitas maior eēt q̄ facultates: qd' qui benigniores uolūt eē q̄ res patitur: primum in eo peccāt. q; iniuriosi sunt i ꝓximos. Quas. n. copias his suppeditari æquius ē & reliquere: eas trāsferūt ad alienos. Inest aūt in tali liberalitate cupiditas plærūq; rapiēdi & auferendi p iniuriā: ut ad largiendū suppetant copiæ. Videre etiā licet plærosq; nō tā natura liberales q̄ quadā gloria inductos ut benefi uideantur facere multa: quæ uidentur magis ꝓficisci ab ostentatione q̄ a uolūtate. Talis aūt simulatio uanitati est coniunctior: q̄ aut liberalitati aut honestati. Tertiū ē ꝓpositū: ut in beneficētia delectus eēt dignitatis: i quo & mores eius erūt spectandi: i quem beneficium confertur: & animus erga nos & cōitas ac societas uitæ: & ad nostras utilitates officia ante collata: quæ si occurrant omnia: optabile est. Si minus: plures causæ maiores q̄ ponderis plus habebunt.

Quomodo cōsiderandi sunt mores.

Voniam autem uiuitur non cum pfectis ho

Vanus Gtauis · Vanitati mēdacio. quoniā nō ꝓficisciē a uolūtate. Vanus diciē simulator: & mēdax atq; ostētator: cui oppo/ niē grauis: q nihil simulat: nihilq; dissimulat: sed ita uiuit: ut dicit. Vanū igiē est largiri ad ostētationē: nō ex of/ ficio aut uoluntate. Honestati. uirtuti: cuius finis honestas est. Tertiū aūt. ꝓposuit tria: duobus absolutis. supest tertiū: ut. s. pro dignitate cuiq; tribuaē. Nūc exequiē hāc partē: & dicit spectādos eē mores eoꝝ: i quos be/ nefici esse uolumus: ut q̄sq; p meritis habeat. Vnde opus est liberalē pcudētē eē: ut habeat delectū: & inducet qd cuiq; tribuēdū sit: & qd q̄sq; mereaē: aliter discedet a iusto. Cōsiderādū etiā ē q̄lis fuerit aīus erga nos: quæ cōi/ tas aut uitæ societas: si beneficia ab illis fuerint i nos ante collata: si oīa hæc ierūt: bene habebit. & optādū ē: sin/

Cōitas aūt plures cāæ & maiores p̄ualebūt. Spectādi: diligēter cōsiderādi. Et aīus. quo aīo fuerit erga nos. Cōi/ tas: an fuerit amicus: an sit cōciuis: an domesticus: cōitas ē uitæ cōsuetudo: q̄ ē i ciuitate oīum ciuiū: societas est paulo restrictior. Ad nr̄as uti. an fuerit i nos benefici. Quæ oīa. ut. s. sit p̄ditus uirtute amicus: & i nos ante beneficus ille: i quē uolumus uti liberalitate. Optabile. desiderabile: ut oīa insint & cōcurrāt in unū: quoniā officiū est erga talē hominē liberalitate uti. Sin minus. si nō oīa inerūt: maior pars uincere debet: unde opus est iudicio. Plus pōderis. magis debēt nos mouere: ut benefici simus & liberales in aliquem.

Voniā autē uiuiē. Posuit Cicero tres cautiones. Tertia erat ut pro dignitate cuiq; tribueretur & ha/ bereē delectus dignitatis. in hac parte ut officium seruareē dixit esse spectādos mores eorum: i quos beneficia cōferre uolumus. Resumens igiē hāc primā partē ꝓpositiōis: docet qui sunt magis colēdi & ponit illas uirtutes quæ bonū uirū attigūt: & determinās de ipsis moribus: respōdet tacitæ inqui sitioni. Potuisset aliquis quærere: debemus ne eos aspernari: q̄ nondum pfectæ uirtutis usum ha/ bent. Dicit Cicero nō esse negligēdos: quoniā uiuiē nō cū perfectis hoībus. quippe nō oēs possunt esse sapiētes & habere oēm pfectionē. Ordo est. etiā hoc intelligendū: puto neminē esse negligendū: in quo aliqua significa/

tio uirtutis appareat: quoniā in uita cōmuni uiuit non cū perfectis hoībus: sed cū his qui aliquē ꝑgressum fecerūt ad habitū uirtutis. Pleneqꝫ ꝑfecte cumulateqꝫ.i.summū uirtutis adeptis non ꝑclare. Agit.i. qui nōdū adepti sunt cumulatā uirtutē cū aliquo bene agit: cū ei nihil deest: nō ꝑclare agit cū hoībus. qui nō habēt suam ꝑfectionē. Vnde Lelius qa Scipiōi res ī tota uita bene successerat & fuerat ꝑfectus. morsqꝫ nihil mali attulisse uidebat. dicit apud eundē Ciceronē. cū ille uero quis neget actum eē præclare? nisi.n.q̄d ille minime putabat: immortalitē uellet: qd nō ē adeptus qd hoi fas eēt optare? Sed sunt simulacra. effigies & signa quædā.i. qui non

minibus pleneqꝫ sapiētibus: sed cum his: in quibus nō præclare agitur: sed sunt simulacra uirtutis: etiam hoc intelligendum puto: neminē oino esse negligendū: in quo aliqua significatio uirtutis appareat. Colendū aūt eē ita quēq̄ maxime: ut qsqs his uirtutibus lenioribus erit ornatus: modestia: tēperātia: ac ipsa: de q̄ iā multa dicta sunt: iustitia. Nā fortis animus & magnus in homine non perfecto nec sapiente feruentior plerunqꝫ ē. illæ uero uirtutes bonum uirum uidentur potius attingere. Atqꝫ hæc in moribus considerentur.

Quomodo consideranda sit beniuolētia aliorum erga nos.

De beniuolentia aūt quā quisqꝫ hēat erga nos: primum illud est in officio ut ei plurimum tribuamus: a quo plurimum diligimur. Sed beniuolentiam non adolescentulorum more ardore quodam amoris. sed stabilitate potius & constantia iudicemus.

habēt expressam solidā & ꝑfectā uirtutē: sed q̄dā signa uirtutis & media offitia. Colendū aūt esse. dixit in genere neminē eē negligēdū: in quo ē aliquod signū uirtutis: nūc ī specie dicit maxime colēdū esse uiꝝ modestū tēperatū & iustū. & affert rōnē q̄re. nam fortis aīos & elatus sine aliis uirtutibus plærunqꝫ quodā impetu fert. Modestia uero tēperātia atqꝫ iustitia nō sunt nisi ī bono uiro. igit colēdus ille ē maxime: qui illis uirtutibus ꝑditus fuerit: quoniā ē uir bonus. Colēdū. amandū & ornādū. Lenioribus. mitioribus & q̄ uiꝝ bonū attingūt. nā fortis & magnanimus sine iustitia potius nocet humanæ societati q̄ ꝓsit. fert.n. quodā impetu ad ea: q̄ sibi agēda ꝓposuit. Nā fortis aīus. ꝓbatio ē. Nō ꝑfecto. qui non habet alias uirtutes. sed si exacte loqui uolumus: nō dat una uirtus sine aliis. & non pōt qs dici fortis: nisi habeat alias uirtutes: sed large accipiēda sunt uerba Cice. q fortitudinē separat ostēditqꝫ bonū uiꝝ dici posse illū: qui foris nō ostētat fortitudinē: sed domi colit alias uirtutes: & ē ociosus. Viuit inquit cū hoībus nō ꝑfectis quoniā in societate humana uersamur: in q̄ perpauci habent ꝑfectionē. si aūt hoc esset nō oporteret dare præcepta de mediis officiis. Nā uirtute ꝑditi & plane sapiētes ab officio nunq̄ discederēt: & in illos liberales esse possemus sine aliq̄ dubitatione: perfecta.n. uirtus oia meret. & illā ornare officiū est. sed qa in uita cōmuni talis ꝑfectio nō īuenit. necesse igit est cōsiderare singula. & illi plus tribuere ex officio: qui eas habet uirtutes: quæ bonū uirū attingunt. quāuis ut dixi uirtutes ita cōnexæ sint: ut una sine aliis nō detur. sed popularibus uerbis utendū est: cū loqmur cū illis cū quibus nō ꝑclare agit. Ille uirtutes. iustitia: modestia: & tēperantia. Bonū uiꝝ. iustum & bonū ciuē. qui in toga & uita ociosa has uirtutes leniores coli fortitudinem non ostentans quæ habet effigiem iræ & ocio aduersatur. In moribus. eorum.s. in quos uolumus conferre beneficia.

De beniuolentia aūt. Transit ad secundā partē: Proposuit enim spectandū esse animū erga nos & beniuolentiā eoꝝ in quos benefici esse uolumus. Ponit igitur beniuolētiæ cōsiderandæ partes: Postq̄ de moribus absoluit. Est in officio: secundū uirtutem. Sed beniuolentiā: monet Cice. quo pacto debeamus alioꝝ in nos beniuolentiā iudicare. nō.n. temere expendendus est amor alioꝝ in nos: ut faciūt adolescentes: in qbus nō uiget prudētia: & sic delectus rerū habere nō possunt: & recte fungi officio. Ardore quodā. ferūtur deinde sine aliqua constantia statim se retrahunt: opus est igitur iudicio cū plures amare uideantur: qui sunt ꝑniciosi assentatores. Si amor uerus est: plurimum illi debemus: a quo maxime amamur. Iudicare aūt qualis nam sit hic amor: prudentis est: qui ut oportet amat. & iucundus amicus dicitur atqꝫ affabilis: & mediocritas amititia atqꝫ affabilitas. Is autem qui exuperat: si nullius utilitatis & emolumēti sua gratia iucundus est & omnia laudat: assentator dicitur: si lucri causa: adulator appellatur. At is qui deficit: Assentator
& in omnibus est iniucundus: uocatur contentiosus atqꝫ difficilis. In Lelio ait: In amicitiis eligendis negligētes
esse absurdum est: & carpēdū: nec habere quasi signa quædā & notas qbus eos qui ad amicitiā essent idonei iudicarent: sunt igitur firmi & stabiles eligendi: cuius generis magna penuria est: & iudicare difficile est sane: nisi expertū experiundū ante est in ipsa amicitia. Seneca dicit. post amicitiā credēdum est. ante amicitiā iudicandū. adulator Contentiosus
Adolescētuloꝝ more. Aristoteles in moribus de tali amicitia sic loquit: Adolescētū uero amititiæ constitutæ sūt causa uoluptatis: nā uiuūt secūdū affectus: & maxime id sequunt: qꝫ uoluptatē in ꝑsentia afferat. Veꝝ id simul cū ætate mutat: ex quo fit: ut fiāt amici citoqꝫ desistāt: nā simul cū uoluptate amicitia mutat: & uoluptatis huiusmodi uelox mutatio est: ad mores ꝓni sunt: q ex affectu maxime oriūt. Itaqꝫ amāt & cito desistūt. eodē die sæpe cōsiliū mutātes. delectātur aūt cōsuetudine & usu: nā hoc mō amicitia fruūt. Beniuolus ē q alicui etiā ignoto: quē audit eē bonū uirū: bene uult & optat: q̄uis ab illo nō amet: amicus aūt est qui amat & amatur. Vnde philosophus dicit. Amicitiā eē beniuolētiā mutuā nō latētē. Ardore amoris. quē aliq præ se ferre uident erga nos. Stabilitate. ꝑpetuitate amoris & sine aliqua intermissione: & qꝫ tales in amore ꝑseuerēt firmiqꝫ sint & stabiles. nō debemus igitur iudicare beniuolentiā ex quodā ardore eoꝝ qui nos amare uidētur: quoniā talis amor qa ab effectu ꝓcedit paꝝ durat: sed ex stabilitate atqꝫ cōstātia. Vnde opus ē tempore & experientia. Seneca Beniuolus Amicus

Quod beneficia in nos collata spectanda sint.

Sin erunt merita ut nō ineunda: sed referenda sit gratia maior quædam cura adhibenda ē. Nullū.n. officiū referenda gr̃a magis necessariū est: q̄ si ea quæ acceperis utenda: maiore mensura: si mō possis: iubet reddere Hesiodus: qdnā beneficio ꝓuocati facere debemus? An nō imitari agros fertiles. q multo plus afferūt q̄ acceperunt? Et.n. si in eos quos speramus nobis ꝓfuturos non dubitamus officia conferre: quales in eos esse debemus: qui iam profuerūt? Nā cū duo genera liberalitatis sint: unum dādi beneficiū: alterū reddēdi: demus necne: in nostra ptāte ē: nō reddere bono uiro non licet: si mō id facere possit sine iniuria. Acceptorū aūt beneficiorū sunt delectus habendi. Nec dubiū qn maxīo cuiq; plurimū debeatur. In quo tamē in primis quo quisq; aīo: studio: beniuolētia: fecerit ponderādum est. multi.n. faciunt multa temeritate

Sin erunt merita. Coniūgit Cice. hāc partē quæ erat ultima ꝓpositōis cū superiore: quoniā ut ꝓposuerat prius de cōitate uitæ atq; societate dicendū erat: sed res ipsa effecit ut ordine ꝓpostero uteret. Resumit igit aliā partē: quā ultimo loco ꝓposuit: & ad nr̃as utilitates officia ante collata. Debemus inq̄t plurimū illis: a qbus plurimum firme & constāter diligimur: sed si aliqbus ob beneficia ī nos ante collata tenemur: tūc magnā curā adhibere debemus: quoniā nullū officiū magis necessariū est: q̄ referre ꝑ̃am: ne igrati uideamur: & tū turpe sit officio uinci & beneficio: quoniā illi q conferūt: supiores sunt: unde dicit Sene. qd̄ tā laudabile qd̄ tam æq̄liter in omniū aīos receptū q̄ referre bene meritis gr̃am ineūda cōciliāda nobis & parāda alicuius gr̃a & beniuolentia liberalitate aliq̄.

Inire gratiam

Inire gr̃am idē ē: qd̄ cōciliare sibi amorē alicuius & beniuolētiā. Sed referēda: ut. s. cogamur referre gr̃am: & nō pōt fieri sine ingratitudinis nota: si nō referat gr̃a ob beneficia ī nos ante collata: agere gr̃as est uerbis: referre aūt re ipsa.

Agere gratias

Nullū.n. ꝓbatio est: quoniā inqt nulla uirtutis actio magis ē necessaria ad conseruationem humanæ societatis & uitæ cōis q̄ referre

Referre gratias Aristote.

gratiā. i. conferre beneficia: ut accepisti. phūs in. v. ethices sic ait. ciuitas cōseruat cū retributio fit ut comparatio flagitat rōnū: q̄ or bē & gratiaꝝ tēplū in ciuitate media condunt ut retributio fiat. hoc eni gratiæ ꝓpriū est. nā is q suscepit subministret uicissim & q munus cōtulit & ipse rursus īcipiat conferre oportet.

Hesio.

Quod si ea. argumētat Hesiodus a minori ad maius. & nitit auctoritate Hesiodi: q̄ ostēdit necesse esse gr̃am referre. Hesiodus poeta scripsit de agricultura ad Persem fratrē: quē monuit ut si a uicino aliqd ad usum domesticum acceperit: restituat maiore mensura si potest: quāto magis ei gratiā referre debemus: qui nō aliqd utendū cōcessit ad tēpus: sed sponte sua in nos beneficus fuit: ut īgratos esse nobis nō liceat nisi cū ingratitudinis nota. Versus Hesiodi. Acceptū metire & eodē pondere redde Vicino: ut tibi: ille iteꝝ succurrat egēti. Hesiodus ascreus fuit. Ascra erat ad heliconē montē Boetiæ in excelso loco ac duro sita. Loquēs Hesiodus de pr̃e in. ii. lib. georgicoꝝ dicit. Ascrā rus miseꝝ penes hic heliconα colebat. Hyberno dirū: triste æstu: optabile nunq̄.

Ascra

Vtēda. ad usum domesticū. Acceperis. a uicino aliquā rem ad usum tuū. Iubet scribēs. s. ad Persem fratrem. Prouocati. inuitati. Lacessere est cum iniuria: prouocare est irritare sine iniuria.

Lacessere Prouocare

An non. Nunc argumētat ab exēplo terræ & agroꝝ: q plura reddūt colonis q̄ ī se mēte acceperit: q̄si dicat debemus imitari agros: q reddūt ea quæ acceperūt ab agricolis multiplicata. Et.n. si in eos: ꝓbatio ē & argumentatio ab incerto ad certū. Quales. q̄ liberales & benefici. Nam cum. probatio ē.

Dandi. spōte nr̃a. s. Reddēdi. tū gr̃am referimus beneficio ꝓuocati. Demus necne. i. an uelimus esse liberales: est nobis ītegrū liberūq; quoniā nō cogimur: ut large loq̄r. quoniā si uim naturæ īspicimus: cogimur. si e natura uiuere uolumus. Nō reddere. nō referre gr̃am: quoniā ad id cogit. Aliter erit ingratus. Vnde dicit

Seneca Aristote.

Seneca. Non referre beneficiū nec beneficii gr̃am: & est turpe & apud oīs habet igratus. Phūs sic ait in. ix. ethices Beneficia reddēda sunt potius q̄ amicis dādū sit. sicut & mutuū reddendū est potius cui debeas q̄ sodali dandū

Hesio.

Sine iniuria. i. si possumus de nr̃o reddere: nō aūt rapiēdo auferendoq; ab aliis: qd̄ est cōtra officiū: Hesiodus monēs fratrē i primo lib. dicit. Res malepta mala ē dānosaq; semp ab illa Ergo caue: nec te uincāt in amore sodales. Illū adeas: qui te. fac mutua munera reddas. Sponte datū capias: scelus ē letale rapina. Monēs ēt ipm: ut colat iustitiā dicit: Ius quoq; frater ama: sine quo genus oē ferarū Credimus alterno certati corpore pasci. Acceptorū aūt beneficioꝝ. dixit adhibēdā esse magnā curā si beneficia recepta sint. Sed qa beneficia similia nō sunt hēnt q; drām inter se & gradus: determinat de his dicēs: hēndū esse delectū ipsoꝝ beneficioꝝ: & prudenter singula cōsiderāda ut certo sciri possit: qd cuiq; debeat: cōsiderādūq; monet aīum illius q dat: nō ipm munus: qd interdū ab inuito in aliquē cōfert. Homini aūt ita disposito parū uel potius nihil debet: illis autē maxīe q certo cōsilio uero q; amore nos ꝓsequunt & ornāt.

Seneca.

Beneficiū inqt Sene. est beniuola actio tribuēs gaudiū: capiēsq; tribuendo in id qd facit ꝓna & sponte sua pata. Itaq; nō qd fiat aut qd detur refert: sed qua mente: qa beneficium non ī eo qd fit aut dat cōsistit: sed in ipso dātis aut faciētis aīo. Delectus. differētiæ an alia beneficia qbusdam aliis āteponēda sint: dū studemus referre gr̃am pluribus: a qbus beneficio fuerimus ꝓuocati. docet igit quos anteponere debeamus. Maxīo cuiq;. beneficio: & sic ostēdit ī genere maiora beneficia anteponēda eē: sed cōsiderādū est q̄ sint maiora: quoniā liberalitas nō solū re ipsa: q̄ dat: sed ēt aīo æstimat. Vnde paup q dat ꝑ rōne facultatis suæ. dr̃ ēt liberalis. In quo. in q̄ gr̃aꝝ relatōe: & cū uolumus acceptis beneficiis ꝓuocati eē liberales: & ut cognoscat q̄ sint maxima beneficia. Quo aīo. spōte. s. an iuitus dederit qs & gaudēs. Studio. uolūtate. Beniuolētia cōstāti. s. & stabili an uana & quodā ardore & affectu mota. Ponderandū. Prudenter considerandū.

Multi.n. ꝓbat q̄ res sit cōsiderādū: quoniā multi beneficia cōferūt: qbus tamen ob id nihil debet: quoniā non

certo consilio & electione:sed quodā ĩpetu & temeritate id faciunt. Vnde cōsiderādus ē animus dantis nō solū id q̄d daṫ. Quadā temeritate:sine consilio & delectu ꝑsonaꝝ. Sine iudicio. nō cōsiderantes bono ꝓsint an malo:& in tali re potissimū reqritur iudicium:ut dictū ē. Liberalis.n.debet eē prudēs:& iudicare qd cuiq; tribuēdum sit:sublato autē iudicio nō erit uera liberalitas:qa dabit qbus nō oportet.& qd nō oportet:qd ē cōtra officiū. Vel mō.mensura & sine aliquo discrimine cōfert ī oīs:qbus ita largiētibus nō multū debeṫ: quoniā idē oībus faciūt nec habēt delectū q maxime attingit ipsum prudētē:oēs aūt sine aliquo discrimine eodē modo tractare īprudētis ē:nec nō adulatoris & assētatoris:quocirca cauendū ab illis ē:q oēs pari mō obseruāt & uenerantˢ:blādiūtur.n.nō iudicāt ita eē agendū:si aūt iudicarēt delectū haberēt:quo sublato auferṫ prudētia:sine q̄ nō pōt intelligi ulla uirtus. Et iō dicit Seneca. Beneficiū qd' qbuslibet daṫ:nulli gratū est & eo dē aīo beneficiū debetur:quo datur.& nemo libēter debet reddere qd' nō accepit:sed expˢsit. Repentino īpetu. q̄dā leuitate siue cōsilio & delectu ꝑsonæ. Quasi uēto. q nautam īpellit mō huc mō illuc. Quæ beneficia. collata.s.modis supradictis:nullo adhibito iudicio. Nō sūt habēda. æq.i.tā magna. Atq;. q̄ sunt habēda ea q̄ fiunt iudicio. Cōsiderate. ad illud referṫ & opponiṫ:qd' dixit temeritate q̄dā & sine mō in ois. Cōstāter. ad illd' repētino īpetu animi:ut faciunt hoīes leues.

Sed ī collocādo beneficio. dat generale præceptu qd ī officio collocando seruādū est. Et ī gr̄a ē referenda:ut.s.his potissimū referatur gr̄a:q ope indigeāt:q̄uis alii similia: aut plura cōtulerit:& beneficio digni sint. Hoc ē.ptinet maxie ad officiū.i. uirtutis actionē. Si cætera paria sint.i.si aius erga nos fuerit gratus:& societas uitæ ītercesserit:& ab eo officia in nos collata fuerint:& si nō indiget sua culpa & desidia:& si meretur opē:nōnulli enim maxime īdigēt:qbos opitulari cōtra officiū est:quippe male uiuēdo ad inopiā rediguntur:qui ꝑfecto puniēdi sunt ne alios cōtagione maculēt & corrūpāt:& cōtra officiū est illis potissimū īseruire q non idigent:sed a quibus plurimū sperai ur:hoc nō est officiū liberalis: qui non ideo dat ut plura accipiat: quoniā beneficiū nō debet fœnerari:debemus afferre opē indigētibus:nulla alia re inducti nisi lege homanitatis & liberalitatis. Opis. auxilii:idest q beneficio maxime īdigeat. Vt. sicut. quēadmodum. Ita: sic tā. Opitulari. opē afferre. Inseruiunt. beneficia cōferūt:aut gratiā referūt. Seruire ꝓprie seruoꝝ est:inseruite pertinet etiam ad hoīes liberos.nā inseruire est morē gerere. Plurimum. magnam utilitatē. Nō est beneficiū inquit. Seneca sed fœnus circūspicere nō ubi optime ponas:sed ubi quæstuosissime habeas:unde facillime tollas. Et alibi: Nō est beneficium quod in quæstu mittitur. Hoc dabo. hoc recipiam:auctio est. Seneca Seruo Inseruio

Optime aūt societas. Tribus partibus absoluis.s.d moribus:beniuolētia: & acceptis beneficiis: de ipsa cōitate & societate hūana determinat:docetq; q̄ officia & auxilia cuiq; debeanṫ.& ponit pricipiū humanæ societatis:q̄ se ad oīs hoīes extēdit:īde descēdēs ab illa īfinitate:ponit gradus ipsius societatis: dicitq; nullā eē ꝑstabiliorē societatem: q̄ cū boni uiri copulati sunt. Postea ponit officia q̄ tpibus magis uni debētur q̄ alteri. Præcipitq; postremo habendā esse ī tali re exercitationē:ut prudenter agere possimus. Optime. ꝑfecte.& dat generale pceptū:ut ī aliis partibus fecit:ī eū.s.deberi plurimū benignitatis cōferri:q ē nobis cōiūctissimus:quo pacto aūt hæc cōiūctio itelligitur:ipse declarat ꝑ oīs partes suas. Sed q̄ naturæ pricipia. Videtur inqt ab initio repetēdū:q̄ sit origo hūanæ societatis:ut cognoscatur qd cuiq; cōcedendū sit ex officio. Naturæ.i.naturalia pricipia ad cōseruādā hūani generis societatē. Repetēdū ē altius:qbus pricipiis a natura cōiūcti simus ut cōiter uiuamus. Humanæ. q̄ est inter hoīes. Altius. a primo pricipio. Est.n.primū:hoc.s.ꝙ qsq; alteri cōiunctus sit:quoniā hō est aial sociabile ꝑ naturā:quæ nihil solitariū amat. In primo li. ciuili sic dicit phūs. Hō natura ciuile aial ē:& qui ē inciuilis ꝓpter naturā:& nō ꝑp fortunā aut prauus ē aut melior q̄ hō. Natura īpellimur ad uitæ cōitatē. qui aūt primus istituit.maximoꝝ bonoꝝ cā fuit. sicut .n.ꝑfectū optimū aial est hō. sic sepatum a lege & iustitia pessimū oium. Quod cerniṫ. quoniā cernimus coniunctionē naturalē hoīum inter se. Primū. pricipale & ꝙ ante oīa cernitur. Eius āt. hūanæ.s. societatis:quæ ad oīs se extendit uolente natura. Vinculum. colligatio & stabilitas:quoniam nisi esset oratio humana societas nō esset sic colligata & connexa. Ratio. intellectus:quo bonum malumue intelligimus. Quæ oratio. idest sermo qui homini a natura tribuitur. Docendo. ignaros. Vnde uituperantur illi qui cum possint alios non erudiunt. Discendo. ab aliis. Communicando. conferendo. Disceptando. contendendo uerbis. Iudicando. quod sequitur ex disceptatione. Conciliat. coniungit:& ad beniuolētiam trahit. Naturali societate:quoniā natura ita uult: ut hoīes īter se cōiungātur.li.ii.de finibus art. Itēq; formicæ:apes:ciconiæ:alioꝝ etiā causa q̄dā faciunt:multo magis hæc cōiūctio ē hoīs. Itaq; natura sumus apti ad coetus:cōcilia:ciuitates. Et Aristote.

quadā sine iudicio uel mō in oīs:uel repētino quodam q̄si uēto īpetu aīmi citati:quæ beneficia æque magna nō sunt hēnda:atq; ea quæ iudicio cōsiderate cōstanterq; delata sunt:sed in collocādo beneficio & ī referēda gr̄a si cætera paria sunt hoc maxie officii est:ut qsq; maxie opis indigeat:ita ei potissimū opitulari. Q d' contra fit a plærisq;. A quo.n. plurimū sperant etiam si ille his nō eget:tamen ei potissimum inseruiunt.

Q uō cōsiderāda sit uitæ cōitas & societas.

Optime aūt societas hoīum:cōiunctioq; seruabitur:si ut qsq; erit cōiūctissimus:ita in eū benignitatis plurimū cōfereṫ. Sed quæ naturæ pricipia sint cōitatis & societatis hūanæ repetēdū altius uideṫ. Est.n. primū qd cerniṫ ī uniuersi generis humani societate. Eius aūt uīculū ē rō & oro:quæ docēdo:discēdo:cōicando : disceptando:iudicando:cōciliat īter se hoīes:cōiungitq; naturali quadā societate.

paulopost dicit. Itaq; ut facile ẽ īuenire: q q; sciat ipse tradat alterí: ita nõ solũ ad discendum ꝓpẽsi sumus: uerũetiam ad docẽdũ. Neq; ulla re lõgius. nulla alia res facit nos distare a bestiis lõgo q̃si īteruallo: q̃ ratio & oro .i. intellectus & sermo: q brutis aíalibus a natura denegãtur. a qbus hũana societas ꝓficiscit̃. De q̃ Aristoteles. li. i. de rep. sic loqtur. Sermoné uero hõ habet solus: uox qdé molesti atq; iucundi significatio data ẽ oíbus aíantibus. his. n. tãtũ tribuit natura: ut sensum hẽant molestiæ ac uoluptatis: & hoc íter se significare possint: at sermo iccirco datus ẽ nobis: ut ostẽdamus utilitaté & dãnũ: atq; ita iustũ & iniustũ. hoc. n. ꝓter cætera aíantia hoí ꝓpriũ ẽ. ut boni & mali iusti ac iniusti sensum habeát.

Neq; ulla re lõgius absumus a natura feratũ: í quibus inesse fortitudinem sæpe dicimus: ut in equis: in leonibus: iustitiam: æquitatem: bonitaté nõ dicimus. Sũt. n. rationis & orationis expertes. Ac latissime quidem patens hoíbus inter ipsos omnibus inter omnis societas hæc est: in qua oíum rerũ: quas ad cõem usũ hoíum natura genuit: est seruanda cõmunitas: ut quæ descripta sunt legibus & iure ciuili hæc ita teneantur: ut sit constitutũ. E quibus ipsis cætera sic obseruentur: ut ingræcorũ prouerbio est: amicorũ eé oía coía. Oía aũt coía

A natura ferarũ. ab ipsis sens í lib. de natura deorũ ait: iam uero domina rerum: ut uos soletis dicere: eloquẽdi uis: q̃ est ꝓclara q̃q; diuina: q̃ primũ efficit: ut ea q̃ ignoramus discere: & ea q̃ scimus alios docere possimus. Deinde hac hortamur. hac psuademus: hac consolamur afflictos: hac deducimus pterritos a timore: hac gestiẽtes cõprimimus: hac cupiditates iracũdiasq; restiguimus: hæc nos iuris legũ urbiũ societate deuíxit: hæc a uita ímani

Socrates ac fera segregauit. Socrates dicebat. Aíalia uícũt nos uiribus: uer nos ea supamus eloquẽtia & rõe. Fortitudiné. robur: uires corpo

Aeqtas ris: quoniã nõ ẽ ꝓprie fortitudo ferarũ. Aeqtaté. iustitiã: æqtas ꝓprie ẽ mitigatio iuris & legis & uirtutis q̃ ex ratõe oriunt̃. q̃ in hoíe diuínũ quoddã dicẽdũ ẽ: í hoc distamus: qđ exprometre sensata possumus.

Hora: Hora. ait. Post effert animi motus iterp̃te ligua. Bonitaté. q̃ a iustitia ꝓcedit & æqtate. Sũt. n. ꝓbat q̃re bruta nõ dicũt̃ habere iustitiã & bonitaté: quoniã nõ habẽt rõné. ex q̃ illæ oriũt̃. Nã sine rõne & ꝑfecta qdé rõne. i. prudentia: nõ est aliq̃ uirtus. li. v. de finibus ait. Sunt ãt bestiæ q̃dã: in qbus íest aliqđ simile uirtutis: ut in leonibus: í canibus: í equis: in qbus non corporũ solũ: ut í suibus: sed etiã aíorũ aliq̃ ex parte motus quosdã uidemus: í hoíe ãt summa oís animi ẽ: & in aío rõnis: ex q̃ uirtus est: q̃ rõnis absolutio definit̃. Cõcludit igit̃ Cice. nil aliud bæluis deesse ad conseruãdũ iter se uinculũ societatis q̃ rõné & oroné: q̃ homini diuino aíali merito attributæ sunt: ut sancta uitæ societas atq; cõitas conseruet̃. Vnde hi q & intellectu & sermone aliis nocere student: tãq̃ leues ac fœda cõtagio ex humana societate tollẽdi sunt: quoniã donis naturæ cõis parẽtis í aliorũ ꝑniciẽ abutunt̃: quo genere hoíum nihil posset fœdius & destabilius excogitari: & feræ uerius q̃ hoíes dici possunt: cũ humanæ societati aduersent̃ & noceãt.

Plato Vnde Plato í nono de legibus sic ait. Quos ísanabiles legistator esse senserit ultimo supplicio eos afficiet. nõ ignorãs satius fore his qui ísanabiles sunt mori q̃ uiuere. ac si uita priuant̃ dupliciter ꝓdesse cæteris. nã horũ exẽplo cæteri a peccato deterrentur. & íprobis hoíbus ciuitas ipsa mundat̃. Ac latissime qdé patens. Hæc est inqt hũana societas q̃ latissime patet ad oís. Nã lege naturæ ab hoíe qcunq; ille sit: ea rõne q̃ habet ítellectũ & oroné alieni nõ sumus: & mũdus est tanq̃ cõis ciuitas: sed nos naturã deprauauimus: quoniã hoí ab hoíe oía fere mala eueniũt. Hæc est. quam descripsimus: oés inquit sumus socii uolente natura. & amici eé debemus: ergo oía cõia.

Zeno Sic uolebãt stoici. quorũ priceps Zeno ẽt uxores cões esse debere dixit. Hoc idẽ dicebãt cynici. quorũ priceps fuit Diogenes. & Plato í li. de repu. qđ ꝑipatetici negabant: quoniã ita negocia

Laertius publica negligerent̃: & charitas: atq; officiũ í parẽtes. Placet stoicis inqt Laerti. uxores quoq; cões esse oportere apud sapiẽtes: ut qlibet illi cõgrediat̃: q̃ sibi prior occurrit: ut ait Zeno í sua repu. Diogene itidé cynico & Platõe huius cõis auctoribus. oís. n. paťũ in stat æq̃ chatitate diligemus: tolleret̃ q; adulterii suspitio & zelotipia: eã uero ré esse optimã: q̃ sit mixta ex regno & populari dominatõe optimatiũq; potẽtia: atq; optimis decretis. Societas. q̃ rõne & orone cõtinet̃. Latissime patens. ad oís hoíes se extẽdẽs. Oíbus hoíbus. qcunq; illi sint siue noti siue icogniti: quoniã ob idipm q; hoíes sunt uolente natura illis cõiũgimur. In q̃. societate cõi. Oíum rerũ. nullis exceptis rebus: q̃ creatæ sunt ad usũ hũanũ cõiter: ut aq̃: ignis: & similia: q̃ natura ꝓduxit ad cõem usũ: q̃ possumus cũ aliis cõicare sine aliquo detrimẽto. Ad cõem usum. ut hoíes cõiter his uterent̃ iure naturali: ut íquit Iustiniãus lib. ii. ístitutionũ de rerũ diuisiõe: & habet̃ etiã. li. i. digestorũ. cõia sũt oía hæc aer & aq̃ ꝓfluẽs & mare: & p hoc littora maris. Littus maris ẽ q̃tinus hybernus fluctus maximus excurrit. Id qđ diuini iuris est. nullius hoís est. Debemus ẽt íquit hoc humanæ societati ut ꝑmittamus ea possiden q̃ cuiq; cõcedunt̃ a legibus & iure ciuili. Quæ sũt descripta legibus. q̃ leges ꝑmittũt aliqué possidere ur sua. Lex. est ius scriptũ. Nã ius ciuile duas habet partes: scriptũ & nõ scriptũ: de qbus dictũ ẽ. Vt igit̃. Cice. ius scriptũ & nõ scriptũ exprimere dixit legibus & iure ciuili: quoniã singulorũ hoíum multis modis res fiũt q̃rũdã. n. dominiũ nãciscimur iure gẽtiũ: q̃rundã iure ciuili. Descripta. definita & assignata aliis. Ita teneant̃. possideãt̃ ut leges constituerũt. E qbus ipsi. s. extra q̃. i. cætera oía cõia sint: q̃ nõ constituta alicui & ꝑmissa a legibus aut iure ciuili: sed sunt cõia.

Pythagoras Cætera oía alia debẽt eé cõia: q̃ ꝓsint aliis & nobis cõcedere nõ nocet: & q̃ nõ sũt descripta í bonis alicuius: ita legibus ꝑmittẽtibus. Obseruent̃. fiãt: & ita habeant̃. Oía cõia. Pythagoras samius primus dixit amicorũ debere esse oía cõia: qđ Cice. sic iterp̃tat̃: oía. s. q̃ sine detrimẽto aliis cõcedi possunt: & sic ostẽditur nos ex rebus: q̃s possidemus aut iure gẽtiũ aut ciuili: nõ debere hoíbus ignotis: aliqd nisi id qđ põt ipsis ꝑmitti & cõcedi sine nr̃o detrimẽto: ea q̃ ad cõem usum natura ꝓduxit: nemini ꝓhibenda sunt: quoniã sunt cõia oíbus hoíbus: ut aq̃ ignis: & cætera id genus. Oía ãt cõia. íterp̃tatur Cice. q̃ sint cõia oíum hoíum: nã alia rõ est amicorũ: alia cæterorũ hoíum. qppe ueri amici oía cõia habẽt tam priuata q̃ publica. Vnde pythagoras uolebat ut eius discí

puli oibus suis rebus uterent̃ cõiter. Itaq; iter eos nihil erat nisi cõe: oium aũt hoium: nõ oia cõia sunt: sed quæ/dam de iure naturali: ut dictũ ẽ: & uniuersitatis q̃dã sunt cõia: de qbus postea dicet̃. Habẽt eni hoies ꝑdia: hæ re/ditates ꝑprias: & nõ nulla alia: q̃ a legibus cõcedunt̃ singulis & a iure ciuili. Ea igit̃ q̃ nr̃a sunt nõ debent eẽ cõia ĩcognitis hoibus: tenemur tamẽ ex bonis ꝑriuatis ex officio liberalitatis benefacere his q egent: ita uolẽte natu/ra: oia igitur cõia sunt hoium: q̃ alũs ꝓsunt: & concedẽti nõ nocẽt. Vnde lex est ĩ digestis: Quod tibi non nocet & alteri ꝓdest. dare debes. Plato i. v. de legibus sic ait. prima ciuitas est respu. leges qua optime ubiq; maxime p Plato

hoium uident̃ ea quæ sunt generis eiusdẽ: qđ ab Ennio positũ in una re transferri per multas põt: homo q̃ erranti comiti monstrat uiã: quasi de suo lumine lumẽ accendat: facit ut nihilominus ipsi luceat cũ illi accẽde/rit. Quã ex re satis præcipit: ut quicquid sine detrimẽ to possit commodari id tribuatur cuiq; uel ignoto: ex quo sunt illa communia: non ꝓhibere aquã ꝓfluẽtem. pati ab igne ignẽ cape. Si quis uelit consilium fidele deliberanti date: quæ sunt his utilia qui accipiũt: dãti nõ molesta: Quare & his utẽdũ ẽ: & semp aliqd ad cõem utilitatẽ afferẽdũ. Sed quoniã copiæ paruæ singulorũ eorũ ãt q his egeãt ĩfinita ẽ multitudo. uulgatis libera/litas referẽda ẽ ad illũ Ennii finẽ: nihilominus ut ipsi luceat ut facultas sit qua in nostros simus liberales.

Gradus humanæ societatis.

Gradus autẽ plures sunt societatis hominum ut. n. ab illa discedat̃ infinitate ꝓprior est eius

uniuersam ciuitatẽ ꝓriscũ illud ꝓuerbiũ locũ habet: quo fert̃ amicoꝝ oia eẽ cõia. Aristote/les i. ix. ethices sic ait. eodẽ accedũt & ꝓuerbia uniuersa ut aia una: & amicoꝝ oia sunt cõia & amicitia est æq̃litas. Quæ sunt eiusdẽ gene ris conditõis & naturæ. Ab Ennio. poeta de quo supra. nã hi uersus iambici sũt ex Tra gœdia Ennii: hoc aũt qđ Ennius ĩ Tragœdia posuit de una re põt ad alia multa transferri. Oĩa igit̃ quæ sunt eiusdẽ naturæ cuius est lu mẽ: de quo dixit Ennius: debẽt esse cõmunia oium hoium. Ad multa igit̃ trãsfert̃ hoc qđ Enni. de una re dixit. i. de lumine. Trãsfer/ri. cõmutari ĩ exẽplũ. Per multas. res. s. Hõ q errãti: hic ẽ uersus Ennii. Errãti. dubie ua gãti & ignorãti uiã. De suo lumĩe. lucerna siue cãdela. Vt nihilominus: ut æq̃ bene: nul la ex pte minus. Ambrosius ait: Aquã de aq̃ ꝓfluenti dare: lumẽ de lumine accendere: be niuolẽtia in his est oibus tanq̃ fons aquæ refi ciens sitientẽ. tanq̃ lumẽ: q ꝑ ẽt aliis luceat: nec illis desit: q de suo lumine aliis lumẽ accende rint. Est aũt beniuolẽtia inqt: coniũcta libera/litati a q̃ ipa liberalitas ꝓficiscit̃. Qua ex re. igit̃ ob ea quæ dixit Ennius. Satis ꝑcipit. ipse

Aristo.

Ennius

Ambro.

Ennius. aut satis ꝑcipit̃: ut aliq codices habẽt. Cuiq; uel. i. ẽt ignoto. Sine detrimẽto: diminutõe rerũ nr̃aꝝ. Illa cõia: uolẽte. s. natura. Aquã ꝓfluẽtẽ. q̃ fluit. i. ipa fluminaq̃ publica sunt iure gentiũ. & ẽt portus & ripa tum usus iuriscõsulti dicunt aquã ꝓfluentẽ: quasi ꝓcul fluentẽ: quoniã si esset ĩ fundo alicuius ut puteus aut pi/scina: quæ non ꝓflueret aliter dicendũ eẽt: sed aq̃ ꝓfluens de iure naturali cõis est. Fidele. sine fraude. Delibe/ranti consultãti & dubitãti qđ agat. Vnde carpẽdi sunt illi q alios ĩ fraudẽ pelliciũt: & ambigentes ꝑcipitant: & q alios docere dedignant̃ ĩhumane faciũt: quoniã ab ipsis auferri doctria: quã habent: non põt: & tali opera & tra dendis prudẽtiæ ꝑceptis alioꝝ aĩos demereri possunt. Natura. n. ĩ primis icitamur: ut ꝓdesse uelimus quã plu rimis: & maxime doctriaq̃ non debet aliis ĩuidere bonũ: imo lætari: cum qs ad ꝑfectionẽ suã ĩstitui põt: unde bonos ꝑceptores: & eruditoꝝ discipuloꝝ freq̃ntia gaudentes: nemo nõ fœlices dixerit: & illi uituperandi sunt q pueroꝝ aĩos paruis moribus imbuunt. Et p deuia illos deducẽtes ĩgenii aciẽ oino deprauant: unde non præ ceptores: sed parricidæ appellãdi sunt: quoniam necãt aiam q̃ ipo corpore longe ꝑstantior est. Nemo igĩ decipiẽ dus ẽ: sed bona fide agendũ: ut hoiem bene a natura ĩstitutũ decet. hæc oĩa sũt de iure naturali siue gentiũ. quo hõ cũ cæteris hoibus cõicat. Ideo a iurecõsultis appellat̃ ius naturale secũdariũ: quoniã non cõpetit oibus aiali bus: sed hoibus tãtũ: quos natura cõgregauit iuicẽ & cõmẽdauit. Quæ. hæc q̃ dicta sunt: quoniam lex ita uult ut id demus qđ aliis ꝓdest: & nobis nõ nocet. Quare igĩ concludit Cice. hanc partẽ. His. supradictis: ut. s. cuiq; uel ignoto demus ea q̃ illis ꝓsunt: nobis ãt molesta nõ sint. Et semp aliqd. q. d. nõ solũ pmittere debemus: ut aliis his utãt: q̃ cõia sunt: & nobis nullũ afferũt detrimẽtũ: sed tenemur aliqd ex bonis priuatis: q̃ nobis descripta sũt legibus: & nr̃a dicũt̃: ĩ cõem utilitatẽ afferre: hæc noia possessiua: ut dicebã ius gentiũ ĩtroduxit. Sed quo niã circũscribit Cice. id qđ dixit; semp. s. eẽ aliqd afferendũ ad cõem utilitatẽ: dicitq; dandũ esse ꝓ facultatibus: ut nobis remaneat: quo possimus esse liberales ĩ nostros: q nobis coniunctiores sunt: quoniã ut dictum est: ea q̃ nostra sunt: non debemus oibus hoibus: sed quibusdã: quos ipse ponet & gradus etiã societatis. oibus autẽ de/bent ea q̃ cõmunia sunt. Vulgaris: communis: q a utimur ad omnis. Vnde dicit Teren. quod uulgo dici solet. i. Teren. communiter & passim. Ad illum Ennii finem: debemus ĩquit uti liberalitate erga omnis q sunt nobis coniun cti lege naturæ: sed adhibẽdus est modus: ut liberales ĩ nostros q arctiore uinculo nobis coniũcti sunt: esse pos/simus: taliter esset contra officium oĩa alienis erogare: & pati ut sui esuriant: quibus magis debet̃ q̃ illis. Nihilo minus ut ipsi luceant. hic erat finis Ennii ut. s. æque bene luceat: & non fiat detrimentũ dãti. Ergo cõis liberali/tas eatenus debet ꝓgredi quatinus non noceat nimium rebus nostris: ex qbus tenemur esse liberales ĩ nr̃os. Vt facultas sit & remaneat nobis possibilitas: q̃ simus erga nostros benefici.

Gradus aũt. Posita cõi hoium societate: ponit gradus ipsius: qbus declarat ipsam societatem ĩ aliqui/bus arctiorẽ eẽ. ut ẽt oñdat̃ qđ cuiq; debeam⁹: & q qbus ĩ liberalitate exercẽda ꝑponẽdi sint. Gradus ꝑ quos ipa societas ascẽdit descẽditq;. Vñ fit: ut alii sint nobis cõiũctiores aliis. Ab illa ĩfinitate. i. omni a illa cõi societate. q̃ hoies cõiũgunt̃ uinculo rationis: & orõnis. Hæc. n. ẽ societas communis omni

Seneca bus. Duas respu. iquit Seneca aio complectamur. Alterã magnã & uere publicã: q̃ diis atq̃ hoies cõtinent: i qua
nõ ad hũc angulũ respicimus: aut illũ sed termios ciuitatis nr̃æ cũ sole metimur. Alterã cui nos scripsit cõditio
Infinitas nascẽdi. Infinitate: nã illa societas se i infinitũ extẽdit. sunt. n. oẽs hoies socii rõne itellectus & sermonis. Infinitas
est q̃titas q̃ caret extremis. Naturalis igit societas hæc ẽ: sed postea iure gẽtiũ facti sunt gradus. ex ipso. n. bella i
troducta sunt. discretæ gentes: regna condita. dominia distincta agris termini positi: ædificia collata: connubia
ẽt: quæ partim sunt de iure diuino quantum ad inuentionem: partim de iure naturali: quantum ad copulam:
partim de iure gentium & ciuili quantum
ad uerba & formulã: qbus m̃rimonia contra
hunt. Proprior. hicẽ prius gradus pprior:
cõiunctior societas eoꝝ q sunt eiusdẽ gentis:
aut exteræ: aut nostratis. Gens põt habere
plures nationes. nã gens itala habet etruscos:
umbros pirenos: marsos: & reliquos q sunt
nationes italæ gentis: & sic de similibus. iõ di
xit gẽtis & nationis. Gẽs est tanq̃ genus: & na
tio spẽs. Liguæ plus. n. debemus illi q eadẽ
lingua utit. i. eodẽ genere sermonis: ut græci
iter se coniunctiores sint: itali: aphri. & sic de
aliis. Qua. ligua. nã nisi sermo iuicẽ itellige

dem gentis: nationi: linguæ: qua maxime hoies coniũ
gunt. Interius etiã est eiusdem esse ciuitatis: Multa eni
sunt ciuibus iter se coia: forũ: fana: porticus: uiæ: leges:
iura: iudicia: suffragia. consuetudines præterea & fami
liaritates: multæq̃ cũ multis res rationesq̃ contractæ.
Arctior uero colligatio ẽ societatis ppinquorũ. Ab illa
. n. imẽsa societate hũani generis i exiguũ angustũq̃ cõ
cludit. Nã cũ sit hoc natura cõmune aĩantiũ ut hẽant

ret: nunq̃ posset esse societas. Ideo. dixit supra societatis uincolũ esse orõnẽ. Nullũ cõmerciũ potest esse cũ
hoibus: q dispari ligua utunt: nisi habeãt iterpretẽ. Interius. magis itrinsecum & cõiunctior societas. Hic est
alius gradus. Multa. n. pbat q̃re est iter ciues coniũctior societas. Quoniã ut habet lib. i. digesto. Et repetit Iu
stinianus lib. ii. istitutionũ. Vniuersitas sunt nõ singuloꝝ quæ i ciuitate sunt: ut theatra: stadia & similia: si qua
sunt alia cõia ciuitatũ. Foꝝ. dr̃ a ferendo. Varro ait: quo cõferũt suas cõtrouersias. & q̃ uẽdere uellẽt quo ferrent
Forum
Varro. rent foꝝ appellarunt. Inde dicitur foꝝ iudiciale & uenale. Fora igitur cõia sunt ipsis ciuibus. Hoies iquit Cyrus
Cyrus apud Xenophontẽ: alienigenæ pferẽdi sunt. Et q una sunt aliti: his q nõ sunt cõtubernales. Aristoteles sic ait. in
Aristo. ter ciues plurimũ ẽ amicitiæ. cõplura. n. his sunt cõia cũ sint pares. Fana. tẽpla dicta a fauno rege aboriginũ: quo
Fanum niã ipse primus ea istituit. Sacrũ est ut ait Treba. li. i. de religionibus: qcqd est. quod deoꝝ habetur. Prophanum
Treba. dicitur quasi procul a fano & religiõe secretum. Prophanũ ingt Treba. dr̃ qd' ex religioso uel sacro i hoium usũ
Sãctum proprietatemq̃ cõuersum est. Sanctus dicit incoruptus: ide sanctæ leges. Delubrũ ẽ ingt Varro: i quo pter ædẽ
Delubrũ sit area assumpta deũ causa. & ẽt locus i quo dei simulacrũ dedicatũ est. Sicut locũ i quo figerent candelã: cande
Sacre res labrũ appellatũ: ita i quo deũ ponerẽt noiatũ delubrũ. sacræ res dicũtur. ut habetur li. i. digesto. quæ publico cõ
Iustinia. sensu cõsecratæ sunt & nullius hoïs habent: quoniã id quod diuini iuris ẽ: nullius hoïs ẽ ingt Iustinianus: & si
qs auctoritate sua sacrũ sibi cõstituerit: sacrũ nõ est sed psanũ. Res religiosæ sunt ẽt alicuius hoïs: sacræ uero mi
Porticus nime. Porticus: q̃ quondã erigebat ad inãbulatões & umbrã: sub qbus uehebant nobiles: porticus celebriores
corinthia Romæ fuerunt corinthia ad circũ flaminũ erecta a Cneo Octauio dicta corinthia pp æs corinthiũ quod erat in
Porticus columnis: dicebat etiam porticus psei: quoniã Cn. Octauius ex bello nauali cõtra perseũ triumphũ rettulit
persei qua porticu erat tabula picta habẽs lacedæmonẽ & eurotam fluuiũ. Vnde ignaui illic desidẽtes dicebant sede
Porticus re ad eurotã. Vnde postea receptũ est: ut sedere ad eurotam eẽt nihil agere. Basilica porria. porticus claudia: por
claudia ticus catuli: quam catulus erexit de manibus cybricis ubi fuerat domus Flacci: q Gracho fuerat & aliæ pmultæ
Iter ad ciuiũ delitias & deambulatões. Viæ publicæ. fatetur uolũt iuriscõsulti: ẽ ius eundi ambulãdi ue hoïs: nõ ĩtiu
Actus mentũ agendi uel uehiculum. Actus est ius eundi ambulandi: iumentum etiam uel uehiculum agendi. Itaq̃ q
Via iter habet: actum nõ habet. q actum habet & iter habet eoq̃ uti potest etiam sine iumẽto. Via ẽ ius eundi & agẽ
di & ambulandi. nam & iter & actũ i se uia continet. Leges sunt aut principis aut liberi populi: quæ a rege cõ
suffragia dunt alterius consensum nõ requirũt. Iura sunt magis generalia. Est eni & ius gentium & ius ciuile. Suffra
gia: quoniam ciues conueniunt ad danda suffragia ut creentur magistratus. Suffragia sunt uoces q̃ dantur i co
mitiis i tabellane scribũtur. Inde lex tabellaria nata est: quibus uocibus & suffragiis quisq̃ animum suum ape
rit de aliquo eligendo i magistratum: ut nunc etiam fit i liberis ciuitatibus: peregrini aũt mire suffragia nõ pos
sunt: nisi ciuitate donẽtur: ut apud Roma. quondam fiebat. Consuetudines. conuersationes ita dicam: quoniã
consuetudo melius dicitur q̃ conuersatio. Seneca tamen hoc uocabulo utitur dicens: sumũtur a conuersationi
Familia bus mores & in aliis locis. Familiaritates. amicitiæ: familiaris est qui assidue nobiscum uiuit: quasi sit de eadem
ris familia: & dicitur amicus: & is cum quo est nobis consuetudo. Vnde Cicero: quia delectabatur lectione Teren
tiana: appellat Teren. familiarem suum. Res rõnesq̃ contractæ. Rõnes contrahuntur: si quando i creditum
uel in debitum itur: ut in mutuo mutui obligatio cõsistit in his rebus quæ pondere mensura ue constat: uelu
ti: uino oleo: frumento: pecunia numerata: ære: argento: auro: quæ omnia ideo damus: ut accipiẽtium fiant: &
Muuũ quandoq̃ nõ eadem: sed alia eiusdem naturæ qualitatis reddantur. Vnde & mutuum appellatur: qa a me tati
bi datur: ut ex meo tuũ fiat. Contrahunt etiam cõmodato: cõmodata res tũc proprie itelligit si nulla mercede
accepta uel cõstituta utenda res tibi data est. Nam cõmodatũ debet esse gratuitum. Contrahuntur cõducto: lo
cato. empto. uendito: permutato: sociato: collocato: donato & similibus cõtractibus secũdum iuris regulas cõ
Rõnariũ stitutus. Vnde rationariũ antiqui appellabant librum redditus & impensa cõtracta: quod genus a specie. Rem
contractam dicimus: ut matrimoniũ: ut est societas. Rõ contracta est pactũ quod super matrimõio uel huius
modi contractibus fit: & ideo minori: licet appellatione rei contractæ: & pactum & cætera: quæ insunt rationi
bus cõtineantur. de hoc habetur in lib. digesto. de creditis. lege prima. Contrahere est ultro citroq̃ se obligate.

Vnde res cōtractæ dicunt̃ stipulatōibus & astipulatōibus obligatæ: & cōtractus sunt de iure gētiū: & obligatio
nes exceptis qbusdā. q a iure ciuiliītroductæ sunt. Inter ipsos eius multi sūt cōtractus & obligatōes debita quæ
apud antiquos noīa dicebant̃. Vnde is multa noīa habere dicebat̃: q multis debebat: & erat olæratus. de hoc di
cet̃ i. iii. li. Arctior uero astrictior hic ē alius gradus q̄ ē de necessitudine: ꝓpinquoꝝ eoꝝ q sunt nobis ꝓpinqui.
Abilla. n. ꝓbat q̄re ē arctior colligatio. Nā societas illa quæ est cōis īter oīs hoīes descēdēdo p gradus cōstringit̃
in locū angustū: nā concludit̃ īter ipsos ꝓpiquos & affines. imēsa īfinita de q̄ dictū est. Concludit̃: constringit̃.

libidinē procreandi. prima societas in ipso est cōiugio: proxima in liberis: domus: oia cōia. Id aūt ē principiū urbis & quasi seminariū reip. Sequūtur fratrū coniunctiones. post cōsobrinorū sobrinorūq;: qui cū una domo iā capi nō possint in alias domos quasi in colonias exeunt. Sequunt̃ connubia: & affinitates: ex quibus ēt plures propinqui. Quæ propagatio: & soboles: origo est rerum publicarum: sanguinis autem coniunctio: & beniuolentia deuincit charitate homines magnum est enim eadem habere monimenta maiorum:

Nā cū. tō q̄re i angustū cōcludit̃. Libidinē ꝓ
creādi: nā oē aial appetit duce natura creare si
bi similē i spē. Aristo. sicait. Hō natura coniu Aristo.
gabilis ē magis q̄ ciuilis q̄nto prius & necessa
riū magis ē domus q̄ ciuitas & ꝓcreatio com
muniot aīalibus atq; cæteroꝝ q̄dē aīaliū: hic
q̄dē est terminus hoīes āt cōiungunt̃ nō solū
ꝓcreatōis gr̄a: sed eoꝝ ēt q̄ ad ipsam cōferūt
uitā. officio nāq; sūt diuisa. Cōiugio. m̄rimo
nio: quoniā ducit̃ uxor ut filii ꝓcreent̃: aliter
ciuitas durare nō posset. Cōiugiū d̄r cōiūctio Cōiugiū
uiri & uxoris. Proxima. seques cōiūctio. Oīa
cōia ut oīa īter ipsos indiuisa sint. Id autē uir:
uxor: filii: domus: oīa cōia sūt fundamētū ci
uitatis & reipu. quoniā ciuitas ut finit Aristo
teles: est multitudo domoꝝ agro & pecuniis

ꝓ dignitate abundans ad bene uiuēdū. Vnde domus cū sit pars ciuitatis: est q̄si seminariū reip. & cōstitui debet
ab unoquoq; ut fiat urbs. Cice. ī orōne pro sestio tribuno plebis uulnerato a Clodianis ait. Qui igit̃ primi uir
tute cōsilio p̄stāti exstiterūt: hi ꝑspecto genere hūanæ docilitatis atq; īgenii dissipatos unū i locū cōgtegauerūt
eosq; ex feritate illa ad iusticiā atq; māsuerudinē trāstulerūt: tū res cōem utilitatē q̄s publicas appellamus. tū cō
uēticula hoīum: q̄ postea ciuitates noīarūt: tū domicilia cōiuncta q̄s urbes dicimus: iuento & diuino & huma
no iure mœnibus sæpserūt. Ciuitas igit̃ cōgregatio ciuiū ē: & urbs domoꝝ multiplicatio: & q̄si seminariū dicit̃ Ciuitas
ex quo oīa nascunt̃ maiore numero: & q̄si seminariū dixit: quoniā nō ꝓprie dicit̃ i hac re seminariū: de quo cō Vrbs
stituēdo Columel. & Pli. li. xvii. Ex seminatio trāsferunt̃ plātæ i aliā terrā: nā semē effodit̃ i seminatio. & plātu Colūella
læ illic enatæ trāsferunt̃ & multiplicant̃ ad usum humanū: sic ex sobole multiplicata cōstituit̃ ciuitas & respu. Plinius
quæ ut finit Scipio apud Cice. li. iii. de repu. ē res populi. populū aūt nō oēm cœtū multitudinis: sed cœtū iuris
cōsensu & utilitatis cōione sociatū esse determiat. Cōiugiū igit̃ & ꝓpagatio sobolis est q̄si seminariū reipub.
q̄a hoc modo fit. Vnde homo uere politicus uxorem ducere debet: & filios ꝓcreare: ut sint auxilio reip. & post
mortem relinquat q suo loco patriam tueat̃. Vnde illi qui consciscūt sibi mortem iniuriam reipu. faciūt: & ui
tuperādi sunt. forte enim per ipsos posset aliquādo patria recuperare libertatem: si esset amissa: ut de Catōe di
ci potest: qui se uticæ interemit cum detrimēto patriæ suæ: quā ruētem rernebat. lib. iii. de finibus ait. Cū aurē
ad tuēdos conseruādosq; homīes hominem natum esse uideamus: cōsentaneū est huic naturæ: ut sapiens uelit
gerere & administrare rempu. atq; ut e natura uiuat uxorē adiungere: uelleq; ex ea liberos procreare: nec amo
res quidem sanctos a sapiēte alienos esse arbitrant̃. Nam si omnes cælibem uitam agerēt respu. deficeret: quod
timens Romulus urbis cōditor: uir certe prudētissimus rapuit uirgīes: cū a finitimis coniugiis denegarētur: ne
ꝑ imoꝛdia tantæ urbis auspicato conditæ deficerēt hominum: quos tūc habebat ætate consumpta. Vir igit̃ bo
nus & patriæ studiosus filios procreare: & bonis moribus īstituere debet: ut digni patria adolescant. & illi pos
sint adesse. si aliquādo aliqua calamitate laborauerit. Sequuntur. ex una domo. s. ata constituta: & sic declarat
quomodo cōiugium est quasi seminariū. Fratrum. frater īquit Nigidius est quasi fere alter. Soror īquit labeo Frater
dicta est: quod quasi seorsum nascitur: separaturq; ab ea domo ī qua nata est: & ī aliam familiam trāsgreditur. Soror
Aristoteles i. viii. ethices sic ait. Grauius est sodali q̄ ciui pecuniā auferre: & fratri q̄ alienigenæ opem nō ferre: & Aristo.
patrem q̄ quēuis alium pulsare: crescit aūt & iustum cū amicitia simul quippe ī eisdem & equæ sese extendunt
cum sanguinea amicitia multiplex est. pēdet autem oīs ex paterna. Parentes enī diligūt natos. ut aliq̄d sui. nati ue
ro parentes ut aliq̄d ex illis. Consobrini dicūtur nati ex duabus sororibus. Sobrini dicūtur filii cōsobrinorum Cōsobri
cōsobrini dicti sunt quasi cōsororini. Patrueles dicūtur nati ex duobus fratribus. Qui ex fratre & sorore proge ni
nerantur: amitini dicūtur. Capi. cōtineri. Quasi i colonias: quoniam cū urbs multitudinem capere nō posset: Sobrini
noua deducebatur colonia. Affinitates proping uxoris & affinitates cōciliantur cōiugio. Ideo dicit. ex q̄bus af Patrue
finitatibus plures ꝓpinq. Quæ propagatio. dilatio filiorū filiarumq;. Loq̄tur per trāslationem: nam ꝓpa les
go dicitur i arboribus & uitibus: cum. s. fiunt propagines: & ex una duæ tres quattuor ue uites & arbustulæ so Amitini
bolescunt & pululant. Et soboles filii filiæue ut sunt arbusculæ quæ propagatōe oriuntur. Origo principium &
seminarium. Sanguinis cōiunctio. ipsi cōsanguinei sunt īter se deuincti beniuolētia & charitate. Charitas est
intimus amor. Charitas etiā dicitur penuria annonæ. Vnde dicit Plinius ī epistolis: accessit agris meis charitas. Plinius
Amor est amicitiæ notus: ut ait Chrisippus ī libro de amore. Magnum est enim: ratio quare sanguinis comun
ctio deuicit charitate hoies. Monimēta statuas titulus. & cætera stēmata: ut familiæ illæ nobilissimæ prisco
rum romanorum: quæ maiorū suorū titulis gaudebant. Monimenta dicūtur statuæ libri tituli: sepulchra: Moni
cæteraq; quæ nos alicuius rei præteritæ moneant: cum apud Romanos aliquis de familia efferebatur in pom mētū
pa funeris: omnes maiorum imagines præferebantur: q̄s in armariis asseruabāt: & statuæ in atriis locatæ erāt:

isdem uti sacris: sepulchra habere cõmunia. Sed oĩum societatum nulla præstãtior est: nulla firmior: q̃ cũ uiri boni moribus similes sunt familiaritate coniuncti. Illud enim honestũ quod sæpe diximus ẽt si i alio cernimus: tamen nos mouet: atq; illi in quo id inesse uidetur amicos facit: q̃q̃ hominis uirtus nos ad se allicit: facitq; ut eos diligamus in quibus ipsa inesse uideatur: tamen iustitia & liberalitas id maxime efficit. Nihil autẽ amabilius nec copulatius q̃ morum similitudo bonorum. In quibus enim eadem studia sunt eædem uoluntates: in his sit: ut æque quisq; altero delectet' ac se ipso. Efficit'q; id qđ Pythagoras uult in amicitia: ut unus fiat ex pluribus. Magna etiam illa communitas est quæ conficit' ex beneficiis ultro & citro datis acceptisq;. Quæ mutua & grata dum sunt inter quos ea sunt firma

ut iuuenes maiorum suorum uirtutem ante oculos semp habeterent: a qua degenerare turpissimum ẽ. Eisdem sacris. nam ciues habebant quædam sacra peculiaria: ut fabiorum familia: claudiorũ. emiliorũ: corneliorũ: & sic de similibus: ad quæ uocabãt nisi gentiles. Vnde Fabius maximus cũ eẽt dictator: & pugnaret cõtra Hãnibalẽ. dimisso exercitu Minutio magistro eqtum: romã redit sacrorũ causa: quæ fabiorũ peculiaria erãt. Et cũ capitoliũ obsideret a gallis: unus ex Fabiis egressus est sacrorũ causa. Sepulchra cõmunia dicũtur i quæ plures possunt
Martianus iferre mortuos suos. In cõe autem sepulchrũ ingt Martianus. li. i. digesto. i qđ ẽt iuitis cæteris licet mortuũ iferre: sed i alienũ concedente domino licet iferre. & li. xi. Gaius ait. Monumentũ est qđ memoriæ seruandæ gratia existat. Familiaria sepulchra dicunt: quæ quis sibi familiæq; suæ cõstituit. Hæreditaria autẽ quæ quis sibi hæredibusq; suis constituit: uel q̃ paterfamilias iure hæreditario acquisiuit. Sepulchrũ est in
Vlpiãus. quit Vlpianus ubi corpus mortui ossaue hominis condita sunt. Sed omniũ societatum. hic est alius gradus societatis: quam dicit esse cæteris præstãtiorem. Nulla. ex omnibus societatibus. Præstantior excellẽtior: quoniã quæ super honesto fundat & uirtute: & non super turpe aut utile. & ideo cæteris. Firmior. idest stabilior: quoniã amicitia quæ ẽ ,ppter aliquam uoluptatem: aut utilitatẽ nõ est firma: sed remota causa remouetur effectus. Illa solũ durat: quã uirtus conciliat. Phi
Aristo. losophus sic ait. Bonorũ amicitia similiũq; uirtute perfecta est amicitia. & ideo rataquoniam pauci tales sunt permanet horum amicitia q̃diu sunt boni: at uirtus res permanens est. Familiaritate. amicitiæ consuetudiẽ. Illud eni. probatio ẽ. Honestum. ipsa uirtus & quicquid ab ipsa proficiscitur. honestum dicunt esse stoici id quod possessores sui nobiles facit. In alio. alieno homine nec nobis familiaritate coniuncto. Tamen. quamuis in alio. cernamus nos mouet allicitq;: ut eum diligamus i quo id honestum esse uidetur. In Lelio ait. Nihil est enim amabilius uirtute. Nihil quod magis alliciat ad diligendum quip
Plutar. pe cum propter uirtutem: probitatem eos etiam quos nũquã uidimus quodam modo diligamus. Plutarchus scribit in uita periclis. Virtus eiusmodi est ut statim rebus gestis ita afficiat homines ut non modo admirẽtur opera: uerum in auctores quoq; summo studio ac desiderio icendantur. Honestas enim ad se allicit atq; ad agẽdum statim impellit: nec imitatione ipsa spectatore probum: sed ipso opere conspecto efficitur: ut anteponenda cæteris iudicet. Et quãq̃ omnis uirtus. ponit eas uirtutes quæ maxime alliciunt homines: quoniam iustitia & liberalitas sunt ad alios. ergo is qui iustitiam distributiuam exercet & liberalitatem: amatur. q̃ dat unicuiq; quod suum ẽ: & sibi pauciora reliquit: ut lex liberalitatis dictat: qua nihil est naturæ humanæ accommodatius. Nihil autem est amabilius: redit ad id quod dixit de moribus: cum scilicet boni uiri coniunguntur fa
Phũs miliaritate. Nihil amabilius. nihil qđ magis amorem contineat Philosophus dicit. Nõ omne quod ius est amabile sed bonum. Eadem studia. quando una & eadem re delectamur. & idem est uelle nolleq;. studium est uehemens uolũtas. Vtæq;. tam & ita. Ac. q̃. & sicut. ut tam delectetur altero q̃ seipso. Id quod Pythagoras.
Pythagoras appellatus est Pythagoras q; uera non minus pythio loqueretur: qui conciliandæ amicitiæ in primis studiosus fuit: & ut dictum est uolebat discipulos suos omnia habere communia: dicebatq; non debere quenquam transgredi modum aut in cibis aut in laboribus. Venerem omni tempore grauem dicebat. & ad bonam ualitudinem minime idoneam. Interrogatus quando esset concumbendũ. respondit tum te ipso infirmior uo
Aristote. lueris. In amicitia quæ ab honestate proficiscitur. Vt unus fiat ex pluribus. Interrogatus Aristoteles quid esset amicus: respondit una anima in duobus corporibus habitans. Amicitiæ dixit eẽ æquitatem beniuolentiæ. Theodorus autem philosophus amicitiam e medio tollebat q; ea neq; insipientibus adsit neq; sapientibus: in illis enim sublato usu amicitiam quoq; dicebat euanescere. sapientes uero cum sibi ipsis sufficiant amicis non indigere. Magna etiam. hic est alius gradus. Vltro citroq; dans: ultro & citro dicitur in dictis & in factis: cum aliquem alloquimur: tunc uerba ultro quasi ultra eunt cum loquentes audimus: tunc uerba citro quasi citra ueniunt. Et sic in dandis accipiendisq; muneribus: nam cum damus tunc ultra eunt dona. cum accipimus tũc ueniunt citro. Quæ beneficia dum uicissim dantur: quoniam qui semper accipere uult: non est amicus. multum ergo debemus illis qui beneficio nos demerentur: & animo amico accipiunt qua dantur ut nobis & ipsi debere possint. & de ipsis benemeriti simus: & tum quisq; conatur ut ei cui debeamus plurimum semper debeamus
Seneca optimæ communitas uitæ & uera amicitia cõseruabitur. Vnde dicit Seneca. Pessime beneficia dant quicũq; ingratos eligunt i quos periura conferant. Et alibi dicit. q noua accipere non uult acceptis offenditur. & q festinat utiq; reddere: non habet animum igrati hominis. sed debitoris. Et grata. dixit quoniam si damus alicui q non grato aĩo accipit operam perdimus. & q tali aĩo accipit quod cum uirtute & honestate datur ingratus est. Magis esset animi ingenui aperte recusare: quod non nulli fecerunt aliquando faciuntq;: si qui boni possunt inueniri ut dicitur de phocione atteniensi legitur. Nã Antipater dicebat auctore Pultarcho i uita phocionis. duo

athenis sibi eẽ amicos phocionem. Demadẽq;. quorum alteri.i.phocio nunq̃ potuisset persuadere ut caperet. Alterum.i.Demadẽ nunq̃ potuisset dando expellere. Seneca dicit: Maledictũ incipit esse: nõ munus in quo uitius accipientis cognoscitur. Et alibi: Nõ ingratũ: sed iniustũ est superbe datum. Et alibi: Beneficiis humana uita cõstat & cõcordia: nec terrore: sed mutuo amore in fructum auxiliũq; cõmune cõstringit. Deuiciuntur. tandem colligantur stabili amicitia. Sed cũ oĩa. hic est alius gradus cæteris carior: gratiorq;: quoniã sanctissimum nomen patriæ omnia supradicta complectitur. Lustraueris. circunspexeris: & cõteplatus fueris. Ratione. intellectu. ratio est pars animi. Animo. cõtemplatione: & tota mente. Cari sunt. ꝓbat quare nulla est carior: & sic per gradus amplificat hanc cum patria coniunctionem: magna caritas debetur parentibus proxima filiis: & sic de reliquis successiue: cũ uero patriam amamus omnia cõplectamur. ergo maxima caritas patriæ debetur. Oĩum.s. quos amamus. nã qui amat patriã: etiã alios amat: sed nõ econtra. Pro qua quis bonus. lib. iii. de finibus ait. Ex quo fit. ut laudandus sit is: qui mortẽ appetat pro republi. qui docet chariorẽ eẽ patriã nobis q̃ nosmet ipsos. Oppetere. frequẽtius significat mori non fatali: sed illata morte: & ponitur cum accusatiuo: ut ĩ hoc loco: & absolute: ut apud Virgilium. Contigit oppetere. Si ei sit ꝓfuturus. utilitatem allaturus. aliter discedet ab officio: unde oportet uti prudẽtia: & cum patriæ conducit mors fugienda non est: sed appetẽda pro salute patriæ. ut de Decijs legitur: q ꝓ se romanis legiõibus deuouerũt. de Codro & similibus. Ericthei Et curtii mors laudatur: cæterorumq;: qui pro patria forti animo ceciderunt. Quo. propter quod inquit hi qui & lacerarunt: & lacerant patriam sceletanssimi habendi sunt: & sic Cicero patriæ studiosus inuehitur in syllam Catilinam: & Cæsarẽ: atq; Octauiũ: qui iam ad tyranni aspirabat: cum hæc Cicero scriberet: Detestabilior: execrabilior: & magis uituperanda: & digna odio maiore. Immanitas. feritas: & impietas erga patriã. Funditus. ab imo. Occupati sunt. idest ad unũ agũt: & moliunt Et sũt. nũc tẽpore Octauii Antonii & Lepidi: qui tres oĩa ad libidinẽ faciebant: & triumuiri dicebant. postea Octauius sublato. M. Antonio & Lepido Circeis relegato rerũ potitus est; ut prius fecerat Cæsar sublato Pompeo. Et fuerũt. tempore. s. syllæ Marii Catilinæ & Cæsaris. Sed si contẽtio posuit Cicero hactenus oĩs gradus cõiunctionis & necessitudinis: ut liquido cognosceret: qui quibus cõiunctiores sint. Nunc inquit: si uolumus facere comparationẽ & cognoscere quibus plurimum debeatur: & si contentio erit: qui sit primus: & cæteris præponẽdus humanæ societatis gradus debemus primũ locũ dare patriæ. inde aliis: quos ipse per ordinẽ ponit. Si contentio. si in contentionem per cõparationẽ deuenіatur: qbus potissimũ inseruiendũ sit. Plurimũ officii. maius officiũ: & primũ locũ. Principes. primi: quoniã nõ amare parentes: ut inqt Seneca: impietas est. nõ agnoscere insania. Quorũ beneficiis. quoniam parentes dederunt nobis eẽ. patria autem conseruauit. Philosophus agens de amicitia & iusto parentum ad filios & cõtra sic ait. Est eẽndi cã pater: qđ maximum est: & enutritionis ac educationis. Amicitia talis in excellẽtia cõsistit. quapropter & honorantur ipsi parentes & iustũ in his est q eflagitat dignitas: Maxime debent inqt filii parentibus adesse: & illis potius quæ sibi ipsis honestius est opitulari: honorẽ etiã ut diis tribuere oportet. Proximi in secundo loco. Tota domus. omnis familia: cũ qua in una domo uiuimus. Quæ spectat ĩ nos solos spem habet nec habet aliud perfugium: idest locum quo se conferat ad opem implorandam. Bene conuenientes non discrepantes a nobis in aliqua re: & maxime concordes in moribus: cũ autẽ sunt bene cõuenientes præponendi sunt cæteris amicis. Quibus cõis est plærunq; fortuna: idest status & conditio. Vnde uidemus interdum q ꝓpter unum ex ciuitate pellitur omnis familia. Illi igit qui propinqui parati sunt nobiscum oẽm pati fortunam chari nobis esse debent Vnde Cicero in quadam epistola ad Articũ sic scribit. Quiti fratris domus primo facta cõiectu lapidũ ex mea: deĩde inflãmata iussu Clodii inspectante orbe coniectis ignibus. Et ad frarrẽ sic scribit. Sed certe ad te mihi oĩa semper honesta & iocũda ceciderunt: a me tibi luctus meæ calamitatis desiderium mœror solitudo. Fortuna igitur Ciceronis cõmunis fuerat cũ frarre. Quamobrem. Concludit hãc partem ostendens supradictis nos debere præsidia uitæ. Quamobrem. igitur cum hi sint necessitudinis gradus. Necessaria præsidia alimenta & defensio præsidium est qđ alicuius auxilium comparatur. Pompeius ait præsidium dicitur qđ pro utilitate & salute alicuius auxilii gratia præponitur. Subsidium q positum est ad subueniendum laborantibus. Vlpianus ait. præsidium est auxilium principale: nam subsidium dicitur id quod in auxilium succedit. Hic Cicero accipit præsidia simpliciter pro quibuscunq; auxiliis. his maxime potissimum ante omnis alios. quibus etiam post illos debemus. His parentibus liberis familiæ propinquis. necessaria. sine quibus uiuere nõ possunt. & ea omnia quæ pertinent ad uitam degendam his pbenda sunt. Vita autem. postq̃ determiauit & docuit qbus potissimum debeantur p̃sidia uitæ: ponit ea quæ ĩter amicos esse debent. Vita. consuetudo uiuendi.

deuinciuntur societate. Sed cũ oĩa rõne aĩoq; lustraueris: oium societatũ nulla est gratior: nulla carior: q̃ ea q̃ cũ repu. est unicuiq; nostrũ. Chari sunt parẽtes: chari liberi: ꝓpinqui familiares. Sed omnes oium charitates patria una cõplexa: ꝓ q̃ qs bonus dubitet mortẽ oppetere si ei sit ꝓfuturus? Quo ẽ detestabilior istorũ immanitas: q lacerarũt oĩ scelere patriã: & ĩ ea funditus delẽda occupati: & sũt: & fuerũt. Sed si cõtẽtio qdã & cõparatio fiat: qbus plurimũ tribuẽdũ sit officii principes sint patria & parẽtes: quoꝝ beneficiis maxime obligati sumus. proximi liberi: totaq; domus quæ spectat in nos solos: neq; aliud nullum potest habere profugiũ. Deinceps bene conuenientes propinqui: quibus cõmunis plerũq; fortuna est. Quaobrem necessaria præsidia uitæ debentur his: maxime quos ante dixi. Vita au

Oppetere

Phũs

Præsidiũ

Subsidiũ

Consiliū Victus cōis.ratio uiuendi.i.uiuere simul ut decet amicos. Consilia.consiliū est scia inspiciēdi q̄ nam & quo
pacto agētes utiliter operemur & i cōi uita mutuis consiliis īdigemus & sermonibus. Cohortationes.ad bo
Phūs nas artes & ad aliqd agendū. Phūs sic ait. Lota non dissoluunt amicitiam sed opatioñé.q̄ si diuturna absētia fue
rit:amicitiæ quoq; obliuioné efficient. Vnde dictū ē: taciturnitas cōplures amicitias dissoluit. Aspicere amicos
iocundum est:præsertim ei q calamitatibus pmit.fertq; psidiū aliquod cōtra dolores .consolationē.n. ipe ami/
cus & uerbis & aspectu afferre pōt:mō sit dexter:scit nāq; mores quibus gaudet atq; dolet. His qui emendari/
possunt magis ferendū est i moribus auxiliū
q̄ i pecuniis quāto præstātiores sunt & magis
amicitiæ ppri. Cōsultationes i doloribus &
Consola aduersa fortuna. Cōsolatio est doloris dimi/
tio nutio. Solatiū fit re:consolatio uerbis. Quin
Solatiū tilianus ait. Cæcitatis miseræ solatiū ē hēre rē
uidēriū.& alibi:obuiā cōsolatōibus itis. Sola/
mē ē magis poeticū.ut Vir. Solamēq; mali de
collo fistula pēdet. Obiurgatōes. cuius au/
res inqt i Lælio ueritati clausæ sunt:huius sa
lus despanda est. Obiurgatōes i amicitia grǽ
sunt: quæ aculeos habent: dolores uero non
habēt. compungimur enim censoris ser/
monibus: sed beniuolentiæ delectamur se/
dulitate:inquit Ambrosius. debemus igitur
amicum obiurgare: si quando ab officio di/
scesserit. Iurgium proprie est īter propīquos
& amicos. Vnde Simon Terētianus dicit sibi
non esse satis causæ ad obiurgandum. Vi/
gent.exercentur in primis. Cōiugauit.cō/
iunxit bonos uiros quadā necessitudine:quo
niam nititur honesto & durat.

tem uictusq; cōis:consilia:sermones:cohortationes:cō/
sultatōes:īterdum etiā obiurgationes in amicis uigent
maxime. Estq; ea iocundissima amicitia: quā similitu
do morum coniugauit.

De officiis a circunstantia.

Sed in his oībus officiis tribuēdis uidēdū erit
qd cui maxie necesse sit:& quid qsq; nobiscū
uel sine nobis:aut possit conseq.aut non pos/
sit. Itaq; non iidem erunt necessitudinum gradus qui
& temporum. Suntq; officia quæ aliis magis q̄ aliis
debeantur: ut uicinum citius adiuueris in frugibus
percipiendis: q̄ aut fratrem aut familiarem. At si lis:in
iudicio sit:propinquum potius & amicum q̄ uicinum
defenderis. Hæc igitur & talia circunspicienda sunt in
omni officio & consuetudo exercitatioq; capienda: ut

Sed in his oībus officiis,ostēdit etiā in ipsa liberalitate:ut fecit supra cū de iustitia dissereret. officia ee
a circūstantia.nā mutaſ tēpore psonæ:re.aliisq; circūstātiis. & dicit cōsiderandū esse qd cuiq; necesse
sit:& quisq; sine nostra opa cōseq.aut nō sequi possit:& ei magis debemus adesse:q plus opæ & stu/
dii nostri indigebit. Tribuēdis.cū tribuere uoluerimus hæc liberalitatis officia. Videndū. ptu/
dēter cōsiderandū. Maxime.potissimū. Ita.hoc modo si cōsidereſ:ut dixi. Nō erūt idē gradus.
nō semp habēda erit ratio necessitudinis & ppinqtatis:sed & tēporis.nā incidūt sæpe tpa:ut alicui magis debea
Ambro: mus in aliqua re q̄ fratri:& sic erit officiū a circūstantia tēporis. Nec psonarū semp inquit Ambro. Sed plerūq;
causarū & tēpo℞ platiōis sunt:ut si frater: qui nobis cōiunctissimus est nō īdiget benefici.in aliū potius cōferē/
dum est:& sic tpe mutanſ ea quæ uidenſ fieri debere.pptet necessitudinē.i.cōiūctioné sanguinis affinitaté: &
Necessi/ amicitiā. Necessitudo:ut inqt Gellius lib. xii. diciſ ius quoddā & uinculū religiosæ cōiūctionis.in lib.ueterū te
tudo petiſ necessitudinē dici pro eo qd' necesse est: sed necessitas pro iure officioq; obseruantiæ affinitatis ue infre/
quēs q̄q qui ob ipsum ius affinitatis familiaritatis ue cōiuncti sunt:necessarii dicunſ. Cæsar qdē necessitaté po/
suit pro necessitudine.i.iure affinitatis. Eqdē inqt mihi uideor p nostra necessitate:nō labore:nō opera:nō idu
stria defuisse. Gradus qui descripti sūt.i.nō debemus semp hos gradus seruare:ut dictū ē:quoniā aliquando
Phūs rōne tēporis aliq præponēdi erūt:qui simpliciter nulla circūstantia urgēte postponendi essent. Philosophus in
secūdo ethices sic ait:oportet ipsos agētes ea semp cōsiderare: quæ ad tēpus accōmodanſ: quēadmodū medi/
cina fit:& gubernādi etiam arte. Sūtq; officia.ponit infima officia quæ magis uni q̄ alteri debenſ ratione tēpo
Salomō ris. Vt uicinū Salomon dicit:Melior est uicinus in pximo:q̄ frater pcul habitās. Ideo inqt Ambro. Plerūq; ami
citiæ beniuolētiæ qsq; cōmittit:q̄ fratris necessitudini. Et uicinitas:ut ait Terētius paffinitate q̄dā est. Familia
rem.amicū. At si lis.i.si ppinquus litigat:& uocaſ in ius illiq; negociū exhibeſ ei potius debemus patrocinīū
q̄ amico aut uicino. Propiquū potius.& sic multo magis fratré. Hæc igiſ & talia.cōclusio est quæ præcipit
capiendá esse exercitationé: & oīa quæ de liberalitate dicta sunt:circūspicienda:ut quicqd cuiq; debeaſ scire di/
spicereq; possimus:& habitū uirtutis habeamus q̄ assuetudine fit in nobis:nō natura ut in principio disputatū
est. Hæc quæ dicta sunt cautiones & circūstantiæ. Et talia.similia quæ esse possunt. In omni officio.cum
uolumus eē officiosi:& aliquod officiū alicui præstare: & i beneficio collocādo. Cōsuetudo.usus & assuetu/
do quæ fit i nobis moralis uirtus. Exercitatio.in ipsis officiis præstādis:ut iudicare sciamus. Vt boni.iusti.
Ratiocinatores.calculatores ita dicam:quoniá calculari barbarū est.& mercatores: & qui psunt rōnibus: fa/
ciūt suos cōputus.idē sūt rōcinatores:quoniá faciūt rōnē īpēsarū & redditus: & sciūt cōputare supputareq; q̄tū
rōnibus addaſ:q̄tū debeaſ cuiq;:& qsq; q̄tū debeat. Vnde ut supra dictū ē.rōnariū dī liber:q cōtinet has rōnes:
ut sūt nūc libri mercato℞.sic faciēdū ē i officiis: & loqſ p trāslationē arithmetice Ci. q̄ cōsistit i rōnibus & calcu
lis:ut cognoscaſ qd reliquū sit:& qd aliis:q in nos beneficia cōtulerūt:debeamus. Est.n.spectādus aīus dāns:nō
munus: & oīa ea diligēter cōsiderāda:quæ Cice.posuit:ut sciamus cōstituere qd agendū sit in officio præstādo
Seneca beneficiisq; collocādis. Sapiēs inqt Seneca:examinabit secū q̄tū accepit:a quo:quādo:ubi:quēadmodū. Itaq; ne/
Metro/ gamus:quēq̄ scire gratiā referre:nisi sapienté:nō magis q̄ beneficiū dare qsq̄ scit: nisi sapiēs hic.s.qui magis gau/
dorus det dato q̄ alius accepto. Metrodorus ait:Solum sapientē scire gratiā referre. Deducendoq; numerū.sut fa/

ciũt arithmetrici & calculũ:nam debemus cõsiderare circũstãtias:mores:beneficia collata prius in nos: animũ dantis:& postea rõcinari:& iudicare quid pstãdũ sit cuiqȝ. Quo reliqui sũma fiat.qd relinquat:quod aliis debeamus. Mercatores faciunt rationẽ omniũ quæ dant & accipiũt & faciunt sũmã:ut quid debeat aliis sciant : & quid ipsis debeat. Reliqui de reliquo qd relinquat in sũma quod aliis debeamus. Ex quo.i.ex qua supputatione & rõcinatione. Intelligas.cognoscas. Quãtũ cuiqȝ debeat. quod officiũ cuiqȝ prestãdũ sit : & qui sint ꝑponẽdi in beneficio collocando:quod iudicari recte nõ potest:nisi affuerit exercitatio in ipsis actionibus. Vnde opus est lõga experientia. Sed ut nec.q̃uis inquit Cicero:officia cognouerimus: tamẽ nisi ea exercuerimus:nihil ampla laude dignũ fiat:quoniã ut sciamus quãtũ parẽtibus fratri amico.alienis hoĩbos atqȝ uicino debeamus. exercitatione opus est & usu:quoniã uirtutis laus in actione cõsistit. Et ꝓbat hoc cõparatiõe medicorũ:imperatoꝝ:& oratoꝝ: qui q̃uis in eorũ professionibus scientis clarissimi sint:tamẽ nisi habeãt exercitationẽ: parũ uel nihil faciũt:quod ampla laude dignũ sit. Sic hi qui præcepta officioꝝ callẽt:nisi ipsi eadẽ quæ præcipiũt faciant:laudẽ nõ merent. Vnde debemus alios & opa & uerbis ad officia dirigere : ne uirtutis simulatores uideamur. Ideo auctor nostræ salutis cœpit facere & docere.& carpunt illi:qui cũ aliis uirtutẽ ꝑdicauerit: eosqȝ ad tẽperantiã hortati fuerint:ipsi uoluptatibus & luxuria defluũt. Aptissima ẽ hæc cõparatio cũ hoĩbus.s.reip.opportunis.

boni ratiocinatores officiorum esse possumus:& addẽdo deducendoqȝ uidetur : quo reliqui summa fiat. Ex quo quantũ cuiqȝ debeatur intelligas. Sed ut nec medici:nec iperatores:nec oratores:q̃uis artis præcepta perceperint:qcq̃ magna laude dignũ sine usu & exercitatione cõseq possũt:sic officii cõseruãdi præcepta tradũtur:illa quidẽ ut faciamus ipsi. Sed rei magnitudo usũ quoqȝ exercitationẽqȝ desiderat. Atqȝ ab his rebus quæ sũt iure societatis humanæ quẽadmodũ ducat honestũ:ex quo ortũ ẽ officiũ satis fere diximus.

Fortitudo & magnanimitas.

Ntelligẽdũ est ãt cũ ꝓposita sint genera q̃tuor e quibus honestas : officiumqȝ manaret:

Nã medici corpora cucãt:oratores agenda persuadẽt. deducũtqȝ mẽtes audiẽtiũ quo uolũt:& ad quoscũqȝ affectus. Imperatores aũt exercitus extra rẽ gerũt:q nisi fuerint usu edocti:q̃uis militaria ꝑcepta didicerint : maximas calamitates interdũ & plerũqȝ afferũt patriæ. Sic orator q̃uis teneat artis ꝑcepta:tamẽ sine exercitatiõe parũ facit. Hoc idẽ in medico ẽ:qui potissimũ exercitatiõe indiget. Et sic diiudicare quid cuiqȝ debeat:est q̃dã ars quæ indiget exercitatione & usu:ut aliæ artes & ꝑcepta quæ pfectionẽ nõ cõstituũt sine exercitatione. Vsu. assuetudine. In rhetoricis sic ait. Oratori minimũ est de arte loqui:sed multo maximũ ex arte dicere. Scire inquit philosophus in qnto ethices : quonã modo ad sanitatẽ efficiendam:& cui & quando sint tribuenda ea quæ saluberrima sunt:tanta est difficultas scire quãto est medicũ esse. Idem in secundo sic scribit. Cum autẽ præsens tractio nõ cõtemplationis sit ut cæteræ gratia.nõ enim ut sciamus quidnam sit uirtus:sed ut efficiamur boni consideramus. nam nulla ipsius esset utilitas de actibus : quonã modo sint agendi considerandũ est.hi nãqȝ sunt auctores ut tales ipsi habitus fiant. Sic.pari mõ.adaptat cõparationẽ. Officii conseruandi:ut officiũ recte conseruetur & præstetur. Traduntur.scribuntur & dantur:aliis:nõ ut solum sciamus quid sit officium.sed ut faciamus.cognoscere enim officia:& illa nõ præstare:nulla est utilitas illa cognoscere: ergo officium recte præstãdũ est:si boni esse uoluerimus. Vt faciamus.ut nos exerceamus ipsa officia:quæ non possunt recte præstari sine exercitatione:& ita faciamus ut præcipitur.non enim laudantur hi qui solum uerbis philosophantur.uita autẽ luxu defluit. Sed rei magnitudo.istoꝝ officioꝝ diiudicatio & difficultas in officiis præstãdis. Vsum.assuetudinẽ ut possit recte eẽ plecta. Atqȝ ab his rebus.cõcludit Ci.hãc disputationẽ de iustitia & liberalitate dicens satis dictũ eẽ de iustitia.& his q̃ ad humanã societatẽ tuẽdã ptinẽt.& q̃mo ab ipis ducat honestũ:a quo oritur officiũ:qđ semp ad boni tendit:& nõ dicitur officiũ:nisi honesta sit actio:& sic his absolutis utitur transitione ad danda ꝑcepta fortitudinis:quæ est tertia uirtus in ordine. In iure societatis hũanæ. Iustitia & liberalitate:quibus humana societas cõuersatur. Ducatur.fiat.formet habeatqȝ originẽ. Ex quo.honesto originẽ habet officiũ Nã est qcqd honeste agitur. Satis fere.uitat arrogãtiã.noluit.n.dicere ut iure suo potuisset: sufficit. Diximus Hoc aũt seruãdũ ẽ in oĩbus actionibus & rebus.ne arrogantes uideamur & nimium insolẽtes.& qui nobis ipsis nimium placeamus. Fere:quasi sufficienter ut pauca in his quæ ad iusticiam pertinent desiderentur.

Ntelligendum est autem. Proposuit Cicero quattuor fontes officiorum:idest uirtutes:a quibus oritur honestum. Prudentiam. Iustitiam fortitudinem: & temperantiam. Postq̃ de prudẽtia & iustitia cui adnexa est liberalitas disseruit.& quid quoqȝ tempore agendum sit pscripsit & docuit.transit ad fortitudinem & magnitudinẽ:Intelligendũ est aũt. Sed scire oportet inquit Splẽdidissimum:clarissimum & amplissima laude dignum.uult Cicero. In.ii. Tusculana.ut dictum est ; uirtutis nomen non esse proprium oĩum uirtutum: sed fortitudinis :a qua quæ cæteris antecellit:omnes nominatæ sunt. Appellata inquit ẽ ex uiro uirtus. Viri autẽ propria ẽ fortitudo:cuius munera duo sunt.mortis dolorisqȝ cõtẽptio. Vtẽdũ ẽ igr his si uirtutis cõpotes uel potius si uiri uolumus eẽ:quoniam a uiris uirtus nomẽ ẽ mutuata. Plutarchus ait in uita Coriolani. Disciplina militari romana gloria maxime floruit. Testimonio est ipsam uirtutẽ unico fortitudinis noĩe appellatã:idqȝ quo ꝓprie fortitudinẽ uocãt:cõegeneris eẽ uocabulũ.iõ dicit Cice.id uideri maxĩe clarũ & illustre: quod forti aĩo factũ sit:atqȝ oĩa humana uincẽre patienteqȝ dolorẽ. Nã fortis & magnanimus putat oĩa humana esse inferiora se & sua præstantia:eaqȝ patuifacit:& superat ois dolores. quoniam ut uolunt stoici opinio facit nõ natura. Vnde laudatur Possidonius: ad quem cũ pompeius decedẽs;ex Sy-

Philosophus

Plutar.

ria Rhodũ uenisset: eumq; salutasset ægrotãtẽ. dixit se moleste ferre, q̃ possidoniũ disputãtẽ audire nõ posset. respondit Possidonius: Non cõmittã ui dolor corporis efficiat ut frustra tãtus uir ad me uenerit: cũq; quasi faces ei dolores admouerent, sæpe dixit: Nil agis dolor. q̃uis molestus sis: tamẽ nunq̃ te eẽ malum cõfitebor. De

Plinius quo Plinius lib. vii. præbuere & Romani procerer etiam exteris testimonia: Cneus Pompeius confecto Mitridatico bello intraturus Possidonii sapientiæ professione clari domũ, fortes pcuti de more a lictore uetuit: & fasces lictorios ianuæ submisit is cui se oriens occidensq; submiserat. Fortitudo & mediocritas circa timores & fi

Fortis ducias. Fortis pprie dr̃ q circa honestã mortem & ea oĩa quæ repente eueniunt: atq; afferũt mortẽ: ĩterritus est: ut sunt ea quæ in bello contingunt. Et patitur oĩa fortis honestatis cã: quæ ẽ finis uirtutis: & p dignitate ut rõ iubet: patiẽ & agit. aliqua tamẽ timenda sunt

Aristo. inqt Aristo. & nõ uiolaẽ fortitudo. modo honestũ ẽ ea timere: negligere aũt turpe. ut ẽ i

splendidissimũ uideri quod aĩo magno elatoq; humanasq; res despiciẽte factũ sit. Itaq; i pbris maxie in pmptu est si qd tale dici potest. Vos &eni iuuenes animos geritis mulieribus. Illaq; uirgo uiri: & si quid est eius.

famia quã qui timet pbus dicitur & uerecũdus. qui uero nõ timet dicitur ĩpudens: debemus timere pudicitiæ mulierũ nostrarum. Timẽda est inuidia & cætera idgenus. q̃ cũ negligũtur dedecus afferũt: & ea q̃ trãscendunt naturã humanã: ut fulmĩa inundationes: & similia: q̃ homo spernere nõ põt. quoniã plus possunt q̃ hoĩs natura: ut terremotus: tempestates. uir fortis circa terribilia & ea quidem maxĩa uersatur. Nã nihil est tolerantius maloꝝ uiro forti: & mors ẽ ultimũ oĩum terribiliũ: nã aufert oẽ bonũ qđ ẽ in uita. & illi fortes sunt. qui i subitis casibus nulla cõsolatione præmissa agũt p̃clara: quia uidẽtur hr̃e bitum fortitudinis: & eẽ naturaliter fortes

Aristo. & fortitudo qdẽ dolores affert: & iõ laudatur. difficilius. n. ẽ iquit Aristo. dolores ppeti q̃ uoluptatibus abstiere Mors atq; uulnera forti uiro molesta sunt: fert tamẽ ppter honestatẽ: dolet aũt & maxime qui oĩ uirtute p̃ditus ẽ: qa maxime dignus ẽ uita: maximisq; bonis priuaẽ: fortis est tamẽ & multo magis: quoniã honestatẽ cæteris rebus anteponit; unde illi sũt p̃stãtissimi militer: q habẽt aliqđ uestigiũ ipsius fortitudinis sine aliis bonis: q̃ si haberẽt nõ ruerẽt i picula. Qui timẽdo exupat: & cõfidẽdo deficit timidus dr̃: q nõ timẽdo exupat: dr̃ insanus uel stupidus: si nihil oĩno timet: ut motus terræ: aqrũ inundatiões: & illa oĩa q̃ timẽda sunt: cũ supent naturã humanã: ut necesse sit ipsa timere. Ille q cõfidẽdo exupat: audax ẽ: & imitaẽ in principio fortẽ: sed cũ ad picula uẽtũ ẽ: dat terga: & fit timidus. Fortis eni oĩa hũana tolerat & cõfidit: quoniã cõfidere ẽ hoĩs bona spantis. Timemus iure: ut dixi ea q̃ terribilia sũt: & cũ morte: q̃ ẽ in bello: nihil sit terribilius: & uirtus uersẽ circa terribile: ac difficile sit: ut fortitudo pprie i morte sit q̃ in p̃lio ẽ: fitq; cũ maxĩo piculo. Fortitudo inqt plato efficit ne

Plato inter picula & terrorera iustitiæ tenore deuiemus: & fortitudinẽ: ut uolũt stoici sequunẽ cõstãtia atq; ualitudo.

Seneca fortitudo iqt Seneca cõtẽptrix timẽdoꝝ est. Terribilia & sub iugũ libertatẽ nostrã mittẽtia despicit: puocat: frãgit. fortitudo ut idẽ finit in rhetoricis ẽ cõsiderãda picoloꝝ susceptio & laboꝝ ppessio. eius comites sũt magna

Fidentia

Patientia nimitas fidẽtia patiẽtia & pseuerãtia. Fidẽtia est p quã magnis & honestis multũ ipse aĩus in se fiduciæ cũ certa

Perseuerãtia spe collocauit. Patiẽtia ẽ honestatis aut utilitatis causa rerũ arduarũ: ac difficiliũ uolũtaria & diuturna ppessio. Perseuerãtia ẽ in rõne bene cõsiderata stabilis & ppetua pmãsio. Elato. forti & tanq̃ loco edito spernẽti ea q̃ alii timẽt. Humanas res: oĩa q̃ accidere hoĩ possunt: quæ tamẽ nõ trãscendunt uires humanas: fortis despicit. & oẽs res humanas: ĩfimas: & caducas: & oĩa tela fortunæ paruifacit: ad oĩs euẽtus tolerandos erecto aĩo paratus. Nã magnanimitas: de q̃ post diceẽ: est sciẽtia & uirtus q̃ habitũ facit celsiorẽ oĩbus q̃ cõtingere possunt æquabiliter bonorũ & maloꝝ. Genera quattuor: uirtutes: & fontes officioꝝ. E quibus uirtutibus; scilicet actio honesta & officiũ. Manaret. orĩretur tanq̃ e fontibus. Itaq; igiẽ cum splẽdidissimũ sit quod magno animo sit. Vituperãdi sunt illi qui gerũt animos muliebres. In probris cõtumeliis: & cũ uolumus aliquẽ uituperare dicimus illum habere animũ muliebrẽ & timidũ: quoniã ut dictũ ẽ: fortitudo pprie uiroꝝ est: & qui eã nõ habẽt: uiri nõ sunt sed fœminæ: quod cũ alicui potest dici: maximũ ẽ dedecus. probrũ est dedecus & cõtumelia. Maxime in prõ

Probrũ mis. In prõptu: quod cito uenit in mẽtẽ: & p maximo probro alicui obiiciẽ: sed qd eiusmodi dici põt. Taleq̃le est hoc quod Ennius cecinit in dedecus iuuenũ romanoꝝ qui magnitudine animi superabanẽ a uirgine. Vos eteni iuuenes: Carmẽ est Ennii: quo iuuenes romanos ignauiæ accusabat: qui a Clelia uirgine: quæ obses fuerat apud Porsẽnam superabanẽ. Illa eni ad suos tranauit. Vnde Romani ob id statuã illi erexerũt equestrem in edito loco uiæ sacræ. Muliebres timidos & ignauos. i. Meticulosi estis ut solent esse mulieres: quod a uiro alienũ oĩno esse debet: & apud persas auctore herodoto maxime pbro dabaẽ audire se eẽ muliere ignauiorẽ. Seneca dicit. Clelia equestri insidens statua in sacra uia celeberrimo loco exprobrat iuuenibus nostris puluinũ ascendentibus in ea illos urbe sic ingredi: in qua etiã fœminas equo donauimus. Illaq; uirgo. i. Clelia quæ cõtempto Porsẽna & aquis ad suos oatauit. Viri. i. Illa uirgo est aĩo forti: ut debẽt esse uiri. habet inqt aĩos dignos uiro. Et si qd est huiusmodi cuiusmodi est hoc quod sequiẽ: in quo arbitror esse mendam: quoniã ratio grãmatices nõ patitur: ut salmacida spolia dicamus; est igitur salmaci casus uocãdi: & ut ita legã adducar auctoritate sex. Põpei in cuius uetustissimo codice in fine. s. xviii. li. sic legiẽ. Salmacis noĩe nymphæ cæli: & terræ filia ferẽ causa fõtis halicarnasi aquæ appellandæ fuisse salmacidis: quã qui bibisset uitio ĩpudicitiæ mollesceret ob eã rem q̃ id eius aditus angustatus parietibus occasionẽ largiẽ iuuenibus petulãtibus pueroꝝ puellarũq; uiolandarũ: quia non patet effugiũ. Inde Ennius salmacidas spolia sanguine: hæc sunt uerba Põpei. Carmen ẽ igiẽ Ennii quo illorum mollicie taxat; & ignauiã: qui spoliis adẽptæ alicui pudicitiæ gaudẽt: & id exercẽt quod ipsis notã luxus infamiæ atq; ignauiæ inurit. Inquit igiẽ o salmaci tu das spolia parta sine labore: qui generosos animos; & a natura bene ĩstitutos nutrit: & sanguine: qđ est cõtra naturã uiri fortis: qui in piculis uersaẽ erecto animo: & pro

Salmacis decoro seruãdo nõ parcit sanguini. Salmacis fons est Cariæ regionis. de quo Strabo ait libro. xiiii. salmacis fõs,

nescio q̄obrē calūniatus tanq̄ emolliēs eos: qui ide bibūt: hominū enī mollicies uidet̄ ab aere uel ab aqua causā trahere: cū ea minime sint causa mollicei: sed diuitiæ & uictus incōtinētia. Salmacis nympha dicit̄ rapuisse hermaphroditū: & fuisse mollē: & eius aquā epotā molles effecisse. cū talia possunt alicui merito dici: maximū ē ꝓbrū. cū aūt laodat̄ aliqs ob fortitudinē: præclarissimū est: & pleno ore sonādū: & affert exēpla eoꝝ: qui pugnādo fortiter & pro patria occūbentes rhetoꝝ ꝑconiis celebran sunt: possumus etiam spolia parta sine la boce salmacia appellare: & Salmacias baias dixit Martialis. ex formulis grāmatices non dicitur salmacidus: sed salmacius.

modi Salmacidas spolia sine sanguīe & sudore. Cōtraque in laudibus quæ magno aio & elato fortiter excellēterq; gesta sūt ea nescio quō q̄si pleno ore laudamus. Hinc rhetorū campus de maratone: salamine: plateis:

Cōtra. ex alia parte: rū aliquem laudamus ob fortitudinē. In laudibus. rū aliquē laudamus. Elato humana spernente: quod est ꝓprium magnanimi. Fortiter. contra illud: quod dixit. i probris gentis animū muliebrē. Excellēter. contra illud. sine sudore & sanguine. Ea quæ tali aio gesta sūt. nā gesta ꝓprie dicunt̄ in rebus grauioribus. Nescio Gesta

quomodo. idest modo quodā mirabili: & cū quadā admiratione. Pleno ore. maximis laudibus & amplo ꝑconio. Idem in secūdo de oratore sicait: gratissimo laus eorū factorū habetur: quæ suscepta uident̄ a uiris fortibus cū labore ac periculo ipsorū hæc habent uberrimā copiam ad laudandū: q; & dici ornatissime possūt & audiri facillime. Hic. ex hoc quoniā sūma est laus fortitudinis: quæ in bello se pro patria & honestate ostentat. Ex hac igitur fortitudinis laude. Campus. materia ingens proposita ad dicendū ipsis oratoribus est laudem fortiū uirorū. Plato in epitaphio sicait. Videtur apud plurimas gētes præclarū esse in bello mori. Etenī qui sic e uita migrat funere honestat̄ & sepulchro: & siue pauper qs ita decedat laudatione nō caret ex hoc intueri licet Plato quāta illorū uirtus fuerit: qui in Marathone barbarorū iperū sustinuerūt. eorūq; superbiā domuerūt: primi sane de barbaris triūpharūt: & exemplo reliqs ostēderūt persarū aut inexpugnabilē eē. Secūdā palmā his tribuimus: qui ad salamina pugnauerūt. Tertiū bellū affero quod in plateis gestū est salutis græciæ causam exercesse cōmune uero id iam atheniensibus & lacedæmoniis facinus. De marathone. de laudibus eorū qui fortiter pugnauerunt in campis marathonis. Nam qui in illa pugna occubuerunt quotānis laudabantur. Et extat oratio lysiæ in laudem eorum: qui ceciderūt ad Marathonē. Orator est qui causas orat: uel ī iudiciis: uel in concionibus. Rhetor est qui artem docet orandi. Cicero hic more græcorum loquutus est: qui rhetorem pro utroq; accipiūt. Declamator est: qui studēs apud rhetorē in cōuentu scholasticorū fictā causam orat: ut postea in ueris causis orare possit: & ex umbra in solem puluerēq; prodire. Marathon campus in Attica regione denominatus a Maratone heroe ubi Melciades dux Atheniensium persās uicit Artaphrene & dati ducibus Darii cæsis hostium ducentis milibus peditum: & decem milibus equitum: ut quidā uolunt. Herodotus autē libro. vi. dicit apud Marathonē occubuisse persarū circiter sex milia trecentos. Atheniensiū uero centū &. lxxxxii. Darius rex persarū intulit bellū Atheniēsibus ægre ferens ab illis contra se Ionas adiutos esse: quos nauali ꝑlio superauerat. Itaq; athenienses nō expectato auxilio lacedæmoniorū: qui socii erant: & se plenilunii religione ipediri dicebant: quoniā plena luna quattuor diebus putabant nefas esse emittere exercitum. instructis decē milibus ciuium & mille ex his: qui ex plateis uenerant aduersus tot milia hostiū in campis Marathonis duce Melciade pugnauerunt: quem tanta fiducia cepat; ut auctore Trogo: & plus esse præsidii in celeritate q̄ in sociis lacedæmoniis duceret. pugnatum est tanta uirtute: ut hinc uiros. inde pecudes putares. Victi persæ in naues confugerunt: ex quibus multæ submersæ: multæ captæ sunt. In eo prælio tanta uirtus singulorum enituit: ut cuius laus prima esset difficile iudicium uideretur: & maxime callimachi: & Cynegiri militis: & Themistoclis adolescentis. In quo iam tunc indoles futuræ imperatoriæ dignitatis apparuit. Cynegyrus Euphononis filius dum summā puppim apprehēdit: abscissa manu bipēni cecidit. Salamīne: Apud salaminem īsulā quæ est contra atticam Xerxes Darii filius uictus fuit ab atheniēsibus pugna nauali duce Themistocle. Plateis. plateæ oppidū boetiæ ubi pausanias & Aristides ꝓfligauerūt Mardoniū Xerxis ducē: qui ueluti ex naufragio rū paucis effugit. castra referta regalis opulentiæ capta sunt. Inde primū græcos diuiso inter se auro ꝑsico diuitiarū luxuria cepit: prius enī negligebant. Ideo Demaratus Xerxi dixit: Græcia semper fuit alumna pauptatis hospes uirtutis: quā a sapia asciuit: & a seuera disciplina. hāc usurpās Græcia & pauptatē tuet̄ & dominatū. uictoriā ad plateas sibi uēdicabat pausanias tripode aureo īscripto & Apollini dicato: Mardonius erat Xerxis cōsobrinus Gobris sororis Darii filius ab Annesto spartiata occisus ē saxo adacto in caput ut Plutarchus scripsit in uita Aristidis. Pausanias lacedæmōius fuit cleombroti filius. Aristides atheniēsis. Thermopylis Thermopylæ sunt locus angustus & fauces ad ætham mōtem thessaliæ a qbus angustiis & faucibus pylarū. i. portarū nomē assumpsit: Iuxta q̄s sunt aquæ calidæ: unde Thermopylæ dicūt̄. i. thermaꝝ portæ. aquæ illæ dicatæ erant herculi. Liuius li. vi. decadis belli macedonici sic scribit. Id iugū sicut apēnini dorso Italia diuidit̄: ita mediā græciā diuidit a leucade: & mari ad occidentē ad alteꝝ mare orienti obiectū tendit extremos ad oriētē mōtes æthā uocāt. In cuius ualle inter ē nō latius q̄. lv. passus: hæc una uia militaris est qua traducti exercitus si nō ꝓhibeant̄ possint. Ideo pylæ & ab aliis quia calidæ aquæ in ipis faucibus sūt Thermopylæ locus appellat̄. Nobilis lacedæmonioꝝ aduersus persas morte magis memorabili q̄ pugna: Sunt ibi inqt herodotus calida lauacra. quæ ollas uocant idigenæ: ad os ingressus ædificatus ē a phocēsibus murus metu thessalorum: sup quem olim pylæ. i. portæ erāt Vbi leonidas dux lacedæmonioꝝ Anazandridæ filius. ccc. lacedæmoniis castra q̄ngentoꝝ milium persarum noctu inuasit. pugnatum est ardenter a principio noctis usq; ad magnam partem diei: ad postremum non uicti: sed uincendo fatigati inter ingētes occisorum caternas: nā. xx. milia barbaroꝝ illic ceciderūt: fortissime mortem oppetiere: quibus postea erecta fuerūt sepulchra cū titulis. In. ii. Tusculana. dicit. Sed qd duces & principes nominē cū legiones scribat Cato sæpe alacres in eū ꝓfectas unde redituras se non arbitrarētur? pari animo la/

Margin notes: Orator — Rhetor — Declamator — Marathō — Salamīe

cedæmonii i Thermophylis occiderūt: de qbus hæc Simonides scripsit. Dic hospes spartæ nos te hic uidisse ia/
cētes. Dū sanctis pr̄iæ legibus obsequimur. Quid ille dux Leonidas dixit: pergite aio forti lacedæmonii: hodie
apud inferos forte cœnabimus. Seneca dicit. Leonidas cōmilitones sic allocutus ē. prādete tanq̄ apud īferos cœ/
naturi. Cū lacedæmonii illas custodirēt angustias: qdam hostis in colloquio dixit solē præ multitudine iaculo
rum & sagittarum nō uidebitis respōdit: Dieneces lacedæmonius: ergo sub umbra pugnabimus. Leuctris
leuctra oppidū boetiæ: ubi epaminūdas thebanus lacedæmonios uicit. adeoq; attriuit: ut postea imperiū recu/
perare non potuerint: De quo sic scribit Tro
gus lib. v. Fuit autē incertū uir melior an dux
esset. Nā & impium non sibi sed patriæ sem
per quæsiuit: & pecūiæ adeo contēptor fuit:
ut sumptus funeri defuerit gloriæ quoq; nō
cupidior q̄ pecūiæ: qppe recusanti oīa impia
ingesta sunt honoresq; ita gessit, ut non acci
pere ornamentum sed date ipsi dignitati ui/

thermopylis: leuctris: Stratocle: Hinc decii. hinc. Cn.
& Publius Scipiones: hinc Marcus Marcellus: in-
numerabilies alii: maximeque ipse populus Roma
nus animi magnitudine excellit. Declaratur autem

deretur. Iam lr̄arum studia iam philosophiæ doctrina tāta fuit: ut admirabile uidereť unde tam insignis mili
tiæ scīa homini iesset inter lr̄as nato. Neq; ab hoc uitæ ꝓposito ratio mortis dissensit. nam ut relatus ī castra se
mianimis uocē spūmq; collegit: id unū circunstantibus requisiuit. Num cadenti sibi scutum ademisset hostis:
quod ut seruatum audiuit: allatūq; uelut laborū gloriæq; sociū deosculatus est: Iteꝝ quæsiuit: utri uicissent, ut
audiuit thebanos uicisse: bene habere rem dixit: atq; ita ueluti gratulabūdus patriæ expirauit. In. ii. Tusculana.
scribit Ci. Nū igēuisse Epaminūdā putas; cū una rū sāguīe uitā effluere sentiret: Impantē. n. p̄riam lacedæmōiis
relinq̄bat: quā accepat seruientē: sed hoc fuit in alia pugna apud Mātineā: nō in hac pugna leuctrica. Stratocles
Strabo Athēiēsiū dux auctore Aeschine pugnauit ad cheroneā urbē boetiæ ꝑ philippo rege cū libertate græciæ. Stra/
bo li. ix. loquēs de cheremonea dicit ubi philippus magno p̄lio uictis atheniēsibus & boetiis & corīthiis græciā
suo subiugauit īperio. Illic eoꝝ qui ī pugna cecidere publicū sepulchrū ostēdit. Hoꝝ fortitudinē his uerbis cele
brat trogus lib. x. Nō tamē sui imemores pristinæ gloriæ ceciderunt athenienses. quippe aduersis uulneribus
omnes loca quæ tuēda a ducibus acceperāt: moriētes corporibus texerunt. Verba æschinis hæc sunt. Terrestris
uero: res si uera fateri uolumus; omnē pincipatū thebanis cōcessit: ut nec facultatē habuerit Stratocles dux no/
Plato ster de salute militū ex sua sentētia prouidēdi. Plato in epithaphio sic ait: eos laudare par est: qui pro salute uiuē/
tiū offerre se morti nō dubitarūt. Hinc Decii. hactenus de græcis: nunc de nostris exēpla pōit. Decii se propa/
tria magno aīo deuouerūt. lib. primo de diuinatiōe loquēs de Decio patre ait. Post triēniū aūt cū cōsul eēt deuo
uisse: & in acie latinoꝝ irrupit armatus: quo eius facto supati sunt & deleti latini: cuius mors ita gloriosa fuit:
ut eādē cōcupisceret filius. Nā ī bello hetrusco ēt se deuouit ī. iiii. cōsulatu collega Fabii Maximi. Nota est histo
ria apud Liuiū. Cneus & Publius Scipiones fratres fuerūt in secūdo bello punico Hānibale Italiā lacerāte: in hi
spania occiderūt. Publius in acie hasta trāsfixus: q fuit pr̄ Aphricani maioris. Gneus ī q̄dā turri obsessus. xxviii.
die post mortē fratris īterfectus: ex quoꝝ morte & romæ & in hispania luctus fuit. Duo fulmina belli appella/
banť ab Ennio. In paradoxis ait. Quæ uis patrē Deciū: quæ filiū deuotauit ac īmisit in armatas hostiū copias:
qd duo ꝓpugnacula belli punici Cneus & .P. Scipiones: qui carthaginēsium aduētū corporibus suis interclu/
dendū censuerūt. Hinc ex hac fortitudinis laude excelluerūt: & celebrati sunt illi qui ceciderūt ad Marathonē.
Salamina plateas. Termopylas & in pugna leuctrica excelluerūt etiā magnitudine ai cælebratiq; sūt Decii: quo
niā magno aīo & elato sese morti obiecerūt: & duo fulmīa belli Sciprōes. M. Marcellus qoccīso uiridomaro du
ce insubrū apud clastidiū tertia opima spolía ioui feretrio rettulit: ut Romulus īstituerat. cæso Acrone duce ce
cinēsiū. secunda rettulit Cornelius Cossus Ceso larte colūnio. Collegā habebat Marcellus Scipionē: & cū īpru/
dens in manus Galloꝝ īcidisset: oīaq; īfesta uidisset: nec euadēdi spes dareť: in medios hostes erecto aīo irrupit
qbus iopinata audacia pculsis: ducē eoꝝ occidit: atq; īde ubi spes salutis nō fuerat: opima spolía rettulit: & me/
diolanū rū collega expugnauit. Marcellus primus romani nominis Hānibalē pluribus uictoriis elatū: & Italiā
deuastātē apud Nolā fugere coegit. Syracusas urbē Siciliæ clarissimā expugnauit: Inde in Apulia ppe Canusiū
in quodā colle īsidiis circūuētus cecidit: cuius mors Hānibali maximo gaudio fuit. De morte Marcelli & uul/
Marcel/lus/ nere Crispini collegæ: qui euasit: & filio Marcello dixi abūde in commētariis Sillii. Marcellus a marte cogno/
minatus ē quasi martellus. Innumerabiles alii romani. s. duces & clarissimi īperatores ac fortitudinis ꝑconio di
gni: quoꝝ tāta copia apud romanos fuit: ut numerari uix possent. Maxime ante oīs alios populos & nationes.
Romani eni fortitudine & magnitudine animi oīs gētes superarūt: quod exitus docuit. fortiter qppe pugnando
maximā orbis partē legibus suis parere coegerūt: & militia dicebať ars romana: & agere ac pati fortia romano
rum erat. in rebus aduersis aīos nunq̄ demittebāt: imo ipsi erigebanť: & ad decoꝝ p̄stādū promptissimi erant.
Vnde Hānibal cum uidisset romanos cæsos apud transimenum seruantes adhuc in morte ferociam: & hastas
tenentes & enses. Quas mortes inquit: premit omnis dextera ferrum: Armatusq; iacet seruans certamina mi/
les. Hos en hos obitus nostræ spectate cohortes. Fronte minæ durant & stant in uultibus iræ. Et uereor neq̄
tanta creat indole tellus Magnanimos fœcunda uiros huic fata dicarint Imperium: atq; ipsis deuincant cædi/
bus orbem. Et Pyrrhus Leuino consule superato: cum stragem recenseret: uidens romanos aduerso uulnere:
& truci uultu etiam mortuos iacere: sublatis ad cælum manibus dixit: se totius orbis dominum esse potuis/
se: si tales sibi milites contigissent; & Syllius alloquens Romam post pugnam ad cānas mœstā: & quasi despe/
rantem dixit. Toga anxia fati: Pone precor lachrymas & adora uulnera laudes Perpetuas peritura tibi. nam tē/
pore roma Nullo maior eris; mox sic habere secundis: Vt sola cladum tuearis Nomina fama. Excellit: illustri/
or est cæteris gentibus: Animi magnitudine, animo elato humanasque res: & omnia terribilia despiciente.
Declaratur autem studium; hoc argumentum inquit ostenditur, romanos bellica laude claruisse: quoniam

omnes fere statuæ quæ fuerāt erectæ in præmiū uirtutis: sunt in habitu militari. Vnde apparet maxima laude dignos esse: qui forti aīo & magno res agūt præclaras: quia statuæ nō erigunť fere nisi illis qui bellicā laudē meruerint. Studiū. īmēsa uolutas bellicæ gloriæ: quā romāi appetebāt: tanq̄ sūma laude ueraq3 dignissimā: quoniam uirorū ē fortitudo. Ornatu militari. habitu. q. d. uide quā fuerit in p̄cio gloria bellica: quæ ex hac fortitudine & magnanimitate procedit: quod statuæ uidenť in habitu militari fere oēs: ut pauci uideanť meruisse statuas ob aliā uirtutē q̄ fortitudinem. Eodē accedūt honores inqt Aristoteles in ethicis: qui cū a regibus: tū a ciuitatibus sunt instituti. Aristo. Togata effigie inqt Plinius li. xxxiiii. antiquitus statuæ erigebantur placuere: & nudæ tenētes hastā ab epheborū gymnicis exēplaribus: quas achilleas uocant græca res est nihil uelare: ac econtra romana ac militaris toracas addere. Cæsar quidē dictator loricatā sibi dicari in foro suo passus ē. Plinius

studium bellicæ gloriæ: q̄ statuas quoq3 uidemus ornatu fere militari.

De aī elatiōe q̄ uitio dať: & audacia pōt appellari.

Sed ea aī elatio quæ cernitur in periculis & laboribus si iustitia uacat pugnatq3 non p salute cōi: sed pro suis commodis in uitio est. Nō enim modo id uirtutis non est: sed potius immanitatis oēm humanitatē repellentis: Itaq3 pbe diffinit a Stoicis fortitudo: cū eā uirtutē eē dicūt pugnātē pro æquitate. Quocirca nemo qui fortitudinis gloriā consecutus est insidiis & malitia laudem est adeptus. nihil enim honestum esse potest quod iustitia uacat. Præclarum igitur Platonis illud. nō solum inquit scia quæ est remota a iustitia: calliditas potius q̄ sapientia est appellanda: uerum etiam animus paratus ad periculū si sua cupiditate: nō utilitate cōi impelliť audaciæ pugnæ, pro suis cōmodis: ut fecerat Cæsar.

Sed ea animi elatio. Posita fortitudinis cōmēdatione, ponit eā animi elationē: quæ in uitio est; nec pōt dici uera fortitudo: sed quædam audacia & immanitas. Vnde opus est fortē habere alias uirtutes. Animi elatio. magnanimitas in piculis subeundis & laboribus. Si uacat. si est sine iustitia. Nō pro cōi salute. ad utilitatē reipu. sed pro priuatis utilitatibus: ut fecit Cæsar cui adimit fortitudinis laudē: quoniā nō ad cōem utilitatē: sed suā fuit fortis & magnanimus. In uitio est. non mereť laudē uere fortitudinis: sed uitio ascribiť nō uirtuti: quoniā est cōtra iustitiā. Fortitudo inquit Ambrosius: est uelut excelsior cæteris: sed nunq̄ īcomitata uirtus. Ambro. Non enim. pbat id quod dixit. Id

Nō est uirtutis. nō ptinet ad uirtutē. Immanitatis. feritatis & sæuitiæ. Nā uir in uerītū aīus elatus: si nō habet alias uirtutes: & maxime iusticiā: & ut ostēdat uerū id eē quod dixit: affert definitionē stoicoR de ipsa fortitudine. ipsa enī definitio declarat quæ uis uerbo subiiciať. Idō Aristoteles: ut dictū ē primo moraliū dicit. enitēdū est aūt singula ptractare: ut suapte natura pcipi possunt: & adhibēda ē diligētia: ut bene definianť: nā magnā ad ea quæ sequunť afferūt opē. principiū. n. plusq̄ dimidiū totius eē uideť: & eoR quæ quæruntur p ipsum fieri manifesta. Aristo. Repellētis. reiiciētis: & ab oi humanitate alienæ. Itaq3 igitur cū ita sit ut animi elatio: quæ pro suis cōmodis pugnat: sit potius īmanitas q̄ uirtus. Probe. recte & bene

Definiť. pscribiť: & declarať qd sit pprie fortitudo. Sic etiā ab aliis philosophātibus definitur. Fortitudo est cōseruatio stabilis iudicii in his rebus: quæ formidolosæ uidenť subeūdis & repellēdis: & fortitudo est rerum perferēdarū scientia uel affectio animi in patiēdo sūmæ legi parēs sine timore. Stoici dicebāt fortitudinē eē uirtutē pugnātē pro æquitate. Vnde nemo dicendus est fortis: qui malitia & insidiis gloriā adeptus uideť. Nō pōt dici fortis qui iniuste uincit: cū ipsa fortitudo pugnet pro iustitia: sine qua nihil pōt eē honestū: & pbat Cicero sententiā suā auctoritate Platonis: qui dicebat animū paratū ad picula potius pro sua utilitate q̄ cōi: audax est appellandus: & nō fortis: & sic innuiť ipsa exuperatio: de qua dictum est. Quoniā nulla est uirtus: quæ nō habeat æmulā & falsam sui imaginē, ut auctor est Plato in dialogo qui inscribiť Gorgias. Audacia eni est falsa imago fortitudinis. nā audax uideť fortis: sed nō est: & adulatores uidenť oratores: cū conanť psuadere: & sic in oībus artibus & uirtutibus: quæ sunt mediocritates inter plus & minus. unde dicit Seneca: Eris magnanimus: si picula non appetas ut temerarius: nec formides ut timidus. Nā nihil timidū facit animū: nisi reprehensibilis uitæ cōscientia. Mēsura ergo magnanimitatis est: nec timidū esse nec audacē. Aristoteles in tertio moraliū ponit quinque genera hominū: qui uidenť esse fortes: cū nō sint: sed habēt quādā falsam fortitudinis imaginē. Vere enim fortis spōte subit picula & certo consilio pter ipsam: scilicet honestatē pugnat pro salute cōi. Hi qui autē metu reprehēsionis: aut uerberibus: aut uoce incitati: aut ira: aut ignoratione periculoR ducti pugnāt fortes non sunt. Lege Aristotelē: qui de his rebus agit diffusius. Igiť cū talis debeat esse fortis: & talis sit fortitudinis definitio. Fortitudinis definitio Audacia Seneca

Præclarū illud. snīa illa illustris & laude digna. Calliditas. uersutia. Animus. fortis & elatus qui pericula nō curat oīaq3 spernit. Paratus ad piculū. qui facile cōtēnit picula & mortē. Audaciæ. quoniā audax ē simulator fortitudinis: nō fortis: ut dictū est. Fortitudo sine iustitia iniqtatis materia, inqt Ambro. quo enī ualidior est: eo erit prōptior: ut īferiorē opprimat. Ambro. Sua cupiditate. sui cōmodi cā. Verba platonis in epitaphio hæc sunt: oportet uos uerborū nostroR memores siqd aliud exercetis cū uirtute exercere scientes absq3 uirtute actus oīs possessionesq3 turpes esse ac malas: diuitiæ nāq3 splēdorē afferūt nullū eas cū ignauia possidēti: neq3. n. sibi hic sed alteri parat possidetq3 diuitias: neq3 forma corpis atq3 robur timido ac prauo cū insūt decorē pstāt: pterea sciētia quæuis remota iustitia aliaq3 uirtute nō sapiētia sed calliditas eē uideť: quapropter oī studio diligentiaq3 cōtēdite ut nos & maiores nr̄os uirtutis gloria supetis. Itaq3 cōcludit uiros fortes & magnanimos debere eē bonos & simplicis ueritatis amicos. qd eē nō pōt: nisi qs sit iustus: quoniā a iustitia: ut dictū est boni uiri

nominant. Simplicis. puræ: nō fallacis: sed sine aliq̄ simulatiōe. Quæ ut aliqs simplex minie fallax & bonus: ob hæc aliq iustitiæ laudē merent: qa boni sunt & ueri. Iustus enī nunq̄ mentit: nunq̄ decipit: quæ si ut fortis nō habet: fortitudinis nomē & laudē nō meret: quæ ut definit a stoicis pugnat pro æquitate. Sed illud odiosum. quærit Cice. q in fortiaio & magno facillime innascat quædam pertinacia & cupiditas: ut uelit esse primus: ut de Cæsare dici poterat cuius eminēs aius nunq̄ quieuit: donec ad sūmū gradū cū alioꝝ iniuria ascēdit. Vnde fortis appellādus nō est: quoniā iusticia uacabat. Odiosum. molestū & ægre ferendū.

Pertinacia. Pertinacia. ē conatus animi ad rē quā iure assequi nō debemus.

Varro Varro ait: In quo nō debet ptēdi: & ptēdit: ptinacia ē. fortis igit animus magnus si ne iustitia ptendit ad ea q̄ nō debet: cupitq; illicita. Plato ut repetit Plutharcus ī uita Coriolani: Sociā fortitudinis ptinacia appellabant. Principatus. ut primū locū in ciuitate obtineat: & ꝓbat hoc auctoritate Platōis: qui scripsit oē īstitutū lacedæmonioꝝ eē ut ipsi uincerent: sic illi qui magnitudine animi excellūt: uolūt eē principes: nisi a iustitia cōtineātur.

Plato Plato in eo dialogo: qui laches de fortitudīe īscribit sic ait: lacedæmoniis nil aliđ curæ est in oī uita q̄ ita se in oibus ꝑparare: ut bello cæteros ois superent. Nā lacedæmonii fortissimi fuerūt dū Lycurgi leges uiguere: de quibus Ci. ait in secūda disputatiōe Tusc. Leges lycurgi laboribus erudiūt iuuētutem uenādo: currēdo: esuriēdo: & sitiēdo: algendo: æstuādo. Spartæ uero pueri ad arā: & intellige tu lector ad aram Dianæ: ut auctor est Plutharcus: sic uerberibus accipiunt: ut multus e uisceribus sanguis exeat: nōnunq̄ etiā: ut cū ibi essem: audiebā: ad necē. quoꝝ nō modo nemo nō exclamauit unq̄: sed ne igemuit qdē & paulo post dicit. Itaq; illi q græciæ formā rerūpu. dederunt corpora iuuenū formari labore uoluerūt qđ spartiatæ ēt in fœminas trāstulerūt. Quæ cæteris ī urbibus mollissimo cultu parietū umbris occultant: illi aūt uoluerūt nihil hoꝝ simile esse apud lacenas uirgines: qbus magis palæstra soli puluis: labor: militia: in studio est. q̄ fertilitas barbara. Lacedæmonii suos īfantes frigida fouebāt aqua: ut essent robustiores: & lacenæ mulieres eūtibus filiis ad bellū porrigebāt clypeū dicētes: aut cum hoc aut sup hunc. i. aut redi uictor cū hoc clypeo: aut sup húc mortuus referaris: & quædā mulier cū audiuisset filiū in pugna cecidisse dixit: Iccirco cū genuerā: ut eēt is q pro patria nō dubitaret occūbere. Lacedæmonii inquit

Seneca Seneca: liberoꝝ experiunt idolē uerberibus admotis: ipsi filios patres adhortant: ut ictus flagelloꝝ fortiter pferāt: & lacertos ac semianimes rogāt pseuerāter uulnera ꝑbere uulneribus: huius diffIagellationis (sicenī

Papinius appellat Plutarchus in apothegmatibus) meminit Papinius ī thebaide dicēs. Laudataq; uerbera matri. Oēm morē. disciplinā æducationis: cōsuetudinē & institutū in exercēdis iuuenibus. Inflāmatū. accēsum ad cupiditatē uictoriæ: quoniā illa æducatio in laboribus docebat ipsos uincere: & pati oīa fortiter: oia quæ accidere possunt. Difficile autē est: ostēdit qđ malū oriat ex nimio appetitu principatus. deserit. n. iusticia: sine qua boni uiri esse possunt. Aequitatē. æquo & pari uiuere cū aliis: & nemini inferre iniuriā: ut uult ipsa iustitia. Cōcupiueris: optaueris cōtra rōnē. Vnde cōcupiscētia: quæ est de his quæ sunt contra æquitatē & rōnē. Præstare. aliis antecellere & uelle primū locū habere: & primas partes in ciuitate: & nō seruat æquitas q̄ ꝓpria ē ipsius iustitiæ. Ex quo. ꝓpter hoc: qa uolunt aliis ꝑstare & principes eē iter suos cōciues: nec uerent facere cuipiam iniuriā & etiā patriæ. Vinci se ab aliis. s. intercedētibus & cōtra sentiētibus. Disceptatione uerbis. & rationibus. Publico. publice instituto p ciues: & sic intelligit ius nō scriptū: qđ usus cōprobauit. Nā diuturni mores

Iustinianus ut inqt Iustinia. cōsensu utentiū cōprobati legē imitant. hoc ius manauit a lacedæmoniis: quoniā lacedæmonii: atq; cretēses, ut auctor ē Iosephus li. ii. de antiqtate iudeoꝝ: nō uerbis sed re atq; cōsuetudine suos instituebant. Athenienses aūt & cæteri pene græci oēs: quæ faciēda eēt uel nō: legibus iubebāt: re aūt atq; opa ad cōsuetudinem bene uiuēdi reducere hoies neglexerūt. Legittimo: qđ est scriptū & mādatū legibus. Na ius scriptū ut dixi ē: lex plebiscita: senatuscōsulta: principū placita: magistratuū edicta: & responsa prudentū. Et hoc ius manauit

Ius scriptum ab atheniēsibus. Illi inqt Ci. qui talia cōcupiscūt: nō uincūtur publicis moribus ciuitatis aut legibus: sed oia ad libidinē faciūt: ut aliis ꝑstēt quēadmodū fecit Cæsar: q oīa iura diuina & hūana uiolauit: solus etiā qui aliis iperaret. Vnde ab æqtate discessit: quo nil ab optimo. ciue debet eē alienius. Cæsar ēr anteq̄ rerū potitus eēt leges uiolebat: & publicos mores & instituta romanoꝝ. erat. n. lex & cōe institutū ut triūphū petiturus eēt extra mœnia: & qđ qs cōsulatū petere nō posset nisi ꝑsens comitiis īteresset. Cæsar triūphaturus de galliis: quoniā dies comitioꝝ instabat: ut utrūq; assequeret petiit: ut sibi absenti petere consulatū liceret: & qđ sui absentis rō in comitiis haberet: qđ erat cotra publicū ius & legittimū: sed eū negaret triūphū omisit: ne cōsulatu excluderetur. In ipso etiā cōsulatu multa populo gratificatus est: quæ erāt cōtra publicos mores urbis & leges. Existuntq; ꝑter ea quæ dicta sunt emergūt in ipsa republi. Factiosi & largitores. quorū omne studiū est ut fauore populi superiores sint. ut fecit Cæsar: qui etiā cāpū stallatē uectigalā: & maioribus cōsectatū diuisit qbus uoluit: & mul-

Largitio tis uariisq; largitionibus usus est: ut ad id quod cupiebat perueniret. Largitores. largitio est in malam par-

Factio tē ad captādos fauores corrūpēdaq; suffragia: q̄ Cæsar sine aliq̄ supputatōe pecuniaꝝ usus est. Factiosi. factio

nomē potius habeat q̄ fortitudīs. Itaq; uiros fortes magnanimos eosdem bonos & simplicis ueritatis amicos minimeq; fallaces eē uolumus: quæ sunt ex media laude iustitiæ: Sed illud odiosum est: quod in hac elatiōe & magnitudine animi: facillime ptinacia & nimia cupiditas principatus innascit. Vt enī apud Platonē est oēm morē lacedæmoniorū inflāmatū eē cupiditate uincendi: si ut quisq; aī magnitudie maxie excellit: ita maxime uult princeps oīum eē: uel potius solus. Difficile aūt ē: cū præstare oībus cōcupiueris: seruare æquitatē: quæ est iustitiæ maxime propria: Ex quo fit neq; disceptatōe uinci se: nec ullo publico ac legitīo iure patiant. Existuntq; in republica plærunq; largitores & factiosi

est diuisio ciuiũ in diuersa studia.cũ aliq in ciuitate pricipes fieri conanť:iter quos emulationes sunt:q & factio
si dicunť:cũ quisq; per phas & nephas ad suã uoluntatẽ alios allicit.& cliẽtelã sibi cõparat.Hæc oĩa a magno aĩo
pcedũt:sed a iusticia alieno.Vnde cauendũ ẽ:ne ab illa discedať:qđ ferinũ est atq; ĩmane.Scipio apud Ciceronẽ
in.iii.de repu.cõsensum iniustoꝶ ciuiũ appellat factionẽ. Vt opes quãmaximas.sũmã potentiã & pricipatũ.
Vi.uiolẽtia & cũ iiuria alioꝶ potius q̃ æquo & bono iure uiuere cũ ciuibus. Sed quo difficilius.occurrit taci

ut opes q̃maximas consequãtur & sint potius superiores ui:q̃ iustitia pares.Sed quo difficilius hoc præclarius:nullũ.n.ẽ tempus quod iustitia uacare debeat.Fortes igitur & magnanimi sunt habendi:nõ qui faciunt:sed q ppulsant iniuriã.Vera aũt & sapiẽs aĩ magnitudo honestũ illud qđ maxie natura seqť in factis positũ

tæ obiectõi.potuisset.n.dici.difficile ẽ cohibere ĩpetũ animi læti & magna appetentis:q paratus est magis ad opes cõsequẽdas & pricipatũ:q̃ ad æqtatẽ atq; iustitiã.Iõ dicit,ppter hoc eẽ p̃clarũ uiro forti seruare æquitatẽ:quoniã est difficile:circa qđ ipsa uirtus uersať.Socra.apud Platonẽ ĩ dialego q ĩscribiť Corgias dicit.Quare fœliciores certe sunt priuati principibus:nec tamẽ,phibet aliqd bonũ uirũ pricipẽ esse:sed cũ arduũ atq; difficile sit in magna
peccãdi licẽtia seipsum cõtinere magna laude dignũ ẽ.pauci tamẽ iueniunť.& ĩ.i.de legibus sic ait.Primã & opti
mã dico eẽ uictoriã ut seipsum qs uicat.Turpissimũ uero qddã & pessimũ ut a seipso uincať.Sed quo.quãto est
difficilius seruare æqtatẽ & esse fortẽ:ipamq; fortitudinẽ adeptã eẽ.Hoc.i.tãto est p̃clarius ĩpam uirtutẽ attingiť
se.tidẽ elato aĩo ad iniustitiã ĩpellẽte:quoniã uirtus uersať circa difficilia:cuius radices amaræ sunt.fructus aũt
suauissimi.& habere habitũ uirtutis difficillimũ ẽ.& potissimũ ueræ fortitudĩs:quoniam elatus aĩus uix põt in
iuria abstinere.Et Oui.dicit uirtutẽ tendere ĩ ardua:& circa difficilia uersari.Vnde domus uirtutis fingiť ĩ lo Ouidius
co arduo & accessu difficili:sed quo fortũæ aspirare nõ liceat.cũ.n.co uentũ fuerit:securi erimus & fortunæ gla Hesiodus
dios temeritatẽq; ridere poterimus:ad oĩa q̃cunq; acciderit parati.Hesiodus dicit.Quã facile inumeras uitioꝶ
amplectimur artes.Haud,pcul illa hitãt:breuis ẽ uia:q̃ sit eũdũ.Est uia uirtutis cõtraria.sudor anhelus Hãc se
quiť:q̃ scopulosis ardua cliuis In lõgũ,prumpit iter.riget aspa prĩo Ingressu.leuis ẽ postq̃ alta cacumina tanges.
Enitẽdũ est.igiť ut uirtutẽ asseq̃mur:q̃ nil p̃stantius nilq; optabilius eẽ põt.illa.n.similes deo nos reddit:&
ad illã cælestẽ patriã reducit.q̃ hoĩum finis ultimus ẽ.Inter bonos uiros ingt Seneca ad deũ amicitiaẽ cõciliante Seneca
uirtute.Vt igiť finẽ nostrũ cõsequamur uirtutes colẽdæ sunt.& sic uiuẽdum ut p̃terita uita gloriari possimus:
& tandẽ ĩ deo qesrere:qđ optimo cuiq; cõtingit.Et ait Cice. Nullũ esse tẽpus qđ iustitia uacare debeat.i.nullã
temporis cõditionẽ:& nullam partẽ officii qua qs debeat a iusticia discedere:eiusq; p̃scripto:etiam si oĩa optata
conseq posset:quæ tamẽ ab æqtate seiũcta sint:quoniam nihil ẽ utile qđ nõ est iustũ. Fortes igiť.concludit:do
cens q sint propne appellãdi fortes & magnanimi. Sed propulsant.Neq; ĩ inferẽda sed propulsanda iniuria lex
uirtutis est.qui.n.nõ repellit a socio iniuriam si põt:tam est ĩ uitio q̃ ille q affert.Nõ igiť ĩ uiribus corporis ĩquit
Ambrosius & lacertis tãtũmõ fortitudinis gloria ẽ:sed magis ĩ uirtute animi:Cauere magis debes ingt Plato: Ambro:
ne lædas q̃ ne lædaris:oẽs.n.studere debẽt:nõ ut boni uideanť:sed ut palam & ĩ occulto boni sint. Vera autẽ. Plato
nunc dicit qd sit,ppriũ ipsius magnanimi prudẽtis.Et sapiẽs prudensq; cognoscit qd optimum sit:& est cũ uir
tute:quoniã aliter diceret q̃dã supbia & ĩmunitas. Illud honestũ.uirtutis laudẽ. Seqtur natura:quoniã ut su
pra dictũ est:natura abhorret a turpitudine.& honestũ seqtur & appetit:deditq; semina & igniculos:qbus ad il
lud peruenire posset.Maiore igiť aĩo fructus honestatis reduniť in factis q̃ ĩ gloria aut fama populari debemus
honesta facere nõ pp hoc ut laudemur:sed qa honestũ est ita facere:Laus & gloria sequunť et si nõ appetantur.
Nũc de magnanimitate dicẽdũ est.Locus.n.exposcit ut hæc oĩa melius ĩtelligant:& plana sint oĩbus.Magnani Magnanimus
mitas uersať circa magnos honores ut ipsum nomẽ declarat.Magnanimus est is q se putat dignum magnis ho
noribus:cũ sit studiosus:qa hoc conuenit ei rõne uirtutis:cui nõ possunt satis digna p̃mia dari q maxima mere
tur:q,p dignitate id nõ facit stolidus ẽ:& data una uirtute moꝶ dať prudẽtia q̃ exterminat omnẽ stoliditatem.
q paruã habet p̃fectionẽ paruaq; mereť.& his dignũ se putat.Modestus est:at nõ magnanimus.Ille aũt q est ĩdi Modestus
gnus:& magnis honoribus se dignũ putat:exuperat.& est ĩ uitio.exuperat aũt seipsum:aut nõ magnanimum.
Pusillanimus aũt deficit:quoniã cũ habeat uirtutes:nõ existimat se magnis honoribus dignũ.& est deterior q
exupetat:quãuis ĩ ipso sit uirtus:& magnanimus est uir optimus:qa est optimis dignus:ut sunt honores q deo
tribuũť.Melior maiora semper mereť:& optimus maxima.Ergo uir magnanimus ex p̃mio bonus cognosci
tur:q oĩa paruipendit.Nã ei nihil magnũ uideť:& habet supremũ cuiusq; uirtutis.Ideo difficile ẽ esse magnani
mum:qa difficile est asseq uirtutes propter ĩsitam uoluptatem:& nullo mõ fugit aliquo timore ductus nec fa
cit iniuriam:nec timet ĩfamiã iniuria illata:conscius suæ bonitatis.& nõ dolet cũ nõ honorať:nec multa aggre
diť:cui nihil magnũ uideť honorẽ p̃miũ uirtutis:& bonis oĩbus tribuiť ut sunt magnanimi.& ipsa magnitu
do animi est tanq̃ ornamentũ oĩum uirtutũ.nã ipsas efficit maiores.Magnanimus.n.ornat uirtutes.Pusillani
mus aũt ĩminuit:q putat se ĩdignũ cũ habeat uirtutes.Et magnanimus honoribus:q magni sunt:& a studiosis
hoĩbus offetũť modeste lætať tanq̃ adeptus honores uirtuti suæ accõmodatos uel minores.nã cumulatæ uir
tuti nullus honor satis dignus haberi põt:sed honores ab ĩperita multitudĩe oblatos spernit.cũ illis dignus nõ
sit.sed maioribus.ĩperiti.n.nõ iudicãt nec id faciũt rõne uirtutis.& cũ magnanimus in periculo uersať.uitæ ue
parcit suæ:& putat nõ esse uiuendũ nisi cum gloria & decoro.Magnanimitati pusillanimitas opponiť magis q̃
flexibilitas ad omnes honores:qa plures sunt pusillanimi:& illud est maius malum quod est magis cõmune.&
etiam talis ipse magnanimus ĩquit Aristo.ut magis res pulchras & sine fructu q̃ utiles possideat.nã res sine fru Aristote.
ctu ostendit possessorem eẽ opulentũ.& ĩdicat quãdã sufficientiã.magnanimi ẽt est iter magnos magnũ se ostẽ
dere,iter humiles autẽ & ĩfimæ fortunæ hoĩes mediocrem & affabilem.Tales.n.superare magnanimo:q circa

magna uersari debet: indecorum est. Vnde uituperantur illi q cum sint inter imperitā multitudinē: philosophantur: & docti uolūt uideri. Inter doctos aūt obmutescūt. Et magnanimi est aut amare aut odisse palam & ueritatem dicere: & loqui palā & agere. Ipse enim magnanimus cōtēptor eē uidet: & uera loqtur pp uirtutē quā habet. q ueritas est: & ipse nunquā faceret cōtra suam naturā: nec nō ipsius magnanimi icessus debet esse tardus: & uox grauis: & cōposite loq. nō. n. properat is qui nihil existimat magnū. talis ē ipse magnanimus. Nō in gloria. i. nō putat esse honestū quia laudet ab imperita multitudine: & qa gloriosissimū uideatur laudari ab aliis: sed qa naturaliter est honestū dū fit. plures sunt q potius uolūt uideri boni & nō esse: q esse & nō uideri. Vir āt magnanimus ex factis honestatem cupit. nō ex opīone hoīum & laudatiōe populari. In factis: in rebus q fiunt cū uirtute quā amamus & expetimus pp se non pp gloriā & hoīum æstimationē. Pricipē. primū. idest uult potius laudanda facere: & nō laudari: q factorū: q̄uis mereat: laudatōes accipere: nā i factis non i gloria purat eē illud honestū ad qd natura ipellimur. Plato i secūdo de rep. dicit. Nō ut uideat iustus generosus uir iusticiā colit. si. n. qa iustus uideat honores q̄s prā adipiscit. Incertū sit utrū propter uirtutem iustitiā sequat. an pp honores. Vnde dicit Ply. Gloria seq nō appeti debet. & probat hoc Cice. dicens. Nāq laudari uult ab iperita multitudie: nō ē habēdus magnanimus. & sapiētem ex isipientiū laude pēdere turpissimū est & magnanimus oīa facit honestaris causa. non famæ aut gloriæ quā q appetūt ad res iniustas aliqn̄do ipellunt: & pauci sunt q gloriā tanq̄ mercedē rerū gestarū nō quærant. & iō pauci sunt uere magnanimi. Pricipē primū uirture & omni laude dignū. q̄ ita haberi æstimatōe uulgi: qd pbata a cōtrario dicēs. etenī q curat opinionē hoīum nō ipsam uirtutē: nō ē magnus: qd illud ē naturæ magni uiri cōtrariū: q nihil curat pter ueritatē & uirtutē. Pēdet arbitrat uerā gloriā uirtutis cōsistere i opīone imperitorū hoīum: q iudicar possūt. & errore ducūt. Vnde magnanimus spernit laudationē imp itæ multitudinis. & totus ex seipso pēdet. i. i se ipso ponit oīa & uirtute quā hēt. In magnis uiris in numero magnorū uirorū. Vt q̄sq. quāto q̄sq altissimo aīo fotti. Et cupido gloriæ. qd ad magnanimū pertinet q circa magnos honores uersatur.

Plato

Plynius

non in gloria iudicat: pricipemq; se esse mauult q̄ uideri. Etenim qui errore imperitæ multitudinis pendet hic in magnis uiris non est habendus. Facillime aūt ad res iniustas ipellit: ut quisq; est altissimo aio & gloriæ cupido. Qui locus est sane lubricus: q; uix inuenitur: qui laboribus susceptis piculisq; aditis: non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam.

De his circa q̄ fortis anius & magnus uersat.

Omnino fortis anius & magnus duabus rebus maxime cernitur: quarum una i rerum externarum despicientia ponitur: cum persuasum sit nihil hoiem nisi qd honestum decorumq;

lubticus

Qui locus est lubricus. cū q̄s altissimo aio & gloriæ cupido hic iquā locus ē lubricus: quonīā i ipso pauci cōsistūt ut oportet: sed labūt. nec seruāt id qd magnanimū decet: q gloriā spnit & famā uulgi: & æstimationē: cōtētus benefecisse. lubricus locus ē in quo nō possumus cōsistere aut igredi: ut sūt herbæ sanguie pfusæ. marmora lenia. & lapides humore aliquo conspersi. Adoloscētia ēt dr lubrica: quoniā qui i ipsa sunt facile labunt. & fiūt deteriores ipso magnanimo. oīa inqt Plato li. vi. de repu. magna lubrica sunt & bona re ipa difficilia. quū tibi alludit uitæ psperitas iquit Seneca: tunc te uelut i lubrico retinebis ac sistes: nec tibi dabis iperus liberos: sed circūspicies quo eūdū sit uel quousq. Aditis. q pericula adiuit ut decet magnanimū. & q passus labores ē & oīa illa q uir fortis & magnus pstare patiq debet. Mercedē. quoniā honor ut dicebā: pmiū ē ipius magnanimi. Gloriā laudē ex opīone populi: pauci sunt q hāc gloriā spernāt: quoniā uidet eē merces rerū gestarū: unde dicit idē Cicero i orone p Aulo Licinio. Trahimur oēs laudis studio. & optimus q̄sq maxime gloria ducit. ipi illi philosophi ēt i illis libellis: quos de cōtēnēda gloria scribūt nomē suū iscribūt: i eo ipso i quo pdicationē nobilitatēq despiciūt pdicari de se ac noīari uolūt. Nulla. n. inqt uirtus aliā mercedē laborū piculorūq desiderat pter hāc laudis & gloriæ. q̄ qdē detracta iudices: qd ē q in tā exiguo uitæ curriculo & tā breui tātis nos i laboribus exerceamus?

Plato
Seneca

Omnino fortis animus & magnus. ponit tunc ea circa quæ ipsa fortitudo uersatur & magnanimitas & munera uirtusq. sed Cicero de his uirtutibus cōfuse loquitur. quæ aūt fortis uiri & magnanimi officia proprie sint iam dictū est. Omnino. certe. Cernit. cognoscitur. perspicitur. Quarum una. hæc est prima pars: & q̄si materia: circa quam uersat fortis animus & magnus: despicere. s. oīa bona fortunæ nihil admirari nisi uirtutē & inuictum se præbere omnibus fortunæ casibus: telisq: & omni affectu atq perturbatione uacare. Rerū externarum: res externæ sunt: quæ extra corpus animumq habentur: ut diuitiæ impia magistratus: & omnia deniq quæ sunt i manu fortūæ: a qua fortis animus & magnus nō debet pendere. Despicientia. contemptu rerum quæ sunt extra animū & corpus: Cū sit persuasum inductum in opinionem. Nisi quod honestum uirtuti conueniens & honestæ factum: aut ut decet. Ideo ait. Decorumq; sit. idest decēter actum. Tūc enim decorū est: cum præcessit honestas. Magnanimus non est pmnus ad admirandum: quoniam apud ipsum nihil fere magnū est nec meminit iniuriæ: & mali illati. Non est magnanimi inquit Aristote. meminisse præsertim mala: sed potius despicere: quoniā magnanimus abhorret: ab eo qd naturam imminuit suam & memoria mali est contra suam naturam: quia debet esse cōtemptor omnium rerum: & omīa putare se longe iferiora esse: & non potest timere aliquid quod nō est superius. Si magnanimus timeret: maliq memor esset iferior uideretur. Nec de hominibus loquit ipse magnanimus: etenī neq de seipso neq de alio dicet: nec cupit laudari aut ut alii repræhendantur. Ideo dixit supra: uera animi magnitudo: putat honestū sitū esse i factis nō i gloria. Admirari tanq̄ magnū. Magnanimo enī nil magnum & admiratiōe dignū uidetur præter uirtutem. Optat e animo. Expetere consilio. Inde prius optamus: postea consilio expetimus.

Externæ res

Aristote.

Nulli homini.i.despicere omnis homines:& illis non cedere etiã si esset moriendum:nec debet adulari magnanimus:quoniã omnes adulatores seruiles sunt. Vnde laudat̃ Cyreneus theodorus phũs non ignobilis: cui cũ Lysimachus crucẽ minaret̃:istis q̃so ingt:ista horribilia minitare purpuratis tuis. Theodoro qdem nihil refert humi an sublime putrescat. In.ii. Tusculana. dispositione ait Zeno. ꝓponat̃ clætes q ꝓpessus oia est potius q̃ cõscios delẽdæ tyrãnidis idicaret. De anasarcho democrito cogitet̃ q cum tyri i manus Timocreuntis regis icidisset nullũ genus supplicii depcatus est: neq̃ recusauit. calanus idus uir idoctus ac Barbarus i radicibus caucasi natus sua uolũtate uiuus combustus ẽ. Vir igit̃ fortis & magnanimus spernit minas tyrãnoꝝ:estq̃ ad mortem erectoaĩo paratus ꝓ honestare decoroq̃ seruãdo. Neq̃ ꝑturbatiõi. perturbatio:ut dixi:ẽ animi motus:q lõgius discessit a naturæ cõstantia. Partes ꝑturbationũ ex duobus opinatis bonis nascũt̃:& duobus opinatis malis. Ex bonis libido:& lætitia:quæ ẽ præsentiũ bonoꝝ. libido aũt futurorum. Ex malis metus & ægritudo. Metus ẽ de futuris malis. ægritudo de præsentibus. Prauarũ opinionũ cõturbatio:& ipsaꝝ iter se repugnantia spoliata aĩum morbisq̃ contaminat. Stoici uolebant aĩum ipsius sapiẽtis uacare nõ modo perturbationibus:sed etiã affectibus:quos academici & ꝑipatetici i sapientem cadere dicunt:ut dictat ipsa recta rõ. Affectus iquit Seneca sũt motus animi iprobabiles subiti & concitati:qui frequẽtes neglectiq̃ facere morbũ. Cato apud Ciceronẽ li.iii.de fi. sic

Lætitia
Libido
Metus
ægritudo
Seneca

sit:aut admirari:aut optare.aut expetere oportere: nulli neq̃ homini neq̃ perturbationi animi. nec fortunæ succumbere. Altera ẽ res:ut cum ita sis animo affectus ut supra dixi:res geras magnas:illas quidem & maxĩe utiles:sed ut ueheměter arduas plenasq̃ laboruum & piculorũ:tum causa uitæ:tũ multarũ cã rerum:quæ ad uitã pertinent Harũ rerũ duarũ splendor oĩs & amplitudo est:addo etiam utilitatem in posteriore. Causa ãt & rõ efficiens magnos uiros est in priore:in eo.n. est illud quod excellentes animos & humana contẽnentes facit. Id aũt ipsum cernit in duobus: & si solũ id qđ honestũ bonum sit iudices: & animi perturbatione liber sis. Nam & ea quæ eximia plærisque & præclara ui-

loquit̃. Perturbatões aũt nulla naturæ ui cõmouent̃.oĩaq̃ ea sunt opiniones ac iudicia leuitatis:itaq̃ his sapiẽs semp uacabit. Neq̃ fortũæ.casibus & tælis fortunæ. Nam magnanimus oĩa quæ accidere possunt sua ꝓstantia iferiora putat: & sic nõ succumbit aduersis. nemo põt:iquit i paradoxis: nõ beatissime esse q est totus aptus ex se:quique i se uno sua ponit oĩa. Cui aũt spes oĩs & ratio pender a fortũa:huic nihil põt eẽ certi: altũ quiddã ẽ uirtus inquit Seneca excelsum & regale inuictũ infatigabile. Altera res. hæc est altera res:circa quã uersari debet ipse magnanimus; qui ut ipsum nomẽ declarat circa res magnas & arduas uersat̃ plenasq̃ difficultatis & laboris debet ẽt parare ea quæ ptinẽt ad usum uitæ:ut liberalitatẽ & magnificẽtiã:cũ opus ẽ exercere possit. Ita aĩo affectus:ita dispositus:ut dictũ est. Nã dixit fortitudinẽ eẽ uirtutẽ pugnantẽ pro æquitate. & uerã animi magnitudinẽ debere arbitrari i factis non i gloria situm eẽ honestũ & fortes eẽ habẽdos & magnanimos non qui faciũt:sed qui ꝓpulsant iniuriã. & nõnullas alias ꝓprietates utriusq̃ posuit q̃ oĩa cũ aliqui adepti sunt:appetunt ea q̃ hic Cicero ponit ꝓ decoro seruando. Maxĩe utiles.reipu.s.& patriæ atq̃ cõi hoium utilitat:quoniã si sui cõmodi cã magna & ardua gerit nõ est appellandus magnanimus:qui oĩa ad cõem utilitatẽ referre debet:nihil uel patũ de priuato curãs imo uitã paratus effundere ꝓ salute cõi. Veheměter arduas:plenas difficultatis. Nã arduum dr̃ accessu difficile. Nõ aũt inquit Aristo. parua picula subit magnanimus nec piculoꝝ ẽ cupidus propterea q̃ res paucas multifacit:sed subit magna ardua difficilia quia in ipsis potest decoꝝ suũ seruare. Magnanimus.n.ẽ magna obire. Ideo magnanimus magna & ardua appetit:ad q̃ nõ qs accidere põt. Alexãder direbat nihil fortibus idomitũ:nihilq̃ ipsa natura munitũ timidis tutũ eẽ:& seruile ẽ amare diuitias:& ualde regiũ insudare laboribus. Arduũ iquit Gelius significat cũ difficile tum molestũ quoq̃ & incõmodum & ĩtractabile. Seneca dicit. Humilis est & inertis tura secare ꝑ alta uirtus est:& angustus animus est quẽ terrena delectãt. Pro uitæ usu.sustentatõe uitæ:& ut habeat ea oĩa quæ ad uitam degẽdam ptinẽt. Vidẽtur autem iquit Aristoteles & prosperitates fortũæ magnanimitati cõducere. Nobiles enim & qui in magna potẽtia sunt:uel diuites digni cẽsentur honore:In excellẽtia nanq̃ cõsistunt atq̃ omne bonum quod excellit magis dignum est honore & bona externa laudantur si uirtuti cõiuncta sunt causa ut magnanimus honoretur. ergo ipse magnanimus honeste quæret ea quæ sunt ad usum uitæ ut nihil ei desit. & indigentibus opitulari possit. Causa multarũ rerũ. quibus cum honore uiuitur idest debet magnanimus oĩa parare quæ pertinẽt ad uitam degẽdam cum decoro. In hac ultima pre est utilitas:sed ea quæ sunt in priore:ut.s. bona externa despiciãtur:& alia quæ dicta sunt: faciunt ipsum magnanimum. Ideo att. Harum rerum duarum. appetere res arduas. nihil admirari:nõ succũbere fortunæ:nõ perturbari:& parare ea quæ pertinent ad usum uitæ. Splendor. laus & illa amplitudo quã debet habere magnanimus habẽs summam omnium uirtutum. Amplitudo res cũ sua laude. In posteriore in secũda parte & re:circa quam uersatur uir fortis & magnus:ut.s. res arduæ gerãtur multarum causa rerum quæ ad uitam pertinẽt. Cã autem & ratio. causa huius magnanimitatis. & ratio quare ita dicatur. ẽ in priore parte ut.s.nihil admiretur:nisi honestũ:& neq̃ fortunæ succumbat neq̃ perturbationi. Efficiens. q̃ hoĩes magnanimi dicũtur & fiunt. In priore in cõtẽnendis rebus fortuitis & pellẽdis perturbatõibus. In eo enĩ. qđ positum est i priore particula. Excellẽtes. superantes omnis affectus & tela fortũæ & omnia humana. Nam magnanimus circa ꝓspitatẽ aduersitatẽq̃ fortũæ quõcũq̃ euenerit moderate sese hẽbit:neq̃ in rebus aduersis animum demittet:& neq̃ in prosperis uehementer lætabit̃:paruifacietq̃ omnia quæ hominibus accidere possunt uiuens sine aliqua perturbatione:nullius rei nisi ut oportet cupidus: gaudẽs uirtute: qua nihil est melius.

Idem
Arduũ
Gelius
Seneca
Aristote.

seli

dentur parua ducere eaque rōne stabili firmaq; cōtē-
nere: fortis animi magnique dicēdū est. Et ea quæ ui-
dent̃ acerba: quoꝝ multa & uaria in hoīum uita fortu
naq; uersāt̃: ita ferre: ut nihil a statu naturæ discedas:
nihil a dignitate sapiētis: robusti animi ē magnæq; cō-
stantiæ. nō est aūt consentaneū: qui metu non frangat̃
eum frangi cupiditate: nec qui inuictum se a labore
præstiterit uinci uoluptate. Quamobrē & hæc uitan
da sunt: & pecuniæ fugienda cupiditas. nihil eni est tā
angusti animi: tamq; parui q̃ amare diuitias. Nihil ho
nestius magnificētiusq; q̃ pecūiā cōtēnere: si nō hēas:
si habeas ad beneficentiam liberalitatemque cōferre:

Nam & ea. probat id qđ dixit: eximia præclara & plena splendoris & laudis. Parua ducere. existimare eē par
ua: ad quæ nōnulli inflāmati rapiūtur: ut magistratus: honores: laudatōes populi: diuitiæ: & ea omnia q̃ impe
Aristote. ritis eximia uidentur. opus magnanimi est. non ire illuc inquit Aristoteles: ubi alii primas occupāt partes &
ociosum esse: atq; cunctatorem. nisi ubi est magnus honor uel arduū opus. Acerba. q̄ offendunt: ut dolores
& labores nimii. trāslatio a pomis acerbis: quæ nocent cū comedunt̃: quoniā sunt īmatura esui: dolor & fœtor
maxime psternunt naturam. Multa & uaria. quoniam uarii sunt casus humani: ad quos pferendos fortis
animus & magnus paratus ē certa rōne & cō
silio sine aliqua formidine. Fortūa uariaē &
amica temeritati. uita constās est. fortuna aūt
uitæ uarietas. A statu naturæ: a mētis trāquil
litate. & grauitate: quam natura ipa nobis de
dit: & uirtutum igniculos: unde uiuere e na-
tura est uiuere cum uirtute: debet igitur ma
gnanimus omnia tolerare sine aliq̄ perturba
tiōe & molestia: ut sapiētē decet. Robusti ani
mi. Robustū corpus dicitur & fortis animus
Cōstans sed aliquādo cōfundūtur. Magnæ cōstantiæ.
pseuerātiæ i id qđ est e natura. Ille dr̄ cōstans
q i suo ꝓposito pseuerat: nec aliq̄ ptu[r]batiōe
a statu mētis trāquillæ naturæq; deducit̃ ad
oia tolerāda patus cū decoro. Nō ē cōsenta
neū: nō est cōueniēs hoiem seruire affectui: q
ad oia picula patus est. Cupiditate: reꝝ hu
manaꝝ. nō conuenit: īquit: ut fortis superet
ois labores & dolores: nihilq; timeat. & idem uincatur cupiditate: & affectu: qđ est omnino contra naturam ui
Seneca ri fortis. Ideo dicit Seneca libro uigesimoprimo epistolarum. Munimētum imbecillitatis humāe īexpugnabi-
Possido- lē fortitudinē esse. Non est quod putes inquit possidonius. te fortūæ armis tutum esse tuis: pugna cōtra fortu-
nius nam & contra affectus. Nec qui inuictum. & etiam hoc non conuenit: ut is qui omnis labores sustinet. & su-
bit pericula & ipsam mortem pro honestate: uincatur a uoluptate: quā uir fortis tāquā meretriculā spernere de
Plato bet. Plato i primo de legibus sic ait. Vtrū igitur eū qui dolore frāgitur. an eū qui uoluptate superatur deteriorē
uocare oportet: eū arbitror qui uoluptate superatur. & hoiem uoluptate irretitū se ipo īferiorem putant oēs.
quare Iouis & Apollinis legumlatores claudā fortitudinē nō posuerūt quæ ad sinistrā quidē aduersis resistere
possit: ad dextrā uero rebus secūdis & lætis blādiētibus succūbat: imo ad utrāq; sufficiētē. Quāobrē. cōclusio
huius partis. Hæc. q̄ dicta sunt. uoluptas. s. q̄ bestiis relinquēda est. cupiditas reꝝ externaꝝ quæ i sapiētem nō
cadit. nisi ut oportet. est. n. uilis animi & abiecti amare pecunias: delectariq; terrenis: & nihil est tam cōtrarium
Aristote. forti aio & magno q̄ lucro uinci. Talis ē magnanimus: iqt Aristo. ut beneficia cōferat: & pudeat ipm si suscipiat:
illud enim superioris est: hoc īferioris: & referenda gratia maiora confert beneficia. est autem magnanimi pecu
nias spernere: eas aliis: operamq; suam subministrare quo pacto enim admiraretur: amaretq; pecunias ille: cui
nihil magnum: nihil deniq; amandum uidetur. aut qđ arbitretur esse bonum. nisi uirtutem: qui nāq; amat pe
cuniam uilissimam rem amat: & animo uili est ac sordido & auaro: quæ omnia ab eo quem magnanimū esse
uolumus: aliena sunt. Angusti. demissi & uilis. quoniam rem uilem amaret. Magnificētiusq; quod magis de
ceat magnificū: qui magnos facit sumptus sine aliqua auaritia. Et quoniam in magnificētiæ mentionem icidi-
mus: de ipsa dicendum est: ne aliqua mediocritas intacta relinquat̃: quāuis de magnifico aliqua dicēda sint pro
pe finem huius uoluminis: cū de principis & honorati uiri domo dicetur: qualis. s. esse debeat: & quantæ laxita
Magnifi- tis. Magnificētia est dispositio & mediocritas circa sumptus pecuniarios ædificando ædes & alia opera magnifi
centia ca & publica. Magnificus est is qui magna facit & decenter: differt a liberali: qa magnificus circa magna ut ipum
Magnifi nomē declarat: liberalis circa minora uersat̃: & magnificus est similis sciēti: quoniā scit iudicare & contempla-
cus ri quid deceat. & magnificētia nihil aliud ē nisi posse facere magna cum decoro. quod cum ita sit: qui exuperat
dicitur ignarus decori: quoniā nō facit opus ut decet. nam uidet̃ uelle supare magnificum faciēdo sumptus ul-
tra q̄ oporteat quia paruas res auspicat̃ & facit sumptus ꝑter decoꝝ: & cupit splēdorē ꝑter dignitatē. & oīa facit
ostētatōis causa & ubi oporteret eē magnos sumptus: exiguos facit: & ecōtra: & i parua re uult imitari magnifi-
cū. & sic apparet ipm ignorare qđ deceat. Ille aūt q in impēsis faciūdis modicā affert pecuniā: & semp cōquerit̃:
Pusila- deficit: & sic dr̄ pusillanimus: circa decoꝝ: qasi aliquod opus ichoat paꝝ īpēdit: & i paruo pdit decoꝝ: & in ma
nimus gno opere faciūdo paꝝ uult impēdere: & i patua re facit magnos sumptus ut regat auaritiā. Ideo cōuiuiū aua-
ri solet esse lautissimū: sed hi duo habitus circa magnificētiā nō admodū uitupetātur: quoniā nō nocent aliis ut
auaricia: pdigalitas: & sic de similibus magnificētia reqrit magnū opus & magnitudo est ad aliquid & respicit
opus & sumptus. & dicimus aliqd esse magnū comparatiue cū respicimus ad aliud oppositū & minus: magni-
ficentia magna est comparatione liberalitatis: quia maiores facit sumptus ipse magnificus q̄ faciat liberalis: qui
uersatur circa pecunias erogādas hominibus: & si facit aliquod opus: paruū est: & ut sese habet magnanimitas
ad fortitudinē. ita magnificentia ad liberalitem: & magnificus qdem liberalis est: at nō cōtinuo liberalis est ma
Aristote. gnificus: & sic magnificentia proprie ad magnanimum pertinet. Aristoteles ait. Sumptus magnifici magni sūt
& decentes: talia autem & opera sunt. Sic enim magnus erit sumptus & decens ad opus: ut sumptu qdem opus:
opere uero dignus sit sumptus: uel etiā exuperet & magnificus honestatis causa talia facit: & cum gaudio & sine

auaritia:potiusq; quomodo pulcherrimū opus facit & decēs cōsiderabit:q̄ quanti cōstet. Vnde apparet magni/
ficentiā esse magnitudinem ipsius liberalitatis:cui tribuunť minores sumptus:magnifico aūt maiores:& libe/
ralis nō inchoabit opus publicū:sed faciet opus priuatū pulcherrimū ut paterā cæteraq; uasa argentea aureaq;.
anaglipta:lapides preciosos.& cætera id genus: & hæc dicitur liberalis possessio. Si eadem pecunia dabit magni
fico:eriget statuā aut aliud opus: qđ ab ipso nō possidetur:ut sunt pyramides:tēpla:porticus:strata uiarū:aq̄ du
ctus:& similia:quæ ad magnificū ptinēt:& oia quæ habenť honorabilia: epulū etiā magnifici est:& opa debēt

Cauenda est etiā gloriæ cupiditas:ut supra dixi:Eripit
enim libertatem:pro qua magnanimis uiris omnis de
bet esse contentio. Nec uero imperia expetēda aut po/
tius non accipienda:iterdū ac deponēda nunq̄. Vacā/
dū aūt est omni animi pturbatiōe:tū cupiditate & me/
tu:tum etiam uoluptate animi:& iracundia:ut trāquil
litas adsit & securitas quæ afferat tum constantiam:tū
ēt dignitatē. Multi āt & sūt & fuerūt:q ea quā dico trāq
litatē expetētes negociis publicis se remouerūt: ad oci/
umq; pfugerūt. In his & nobilissimi phi lōgeq; prīcipes

eē accōmodata ad impēsas:& ipēsæ ad opus.
& pauper q̄uis nō possit agere opera magnifi
ca,tamē pōt esse magnificus:quoniā data uir
tute danť oēs. Ideo duplex ē magnificus & q
habet solū habitū magnificentiæ : & q habet
opes:operaq; facit magnifica:& si pauper in/
choat opa magnifica stultus ē: & magnificus
nō diciť ad sua:sed ad cōia: & sic liberalis non
ad se:quia sibi minorē partē relinqt talis ē ipe
magnificus. Eripit libertatē,.nā gloriæ cu/
pidus nō ē sui iuris:sed seruit affectui & sem
per anhelat:oiq; studio & contentione ad illā
tēdit:qđ a magnanimo alienū est:q talē cupi/
ditatē reiicit ut liber uiuat & sine angoribus:
& oia q̄ magnanimus facit eo spectāt:ut sit li

bet.qđ āt sit libertas paulo post diceť. Et,psegť Cic.dicēs:īperia nō eē expetēda:& īterdū cū offerūť nō accipiēda
& accepta deponēda:ut ipsa magnitudo aī eluceat:cui nihil admirādū uideť. Si āt gloria duceret & magistratus
optaret atq; expeteret: cōtra suā faceret naturā. Talia.n.sūt bōa externa.& magnāimus nil nisi bonū itenū. uir
tutē magnifacit. Oīs cōtētio conatus & studiū:quoniā magnanimus debet hēre latū aium & nō seruiētē cupidi
tatibus & affectibus cū ipse is sit: qui oia spnere debeat tanq̄ se ipso inferiora. Pro q̄ libertate quoniā nil aliud de
bet q̄tere magnanimus:nisi ut liber sit. Imperia.magistratus & cura exercitus. Ac deponēda.hoc ē cōtra Cæ/
sarē q cōfecto bello gallico noluit dimittere exercitū poscēte ēt senatu: quoniā de patria occupāda cogitabat ua
cādū ē itegz. dicit magnanimū debere uacuū eē pturbatōis.cupiditatis.metus.ægritudinis uoluptatis iracūdiæ
ut aius sit trāquillus & securus cū cōstātia & dignitate.nam cū talia īsunt aius nō ē liber. Ideo stoici uoluerūt oī/
bus his uacare sapientem:ut plane liber esset:tū cupiditate quæ est immodica appetitio opinati magni boni ra
tioni non obtemperās, tum etiā ægritudie q̄ est opinio recēs mali in quo demitti cōtrahiq; animum rectū esse
uideatur. Vnde scribit Boetius. Gaudia pelle:pelle timorē: spemq; fugato:nec dolor adsit. Nubila mēs est: uin/ Boetiu.
ctaq; frænis:hæc ubi regnāt. In ea parte animi quæ est particeps rationis:ponitur trāquillitas.idest placida quie
taq; constantia. In altera quæ expers rationis ponuntur motus turbidi:tum iræ: tum cupiditatis cōtrarii ratio
niq; inimici. Voluptate.mala.s.& indigna libero homine & magno. Tranquillitas.animus compositus si
ne æstu affectuum:tractum est a mari tranquillo:qđ æstu non agitatur:sic animus dicitur tranquillus:qui nō Trāquil/
habet æstus perturbationum. Sola uirtus est consentiens cum ratione & perfecta constātia.in.iii.tusculana.di/ lus aius
sputatione dicit. Hæc tu igitur sapienti censes posse accidere:ut ægritudine opprimatur:idest miseria. nam cū
omnis pturbatio misera est:tum carnificina est ægritudo.habet ardorem libido:leuitatem lætitia gestiens : hu
militatem metus:sed ægritudo quædam maiora:tabem:cruciatum:afflictionem fœditatem lacerat: exest ani
mum planeq; conficit. hanc nisi exuimus sic:ut abiiciamus:miseria carere non possumus. atq; hoc pspicuum
est tum ægritudinem existere:cum quid ita uisum sit:ut magnū malum adesse & urgere uideatur. Vnde cū sa/
piens nil putat esse malum præter turpitudinem ægritudine uacabit & aliis perturbationibus:quæ liberta/
tem eripiunt:& in omnibus stulti iueniuntur.omnis enim motus animi contra rationem uitio datur. Con/
stantem inquit Cicero quēdam uolumus sedatum grauem humana omnia prementem illum esse quem ma
gnanimum:& fortem uirum dicimus. Talis autem neq; merens:neq; timens: neq; cupiens:neq; gestiens esse
quisquā potest.eorū enim hæc sunt qui euētus humāos superiores q̄ suos animos esse dicūt. Securitas. quæ
nō angiť: nō timet: omnia spnit:quæ accidere possunt. Est is q uacat affectibus & cupiditatibus plane securus:
& qui casus humanos animo suo elato inferiores putat. Securus diciť seorsum a curis & sine perturbatōe ani/ Securus
mi. Cōstantiā.perseuerantiā in officio nullo affectu impediēte. Dignitatem.auctoritatem & decorum:&
affert exemplum eoꝝ qui ut tranqllitatem mentis haberent:& securitatem.dimissis negociis publicis ad ociū
confugere contenti re sua familiari nihil appetentes:& in primis philosophi:q bona fortunæ contemnētes:&
ducem naturam sequuti libere in suis hortulis gymnasiisq; uiuebant:humana diuinaq; contemplantes:ut q̄si
dii in terris uiderentur:sed caligine infidelitatis obducti uiam salutis:quæ nondum reserata erat:inuenire non
potuerunt. Vnde uicem illorum dolere debemus:quid enim illi non effecissent: illustrassentq; tam profunda
doctrina hoc nubilo infidelitatis discusso. Ad ocium.cessationem negociorum & curæ publicæ. Publicis.
gubernatione reipublicæ. Perfugerunt.tanquā in locum tutum:& non obnoxium tot fluctibus : quot sur/
gunt in republica. Vnde dicit in oratiōe pro.L.Murena:Qđ enī fretum:quem euripum tot motus tot uarias
habere putaris agitationes:quot fluctus:quantas perturbatiōes:& quantos æstus habet ratio comitiorum: di/
es intermissus aut nox interposita sæpe perturbat omnia:& totam opinionem parua nōnunq̄ mutat aura. fæ/
pe etiam sine ulla aperta causa fit aliud atq; existimabamus. In his.in numero horum qui ad ocium perfuge
runt. Nobilissimi.notissimi:clari:& multi nominis. Longe prīcipes.ualde primi iter ipsos philosophos.

& quidā hominis seueri & graues:nec populi nec prin
cipum mores ferre potuerunt. Vixeruntq; nonnulli ī
agris delectati re sua familiari.His idē ꝓpositū fuit qđ
regibus:ut neq̄ re egerent:ne cui parerēt:libertate ute-
rent̄:cuius ꝓpriū ē sic uiuere ut uelis. Quare cū hoc
cōe sit potētiæ cupidorum cum his quos dixi ociosos:
alteri se adipisci posse arbitrāt̄: si opes magnas hēant:
alteri si cōtenti sint & suo & paruo. In quo neutrorum
omnino cōtēnenda est snīa. Sed & facilior & tutior &
minus aliis grauis aut molesta uita est ociosorum. Fru
ctuosior aūt hominum generi & ad claritatem ampli-
dinemq; aptior:eorū qui ad rempu. & ad magnas res
gerendas accōmodauerūt.Quaptopter & his forsitā
concedendū sit rēp.nō capessentibus:qui excellēti ige-
nio doctrinæ sese dediderūt.Et his qui aut ualitudinis
imbecillitate:aut aliq̄ grauiore causa impediti:a repu.
recesserunt,cum eis administrandæ potestatē aliis lau
demq; concederent:quibus autē talis nulla sit causa: si
despicere se dicāt ea q̄ plærīq; admittant impia & ma-
gistrat⁹:his nō mō nō laudi:uerū etiā uitio dādū puto:

Seueri.iusti & inimici malis moribus.Seueritas est magistra pudoris & modestiæ. Et graues.uirtute ple
ni:in qua perseuerāt. Principum.qui administrant rempublicam.Nam principes dicuntur primi ī republi.
Vnde dicit ī primo de oratore ad.Qu.fratrem.Cū igitur inueheretur in causam principum consul Philippus:
idest optimatū:quibus aduersabatur. Re familiari.domestica non quærētes magistratus:sed cōtenti eo qđ
habebant. His.hominibus qui ad ocium perfugerūt. Propositum.eundē finem sibi animo proposuerūt:
& idem cōsilium quod reges q uolunt ideo regnare:ut nullius rei egeāt:nec cui pareant:& libertate utantur:hoc
idem ipsi sapientes assequūtur:& rectius:un-
de Cato apud Ciceronē li.iii.de finibus ait.Sa
piens rectius appellatur rex q̄ Targnius q nec
se nec suos regere potuit. Rectius magister
populi q̄ Sylla.qui triū pestiferoꝝ uitioꝝ:lu-
xuriæ:auaritiæ:crudelitatis magister fuit.
Rectius diues q̄ Crassus:q nisi eguisset:nunq̄
euphratem nulla belli causa trāsire uoluisset.
Recte solus liber.nec dominationi cuiusq̄ pa
rens nec obediens cupiditati. Recte inuitus
cuius ēt si corpus constringat̄.aīo tamen uin
cula inici nulla possunt. Libertate.ut eēnt
liberi in ocio:qđ sequebanf. Cuius. liberta
tis ꝓpriū ē,ut quis uiuat ut uult. Libertas ut
uolunt stoici ē ptās opandi:q̄ stulti & mali oī
Libertas no carent.Libertas īquit ī paradoxis est pote-
stas uiuēdi ut uelis:& ille uiuit ut uult qui re
cta sequit̄:q gaudet officio:cui uiuendi uia cō
siderata atq; ꝓuisa est:q legibus nō ꝓpter me
tū paret: sed eas sequit̄ atq; colit qđ salutare
maxime eē iudicat:q nihil dicit:nihil facit: ni
hil cogitat:deniq; nisi libēter ac libere, nec est
ulla res:quæ apud eū plus polleat q̄ ipsius uo
luntas atq; iudiciū.Solus sapiēs omnia spōte
facit.Et nihil inuitus,nihil coactus: At oīs le-
ues cupidi:improbi:lasciui sunt serui.seruiūt
eni affectibus.Qua seruitute nihil potest esse
miserius. Iurisconsulti sic finiūt. Libertas est
naturalis facultas eius:qđ cuiq; facere liber:
nisi qđ aut ui aut iure ꝓhibef. Quare cū hoc sit.igr̄ inqt Cice.cū hoc cōe sit phīs & regibus: ut.s.libertate utā
tur:uiuātq; ut uelit.Reges arbitrant̄ se id qđ sibi ꝓposuerūt adipisci:si habtāt magnas opes:ociosi aūt : si cōtēti
sint re sua domestica & parua.ergo finē hunc quē sibi utriq; ꝓponūt:diuerso mō assequuntur. Alteri.reges.
Opes magnas.regnū opulētū magnasq; potētias. Alteri.ociosi & philosophi si īponāt finē cupiditatibus:
Seneca & te parua cōtēti sint:quoniā paruis & minimis natura cōtenta ē.Vnde dicit Seneca:Nō qui paꝝ hēt:sed q plus
cupit pauper ē.Et ille beatissimus ē & securus sui possessor:q crastinū sine sollicitudine expectat: & breuissima
ad diuitias p contēptū diuitiaꝝ uia ē. In quo.ī qua re.& tali ꝓposito neuter īprobādus ē:sed ē facilior ad id cō
sequēdū & aptior uita ociosoꝝ.Sed uita eoꝝ qui ad rēpu.accedūt & illā regūt atq; gubernāt ē utilior hūanæ so-
cietati & clarior.nam nisi eēnt q rēpu.gererēt & ī mediū labores susciperēt:maximis iacturis hoīes afficerēt: &
ciuitates.Vnde sapientis ē administrare rēpu.& oīa pati ꝓ utilitate cōi:q̄propter cū hæc uita fructuosior sit:an
teponēda ē ocio.hoc āt dicit pp se Cicero:q ī negociis publicis curriculo honoꝝ oculisq; ciuiū uixerat:omittēs
ociū:a quo usq; ad ea tpa:ī qbus turbulentissimæ tēpestates ī repu.exortæ sunt:& hæc in ocio scribebat.abhor
ruit & ambitōibus capiebat̄ & ī iudiciis foroq; regnare gestiebat:cū hæc scriberet post necem Cæsaris & Octa
uio uiā tyrānidē affectāte ad ociū cōfugerat:ī quo philosophabat̄ ut aliqđ monimētū ocii sui extaret. Neutro
rū.nec ociosoꝝ siue philosophoꝝ nec regū. Facilior.quoniā facilius possumus philosophari q̄ regnare:& phi
losophi nō exponūt se tot fluctibus quot reges. Et tutior.securior:quoniā philosophi nō timent gladios for
tūæ:qbus reges obnoxii sunt. Vnde dicebat Xerxes illaturus bellū græciæ & traiecturus Hellespontū auctore
Herodoto:Magna negocia magnis cū piculis fiūt. Minus grauis.quoniam nō offendūt̄ hoīes ocio philoso-
phoꝝ:nec īuidēt illis:sed regibus:quoniā maioribus īuidef. Fructuosior.afferēs maiorē utilitatē cōi hoīum
societati: Ad claritatē.splēdorē noīs. Amplitudinē.gloriā. Quapropter.ponit illos qbus forsitā cōcedit̄
nō capessere rē p.q.s.cū sint excellenti īgenio prædīti doctrīæ cuiq; contemplatiōiq; se tradūt:aut q ualitudina
rii sunt:ut munera reipu.obire non possint:quæ aūt talium hoīum officia eē debeāt dicef. Imbecillitate. īfir
ma ualitudīe. Quibus aūt.i.illi q non tradiderūt se doctrīæ:aut nō īpediūt̄ mala ualitudīe:aut aliq̄ causa gra
uiore:& omittūt curam reipu.ab officio discedūt hoīs:q est natura ciuilis.Vnde uitupeeādi sūt:& maxīe si ob
id patria dānum patiatur.& ait Cicero.cum dicūt se non rēpu.aut eius onera fugere.Sed īpetia honores.In hoc
laudādi uidentur:& difficile est illoꝝ propositū nō laudare & cōsiliū.sed apparet ipsos fugere molestias.repul
sam i petendis magistratibus & cætera:quæ accidere possunt:& ifamiam afferre uidentur. Despicere.contē
nere. Plerīq;.maior pars hoīum. Admittent.magni æstimēt. Dandū uitio.uituperādum.comici dicūt

uerto uitio:& idẽ est qđ uitupero. Iudiciũ.sniam & opinionẽ. Labores.q̃ subeũdi sunt: dũ pro magistratu qs ambit:& alios prẽsat emerẽdo℞ suffragio℞ cã. Et molestias.q̃ subeũdæ sunt ĩ ipa petitione magistratus. īperii:hono℞. Offensionũ.quoniã offendũť ambitõe & prẽsatõe cõpetito℞.offendere ĩ hac significatiõe est ĩ aliqđ icutere atq; icidere. Repulsa℞.quoniã nõ adipiscunť magistratũ quẽ petebãt affectantes alios ꝑ suffragiis. Ille fert repulsam q nõ adipiscit magistratũ quẽ petit. Sũt.n. ꝓbat id qđ dixit:& hoc ĩ phõs dr:quos ostẽdit.iõ ad rẽpu.nõ accedere:quoniã sunt animi abiecti & demissi:& se nõ adeptu ros qđ petũt arbitrãť: nõ qđ cõtẽnant honores:sed q̃a timẽt repulsam tanq̃ ignominiã:sunt.n.phi.s.& alii. Pa℞ sibi cõstet.pa℞ sint cõstãtes ĩ rebus aduersis:& quasi sibiipsis diffidẽt ĩ aduersa fortũa:qđ est cõtra fortitudinẽ & magnanimitatẽ. Seuerissime.grauissime:& cõstãter ĩ dolore gẽ cõtra tius uoluptati. Molliores.fracto aĩo & molli:ut sũt fœminæ:& hoc apparet ipsos nõ eẽ fortes q seuerissime uoluptatibus & fortiter doloribus resistũt. Illosq; aĩo suo putant isetiores. Frãgant.nõ possint ferre ĩfamiã:certe timẽda ẽ ĩfamia: ut dixi: & de noĩe sollicitĩ eẽ debemus:sed uir fortis & magnus non timet ĩfamiã iniuria illatã.Vnde administrãtibus rẽpublicã subeũdæ sunt offensiões ꝓ æquitate ac iustitia seruãda.& ueritas potior & antiqor esse debet quocũq; hoĩe:& ĩfamia ignominiaq; subeũdæ sunt:cũ iniuria iferũť Nullũ.n.ẽ maius theatrũ ipsa cõsciẽtia: qua frætiomĩa despicere possumus & debemus.Vt de Fabio maxio legiť:q nõ ponebat rumores an te salutẽ:dicebatq; nefas esse succẽsere patriæ:ẽt si nos offenderit. Plato i.ii. de legibus sic ait. Iudices prudẽtiæ ac fortitudinis oportet eẽ participes. Sed his q habẽt.positis his qbus forte dať uenia si rẽpublicã nõ capessunt: illos nunc affert q sine aliq̃ cunctatione rẽpu. gerere debẽt duplici rõne ducti: quoniã.s.aliter ciuitas regi nõ posset:& respu.si nemo magistratũ peteret:& si qsq; munera publica & curã recusaret. Adde ẽt q magnitudo animi nõ pot declarari:nisi ĩ negociis:nã cũ qs res magnas & arduas magno aĩo & elato gerit tũc magnanimus dr: ergo ẽ opus talia obire:si magnanimi haberi uolumus & eẽ. Adiumẽta.naturæ q ualẽt igenio:prudẽtia: uiribus corporis. Abiecta cunctatõe.sine aliq̃ mora. Gerenda.administrãda. Neq; aliter.nisi laboribus & iĩdustria eo℞:q cũ habeãt adiumẽta naturæ:hoc ꝑstare possunt. Et Plato i libris de rẽpu. uult phõs suos accedere ad rẽpu.ne praui impetẽt:& ut ipsi i laudẽ uersenť. Bene iquit li.v. Erit reipu.si ciuilis potentia tũ philosophia cõgruerit.Idẽ ait li.vii.Ineruditi ueritatisq; sexperti nequaq̃ ciuitatis curã sufficiẽter habituri sunt. Sapiẽtes igiť rẽpu.capessere debẽt ꝓ utilitate cõi:quoniã laudabilior est eo℞ uita: qui ĩ negociis publicis uersanť q̃ ociosoꝝ.

Offendo

quorum iudiciũ in eo qđ gloriã contẽnant:& ꝓ nihilo putẽt difficile factu ẽ non ꝓbare. Sed uidenť labores: & molestias:tum offensionum:tum repulsarum:quasi quandam ignominiam timere & infamiã. Sunt enim qui in rebus contrariis parum sibi cõstẽt: uoluptatem seuerissime cõtẽnãt:in dolore sint molliores:gloriã negligant:frangant infamia. Atq; ea quidem nõ satis cõstanter. Sed his qui habent a natura adiumenta rerũ gerendarum abiecta omni cunctatõe adipiscendi magistratus sunt & gerenda resp.est. Nec enim aliter aut regi ciuitas aut declarari animi magnitudo potest. Capessẽtibus aũt rẽp.nihil mĩus q̃ philosophis:haud scio an magis ẽt & magnificẽtia & despiciẽna adhibẽda sit rerũ hũana℞:quã sæpe dico & trãqllitas aĩ atq; securi

Fabio maximo
Plato

Aut declarari magnitudo animi:quoniã magistratus uiꝝ ostẽdit & declarat:ut Bias dixit:& tunc cognosciť magnanimus:quẽ philosophi i suis umbraculis ĩstituũt de magnanimitate ꝑcepta tradẽtes: cum circa magna uersať ut decet:& non flectiť aliq̃ cupiditate aut ambitõe:sed oĩa sua officia ad iustitiã dirigit.Vnde dicebat Cyrus:ut ẽ apud Xenophontẽ. Opus ẽ maximũ pulchre iperare & pricipẽ decere subitis anteire:non dolo & ocio: sed ꝓuidẽtia & idustria:& pricipẽ decere non se bonũ ꝑstare dũtaxat,uerũ etiã pro subditis diligentiã agere ut q̃ optimi futuri sint. Et i octauo dicit. Bonus priceps ẽ hoĩbus lex uidens:quoniã satis ẽ qui & modereť & uideat: puniatq; delinquẽtẽ.& Diocltia.imperator:ut auctor est Vopiscus dixit.Nihil ẽ difficilius q̃ bene iperare. Philosophus i.v.ethices sic ait. Optimus est nõ q ad seipsum: sed q ad alium utiť ipsa uirtute:hoc.n.est opus difficile. Nõ potest declarari.ostendit & ponit in exercitationẽ:quoniã laus uirtutis in actione consistit. Vnde debemus præcipere de uirtute:& ipsam exercere ut melius declareť. Capessentibus aũt rẽpu. Nunc ꝑcipit quid facere debeant hi qui capessunt rempu.oĩa.s.humana despicere nõ minus q̃ ipsi philosophi: q bona externa nihil curãt:licet difficile sit hoĩem uacare affectibus:qui i hono℞ petitione uersatur:sed quo difficilius:hoc erit præclarius:quoniã uirtus: ut dictum ẽ : circa difficile uersať:& omnia bona difficilia sunt:ut inqt Plato: igitur qui in re difficili uirtutem amplectitur:laudabilior ẽ eo qui in facili.ut est philosophus qui i ocio degens uacat affectibus:cum nullis inimicitiis sollicitetur nec ledatur iniuria. Ergo qui rempublicã gerit:si etiã his uacat:laudabilior est ipso phõ:quoniam expositus est inimicitiis iniuriis pro ipsa iustitia:quam tuetur & ministrat. Magistratus enim custos iusti esse debet:& rem cõmunem pro dignitate distribuere:ac ea q̃ sunt in hominum commerciis ad æqualitatem redigere ne discordiæ oriantur & seditiones:habeant etiam oportet æquitatem & bonitatem quæ aliquãdo legem emẽdat peccantem ob hoc:q̃a est generalis.summum quippe ius summa est iniuria. Capessentibus.accedẽtibus ad curam reipu. Nihil minus.nulla re minus: quoniã magis indigent magnitudine animi:qui rẽpu.gerunt:q̃ philosophi qui in ocio uersanť. Rerũ humanarũ.quæ accidere possunt in uita. Vnde dicit Plato li.ultimo de repu. Monet lex id optimũ forte q̃ maxime in aduersis quietẽ agere:& nequaquã excandescere:cũ nihil huiusmodi bonũ aut malũ clare cẽseri queat. Et Seneca dicit. Calamitas est uirtutis occasio. Quã.despiciẽtiã. Sæpe dico.repeto& iculco:quoniã de ipsa dictũ est supra. Non.n.põt quis esse magnanimus: nisi res humanas cõtẽnat.i.oĩa q̃ homini accidere possunt ĩ utrãq; partẽ. Tranqllitas. sedatio

Cyrus
Aristote.
Plato
Seneca

perturbationū. Siqdem. affert rōnem quare capessentibus rēpu. humanæ res despiciēdæ sunt. Nec anxii; angor est ægritudo premens: & dr̄ anxius plenus angustia. Cum grauitate. quæ decet uirū q nunquā metit & i uirtute perseuerat: est grauitas comes cōstantiæ: & q anxius est & sollicitus: nō potest esse grauis & cōstans.
Quæ. tranqllitas animi: & securitas: & uita sine angoribus: despiciētia rerum & grauitas atq; cōstātia. Eo. tanto facilius est philosophis seruare grauitatē & uacare affectibus: quāto minus est i ipsis qd' sit i manu fortunæ. Quo minus multa. i. pauciora q̄ i uita eo℞ qui rēpu. administrāt. Patēt. sunt obnoxia & exposita telis

tas. Siquidē nec anxii futuri sunt: & cum grauitate constātiaq; uicturi quæ eo faciliora sūt philosophis quo minus patent multa i eorum uita quæ fortūa faciat & quo minus multis rebus egent: & quia siquid aduersi eueniat tam grauiter cadere nō possunt. Quocirca nō sine causa maiores motus animorū concitantur: maioraq; efficiēdi remp. gerētibus q̄ quietis: quo magis his magnitudo animi est adhibēda & uacuitas ab angoribus: ad rē gerendā aūt qui accedit caueat ne id mō cōsideret q̄ illa res honesta sit: sed ēt ut hēat efficiēdi facultatē. In quo cōsiderādū est ipso ne aut temere desperet

fortūæ: quoniam nō uersant i his quæ sunt i manu fortūæ: ut sunt magr̄atus iperia. philosophi. n. colūt aīum: quē fortuna ferire nō potest aut uīcere: mō sit bene institutus & uere magnus. Vnde uir bonus & sapiens fortunæ minaci & temerariæ mediū unguē ostendit: & illā elato aīo spnit: a qua q pēdet: i magnis tunc habēdus nō est. Vnde dicit Seneca. Neminē aduersa fortūa cōminuit: nisi quē secūda decepit. & fortūa illis grauis: qbus ē repētina. facile eā sustinere pōt: q semp expectat: & nulla re maior īuidia fortūæ fit q̄ æquo aio.
Tā grauiter cadere nō possunt. quoniā ipsis philosophis oīa sunt p̄meditata: qppe multū pdest puisio aīo℞ & p̄paratio ad minuendū dolorē. hæc est illa p̄stās & diuia sapiētia inqt i Tusculāis disputatōibus & pceptas penitus & ptractatas res hēte humanas: nihil admirari cū acciderit: nihil anteq̄ euenerit: non euenire posse arbitrari. Vnde Xātippe uxor socratis semp se uidisse illū dicebat eodē uultu exeūtē domo & reuerētē. aius. n. erat sedatus & tranqllus: q a uolūtate fingit. Adde etiā q ipsi philosophi nō curāt bona fortūæ q̄ illa cū uult eripe pōt. Illi aūt q rēp. gerūt possunt deiici notariq; īfamia: & grauiter cadere: cū ī ædito loco positi sint & obnoxii fortūæ: quæ mutabilis est & temeraria. Seneca dicit. Quæ multo ante puisa sunt lāguidius icurrūt. Aufert uim p̄sentibus malis q futura p̄spexit. Vnde post suū casum Ouid. dixit. Tu quoq; formida nimiū sublimia semp Propositiq; p̄cor cōtrahe uela tui: Viue sine īuidia: mollesq; iglorius annos Exige: amicitias: & tibi iunge pares. Quocirca. cōcludit p ea quæ iā dicta sunt: maiores motus aīo℞ cōcitari ī illis qui gerūt rēpu. Propterea. quæ singulis diebus accidūt: qbus aius mouet: & maiora semp efficere tentat. Vnde opus est adhibere animi magnitudinē: ut maiora semp rū decoro efficiant. & uacuitatē ab angoribus qbus debet uacare magnanimus. Quocirca: igit cū i rebus difficilioribus uersent: hi q gerūt rēpu. magis angunt q̄ philosophi: q uitā ociosam degunt.
Nō sine causa. iure ac merito: quoniā timēt casum & tela fortūæ: quæ illa i summa quæq; torquere gaudet: ut ifima summis. sūma īfimis mutet. Maiores motus. maiores perturbatōes cū eo loci sint: unde fortūa uolēte grauiter cadere possint. Vnde reges cæteriq; prīcipes fere semp sollicití sunt: & tyrāno℞ uita nihil ē miserius: oīa enī timēt cū ipsi ab oībus timeant. Et motus maiora efficiēdi. quoniā gubernātibus rēpu. i cōe laborandū ē: & curandū ut magna quædā efficiant: qd' nō cogitant ociosi q ī magnis negociis non uersant: maiores enī curas habēt: q negociis publicis & muneribus fungunt q̄ ociosi. Illi. n. tendunt ad maiora & ardua: ociosi aūt talia nō curāt. Et ideo nō angunt. Quietis. ociosis. & his q ad remp. nō accedūt. Quo magis. tāto magis inqt magnitudo animi adhibēda est ī his aīo℞ motibus & curis rēpu. administrātiū: ut grauitas retineat & cōstātia: ne anxii uideamur & īconstātes. unde magis debet eē magnanimus & grauis ille q remp. gerit: q̄ phūs ociosus: quoniā ī maioribus difficultatibus uersat: & maioribus stimulis prurbationū angit. & ideo difficile ē ipm nō prurbari aīo: cū telis fortūæ sit expositus: ut mēs uix possit eē sine timore: & maiora etiā molit ī dies: unde opus est aium eē cōstantē. Ab angoribus. animi prurbatōibus. Ad rē gerendā qui accedit. pcipit nūc qd illi agendū sit: qui ad rēpu. accedere uult. ut. s. cōsideret si idoneus ē ad munera publica obeūda. In oibus. n. q agimus. nō solū qd honestū sit: sed etiā qd ipi præstare possumus: quærēdū ē: & cōsiderādū: ne forte aliqd aggrediamur quod efficere nequeamus. qsq; igr̄ uires metiri debet suas & naturā: idq; auspicari qd' obire posse uidebit cū decoro: aliter nihil laude dignū faciet: quāuis i re honesta uerset. honestū est capessere rēpu. sed siquis ad illā gerendam ieptus ē abstinere debet. Ideo Solō dicebat. Tū rege: cū prius didiceris regi. Illi enī qui regere nesciūt seipos & alios detrahūt hīc laudē & deco℞ nō seruāt: ad qd' pauci accedūt inqt Plato li. v. de repu. & illud q cognoscātur rari sunt. Idem in. vi. de legibus sic ait. Existimare de omnibus hominibus id quisq; debet: q qui nunquam seruiuit is laude dignus esse princeps nūquā poterit. Ideo gloriari quēq; oportet magis q bene seruierit q̄ q bene fuerit dominatus. primū quidem legibus: quibus qui seruit deo seruit: deinde senioribus: qui honeste uixerunt. Illa res quam agere uult. Honesta. coniuncta uirtuti: idest non solū cōsideret honestum eē gerere rēpublicam: sed etiam si ipse ad tale munus obeundum aptus est. Facultatem. potētiam & possibilitatē efficiendi rem ipsam honestam. & ideo id quisq; agere debet. ad quod aptus est: & potest cum decoro tractare. est enī magnæ molis opus alios regere & gubernare ut decet. In quo. ipso. in hac ipsa cōsideratiōe & accessu ad rempublicam. Considerandum. prudenter iudicandum. Quoniam prudentia est quæ statuit omnes mediocritates. Aut temere. nullo adhibito iudicio desperet se posse perficere id quod incœpit propter ignauiam: quæ fortitudini oppont: ppter quā cedere quis non debet: aut deserere fidē metu periculi. unde præparandus est
Ambro. aīus: exercēda mens & formāda ad constātiam: ut nullis molestiis frangat. gloriæ quoq; inquit Ambrosius: ca-

ueat appetentiã: quæ frequẽter nocuit ĩmoderate expetita: sẽp aũt usurpata. Propter ignauiã. quia sit ignauus. Nauus dicit strẽnuus: inde operá nauare est strẽnue facere: inde ignauũ dicimus desidẽ & sine igne animi. Nauus
Aut nimis cõfidat. ne nimis audeat: & sic mediũ tenẽdũ est in rebus agẽdis: ut fortes esse possimus. In medio enĩ cõsistit uirtus: & iam dictũ est fortitudinẽ mediocritatẽ eẽ inter ignauiã siue metum & audaciã. Nauare operam
Cupiditatem. alicuius rei: quã sibi agẽdá ꝓposuit: aut alıquã aliã rem cõsequẽdã. Ignauus
In oĩbus negociis. obeũdis. s. & in oĩbus rebus agẽdis in bello: quæ prinẽt ad uirũ fortẽ atq; magnanimũ: & in gubernatione reip. in qua multa negocia cũ decoro obeũda sunt. Aggrediare. incipias. Diligẽs ꝑparatio. diligẽter oĩa necessaria ꝑparáda sunt: ut id qđ aggredimur: ꝑficere possimus. Præparatio: ẽ apparatus rerũ necessariarũ. apparatus ptinet ad sũptũ: & magnificẽtiã: iõ dixit supra: delectãtẽr magnifici apparatus: unde uituperant illi q res magnas & arduas sine aliq̃ ꝑparatiõe aggrediunt: & turpiter postea desistũt relinquẽtes locũ pœnitentiæ: quo genere hominũ nihil est imprudentius.

ꝑpter ignauiã: aut nimis confidat ꝑpter cupiditatẽ. In oĩbus autẽ negociis priusq̃ aggrediare adhibenda est præparatio diligens.

Disputatio qua ostẽdit res urbanas maiores eẽ bellicis: & togatorũ cõsilia impatores laudi præponit.

SEd cũ plærisq; arbitrent res bellicas maiores esse q̃ urbanas. minuẽda ẽ hæc opinio. multi enĩ bella q̃siuerũt ꝑpter gloriæ cupiditatem: atq; ĩ magnis aĩs ĩgeniisq; id plerũq; contigit: eoq; magis si sunt ad rẽ militarẽ apti: & cupidi bellorũ gerẽdorũ. Vere aũt si uolumus iudicare: multæ res extiterunt urbanæ maiores clarioresq; q̃ bellicæ. Quãuis enĩ Themistocles iure laudet: & sit eius nomen q̃ Solõis illustrius: citeturq; Salamis clarissimæ testis uictoriæ: quæ anteponat cõsilio Solonis eius: qui primũ

SEd cũ plerisq;. digredit Cice. a pceptis tradẽdis de ipa fortitudine: & magnanimitate: & res urbanas: & cõsilia eorũ: q rẽp. togati gubernát: bellicæ laudi & gloriæ cõtra multorũ opinionem ꝑponit. hæ qppe duæ facultates. gubernatio ciuilis: & rei militaris præstãtia de principatu ĩter se certát: & adhuc sub iudice lis ẽ. Cicero tamẽ nõnullis rõnibus & exẽplis conat ostẽdere domesticã disciplinã: & consilia urbana bellicis præferenda esse: & in hoc Ci. causam agit suã: quoniã ipse togatus rẽpu. e sceleratorũ manibus eripuit: asseruitq;. Ideo. Qu. Catulus princeps senatorii ordinis: & auctor publici cõsilii frequẽtissimo senatu Ciceronẽ patrẽ patriæ appellauit: cui etiã togato primũ supplicatio cõtigit post urbẽ cõditã; ut ipse gloriat in tertia actione in Verrẽ. hæc oro dicit positio q̃ cõsideramus de aliqua re ꝓposita: cõstat locis ad laudẽ ptinẽtibus & uituperatiõnẽ: respicitq; hos siue honestũ utile: iustũ: ac legittimũ: talis est eiusdẽ Ciceronis positio in rhetoricis boni: ne plus an mali attulerit hoĩbus & ciuitatibus eloquẽtia. Theses inqt Fabius quæ sumũt ex rerũ cõparatione: ut rusticana uita an urbana potior: iurisperiti an militaris uiri laus maior: miræ sunt ad exercitationẽ dicẽdi speciosæ atq; uberes: quæ uel ad suadendi officiũ: uel etiã ad iudiciorũ disceptationẽ iuuãt plurimũ. hæc thesis in causa Murenæ a Tullio tractatur uberrime. Plærisq;. maior pars hoĩum: hæc oĩa eo spectãt: ut Cic. gloriet sibi togato arma cessisse: & rẽp. cõsiliis suis a nefaria cõiuratiõe liberasse. qđ hoc carmine testatus ẽ. O fortunatã natã me consule romã. Res bellicas. ea quæ fiũt in bello magis esse laudãda q̃ gesta urbana & senatoria. Minuẽda. cõfutãda: probandũ inqt est aliter eẽ: ac plærisq; putãt. Multi enĩ. ratio quare hæc opinio minuẽda est: quoniã inqt multi bella q̃runt: nõ ꝑpter rẽ ipsam & honestatẽ: sed ꝑpter gloriã: unde si talibus nõ eẽt gloria ꝓposita: nullo mõ pugnarẽt: ostẽdẽdũ est igit ipsos posse in toga maiorẽ laudẽ cõsequi q̃ in castris. Gloriæ. bellicæ siquã ducũt eẽ maximã: & maxime quærũt hanc gloriã fortes & magnanimi: & sic opportunitatẽ nacti pñæ iniuriã faciũt: ut Cæsar fecit. unde Cicero uult hãc gloriã diminuere. ut alii quærãt potius gloriã urbanã: q̃ bellicã: ne pña detrimẽto afficiat a cupidis bellicæ gloriæ: quod sub Cæsare passa ẽ. qui in arma furens pñam occupauit: omissis causis forẽsibus senatoriisq; muneribus. q̃ orator ac splendide potuisset obire. erat enim litteratissimus: & post Ciceronẽ facile secundus: aut forte Ciceroni par: si tubarum clangor strepitusq; armorum a causis agendis eũ non auertissent.
Id. quærere bella ꝑpter gloriæ cupiditatẽ. Plærunq; contingit: accidit sæpius & euenit ĩ aĩs magnis præclarisq; ingeniis: Vnde ĩ bello sunt ferociores. Eoq; magis. tanto magis id euenit illis: q magno aĩo præditi sunt & ĩgenio. Apti. præstantes robore corporis & membrorum optima ualitudĩe. Cupidi. suapte natura. Bellorum. i. horum natura ad id ĩclinatur. Vere aũt. facit propositiõem disputatõis. & confutat id quod ab eo q alteram partem tueretur dici posset. Multæ res urbanæ. gesta cõsilio senatorum urbanorum. Maiores. maioris laudis & gloriæ q̃ gesta bellica. Iudicare uere. sine fraude & ut ueritas ipsa requirit. Quãuis enim. hæc est cõfutatio quam dixi. & facit comparationẽ ĩter Themistoclem & Solonem: præponitq; facta ex consilio solonis: q̃uis nomẽ Themistoclis illustrius sit propter uictoriã Salaminiã de xerxe. Iure. merito. Laudet. ab oratoribus & historicis. supra dixit: hinc rhætorum campus de Salamine. Eius. themistoclis. Nomen. & fama rerum gestarũ & uictoriæ bellicæ. Illustrius. maioris splendoris & gloriæ. Citetur. uocetur in testimonium. Translatio est ab his q citantur ut testes sint. Salamĩ ĩsula: ubi Themistocles uicit xerxẽ nauali pugna .s. q̃uis testis sit huius gloriæ uictoria ad Salamiem: Quæ uictoria anteponatur ab oratoribus consilio solonis & laudibus: quas meruit consiliis urbanis: & prudentia in constituendo senatu ac legibus. Anteponatur. ab oratoribus. q quotannis laudes themistoclis: & aliorum q i bello operam patriæ nauauerant cælebrabant. Solon unus fuit ex septem sapientibus Eccetidis filius auctore Laertio: siue Euphorionis: ut Dydimus grammaticus scribit: patria Salaminius; Athenis claruit regnante Tarquinio prisco Romæ, a Codro paternum Solon

genus ducebat: maternum uero a Pysistrato tyráno. Atheniensibus leges heroico carmie scripsit. & areopagū
Areopagus constituit. i. senatū & q̄dringētos legit senatores. Areopagitas. q̄drigētos senatores. areopagus erat uicus martis: in quo cōstitutus fuit senatus a solone. Collis auctore Herodoto li. viii. e regiōe ad arcē athenarū areopagus uocabat. Hoc. cōstituere: areopagitas & ipm senatū. Quā illud. uictoria ipsius themistoclis ad salaminē. Illud eni. rō q̄re nō erat minus p̄clarū illud. i. uictoria de barbaris ad salaminē. Hoc. cōstitutio areopagitarū & senatus p̄derit semp: illud uero semel. Ciuitati. athenis. Hoc cōsilio. solonis. Leges. q̄s ipe tulit. Maiorū instituta. mores optimi atheniēsiū. Et Themistocles q̄dē: hæc est altera rō q̄ suā p̄positionē p̄bat: res. s. urbanas eē maiores bellicis. Areopagū: senatū cōstituēdū. At ille: solō adiuuit Themistoclē p̄ senatores. quos instituerat: quorū cōsilio id bellū gestū ē. ergo solon adiuuit Themistoclē: themistocles aūt nō adiuuit solonē post pugnā marathoniā de q̄ dictū ē. themistocles monuit atheniēses illā uictoriā nō finē sed cām eē maioris belli. Vnde ducētæ naues factæ sunt: q̄ cū nūciaret Xerxē igēti cōparata classe ad græciā occupandā:

constituit areopagitas: nō minus præclarum hoc q̄ illud iudicandum est. Illud enim semel profuit: hoc semper proderit ciuitati: hoc consilio leges atheniensium: hoc maiorum instituta seruātur. Et Themistocles quidem nihil dixit in quo ipse areopagum adiuuerit. at ille adiuuit Themistoclem: est enim bellum gestum consilio senatus eius: qui a Solone erat constitutus. Licet eadem de pausania lysandroque dicere. Quorum

& i p̄timis athēas adnauigate. cōsuluerūt oraculū delphicū. q̄bus pythia respōdit: ut muris ligneis se muniret: oraculū tale fuit: ut auctor ē Euseb. li. v. de p̄pat. oē euāgelica. Effugite extremas mūdi: & penetrate sub oras: Ne miseri tardate: feret fuga sola salutē: Nō saluū caput ullius: nō pes ue mānus ue Vlla: nec i reliquo ps deīq3 corpe salua Currib⁹ ecce furit uictus: quē syria mittit. Mitis erit nulli: rapiet fetus oīa maurus. Nō tēplis diuū p̄cet: nō mœnibus urbis. Cūcta igni cōsumet an ipa exterrita magno Sudor aspicitis superū simulacra madere. Lignea mœnia dat Pallas: quā condidit urbi. Inde optata salus: fœlix & palma sequet: Si tātū pugnā nō expectarit eq̄strē. Tu uero salamis uel cū successerit æstas: Vel cū tristis hyēs p̄priis priuabere natis. Oraculū datū lacedæmoniis tale fuit. Qui spartā antiquā colitis: uel mœnia uestra: A p̄sis deuicta cadēt: uel regis adēpti Herculidæ mortē grauiter plagetis amarā. quoniā i eo bello ut dictū est: Leonidas rex lacedæmonior: q̄ erat de genere Herculis cecidit ad Thermopylas: cū illas angustias custodiret: & ut dicit Trogus: initio huius belli sciscitātibus oracula delphis respōsū fuerat: aut regi spartanorū: aut urbi cadēdū: & iccirco cū leonidas ad bellū p̄ficisceret: ita suos firmauerat. ut regē se parato ad moriēdū aīo scirēt. Angustias p̄terea occupauerat: ut cū paucis: aut maiore gloria uinceret: aut minore dāno reipu. caderet. Oraculū datū Atheniēsibus: cū nemo itelligeret: Themistocles nauiū p̄sidiū demōstrari itep̄tatus: p̄suadet oībus patriā municipes eē nō mœnia: ciuitatēq3 nō in ædificiis: sed in ciuibus positā. melius itaq3 salute nauibus q̄ urbi cōmissuros. huius s̄niæ ēt auctorē deū esse dicēs. Probato itaq3 cōsilio: cōiuges liberos cū p̄ciosissimis rebus in isulas relicta urbe emādat. ipsi armati naues cōscēdūt: arcē relīquētes sacerdotibus: paucisq3 maioribus natu: & sacra eriā p̄curāda: & themistocles elegit angustias salaminii fræti: timēs ne a multitudine hostiliū nauiū circūuenirētur. Vnde in freto salaminio pugnatū ē: & paruo numero nauiū maxima post hoīum memoriā classis p̄sarū deuicta ē: p̄sæ in fugā uersi sunt: in quā trepidationē multæ submersæ naues: multæ captæ sūt: plures tamē nō minus sæuitiā regis q̄ hostē timētes domū cōcessere: hac uictoria Themistocles iperator nobilitatus ē: q̄ ante hāc pugnā noctu surgebat p̄ urbē tanq̄ lymphatus discurrēs: nec capiēs q̄etē dicebat se excitari tropheis & uictoria melciadis: q̄ apud marathonē p̄sas uicerat: nec erat ali
Themistocles qua uictoria: q̄ cū marathonio tropheo posset cōparari. Temistocles Neoclis filius fuit: cui ob res gestas auctore Aemilio p̄bo nemo p̄fert: & pauci pares putant. Licet eadē de pausania lysandroq3 dicere. Pausanias lace-
Pausanias dæmonius clarus iparator: sed uarius ī oī genere uitæ fuit. Nā ut uirtutibus multis enituit: sic uitiis obrutus ē: & denigratus. hic: ut dictū ē: una cū Aristide atheniensi uicit Mardoniū apud plateas cū ducētis milibus peditū uiritim electis: & xx. eqtū: & ex p̄da tripodē aureū delphis posuit epigrāmate inscripto: i hāc sententiā. Suo ductu barbaros apud plateas eē deletos: eiusq3 uictoriæ causa Apollini donū dedisse. Post hoc p̄liū missus est cū classe Cyprū & Hellespōtū: ut īde barbaror p̄sidia depelleret: quæ oīa fœlici euētu peragit: & Bizantiū expugnauit. sed hāc belli gloriā ingloria morte deturpauit. Aristolicus pater lysandri ex p̄sapia minime regia: cæterum ex
Lysāder heraclidarū genere natus eē dicit: inqt Plutar. Lysander lacedæmonius magis fœlicitate q̄ uirtute: sibi gloriā cōparauit in rei familiaris educatus angustia sese patriæ legibus obtēperāte: sicut q̄s alter p̄bauit cui honoris cupiditas & cōtētionis studiū a laconica disciplina p̄māsit inatū. Clarus iperator fuit: qui cū Athenas p̄ deditionē cepisset. xxx. uiros urbi p̄posuit: & Calybiu arci gubernatorē. ide statuā sibi p̄fectisq3 suis erexit: quo tpe maxima animi elatiōe uti uisus ē: quoniā ipsi græcor p̄timo: perinde ac deo p̄ ciuitates aræ erectæ sunt: & sacrificia instituta: eiq3 ante oīs peanes decātati: quor unus tale habebat initiū: almæ græciæ iperatorē ab altissima sparta diuinis celebremus laudibus. Iopeā Clerilū poetā semp secū habuit: ut res a se gestas uersibus celebraret: tādē cū Thebanos inuaderet: apud Haliartū oppidū boetiæ a Neochoro interfectus est. Facit igit cōparationē iter Pausaniā Lysandrūq3 clarissimos iperatores exercitus & reges: qui rebus gestis imperiū lacedæmoniorū dilatarūt: & lycurgū qui lacedæmoniis leges dedit: & sic ostēdit plura lycurgū q̄ illos fecisse: q̄uis duce Lysandro Athenienses a lacedæmoniis uicti fuerint in bello peloponesiaco: qd' Thucydides litteris mādauit. Lysander enim bellum cōfecit: qd' per. xxvi. annos durauerat inter athenienses & peloponnesios. unde bellum peloponnesiacum dictū est: & lacedæmonii sunt in peloponneso: Messenii: Achei: Dores: Argiui: Elei: Arcades. hi enim populi illam incolunt peninsulā: in cuius istmo est corinthus caput achaiæ. hi populi cū lacedæmoniis faciebant. Athenienses etiam suos habebant socios. Licet dicere. possumus afferre idem quod de themistocle & Solone.

rebus gestis:q̄q̄ imperium lacedæmoniis dilatatū pu/
tatur:tamē ne minima quidē ex parte lycurgi legibus:
& disciplinæ cōferendi sunt:quinetiā ob has ipsas cau/
sas & paratiores habuerūt exercitus & fortiores. Mihi
quidem neq; pueris nobis. M. Scaurus. C. mario. neq;
cum uersaremur in republica Quintus Catulus Cn.
Pompeio cedere uidebantur. parua enim sunt foris ar/
ma:nisi est consilium domi. Nec plus Aphricanus sin/

Rebus gestis:p̄stātia bellica & uictoriis. Lacedæmoniis. Lacedæmō est urbs peloponēsi q̄ & sparta dicitur Lacedæ/
clarissima quodā & institutis & armis. Dilatatū. ampliatū:& ꝓpagatū. Nā Lysander athenas cepit. Pausanias mon
p̄sas uicit:expugnauit Bizātiū:& ex cypro atq; hellespōto deduxit barbaroꝝ p̄sidia:tamē q̄uis īperiū fuerit p il/
los dilatatū. Tamē ne minima qdē. nō mō nō magna:sed nulla ex parte cōparādi sunt gloriæ lycurgi: quā il/
le meruit ob leges sanctissimas:q̄s lacedæmoniis tulit. Cōferēdi. cōparādi. Lycurgus auctore Trogo:cū fra/ Lycurgi
tri suo Polybitæ:spartanoꝝ regi successisset:regnūq; sibi uēdicare potuisset: charilao fratris filio: q posthumus leges
fuerat:cū adoleuisset:regnū restituit:ut ītelli
gerēt oēs quāto plus apud bonos:pietatis iu/
ta q̄ oēs opes ualerēt. Medio igit̄ tpe:dū īfans
adolescit:& ipse tanq̄ tutor regis regnū admi
nistrat leges nō habētibus lacedæmoniis īsti
tuit:nō inuētiōe earū magis q̄ exēplo clarus.
siqdē nihil lege ī alios sanxit:cuius nō ipse pri
mus documēta daret. Populū ī obseqa prici/
pū:principes ad iustitiā infirmoꝝ formauit:
parsimoniā oībus p̄suasit: existimans laborē
militiæ assidua frugalitatis cōsuetudīe facili/
orē fore. emi singula nō pecunia:sed cōpēsati
one mercīū iussit auri argētiq; usum: ueluti
materiā oīum scelerū sustulit. Administrationē reip. p ordies diuisit: regibusq; ptātē belloꝝ: magistratibus iu/
dicia & annuas successiones senatui custodiā legū: populo sublegēdi senatū: uel creādi: quos uellet potestatē p/
misit. fundos oīum æqualiter in oīs diuisit: ut æquata patrimōia nemīnē potētiorē aliis redderēt cōuiuari oēs
publice iussit ne alicui diuitiæ uel luxuriæ ī occulto eēnt. Iuuenibus nō amplius una ueste uti toto anno permi
sit: nec quēq̄ cultius q̄ alterū ꝓgredi: nec epulari opulētius: ne imitatio in luxuriā uerteret̄. pueros ī puberes nō ī
forū: sed ī agrū duci p̄cepit: ut primos annos nō in luxuria: sed in ope & laboribus agerēt. Nihil eos somni cau
sa substernere: & uitā sine pulmēto degere: neq; prius in urbē redirēt q̄ uiri facti eēnt. statuit uirgines sine dote
nubere. Iussit ut uxores eligerent̄ nō pecunia seuerius: quo matrimonia sua uiri coercerēt: cū nullis frænis tene
rent̄ ipsius dotis maximū honorē nō diuitū & potētū: sed pro gradu senū eē uoluit: nec sane usq̄ terrarū hono/
ratiorē locū senectus habuit. Hæc quoniā pricipio solutis antea motibus dura uidebat eē: auctorē eoꝝ apolli/
nē delphicū finxit: & ea se ex p̄cepto numinis attulisse: ut cōsuescēdi tediū metus religionis euinceret. denique ut
æternitatē legibus suis daret iureiurādo astrinxit ciues nihil eos de suis legibus mutaturos: priusq̄ reuerteret̄:
& se ad oraculū ꝓficisci simulauit: cōsulturū qd addēdū mutādūue legibus uideret̄: sed in cretā ꝓfectus ē: ibiq;
ꝑpetuū exiliū egit: abiiciq; in mare ossa sua moriēs iussit: ne relatis aliquādo lacedæmoniā spartiatæ iu tisiurādi
religione solutos in dissoluēdis legibus se arbitrarent̄. Quinetiā. imo. Ob has ipsas causas. ꝓpter discipli/
nā leges & educationē iuuenū: ut p̄cepit lycurgus. Habuerūt. pausanias. s. & lysander imparores exercitus: nā
reges lacedæmonii habebāt potestatē bellorū: ut dictū est. Paratiores: instructiores ad pugnā: & īflāmatos cu/
piditate uincēdi: nec mortē curabāt: ut sanctis legibus patriæ obsequerent̄. i tusculana dispu. loquēs de laredæ/
moniis ait: fuit hæc gēs fortis dum Lycurgi leges uigebāt: & estote fortes spartiatæ magnā uim haber reip. disci/
plina. Fortiores. prōptiores ad oīa picula & labores ꝓpter bonā educationē & leges lycurgi: quæ talia iube/
bant. semper eni se exercebant uariis gymnasiis: & pueri flagellis ad arā dianæ cedebant̄: & nunq̄ exclamabāt.
Mihi quidē. hactenus de græcis: nūc de romanis ponit exempla: & cōparat. M. Scaurū principem senatus tē
pore suo & sæpenumero auctorē publici cōsilii. C. Mario arpinati qui bellica laude claruit: & septies cōsul fuit:
de quo Liuius. Marius uir cuius si examinarentur cū uirtutibus uitia: haud facile sit dictu: utrū bello melior.
an pace perniciosior fuerit adeo: quā remp. armatus seruauit: eā primo togatus oī scelere fraudis. postremo ar/
mis euertit: q ædītis multis sceleribus ī ultimo cōsulatu idibus ianuariis decessit: expertus oīa q optia fortuna: &
pessima dare hoī pōt. Nobis pueris. cū ego eēm poer. Ideo ait in ꝓœmio de oratore. Prima ætate icidimus ī
ipsam disciplinæ ueteris perturbationē. ītelligens de bello qd fuit inter Mariū & Syllā. M. Scaurus. q̄uis patri/
tiæ gētis patrē carbonariū habuerit. i. q carbones in argētaria officina tractabat. Vnde ī prima ætate ambiguus
fuit. an & ipse patrē imitaret̄: an ad honores aspiraret: sed cū gloriā sibi eloquētia cōparasset: ad maiorē fortunā
& munera reip. obeūda aīum applicuit. Vnde postea cōsul factus legē tulit de sumptibus & suffragiis libertio/
rū. P. Decio prætori uestē scidit q sibi cōsuli transeunti nō assurrexit. sellam fregit: edixitq; ne qs in ius ad eū ue
niret: quoniā prætores iura reddebāt. Postea censor factus uiā æmiliā strauit. & pontē æmiliū struxit. Hic est il
le Scaurus pr alterius Scauri: de quo dicet̄ loco suo. de hoc Scauro Syllius li. viii. sic loquit̄: His Scaurus moni/
tor tenero tum Scaurus ī æuo. Sed iam signa dabat nascens in sæcula uirtus. M. Scaurus igit̄ gloria domestica
floruit. de lyguribus etiā triūphauit. Cū uersaremur in rep. in muneribus reip. & senatoriis muneribus funge/
remur. Qu. Catulus. fuit optimus senator. q tēplū Iouis capitolini dedicauit: q icēdio cōsumptū Sylla refti/
tuerat: & ipse Catulus iaurauit tegulas: ut ait Pli. li. xxxiii. cū sua ætas uaria de Catulo existimauerit: qd' tegu/
las æreas capitolii iaurasset primus Catulus auctore Plutarcho ī Pōpeio magnæ auctoritatis erat ītegritatis &
æqtatis: tū ciuiū oīum primus. Videbat̄ āt hic uir ciuilibus negociis: q̄ rei militari aptior. Gneo Pōpe. q belli/
ca gloria claruit: & magnus a deuicta Aphrica cognoīatus ē. Parua sunt arma. paꝝ p̄sunt arma extra urbē: si
nō regūt̄ optimo senatoꝝ cōsilio. Domi. ī urbe: nisi ciuitas regat̄ optimis consiliis. Nec plus Aphricanus.
Nūc de Scipiōe æmiliāo clarissimo īpatore: q Numātiā & Carthaginē urbes ferocissimas sustulit: & P. Scipio/
ne Nasica loqt̄. q optimus uir a senatu iudicatus est: cū simulacrꝫ mr̄is Ideæ Romā aduheret̄: de quo Iuuena.

gularis & uir & impator in excidenda Numātia reip. profuit: quā eodem tēpore. p. nasica priuatus cū tyberiū gracchū iteremit. Quāq̄ hæc quidē res nō solū ex domestica est rōne. Attingit enim & bellicā: quoniam ui manuq; confecta est: sed tamē idipsum gestum est consilio urbano sine exercitu. Illud autem optimum ē in quo inuadi solere ab inuidis & improbis me audio. Cædant arma togæ: concedat laurea linguæ. Vt enim alios omittam. nobis rempublicam gubernantibus nō ne togæ arma cessere? Neq;.n. in rep. piculum fuit grauius unquā: nec maius odiū. Ita cōsiliis diligentiaq; nostra celeriter de manibus audacissimorū ciuiū delapsa arma ipsa ceciderūt. Quæ res igitur gesta est unq̄ in bello tanta. quis triumphus conferendus? Licet enim

da testē Romæ tam sanctum: quā fuit hospes numinis idæi. Singularis uir. cui in priuata laude & moribus nemo poterat cōparari. Nā omnibus bonis artibus & uirtute præditus fuit. & in priuata uita singularis. Et ab oī luxu abhortens. Vnde. P. Sulpitio gallo homini delicato inter alia: quæ obiectabat: hoc quoq; probro dedit: q; tunicis uteret manus totas opertētibus. Nā uti manicatis tunicis apud antiquos indecorū erat. Et ideo Virg. has quoq; uestes q̄si fœmineas criminat inqt Gellius. Et tunicæ manicas & hñt redimicula mithræ. Et impator. bellica laude clarissimus & consiliis militaribus: quēadmodum in uita priuata. Nā apud numantiā militarem disciplinā correxit aliorū impatorū incuria luxuriātē: & sic illā urbē expugnauit. Filius fuit Pauli æmilii macedonici adoptatus a filio maioris Aphricani ualitudinario. Vnde transtatus in familiā scipionū æmilianus cognominatus ē. Relictus fuit hæres a pr̄e Paulo una cū fratre: cui a scipione natu minore īregra hæreditas cōcessa est. cū ipse in familiā Aphricā locupletiorē trāsisset. Excidēda. euertenda funditus. Priuatus: sine magratu: quoniā cōsul erat tunc Mutius scæuola: q cū in tanto urbis discrimine ac senatus cessare uideret: cā fuit ut Scipio Nasica hoc agendū susciperet. Tyberius Gracchus Tribunus plebeius cū legē agrariā ferret cōtra intercessionē senatus atq; equestris ordinis: ut neqs ex publico agro plusq̄ cētū iugera possideret: in eū furorē exarsit. ut. M. Octauio collegæ aduersas partes defendēti potestatē lege lata abrogaret: seq; & Gracchū fratrē & Appium Claudium socerū triumuiros ad diuidēdos agros crearet. Vnde optimates exagitati auctore Scipione nasica ipsum in capitolio occiderunt fragmentis subselliorū: qui inter alios illic occisos insepultus iacuit: & postea in pfluentē tractus est: irruēs in eū Nasica dixit: q leges saluas eē cupiūt: me sequant. De nece Gracchorū dicet in secūdo uolumine latius. Interemit. auctor fuit ut īterimeret in capitolio: cū in urbe seditionē moueret. Hæc res. cædes gracchi. Ratione domestica. consilio & in toga. Attingit bellicā. partē bellicæ uirtutis: quoniā opus fuit manu & pedibus subselliorū cōficere Gracchū: sed hoc fecerūt optimates in toga sine exercitu. Cōfecta. pfecta & absoluta. Vi. potētia: nō solū cōsilio: sed etiā manu: quoniā manibus senatorū īterfectus est Gracchus ita suadente Nasica. Primus saturninus pede subsellii caput Tyberii pcussit. secūdus fuit. L. Ruffus: sed tamē q̄uis ui manuq; cōfecta fuerit. Vrbano. senatorio domestico. Sine exercitu. & sic nō uidet fuisse res bellica. Illud autē optimū est. dicit Cicero optimū eē & uerissimū arma. i. præstātiā bellicā & laudē cædere togæ. i. cōsilio senatorū: & triūphos bellicos cedere eloquētiæ: hūc uersum Cicero cōposuit: cū Catilinæ furores repressisset: uolēs ostēdere se togatū plura gessisse q̄ imperatores exercitus. In hāc Ciceronis sentētiā & iactantiā plures inuecti sunt: & maxime. L. Bestia: &. L. Piso eū rephēderūt: q; suā in toga laudē īperatoriæ laudi pponeret. Salustius etiā hūc uersiculū q̄si plenū arrogantiæ & uētosum criminatus est: &. M. Antonius: cui in. ii. philippica respōdit. Optimū. ægregiū & summū. Inuadi. rephēdi: & illudi. Arma. i. res militaris: & gloria īperatoria cedit cōsilio rebusq; urbanis. Togæ. i. gloriæ togatorū & urbanorū. Laurea. i. triūphus bellicus & laus īperatoria. Triumphātes. lauro coronabātur unde laureā pro triūpho ponit & laude bellica. Linguæ. i. oratori & eloquētiæ: maior inqt laus est eloquētiæ
Plynius q̄ īperatoris: qui gloriā ob res ægregie gestas meret. Pli. in. vii. sic Ciceronē alloquitur. Salue prime oīum parēs patriæ appellate: prime in toga triūphū linguæq; laureā merite: & facūdiæ litterarūq; latinarū parens æque ut dictator Cæsar hostis quōdā tuus de te scripsit: oīum triūphorū laureā adepte maiorē: q̄to plus est ingenii romani terminos pmouisse q̄ īperii. Vt eni. pbat q̄re optimū est illud: cedāt arma togæ: exēplo suo: cui togato arma cōiuratorū cessere. L. Catilina bis repulsam passus in petitiōe cōsulatus: & prælatū sibi Ciceronē nouum hominē ægre ferēs cū Lētulo ptore: Cethego pluribusq; aliis cōiurauit de cæde cōsulis & senatus: incēdio urbis: & opprimēda repu. exercitu quoq; in hetruria cōparato ea cōiuratio Cice. īdustria & cōsilio extincta ē. Catilina urbe pulso & tandē in acie occiso auspiciis Antonii cōsulis Ciceronis collegæ. de reliqs cōiuratis suppliciū sumptū est. Gubernātibus rēpu. in nostro cōsulatu inqt Cice. Arma. cōiuratorū. s. Togæ mihi togato: quoniā in toga oppressi cōsilio ipsos armatos. Grauius. maius piculū q̄ tūc cū nefandissimi ciues in rēpu. cōiurarūt. Maius odiū. cōiuratorū. s. in patriā. oderāt. n. rēpu. & iō ipsam opprimere conabant. Celeriter. intra paucos diēs. Audacissimorū. cōiuratorū: q audebāt ultra q̄ liceret. Quæ res igit. laudat se Cice. extollitq; gesta sua ī cōsulatu. Tāta. tā magna quātafuit mea cū cōiuratos oppressi. Quis triūphus. q̄ bellica laus alicuius īperatoris pōt cū ea laude cōferri de asserta patria oppssaq; cōiuratione. Licet eni. possum inqt gloriari apud te o fili citra rephēsionē iactātiæ: quoniā tibi gesta mea narrare possum & debeo: ut uestigiis īsistas meis: & laudes meas imiteris: cū turpe sit a maioribus suis degenerare: & gloriosū nouū hoīem & obscuris parentibus ortū dare posteris suis initiū noīs & gloriæ. unde gloriat Ci. maledictis Salustii respōdēs: Ego meis maioribus uirtute mea pluxi: ut si prius noti nō fuerint: a me accipiāt initiū memoriæ suæ. Tu tuis uita: quā turpiter egisti: magnas effudisti tenebras: ut ēt si fuerīt egregii ciues certe uenerīt ī obliuionē. Sāctius ē. n. me meis re.

bus florere q̃ maioꝝ opinioẽ niti: & ita uiuere: ut ego sim posteris meis nobilitatis initiũ: & uirtutis exẽplũ. No
bilitas inqt Seneca: facilius crescit: q̃ icipiat. Plato in epithaphio parentũ simulacra inducit: ut sic filios supstites Seneca
alloquant. Gloria parẽtũ natis ẽ præclarus: magnificusq; thesaurus: ut uero pecuniari bonorũq; thesauro: & Plato
húc ad posteros nõ trãsmittere ꝓpriæ possessionis: gloriæq; inopia: turpe est & a uiri generositate penitus alie
num. Cneus Põpeius sũmus iperator quẽ Piso dicebat offensum uersiculo Ciceronis ægre ferre Ciceronẽ glo
riæ suæ ꝑponi: ideo hoc dicit ut ostendat iudiciũ Põpei de laude sua urbana: quã meruit asserta patria. in. ii. phi

mihi. M. fili apud te gloriari: ad quẽ & hæreditas hu
ius gloriæ & factoꝝ imitatio ptinet. Mihi qdẽ certe uir
abũdãs bellicis laudibus. Cn. Põpeius multis audiẽti
bus hoc tribuit: ut diceret frustra se tertiũ triũphũ de
portatuꝝ fuisse nisi meo i rep. beneficio ubi triũpharet
eẽt hiturus. Sũt ergo domesticæ fortitudines nõ iferio
res militaribus: i qbus plus ẽt q̃ i his opæ: studiiq; ponẽ
dũ ẽ. Oĩno. n. illd' honestũ: qd' ex aĩo excelso magnifi
coq; q̃rimus: aĩ efficit nõ corpis uiribus. exercẽdũ tamẽ

lippica. respõdẽs. M. Antonio dicit. Maxime
uero cõsulatũ meũ Cneus Põpeius ꝓbauit:
qui ut me pmũ decedẽs ex Syria uidit: com
plexus & gratulãs meo beneficio patriã se ui
surũ esse dixit. erat tũc Cicero in cylicia ꝓcõ
sul. Tertiũ triumphũ. primus triũphus de
Aphrica fuit: rediit eni in urbẽ triũphãs na
tus q̃ttuor &. xx. annos adhuc eques roma
nus. quod nulli ante cõtigerat: occisis Cneo
Domitio proscripto: & Hiertica rege Numi
diæ bellũ molliẽtibus. Secũdus fuit de Hispa
nia uicto Settorio: statim inquit Plinius: ad
solis occasum transgressus excitatis in pyre
neo tropheis oppida octingẽta septuagintasex
ab alpibus ad fines Hispaniæ ulteriotis in ditionẽ redacta uictoriæ suæ ascripsit: & maiore aĩo Sertoriũ domu
it belloq; ciuili: quod oĩa cõcutiebat externa extincto: iterũ triũphales currus eques romanus induxit. Tertius
post cõsulatũ Ciceronis de Mitridate rege põti: quẽ multis cladibus attritũ ad mortẽ cõpulit: & Tigrane Re
ge Armenioꝝ: quẽ ad deditionẽ allexit: & de Piratis quos. xl. die e mari fugauit. in cuius laudẽ Plutarchus hæc Plutar.
scribit. Maximũ uero ac splẽdidissimũ fuit: & quod Romanoꝝ nemini hactenus obtigit: q; trinũ e trina orbis
parte triũphũ duxit. Primũ ex Aphrica. Secũdũ ex Europa. Tertiũ húc ultimũ ex Asia: quodã mõ uisus ẽ ex uni
uerso ambitu orbis triũphasse. Plinius ait: cũ orã maritimã a ꝑdonibus liberasset: & iperiũ maris populo Ro Plinius
mano restituisse: : de Asia: Põto: Armenia: Paphlagonia: Cappadocia: Cilicia: Syria: Scythis: Iudæis: Albanis: Ibe
ria insula: Creta: Bastarnis. & sup hæc de regibus Mitridate atq; tigrane triũphauit. Meo beneficio. mea opa
& uigilãtia erga rempublicã: nisi patriã asseruisses meã inqt Põpeius: nõ habuissem ubi tertiũ triumphũ agerẽ:
hoc etiã dicit Plutarchus in uita Ciceronis. Sunt ergo. concludit per ea quæ dicta sunt fortitudines domesti
cas & urbanas nõ eẽ iferiores militaribus. Domesticæ fortitudines. res gestæ in toga nõ in castris. In qui
bus. ecce argumẽtũ: quo res domesticas bellicis præponit: quoniã inquit senatores: & qui rẽpublicã regunt gu
bernãtq; cõsilio: sũma prudẽtia & aĩ actiõe oĩa agũt: quæ actio corpis actioni ꝑponit: sed ducẽtes exercitus quis
& cõsilio utant: tamẽ plerũq; corpis uiribus rẽ agũt: i quibus fortitudinibus domesticis & factis urbanis: plus
q̃ in his fortitudinibus militaribus. i. gestis bellicis Plus opæ. maior aĩ cura & studiũ: quoniã magna res est
rempu. cõsilio regere ut decet. Opæ: laboris & curæ animi & uolũtatis. Oĩno. n. ratio q̃re in factis urbanis
plus opæ ponẽdũ sit & studii: quoniã laus uirtutis efficit & cõparat aĩo magis q̃ corporis uiribus. Oĩno. pt
sus certe. Illud honestũ. illa laus fortitudinis & magnanimitatis: qppe fortitudo est animi uirtus nõ corpis.
Cyrus apud Xenophõtẽ li. iii. dicit: prælia aĩs: magis q̃ uiribus corporis iudicant. Magnifico. magnanimo: ma
gnificũ pro magnanimo ponit. Viribus animi. cõsiliis & prudẽtia. sũma animi tolerãtia & despicientia rerũ
humanarũ. Laus igit senatoria cũ tota fere cõstet uiribus aĩ: præferenda est laudi bellicæ: q̃ sæpius uiribus cor
poris cõparatur. sed hoc Ciceroni nõ cõcedã: quippe Impatoris est cõsilio regere: & milites ita disponere: ut ui
ctoria sequat: & si impator ualet corpis uiribus. & nõ cõsilio cũ oĩ exercitu corruet. Vnde magis cõsiliũ & pru
dentia q̃ uires corporis esse debent in Impatore: si utrũq; hẽbit: uictoriosissimus erit: sed uiribus corporis ma
gis carere põt. Vnde dicit Herodotus. Rei cõsilio gestæ lætus plærũq; ẽ exitus. Iccirco cõsiderandũ ẽ altius pri Herodotus
usq̃ aliqd aggrediamur: ne pœnitẽtiæ locus reliquat. & Fab. maximus nõ uiribus corporis: sed cõsilio Hãniba
lẽ iuueniliter exultantẽ fregit: clausitq; ꝑpe linternũ. Sed Cicero suã cãm agit: ut dicebã: & res suas in toga extol
lit iactabũdus aliquãdo usq; ad rephensionẽ: si tãtus uir iure repræhẽdi põt. Magnũ ꝑfecto fuit: imo maximũ
rẽp. Romanã tũc nutãtẽ asseruisse: ut nõ uideat huic laudi aliqs triũphus: quis de toto orbe cõparari posse. Ro
ma. n. a prædonibus occupata uicisse alias natões parũ uel potius nihil ꝑderat. Ergo plus fuit ipsam e manibus
pditissimorum hoĩum eripe q̃ exteras gẽtes & natiões romão iperio subiicere: & laureã de inumeris gẽtibus re
portasse minus fuit. Patiat igit Põpeius: patiatur Cæsar & alii uictoriosissimi Romani pricipes Ciceronẽ toga
tũ & cõsilio rẽp. ꝑpe ad seruitutẽ reductã asserẽtẽ ipsis armatis ꝑponi: obtrectatores & maliuoli uersiculũ illũ
Cice. criminari desinãt: quoniã nisi togati cõsiliũ fuisset: nihil arma reip. ꝑpe casuræ cõducebãt. Immo armis ci
uiũ (si ciues appellãdi sunt ciuitatis hostes) opprimebat. Veꝝ cõsule se Cic. ꝑstitit. aĩo. n. cõsulẽ eẽ oportet: cõsi
lio: fide: grauitate: uigilãtia: cura: toto deniq; munere. cõsulatus: oĩ officio. desinat igr piso uersiculũ illũ ore fœ
tido icessere: qd' nil aliud q̃ teterrimã ꝑpiquã olebat: altero ad frontẽ sublato: altero ad mẽtũ depresso supcilio
putida caro pecusq;: & cõsul ex tenebricosa popia extractus. gurges & helluo abdomini suo nõ laudi atq; gloriæ
natus: & q ganei nidore delectabat: ac fumo: & Cice. sapiẽtissimo cõsuli: cuius gloriæ uir turpissimus iuidebat:
aliquãdo popinã ihalauit. Tamẽ. quis aĩ uirtutibus efficiat illud honestũ: & pria uirtutis laus sit in aĩ cura &
studio. tamẽ debemus exercere corpus: ut cũ rõ iusserit & necessitas pugnare ꝑ patria: corpus robustũ sit: & la
bores tolerare possit exercitatio uires corporis cõfirmat. cõsuetudo. n. laborũ inqt Cice. alibi ꝑpessionẽ dolorũ

efficit faciliorē. & ipe labor q̃si callū obducit dolori: sed ferre laborē cōtinere uulnus cōsuetudo docet. debemus igitur exercere corpus: & non libidinibus ĩdulgere: quæ corpus eneruant. Vnde Silius canit in laudē Romanorū. Pubescit castris miles: galeaq̧ terunť Nondū signatæ flaua lanugine malæ. Afficiendū. disponendū præparandū. Cōsilio. ut possit obire ea quæ rō facienda suaserit. Bona ualitudo corporis: est istrumētū animi: quo utiť ad sua mūera obeūda: si corpus mala ualitudine laborat: nō pōt obedire cōsilio. Adde ēt q̧ fulcturis corporis sustētatur animus. Exequēdis. pagēdis. Labore. circa quē fortitudo uersať. Igiť curandū ē: ut aio prius postea corpore ualeamus: ut nihil naturæ desit. & cum opus erit. ut aius & rō uti possint corpore idoneo istrumēto ad negocia cū uirtute exequēda. Honestū illď. illa actio studiosa: q̃ a fortuito & magnanimo tegriť. & uirtutis laus tota tribuiť aio. non corpori. & sic bonū cōsiliū uiribus corpis p̃ponitur. In quo. in q̃ aĩ cura cogitatōe atq̧ honesto. qď ipsis positū ē. Togati. sine armis i urbe tēp. cōsilio gubernāt. Gerūt bellū. uirib⁹ corpis s. quoniā ois laus cōsilio tribuiť. nō corpis uiribus bellū gerēti laus tribuenda ē. maxīe pp cōsiliū: sine quo nihil āplū fieri p̃t. Eoꝝ. togatoꝝ q reip. p̃sūt. Aut nō suscepta. aduersus aliquos: q̃uis ꝓcurauerit. Aut cōfecta. absoluta q̃ prius initiū hūerāt: ut bellū pūicū asiati cū & alia. q̃bus tādē finis ipositus ē consilio senatoꝝ.

corpus & ita afficiēdū ē: ut obedire cōsilio rōniq̧ possit in exequēdis negociis & in labore tolerādo. Honestū aūt id qď exq̃rimus: totū ē positū in animi cura & cogitatione. In quo nō minorē utilitatē afferunt: qui togati reipu. præsunt: q̃ qui bellū gerunt. Itaq̧ eorū cōsilio sæpe aut nō suscepta: aut cōfecta bella sunt. nōnūq̃ āt illata. ut. M. Catonis bellū tertiū punicū i quo etiā mortui ualuit auctoritas. Quare expetenda q̃dem magis est decernēdi ratio q̃ decertādi fortitudo. Sed cauēdū ne id bellādi magis fuga q̃ utilitatis rōne faciamus. bellū āt ita suscipiať: ut nihil aliud nisi pax quæsita uideať.

Suscepta. cū offerūť & aliq ꝓuocāt. Aut illata. sp̄ōte nullo ꝓuocāte. Vt M. Catōis. exēplū ponit: quo ostēdiť bellū illatū Carthaginēsibus ex auctoritate senatoris togati. M. cato a senatu in aphricā missus ēut discordias inter Massinissam regē numidiæ: & Carthaginēses sedaret. Qui uidens Carthaginē: q̃uis ad tributū ab aphricano redactā: nec inopē: nec aliq̃ calamitate affectā: & armis istructā: oiq̧ bellico apparatu. causam ob quā eo missus fuerat: omisit: & triduo Romā reuersus in senatu exposuit Carthaginē ob secūdū bellū punicū: & tributū: qď quot annis pēdebat: nō esse factā ĩbecilliorē: sed prudētiorē ad rē bellicā: & ficum p̃cocē: quā inde asportauerat. uniuerso senatui ostēdit: quærēs quādo putaret illud pomū ex arbore lectū: oībus autē affirmantibus recēs esse: fundus inq̃t ex quo lectū est triū dietū nauigatiōe ab urbe distat: tam ꝓpe hostē habemus: qua

Plynius uoce cōmotus senatus bellū suscepit: quo tandē a Scipione æmiliano deleta Carthago ē. Cato (inq̃t Ply. li. xv.) p̃niciali odio Carthaginis flagrans: nepotūq̧ securitatis anxius cū clamaret i omni senatu Carthaginē delēdā: attulit: quodā die p̃cocē ex ea ꝓuincia ficū: ostendēsq̧ patribus: iterrogo uos iquit quādo hoc pomū dēptū putatis ex arbore. cū iter ois recēs eē cōstaret: atq̧ tertiū iq̃t ante diē scitote decerptū Carthagini tam ꝓpe a muris habemus hostē: statim q̧ sūptū est tertiū punicū bellū: quo Carthago deleta est. q̃q̧ Catone anno sequēti rapto: sup oīa quo nihil equidē duco mirabilius tantā illā urbē: & de terrarū orbe p centū uiginti annos urbis æmulam unius pomi argumēto euersam. Quod nō Trebia. nō Trasimenus: nō cannæ busto isignes Romani nois pficere potuerūt: nō castra punica ad tertiū lapidē ualiata: portæq̧ collinæ adequitās ipse Hanibal: tāto ꝓpius Carthaginē pomo adiri Cato monuit. In quo. bello cōficiēdo. Etiā mortui. quoniā anno sequēti q̃ ceptum est tertiū bellū punicū: diē suū Cato obiuit: tamē Romani nō desisterūt ab eo quod Cato psuaserat. Ideo auctoritas Catonis in hoc etiā mortui ualuit. Scipio tamē Nasica in senatu suaserat nō delēdā Carthaginē. Expugnata fuit a Scipione: cui extra sortē Aphrica ꝓuincia decreta est. Quare. cōcludit p ea quæ dicta sūt magis eē expetendū optimū cōsiliū q̃ pugnādi fortitudinē. & sic absoluta digressione quā fecit ad p̃cepta fortitudinis redit & magnanimitatis. Decernēdi. iudicādi: cōsulēdi: ut fecit Cato. Quā decertādi. pugnādi uiribus corporis.

Sed cauēdū. corrigit Cicero hāc partē: & ait optādū eē potius uiuere in senatu & cōsilio prudēnaq̧ reipu. ꝓspitere: q̃ ꝓdire in aciem & pugnare: & magis appetendā eē gloriā urbanā q̃ bellicā: tanq̃ maiorē. Sed cauēdū ē ne id fiat ꝓpter ignauiā: quæ est inimica fortitudini. Ne id. expetere magis decernendi rōnē. Fuga. q̧ bellū ut timidi fugiamus. Quā rōne utilitatis. q̃ quod magis id utile uideať futurū reipu. Multi eni rēp. capessunt: & in toga uiuunt: nō q̧ utile id sit magis reipu. sed q̃a fugiunt bellicos labores ꝓpter ignauiā. ergo quicquid rō & utilitas suaserint domi militiæq̧ agendū est: & omnia ad cōmodū reipub. referenda sunt. Bellū autē. duo. posuit decernendi rōnē & decertandi fortitudinē. Aliqui utilitate publica poscente bellū suscipere debēt: & sic

Appian * Cicero præcipit: quo aīo bellū suscipiendū sit: ut. s. nil aliud uideať quæri nisi pax. Appianus lib. iiii. belloꝝ ciuiliū sic Antoniū cōcionantē inducit: a prudētibus celeriter bella cōficienda sunt ut diutius in pace uiuať. Ita. eo aīo ut nō uideamur dissensionē quærere: & alioꝝ icōmoda: sed cōem pacē: quod nostris tēporibus minime fit: quibus pax si qua est uiolať: & nil aliud q̃ odiū: icēdia: urbiū direptiones: ingenuarum: ingenuorūq̧ stupra: cædes: loca sacta ꝓfanate: ꝓditionibus uincere: uictis insultare: ueneno pdere: alioꝝ bona distrahere: obesum aqualiculū ꝓtēdere: honestatis nullā habere rōnem. Nihil est tam sanctū. nihil fidū in rebus humanis: nulla uitæ cōitas. lex naturæ obrogata & depressa iaret. Ruiť in omne nefas: & uoluptati: ut cito i præceps rapiat: habenas remisimus: oīa libidinū genera spintriæ oēs effecti experiri uolumus. Nil aliud mortale genus iā olet nisi fœdæ libidinis teterrimū nidorem. hæc thura: has libationes: hæc holocausta: hos odores imortali deo offerimus: & bonū eē iā uitio dať. Vnde deus tāta cōtagione & fœdissima labe offensus: nos auertať: & irā in filios diffidētiæ iā diffundit suā; quæ ad uindictā lento gradu p̃cedit: sed grauitate supplicii, tarditatē ultionis cōpensat.

Fortis uero.ponit nūc ꝓprietatē ipsius fortis.Ambro.ait.Fortis uiri ē nō dissimulare:cū aliqd immineat:sed ꝓ/ Ambro.
tēdere & tanq̄ explorare de specula qdā mētis & cogitatiōe ꝓuida rebus futuris obuiā ire:ne forte dicat postea:
iō in hæc īcidi:qa nō arbitrabar posse euenire. Rebus aspis.aduersis:quoniā fortitudo circa res aspas & afferē
tes dolores uersat. Nec tumultuātē.īcōstātē:& minime pmanentē in primo gradu rōnis: & mētis cōstātia:
ꝓuerbiū est cū deiici de gradu:q ē incōstās:& in rōne nō pstat. De gradu. loqtur p trāslationē eoꝝ: qui loco
cedūt timore ducti:& gradū scalarū in quo cōsistūt:aliis cedēdo relinquunt:& ipsi deiiciunt. Vt ergo fortis de
summo gradu mētis.i. sūma cōstātia: & tole/
rantia oium laboꝝ deiici non debet: quoniā
nil fortibus īdomitū est. Vnde Alexander:ut
auctor est Curtius lib.vi.adhortans iuuenes Curtius
ad Petiæ expugnationē dixit. Nihil tam alte
natura cōstituit: quo uirtus non possit eniti
expiendo:q̄ cæteri despauerint.& alibi dixit
Curtius.Nihil esse tā firmū:cui piculū nō sit
etiā ab inualido. Tumultuātē. timentē in
ipsis affectibus & mētis trepidatione. Deii
ci.deturbari: de gradu rōnis & uia honesta/
tis. Vt dicit. ut est in ꝓuerbio. Sed aī p/
sentis.fortis & q adest:& nō deiicitur:aliena/
turq; timore aliquo: & sic debemus iudiciū
stabili rōne firmare: & quæ iudicauerimus
leuia tanq̄ nihil profutura cōtēnere. Præ/
sentis.cōstātis & nō tumultuātis īter affectus
& pturbationes animi. A rōne. a prudētia
& statu sanæ mentis: quæ uult ut fortis oīa
patiat ꝓ decoro seruādo. Quanq̄ hoc.qđ
dictū est uti cōsilio animi psentis: nec a rōne
discedere. Animi.s. Est.i.ptinet ad animū
magnū & fortē esse cōstantē: & nō pturbari
rebus aspis. Illud ēt.hoc qđ seqt ptinet ad

Fortis uero animi & cōstātis est nō perturbari in rebus aspis:nec tumultuātē de gradu deiici: ut dicit:sed præsentis animi uti cōsilio:nec a rōne discedere:q̄q̄ hoc aī: illud etiā īgenii magni est:præcipe cogitatione futura: & aliquādo ante cōstituere qd accidere possit in utrāq; partē:& qd agendū sit:cū quid euenerit:nec cōmittere aliq̄d ut aliquādo dicēdū sit:nō putaram.Hæc sūt opa magni aī & excelsi:& prudētia cōsilioq; fidētis. Temere autē in acie uersari:& manu cū hoste cōfligere immane quiddā & bæluarū simile est. Sed cū tēpus necessitasq; postulat decertandū manu est: & mors seruituti turpitudiniq; anteponēda.

Officium imperatoris in bello urbeq; euertenda diripiendaq;.

DE euertēdis autem diripiēdisq; urbibus: ualde illud considerandum est: ne quid temere:

īgeniū & prudētiā ꝓuidere.s.ea q̄ futura sūt: ne ī ea īcidamus: q̄ accidere nō arbitrabamur. Ingenii. prudētiæ
naturalis.Naturales uirtutes sunt īgeniū:docilitas:& memoria:qs qui habēt igeniosi dicunt. Præcipe. ante/
cape:& aīo ꝓoccupare. Futura.ea q̄ futura sunt. Cogitatione.igenio & mētis agitatiōe anteuidere: qđ pri/
net ad prudētiā:cuius munus ē futura exp̄teritis ꝓuidere. Antecōstituere.firmo iudicio affirmare id qđ fu
turū ē:& iō Syrus Terētianus dixit.Istuc est sape.nō quod ante pedes mō est uidere: sed etiā illa quæ futura sūt Teren.
In utrāq; partē.siue hoc siue illud agat:& qcqd euenit siue bonū siue malū.prudētis ē ꝓuidere quid accidere
possit in utrāq; partē. Et qd agēdū sit.in hāc uel ī illā ptē. Cū qd euenerit.cū aliqd acciderit: magni īgenii ē
statim rōne firma cōstituere qd agēdū sit. hæc oīa ptinēt ad prudētiā. Nec cōmit.ali.i.in aliq̄ re īprudēter ici
dere:ut dicere oporteat nō putarā.hoc usurpabat Aphricanus:& loco ꝓuerbii utebat.dicebat.n.non ante ī pu/
gnā descēdēdū eē:q̄ cogitauerimus qdnā euenire posset:quoniā turpe eēt alicui dicere:nō putarā unde significa
tur adhibēdā eē prudētiā in oībus rebus agēdis:q̄ oīa disponit:& qd agēdū sit:& quousq; ꝓgrediēdū dictat: &
qd omittēdū:ne locus pœnitētiæ relinquat:unde Arbatanus apud Herodotū.lib.vii.dicit.Bene cōsultare ma/
ximū ē lucrū.Seneca dicit:nā qui prudens est:nō dicit nō putaui qdem hoc fieri:qa non dubitat:sed spectat.nec
suspicatur sed cauet.& alibi:turpissima excusatio est impatori dicere nō putaui. Hæc sunt opa. officia ipsius
fortis & magnanimi:qui prudētia septus ē:& cōsilio agit qcqd aggredit. Temere āt:positis officiis ipsius ma
gnanimi prudētis:ponit ea quæ ptinēt ad hoies ptudentes & temere in picula ruentes more ferarū. Temere.
īconsulte īprudēter.nā uir fortis & prudēs non debet se exponere piculis:nisi cū opus ē.& usus exposcit Cōfli
gere. purgare manu tantū:nō cōsilio. Immane qddā.nescio qd ferinū & ab humāitate alienū:& simile opibus
ferarū: quæ ruunt in arma sine aliq̄ electiōe.sic hoies qui ira ducunt:sunt similes bæluis:& laudē fortitudinis
nō merent:quoniā nō eligunt id esse agendū ex officio.sed affectu trahunt. Sed cū tps:dicit quo tpe fortis de
bet uersari in acie.Tēpus:cōditio tpis & necessitas:& ut circunstātiæ pscribūt.quoniā cū tpis rō poscit:non mō
manu pugnādum est sed etiā moriendū:ne aut incurramus seruiturem.aut notemur ifamia: quæ duo ab ho/
mine magno debent esse aliena ac libero. Et mors anteponenda nā fortis uiri ē & magnanimi potius in acie
mori q̄ turpiter cedere:aut pati seruitutē præter decorū.& subire notā turpitudinis & ignauiæ.unde laudatur
Paulus æmilius:qui in pugna cannensi uidens collegā Varronē turpiter fugientē:pugnando cadere uoluit: ne
dedecus subiret.Appianus sic loqntē īducit luciliū.Brutus a nullo captus ē.nec unq̄ a malitia capiet uirtus.Hēs Appiānus
iqt Amb.fortitudinē bellicā:i q̄ nō mediocris hōestī & decori fama ē: qd mortē seruituti pferat ac turpitudini. Ambro.
DE euertēdis aūt.Præcipit nūc Cic.quid agendū sit uiro magnanimo:cū urbes expugnantur:diripiū
tur q;:& monet ne quid temere.idest non cognita causa & ueritate fiat in quenquam.& ne quid cru/ Euerto
deliter agatur.quod est contra naturam uiri magnanimi. De euertēdis.solo æquādis.& opes dicū
tur euerti.cum destruūtur.& euertere significat semp ruinā rei alicuius magnæ.ut apud Vir.Priami Virgil.
q; euertere gentē uisum est supis:& īclæmētia diuum Has euertit opes. Diripiēdis.ꝓdādis & spo/ Diripio
liādis.nā diripere urbē ē bona militibus dare ī ꝓdā. Valde.diligēter aduertēdū. Ne qd temere.īcōsulte & ī/

cognita causa. Idq̄ est. hoc pertinet ad illū: q̄ magnanimus haberi uult. Rebus agitatis. examinatis & iudi
cio discussis. debemus igit̄ res iudicare: & postea nocentes punire. & ideo nihil est temere agēdum: sed causa co/
gnita in sontes animaduertendum est. Sontes. nocentes. Nam ille qui punit nocentes re agitata: & diligen/
ter cognita non temere agit. Multitudinem. populum ĩpotentem. & sic seruat̄ ius humanæ societatis & iu/
Plato stitia: cuius ꝓpriū est omnis: quoad fieri potest: conseruare. Plato in. v. de repu. sic præcipit. Non ergo græciā tū
græci sint destruent. neq̄ domos incendent: neq̄ putabunt in singulis ciuitatibus omnis sibi aduersos eē & ui/
ros & mulieres & pueros: sed paucos admo
dū inimicos eos duntaxat qui fuerint discor/
diæ causa: q̄obrem neq̄ regionē eorū deua/
stabunt q̄si ut plurimū amicoꝝ: neq̄ domos
subruent: sed eatenus decertabūt quatenus q
discordiæ causam dederunt in sontibus pœ/
nas soluant. Ponamus itaq̄ legem hāc custo/
dibus: ut neq̄ dissipent agros neq̄ igni ædes
absumant. In omni fortuna. tam secunda
q̄ aduersa. & hoc decet magnanimum mode
rate ferre fortunam: & nec ꝓspera efferri: nec
Bias deprimi aduersa. Vnde interrogatus Bias: qd
Periāder nam eēt in uita difficile: ferre inquit fortiter
mutationem rerum in deterius. Et Periāder
corinthius dicebat. inter secūdas res esto mo
Seneca deratus: inter aduersas prudēs. Seneca dicit.
Esto firmus in aduersis: in ꝓsperis cautus &
humilis: occultator uirtutū: sicut alii uitio/
rum. Recta atq̄ honesta. quoniā nec ꝓspe
ritas: nec aduersitas nos ad iustitiā & turpitu
dinē cogere debent: sed in omni fortuna id
quod rectū & honestū est: sequi debemus: &
potius mori: q̄ a recto atq̄ honesto discede/
re. Vt enim. ideo inquit Cicero: hæc p̄ce/
pta constituunt̄ a me de his quæ agēda sunt
ĩ euertēdis diripiēdisq̄ urbibus: quoniā aliqaliter sētiūt: & putāt licere ut ĩ hostes oē genus crudelitatis exerce/
atur: & hi sunt maxime q res bellicas urbanis anteponūt: dicētes uersari in piculis & callide cōsulere: & ea semp
appetere: quæ in se plurimū negocii habēt & laboris: eē maioris gloriæ & amplitudinis q̄ optare quieta & tran
quilla. Vnde Ci. de his rebus determiat: affertq̄ opinionē suā & sentētiā: docens quō uersandū sit in piculis: ut
Reperio decoꝝ seruet̄. Repies. iuenies. Reperire ē in aliqd nō quæsitū icidere. Periculosa. quæ in se multū periculi
habēt: & supra monuit nō esse uersandū in acie temere: nec piculosa appetēda sūt: nisi rō tpis postulabit. Cal/
lida cōsilia. plurimū astutiæ in se habētia. Cōsilia. sentētias. Splēdidiora. maioris splēdoris & famæ. Ma
iora. ampliora. Nunq̄ oino. determinat de tali hoīum opinione: & dicit hoc eē ꝓpriū magnanimi nō cedere
ꝓpter piculū aut timorē: imo cū ĩ piculo uersat̄ uitæ suæ nō parcere. Periculi fuga. ut piculū fugiamus & la/
borē. Cōmittēdū. icidēdū in hoc qđ ē cōtra fortitudinē & magnanimitatē. Imbelles. non bellicosi: & for/
tes: sed ignaui & timidi. at nō debemus temere nos exponere piculis. Verū cū rō poscit & necessitas. Quo. of
ferre se piculis sine cā. Quapp. cōcludēdo p̄cipit exēplo medicoꝝ: qd agendū sit in piculis adeūdis: nā picula
leuia lēte adiri debēt: quoniā magnanimus nil nisi magnū arduū & plenū laboris aggreditur. cū aūt grauissima
sunt: oī conatu & totis uiribus enitēdū est: ut aut picula superent̄: aut uita cū decoro amittat̄. sic faciūt medici: il
los qui leui ægrotatiōe tenent̄: leuibus curāt medelis. grauissimos autē morbos & ancipites: medelis etiā gra/
uissimis. ut aut cōualescāt: aut moriant̄: despata quodāmō salute. Vnde hi q extrema necessitate laborāt: oīa au
Seneca dent ultima despatione adducti. Ideo dicit Seneca. Acerrima uirtus est: quā ultima necessitas extūdit. Cōsue
tudo. mos medēdi. In adeūdis. cū uolumus adire picula & fortē aīum magnūq̄ ostētare. Leuiter. i. q leui
bus ægrotationibus tenent̄: leuibus remediis curāt. Periculosas. quæ aut curēt aut pdāt grauiter: & ad mor
tem ægrotātē. Ancipites. dubias: an sanēt: an iterimāt. Cogūt. piculo. s. urgēte. Quare in. dat optimum
præceptū a trāslatiōe nautarū: q trāqllo mari si tēpestatē appeterēt demētes essent: sic forti uiro & magno picu/
la nō sunt optāda: si autē acciderit adeūda sunt & toleranda: & ipis nullo mō cedendū: etiā si uita amittenda sit.
Qua uis rōne. quocūq̄ mō pōt: quoniā nautæ tēpestate laborātes: ne amittār uitā: sese explicāt: idest abiiciūt
merces & oīa: ne dubitādo an esset faciunda una cū rebus uitæ discrimē subirēt. re aūt explicata: & in undis de/
iecta plus adipiscit̄ dominus nauis q̄ amittat: quoniā adipiscit̄ uitā cunctis mercibus cariorē. si aūt dubitat: nec
se uult explicare ꝓpter auaritiā: est in piculo uitæ. unde Iuuenalis Laudat Catullū amicū suū: qui p̄ssus tēpestate
se explicuit: & euasit: sic uir fortis si cū est in piculo fugit: & dubitat amittere uitā: pdit fortitudinis laudē & de/
corum. unde potius moriēdū est q̄ subire dedecus: & nō tāti debet esse uita: ut gloria honestatis: & fama ueræ
uirtutis amittat. Ideo Hector: ut est apud Homerū. & repetiit Aristo. ĩ moribus: minabat̄ suis turpiter ex acie
uolētibus fugere: dicens: Quē ꝓcul a pugna trepidantem forte uidebo: Is canibus fiet: fiet quoq̄ uulturis esca.
Re explirata. clara & manifesta: quoniā exonerata naui est aliqua spes uitæ. Quā addubitata. icerta: quo/
niā re nō explicata: nulla est spes uitæ: & plus mali sequit̄: quoniā bona fortunæ contēnēda sunt pro uita cōser/

ne quid crudeliter fiat. Idq̄ est uiri magnanimi rebus agitatis punire sontes: multitudinē cōseruare: in omni fortuna recta atq̄ honesta retinere. Vt enī sunt: quēadmodum supra dixi: qui urbanis rebus bellicas anteponunt: sic reperies multos: quibus piculosa & callida cōsilia quietis cogitationibus & splendidiora & maiora uideantur. Nunq̄ omnino periculi fuga cōmittendū ē ut imbelles timidiq̄ uideamur. Sed fugiendū etiam illud: ne offeramus nos piculis sine cā: quo nihil pōt esse stultius. Quapropter in adeundis periculis consuetudo imitanda medicorum est: qui leuiter ægrotantes leuiter curant: grauioribus autē morbis periculosas curationes: & ancipites adhibere cogūtur. Quare in trāquillo tempestatem aduersam optare demētis est. subuenire autem tempestati: q̄uis ratione sapientis. Eoq̄ magis: si plus adipiscare re explicata boni q̄ addubitata mali.

uanda & ꝑ honestate: q̃ cæteris rebus debet esse antiquior: uita spernẽda est: ne laus & bonũ nomẽ amittat.
PEriculosæ aũt. Postq̃ de piculis adeũdis fecit mẽtionẽ: dicit per diuisionẽ qbus afferant piculũ actiones: & ostẽdit moneitq; nos debere promptiores eẽ ad nr̃a picula. i. ut potius omne discrimẽ patiamur & mortẽ: q̃ ꝑmittere patriã aliquo piculo laborare. Nec debemus timere ĩfamiã calũnia illatã pro salute p̃riæ: cui oĩa debent. unde rephendit illos qui ne gloriã ꝑpriã amitterẽt: i summũ discrimen patriã adduxerũt. Laudatq; Fabiũ maximũ qui nunq̃ rumores de se & ĩfamiã posuit ante p̃riæ salutẽ:

Diuidit actões q̃ afferũt piculũ & docet qd agẽdũ sit.

PEriculosæ autẽ rerũ actiões partim his sunt: qui eas suscipiunt partim reip. Item alii de uita alii de gloria & beniuolentia ciuium in discrimine uocantur. Promptiores igitur debemus esse ad nostra pericula q̃ ad cõmunia: dimicareq; paratius de honore et gloria q̃ de cæteris cõmodis. Inuenti aũt multi sunt: qui non modo pecuniam: sed uitam etiam profundere pro patria parati essent. Idem gloriæ iacturã: ne minimã qdẽ facere uellent: ne repu. quidem postulante: ut Callicratides: qui cum lacedæmoniorum dux fuisset peloponnestaco bello: multaq;

cũ. s. cũctator pro dictatore appellaret: tamẽ nunquã uoluit manus cũ hoste qui fortunæ ĩcũbebat cõserre: quoniã patriæ laborãti nõ cõducebat: sed opus erat cunctãdo Hãnibalẽ flatu secũdo fortunæ uectũ reprimere. Rerũ actiões: res ipsæ gerendæ afferũt piculũ & discrimẽ uitæ & nõis. Partim sunt. distinguit picula q̃ sunt ĩ rebus agendis: & ad quos maxime ꝑtineãt. Qui eas suscipiũt. agunt gerũtq;: ut sũt ĩperatores & duces exercitus: q̃ ĩ piculo ĩterdũ uersant. Itemq; alii. facit aliã distictionẽ: q̃ ostendit pluribus de causis uocari aliquos ĩ discrimẽ uitæ. Inde docet ꝑ qua re potius dimicãdũ sit: Promptiores igitur. post distictionẽ actionũ: q̃ sunt piculosæ his q̃ eas gerũt: & partim reipu. resumẽs pro rẽ distictionẽ præcipit ad quæ picula debeamus esse promptiores: ut. s. potius subeamus nostra picula q̃ sinamus rempu. aliquo detrimẽto affici: quoniã cõis salus & gloria ꝑpriæ saluti & gloriæ p̃ferẽda est: & uir fortis nõ debet timere pericula pro repu. imo uitã ꝑfundere si reipu. salus exposcit. Quã ad cõia. q̃ pati ut cõis patria laboret. unde laudat Curtius. q se in foueã illã armatũ & equitẽ præcipitẽ ægit: quæ totam urbẽ pestifera exhalatiõe ĩficiebat: & sic periculo suo oĩa picula sustulit. Sicẽt Meneceus Thebanus Creontis filius poscẽte cõi salute e turri se p̃cipitauit: ĩfinita sunt exẽpla ĩ historiis & extesis & nostris eoꝝ: qui ꝑpriæ saluti nõ pepercunt ꝑ cõi utilitate. Dimicareq;. resumit nũc alterã distictionẽ: & docet ꝑ honore & gloria potius dimicandum: q̃ ꝑ aliis fortunæ bonis. Dimicare. manu pugnare. Paratius. promptiore aĩo & magis parato ad dimicãdum ꝑ honore & gloria: q̃ ꝑ aliis rebus & utilitatibus: quoniã a uaritiæ ĩdictũ est ꝑ bonis fortunæ dimicare. pro gloria aũt pugnandũ est: ut oportet: & sine iniuria alioꝝ: quoniã honor est præmiũ uirtutis. & deo tribuit: & uictores ĩ certaminibus græciæ nõ auro aut argẽto donabant. Sed corona ĩtexta ex foliis arboꝝ: ut rer tamen esset pro gloria: non pro auro. Vnde Trietanchines: ut est apud Herodotũ libro octauo. Artabani filius dixit: Pape Mardoni: in quos uiros ĩduxisti nos ad pugnandũ: qui nõ pecuniaꝝ certamẽ agitent: sed uirtutis. & Alexander auctore Curtio libro secũdo Parmenioni dixit. Pecuniam q̃ gloriam mallẽ si Parmenio essem. nunc Alexãder de pauptate securus sum: & me non mercatorem memini esse: sed Regem. Nihil quidẽ habeo uenale: sed fortunã meam uriq; nõ uẽdo. captiuos si placet reddi: honestius dono dabimus: q̃ precio remittemus. uictores ĩ olympico certamine coronabãtur oleastro: ĩ pythiis ludis lauro: ĩ isthmiacis pinu. in nemeis apio. Cõmodis. utilitatibus & bonis externis: quoniam ipse magnanimus: qui circa magna uersat: non curat bona fortunæ: sed nomẽ & gloriam: citra tamẽ ignominiã aliorum: quoniã ad gloriã honorẽ & honestatẽ nati sumus cum sint uirtutũ præmia. Inuenti autẽ sunt. Nũc affert illos qui ꝑ patria quicq̃d habuerunt: & etiã uitam effundere uoluissent: sed minimã partem propriæ gloriæ amittere noluissent & nominis: etiã patria postulante: quod est contra officiũ. nam rõ temporis habẽda est: & illi aliquãdo seruiẽdũ: & pati ut fama nostra diminuat: si patriæ cõducit: quæ nobis oĩbus aliis rebus carior esse debet. non enim tanti gloriã nostrã facere debemus: ut patria iacturam ob id patiat: & uera gloria est patriæ cõsulere. Sed uitã: q̃ďest uiri fortis non timere mortẽ ꝑ patria. Sed idẽ. q ita ad mortẽ parati erant. Iacturã. damnũ: sed iactura proprie dicit in mari cũ urgẽte tempestate res e naui iaciunt. unde iactura dicta: & large accipit pro quocũq; dãno. Repu. utilitate reipu. ita exigente. Vt callicratides: ponit exemplũ callicratidæ: qui ne suũ honorẽ amitteret: patriæ detrimẽto fuit suæ: & sic nõ fuit uere magnanimus: quoniã affectabat honorẽ & gloriã cum calamitate patriæ: qď est cõtra officium. Peloponesus a pelope filio Tantali dicta: qui illic regnauit folio platani similis ꝑpter angulosos recessus: quos hẽt: sita est inter duo maria Ioniũ & Egeũ: circuitu quingentoꝝ. lxiii. milium passuum: locus angustus. unde ꝑcedit isthmus appellat: duo maria terrã hinc ĩde uorãt. Sparta seu lacedæmon est ĩ pelopõneso. & lacedæmonii post bellũ confectũ cõtra Persas cũ Atheniẽsibus per multos annos bellũ gesserunt. unde hoc pelopõnesiacum dictũ est: huic bello Lysander de quo dixi & dicã loco suo: finẽ imposuit: quoniã summa fœlicitate Athenas cœpit. Callicratides Dux lacedæmonioꝝ & classis post Lysandrũ præfectus apud arginussas ĩsulas pugnaturus cũ Atheniensibus & hermone gubernatore dicẽte: ut scribit Plutarchus: q̃ bene est retro nauigare. cum triremes Atheniẽsiũ multo plures essent. respõdit. ecquid hoc. cæterum fugere turpe est: & detrimẽto sum spartæ: sed si mansero aut moriar aut uincam: quod optimũ est. Cice. aliter ponit uerba. quæ callicratides dixit respondẽs illis qui fugã suadebant. Nauali pugna supatus inq̃t Plutarchus in arginussis delectus est. Callicratides Mitilenẽ obsidebat. Atheniẽses subsidiũ parantes centũ uiginti nauibus samon ĩsulam adnauigarũt. & illic aliis coactis centũ quĩquagita nauibus ad hostẽ cõtenderunt. callicratides cognito ipsoꝝ aduentu etheonico legato ad ob

Iactura

Peloponnesus

Plutarchus

fidionem relicto cũ centum uiginti nauibus obuiam profectus est ad arginussas: & pugnãs deletus est: ac supra naues septuaginta lacedæmonii amiserũt. Egregie. strẽnue & fortiter & multa cũ laude: quoniã ꝓ spartana dignitate aĩos gerebat summa æqtate fortitudĩe & magnanimitate excellẽtissimus auctore Plutarcho. Vertit oĩa. i. in fine turbauit & amisit partã gloriã & nomẽ: quoniã fecerat multa egregie: & tandẽ nimis affectãs ꝓpriã gloriã ĩ discrimẽ patriã adduxit suã: quippe cũ illius detrimẽto pugnauit ne uidereť ignauus: cũ melius ẽet cedere: & patriæ & tẽporis habere rõnẽ. Cõsilio eoꝝ. Plutarchus dicit fuisse hecmonẽ gubernatorẽ nauium.

Cõsilio. sentẽtiæ: nã censebant tẽpori cedẽdum eẽ. nec expectandã classem Atheniẽsiũ. Putabãt. arbitrabanť melius esse.

Arginussæ

Arginussæ sunt tres insulæ paruæ ante Asiam prope Mythilenẽ & Lesbũ continẽti ꝓximæ: ut auctor est Strabo lib. xiii. Hæc plaga. calamitas & uulnus quod acceperunt lacedæmonii amissa classe: & deleto callicratide in arginussis. Mediocris. nõ multũ detrimẽti attulit: quoniã nõ amiserũt ob id imperiũ: imo superarũt tandem ipsos Athenienses post mortẽ calicratide. Lysander enĩ dux citatus est: qui Athenas subegit. Illa pestifera. s. fuit plaga & calamitas quæ Lacedæmoniis impiũ eripuit: & affert aliud exẽplũ Cleombroti Pausaniæ filii: qui timẽs inuidiã & infamiã: ne. s.

fecisset egregie: uertit ad extremũ oĩa: cum consilio nõ paruit eorum: qui classem ab arginussis remouẽdam: nec cum atheniensibus dimicandum putabant. Quibus ille respondit lacedæmonios classe illa amissa: aliã parare posse: se fugere sine suo dedecore nõ posse. Atq; hæc quidem lacedæmoniis plaga mediocris fuit. Illa pestifera: q̃ cũ Cleombrotus iuidiã timẽs temere cũ epaminũda conflixisset: lacedæmoniorũ opes corruerũt. Quãto. Q. maxĩus melius de quo ennius. Vnus hõ nobis cũctãdo restituit rẽ. Nõ ponebat. n. rumores

uidereť cum hoste Epaminũda sentire differendo pugnã. Temere manus cõseruit. & se & patriam ĩ præceps dedit: nã in hac pugna: quæ ad leutra oppidũ Boetiæ fuit: cum Epaminunda Thebanoꝝ duce: Cleõbrotus rex Lacedæmonioꝝ uulneratus occubuit. & exercitus deletus est. & sic Lacedæmonioꝝ ĩperiũ corruit. Ergo Cleõbrotus ne gloriã suã amitteret: & ne detrimentũ noĩs patereť: causa fuit: ut patria: quæ prius ĩperabat: seruiret. Nã paulo post secũdo prælio apud mantineam idẽ Epaminũdas ita Lacedæmonios attriuit: ut imperiũ amiserint: in quo prælio Epaminũdas cecidit gaudẽs: quoniã relinquebat patriam suã imperantem: quæ prius seruiuerat. Temere. malo cõsilio & nulla spe uictoriæ: sed ut infamiã declinaret & odiũ: quoniã ꝓliũ differebat. unde timuit inuidiã & temere pugnãs uictus est. Opes. potẽtiæ & ĩperiũ: quoniã principatũ græciæ amiserunt.

Quanto melius Qu. Fabius. affert exẽplũ Qu. Fabii maximi qui cũ bello punico secũdo dictator esset. Hãnibalẽ summa patiẽtia & cũctatiõe fregit. Qui Fabiũ ĩ iuidiã Romanoꝝ adducere tẽtauit. Nã cũ agros cãpanos incẽderet: agris Fabii pepcit. Fabius hãc ĩuidiã nõ timuit: nec temere pugnã iniuit: ut ĩfamiã expugnaret: sed cunctãdo rẽ Romanã ꝓpe collapsam restituit: q̃uis a multis dãnareť: & male audiret: q; bellũ opa sua & cunctatione in Italia dicereť: Cui ob id ĩperiũ æquatũ fuit cũ Minutio: q erat magister eqtũ. hoc etiã magno aĩo æquoq; tulit: salutis pĩæ studiosissimus: cui nunquã succẽsendũ putauit: imo cũ Minutius: a quo læsus in honore fuerat: cũ Hãnibale pugnaret: & iamiã uẽturus esse in hostiles manus: Fabius e suis castris magno ĩpetu erumpẽs: eũ liberauit. Si igiť Fabius uere magnanimus ĩuidiã timuisset: atq; ĩfamiã: quoniã pro dictatore cunctator ac segnis ab obtrectatoribus uocabať: manus cõseruisset cũ hoste tam Fausti martis: actũ fuisset de romão imperio Sic Camillus cũ Ardeæ exularet: patriã captã a Gallis asseruit: & oẽm ignominiã: qua actus ĩ exiliũ fuerat notatus: magno aĩo pioq; patriæ condonauit suæ. Quanto melius. fecit Fabius q̃ Callicratides & Cleombrotus duces Lacedæmonioꝝ. Vnus homo nobis. hi sunt uersus Ennii: qui ĩ hoc secũdo bello punico militauit Cẽturio in Sardinia sub Torquato: & suis annalibus bella Itala cecinit. Rudiæ urbs Calabriæ patria Ennii fuit: de quo Syllius. Miserunt calabri Rudiæ genuere uetustæ. Nunc Rudiæ solo memorabile nomen alũno. Ennius primũ græcis lřis operã dedit: & Aphricanũ maiorẽ mirifice dilexit: obseruauitq;: a quo multis muneribus donatus est: & noĩs æternitate: eiusq; domũ aliquando frequẽtauit. Cũ Scipione asiatico ĩ Asiã ꝓfectus ẽ: & cũ Fuluio nobiliore ĩ Aetoliam: q poetas amauit. Primus Ennius apud latinos exametrũ carmẽ fecit: qđ longũ appellare solebat. decessit post septuagita annos. scripsit ĩ omni poematũ genere. Sed ãnales magis ꝓbari fuere: quos per compita urbis Qu. Vargũteus ꝓnũciare solebat: cuius meminit Lucretius libro primo. Ennius ut nostec ecinit: qui primus amoenam Detulit ex helicone perẽni flore coronã. Et Apollo apud Siliũ libro duodecimo. sic Enniũ laudat. Sacer hic & magna sororũ Annidũ cura & dignus Apolline uates. Hic canet illustri primus bella Itala uersu. Attolletq; duces cælo: resonare docebit. Hic latis helicona modis: nec cedet honori Ascreo famaue seni. Fuit & paulo post alius Ennius Tarẽtinus: qui primus de litteris syllabis & metris libellum edidit.

Ennius

Vnus homo. solus Fabius. Cũctando. differẽdo pugnã quã Hannibal fortuna tũc aspirante optabat. Restituit rẽ. imperiũ Romanũ ꝓpe collapsum recupauit. Nã attritæ erant opes Romanoꝝ iam cladibus acceptis ad Ticinũ Trebiam Trasimenũ lacum Perusinũ: ubi Hannibal Romanũ exercitũ profligauit: ceciditq; temeritate Flaminii consulis: q etiã illic occubuit. Sed Fabius a populo: qđ nunq̃ ante eũ diẽ factũ fuerat: dictator creatus Hannibalẽ tot uictoriis elatũ & iuueniliter exultantẽ cunctãdo frægit: & rem: idest imperiũ Romanum restituit. Nõ. n. ratio quare Fabius rem romanã restituit. Rumores. obtrectatiões eoꝝ qui Fabiũ appellabant segnem: & cũctatorẽ pro dictatore: & q; cũ Hannibale sentiret: nõ ꝑponebat Fabius hos rumores saluti reipu. imo talẽ infamiã nõ curabat pro cõi salute. sciebat enim solam cũctationẽ reipu. tunc nutanti cõducere. poterãt enim cõmodius & tutius romani bellũ ꝓducere q̃ Hãnibal: qui in hostili solo ꝓperabat ut uinceret: & cũctatio Fabii satis suis currẽtibus obstitit. & Fabius rediens ad urbẽ sacroꝝ causa monuit Minutiũ ne manus cũ hoste

conferet.dicens ut est apud syllium Interea crede experto.nõ fallimus ægris Nil monuisse salus rebus. Videbat enim unã esse salutem tunc cũ hoste tam fausti martis nõ pugnare. Et paulus æmilius proficiscens in castra mo nenti Fabio dixit. Nec me unica fallit Cũctandi ratio:qua te grassante senescens Hãnibal oppressum uidit cõfi dere bellũ. Ante salutẽ.reipu.romanæ:imo salus cõis erat illi carior & antiquior sua fama: & rumores falsos de se nõ curabat. Rumor ẽ sermo dispersus in populo incerto auctore de aliq recenti re siue bona siue mala: cui Rumor ut inquit Fabius: malignitas dedit initiũ:credulitas autem incrementum.Fama est consensus ciuitatis uelut pu Fama

ante salutem.Ergo postq; magisq; uiri nunc gloria cla ret.Q uod genus peccandi uitandum est: etiam in re bus urbanis.Sunt enim qui quod sentiunt:etiã si opti mum sit:tamen inuidia: metu non audent dicere.

Officia illorum qui remp.gerunt.

OMnino q reipublicæ præfuturi sunt.duo Pla tonis præcepta teneãt.unum ut utilitatem ci uium sic tueãtur:ut quicquid agunt ad eã re ferant obliti cõmodorum suorũ. Alterũ ut to tum corpus reipu curent:ne dum partẽ aliquam tuen tur reliquas deserãt. Vt enim tutela: sic procuratio rei publicæ ad utilitatẽ eorum qui commissi sunt: non ad

blicũ testimoniũ. Ergo.iccirco īquit cum nõ posuerit rumores ante salutẽ patriæ:& il los nõ curauerit:& talẽ īfamiam neglexerit: ut uere magnanimũ decebat:qui īfamiã iniu ria illatã nõ curat. Ergo post res ipsas a Fa bio gestas. Gloria uiri.Fabii. Magis cla ret.splendidior est q̃ si pugnasset:& rumores posuisset ante salutẽ:quoniã cunctando rẽ ro manã restituit.Syllius i.vii.sic canit de Fabio. Ac in sacra seni uis īpressumq; fuisset. Sistere cunctando fortunã aduersa fouentẽ Vltimo dardanii transisset nois ætas. Quod genus peccãdi. qđ.s.supra tetigimus:eorũ q sibi ser uiẽtes & timẽtes īuidiam ea cõmittunt: quæ priæ det timẽtũ afferũt:qđ etiã ĩ rebus urba nis uitãdum est.Nõ.n.bono uiro & ciui priæ studioso timẽda sunt odia: & inimicitiæ alio rum ꝓ salute priæ:imo libere cõsulendũ ẽ:& id qđ optimũ est iudicandũ:aliter magnanimitas non seruaẽ:quæ nihil timet ꝑter turpitudinẽ.Vnde boni ci uis & magni est nihil tacere aut dissimulare ob timorẽ quod patriæ cõducit.Ideo laudaẽ Cicero qui in.M. An toniũ summæ tunc potentiæ uirũ in senatu acerrime inuectus est:& etiam in catilinã:nullũ odium timẽs mo do reipu.cõsuleret. In rebus urbanis.in his quæ in urbe aguñ:ut in senatu dãdisq; suffragiis. Optimum. ipsi reipu.& communi utilitati. Metu inuidiæ.odii ne aliquem lædant:si id dixerint quod patriæ optimum est.& magnanimus talem iuidiam nõ timet:nec curat si ob id quod dixerit perdit partem gratiæ:quoniã salu tem patriæ omnibus aliis rebus præponit:& dummodo commune commodum augeatur: iacturam gratiæ suæ apud alios quos uerum dicendo lædit non curat.

OMnino qui reipu. Affert duo Platonis præcepta posita ab eo i lib.de repu.'quæ tenere debent in pri mis & obseruare hi:qui reipu.præfuturi sunt;ut oia.s.referãtur ad cõmunẽ utilitatem:& omnes ita tractẽtur:ut pauperes & ignobiles nõ deseranẽ:aliter enim seditio in repu.oriẽ:& bellũ ciuile:& per hoc notat quorũdã romanorũ mores:qui aut defensores optimatiũ:ut Sylla & pompeius:aut popu lares eẽ uoluerũt: ut Gracchi:marius: Cæsar:& sic de aliis.Vnde ea prudentia caruerunt:quã debet hẽre bonus ciuis & uere politicus:ut ciuitati cõsulere possit:& id quod magis e republica ẽ dispicere & iudicare.cum factio nes in repub.oriuntur:stare nõ potest.oriunẽ autem si una pars curaẽ:altera negligitur. Vnde in repu. romana exorta sunt bella ciuilia:seditiones intestinæ:& imperii tãdẽ euersio:unde cauẽdum est ipsis politicis: nec com mittẽdum ut seditio possit oriri:sed omnes ita tractãdi sunt:ut ciuilis prudentia dictat & uult:quoniã pruden tia:ut inquit Aristoteles in tertio de repub.est proprie principis & illius qui reipu.gubernacula tenet. Teneãt. Aristote. obseruent sciãt. Vnũ.hoc est primũ præceptũ. Sic.eo pacto.& animo. Tueanẽ.conseruent ad utilitatem totius reipu. Ad eam referãt:illius cõmunitatis causa omnia faciãt:ad unũ omnia dicũtur referri : cũ omnia illius gratia fiunt fœlicitas est ad quã omnia referunẽ.i.cuius causa omnia fiũt:quoniã ob id officiosi esse uolu mus:ut fœlicitatẽ consequamur. Obliti.nõ curantes proprias utilitates.& nullam habẽtes rationem priua ti cõmodi:quoniã magistratus est ad alium nõ ad se.& satis debet esse honor.Is aũt cui hic nõ sufficit:tyrannus dicitur.Plato præcipit hoc quod Cicero dicit in.i.de repu.dicens.Nullus princeps ea ratiõe qua est priceps im perat quod sibi utile sit sed quod ei qui paret cõducat:& quæcũq; egerit aut dixerit:illius utilitatẽ & honorem respiciet:cui imperat; & ad illius cõmodũ:nõ ad suũ omnia referet: quẽadmodum nullus medicus ea ratione qua medicus est: quærit quod utile sit medico:sed quod ipsi ægrotãti expediat.Hoc aũt nõ fit a nostris principi bus:qui omnia ad suas utilitates:nihil ad cõmune cõmodũ referũt: rapiẽdo:extorquẽdo per phas & nephas iu sticiæ obliti & præceptorũ:quæ diuini illi hoĩes & boni uiri posteris tenenda reliquerunt:unde tyranni iure ap pellãtur:qui omnia ad suũ cõmodũ referunt. Alterũ.hoc est alterũ Platonis ꝓceptũ. Totũ corpus.omnes q in repu.sunt cuiuscũq; ordinis & cõditionis.loquiẽ per trãslationẽ medicorum:qui debẽt eo modo curare cor pus ut nullũ mẽbrũ deseraẽ:sic princeps omniũ cuiuscũq; conditionis sit:rationẽ habere debet:ut nemo queri possit.cõmittẽdũ non est ut impotẽtes a potẽtioribus opprimãtur. Curent.ut faciũt medici:quorũ propria ẽ curatio. Aliquã partem.aut optimates aut plæbẽ. Vt enim tutela.probat id quod dixit comparatione tu telæ:quæ nõ est ad utilitatẽ tutoris:sed pupillorũ.sic administratio reipu.nõ est ad suũ cõmodum sed cõmune. Tutela ut inquit Iustinianus:est ius ac potestas in capite libero ad tuendũ eũ.qui propter ætatẽ se defendere ne Tutela quit iure ciuili data ac permissa.Tutores autẽ sunt:qui eam uim ac potestatem habẽt.Quibus testamento tu Iustinia. tor nõ est datus:his ex lege.xii.tabularũ agnati sunt tutores:qui uocanẽ legittimi.agnati sunt per uirilis sexus Agnatus coniunctionem cõiuncti. Procuratio.administratio. Eorũ.pupillorum: qui cõmissi sunt tutelæ alicuius.

Qui aũt. nunc a cõtrario sensu praecepti supioris ostẽdit: quod malũ oriat̃ si pars ciuium fouet̃ pars negligit
tur. Cõsulũt. fauẽt quibusdã: & eoꝝ cõmodis inseruiũt. Perniciosissimã. afferẽtẽ maximã perniciẽ. nã per
Seditio nicies ẽ maximũ malũ. Seditionẽ. Seditio dicit̃ a seorsum eũdo: & tunc ẽ cũ populo secũ discordãte res ad ma
Discordia num uocat̃. Discordia dicitur quasi cordiũ dissensio & dissimilitudo. Plato libro. v. de repu. dicit seditionẽ esse
cõtentionẽ inter finitimos: bellũ uero inter externos. Ex quo. ꝓpter hoc: quia parti ciuiũ consulitur: parti ãt
Plato nõ: ob id orit̃ seditio atq; discordia. Populares. populi amatores: ut fuerunt gracchi: Marius: Caesar. Opti
mi cuiusq;. optimatium nõ studẽtes populo.

Studiosi. amatores & optimi cuiusq; com
modis seruiẽtes. Vniuersoꝝ. ut curẽt opti
Populus mates & plaebẽ ut fieret ĩ optima. repu. plebs
Plaebs & populus differũt: qd' genus a spẽ. Nã popu
li appellatione uniuersi ciues significant̃. con
numerãtis ẽr patritiis & senatoribus. plaebis
aũt appellatione sine patritiis & senatoribus
caeteri ciues significant̃. Hinc. ex hoc quia
erant aliq populares: aliq optimatiũ studiosi
& pauci uniuersoꝝ apud Atheniẽses. Nã pi-
cles popularis fuit: ut sibi potentiã cõtra Cy-
monẽ Milciadis filiũ: qui optimatibus stude
bat cõparet. Vnde cũ plaebi habenas relaxas-
set illius fouere rẽpu. ad uotũ administrabat
quotidie aliqd' celebre spectaculũ exhibẽs &
epulũ: & discordiae erãt ĩter optimates & plae
bẽ ipoſq; populares: & sic alii nõnulli fecerũt.
In nostra romana repu. etiam nõ modo se
ditiones: sed etiã ad arma uentũ est a ciuibus.
Nam bellũ ciuile dicitur: cum ciues inter se di-
scordes arma sumũt: quo nihil potest esse de

corũ: qbus cõmissa ẽ: gerẽda ẽ. Qui aũt parti ciuiũ cõ
sulunt: partem negligunt: rem perniciosissimam in ci-
uitatẽ inducũt: seditionẽ atq; discordiã. Ex quo euenit
ut alii populares: alii studiosi optimi cuiusq; uideant̃:
pauci uniuersorũ. Hinc apud Athenienses magnae di-
scordiae ortae. in nostra rep. non solũ seditiones: sed pe-
stifera etiã bella ciuilia. Quae grauis & fortis ciuis in
rep. dignus pricipatu fugiet: atq; oderit: tradetq; se to-
tũ reip. Neq; opes aut potẽtiã cõsectabit̃: totãq; eã sic
tuebitur: ut oibus consulat. Nec uero criminibus falsis
in odiũ aut inuidiam quẽq̃ uocabit. Oĩno itaq; iustitiae
honestatiq; adhaerescet: ut dũ eã conseruet: q̃uis graui
ter offendat: mortẽ oppetat potius q̃ deserat
illa quae dixi. Ambitio.
Miserrima est omnino ambitio: honorumque

Lucanus mentius. lõ Luca. dãnans bella ciuilia & plusq̃ ciuilia exclamat. Quis furor o ciues. quae tãta licentia ferri? Genti
bus inuisis latiũ pbere cruorẽ. Pestifera. pniciosa reip. quoniã tandẽ libertatẽ amisit. Bella ciuilia. quae fue-
runt inter syllã & mariũ. Caesarẽ & Põpeiũ. Caesar fuit marianus pp affinitatẽ. Nã iulia caesaris amita uxor fue
rat marii: unde cũ sylla caesarẽ adolescẽtẽ pdere decreuisset: ab amicis tãdẽ exoratus ꝓclamauit: habeatis uobis
caesarẽ: & sciatis eũ futuꝝ aliquãdo exitiũ optimatibus: quos mecũ defendistis cõtra mariãos: & caesari multos
marios inesse dixit. Quae. bella ciuilia ille fugiet. qui grauis & fortis haberi uult. Grauis. ĩ uirtute perseue
rans. Pricipatu. ut si priceps in ciuitate: uitabit: & odio habebit tanq̃ rẽ cõi utilitati & reip. pestiferã. Tradet
se totũ. nil alid cogitabit nisi cõem utilitatẽ. Neq; cõsectabit̃. nõ sequet̃ aut optimates aut multitudinẽ: ut ha
beat summã in ciuitate potẽtiam: sed uniuersam rẽpu. curabit: ut bonũ uirũ decet & principatu dignũ: quoniã
nullũ detrimentũ: ut inqt Socrates apud Platonẽ lib. i. de repu. maius ciuitati accedere põt: q̃ a pessimo regi ui-
ro: cũ ipse principatũ recuset bonus qui necessitatẽ reipu. expectare nõ debet: sed ad illã gerendã prõpto aĩo acce
Plato dere: ne ruat: & ne uirtus depssa iaceat: quoniã: ut ĩquit idẽ Plato li. viii. de repu. honoratis ĩ urbe diuitiis atq; di
uitibus: boni atq; uirtus in primis negligũtur: exercetur q; qd' in honore est: iacẽtq; ea quae apud quosq; ĩprobã
tur. Totã rẽpub. eo mõ sic defendet: ut oium rõ habeat̃: nec rõ trahet aliquẽ calũniis modiũ aut optimatiũ aut
multitudinis. Nec uocabit. nõ adducet in odiũ alicuius partis. Inuidiã. nõ debemus inquit aliquẽ calũniis
īcessere: & illi odiũ & ĩuidiã facere: quoniã est contra iustitiã. Iniustitia. n. causa est seditionis: odii: pugnae. Socra-
tes apud Platonẽ in. i. de repu. sic ait. Seditiões nãq; o Trasimache iniustitia inimicitias contentõesq; parit: iusti
tia uero cõcordiã atq; amicitiam. Oĩno. certe inqt in ipsis actionibus iustitiae adhaerendũ est. Eã. iustitiã: q̃ iu-
bet dari cuiq; quod suũ est &. i. honestũ. Quãuis grauiter offendat. q̃uis patiat̃ iacturã aut ĩ amicis ledẽdis p
iustitia aut minuenda gratia: aut in rebus domesticis non debemus talem iacturã curare pro iustitia: & potius
post mortẽ oppetere debemus: q̃ a iustitia honestateq; discedere. Offendere ĩ hac significatione est ĩcurrere ĩ ali
qd atq; ĩcidere. Illa quae dixi. ut totum corpus reip. curet: ut omnibus cõsulat: ne oriat̃ seditões & discordiae:
& ne quemq̃ in odium falsis criminibus adducat: & illa omnia quae dicta sunt.
Miserrima est oĩno. Hactenus satis monuit: docuitq; qd agendũ sit rempu. capessentibus: & magnani-
mi esse illã administrare & quaerere honores dignitati suae cõuenientes: & ut oporteat. Nũc ponit am
bitionẽ: quae est ĩ uitio: & q eã habet miser est: quoniã seruit affectibus. Honores. n. bonis uiris spõte
offerũt̃: illos aũt ambitu aucupari & cõsectari turpissimũ est: & q id facit: nõ est sui iuris. Duae medio
critates sunt: quae uersant̃ circa pecunias: & liberalitas & magnificẽtia: sic duae sũt circa honores ma
gnanimitas & mediocris appetitio honoris: & ut se hẽt liberalitas ad magnificentiã: sic mediocris appetitio ho
noris ad magnanimitatẽ: Is q in honorũ appetitione exuperat ambitiosus uocat̃. nam appetit plusq̃ oporteat. il
le aũt deficit qui iustos honores spernit: & dicit̃ uacans honoris appetitione. uituperat̃ aũt: quoniã honor prae-
miũ uirtutis appetẽdus est: ut illi simus ĩtenti: quae est res praeclarissima & solũ bonum: ideo monet Plato in. v.
de repu. bonos uiros honoribus afficiẽdos: ut ex honore ad uirtutẽ excitent̃: uituperat̃: ut dixi: uir talis: non cõ
ambitio tefert̃ ad uulgus: sed ad ipam rectã rõnẽ: cui parendũ est. Ambitio est nimia honoris cupiditas: ambitus est ipse
actus ambiẽdi. Omnino. certe & penitus. Miserrima: quae affert miserias & seruitutẽ: quoniam seruit̃ affectur:

& ambitiosus est miser:& patriæ affert calamitates:dum nimios honores ambiendo aucupat. Philo in lib.de Philo
pudétia dei scribit.Qui menté suam plurimoꝝ dominatui ac pessimoꝝ subiecit:cupidinis:timoris: doloris:
stultitiæ:iniustitiæ:ambitõis:fœlix atqꝫ beatus eé nullo mõ poterit:etiã si uulgo beatus appellat. Contentio.
cõtédere de honote assequédo. hæc cõtentio misera ẽ:& a uiro magnanimo penitus aliena:quoniã honores nõ
ambitu q̃rit & oblatos iterdũ spernit,ꝓ decoro seruãdo & ambitiosus ẽ in cõtinuis laboribus:& sub persona Si
syphi detrudétis saxũ ad mõtis cacumen:qđ statim ad ima reuoluit:Lucretius uult ambitiosos itelligi: q petũt Lucreti.

contétio de q̃ præclare apud eũdé ẽ platoné: similiter
facere eos qui iter se contenderent uter potius rempu.
administraret:ut si nautæ certarent:quis eorum potis-
simum gubernaret.idéqꝫ præcepit ut eos aduersarios
æstimemus: qui arma cõtra ferant.nõ eos qui suo iudi-
cio tueri remp.uelint:qualis fuit inter.P. Aphricanum
&.Q .Metellũ sine acerbitate dissensio. Nec uero au-
diédi sunt q grauiter irascédũ inimicis putabunt. Idqꝫ
magnanimi & fortis uiri eé cẽsebũt. Nihil.n.laudabili
us:nihil magno:& ꝑclaro uiro digni⁹ placabilitate atqꝫ

honores & repulsi ad ima relabũt:& itèꝝ ad
cacumẽ nitũtur.i.ad honoris ambitionẽ con
tétioneqꝫ assiduis laboribus torquẽt & mise
ria.Iõ misera ẽ honoris ambitio. Et hoc ẽ in-
quit Lucretius aduerso nixãté trudere mõte.
Saxũ quod tamen e sũmo iã uertice rursum
Voluit:& plani rapti petit æquora cãpi. Qui
gloriæ adeo cupidus ẽ inqt Philo:ut uel a ma Philo
lis laudari cupiat: hũc improbũ eẽ necesse est
qppe unũquodqꝫ suo simili gaudet. De q̃.
ambitione & cõtentõe honoris. Præclare.
egregie & bene. Apud eundẽ platoné.in li-
bris de repu.dicit Plato.Ciues si boni sint:nõ Plato
accedere sponte ad regimé ciuitatis: ne uideã
tut aut ꝑcio electi:qđ ẽ auaritiæ crimé:aut cu
piditate honoris: qđ est hominis ambitiosi.

Similiter facere.eodẽ modo. Vter potius.quis eoꝝ in primis.Potius dr̃ de duobus. potissimum de pluri- Potius
bus:& sic uter de duobus:& qs de pluribus. uide elegãtiã a Cicerone seruatã. Vt si.ueluti si nautæ certarét de Potissi-
gubernãda naui.scribũt hæc ample i.vi.de repu.Idẽ Plato præcepit & monuit q sint habẽdi hostes.Ex sentẽtia mum
igit Platonis docet: q nã hostes æstimãdi sint,ꝑcipitqꝫ ẽt inimicis nõ esse grauiter irascẽdum.Dicit ꝑterea nihil Vter
esse laudabilius placabilitate atqꝫ clemẽtia & exercendã esse facilitaté.Alexander macedo affirmabat regiũ eé,ut Quis
a qbus male audias in eos magis esse munificũ. Aestimemus:iudicemus. i Cato.ait:Callidi reg̃ æstimatores &
i legibus Sisenna adhuc scriptores:nisi q forte nõdũ ædiderũt:de qbus æstimare non possumus:facile supauit. Sisenna
Suo iudicio.ut ipsis uidet:& putãt esse melius q̃ sit nostrũ iudiciũ in aliq̃ re agẽda i repu.nõ debemus arbitra
ri eos eé nobis inimicos:q aliter sentiũt:quoniã esse potest ut illoꝝ sentẽtia melior sit. Qualis dissensio.quo-
niã diuersa sentiebãt i rep.Scipio & Metellus i senatu uarias sentẽtias dicentes citra tamẽ odium. Qu.Metellus.
a deuicta macedonia macedõicus cognominatus ẽ:de cuius fœlicitate Plynius sic scribit.Nã moriẽs a quattuor Plynius
filiis in rogũ est illatus.uno ꝑtore & tribus cõsularibus & ex his duobus triũphalibus & uno cẽsorio:& q̃uis ui-
uus cum Aphricano dissenserit. tamẽ mortuũ ita laudauit:ut maior illi laus tribui minime potuerit. dixit.n.
filiis suis ut irent & funus Aphricani ornarẽt:dicens nunq̃ uidebitis funus maioris ciuis.unde Vale.loquens de Valerius
moderatione animi & de duobus Metellis macedonico & numidico:sic scribit.Acerrime cũ Scipiõe Aphricão
macedonicus dissenserat:eorũqꝫ ab æmulatõe uirtutis ꝑfecta contentio ad graues testatasqꝫ inimicitias ꝓgres-
sa fuerat. Sed tamẽ cũ interẽptũ Scipionẽ cõclamari audiuisset i publicũ se proripuit:mœstoqꝫ uultu & uoce cõ
fusa cõcurrite:concurrite inqt ciues:mœnia nostræ urbis euersa sunt.Scipiõi.n.Aphricano itra sua mœnia ge-
scẽti nefaria uis illata ẽ.O rẽpu.pariter aphricani morte miserã:& macedonici tam hũana tãqꝫ ciuili moderatio
ne fœlicẽ:eodẽ eni tpe & quantũ amisisset principẽ:& qualẽ haberet recognouit.idẽ filios suos monuit:ut fune
bri eius lecto hũeros subiicerent:atqꝫ huic exquiaꝝ illũ honoré uocis adiecit:nõ fore ut postea id officiũ ab illis
maiori uiro præstari posset.ubi illa tot i curia iurgia.ubi maximoꝝ ciuiũ & ducũ togata prælia oĩa nimirum
ista ꝑcipua ueneratõe ꝓsequẽda deleuit moderatio. Ply.iter ifœlicitates metelli:hãc & recẽset:q amicus aphri-
cano nõ fuerit.Equidẽ inqt & aphricani æmiliani inimicũ fuisse. Q.Metellũ iter calamitates eius duxerim. Le
lius apud eũdẽ Cice.dicit.ab amicitia Qu.Põpei meo noie se remouerat Scipio:ꝓpter dissensionẽ aũt quæ erat
in repu.alienatus est a collega nr̃o metello:utrũqꝫ tamẽ egit grauiter auctoritate & offensione animi:nõ acerba.
Acerbitate.aspitate & ira. Nec uero.ui tupat illos:q dicũt grauiter irascẽdũ esse inimicis. Nõ sunt audien
di.nõ ẽ tenẽdũ id qđ ipsi dicunt.Id eé:ꝑtinere ad forté uiꝝ.Nihil.n.ꝓbat a natura ipsius magnanimi illos nõ eé
audiẽdos:q sic cẽsent:quoniã hæc a natura magnanimi oĩno aliena sunt q iniuriæ non meminit:& ꝓnus est ad
ignoscendũ.Sũt tamẽ aliq q irã ad fortitudinẽ referũt:ut Home.q dicit:uires iniecit ira:& aĩum ira cõcitauit:& Home.
Plato i.ii.de repu. dicit iracundiã iexpugnabilẽ oĩno esse & iuictã:qua ꝑsente aĩus ad oĩa inuictus atqꝫ irrepidus Plato
moueri solet.sed fortis ob irã nõ laudat:quoniã affectu ducit:de his paulo post dicet. Præclaro.amplissimo
& sũma laude digno. Placabilitate.uacuitate iræ:& q sit placidus &.clemens.Clæmẽtia est tẽperãtia animi i clamẽtia
ꝑtãte ulciscẽdiue lenitas supioris aduersus iferioré i cõstituẽdis pœnis.& crudelitas ẽ atrocitas animi i exigẽda Crudeli-
pœna: uel iclinatio animi ad aspiora.Iuris æq̃litate:ubi æquo iure uiuit.& nõ ẽ aliqs tyrãnus q iuris æq̃bilitaté tas
uiolet: ut solus dominet. Facilitas.comitas & lenitas.Etiã ultra placabilitaté & clementiã:debemus ẽt exerce
re facilitatẽ:& aĩ magnitudinẽ q̃ nõ pturbat:quoniã magnus aius nõ curat iiurias:& libẽter ignoscit.Ignoscere
.n.ẽ q̃ uides puniẽda nõ punire. Vnde cæsare magnanimo:q̃uis magnanimitatis laudẽ Cice.illi adimat: nihil
erat clemẽtius.Altitudo animi.magnaĩmitas:q̃ aduersitate nõ frãgit:nec irascit nisi ut oportet.Intẽpestiue:tẽ-
pore nõ apto & icõsiderate.In morositaté:morositas ẽ difficultas in motibus.Morosus dr̃ a more:& significat Morosus
eũ:q nimis exacte nimisqꝫ ad unguẽ fieri oĩa postulat:ut aliquãdo ob id idignet:& leuissima re offendat.Vnde

Tranquillus dicit cæsaré fuisse morosum circa curã corporis. Et odiosam. quoniã morositas odio habet̃: & ideo talis difficultas in moribus uitãda est ne odio habeamur. Inutilẽ: quæ nullã affert utilitatẽ: sed potius odiũ & inuidiã. odiosa est morositas: quoniã stomachũ aliis facit. Et tamen ita ꝓbanda. i. ita laudanda si coniuncta fuerit seueritati: sine qua ciuitas nõ põt regi. Tenẽdũ igit̃ est mediũ: & ut tẽpus ac ratio poscit mites & seueri eẽ debemus cum decoro. Ira. eo pacto & lege atq; cõditiõe: ut etiam retineatur seueritas pro dignitate reipu. Nã

Seueritas

seueritas est iustitia & castigatio uitiorum: & magistra ordinis atq; constãtiæ. Mansuetudo. est mediocritas circa irã. Defectio est uacuitas iræ: & q nunq̃ irascit̃ repræhendẽdus est. Exuperatio dicit̃ iracũdia: & sic iracundus reꝑhendit̃: quoniã nimiũ irascit̃. Is qui ꝓ qbus oportet: & cum oportet: & quãdiu oportet irascit̃: laudat̃: dicitur q; mansuetus qui debet perturbatiõe uacare: nec affectu duci: sed pro his & tanto ĩ tẽpore irasci ut ratio iubet: & nõ est uindex: sed potius clemens & ad ueniã q̃ ad iram propensior: irascit̃ tamẽ cũ mediocritate & nõ ducit̃ ira q̃ ẽ affectus uiolẽtus: sed spectat rõnẽ: & ut rõ ꝑscribit irascit̃. Is autẽ qui nunq̃ irascit̃ ĩuitio est: quia non mouet̃ ad affectũ: cum oportet: ut si pater uerberaret̃: & ipse non curaret & sic haberetur stolidus & ĩsanus. Nã neq; sentire aliqd: nec dolore tangi uidet̃. Perferre

Aristote.

aũt contumelias: & suos negligere ĩquit Aristoteles: seruile ẽ. Et qui nõ irascit̃ non uidet̃ aptus ad ꝓpulsandam iniuriam & ulsciscendum. Iracundus uero intolerabilis est: & fit per omnia ipsa exuperatio. multa q̃ppe sunt: quæ ipsam efficiũt. Et non facile inuenitur iracundus: qui omnia hæc mala ĩ se habeat. & iracundi sunt illi: qui ilico ad iram ꝓsiliunt: & magis q̃ oportet. tamẽ non perseuerant quod est in illis optimũ. Aliter haberent in se maximũ malum: si iram retinerẽt. & tales hoĩes habent summã bilem: desistunt etiã sine ultione. Amari autẽ

Insensus

cum difficultate placant̃. & uolunt ulcisci: a quibus ualde cauẽdum est. Insensi dicuntur illi qui nullo modo dimittunt iram etiã in morte: nisi ulti fuerint illos: a quibus se læsos putant aut sciunt. Non potest constitui quousq; & quomodo quis debeat irasci: sed prudẽtiæ omnia subiicienda sunt ut ponãt modum affectibus. Prudentia enĩ subit rationẽ architecturæ. debemus igitur irasci. ut oportet. & ut ipsa prudẽtia præscribit: quæ omniũ uirtutum regina est moderatrix. Hæc sunt ex sententia peripateticorum. Stoici autem quos Cicero his officiis imitatur uolunt mansuetum uacare ira & ab ipso sapiente affectus remouẽt. uult enim Aristoteles ut dixi mansuetum esse illum: qui irascitur ut oportet: & quamdiu oportet.

clementia: In liberis uero populis: & iuris æquabilitate exercenda etiã est facilitas: & altitudo animi quæ dicitur: ne si irascamur aut in tempestiue accedẽtibus: aut imprudenter rogãtibus in morositatem ĩutilẽ & odiosam ĩcidamus. Et tamẽ ita ꝓbanda est mãsuetudo atq; clemẽtia: ut adhibeatur reip. pro causa seueritas: sine q̃ administrari ciuitas non potest.

Officium illius qui in alios animaduertit.

Omnis aũt & aĩaduersio & castigatio cõtumelia uacare debet. Neq; ad eius qui puniet aliquẽ aut uerbis castigat: sed ad reipu. utilitatẽ referri. Cauendum est etiam ne maior pœna q̃ culpa sit. & ne iisdem de causis alii plectantur: alii ne appellentur quidem. Prohibenda autẽ maxime est

Omnis autem animaduersio. ꝑcipit nunc quid agendũ sit cum quis punitur. nõ enim debemus in aliquem animaduertere eo studio & animo ut illum cõtumelia afficiamus: sed ut uult iustitia & ꝓ utilitate reip. non ad nostram uoluptatem: & cũ aliquem obiurgamus castigamus ue: nõ id agendũ est causa cõtumeliæ. sed studio corrigendi & reducendi ad bonos mores & officium: si ab eo discesserit.

Animaduersio

Animaduersio est punitio: ut lex ꝑscribit: & est cũ quis punit̃ in pecunia uel in persona: sed plærũq; in persona: & dicimus aĩaduerto in te. i. punio iure & legibus ita uolẽtibus. Castigatio fit uerbis tantũ. Obiurga-

Castigatio

Obiurgatio

tio est inter amicos & propinquos & plus est castigare q̃ obiurgare. Contumelia. Iniuria: ut habet̃ libro. ix. digestorum: æx eo dicta est: q; nõ iure fiat. omne enim quod non iure fit: iniuria fieri dicitur. specialiter aũt iniuria dicitur cõtumelia dicta a contẽnendo: ut est etiã apud Senecã. Est igitur cõtumelia species iniuriæ quæ fit cum quis punit̃ quodam iudicis affectu: & magis studio notandi infamia: q̃ iuris exequendi: quoniam iuris exequutio non habet iniuriam. Si quis de honoribus decernendis alicui passus nõ sit decerni utputa imaginem uel qd

Iniuria

Cõtumelia

tale an iniuriarum teneatur quærit Vlpianus: & ait Labeo non teneri: q̃uis hoc cõtumeliæ causa faciat. Et sic patet contumeliam esse ad notam infamiæ. Ergo puniendus est aliquis nõ ad contumeliã: sed ut iura uolunt citra animi affectum: & hoc ad iudices pertinet & illos qui in alios animaduertendi ius habẽt. Si enim quis truncari meretur: non debet suspẽdi ad contumeliam. Castigatio: quæ fit uerbis: nõ debet esse cõtumeliosa. Qui puniet. & hoc quantum ad animaduersionem. & sic optime docet monet q; qualiter nos gerere debemus in castigandis erroribus: quoniam non debemus aliquem punire aut uerbis castigare ad explendam animi nostri li-

Plato

bidinem: sed pro utilitate cõmuni. Plato in octauo de legibus agens de iudiciis sic ait. Quos insanabiles legislator esse senserit ultimo supplicio afficiet: non ignorans melius fore iis qui sunt insanabiles mori q̃ uiuere. Cauendum est etiam. aliud præceptum quo monet puniri debere nocentem: ut meretur: & si pœna mediocri dignus est: non debet magna affici. & econtra. Et cum sunt plures conscii: omnes debent pari modo puniri: ne miseri & inopes plectantur. potentes autem & pecuniosi euadant impune: quod utinam non ubiq; fieret. Laruncuni enim suspenduntur: raptores publici: latrones potentes & quadruplatores censentur & gaudẽt. Plectantur. puniantur. Ne appellentur. citentur: idest non modo non puniãtur: sed ne uocentur quidẽ in ius. Prohibenda autem. Aliud præceptum. Neminem scilicet iratum debere ad pœnam mulctam q; irrogandam accedere: quoniam mediocritatem retinere non poterit. Ira enim est affectus uehementissimus & breuis quidam

furor. Vnde sermo irati nō potest cōtinuare unum sensum ī loquēdo: & ideo ipsius oratio debet esse breuis sententus & crebris figurarum mutationibus: uelut inter æstus iracūdiæ fluctuare: & sic stilus satyricus. Satyrus enī motus ad affectū discurrit: & mores notat. Vnde opus est ut eius orō fluctuet: quia est iratus: & mordet alia eratq; uitia. Nunq̄, enī rō est. Ex quo īquit in quarta disputatiōe Tusculana. illud laudaṫ Architæ: qui cū uillico factus esset iratior: quo te modo īquit accepissem: nisi iratus essem? Seneca etiā dicit: Nil minus q̄ irasci punientē decet. Ad pœnā, ad aliquē puniendū. Inter nimiū & parū: inter duo extrema: de quibus dictū est.

ira in puniēdo. Nunq̄ enim iratus qui accedet ad pœnam mediocritatem illam tenebit: quæ est inter nimium & parum quæ placet Peripateticis: & recte placet: modo ne laudarent iracundiam: & dicerent utiliter a natura datam. Illa uero omnibus in rebus repudianda est. Optandumq; ut hi qui præsunt reipublicæ legum similes sint: quæ ad puniendum non iracundia: sed

Mediocritas aūt est mansuetudo: & mansuetus debet irasci: ut oportet: aliter aut exupabit: aut deficiet: qđ nō fit sine uitio: sed potius debet se flectere ad parum: q̄ ad nimiū. Peripateticis. Aristoteli & aliis: quorum ille princeps fuit, & uoluit iram cadere in sapientem: ut dicat ipsa prudētia: & omnis uirtutes esse mediocritates inter nimiū & parū: quod i. ii. moraliū ꝓbat Aristoteles per inductionē: & idefinit uirtutē esse habitum electiuū in mediocritate consistentem. Modo ne laudarent iracundiam. pace Ciceronis dixerim. Aristoteles peripateticorum princeps non laudat iracundiam: sed probat iram cum mediocritate: ut non nimium recedat a naturæ constantia. Immo uituperat iracūdiam: quæ fit per omnis circūstantias: & dicit esse in exuperatione: & perpaucos iracundos inueniri: quoniam est quasi impossibile aliquem esse qui tot mala habeat. Multis enim modis fit iracundia & latissime patet. Vnde id quod est maius malum, magis opponitur mediocritati. Vnde concluditur Aristotelem nunquā laudasse iracundiam. In tertio tamen moralium disputans de fortitudine dicit. Atqui iram etiam ad fortitudinem referunt. Fortes enim & hi uidentur, qui ira feruntur, perinde ac feræ in eos qui ipsos uulnerarūt: quia & fortes concitantur ira: est enim ira res impetuosissima ad aggredienda pericula: quapropter & Homerus dixit. Vires iniecit ira: & animum ira concitauit: & acuta per nares uis: & efferbuit sanguis. Hæc enī uniuersa iræ concitationem impetumue significare uidentur. Aristoteles illic loquitur secundum opinionem uulgarium & imperitorum, ipse enim sentit: & tenet non debere aliquem dici fortem qui ductus ira magnum aliquid aggreditur: quoniam inquit fortes agunt ob honestatem: sed irati minime: quoniam si ob iram aliqui essent fortes: bruta etiam fortitudinem habere dicerentur: quod est absurdissimum. illa enim aliquem impetunt uulnere aut dolore perculsa & irritata: fortes autē honestate ducti non affectu. Ipsa ira subministrat bilem fortitudini. Qui autem propter hæc agunt inquit Aristoteles: pugnaces quidem sunt: at non fortes: non enim ob honestatem agunt: aut ut ratio præscribit: sed ob ipsum affectum: idest iram: aliqua tamē ex parte sunt similes fortibus. Non igitur feræ sunt fortes: propterea ꝙ dolore commotæ ac ira ruunt in pericula nihil prouidentes malorum. nam & hoc modo ipsi asini cum esuriunt fortes essent: non enim a pabulo uerberibus amouentur. Et sic liquido appatet: Aristotelem non modo nō laudare iracundiam: sed ne iram quidem: nisi ut ipsa recta ratio præscribit. Ita enim dicit ī tertio ethices. Maxime autem ea fortitudo naturalis esse uidetur: quæ est ob iram electione sumpta fineq;: & ipsi etiam homines cum irascunṫ dolent: cum ulciscuntur capiunt uoluptatem. Quo distet ira ab iracundia: inquit Seneca: apparet quo ebrius ab ebrioso. Iratus potest non esse iracundus. Iracundus non potest aliquando iratus non esse. In. iiii. Tusculana. ubi est totus stoicus Cicero peripateticos uehemēter reprehēdit dicens. An uero uir fortis nisi stomachari cœperit: non potest uir fortis esse gladiatorum id quidem: quāquam in eis ipsis uidemus sæpe constantiam: colloquuntur. congrediuntur: queruntur: aliquid postulant: ut magis placati q̄ irati esse uideantur. & paulo post dicit: Vbi sunt ergo isti: qui dicunt iracundiam esse utilitatem. potest utilis esse insania: aut naturale quicquam esse: aut secundum naturam quod fit repugnante ratione. Sed hoc non est mirum in Cicerone: qui uni disciplinæ additus non erat: nec unum dogma sectabatur. sed more academicorum aut probabat opiniones: aut iprobabat suffragante ad omnia ubertate ingenii & eloquentia. Et in hoc opere stoicos potissimum sequitur: qui noluerunt sapientem ira uacare. sed mihi uidentur truncum quendam: aut statuam marmoream non hominem animatum & uarios affectus habentem constituere. Seneca etiam stoicæ professionis damnat peripateticorum sententiam dicens. Ira non acuit animum ad res bellicas, nūquam enim uirtus uitio adiuuanda est se contenta. Aristoteles dicit ira necessaria est: nec quicquā sine illa expugnari potest: nisi illa impleat animum & spiritum accendat. Vtendum autem est illa non ut duce: sed ut milite. & ira inquit est cupiditas doloris reponendi. Qua Aristoteles in secundo ethices probās omnem uirtutem morum circa uoluptates doloresq; uersari dicit. Qua propter & sunt qui definientes uirtutes affectuum inquit ipsas esse mediocritates tranquillitatesue quasdā: sed non recte: quia simpliciter dicunt & non addunt ut oportet: & cætera quæ adduntur. Illa, iracundia. Repudianda, reiicienda tāq̄ res noxia & minime placēs: tractum ab uxore quæ a uiro repudiatur: aut fit diuortium. Sed est differentia, nam diuortium est inter uirum & uxorem postq̄ coniuncti sunt ab eo dictum: q̄ in diuersas partes eunt qui discedunt. Repudium uero sponsæ: remittitur anteq̄ coniungatur uiro, inde dicimus repudiare spernere & reiicere. Sint similes legibus, quoniam leges pro æquitate puniunt non pro iracūdia: punit enim lex sine perturbatione: & uir bonus & æquus interdum legem emendat & iudex est uiua uox legis: & sic prætor: qui reddit iura: dicitur uiua uox iuris ciuilis. Is igitur qui iustitiam administrat debet imitari leges: nec affectu duci: sed legibus niti: & omnia in æquiorem partem interprætari: ut bonum prætorem decet. Vnde arbiter honorarius dicitur is: qui omnia in æquiorem partem interprætatur. Atq; etiam, aliud pcæceptum.

Margin notes: Aristote. (beside "ti. Vnde concluditur…"); Seneca (beside "rum sententiam dicens…"); Aristote. (beside "tum accendat…"); diuortiū (beside "dianda, reiicienda…"); repudiū (beside "Sed est differentia…").

Neminem.s.debere efferri:& superbire secunda fortuna:quod leuitatem quandam significat a natura magnanimi penitus alienam:qui omnem fortunam fert moderate. Ad nostram uoluptatē.ut nos optamus. Fastidium.odium aliorum hominum & morositatem. Arrogantiam.nimiam insolentiam. Nam ut.ratio quare supradicta ipsi magnanimo fugienda sunt:quoniam sunt cōtra suam naturam:quæ debet esse grauis,sedata:efferri autē aura fortūæ & cū reflauerit deprimi leuitatis est & incōstantiæ atq; hominis ignari: quid fortuna possit. Vnde idem Cicero in oratione pro Sestio i laudem Catonis dicit. Atq; etiam eo negocio .M.Catonis splēdorem maculare uoluerūt: ignari qd grauitas: quid integritas, quid magnitudo animi:quid denq; uirtus ualeret:quæ i tempestate sua quieta ē:& lucet i tenebris & pulsa loco:manet tamē atq; hæret in patria:splēdetq; per sese semper:neq; alienis unquā sordibus obsolescit. Leuitatis.icōstātiæ quæ grauitati inimica est:& magnanimus debet eē grauis.& moderate ferre fortunam.& totus ex se pendere:nec fluctuare iter æstus affectuum:ut leues faciūt. Præclara.summa laude digna. Aequabilitas. ipsa mediocritas:ut quis nec efferat nec deprimatur:sed teneat æquabilitatē i omni uita. Idē uultus.

æquitate ducūtur. Atq; etiam in rebus prosperis & ad uoluptatem nostram fluentibus superbiam magnopere fastidium:arrogantiamq; fugiamus. Nam ut aduersas res:sic secundas im moderate ferre leuitatis est: præclaraq; est æquabilitas i omni uita. & idē semp uultus eademq; frons:ut de Socrate:idem de.C.quoq; Lælio accepimus. Philippum quidem macedonum regem rebus gestis & gloria superatum filio facilitate & humanitate uideo superiorem fuisse. Itaque alter sem-

quoniā mutatio uultus idicat aīum nō esse sedatū:& uolūtatē ad diuersa rapi:a q̄ uultus fingit:q est animi idiciū. Eadē frons.eadē hilaritas faciei:nō ut nūc obducat:p̄p iram:nūc sit læta.hæc oīa signant animi affectus. De Socrate.dictū est. C.Lælio:qui hītus ē sapiens. Philippū qdē.Affert exēplū Philippi Regis Macedonū & Alexādri filii: dicitq; Alexandrū supasse patrē præstātia bellica:& magnitudine reg̃ gestaꝝ:sed superatū
Trogus fuisse a patre facilitate atq; humanitate de quorum uita & moribus sic scribit Trogus libro.ix. Alexāder filius Philippo successit:& uirtute & uitiis patre superior.Itaq; uincēdi rō utriq; diuersa. Hic apte bella tractabat:deceptis ille gaudere hostibus:hic palam fusis:prudētior ille cōsilio.hic aīo magnificētior.Iram pater dissimulare plærūq; & uincere:hic ut exarsisset:nec dilatio ultiōis nec modus erat. Vini uterq; nimis auidus:sed ebrietatis diuersa uitia.prī mos erat de cōuiuio in hostes:procurrere:periculis temere se offerre.Alexāder non in hostem sed i suos sæuiebat:quāobrē sæpe Philippū uulneratū prælia remisere:hic de amicorum īterfectorum cōuiuio frequēter excessit.Regnare ille cum amicis uolebat:hic i amicos regna exercebat.amari pater malle:hic metui. Litterarum cultus utriq; similis:solertiæ pater maioris:pater parcendi uictis perniciosior animus: filio promptior & honestior.frugalitati pater:luxuriæ filius magis deditus erat.quibus artibus orbis imperii fundamēta pater iecit:operis totius gloriam filius cōsūmauit. Facilitate.māsuetudīe:quoniam facilis erat amicis sineali
Humanitas triplex qua morositate. Humanitate.benignitate sine aliqua arrogātia. Humanitas enim uetat superbū esse aduersus socios. Humāitas auctore Platone triplex est. Vna fit per salutatiōem.ut cū nobis obuios salutamus:& manum porrigimus. Altera:cū qs opē affert calamitate laborāti. Tertia:cū hoīes iter se cōuiuia celebrāt: & consuetudīe gaudēt. Itaq; alter.Philippus semper magnus:magna laude dignus p̄p facilitatē & humāitatē. Alter sæpe turpissimus:Alxāder sæpe īfamia sūma notatus p̄p insolētiā & crudelitatē in suos:cū mero incaluisset. Interea īquit Trogus: Alexāder nō regio more:sed hostili odio in suos cœpit sæuire. maxime indignabatur carpi se suorum sermōibus:seq; mores Philippi pr̄is pr̄iæ subuertisse:p̄p quæ carmina Parmēio quoq; dignitate regi p̄ximus:cū Philota filio de utroq; prius habitis q̄stionibus iterficit. Et in cōuiuio post Alexandriam conditam ad radicem caucasi mōtis.s.qui perpetuo iugo asiam diuidit:orta inter ebrios rerum gestarum a philippo mētio esset:& nōnulli eū laudibus ferrent:ipse cœpit se patri præferre & magnitudinem reg̃ suarū extollere. Itēq; cū unus e conuiuis Clytus noīe iam senex fiducia regiæ amicitiæ memoriam Philippi defenderet:laudaretq; eius res gestas:adeo Alexandrum offendit:ut telo a quodā satellite rapto Clytū in conuiuio trucidauerit: qua cæde exultās mortuo patrociniū philippi laudēq; paternæ militiæ obiectabat. Inde pœnitētia ductus:mortē sibi afferre uoluit. Nā q̄triduo inediā sustinuit:donec a toto exercitu exhortatus ē ne ita unius morte doleret: ut uniuersos p̄deret:quos in mediam barbariem adduxerat. Itaq; Alexander sæpe fuit crudelissimus etiam i suos:p̄p potū aliquando:quo nihil potest esse turpius:& maxime i eo:qui alios regit. Vnde dicit Plato in.iii.de rep. Vribis custodibus ebrietas mollities atq; ignauia:quam maxime habent indecora. Illis inquit: qui rempu gubernant:ab ebrietate temperādum erit:nulli q̄ppe minus cōuenit q̄ custodi ebrio nescire quo terraꝝ degat. Ridiculū p̄fecto est custodē custode idigere. Carthaginēsiū iquit legē magis q̄ lacedæmōioꝝ laudo:ut nūq̄ i castris quisq̄ uinū gustare audeat:sed toto militiæ tp̄e aquæ usum cōprobarim. In ciuitate autē seruis nunquam uini usus concedendus est. Nec magistratus tēpore quo rēpu.gubernāt: uino utant. Nec gubernatores nec iudices: nec qui deliberaturus in conciliū uocatus est:nec ullo modo in die nisi ualitudinis gr̄a:facilis igit debet esse is q rempu.gerit pro rōne tp̄is & personaꝝ. Vnde bene illi præcipiūt:qui dicūt homines tāto debere esse submissiores:quāto sunt superiores. Tūc enī magnitudo animi ostēdit.
Plutar. Plutarchus scribit Alexandrū ascripsisse hæc scelera furori bachico. pœnitebat enim ipsum q̄ talia cōmisisset aliquando.eū quoq; ingt thebanoꝝ sæpenumero calamitas afflixisse dicit. Clyti uero cedem inter uina factā.itēq; repudiatos in india macedones:ut qui imperfectam adhuc militiā detractarēt:ipsiusq; gloriā abiicerēt:ad liberi patris iras omnino referre solebat. Polydamas ut auctor est Curtius lib.v.missus est ad occidēdū Parmenionē proditionis isimulatū: cuius latus primus Cleā
Plynius der hausit;inde iugulū;cæteri quoq; exaium cōfoderūt. Androcides auctore Plynio,libro.xiiii.sapiā clarus ad-

Alexādrum magnū scripsit iotemperantiā illius cohibens. Vinum potaturus Rex memēto te bibere sanguinē
terræ. Sicuti uenenū est homini cicuta: ita & uinū. Quibus præceptis si ille obtemperasset profecto amicos in te
mulentia nō interemisset. Asclepiades super mensam dixit. Prima cratera ad sitim pertinet: secunda ad hilarita
tem: tertia ad uoluptatem: quarta ad isaniā. Sæpe turpissimus. infamis: nam turpitudo in moribus dicitur.
Recte. bene ut sunt ipsi stoici qui nihil admirantur præter uirtutem. Submissius. humanius: humilius.
Superiores. in meliori fortuna: quoniam uir magnanimus æquabiliter fert fortunā in utrāq; partem. Pa- Pnetius
netius quidē. panetius præceptor fuit Aphri
cani minoris rhodius genere: qui scripsit de
officiis: in quibus hæc de auditore suo Aphri
cano Aemiliano inseruit. Familiarē. ami-
cum & auditorem: dicebat Aphricanus ho-
mines prospera fortuna exultantes debere re
gi consilio prudentum: ut equi effreni ab in-
sessore. Contētiones. decertationes: & præ
lia strepitusq; tubarū: quibus effecti sunt fe-
rociores. Facilioribus. magis obtemperan
tibus insessori. Effrenatos. superbientes &
elatos secunda fortuna. Prfidentes. nimi-
um fidentes sibiipsis. Tanq̄ in gyrū. ꝑstat
in translatione equorū: qui freno uoluunt in
gyrū: ut sint faciliores. Et ideo dicit tanq̄ i gy
rum: ut scilicet intelligāt fortunam esse mu-
tabilem: & illius temeritati nō esse fidendū,
sed parendum rationi & consiliis prudentū:
qui longa experientia edocti optime consule
re possunt. Rationis. intellectus: ut s. pare-
ant rationi: & ab illa nō discedant ducti appe
titu: ut faciunt equi: qui uoluūtur ab insesso
re in gyrū: ne nimiū sint feroces. Imbecil-
litatem. debilitatem & mutationem. Vnde

per magnus: alter sæpe turpissimus. Vt recte præcipe-
re uideant̄ qui monēt: ut quāto superiores sumus: tan
to nos sūmissius geramus. Panetius quidē auditorem
aphricanū & familiarē suū solitū ait dicere: ut equos ꝓ
pter crebras cōtētiones præliorū ferocitate exultantes:
domitoribus tradere soleāt: ut his facilioribus possint
uti. Sic hoies secūdis rebus effrenatos: sibiq; ꝑfidentes.
tanq̄ in gyrū rōnis: & doctrinæ duci oportere: ut ꝑspi-
cerent rerū humanarū imbecillitatē: uarietatēq; fortu-
næ. Atq; etiam in secūdissimis rebus: maxime est uten-
dum cōsilio amicorū. Hisq; maior q̄ ante tribuenda est
auctoritas: Iisdēq; tꝑibus cauendū ē: ne assentatoribus
patefaciamus aures: nec adulari nos sinamus: in qua
falli facile ē. Tales. n. nos eē putamus: ut iure laudemur
Ex quo nascunt̄ inumerabilia peccata: cū hoies inflati
opinionibus turpiter irrident̄: & in maximis uersan-

oportet in secundis rebus uti prudentia. In omni uita sic uiuendum est: ut constantiam & magnitudinem re-
tineamus: & mediocritatem: quod ut facilius assequamur: debemus amicorum consilio uti: & prudētum: cū
sumus in prosperitate rerum: ut illorum cōsilio ad id quod rectū est dirigamur: aliter appetitus uoluptate cor
ruptus: & factus insolentior minime parens rationi in uetitū ruet. hecuba apud Euripidē iam serua ex regina
deplorans fortonæ mutationē dicit: hæc oia quæ in mundo habent̄ bona nihil sunt: frustraq; rationū huma-
narū consilia: & linguæ iactantia. ille est fœlicissimus: cui per tēpus ætatis nihil mali cōtigit. Secundis. ꝓspe-
ris: quoniā hoies in ꝓspera fortuna non sunt cōpotes sui: sed in manu fortunæ. Et ideo in secundis rebus debe-
mus esse moderati: dicebat Periāder: & uti cōsilio amicorū. Auctoritas. dignitas: & illorum auctoritati cre-
dēdum & monitis. Iisdem temporibus. cū sumus in prospera fortuna. Ne assentatoribus. pellēda est adu
latio & assentatio: quæ est uitiorū adiutrix: & nō modo amico: sed ne libero quidē digna est. oēs enim adulato
res sunt seruiles. Solon dicebat: Caute singulos obserua: ne forte odiū in corde tegāt: dum blāda & arridenti Solon
facie te alloquūtur: duplaq; illis lingua atra ex mēte sonat. Et Cæsar Augustus pellendas esse indecoras adula-
tiones dicebat. Assentatio inquit Cicero alibi: nemini nocere potest: nisi ei qui eam recipit: atq; ea delectetur.
Itaq; fit ut is assentatoribus patefaciat auras suas maxime: qui ipse sibi assenterur: & se maxime ipse delectet
Multi gnatonum similes sunt: cum sint loco fortūa famaq; superiores: horum est assentatio molesta: cum ad
uanitatem accessit auctoritas. Cato dicebat: multo melius de quibusdam acerbos inimicos mereri: q̄ eos ami-
cos qui dulces uideantur: illos uerum sæpe dicere: hos nunq̄: Adulator est is qui affert ea quæ non fecit is cui adulator
adulatur. Assentator est is qui extollit & auget ea quæ facta sunt. Et adulator semper loquitur emolumenti sui Assenta-
causa: & ideo deterior est. Assentator enim placere studet. adulator autem lucrari: ut scribit Aristoteles libro q̄r tor
to moralium. Et qui gerit morem ut decet: amicus est. Qui in omnibus rebus aduersatur: dicitur contentio-
sus. Qui magis q̄ debet gerit morem adulator est. Amico igitur credēdum est: qui recte monet: ab aliis autem
cauendum. Vnde dicit Seneca: Nihil tam æque delectauerit animum: q̄ amicitia fidelis. Adulari. passiue Seneca
dixit more antiquo. nam adulo. as. quondam dicebatur: nunc adulor est uerbum deponens. Valerius maxi. li.
ii. Etiam tribunus militum adulādus erat. Plato in. v. de legibus sic ait. Veritas profecto tum diis: tum homini- Plato
bus dux oium est bonoꝝ cuius qui fœlix beatusq; futurus est statim ab initio particeps esse debet: ut i ueritate
plurimum temporis uitā agat fidus hic certe est: infidus autem qui sponte mentitur. Adulari. q; adulemur
ab aliis. In quo. in qua re: id est adulationibus facile decipimur: quoniam inquit nobis nimium placemus: &
arbitramur eē tales quales dicimur ab adulatoribus: ut de Domitiano scribit Iuuenalis: Quid apertius: & ta
men illi Surgebant cristæ: nihil est quod credere se non Possit: cum laudatur diis æqua potestas. Si continens
es inquit Seneca adulatiões euita: sitq; tibi tam triste laudari a turpibus: q̄ si lauderis ob turpia. lætior esto quo- Seneca
tiens displices malis: & malorum de te æstimationes malas ueram laudationem tui scribe. Ex quo. ob hoc
quia putamus nos esse tales: ut iure laudemur: euenit ut homines irrideantur. cum se iactant: & nimium
sibi placent propter talem de se persuasionem. Inflati. elati tali persuasione. Erroribus. quoniam

tur erroribus. Sed hæc qdē hactenus. Illud autē sic est iudicādum maximas geri res. & maximi animi ab his q rempu. regant: q̃ eorum administratio latissime pateat: ad plurimosq̃ pertineat. Esse aūt magni animi: & fuisse multos etiam in uita ociosa: qui aut inuestigarēt aut conatentur magna quædam: seq̃ suarum rerū finibus cōtinerēt: aut iteriecti iter phōs: & eos q rēp. administrarēt: delectarent̃ re sua familiari: nō eā qdē oī rōne exaggerātes: neq̃ excludentes ab usu suos: potiusq̃ & amicis ipartiētes: & reip. si q̃do usus esset. Quæ primū bene parta sit. nullo neq̃ turpi q̃stu: neq̃ odioso: tū q̃plurimis: mō dignis: se utilē præbeat. Deinde augeat̃

ea nō hēnt q̃ hēte se credunt. Illud aūt. postq̃ Cice. de fortis uiri & magnanimi officiis & eorū qui rēp. gerūt disseruit: afferens q̃si cōclusionē supioris disputatōis: repetit p epilogū ea q̃ dixit: & ꝑperās ad alia ꝓcepta diuidit officia: quæ hoies ī uita exercēt: docetq̃ qui sint hi: a qbus res maximæ gerunt̃. Inde ponit secundos: postea tertios. Et tandē præcipit quō res domestica forti uiro augēda sit. Dixit eni supra fortē uersari circa res arduas & ea quæ pertinent ad uitā degendā. Hanc ergo partē ꝓpōnis nunc tractabit: cōcludens si hæc præcepta seruauerimus: magnifice grauiter & amicabiliter uitæ humanæ nos posse uiuere. Illud. de quo supra disputatū est. Nā dixit de tribus hoīum generibus: de his q rēp. gerūt: quoq̃ uitā dixit eē fructuosiorem hoīum generi: de his q ī ocio delectāt̃ re sua familiari: & de phīs q ī rerū cōtemplatōe uersant̃: & an res urbanæ sint maiores bellicis. Affert igit̃ Cicero suā sniam & conclusionē supioris disputationis: & dicit illos eē locandos ī prio gradu magnanimitatis: q rēpu. gerūt. & illoq̃ res maxias eē: quoniā latissime patent officia quippe eorum qui reipub. consulunt: nō ad proprium cōmodū: sed ad cōe spectant: ideo maximā laudē merent̃. Latissime pateat. ad cōem utilitatem se extendat: quoniam oībus ꝓdest bona reipu. administratio. Esse aūt. hi sunt secūdi: qui se ad philosophandum contulerunt: & doctrinā: cōtēti finibus rerū suarū: sed quia hoc nō oībus prodest: sed sibi & paucis: ideo in secūdo loco ponūtur. magnanimi tamē sūt: quoniā spernūt ea quæ cæteri admirātur: & res cōtēnūt humanas: & circa magna cognitioneq̃ dignissima uersant̃: ut sūt res naturales & supnaturales. Esse aūt magni animi. etiā iudicandū est fuisse multos magni animi: & eē in uita ociosa: ꝓter eos qui uersati sunt in repu. Inuestigarēt: inquirerēt īgenio & iuenirēt. Magna quædā. notiā magnarū rerū & causas earū. Finibus rerū suarū: ut nil quærent: nilq̃ appeterēt præter res suas. philosophi enī īponētes modū cupiditatibus: & animū diuitē nō arcā habere cupiētes: ītra fines rerū suarū se cōtinebant: bona fortunæ minima ducētes. Aut interiecti. hi sūt tertii qui delectant̃: re sua familiari nō capessentes rēpu. nec philosophantes: se diuiuētes in agris: cū nō possent ferre principū mores. Interiecti. medii inter philosophos & rēpu. gerētes. Exaggerātes. nō accumulātes rē domesticam p fas & nefas. Omni rōne. quocūq̃ mō: sed unde oportet. i. e suis prædiis pecuariis & uillatica pactione. Nā liberalis est habere diuitias: unde oportet: ut liberalitate uti possit. & magnificētia: nec debemus excludere nostros ab usu rerū nostrarū: qoniā amicoq̃ omnia debent eē cōia: & si amicoq̃: multo magis ꝓpinquoq̃ & gentiliū: & pro repu. si opus est debemus effundere pecunias sine aliqua parsimonia. hæc ꝓcepta pertinēt ad domesticā disciplinā. Quærēdæ sunt diuitiæ rōne honesta: ut ex agris nostris aīalibus. citra tamē iniuriā alioq̃: & ex effossionibus metalloq̃. i. oīum quæ sub terra īueniunt̃. Neq̃ excludētes. nō remouētes ab usu rei nostræ domesticæ. Vnde laudat̃ a Plutarcho Nicias atheniēsis clarissimus imperator: qui cū argētifodinā in agro suo ha-
Plutat. betet: & multos circa se petitores: neminē uacuū dimisit. Nō minus enī: inqt Plutarchus: his ia qbus mala q̃spiā meret: q̃ is qui benemeriti sūt tribuere cōuenit. Itaq̃ plurimis hoībus Niciæ facultates utilitatē afferebāt. Si quādo usus. i. si necessitas exigeret. Primū. ante oīa sit cōparata: unde oportet: nō rapina furtoue: aut usuris cæterisq̃ modis illicitis. Plato monet nō eē cumulādas pecunias illi: qui cupit esse diues: sed minuēdas cēset cupiditates: q̃re inqt ab iopia nunq̃ liber erit: is q nullū cōstituēs cupiditati modū semp diuitiarū exagitet̃ ardore. Et
Cato Cato cēsorius dicebat. Nobis natura datū eē: ut erga hoies iustitia utamur. in eos aūt qbus aut gratia aut beneficio deuicti sumus: etiā si rōnis usu priuati sine mālsuetudo uelut ex abundanti quodā fonte plærūq̃ defluat: ꝓpter quod satis monet ab usu diuitiarū nostros minime excludēdos. Nullo neq̃ turpi quæstu. Quidā undiq̃ & quoduis rapiētes exuperāt: ut sūt hi qui actiōes illiberales exercēt. Lenones: fœneratores: & q magno ꝓcio parua uendūt: quoq̃ quæstus odiosus est. Oibus his est turpis cōparatio lucri: cuius gratia & qdē exigui īterdū ꝓbra sustinēt. Aleatores: fures: latrones: illiberales sunt. turpi enī uersant̃ in q̃stu. Aleatores aūt īterdū etiā cū ami-
Quæst⁹ cis lucrant̃: qbus iure humanæ societatis dare deberēt. Quæstus significat lucrū nūmariū ad differentiā: nā lucrū uocāmus etiā in aliis rebus. Turpi. cū turpitudīe: a qua est abhorrēdū. Odioso. ut est usura siue fœnus dictū a fœtura q̃dā pecuniæ pariētis atq̃ īcrescētis: & ideo usura ē odiosa: quoniā ē cōtra naturā. pecunia. n. nō de-
Foenus bet parere pecuniā. natura. n. nō patit̃ ut res talis pariat: & pecunia uidet̃ parere cū lucrat̃: & facit fœnus: a quo
Seneca fœnerator dictus ē. Vnde dicit Seneca: Quid. n. est fœnus & usura: nisi humanæ cupiditatis extra naturā q̃sita noia? Tpibus nostris: pro nefas: oēs pecuniæ pariūt: & a christianis iā iudæi superant̃: & adeo iā fœcūdus est nūmus: ut īnumeras arcas & loculos amplos fœneratoq̃ expleat. Naturæ parēti in oīa portēta tuētes uiolētiā facimus. ex re qualibet lucrū placet: nulla honestatis habet̃ rō. Olida & marcida scorta cēsent̃ ꝓpter nūmos. Agricolæ & sancta rusticitas irridet̃: boni uiri pauptas sardanapalū uiuētibus ludibrio est: quæ nō deber esse indecora: nisi quibus inuitis accedit. Iusti uiri ab iniquis: & optimi a pessimis calcant̃: & mali præter leges fasq̃ dominant̃. legāt igit̃ perditissimi hoīes præcepta gentiliū. postq̃ christi leges non curāt: & illis legendis se iam ab omni humanitate alienos cognoscēt: audiētq̃: modo cupiditatis & auaritiæ sordibus aures nō obducant: diuinæ iustitiæ & humanæ uocē cōtra ipsoq̃ rabiē & æstus cupiditatū inclamātis. Modo dignis. aliter eēt cōtra

iustitiam & liberalitatem : quæ dare debet quibus oportet. Nũc autẽ cuiq; perditissimo & imeritissimo tribuitur. Boni autẽ uiri ut uiuant idigui iudicant. meretrices auro gẽmisq; fulgent. Ratione. ut excogitetur cum rõne quo pacto augẽda sit ide adhibeat diligẽtia: ut quod rõ suaserit fiat. Parsimonia. frugalitate: quæ ẽ maximũ uectigal. Parsimonia dicit ab eo quod est parũ uel parcũ: ide parcus homo. Parsimonia: ut auctor est Gellius apud ueteres romanos: & uictus & cœnarũ tenuitas nõ domestica solũ obseruatiõe ac disciplina: sed publica quoq; aĩaduersione legũq; cõplutiũ sanctionibus custodita est. Nec pareat. nõ potius seruiat libidini & intẽperantiæ. Et luxuriæ. i. superfluitati: sed potius liberalitati: pro qua exercẽda diuitiæ cõparari debent: ut benefici esse possimus in optimos quosq;. Hæc pscripta seruãtẽ. cõcludit Cic. de fortitudine & magnanimitate: & aliis quæ dicta sunt ptinentia ad humanã uitam degendam. Licet, inquit hominẽ seruãtem hæc præcepta uiuere: ut decet magnificum: grauem: animosum: fortem: & sine fraude. Simpliciter. sine fraude. Fideliter. sine timore insidiarum: cum propter iustitiam ois habeat amicos. Et amice. amicabiliter uitæ humanæ. alitet enim ab omni humanitate alieni uidebimur. nã ut sæpe ineulcaui: homo ab homine nõ debet esse alienus.

ratione: diligẽtia: parsimonia: nec libidini potius luxuriæq; : q̃ liberalitati: & beneficentiæ pareat. Hæc præscripta seruãtẽ licet magnifice grauiter: aĩoseq; uiuere atq; etiã simpliciter fideliter: uitæ hominũ amice.

Temperantia.

Sequit ut de una reliqua pte hõestatis dicẽdũ sit: in q̃ uerecũdia: & quasi qdã ornatus uitæ tẽperantia: & modestia: oisq; sedatio pertur-

Sequit ut de una reliqua parte honestatis. Absolutis tribus partibus: trãsit ad quartã & ultimã: de q̃ disputabit usq; ad calcẽ uoluminis. Et adiũgit temperãtiæ uerecũdiã: modestiã: ordinẽ: cõstantiã: & ornatũ. Intẽperãtiã dicebant Stoici ẽẽ matrẽ oĩum pturbationũ: tẽperãtiã uero oĩum officiorũ: in fine faciet cõparation ẽ de duobus honestis: ut ꝓposuit. Verecũdia est timor dedecoris: & ad illos ptinet: q cũ pturbatiõe uiuũt: ut sunt adolescẽtes. nõ ẽ aũt uirtus: sed quoddã bonũ ex suppositione ita dicã: qa ob uerecũdiã adolescẽtes nõ errãt: nã qui uerecũdiã habet a scelere reprimit: qppe adolescẽs cupiditates habet ĩfinitas: qbus ꝓpter pudorẽ abstinet: & ꝓbat pudor in ipso adolescẽte: quoniã est indiciũ bonitatis: & tũc apparet bona ĩdoles. ideo dicit Teren. Erubuit: salua res est. Plato in charmide de tẽperãtia sic scribit. Tũc genæ charmidis rubore suffusæ gratiorẽ formã ostẽderũt: nã pudor eã ætatẽ decet. Aristo. sic ait. Nõ ad q̃uis ætatem sed ad iuuenilẽ ptinet uerecundia: censemus enĩ eos qui eius ætatis sunt uerecũdos esse oportere: eosq; laudamus adolescẽtes qui uerecũdi sunt. Prudẽtes iquit Cyrus apud Xenophontẽ: quæ turpia sunt in ꝓpatulo fugiunt. Tẽperãtes uero ac pudici etiã in obscuro. Verecũdia iNqt Seneca bonũ in adolescẽte signũ. Ad senes aũt nõ ptinet uerecũdia: qa illos nõ decet peccare: sed esse expertes oĩs perturbationis: cũ non sit in ipsis feruor caloris naturalis: & senẽ nõ laudamus ob pudorẽ: qa nõ decet ipsum id agere: ꝓpter quod pudore afficiat: & nõ cadit in uirũ ꝓbũ: qa pro re turpi orit pudor: & ipse uir probus ab omni turpitudine alienus est. Vnde uerecũdia ad illũ ptinet: qui est ꝓnus ad delinquendũ: & uersat inter æstus perturbationũ: ergo uerecundũ est probitas ex suppositione nõ per se: necesse est enim ut uitiũ p̃supponatur ita dicam: postea inducatur pudor: qui illud reprimat. Virtus aũt est quoddã bonũ simpliciter & absolute: & omni ætati cõuenit. Erit igit pudor quidã affectus & fit in facie rubor: qui nascit ex animi pudore: quoniã natura: ut uolũt physici: cũ qd ei occurrit honesto pudore dignũ imũ petẽdo penetrat sanguinẽ: quo cõmoto atq; diffuso cutis tingitur: & inde nascit rubor: & natura pudore tacta: ita sanguinẽ pro uelamento tendit: ut uidemus quẽquẽ erubescentẽ manũ sibi ante faciẽ frequẽter opponere. & rubor in facie nil aliud est nisi color sanguinis & pudor: nil aliud q̃ timor iuste repræhensionis. exuperatio dicit expauescẽtia. & qui eã habet in omnibus pudore afficitur etiam in quibus non oportet. Defectio aũt dicit impudentia. & qui eã habet nullo pudore afficitur & dicit ĩpudẽs quo nihil ẽ turpius. Temperãtia ẽ mediocritas circa uoluptates atq; dolores. & ꝓpriæ circa eas uoluptates q̃ gustu pcipiunt: & tactu: ut in cibo potuq; & rebus uenereis: circa q̃ uersat intẽperãtia q̃ ẽ exuꝑatio. Vnde philoxenus auctore Aristo. collum gruis optabat: ut maiorẽ uoluptatẽ in epulis sentiret: q̃ maxime sensũ tactus & gustus moueret: Vnde magis uitupanda ẽ. cũ sit nobis cõis cũ belluis. q̃ tactu delectant & gustu. odore aũt nõ p se: sed p accidẽs. unde cũ id qd ẽ cã odoris assequunt: nõ curãt illũ amplius: ut canes: q feras odore ĩuestigant & aues: Sensus Tactus & gustus sunt magis materiales q̃ cæteri. gustus ẽ discretiuus saporũ: & tactus ẽ cõis & primus oium sensuũ. qa oĩa aĩalia habent tactum & circa uoluptates animi non uersatur tempantia aut ĩtempantia: & his quæ uisu percipiunt nõ dicimur tempantes aut ĩtemperãtes: nec his q̃ auditu: nã eos q cãtu delectant: nõ dicimus itẽperãtes: nec his quæ pcipiunt olphatu. Interdũ ẽt capiunt uoluptates ex odore florũ: non tamẽ dicit ĩtemperãtia. Relinquit ergo tempantiã & ĩtempantiã uersari circa ea q̃ gustu tactuq; pcipiunt. Defectio nomĩe caret. põt tamen dici ĩsensibilitas & q eã habet ĩsensatus cũ nõ moueat sensu alicuius uoluptatis: sed hoc ĩ paucissimos cadit: & ideo talis dispositio nõ habet nomen. pauci. n. sunt q deficiant in capiẽdis uoluptatibus q̃ nobis ĩgenitæ sunt: & qbus nõ facile obsisti põt. Est enim appetitus uoluptatis ĩsatiabilis cui bellum idicendum est. Hierocles Stoicus uir grauis dixit uoluptatis finis meretricis decretũ est. Et Plato uoluptatẽ escam malorum appellauit. quã dicebat primam calamitatem animo nostro accedere: cum corpori coniungunt. deprauationem autem & dissolutionẽ assequi cum cogitatões eũ a corporis cupiditatibus separãt. Idẽ in carmide sic ait. Temperantẽ esse illũ dico qui singula ut decet agit & quiete per uiã ĩcedit loquiturq;: atq; ut in sũma dicã tranquille facit oĩa & ut breui complectar quod quæris: quies quædam esse uidetur & sedatio hæc ille: Tempantia ẽ tempatrix oĩum cõmotionum. & a libidine auocat. Ingentiq; alacritate gestire non sinit: & ut honeste uiuamus & a nulla uoluptate subi-

Verecundia

Teren.

Plato

Aristo.

Seneca

Expauescentia

Impudẽtia

Tẽperantia

hierocles

gamur:sua nobis lege pscribit:Est etiā prudentiæ cōseruatrix:& a prudentia deriuat̄.nā phronisis græce latine
Tēpetantia dupliciter dicitur prudentia.Sophrosyni dicit̄ tēperātia:q̄si cōseruatrix mētis & prudētiæ.Intēperātia uero corrūpit prudētiā & bonā æstimationē atq; iudiciū.Vnde pōt recte dici oēm uirtutē eē tēperātiā atq; modestiā:a cuius fine .i.honestate ipm decorū separi nō potest:nisi libera cogitatiōe Tēperātia dupliciter accipitur.uno modo cōtet circa uoluptates percipiēdas sensu:alio modo proprie:cum.s.est mediocritas circa uoluptates gustus & tactus & tēperantiæ plures sunt species cum plura eius obiecta sint,ut potus cibus:uenus. Temperātia cibi dicit̄ absti-
nentia:potus sobrietas.Veneris castitas,oscu li pudicitia. Continentia est affectio inuiola-
cōtinētia bilis rectæ ratiōis siue habitus uoluptatibus
Modestia isuperabilis. Modestia interdum conuertit̄ cum tēperantia:īterdū ponitur p tota uirtute:quoniā ī oī uirtute modus reqrit̄. sed maxime ī ipsa tēperātia:q̄ aduersat̄ uoluptati:q̄ corrupti tes honestas negligimus. Moderatioē q̄si actus ipius modestiæ & decoꝝ accōmodat̄ ad oēs uirtutes,græce dr̄ ꝓpon.i. decēs.Quasi qdā ornatus uitæ,nā ut dictū ē tēperātia atq; modestia sunt qdā ornatus uitæ & qa tēperātia ē cōseruatrix prudētiæ:sine q̄ nō pōt eē aliq̄ uirtus:iō dicit ipsā unacū mo-
Plato destia eē quēdā ornatū uitæ.Pla.i.iiii.de rep. sic ait.Ornatus quidam est temperantia:& a uoluptatibus cupiditatibusq; qbusdā:ut phibent abstinētia. Sedatio pturbationū.quoniā tēperātia & modus mitigāt aī pturbati-
ones:& mētē sanāt.Tēperās enī dicit̄ ille qui ē ītegræ mētis.Integra aūt mēs nō pturbat̄ : nec æstu fluctuat affectum:sed ī oībus se rōni subiicit quæ uult:ut in oī re modus seruet̄. Stoici quos Cice. imitatur: Volebāt oīum officioꝝ causam eē tēperātiā:scelerū uero ītēperātiā:& pfecto sic ē.Nā uir tēperās ab officio nunq̄ discedit: & Itēperātia in oībus nos delinq̄re cogit.apud græcos ītēperās dicit̄ īcastigatus. Vnde pueri dicūtur intēpetātes.i. incastigati:iō datur ipsis pedagogus:ut sit tanq̄ recta rō:q̄ pueri uacāt ob ætatē: & cupiditates debent subiicere rectæ rōni:quoniā p opatiōes cupiditatis assequimur intēperātiā:quo uitio nullū pōt eē maius:quoniā rō ab appetitu uicta ē penitus:& ruit intēperās ad uoluptates sine aliq̄ repugnātia ītellectus. Vnde magis uitupatur q̄ incōtinēs:quoniā in ipsa incōtinētia sit aliqua pugna inter rōnē & appetitū:uincit tandē appetitus:succūbitq; rō. Tēperās uero magis laudat̄ q̄ cōtinēs:quoniā nullā habet pturbationē:& appetitus patet rōni sine aliq̄ repugnantia.In ipso autē cōtinēte nō est sedata pturbatio:sed fit pugna inter appetitū & rōnē. Vincit̄ tandē appetitus a ratione. Ergo tēperantia maior est q̄ sit cōtinētia:& intēperātia est maius malū q̄ sit incōtinentia.Et rerū modus. mēsura qdā:& moderatio in oībus rebus. Igitur tēperantia sanat aīos:& moderatio īponit modū & decorū rebus agēdis. Hoc loco.hac parte honestatis in qua oīa fiūt.oīaq; dicunt̄ ordine & modo. Decoꝝ dicit̄ id quod cōuenit & decet:de quo plura dicent̄ loco suo. Huius.decori est ea potētia & natura:ut nō possit ab honesto separari. Facilius itelligi.i.possumus libera cogitatione intelligere differētiā : quæ est inter decoꝝ & honestū explanari aūt nō potest,nā tūc dicitur decoꝝ cū est honestū:& honestū decorū. Explanari. demōstrari re ipsa & actu. Quicqd enī.rō est. Id tū apparet eē decorū.s.cū pcessit & uirtus:cū enī dicit̄ aliqd decēs:cū est cū uirtute.Itaq; cū hoc ita sit inqt ut decoꝝ tūc appareat:cū pcessit honestas:& honestas cuiusq; uirtutis finis sit. seqtur oībus uirtutibus inesse hoc decorū:non solū in ipsa tēperantia. Hoc loco.in hac quarta parte honesti. In tribus prudētia:iusticia:fortitudo:& pbat hoc incipiēs ab ipsa prudētia.nā & rōne uti intellectu & prudētia:q̄ est in hoīe recta ratio:& uti rōne in oībus rebus prudētis est:& hominē decet. aliter uideret̄ natura frustra ipsā dedisse. Oratione.sermone : cū prudentia. Considerate. non temere quid sit ueri uidere : quoniā ut dictū est:prudentiæ obiicitur ueritas & rectitudo in rebus agendis:& prudentē decet uerum uidere:nec decipi. Et tueri.defendere:quoniam ueritas defendenda est:& si prudens mendaciū tueretur ; faceret cōtra suā naturam. & sic efficeretur imprudēs. Decet enim prudentē uerū inuenire dicere tueri:& contra facere dederet. Cōtra.ex alia parte ponit ea:in qbus decoꝝ prudētis nō seruatur. Falli.decipi:falsis opinionibus & rebus:& non uidere uerū. Labi errare.quadā negligentia:nā illi dicuntur labi:qui sine diligentia incedunt:& sic labunt̄ illi qui nō inuestigata ueritate īprudēter errant. Errare.falsum pro uero sequi. Decipi. uerbis. Tā dedecet.
Delirare ram est indecorū q̄ insanire. Mente captū.mētecapti dicūtur īsani:quēadmodū capti oculis cæci. Delyrare. est exorbitare a pposito:uiaq; rōnis discedere:& ea dicere quæ nullum habent pondus : & ab oībus irridētur.
Lero Inde dicūtur delyri senes:qui ridicula dicunt:& deducitur a uerbo lero:& lyra est eminētior pars sulci obliqui
Plinius Et qui in obliquū sulcos ducit:ut sata melius proueniant:& aqua corriuetur lerare dicitur. Et sic delyrus dicitur is qui a rōne aberrat:& fertur obliquū.Plinius libro.xviii.dicit a rōne per trāsuersum iterata occasio sequi-
Nonius tur:ubi res poscit crate uel rastro : & rato semine iteratio hoc quoq; ubi consuetudo patitur . crate dentata uel
Lera tabula arato annexa:quod lerare uocant. unde primum appellata delyratio est. Ideo dicit Nonius : delerare est
Lyra de recto recedere.Lera autem est fossa:quæ ad agros tuendos ducitur:in quam uligo terræ decurrat. Cū arant
Collumela inquit Varro:iacto semine boues:lerare dicuntur.Lyras inquit Columella:rustici uocant porcas:cum sic aratū est ut inter duos latius distantes sulcos medius cumulus siccam sedem frumentis præbet. Et omnia iusta.

bationum animi:& rerum modus cernit̄. Hoc loco cōtinetur id quod dici latine decorum potest : græce enī πρoπoν dicitur:huius uis ē ea:ut ab honesto nō queat separari. Nā & qd̄ decet honestū est: & qd̄ honestū est decet. Qualis differentia sit honesti & decori facilius intelligi q̄ explanari potest . Quicquid enim est quid deceat:id tum apparet cum antegressa ē honestas. Itaq; non solū in hac parte honestatis:de qua hoc loco disserendū est:sed etiam in tribus superioribus : quid deceat appet. Nā & ratione uti atq; orōne prudenter: & agere qd̄ agas cōsiderate:omniq; in re qd̄ sit ueri uidere:& tueri decet. Cōtraq; falli:errare labi: decipi tā dedecet:q̄ delirare:& mētecaptū esse. Et iusta oīa decora

Nūc ostendit decorū ipsum inesse iustitiæ.nam omnia iusta decorum habent;iniusta autē quēadmodū turpia sunt:sic præter decorum. Turpia.remota a uirtute. Similis ratio.Nūc de decoro:quod est in ipsa fortitudine. Animo magno.contēnenti res humanas & pericula:quoniā ut uolunt stoici : magnanimitas est scientia: quæ habitū facit celsiorem oībus:quæ contingere possunt æquabiliter bonoꝝ & maloꝝ. Quod cōtra. qd' nō fit uiriliter & magnoanimo turpe est & indecoꝝ.Quare cōcludit per ea quæ iam dicta sunt:ad omnes uir/tutes pertinere decorum:& ita pertinere ut ab ipsis separari nō possit. Hoc.decorū:de quo tractāt philosophi

sit iniusta oīa cōtra ut turpia: sic idecora. Similis est rō fortitudinis. Q d'.n.uiriliter aīoq; magno fit:id dignū uiro & decorū uidet':qd' contra id ut turpe sic idecoꝝ. Q uare ptinet quidē ad omnē honestatē:hoc dico de/corū: & ita ptinet:ut nō recondita quadā rōne cernat': sed sit in ꝓptu. Est enī qddā:idq; itelligit' in oī uirtute qd' deceat. qd' cogitatione magis a uirtute pōt: q̄ re separari:ut enī uenustas & pulchritudo corpis secerni nō pōt a ualitudie.sic hoc:de quo loqmur: illud totū q̄ de cū uirtute cōfusū:sed mēte & cogitatiōe distinguit'.

Diuisio ipsius decori & diffinitio: differentiaq; inter decorū philosophicum & poeticum.

ESt autē eius descriptio duplex. Nā & generale quoddā decorū intelligimus : qd' in omni honestate uersat' :& alius huic subiectū: qd' ptinet ad singulas partes honestatis : atq; illud supius sic fere definiri solet. Decorum id esse qd' cōsentaneum sit hominis excellētiæ:in eo in quo natura eius reliquis animantibus differat.Q uæ aūt pars subiecta generi est eam sic diffiniunt:ut id decorum esse uelint: quod ita naturæ consentaneum sit:ut in eo moderatio: & temperantia appareat cum specie quadam liberali:

in officiis,de decoro posito in personis dicet postea. Recōdita.occulta & subtili indagatione inuestigetur : quoniā apparet oībus & sponte sese offert. Est enī quidā.unū nescio quid quod mēte intelligitur:quod deceat in omni uirtute. Quā re.actu: & ꝓbat hoc per similitudinem pulchritudinis:quæ non pōt actu separari ab ipsa ualitudine corporis. Possumus tamē libera cogitatione intelligere aliud esse pulchritudinē : aliud ualitudinē : sed actu separari nequeūt:quoniā remota hone/state:remouetur etiā decorū : & remoto de/coro remouetur honestas.Possumus tamen cogitare aliud eē honestatē:aliud decorū:qd' est quasi ornamētū ipsius honestatis: ut pul/chritudo bonæ ualitudinis. De uenustate & pulchritudine paulo post dicet.Nā uenustas ꝓprie mulierū ē:& ē illa gratia quā præ se fe/runt in uultu:& dicit' a uenere.Inde hoīes dicūtur inuenusti:qui gratia carēt. Vnde apud Terentiū q̄ritur Pāphilus se esse inuenustū & infœlicem : & quorūdam scripta dicunt ha/bere uenustatē:idest gratiā:ut oībus placeāt. Et socrates apud græcos sectatus est oīs dicē/di ueneres.i.oīa lenocinia:quæ scriptis gratiā cōparare possūt: inde dicit' attica uenus;quoniā atticorū scripta habebāt gratiā:sūt nōnulli eruditi: tamen non habēt uenerem : quod etiā i ipsis formis accidit. Secerni.separari actu & re. Sic.eodem modo. Cōfusum. mixtum ex omni parte: sed mixtum dicitur ex parte ; confusum ita immixtum: ut nullo modo re ipsa possit separari. Distinguitur.separatur libera cogitatione.

ESt autē.diuidit ipsum decorū:postea definit. Descriptio.diuisio:quoniā duplex est ipsum decorū generale & particulare:quod priori subiicitur:ut cum dicimus decet honesta facere:uirtutēq; exer/cere;inde dicimus : decet iustum esse fortem magnanimum : & sic de singulis partibus honestatis. Atq; illud superius.idest generale illud decorū. & affert definitionē eius:quod in toto quasi cor/pore uirtutis apparet.Consentaneū conueniens;unde hi homines q aliqd contra naturā cōmittunt decorū humanū nō seruāt.& sic sunt bæluæ. Excellentiæ.præstantiæ.q̄ differt a cæteris aīantibus.Igit' nihil agendū e qd' hoīs præstantia dedeceat. In eo.rōe.s.& orōne qbus homo differt a cæteris aīalibus. ergo in sua præstantia hō debet seruare decoꝝ & nihil agere qd' homini cōueniēs nō sit:& est hoc decoꝝ tanq̄ locus cōis: Nā in oratione locus cōis dicitur ea pars:quæ nō de aliquo nominatim disputat:aut agit.sed de uniuersa re ha/ Locus cōmunis i/ orone
bet arcem:incusationem uitiorum cum amplifiratione. Nōnunq̄ locus cōis continet ancipites disputatōes i q'bus de uniuerso genere disputamus ut de uirtute.Ideo dicit in paradoxis : Ludēs conieci in cōmunes locos.quoniam probans illas opiniones admirabiles eē uetas incusat uitia generaliter.& non nomiat aliquem:sed utitur loco cōmuni.Quæ aūt pars.illud decotum particulare:quod est species illius primi decori. Generi.illi decoro quod est generale.Consentaneū ita cōueniat naturæ humanæ. Moderatio.modus quidā in oībus dictis factisq;.nam debet adhiberi semper moderatio actionum .& sic erit decorum per singulas pres honestatis. Cū specie.apparētia liberi hominis non seruilis.Serui omnes dicunt' qui affectibus seruiunt. homo igitur ingenuus i oī re ut seruet decorū nihil seruile facere debet: sed oīa debent sapere quandā igenuitatē. Liberali.digna libero homīe & igenuo. Nec ita itelligi a phīs.Nō possumus inqt Cice.existimare itelligi a phīs hoc modo de decoro:quod est apud poetas i personis:quoniam est differentia.poetæ enim bonas & malas personas itrodu/cunt loquentes ut ipsas decet:idest quæ utuntur uerbis sibi accommodatis & qualitati ꝑsonatū. philosophi ae cipiunt autem personam humanam ea ratione qua persona humana est:& nō ficta more poetico:& dicunt de/corum ab ea seruari:si ab eius excellentia non degenerat:& id agat quod uirtuti conueniat & honestati ad quā nati sumus.poetæ autem personas ad libidinem.Et sic ostendit hoc esse proprie decorum quod uirtuti cōgruit.Inde sumit' a poetis largo mō ut tūc decoꝝ dicat' seruari cū oratio q̄litati ꝑsonæ itroductæ accōmodat';unde

nec ita intelligi a philosophis possumus existimare ex eo decoro quod poetæ sequuntur: de quo alio loco plura dici solent. Sed tum seruare illud poetas dicimus quod deceat: cū id qđ quaq₃ persona dignū ē: & fit & dicitur: ut sic Aeacus aut Minos diceret: oderint dū metuant: aut natis sepulchro ipse ē parens: īdecorū uideretur: q̄ eos fuisse iustos accepimus. At athreo dicente plausus excitantur. ē. n. digna psona oratio. Sed poetæ quid quenq₃ deceat ex persona iudicabunt. Nō nobis aūt personam imposuit ipsa natura magna cum excellentia præstantiaq₃ animātiū reliquorū. Quocirca

dicit Fabius poetas hēre decoꝝ in psonis: & sic ponit a Cic. differentia inter decoꝝ philosophicū & poeticum. quoniā philosophi bonis uiris tantū tribuunt decoꝝ. poetæ aūt tā bonis q̄ malis: ut tyrannus si tyrānice & crudeliter loquit̃ dicatur seruare decoꝝ. quoniā talis oṙo psonæ conuenit. philosophus aūt dicit nihil eē decēs nisi quod honestati coniungit̃. est enī decoꝝ cōfusum cū tota uirtute. & sic differt īter utrūq₃ decoꝝ. Nec ita utsinitū est ex snīa philosophoꝝ: qui dicūt id esse decorum: quod naturæ congruit & habet temperantiam & modū cum specie liberali. Non ita inquit ītelligunt philosophi de decoro quod poetæ dicunt̃ seruare in psonis: quoniā hoc decorū differt ab illo. De quo. decoro seruādo apud poetas ī psonis. Alio loco. in rhetoricis & p̄ceptis dicendi. Cic. primus apud latinos dixit decorum. ita enī ait in oratore. Vt in uita sic in oratiōe nihil est difficilius q̄ quid deceat uidere. ꝓpon appellāt hoc græci. nos dicamus sane decoꝝ de quo præclara & multa præcipiunt̃: & res est cognitione dignissima. huius ignorantia non modo in uita: sed sæpissime ī poematis & ī oratione peccat semperq₃ in omni parte orationis: ut uitæ qđ deceat cōsiderādū est: quod ī re de qua agitur positū est & ī personis & eorū qui dicunt & eorum qui audiunt: itaq₃ hūc locum longe lateq₃ patentem philosophi solent in officiis tractare. Decere. est quasi aptum eē & consentaneum tempori & personæ q̄ cum in factis sæpissime: tum in dictis: ualet. in uultu deniq₃ & gestu: contraq₃ dedecere. Sed tum seruare illud poetas dicimus. Nunc ponit decoꝝ: quod poetæ seruant. Nam apud ipsos in psonis decorum petitur. Illud genus narrationis: quod in personis positū est. inquit in rhetoricis: habere debet festiuitaté confectā ex rerū uarietate: animoꝝ dissimilitudine: grauitate: lænitate: spe: metu: suspitione: desiderio: dissimulatione: misericordia: rerū uarietate: fortunæ cōmotione: īsperato: incōmodo: subita lætitia: iucūdo exitu rerū. Sēsus est: nō debemus arbitrari philosophos ītelligere de decoro poetico: ut ītelligunt de decoro cōiuncto cū honestate: & ita cōiuncto: ut separari nō possit: sed nūc poetæ seruare decoꝝ in personis dicunt̃: cū quæq₃ persona ītroducta ab ipsis id loquitur & facit: quod suæ psonæ conuenit: si pius pie loqtur seruat decoꝝ: si īpius īpie. si tyrannus crudeliter: si matrona pudice: si scortū īpudice loqtur decet. Et sic intelligitur decorū in poetis: cum id dicit̃: quod psonæ loquēti cōsentaneū est: sed philosophi aliter considerāt decorū cōiunctū. s. cū uirtute. Quaq₃. quacūq₃ psona ītroducta. Fit. quoniā uir grauis nō debet ītroduci: ut faciat ea quæ leuissimi hois sunt: & ecōtra. Et dicit̃. & sic in uerbis q̄sq₃ secūdū suā dignitatē: & habitū quē habet siue bonū siue malū. debet īduci ad loquēdū a poetis ut seruet̃ decoꝝ: qđ in uerbis & rebus consistit: atq₃ psonis: & affert exēplū Cice. ex tragœdia Actii: quæ inscribitur Thyestes: in qua psonæ loquūtur: ut cōuenit cuiq₃. Iuppiter ex Egina filia Aesopi rapta ex phliunte urbe peloṗōnesi ad nemeā siluā genuit Eacū. ex Europa filia Agenoris Minoē & Radamātū: qui adeo iuste uixerunt: ut apud inferos iudices fingātur a poetis: & Minos tulit leges cretēsibus: qui cū fuerint iusti & pii si īducerent̃ a tragicis: ut dicerēt ea q̄ Athreus: nō seruaret̃ decorū psonæ. Oderit dū metuāt. hæc erāt uerba Athrei apud Actiū in tragœdia quæ tyrānidē sapiūt. tyrāni enī uolūt timeri: & nō curāt si odio habent̃. Athreus uolēs ulcisci iniuriā illatā a fratre Thyeste cognoscebat se iturū in odiū subditoꝝ: unde dicebat. oderit dū metuant. sic etiā ītroducunt̃ alii tyrāni. nā hæc uerba ad oēs ptinēt. Idē Ci. ī ptīa philippica dicit: Carū eē ciuē de rep. mereri: laudari: coli: diligi: gloriosū ē: metui uero & ī odio eē inuidiosū: detestabile: ībecillū: caducū: quod uidimus ēt in fabulis ipsis illis q oderit dū metuāt dixerūt pnitiosum fuisse. Qualis inqt Seneca: illa dira uox & abominata.
Seneca
oderit dū metuāt. syllano scias sæculo scriptā. & C. Cæs. hāc uocē usurpabat. Aut natis sepulchro ipe ē parēs. hæc erāt uerba Athrei: q Thiesti fratri filios comedēdos apposuit. Athreus & Thyestes filii Pelopis & hypodamiæ fuerūt: tātaliq₃ nepotes: regnauerūtq₃ Micenis in pelopōneso. Thyestes cū uxore fratris merope cōcubuit: & filios ꝓcreauit: quos ei Athreus postea decoctos apposuit. Vnde uetet pris erat sepulchrū ipsis filiis. Ita igit̃ īsultās fratri īducit̃ Athreus ī tragœdiis: si aliter diceret nō seruaret̃ decoꝝ psonæ: nec ēt si uir bonus & pius ita loqret̃. Parēs. Thyestes pater. Est sepulchro natis. ipse pater ē sepulchrū filioꝝ quos: comedit. Excitant̃ plausus. ī ipso theatro a spectatoribus plaudit̃ in laudē poetæ: q sic loquētē Athreū ītroducit: quoniā illa uerba cōueniūt Athreo crudeli & ipio. Est enī rō q̄re plausus excitāt̃: quoniā uerba sunt accōmodata psonæ. Persona. ipso Atreo: q loquit̃: qa fuit crudelissimus: & poetæ crudelē crudeliter loquētē fingūt: & cōtra aliter nō daret̃ plausus in theatro: cū tragœdiæ recitant̃: nec seruaret̃ poeticū decoꝝ. Sed poetæ. inqt Ci. ipsi poetæ iudicabūt qđ quēq₃ deceat ex q̄litate psonatū q̄s fingūt: & illis uerba attribuūt: ut decet: siue bonis siue malis conceda̅t poetis: ut in tāta uarietate psonarū: etiā qđ malis uiris cōueniat decorūq₃ sit: uideāt: sed nobis philosophis q̄ uirtutē amplectimur: & in ea sūmū bonū ponimus. natura īposuit psonā cū maxīa excellētia: ut in ipsa decoꝝ cū honestate cōiūctū seruādū sit. poetæ psonas ad libidinē fingūt. nos aūt hēmus ipsas īpositas a natura. Quid deceat. qđ cōueniat cuiq₃. Ex psona. q̄litate psonæ ītroductæ. Nobis aūt: q nō fingimus: sed ea rōe q̄ sumus hoīes: & hēmus psonā īpositā a natura nō fictā more poetico. poetæ. n. fingūt psonas: & secūdū uarios affectus īducūt loquētes: ut seruet̃ decoꝝ. Imposuit psonā. dedit cōnē & semīa uirtutū: psonāq₃ cōmunē oībus hoībus. Magna excellētia. quoniā hoīes rōne cæteris aīalibus antecellūt: & præstāt. Quo circa. Ideo poetæ iu-

dicẽt qd cõueniat psonis quas fingunt. Varietate. quoniã uariæ sũt qualitates psonarũ. Etiã uitiosis.q̃a idu/runt ẽt bonos loquẽtes nõ mõ uitiosos: at nobis natura dedit igniculos oĩum uirtutũ: pscripsitq̃ tribuens ipsã rõnẽ nos debere modũ seruare in oĩ uita: qd cũ ita sit: appet illud generale decoꝝ eẽ rõfusũ cũ oĩbus uirtutibus & particulare cognosci ĩ singulis officiis. Cõstãtiæ.harũ uirtutũ pricipia dedit nobis natura: ut simus cõstan tes: tẽpati: uerecũdi: modesti. Nõ negligere. sed cõsiderare: quẽadmodũ uiuamus.& q̃les nos geramus in ui/ta hũana: ne a uirtute degeneremus.& pricipiis naturalibus: ut nihil in uita discrepet a rõne & hũana pstãtia: &

poetæ in magna uarietate psonarũ: etiã uitiosis qd con ueniat & deceat uidebũt. Nobis aũt cũ a natura cõstan tiæ moderationis: tẽperãtiæ: uerecũdiæ: ptes datæ sint: cũq̃ eadẽ natura doceat nõ negligeř: quẽadmodũ nos aduersus hoĩes geramus: efficiť: ut & illud qđ ad oẽm honestatẽ pertinet decoꝝ q̃ late fusum sit appareat: & hoc quod spectať: in unoquoq̃ genere uirtutis. Vt enĩ pulchritudo corpis apta cõpositione mẽbroꝝ mouet oculos: & delectat hoc ipso: quod inter se oẽs partes cũ quodã lepore cõsentiũt: sic hoc decoꝝ qđ elucet in ui/ta mouet approbationẽ eorũ: qbus cũ uiuiť ordine & cõstãtia: moderatione dictorũ oium atq̃ factorũ. Ad/hibẽda est igiť q̃dã reuerẽtia aduersus hoĩes: & opti/mi cuiusq̃: & reliquorũ. Nã negligere qd de se quisq̃ sentiat: nõ solũ arrogãtis est: sed etiã oĩno dissoluti. Est autẽ qd differat in oĩ rõne habẽda ĩter iustitiã & uere/cundiã. Iustitiæ partes sunt non uiolare hoĩes: uerecun diæ nõ offendere. In quo maxime pspicitur uis decori. His igitur expositis quale sit id quod decere dicimus ĩ/tellectum puto.

si apparebit utrũq̃ decoꝝ cũ officiis delecta/bimur: q̃ a natura principiũ habẽt: q̃ uirtutũ semina dedit: a qbus officia manãt: & cõflaẗ honestũ. Vt illud. generale decoꝝ. Quã late fusum. sparsũ p oĩs uirtutes. Et hoc deco rũ particulare: qđ in singulis partibus hone/statis cerniť. Vt enĩ pulchritudo. rõparati/one pulchritudinis in aliquo corpe ostendit quõ ipsũ decoꝝ mouet hoĩes: ut laudẽt ea q̃ in oĩ uita fiũt cũ ordine: cõstãtia: & modera/tiõe dictoꝝ factorũq̃: sic pulchritudo corpo ris delectat: qa oẽs partes ĩter se bene q̃drant: & pportionẽ habẽt. Hoc ipso. pp hoc mo uet oculos eoꝝ: q uidẽt corpus ita bene cõpo sitũ: ut nihil discrepet. Lepore. q̃dã gr̃a. le/pos ẽ dictoꝝ & factoꝝ gr̃a: & ẽ q̃dã lenitas: & uenustas in aliquo corpe: & etiã in orõne. par tes igiť corpis cõsentiũt cũ lepore: cũ habent gratiã: q̃ respiciẽtes mouẽtur. Cõsentiunt. cõueniũt: q̃drãt: quoniã bene cõpositæ sunt: & habẽt gratiã & uim mouẽdi. Sic hoc de corũ. adaptat nũc similitudinẽ. Ambro. ait. Si qs igiť æquabilitatẽ uniuersæ uitæ: & sin/gularũ actionũ modos seruat: ordinẽq̃ & cõ stantiã dictorũ: atq̃ operũ: moderationẽq̃ custodiat in eius uita decoꝝ illud excedit: & q̃si in quodã speculo elucet. In uita. rebus quas agimus. Approbationẽ. laudationẽ: & cõmodationẽ eoꝝ: cũ qbus uiuiť. prius de

Lepos

Ambro.

bemus consulere: inde deliberate: postea cũ lectione: delecta pficere: & in oĩbus actionibus ordinẽ seruare atq̃ constãtiã: ut homo nõ pturbetur: sed semp in optimo mẽtis pposito maneat: & moderationẽ adhibere in oĩ/bus dictis & factis decet: cũ talem hominẽ cernimus mouemur: ut eũ laudemus decorũ seruantẽ suũ: & sic eõ rũ. Igitur cum ita uiuendum sit: ut nihil displiceat in nobis: his qui nobiscum uersantur. Reuerẽtia cauere de/bemus: ne aliquid turpiter & contumeliose dicamus: uel cũ aliqua ignominia: quod qui negligũt: non seruant decorũ: & famã perdunt: quo nihil potest esse turpius: est enim ut inqt in Lælio fama nõ mediocre telũ ad res gerẽdas. Reuerẽtia. quidã pudor. ut cũ quadã reuerentia cũ aliis uersamur: ut nihil agamus: quod dedeceat corã aliis cuiuscũq̃ cõditionis sint: ita inqt semp est agendũ: ut oẽs uideamur uereri & nihil cõmittere quod notari possit. Aduersus. erga hoĩes cuiusq̃ ordinis. Optimi cuiusq̃ & reliquoꝝ. i. debemus adhibere pudorẽ of ficii & religionẽ erga optĩos & alios. & reliquorũ q nõ sunt optimi sed uulgares: Ideo dicit Iuue. Maxima debe/tur puero reuerẽtia: & peccaturo obsistat tibi filius ĩfans debemus inqt Cice. cauere ab oĩ re quæ possit rephen di: etiã cũ sumus cũ malis. Nã negligere alioꝝ æstimationẽ de se hoĩs ẽ pfecto dissoluti: sed ita uiuẽdũ est. ut oẽs uereamur. & sic a turpitudine abhorrebimus. Nec despiciat iquit Ambrosius quid de se unusquisq̃ & maxi me uir optimus sentiat. hoc enim modo scit bonis deferre reuerentiam: nam negligere bonorum iudicia uel arrogantiæ uel dissolutionis est: quorum alteꝝ superbiæ ascribiť. alteꝝ negligentiæ. Quid sentiat: quã opinio nẽ quisq̃ hẽat. sed negligit officiũ: & aliorũ rephensionem nõ timet. Arrogãtis. supbi: & qui falsa quadã opinio ne elatus aliorũ de se opinionẽ negligit. Dissoluti q hoĩum opinionẽ de se nõ curat. nec aliquo uinculo officii ac pudoris teneť: & licentia utitur ad oĩa quæ agere uulť: tanq̃ ille qui frontẽ psricuit: & solutis rugis tanq̃ ipu/dens aliorum de se iudicium negligit. Plato in de legibus sic ait. Non oportet unq̃ paruifacere utrum pbus an improbus aliis uidearis: multi enim q̃uis uirtutis ex pte sint: qui tamẽ probi sint qui ue improbi iudicãt: nam prauis quoq̃ hominibus diuina quædam coniectandi uis est: per quam multi uel pessimi recte tamen opinio ne tum uerbis a melioribus deteriores distinguam: quocirca utiliter ciuitatibus pcipitur: ut bonã apđ multos existimationẽ nõ paruipẽdãt. Est aũt qd differat: ponit differentiã quæ est ĩter uerecũdiã & iustitiã: ut aliud sit officiũ iusti aliud uerecundi. & sic discurrendo per alias uirtutes. Vnde illud decorum generale diuiditur in par tes: & quemadmodum in toto corpore uirtutis decorum est. Sic & in singulis: In omni ratione habenda in omni respectu & consideratione officiorum utriusq̃. nam alia ẽ ratio iustitiæ alia uerecũdiæ. & sic perspicitur melius uis decori: cum per partes ĩuestigatur. Non uiolare est per uim alicui afferre iniuriã: quod est contra iu/stitiam: & iusti hoĩs decorum: q nec ui nec fraude iniurius eẽ debet. Non offendere; offendere ĩ hoc loco est fa/

Iuuena.

Ambro.

Plato

cto aut dicto turpi oculos aut aures eorũ qbus cũ uersaris ledere atq; displicere: a q̃ offensione nos reprimit ue-
Seneca recũdia: q̃: ut dixi: ẽ timor decoris & iuste rephensionis. Vnde dicit Seneca. Verecũdia malis conatibus obstat. non est igiẽ aliqd cõmittendũ qd' alios offendat: sed adhibẽdus pudor turpitudiẽ aliqua & errore alioꝝ oculos offendamus. offendunẽ aũt boni uiri turpitudine ac ĩpudentia quorundã q uerecũdiæ nullã hẽnt rõné. In quo nõ uiolare oe c aliquẽ turpi aliquo errato offendere. Maxie sup oĩa alia. i. tũc maxie seruaẽ decoꝝ cũ neminem
Plato uiolamus: nemine offendimus. Vis nã & potẽtia. Plato in dialogo deuoto sicait. pspicuũ ẽ & apud deũ & apud hoĩes sane mẽtis iustitiã & prudentiã pcipue honorari. prudẽtes aũt iustiq; sunt q sciunt q̃ erga deum & hoĩes agere atq; dicere deceat. Prudẽtia diciẽ scĩa eius qd optimũ habeẽ & est sine qua Innumerabiles in uita cõmittun tur errores. His igitur expositis concludit de ipso decoro. puto inquit ob ea quæ iam dicta sunt: intellectum esse ab omnibus quid sit id quod dicitur decorum & consentaneum cuiq;.

Officiũ autẽ. Ostendit Cicero quã uiã habet officium quod oritur a decoro: & adqd nos deducat: ad cõseruationẽ. s. hũanæ naturæ: q̃ uult nec oĩa facere ut decet. & eã ducẽ sequi debemus: quæ si nõ deprauaretur uariis erroribus a teneris unguiculis ad pfectionem nos duceret: dedit eni uirtutũ omniũ principia. Facere igiẽ id quod dedecet cõtra naturã est. ergo seruare decorũ: est cõseruare naturã. utile igiẽ tali officio fungi. Officiũ. actio q̃ manat a decoro uniuersali: & postea particulari. Nã generale decoꝝ est illud quod ducit. Ad cõueniẽtiã. ut oĩa faciamus quæ naturæ humanæ cõueniãt: ea uero relinquamus quæ sũt cõtra naturã. Ideo dixit supra generale decoꝝ id esse: quod consentaneũ sit hoĩs excellẽtiæ. Quã naturã si sequemur: unq̃ a uia rõnis & formula decori aberrabimus. natura eni per se ab omni turpitudine abhorret. ergo conueniẽter naturæ uiuendũ est: & sic ab officio nõ discedetur & uia decori. Seq̃murq;. i. si ducẽ naturã sequi uoluerimus: sequemur etiã prudentiã: iustitiã: & fortitudinẽ: & sic apparet ab ipsa natura nos ĩstitui ad uirtutes. Id quod acutũ. i. prudẽtiã: quæ pspicit ueritatẽ in rebus agẽdis: & est acuta & pspicax: hoc est decorũ prudentis: ut acutus sit. Et perspicax. & uerũ in omni re uideat. Natura. naturaliter. Et quod ad hoĩum cõsociationẽ. i. iustitiã ipsam: quæ est ad societatẽ hominũ tuendã: ut dictũ est. & in hoc iusti uiri decorũ elucet: si cuiq; tribuit quod suũ est: & humanã cõsociationẽ tueẽ & colit: & sic erit hoc decorũ articulare. Et id quod uehemẽs. i. sequemur magnanimitatẽ & fortitudinẽ. Vehemẽs. arduũ & plenũ difficultatis: quod ptinet ad magnanimũ officiũ. igitur quod a decoro manat: uiã habet ad oĩs uirtutes duce natura. Sed in hac parte. tẽperãtia & modo. Maxima. sũma: qa in hoc magis requiriẽ modus & decorũ: cũ sit in factis & dictis actioneq; decẽti. Disputamus. agimus & subtiliter ĩquirimus. Neq; eni. ratio quare maxima uis decori est in hac parte: quoniã inqt: nõ solũ gestus honesti: & decẽtes esse debent: sed etiã motus animi: qui ad naturã accõmodenẽ: quod efficit ipsa tẽperãtia: quæ sedat oĩs ptubatiões: & cõseruat prudẽtiã. Corporis motus. qui debent eẽ cũ decoro: ne naturã odisse uideamur: si aliter corpus moueretur: q̃ debet moueri ex naturæ præscripto. lib. v. de finibus ait: Quẽadmodũ qs ambulet sedeat: q ductus oris: qui uultus in quoq; sit. nihil ne est his rebus: quod dignũ libero: aut indignũ esse dicamus: nõne odio dignos multos putamus: qui quodã motu aut statu uidenẽ naturæ modũ: & legem cõtẽpsisse. Sed multo magis: q̃ motus corporis naturæ cõgruẽtes: quoniã animus est præstãtior corpore. Animi motus. ut amor: pietas: misericordia: dolor: ira: & similia. lib. iii. de finibus ait: Atq; ut mẽbra a nobis ita data sunt: ut ad quãdã rõnẽ uiuẽdi data eẽ appareant. sic appetitio animi: quæ horme græce uocatur: nõ ad quoduis genus uitæ: sed quãdam formã uiuendi uidetur data. Motus animoꝝ appetitionesq; debent parere rationi: ne fiat intẽperãtia. Item similiter apti ad naturã quoniã motus animi uehemẽtiores sunt cõtra naturã & rectã rationem

Via officii quod a decoro manat & utilitas.

Officiũ aũt qd' ab eo ducit hanc primũ hẽt uiã qua deducit ad cõueniẽtiã cõseruationẽq; naturæ. quã si seq̃mur ducẽ nunq̃ aberrabimus Sequemurq; & id quod acutum: & pspicax natura est: & id quod ad hominum cõsociationem accommodatum: & id quod uehemẽs atq; forte. Sed maxima uis decori in hac inest parte de qua disputamus. Neq; enim solũ corporis qui ad naturam apti sunt: sed multo etiam magis animi motus probãdi: qui item ad naturam accommodati sunt.

Diuiditur motus animorum docens appetitum debere parere rationi.

Duplex est eni uis animorũ: atq; naturæ. Vna pars in appetitu posita est quæ ορμη græce

Duplex est eni. Probat diuidẽdo motus aĩoꝝ & uim quare pbandi sũt hi motus: qui ad naturã accõmodanẽ. duæ sunt partes animæ: una est pars rõnis: & diciẽ appetitus sensitiuus. paret tamen rõni idest intellectui. nã rõ in hoĩe est ipse ĩtellectus. Hæc duo nõ sunt in brutis: quoniã nõ habẽt rationẽ nec parẽt rõni: quippe appetitus in hoĩe debet tẽperare rõni: ut patri habẽti rõnẽ paret filius. prima ergo rõ est intellectus & mẽs: altera appetitus: qui nõ est in ipsa rõne: sed est nõ sine rõne p obedien-
Aristo. tiam. Vnde dicit Aristo. lib. iiii. moraliũ: cupiditates nõ debere eẽ magnas: qa rõnẽ eiciunt: q̃obrẽ inquit mediocres sint ipsæ: & perpaucæ: & rõni nõ aduersenẽ oportet: atq; id tale quod est obediens tẽperatũ: castigatũq; uocamus. Et ut uiuere puerũ sub pedagogi pceptis oportet sic & cupiẽdi uis cupe debet: ut rõ iubet. Vnde tẽperanti uim cupiẽdi cõcordẽ esse cũ rõne oportet: quoniã utriusq; ppositũ est honestas atq; uir tẽperans oĩa cupit: ut oportet: & quando oportet. hoc modo: & ipsa rõ dictat. hæc oĩa Cice. erudite psequiẽ. horme græce latine dicitur appetitio animi: siue appetitus sensitiuus: & ĩpetus ad aliquid agendũ. Rapit. ui trahit. appetitus. n. ad

quæ hoiem huc & illuc rapit. Altera in rõne: q̃ docet & explanat qd faciẽdũ fugiẽdũue sit. Ita fit: ut rõ præsit: appetitus uero obtẽperet: oĩs aũt rõ uacare debet temeritate & negligẽtia. Nec uero agere qcq̃ cuius nõ possit cãm ꝓbabilem reddere: Hæc est.n.fere descriptio officii. Efficiendum aũt est ut appetitus rõni obediãt: eãq; neq; præcurrãt: nec ꝓpter pigritiã aut ignauiã deserãt: sintq; tranqlli: atq; oĩ ꝑturbatõe aĩ careant. Ex quo elucebit oĩs constantia: omnisq; moderatio. Nã qui appetitus longius euagantur: & tanq̃ exulantes siue cupiendo siue fugiendo non satis rõne retinent̃: hi sine dubio finem & modũ transeunt. Relinquunt enĩ & abiiciunt obedientiam: nec rationi parent: cui sunt subiecti lege naturæ. A qbus non modo animi perturbant̃: sed etiã corpora: licet ora ipsa cernere iratorum: aut eorũ q aut

diuersa nos rapit: sed debet a rõne cõprimi. unde uult Aristo. ut i principio dictũ ẽ. uirtutes morales cõsistere i ap
petitu sensitiuo & maxĩe fortitudinẽ & tẽperantiam. nã cũ appetitus ferť ad res uenereas: & rõ eũ disponit: fit
continentia. & si fugimus labores aut dolores ꝑꝑ ignauiã: rõ cõprimit appetitum: & ipsum dirigit ad ea q̃ ꝑstare
debet cũ decoro: fit fortitudo. Sũt motus inqt Ambrosius in qbus appetitus est ille q quasi quodã prorũpit im- Ambro.
petu. Huc & illuc. ad uaria q̃ appetũť. In rõne. quã Plato posuit ĩ cerebro tanq̃ ĩ arce. & appetitũ subter præ
cordia: quoniã rõ moderať appetitui. aliter raperet ꝑceps. s. q̃ rõ ꝑest appetitui & illũ disponit ad omnis medio-
critates. Omnis aũt rõ ꝑscribit qualis debeat
esse rõ q̃ appetitũ sensitiuũ regere debet. nam
si rõ ẽ temeraria & negligẽs: nec se nec appeti-
tũ regere poterit: unde phũs dicit i. vi. ethices
prudẽtiam esse habitum agendi circa huma
na bona uera cum ratione. Temeritate. ne
temere aliqd faciat. sed considerate & diligen
ter. Hæc.n.fere descriptio ẽ officii. nã ĩ prin
cipio ex stoicoꝝ sentẽtia ita finiuit officiũ. me
diũ id esse quod cur factũ sit. ideo probabilis
reddi possit: ut sunt hæc officia. de qbus ĩ hoc
opere disputať. Fere. q̃ si dixe quoniã hæc
rõni addũť ut temeritate uaret & negligẽtia:
sed si recte uolumus cõsiderare officiũ ipsum
temeritate ac negligentia uacare debet. aliter
nõ diceť officiũ addidit ẽt fere: quoniam non
omne officiũ ita describiť. sed mediũ officiũ
tantũ siue cõmune: de quo nũc agiť ꝑfectũ ãt
officium diciť rectum. & omĩs numeros ha-
bet ut necesse nõ sit de ipso cur factum sit rõ-
nem reddere. ergo nõ omnis officii: eadẽ ẽ de
scriptio: sunt enim quædam officia quæ a cit
cunstantia dicunť. Neq; ꝑcurrãt. & sic fit exuperatio: Neq; deserant: & sic est defectio & paꝝ. illud aũt nimiũ:
igiť medium tenendũ est: ut ne qd nimis aut paꝝ fiat. aliqui appetitus præcurrũt rõnem & immoderata appe
tunt. Aliqui deserunt. quoniam ea fugiunt: quæ pro decoro seruando appetere deberent ut sunt timidi. Ideo
dicit. Propter pigritiam & ignauiã. & pigritia referť ad corpus: ignauia uero ad animũ: audaces rationẽ præcur-
runt. & sic de aliis quæ nimia sunt: & modũ rõnis excedũt. Plato ĩ. vii. de rep. sic ait. seditionẽ quãdoq; hoꝝ triũ Plato
appellare decet curiosamq;: & uariam alieni operis usurpationẽ: & insolentẽ partis cuiusdã ꝑuaricationẽ aduer
sus totã aĩam rebellantis ĩsurgentisq; ad imperandũ rõni: cui seruire eam natura iubet. Tranquilli. sedati &
moderati ut ratio iubet. Omni perturbatione. Perturbatio tollit constãtiam. Inquit Ambrosius. Destitutio
tollit ignauiam. accusat pigritiam. perturbata enim mẽte latius se ac lõgius fundit appetitus: & tanquã effræna
to impetu frenos rationis nõ suscipit: nec ulla sentit aurigæ moderamina: qbus possit reflecti. Vnde plerũq; nõ
solũ animus exagitať: & amittiť ratio: sed etiam inflãmať uultus. Ex quo. i. ex qua trãquillitate & uacuitate
perturbationis. Elucebit. apparebit. quoniã in perturbatione animi nõ possumus retinere cõstantiam & mo
dum. Ideo cohibẽdus est appetitus: & ita afficiendus ut rationi pareat: & sit tranquillus. Nã qui. probata con
trario: Euaganť longius efferunť. & nullo moderatõis retinaculo cõtinenť. quoniã illi nõ pareť. Siue cupien-
do. & sic erit nimiũ. Siue fugiẽdo. & sic erit paꝝ. & nõ poterunt appetitus a rõne dirigi ad mediocritatẽ. ut fiat
moralis uirtus q̃ in ipsa mediocritate cõsistit. Relinquunt. n. rõ quare trãseunt modũ in omni re: atq; termi
num: quẽ ponit ipa recta rõ. Lege naturæ. quoniã natura uult: ut appetitus rõni careat: quam ĩ cerebro quasi
in arce posuit: ut præesset. Cupiditates aũt siue appetitiones subter ꝑcordia ut rõni parerent. Iram ĩ pectore col-
locauit. Hæc fuit Platonis opinio: Quem Virgilius in pricipio suæ æneidos imitatus finxit Eolum: qui est ipsa
rõ sedere in cælsa arce tenẽtem sceptrũ: & comprimẽtẽ uentos: qui subsunt. i. cupiditates quæ latius uagantur.
Et uenti si latius uagarenť: omnia confunderent. ideo Eolus eos cõprimit. Philosophus ĩ tertio ethicæ agẽs de Aristo.
temperantia sic ait. Castigandũ est & temperandum ideo omne quod turpia concupiscit & ĩcrementum susci-
pit magnum atq; luxuriat. Tale autem est ipsa cupiditas maxime atq; puer. nam & pueri cupiditates habent ea-
rum rerum quæ uoluptatem afficiunt. A quibus. appetitiõibus quæ latius uaganť. nec parent rõni. Sed etiã
corpora. quoniam cum animus perturbatus est in uultu ostendiť. ideo uidemus iratorum uultus inflãmatos
timidorum pallidos. & alacres cum uoluptate aliqua gestit animus. hæc omnia significant non adesse constan-
tiam: sed animum esse cõmotum. Vnde Socrates. ut dictum est: uir grauis & constans semper eodem uultu ui-
sus est. Ira se profert inquit Seneca. & in faciem exit: quantoq; maior hæc est efferuescit manifestius. Nullum est Seneca
animal tam horrendũ tãq; perniciosum natura: ut non appeat i illo: si ira inuasit: nouæ feritatis accẽsio. Ora.
uultus eorum qui ira cõcitantur. quoniam apparet illa perturbatio. Libidine uehementi appetitu alicuius rei.
Aut metu. quoniam pallẽt natura cũ quid de extrinsecus cõtingẽtibus metuit in altũ tota demergiť: & de-
scendẽs trahit secũ sanguinẽ quo uelut curru semꝑ uehiť. hoc demerso humor diutior cuti remanet: & ipse pal
lescit. iõ timẽtes tremũt q a uirtus aĩæ ĩtrorsum fugiẽs neruos relinqt qbus fortitudo mẽbroꝝ tenebať. Gestiũt
exultãt & ꝑter decoꝝ de aliq̃ uoluptate lætitiã ostendũt. quoꝝ hoium ira ꝑturbatoꝝ mutanť uultus uoces sta
tus & motus: ĩ qbus decoꝝ seruãdũ ẽ: ne ĩ motu aut statu corporis ꝑꝑ irã aliasq; ꝑturbatões modũ excedamus.

Ex qbus.ex his quæ dicta sunt & hoium ptur batoɀ deformitate apparet cõptimendos esse appetitus:ne ta/
les i uultu:uoce:motu:statuq; corporis defoi mitas aio ptuibato sequat. Vt ad officii formã reuertant.parente
fis est. Dixit supra.nec agat eq̃c q̃ cuius non possit cãm ,pbabilẽ reddere.hæc.n.fere descriptio ẽ officii.postea fecit
digressionẽ.nũc reuertit ad formã officii.i.,pprietatẽ regulã atq; cõuenientiã. Cõtrahẽdos.reprimẽdos arõne
sedãdos:ad cõpositionẽ tranqllitatẽq; reducendos. Excitandã:q̃si dot miẽtẽ.nã cũ rõ uidet esse sopita: excitã/
da ẽ:ut appetitui ipet:& disponat mediocritates affectuũ. Aiaduersionẽ.iudiciũ:& ut aiaduertamus:ne qd te
mere aut fortuitu agat. Temere.icõsulte
& sine rõnis pscripto. Fortuitu.forte fortu
na nullo adhibito iudicio:hæc oia sunt con/
tra aiaduersionẽ.i.iudiciũ ipsius rõnis & dili/
gẽtiã. Cũ.n.diligenter aiaduertimus:nihil
fit temere aut fortuitu. Neq;.n.rõ qre ni/
hil ẽ agendũ temere & negligẽter:quoniã in/
qt ad maiora nati sumus q̃ imperitũ uulgus
arbitret.nõ.n.,pduxit nos parẽs natura ad lu
dũ:sed ad seueritatẽ atq; prudẽtiã. Vnde hi q
uoluptatib⁹ tãtũ idulgẽt & ludis iocisq;:finẽ
humanũ nõ consequũt:& sic frustra nati sũt
quo ab hoie rõne pdito & ad sũmũ bonũ na/
to oẽmq; pfectionẽ nihil debet esse alienius.
Ludos iocus Ad ludũ.ludus ẽ i factis.iocus i uerbis.Fab.
ait.locũ accepimus serio cõtrariũ. Grauio
ra.maioris ponderis & digniora graui hoie:q
i uirtute pseuerat. Maiora.q̃ sit ipse ludus:
q potius ad leues homies ptinet q̃ ad graues.
Ludo ãt & ioco.monet quãdo ludendũ io
candũq; sit. Licet illis uti.possumus uti ci/
tra repiehensionẽ & notã leuitatis animi re/
laxatõe i uerbis & factis:tũc cũ rebus grauibus satisfecerimus:quoniã id qd caret alterna requie durabile nõ est
ut canit Ouidius. Sicut somno.eo mõ debemus uti ludis & iocis:quo utimur sõno. Nã tũc ne debemus som
Aristote. nũ capere:cũ natura defessa ẽ & aliis rebus satisfecerimus.Vnde bonus pr̃familias:ut præcipit Aristoteles i eo li
bello:q de re familiari tuenda iscribit:ultimus debet inire qetẽ:& mane pimus surgere:& seruos ad illoɀ mu/
nus excitare. Et ipse Aristoteles cũ se ad qetẽ cõponeret.Pilã æneã in manu hẽbat cui suberat uas æneũ ut si pila
e manu excidisset sonitu ad sua studia & cõtẽplatões excitaret:nõ.n.dormiens poterat exercere opatiões studio
sas:i qbus ipse summũ bonũ ponebat.Hoies uero dediti uoluptatibus & uẽtri somnoq;:cũ dormire nõ possũt
uariis illecebris sõnos alliciunt ignorãtes se tũc esse mortuos & nil agere posse:qd hoie dignũ sit. Vnde paɀ uel
nihil i uita uiuũt.quoniã somnus ẽ imago mortis.iõ uiuẽtes ,p mortuis hẽnt. Alexãder mag.dicebat duabus se
ponssimũ rebus mortalitatẽ & ibecillitatẽ humanã itelligere: somno.s.& coitu:q̃s sola naturæ ifirmitas peret.
Hoies igit sõno dediti & gulæ expergiscant aliq̃do ut se p tot ãnos saltẽ p aliqd horas uixisse testari possint:nec
illã rẽ tãto studio cõsectent & amẽt:qua uel maxime mortalitatis & fragilitatis humanæ amonemur. Excitet
iquã si e natura uiuere uolunt:splẽdore nominis & gloriæ.ad quã bene a natura institutus aspirare tota mente
omni officio & cõrentõe debet. Grauibus.grauitate & uirtute digni. Seriis.cæteribus ioco.nã seriũ ẽ ioco cõ
trarium. Non ,pfusum.nõ dissolutũ. Ingenuũ.ingenuo hoie dignũ:ut nõ habeat aptã obscœnitatẽ. Face
Facetia tum.grã mouendi risum cũ decoro uel elegans dicẽdi genus. Nã facetia ẽ elegãs eruditio. Inde facetus qui habet
Fabius excultam quandã elegãtiã:Fabius ait li.vi.infacetũ quoq; nõ tãcitca ridicula opinor cõsistere hãc magis excultæ
cuiusdã elegãtiæ appellatonẽ puto:locũ idaccipimus:qd est contrariũ serio:& effingere:& terrere: & ,pmitte/
Dicacitas re iocus est.Dicacitas sine dubio a dicẽdo quod ẽ ex omni genere cõmune ductaẽ: ,ppric tamẽ significat sermo
nẽ cũ risu aliquos igessentẽ. Ideo Demosthenẽ urbanũ fuisse dicũt:dicacẽ negant. Venustũ est qd cum grã qua
Salsum dã & uenere dicat. Salsum i cõsuetudie ,p ridiculo tãtũ accipimus.natura nõ utiq; hoc est q̃q̃ & ridicula eẽ opor
tet salsa:Nã & Cice.oẽ qd salẽ fumpsit:ait eẽ atticoɀ q̃ sũt maxime ad risum cõpositi:Et Catulus cũ dicit. Nul
la ẽ i corpore mica salis:hoc dicit nihil i corpore eius eẽ ridiculum. Salsum igit erit qd non erit insalsum: uelut
Vrbãitas quoddam simplex orõnis cõdimẽtũ.qd latente iudicio uelut palato excitat:& a tedio defendit orõnẽ. Vrbãitas
dicit sermo pserens in uerbis & arte & usu proprium quendã gestũ urbis:& sumptam e cõuersatione doctoɀ
tacitã eruditionem:denique cui contraria sit rusticitas.& urbãitas ẽ uirtus q̃dã i breue dictũ coacta & apta ad dele
ctãdos mouẽdosq; hoies ad oẽm affectũ maxime idonea ad resistẽdũ uel ad lacessendũ: ,put quæq; res aut pso/
na desiderat:cui si breuitatis exceptionẽ detraxeris ois uirtutes orõnis cõplexa ẽ: Vrbanus hõ erit: cuius multa
benedicta respõsaq; erũt:& qd i sermõibus circulis cõuiuisq;.itẽ i cõtẽtõibus:omni deniq; loco ridicule cõmo
deq; dicet risus erũt. Meo qdẽ iudicio inqt illa ẽ urbãitas:i q̃ nihil absonũ:nihil agreste:nihil icõditũ:nihil pere/
grinũ sensu neq; uerbis: neq; ore gestuq; possit reptæhendi:ut nõ tam sit i singulis dictis:quã i toto colore dicẽ
di. Ridiculũ oẽ est:qd apte fingit. Cic.faretus fuit & urbanus:de cuius faretiis Tyro eius libertus siue furius bi
baculus tres libros cõposuit quos priscoɀ icuria desideramus. Vt.n.pueris.,pbat a simili.q̃ iocus nõ debet eẽ
Licentia nisi igenuus. Licentiã.libertas i loquẽdo ẽ cũ quis non timide:quod seruile ẽ: sed ingenue ac libere hoc est ut
liberũ hoiem & igenuũ decet loquit. Licẽtia ẽ i malũ:quoniã hac libertate abutit usq; ad temeritatẽ & ,pcaci/

libidine aliqua: aut metu commoti sunt:aut uoluptate nimia gestiũt. Quorũ oium uultus uoces:motus:sta/ tusq; mutant. Ex quibus illud itelligitur:(ut ad officii formã reuertant) appetitus oẽs contrahẽdos:sedãdosq;:excitandãq; esse aiaduersionẽ & diligentiã:ut neq̃d temere:ac fortuitu: incõsiderate:negligẽterq; agamus. Neq; enim ita generati a natura sumus: ut ad ludũ & iocum facti eẽ uideamur:sed ad seueritatem potius:& ad quædam studia grauiora atq; maiora: Ludo autem & ioco illis qdẽ uti licet:sed sicut somno & qetibus cæ/ teris: tum cum grauibus seriisq; rebus satisfecerimus: Ipsumque genus iocandi non profusum nec immode/ stum:sed ingenuum facetum esse debet. Vt enim pue/ ris non omnem licẽtiam ludendi damus:sed eam quæ ab honestatis actionibus non sit aliena:sic in ipso ioco

tatem, significat autem licentia quandam impunitatem agendi quicquid uelis. Ideo dicit Terentius. Omnes deteriores sumus licētia. Lumen. quoddā signum & specimen, pbi boniq; ingenii. ludens igit̄ quādam ingenuitatem præ se ferre debet & modestiam libero homine dignam. Eluceat. appareat. Teren.

Duplex oīno ē. Diuidit genus iocandi in duas partes: ut appeat a quo debeat ingenuus cauere: philosophus in quarto ethices sic ait. Cum autē sit & requies in uita. atq; in hac ipso ioco sese recreent homines: uidet̄ & hic esse quædam æquabilis cōgressio & dicendo & audiendo ea quæ oportet: & ut oportet. differt aūt dicēdo inter tales: aut audiēdo tales atq; patet. & in his nimiū & paciū. Illiberale. nō libero homine dignū. sed seruili & scurili. Petulans lasciuū & scurile: & qd ab honestate discedit. Flagitiosū: sceleratū: & sine aliqua cōsideratione & īgenio. Obscœnū. turpe: obscœnū est in uerbis. Alterū. genus iocādi: qd' probat̄ si fiat moderate & cū decoro. Elegans. ornatū quadā elegantia & mō dignū hoīe libero & elegāti: & elegās opponitur illiberali. Vrbanum. Vrbāitas auctore Aristotele est quædam mediocritas i iocis & facetiis: cū. s. hoīes mutuis salibus se recreant & facetiis: i qbus nō oportet neq; decet quæcunq; audire & dicere sed tenere mediū ut decorum seruet̄. Qui tenet mediū dr̄ urbāus. Exuperant scurræ importuni inepti: qui oīno negligūt decorū. magis parati ad risū mouēdū: q̄ q; honeste loquerent̄. Qui uero neq; dicerēt qcq̄ ridiculi. nec alios dicere paterent: rustici duriq; appellant̄: & in ipsis cōgressionibus deficiūt. Rusticus īquit Aristoteles ad tales conuersationes īutilis ē: qppe cū ipse nec quicq̄ afferat salis: & cū afferūt alii: ægre molestēq; fert. Philosophus Vrbāitas Rusticus Aristote.

aliquid probi ingenii lumen eluceat.

Duplex iocandi genus.

Duplex oīno est iocādi genus. Vnū illiberale petulans: flagitiosum: obscœnū. alterum elegans: urbanum: ingeniosum: facetum: Quo genere non mō Plautus noster & atticorū antiqua comœdia: sed etiā phōrum socraticorum libri referti sunt. Multaq; multorū facete dicta: ut ea quæ a sene Catone sunt collecta: quæ uocant ἀποφθέγματα. Facilis igitur est distictio īgenui & illiberalis ioci: Alter ē si tpe fit ac remisso aīo hoīe dignus: Alter ne libero qdē si rerū turpitudini adhibet̄ uerborum obscœnitas.

Quomodo ludendum sit.

Ludendi etiam est quidam modus retinendus: ut ne nimis omnia profundamus: elatiq; uoluptate i aliquā turpitudinem dilabamur

R eqes aūt & iocus in uita necessatii esse uidentur. Licet hoc ingt uidere tam in antiquis q̄ in nouis comœdiis: Quibusdā. n. uerborū obscœnitas: qbusdā etiā subitellectio ridiculū erat. Et cū omnes facetiæ sint de numero conuitiorū: latores legū apud antiquos plura cōuitia uetuere & facetias. Vnde ipse urbanus sese habere debet in ipsis iocis: ut regula quædā & lex sibi ipsi: ut ē ipsa prudēna quæ statuit omnē mediocritatē & formulā: & sic nō dicet ea quæ dicēda non sunt: & respiciet ad psonas: quarū habenda rō est: qd' scurræ negligūt: & multum īterest inter illū: qui audit facetias & q dicit: & magna honestas reqrit̄ ī dicēdo. & hæc oīa suscipiūt gradus secūdū qualitatē psonarū & dignitatē: Cato. n. aut Catoni similis audicet aliquādo aliqd' ridiculū. at nunq̄ ipse diceret. Cyrus apud Xenophontē dicit. Qui risum cōuiuis molliunt̄ neq; pp ipsorū luctū: neq; pp audiētiū detrimētū: neq; ut noceant cuiq̄: prorsus urbani & faceti iuce noīantur. Ingeniosum. nobili & pstanti ingenio dignū: qd' opponitur flagitioso. Facetū. habēs excultā quandā elegātiā nulli displicēs: amœnū & plenū urbanitatis: quod opponitur obscœno. Quo genere. honesto iocādi & facetiarū. Plautus noster. Italus poeta comicus ex sarsina oppido umbriæ cuius comœdiæ iocosæ sunt & facetæ. Vnde ab aliis discernebātur ob id: si quando ambigeretur an aliqua comœdia plautina esset. Antiqua comœdia. liberi hominis iocus differt a ioco seruili ut apparet i ipsis comœdiis: in quibus inueniūtur aliq ioci sine deformitate: aliq cū turpitudīe: & pfecto dicenda sunt ridicula: quæ aliēa sint nō mō a turpitudīe sed ēt a suspitōe turpitudinis. Antiq̄ comœdia antiquorū plena erit iocis & facetiis. Vnde ēt attici sales dicūtur & attica uenus: & qcqd salem recipiebat atticorū erat. Præcipui poetæ comici apud græcos fuerūt Eupolis: Cratinus & Aristophanes. Socraticorū. eorū qui Socratē imitati sunt: ut fuerūt Plato & Xenophon Socratis discipuli & eloquii suauitate & elegātia ppe similes. a Catone sene: q dictus ē cēsorius: & dicteria nōnullorū collegit: & lrīs mādauit. Hoc idem fecit postea Plutar. cuius apophthegmata adhuc extāt: quæ dicūt̄ dicteria: hoc ē dicta acutiorē sensum aliquē facetioréq; cōtinētia. Ingenui. digni hoīe ingenuo. Illiberalis. seruilis qui est contra ingenuum. Alter. ingenuus iocus. Si tēpore. cū tēpus exposcit. Remisso. relaxato a curis læto. i. relaxatione animi postquā rebus grauibus satisfactū est. Homine. qui habet humanitatem. Nam humanitas significat dexteritatem quādam beniuolentiāq; apud omnis homines. Ergo. qui non uult inhumanus uideri aliquādo ad animi relaxationem iocari debet. Humanitas etiam dicit̄ eruditio institutioq; in bonas artes: quas qui sincere cupiunt: appetūtq; iquit Gelius: hi sunt uel maxime humanissimi. huius enim cura & disciplina ex uniuersis animātibus uni homini data est. & iccirco humanitas appellata. Alter. illiberalis iocus non est dignus libero homine: si rei turpi de qua sermo habet̄ obscœnitas etiam uerborum adiungitur. Gelius

Quomodo ludendum sit.

Ludendi etiā. postquā dixit de ioco qui est in uerbis: docet quomodo ludendum sit: quoniā ludus in factis ē. cū. s. aliqd facimus excitationis gfa & relaxatiōis aiorū. Pla. in. iiii. de repu. sic ait. pueri statim a primis annis in honestis ludis assuefaciendi sunt. Nam si minus decentibus assuescant nūq̄ probi uiri euadere poterūt. Modus. mēsura quædam & mediocritas nō solū in iocis sed ēt in ludis. Profundamus. iprudēter emittamus & excedamus modum adhibita nimia ludēdi pfusione. Elati. gestientes &

exultãtes nimia ludendi alacritate. Dilabamur. pptet im prudẽtiam & negligentiã incidamus nõ considerã/
tes decoꝝ. Suppeditant aũt. dicit Cice. campũ martiũ pbuiſſe iuuenibus romãis honeſta ludẽdi exẽpla:& ipſa
ſtudia uenandi hoc idẽ pſtitiſſe: quoniã in cãpo martio celebrabant equiria .i. ludi ex curſibus æquoꝝ in hono/
Marius rem Martis & exercitatões bellicæ ab ipſis pueris & adoleſcẽtibus. Vnde Marius i ſenectute: ut auctorẽ Plutar.
Arma cã/ ut adhuc bello partico idoneus uideret. cum ipſis iuuenibus in armis cãpeſtribus ſe exercebat pter decoꝝ & irri
peſtria debatur. arma aũt campeſtria dicebant hi ludi: qui fiebant in campo martio: in qbus equi agebant in gyꝝ & ſi
bi inuicẽ occurrẽdo ludentes ibãt: & in his lu
dis pueri armoꝝ prælndia facientes ad uerũ
Plynius certamen ſe pparabant. Ply. ait. Non ut in pa
uimentis pueroꝝ ue ludicris cãpeſtribus ui/
demus breui lacinia millia paſſuũ plura am/
bulatõis continẽtem: ſed crebris foribus indi
tis ad fallẽdos occurſus redeundumq̃ i erro
res eoſdem. Exercitationem campeſtriũ me
Hora. minit etiam Sue. atq; Horati. dicẽs Ludere q
neſcit campeſtribus abſtinet armis: Maximã
partẽ ornamẽtoꝝ urbis iqt Stra. habet cam/
pus martius præter locoꝝ natiuã amœnita/
tem artis & ſolertiæ exornationes admittẽs.
campi enim admirabilis magnitudo & cur/
rules pariter curſus & alia equeſtria certami/
na expedita ſuppeditat: nec minus tam mul/
tis pilam circulũ paleſtrã exercitatõe tractãtibus. Dicit igitur Cicero eſſe honeſtum pueros ſeſe exercere i his lu
dis campeſtribus: & iuuenes etiam in uenatiõe: quoniam turpitudine uacant per ſe: ſi modus adhibeatur ut ne
Plynius quid nimis. Suppeditãt. ſubminiſtrant præbẽt. Studia uenandi. ipſe uenationes: quibus aliquãdo Plynius
iunior iunior delectabatur afferens ſemper ſtilum & pugilares: ut ſi manus uacuas: ſaltẽ plenas cæras reportaret: ſemp
enim aliquid meditabat: & adnotabat. experiebaturq;: ut ipſe ſcribit non minus mineruam q̃ dianam errare in
Plato montibus. Plato i ſeptimo de legibus agens de ludis pueroꝝ ſic præcepit. pueri poſt ſextum ætatũ annum ad
ſcientiam ſe conuertãt. & ad magiſtros equoꝝ arcuum telorum & fundæ deducantur. Gymnaſiorum doctr/
narumq; publica ædificia in media urbe. paulo agens de uenatione ſic ait. Sola ergo quadrupedum uenatio illa
reſtat omnium optima quæ equis canibus corporiſq; uiribus agitur: nam quibuſcũq; diuina curæ eſt fortitu/
do: hi quadrupedes omnes curſu uulneribus teliſq; manu ppria uenando uincere debent. Venatio: quæ melio
Papinius res animos iuuenum facit: laudatur. quæ autem cõtra uituperatur imprimis. hæc Plato. achilles apd Papinium
præludia armoꝝ & uenatiõis recenſẽs ſic ait. Quid nũc tibi prælia dicã Syluaꝝ: & ſeuo uacuos iam murmure
ſaltus: Nunquam ille imbelles oſſa per auia lyn ces Sectari: aut timidos paſſus me cuſpide damas Sternere. ſed
triſtes turbare cubilibus urſas: fulmineoſq; ſues & ſicubi maxĩa tygris Aut ſeducta iugis fœtæ ſpelũcha leenæ:
& de gymnaſiis ſic ait. Iã pcul ebalios i nubila cõdere diſcos. Et ligdã nudare palen & ſpargere ceſtus Ludus erat
requieſq; mihi. nec maior i iſtis. Sudor apollineo q̃ fila ſonãtia plectro Cũ qterẽ priſcoſq; uiꝝ mirarer honores.

Suppeditant autem & campus noſter: & ſtudia uenã/
di: honeſta exempla ludendi.

Qua rõne officium qd a decoro manat inuenit.

SEd pertinet ad oẽm officii quæſtionem ſemp in promptu habere quantũ natura hominis pecudibus reliquiſq; beſtiis antecedat. Ille. n. nihil ſentiunt niſi uoluptatem ad eamq; ferũtur toto impetu. Hominis aũt mens diſcendo alitur & cogitando ſemper aliquid: aut inquirit aut agit: uidendiq; & audiendi delectatione ducitur. Quin etiam ſi

SEd pertinet ad omnẽ officii quæſtionem: poſt quã de ludis Cicero diſſeruit: dat præceptum qd ſer/
uandum eſt ſi in his rebus quæ ad decorum pertinẽt: officium inuẽire uolumus ſemper. ſ. ante ocu/
los habere quantum natura hominis beſtiis antecellat: & ſicut ipſa præſtantia requirit: ſeruare deco
rum & cauere a uoluptate: ne bæluis efficiamur ſimiles: quæ rationem nõ habent: ſed uoluptate du
cuntur: & ſi dat cautiones: quas obſeruare debemus circa uoluptates: ne ipſis capiamur. Ad omnẽ
quæſtionem. cũ quoquomõ quærimus officiũ. In prõptu. in mẽte & ante oculos. Quantũ antecellat. præ
ſtantior ſit. Voluptatẽ. iucunditatẽ quandã in guſtu & coitu: ad quam trahũtur ab appetitu ſenſitiuo. quoniã
nõ habent rationẽ: quæ appetitũ comprimat. Toto impetu. omni conatu nulla ratiõe obſtãte: quã nõ habẽt:
ſed homines ratione præditi nõ debẽt ferri ad uoluptatẽ toto ĩpetu: ſed parere rationi & i tãta humanæ naturæ
præſtantia excellẽtiaq; ſeruare decoꝝ. Aliqui: dicit in paradoxis: illud arcte tenẽt accurateq; defendunt uolupta
tem eſſe ſummũ bonũ: quæ qdẽ uox pecudũ uidetur eſſe: nõ hominũ. Hominis aũt mẽs. poſita bæluaꝝ na/
tura affert naturam hominis: & ea quibus humana mẽs alatur. Diſcẽdo. quoniã quãto magis diſcit. tãto ma/
gis pficit: & nunq̃ ſatiatur niſi oĩum reꝝ q̃ ab intellectu humano ſciri poſſunt habeat noticiã & cupiditas ſciẽdi
Seneca oĩbus ĩnata ẽ. alit lectio ĩgeniũ ĩquit Sene. & ſtudio fatigatũ nõ ſine ſtudio tamẽ reficit. in mẽtibus noſtris: ĩquit
m. t. Tuſcu. diſpu. ĩeſt ĩſatiabilis cupiditas ueri ĩueniẽdi. Hæc pulchritudo. n. terris patriã illã: ut ait Theophra/
ſtus: & auitã philoſophiã cognitõis cupiditate icẽſam excitauit. Magnus Alexander q̃uis bellica gloria teneret:
& bellicæ laudis & imperii per totũ orbem ardore flagraret: tamen legẽdi cupidus erat: & iliada Homeri: quã
rei familiaris uiaticum appellabat: Ariſtotele interprete perdidicit. & eam ſemper cum pugiõe ſub puluino: ut
ſcripſit Mneſicrates. tenere ſolitus eſt: & ad Ariſtotelem ex aſia inter ipſos armorum ſtrepitus in hæc uerba ſcri
pſit. Alexãder ariſtoteli fœlicitatẽ. Haud abſte recte factũ ẽ: q; ſpeculatiuas diſciplinas edidiſti. qua enim re iam
nos ipſi cæteris præcellemus: ſi ea quibus eruditi ſumus ſtudio: cœperint eſſe omnibus coĩa. mallẽ enim ſingu
lari diſciplina q̃ potentia præſtare. Alitur. nutritur ipſa ſcientia. Inquirit. inueſtigat contemplatur: & ali/
quid agit. Ducitur. tenetur cupiditate audiendi aliquid & uidendi: ut ſciat. Quin etiam. inquit Cicero tan/
tum abeſt: ut uoluptas digna ſit hominis præſtantia: ut etiam illi qui ſunt ad uoluptatem propenſi: modo ne
in ipſis ratio proſtrata pœnitus ſit: erubeſcant dicere ſe uoluptate teneri. ob quod intelligitur uoluptatem non

conuenire homini igenuo:sed repudiandã esse cum rationi humanæq̃ naturæ inimica sit. quoniam de ipa nõ potest aliquis gloriari:imo propter turpitudinẽ se esse uoluptati addictum dissimulat nec audet uoluptatẽ profiteri ob dedecus. Quicquam ne bonũ est:inquit in paradoxis:qđ nõ eum qui possidet meliorẽ facit? Vt eni est quisq; maxime boni particeps:ita & laudabilis maxime. Neq; est ullũ bonũ de quo nõ is qui id habeat nõ possit gloriari. qđ ãt ẽ hoꝝ i uoluptate meliorẽ ne efficit laudabiliorẽ uirũ an qsq̃ i potiundis uoluptatibus gloriãdo se & prædicatione effert? Paulo propensior. magis inclinatus q̃ uelit natura hominis nõ pœnitus corrupta

quis est paulo ad uoluptates propẽsior mõ ne sit ex pecudum genere. Sunt eni quidã homines non re:sed nomine:sed siquis est paulo erectior: quanuis uoluptate capiatur:occultat & dissimulat appetitum uoluptatis propter uerecundiã. Ex quo intelligitur corporis uoluptatem non satis esse dignam hominis præstãtia: eãq; contẽni & reiici oportere: Sin sit qspiã qui aliquid tribuat uoluptati: diligenter sciat ei tenendum esse modum eius fruẽdæ. Itaq; uictus cultusq; corporis ad ualitudinem referantur & ad uires: non ad uoluptatem.

Modo ne sit ex genere pecudũ. solũ ne oĩno sit re ipa brutũ animal abiecta oĩno rõne: & nomine tãtum homo:ut sunt illi q ad uoluptates ruũt more pecudũ:quibus nihil potest eẽ turpius. Vnde Epictetus philosophus dicere solebat duo esse uicia multo omnium grauissima ac teterrima:itolerantiã & incontinentiã:cum aut iniurias:quæ sunt ferẽdæ: nõ teleramus neq; ferimus:aut a quibus uoluptatibus q̃ nos tenere debemus. non tenemus. Nomine pecoris uenit omne animal. pecudes autem sunt aĩalia minutiora: ut capræ oues porci & cætera id genus:sed hæc uocabula confundunť apud scriptores. Sunt.n. pbat id qđ dixit de genere pecudum. Non re. nõ factis & ratione: sed noĩe tantũ:quoniã in oĩbus actionibus pecudes uiuũt. Sed si quis est paulo erectior. nõ ita ꝓpẽsus demersusq; i uoluptatẽ:quẽadmodũ sunt pecudes:quas pronas i uenere natura finxit ad corporis uoluptatẽ:sed siquis est paulo erectior.i. habẽs aliquem pudorẽ: & nõ est oĩno corruptus a uoluptate:sed utiť aliquãtulũ ratione:hic iquã non audebit pp pudorẽ profiteri se uoluptatẽ amare:& illa capi duciq;. Quãuis capiať. delecteť. Dissimulat. celat & negat se habere uoluptatis appetitũ pp dedecus:quoniã timet repræhẽdi si laudaret uoluptatẽ bestiis concedẽdã. Plato i eo dialogo: q philebus de bono hoĩs iscribiť:sic ait. Siquẽ uoluptates maxĩas ꝑsequentem aduertimus. uel q ridiculæ:uel q obscœnæ sint:ipsi quidẽ erubescimus atq; celamus: noctis tenebris talia cõcedẽtes: quasi sint diuini luminis idigna cõspectu:primum locũ uoluptati boues darẽt & equi bruta deniq; uniuersa. ex eo q eius illecebris irretita sunt: quibus complurimi fidẽ adhibẽtes: nõ aliter q̃ augures auibus uoluptates ad bene uiuẽdũ aptissimas arbitrantur:ferarũq; amores locupletiores testes afferũt q̃ amores eoꝝ qui i philosophica musa ratiõe uaticinantur. Ex quo. cum ita sit. & ꝓpter hoc quia nemo habẽs aliquẽ pudorem audet palã uoluptatis partes tueri. Corporis. dicit quoniã animi uoluptates i percipiendis disciplinis laudanť & cõtemplatio maximas habet animi uoluptates. Sin sit quispiã. si est iquit aliquis:qui uelit aliqua ex parte probare uoluptatẽ:& nõ penitus reiicere:quod melius eẽt: teneat modũ idest mẽsuram eius uoluptatis fruẽdæ: ne ad uetitum dilabať. Qui aliqđ tribuat. dicat aliqua ex parte uoluptatem amandam: & in aliquo numero hẽndam.

Modum:adhibendam esse moderationem cum ipsa uoluptate frui uoluerit. Fruendæ. uti est gr̃a alterius rei:frui nullius. Vnde utimur aliq̃ re ob aliud:nõ per se. fruimur aũt propter se:nõ ob aliud. qui utiť aliqua re ad id tendit:ut fruatur.i. ut uoluptatem inde capiat. Vnde utimur domo:libris:studio:industria:ut postea sequať aliquod emolumẽtũ:quo tanquam fine fruamur. fruimur autem bonis gloria:& sic frui est qescere: & nõ tendere ulterius:ac si peruẽisset. ad metam. Et ideo Maharbal:ut est apud Liuiũ: repræhendit hannibalem:q sciat uicere:sed uictoria uti nesciat:q nõ ulterius ire perrexit post pugnã cãnensem. sed ea uictoria frui uoluit: ac iã si peruẽisset ad finẽ:cuius gr̃a ipas alpes trãscenderat:fungor est officiũ munus ue ago:ut fungor prætura. inde dicimus fungor uita:& defunctus morte. Itaq; præcipit qđ circa uoluptatem agendũ sit. Victus. cibus & potus: Cultus. ornatus & uestitus. Referãť ad ualitudinẽ:gr̃a bonæ ualitudinis adhibeãť:nõ uoluptatis:& ornamẽta. ideo debent adhiberi:ut ualeamus:non ut uoluptate afficiamur. Vnde Plato improbat hominem bis in die saturum fieri & nunq̃ noctu solum iacere. Et cum in Siciliam nauigasset mensas siracusias uoluptati compatatas damnauit:& suis scripsit se uidisse portẽtũ i Sicilia:hois.s. bis i die comedẽtes:tanta erat temperãtiæ cura apud antiquos. In.iii. de rep. dicit Syracusanam mẽsam multiplicẽq; ferculoꝝ apparatum non laudabis neq; corynthiam puellã amicã esse uiris:qui corpore egregie ualituri sint. & Diogenes cynicus clamabat sæpius: hominũ uitam facile a deo dari: ueꝝ occultari illam quærẽtibus mulsum unguẽta & his similia. Et Anacharsis scyta dicebat. Vitẽ tres uuas ferre. primã uoluptatis:secũdã ebrietatis. tertiã mœroris. Apud priscos romãos mulieres uinum nõ bibebant. Et Romulus ut scripsit Piso in annalibus:uocatus ad cœnam nõ multũ bibit:q postridie negocium haberet. Dixerũt alii:si istuc Romule omnes homines faciant:uinum uilius erit. Respondit. immo carũ si quantũ quisq; uolet bibat:nãq; ego bibi quãtũ uolui. Panem & aquã inqt Seneca natura desiderat:nemo ad hæc pauper est. Intra quæq; desideriũ suũ claudit cũ ipso Ioue de fœlicitate contendit:& magnæ diuitiæ sũt lege naturæ composita paupertas:& parabile est quod natura desiderat:& nihil est tam mortiferum ingeniis q̃ luxuria. Plato in tertio de rep. sic ait. Malæ ac turpis disciplinæ ciuitatis nullam maiorem potest cõiecturam capere q̃ iudicibus ac medicis indigere. non modo abiectos homines uerum & eos qui liberali disciplina educatos se esse gloriant. homines medicis plurimũ indigent ad distillationes:& spiritus interioris intumescẽtis impetũ ob mollitiem atq; desidiam:& quem in uictu supra dam nauimus luxum. & in. vii. de legibus sic præcipit Omni ratione conãdũ est ne pueritia in cantibus & saltationibus noua unq̃ audeat imitari:ne ue ullus ad noui

Marginal notes: Epitetus; Plato; Vti Frui; Mahar/bal; Anacharsis; Seneca; Plato

tatem pueros uoluptatum blandimentis allicat. Delitiæ difficiles: morosos: iracundos leui ex causa excitabiles iuuenũ mores efficiũt. cõtra uero nimia seruitus abiectos illiberales: & hũana posos reddit. & i epistola ad Dionysiũ sic scribit. Sæpius detrimẽtũ & dolorẽ affert uoluptas hebetudinẽ i animo & obliuionẽ: isipiẽtiam: & petulantiã parens. Atq; ẽt. inqt Cice. si uolumus considerare quãta sit hoĩs excellentia: intelligemus quã sit turpe & a suæ naturæ pſtantia alienũ luxuria diffluere: & ad uoluptatẽ incũbere citra decoꝝ. Excellẽtia. præstãtia: quoniã homo propter rõnẽ & orationẽ longo quasi interuallo bestiis antecellit. Dignitas. quã natura hominibus tribuit ut oibus animantibus præstet q̃ sensu tantũ mouent: & ad uoluptatẽ feruntur toto iperu. Turpe. deforme & iconueniẽs. Diffluere. labi: & senõ cõtinere freno rationis. diffluere est i diuersas partes fluere. Luxuria. nimia superfluitate i omni re: & potissimũ uenerea. Delicare. nimio apparatu & delitioso. Ideo dicebat Hora. Persicos odi puer apparatus. Plato ut dicebam: mẽsas nimis delicatas improbauit: & ad Dionis propinquos in hãc sententiam scripsit. Quo cũ uẽissem illa beata uita quæ ferebat plena Italicarũ Syracusiarumq; mensarũ nullo modo mihi placuit bis in die saturꝝ fieri & cætera q̃ comitant hanc uitam i qua sapiẽs nemo efficietur unq̃. moderatus uero multo minus. Quæ enim natura tam mutabiliter temperari potest. quomodo igitur iucũda uita potest esse a qua absit prudentia: absit moderatio.

Horati.

Molliter. effœminate. Parce. frugaliter & tũ parsimonia. & hoc cõtra luxuriã. Cõtinenter. adhibita cõtinẽtia & moderatiõe & est contra delitias. Seuere. grauiter & seueritate adhibita. quod est cõtra uitã mollem. Sobrie. sine luxu & ebrietate.

Atq; etiã si cõsiderare uolumus: quæ sit in natura hoĩs excellentia & dignitas: itelligemus q̃ sit turpe diffluere luxuria: & delicate ac molliter uiuere: q̃q; honestum parce: continenter: seuere: sobrie.

Varietas animorũ & diuersæ qualitates.

Intelligendum est etiam duabus quasi nos a natura indutos esse personis. Quarum una est communis: ex eo q; omnes participes sumus rationis: præstantiæq; eius: qua antecellimus bestiis: a qua omne honestum decorumq; trahit: & ex qua ratio inueniendi officii exquirit. Altera aũt quæ proprie singulis est tributa: Vt enĩ in corporibus magnæ dissimilitudines sunt. Alios enim uidemus uelocitate ad cursum. alios uiribus ad luctãdum ualere: Itemq; i formis aliis dignitatem inesse: aliis uenustatẽ: sic & in animis existunt etiam maiores uarietates: Erat in. L. Crasso & in. L. Philippo multus lepos. maior etiam magisq; de industtia in. C. Cæsare Lucii filio.

Intelligendum ẽ. Vt magis cernat & eluceat uis decori: ponit duas qualitates & cõditiones siue dispositiões: quibus a natura præditi sumus: ut ostẽdat in utrãq; seruandum esse decoꝝ. prima persona cõmunis ẽ omnibus hoibus. qua. s. omnes sumus homines ratiõe & orõne ornati. In hac persona illud generale decorum seruari debet nihilq; agendum. quod huic personæ nõ conueniat. i. hominis præstantiæ & excellẽtiæ. Altera ẽ particularis. quoniam quisq; suas habet dispositiones & ꝓprias qualitates: in quibus particulare decorum seruandum est. nihilq; a statu suæ naturæ & qualitate cõditioneue discedendũ. Etiam. præterea quæ dicta sunt. scire etiam debemus nos habere q̃si duas personas. Quasi dixit. quoniã non dicit in hoc proprie persona: sed qualitas & dispositio. Personis. qualitatibus & dispositionibus. Persona est qualitas quæ hominem ab homine distinguit. dicit persona a personãdo a qua personati denominant. Nã caput ut ait. C. Bassus auctore Gellio & os cooperimento personæ tectum undiq; unaq; tantum uocis emittẽdæ uia peruiũ: quoniam non uaga: neq; diffusa est: unum tantũmodo exitũ collectam coactamq; magis claros sonorosq; sonitus facit. quoniã igit indumentum illud oris clarescere & resonare uocem facit: ob eam causam persona dicta o lr̃a propter uocabuli formã ꝓductiore persona dicit nunc larua. Natura igit induit nos quasi qbusdam pſonis. i. dissimilitudinibus & diuersis qualitatibus quoniam i ipsis hominibus magna ẽ dissimilitudo qualitatũ & moꝝ. Indutos. adopertos: capitis etiam uelamen indumentum dicit. Vnde bassus ait. Illud indumẽtum oris. idest persona qua caput & os tegitur & induitur. Et quia hoc est per translationem: ideo dicit q̃si indutos. natura enim quibusdam quasi personis nos induit: cum diuersas qualitates imponit. Quaꝝ. personarum & conditionum. Communis est omnibus. s. hominibus. Ex eo. propter id q omnes habemus rationẽ & illa omnes participamus. Qua præstantia beluis antecellimus: rõne. s. & oratione. A qua. præstantia. Trahit decoꝝ. dicit id qd̓ decet. quoniã nihil ẽ agendũ: qd̓ hoĩs pſtantiã dedeceat & a q̃ exqrit ratio officii: quoniã oĩa officia huic pſtãtiæ accõmodari debent: ut generale illud decoꝝ seruet. Ratio. uia & modus quoniã ingrimus qd hoĩs excellentiã deceat: & id facimus qd̓ illi conuenit: & hoc est officiũ atq; decoꝝ. Altera. pſona particularis & singulis attributa: quoniã diuersæ sunt hoium q̃litates. Vt enĩ. ꝓbat a dissimilitudie corpoꝝ & formaꝝ aiorũ uarietates. Dignitatẽ. pulchritudinem uirilẽ. Venustatem. pulchritudinẽ muliebrẽ & habentẽ gratiam. Maiores. q̃ sint ipsoꝝ corpoꝝ. Erat in. L. Crasso: affert exempla ipsarũ uarietatũ: in qbus si quisq; decorum suũ seruat laudem meret. seruabit aũt: si id faciet: ad qd̓ natura aptus est: contra cuius institutionẽ nõ debemus niti. quoniã decoꝝ seruari nõ põt. erat summa grauitas inqt in Bruto. in. L. Crasso erat cũ grauitate iunctus facetiarum: & urbanitatis oratorius nõ scurrilis lepos. latine loquendi accurata & sine molestia diligens elegantia. in. L. philippo summa libertas in orõne multæ facetiæ. satis creber i reperiẽdis. solutus in explicãdis sententiis. Lepos. iucũditas & suauitas i orõne cũ gr̃a. Magis de idustria: dedita opa affectatus. In. C. Cæsare: hic ẽ Cæsar orator de quo alibi. C. Cæsar Lucii filius & supioribus & æqualibus suis omnibus præstitit orator quæ fuit minime

quidem ueheme ns:sed nemo unquã urbãitate:nemo lepoce:nemo suauitate cõditior. At.sed.iisdem tépo/
ribus.qbus supradicti claruerũt. In.M.Scauro.ecce dissimilitudines animo℞ & morũ:erat:inqt alibi:in Scau
ri oratione sapientis hominis recti grauitas summa:& naturalis q̃dam inerat auctoritas.non ut causas:sed ut te
stimoniũ dicere putares.De seueritate Scauri sic scribit Valerius.M.Scaurus lumẽ ac decus p̃riæ:cũ apud athe/ Valerius
sim fluuiũ impetu cymbro℞ romani equites pulsi deserto consule Catulo præauidi urbem repeterẽt:filio suo Scaurus
illius cõsternatõis & fugæ participi misit q dicerent se libentius in acie eius interfecti ossibus occursu℞: q̃ ipsum

At iisdem temporibus in . M. Scauro & in.M. Druso adolescente singularis seueritas.in.C.Lælio multa hilaritas:in eius familiari Scipione ambitio maior: uita tristior.De græcis autem dulcem & facetum:festiuiq; sermonis:atq; in omni oratione simulatorem: quẽ ipων græci nominauerunt Socratem accepimus.Cõtra Pythagoram & Periclem summam auctoritatem consecutos sine ulla hilaritate.Callidum Hannibalẽ ex pœ/

tam deformis fugæ reum uisurũ:itaq; mone
bat ut siquid uerecũdiæ haberet conspectum
patris a quo degenerauerat:uitaret:quo nun
cio accepto iuuenis dolore percitus mortem
sibi cõsciuit. Singularis.p̃cipua grauitas &
seueritas.M.Drusus inqt alibi.C. filius. qui i
tribũatu.C.Gracchum collegam iterũ tribu
num fecit uir & oratione grauis & auctorita
te eiq; p̃xime adiũctus.C. Drusus frater fuit
In.C.Lælio.alia morum dissimilitudo: hi
laritas est quædam significatio lætitiæ cõtra
ria seueritati atq; tristiciæ. Scipiõe.æmilia
no.q fuit Lælii amicus. Ambitio.honoris
cupiditas. Tristior.sine hilaritate:ut uidereẽ seuerus & plenus auctoritatis in honoribus petẽdis & uitiis co/
ercendis:fuit.n.optimus senator. De græcis aũt.postquam de romanis exempla posuit:transit ad græcos:& af/
fert Socratem:q fuit dulcis & facetus & in omni oratione simulator. Dulcem.suauem in oratione. Facetũ.
habẽtem facetias & excultã quandam urbanitatem & elegãtiam in loquẽdo. Festiui.iucũdi & urbani:quem
irona.i.dissimulatorem appellabãt.Fictio est uti genus:& diuidiẽ in duas species:simulatiõem & dissimulatio
nem.Veritas est quædam mediocritas pertinẽs ad eum:qui de se uera loquitur:& q eam habet:diciẽ uerus ho/
mo seu ueridicus seu grauis:qui ea sibi iesse dicit:quæ isunt & neq; maiora neq; minora:& potius se flectere de
bet ad dissimulationem.si est a ueritate discedẽdũ q̃ ad ostentationem:quoniã exuperatões molestissimæ sunt:
& maxime apud multitudinẽ. Arrogãs siue ostentator ea quæ nõ isunt sibi singit:aut maiora q̃ insint. & sic sta
tim est mẽdax: & mendaciũ ẽ res perniciosissima:& Cic.dicit nihil esse turpius uanitate. Ostẽtatoc.inqt Cy/ Osten/
rus apud Xenophontem nomẽ mihi uideẽ esse pp eos positũ:q simulant se esse ditiores q̃ sint & fortiores : & q tator
pollicerenẽ ea se facturos quæ nequeũt:præsertim cũ manifestũ sit ab his fieri accipiẽdi aliqd ac lucrãdi gr̃a. Mẽti
tur ille q scit se dicere mẽdaciũ & dicit:ut noceat.Mẽdaciũ dicimus:cũ decipimus & alios & nos ipsos putãtes di
cere uera:ut si diceremus mare desiccatũ esse credẽtes forte ex relatu alicuius ita eẽ:& ideo prudẽtis est nõ dire/
re mẽdaciũ . boni aũt uiri ẽ nõ mẽtiri:& mẽdaciũ dicimus aliquãdo ad utilitatẽ alterius:ut faciũt medici curan
tes ægrotos.adhibentes.n.potiões insuaues:sed salubres ut ægrotus hauriat:suaues esse dicũt & haustu faciles.
Vnde dicit Plato in.iii.de rep.Mẽdaciũ concedẽdũ esse medicis.aliis uero minime.Vanus ille est:q mendaciũ di Plato
cit:siue mẽtiẽ delectatõis gratia:nõ ut noceat inqt Aristoteles:Gelius dicit.Vani dicũtur mẽdaces ifidi & leuia Gellius
inaniaq; p grauibus & ueris astutissime componẽtes.Dissimulator ẽ arrogãti siue ostẽtatori contrarius.qa aut
negat quæ sibi isunt:aut minora facit.Arrogãs si gloriæ causa aliqd sibi arrogat nõ multũ uituperãdus ẽ . sed si
gr̃a lucri:qa rem uilẽ appetit:& dissimulator rei manifestæ ac paruæ uilis ẽ & malitiosus.Dissimulator rei præ
claræ ipo malitiosus laudabilior ẽ. At dissimulatores.inqt Aristoteles dissimulãtes sua elegãtiores esse uide/ Aristote.
rur.nõ enim lucri causa id agũt:sed ut fugiãt tumiditatem & iactantiam:maxime autem hi negant ea quæ sunt
præclara:ut Socrates faciebat.Socrates.n.sectabaẽ opinionẽ de idæis:ut opẽatus fuerat Pythagoras quã opinio
nem Plato postea dilatauit:& Aristoteles labefactare conatus ẽ:& ipe socrates erat fons philosophiæ moralis: ma
xime quã primus inter hoies collocauit de bõis malisq; disputãs:tamẽ dicebat se unũ dũtaxat scire q nihil sci/
ret:& sese opposuit sophistis:q oĩa se scire p̃fitebanẽ:& sua dissimulatõe alios eludebat:& ironia qua utebaẽ:nil
aliud erat:nisi illusio.Fabius ait li.ix.Socrates dictus ẽ Iron.i.agens imperitũ:& admirator alio℞ tanq̃ sapiẽtum. Fabius
Socrates apud Platonem ĩ theage sic ait. Nullã ex istis beatis & pulchris disciplinis p̃fiteor.uelim tamẽ mihi il/
las adesse.uerũ semp nihil scire me dico præter exiguã q̃dã amandi disciplinã.Thrasimacus apud eundẽ in.i.de
repu.sic respõdet socrati.Hæc illa solita est socratis ironia.uera hæc ego cognoui atq; prædixim q tu respõdere
qdẽ nolles sed ironia potius uteris: & deniq; oĩa faceres. potius q̃ interrogãti cuiq̃ responderes.cui socrates quo/
mõ respõdere is posset q neq; sciat:neq; scire se p̃dicet. Cõtra.ex alia. Periclẽ. p̃icles Xãtippi filius inqt Ci.
alibi primus adhibuit doctrinã: q̃ q̃q̃ tũc nulla erat:tamẽ ab Anaxagora physico eruditus exercitationẽ mẽtis a
recõditis abstrusisq; rebus ad causas forẽses popularesq; facile traduxerat . huius suauitate ĩ primis exhilaratæ
sunt athenæ:huius ubertatẽ & copiã admiratæ.eiusdẽ uim dicẽdi terroreq; timuerũt.de quo Eupolis scripsit:
cũ delectatõe aculeos ẽt relinquebat ĩ animis eorum:a quibus esset auditus:de quo alter comicus ait. Tonabat.
fulgurabat p̃turbabat oĩa deniq;.Comici inqt Plutarchus:dixerũt p̃iclẽ cũ concionareẽ:corruscatiões effunde/ Plutar.
re:ciere tonitrua:horrẽdũ in lingua fulmẽ gerere . Agarista mater periclis P̃sistrati filios & tyrãnidẽ generoso
aĩo expulit:leges ẽt tulit:optimeq; rẽpu. tẽperauit:uisa ẽ per qetẽ parere leonẽ & paucis post diebus Periclẽ pepe
rit: specie qdẽ corporis haud idecora:capite uero oblõgo:nec cæteris p̃tibus respõdenti ex quo oẽs fere eius sta/
turæ uelabaẽ casside. Callidũ hãnibalẽ. Nũc de ĩpecatoribus exercituũ uaria ponit exempla. Hãnibal callidissi
mus fuit & solertissimus ĩ re militari crudelis & p̃fidus. Ex n̄ris Romãis.Qu.Fabiũ maximũ.hic est.Qu.Fabi
us maxius:de quo supra:q Hãnibalẽ cũctãdo fregit:& eius dolos magna prudẽtia dissoluit.Vnde uidẽs hãnibal

norum: ex nostris ducibus Quitum maximum acce-
pimus facile celare: tacere. dissimulare: insidiari: præri-
pere hostium consilia. In quo genere græci Themisto-
clem atheniensem: & Pheræũ Iasonem cæteris antepo
nunt. in primisq; uersutum & callidum factum Solo-
nis: qui quo & tutior uita eius eẽt: & plus aliquãto reip.
ꝓdesset furere simulauit. Sũt his alii multum dispares
simplices & aperti: qui nihil ex occulto: nihil ex ĩsidiis
agẽdũ putant: ueritatis cultores: fraudis inimici. Itẽq;
alii: qui quiduis perpetiantur: cuiuis deseruiant: dum
qđ uelint consequantur. ut Syllam: & M. Crassum ui-
debamus: Quo in genere uertissimum & parentissi-
mum lacedæmonium Lysandrum accepimus: Cõtra-
q; Callicratidem. præfectus classis proximus post Ly-
sandrum fuit. Itẽq; in sermonibus alium quidem q̃uis
præpotẽs sit efficere ut unus de multis uideat̃. Qđ in

astus suos a Fabio deprahẽdi dixit: & Romani suũ Hãnibalẽ habẽt. Facile celare. hæ sunt partes calliditatis: callidi dicunt̃ astuti: & quoq; mens usu concaluit. Cyrus dicit apud xenophontẽ: exercitus imperatorẽ oportet esse ĩsidiatorẽ. dissimulatorẽ: dolosum: deceptorẽ. furẽ: raptorẽ: & omni ĩ re hostibus præualere. Dissimulare nõ ostendere qd agere uellent. Præripere consilia. ꝓuidere quid hostes consultent: facturiq; sint. & sic eorum cõsiliis obuiã ire: & non permittere ut id exequant̃: quod cogitant Fabius cũ esset dictator: præripiebat cõsilia Hãnibalis & ipsum impediebat. In quo genere. calliditatis. s. Themistocles atheniensis Neocli filius fuit
&. Callide ꝑsas uicit ad salaminẽ. ut dictum
est: celeriter inqt probus æmilius q̃ opus erãt
reperiebat Themistocles: neq; minus ĩ rebus
gerẽdis prõptus q̃ excogitãdis erat: & de istã-
tibus: ut ait Thucidides: uerissime iudicabat:
& de futuris clarissime cõiiciebat. quo factũ ẽ
ut breui tpe illustraret̃. Et xerxes inter angu
stias salamĩi freti uictus ẽ magis consilio The
mistoclis q̃ armis græciæ. quoniã naues bar-
baroꝝ ꝑpter multitudinẽ non poterãt expli
cari. Phæreũ Iasonẽ. thessalũ & principẽ ar
gonautaꝝ celebratũ a poetis. qui argonauti-
ca scripserũt: sua calliditate Iason expeditionẽ
illam ĩ cholchos ꝑfecit. & eo ob qđ illuc trãs-
Strabo miserat potitus ẽ. Pheræ inqt Stra. pelasgico
rum cãpoꝝ terminus ad magnesiã. q usq; ad
peliũ mõtẽ porrigũt̃: Emporiũ pheræ habẽt
pagasas. quo ex hoc loco Pelias Iasonem ac na
uem argo emisit. Vnde pagasæus & pheræus
appellat̃. fuit ẽt alius Iason pheræus tyrãnus.
Versut' Versutũ callidũ & astutũ. nã uersuti dicũt̃
illi quoꝝ mens celeriter uertit̃. Factũ solo
Laertius nis. Laertius ĩ uita Solõis ita scribit. Est ipsius
solonis factũ celeberrimũ: Cũ de salamine in
ter atheniẽses & megarẽses capitaliter dimicaret̃. multisq; cladibus acceptis capitale apud atheniẽses esse cœpisset: si qs legẽ de uindicãda ĩsula ferre auderet: sollicitus Solon ne uel tacẽdo pacꝫ reip. cõsuleret: uel cõsulẽdo sibi noceret subitã dementiã simulat: cuius uenia non dicturus mõ ꝓhibita sed facturus erat: deformis hitu more uecordi ĩ publicũ euolat factoq; cõcursu hoium: quo magis cõsiliũ dissimularet insolitis sibi uersibus ꝑ prætorẽ suadere populo cœpit: qđ uetabat̃: oiumq; ita aĩos cepit ut aduersus megarẽses bellũ extẽplo decernerent. insulaq; atheniẽsiũ deuictis hostibus fieret. Quo. ut. Tutior. securior: quoniã capitale erat de eo bello gerendo uerbũ facere cũ megarẽsibus ꝓ ĩsula salamĩe. Prodesset reip. atheniẽsiũ: quã ipe legibus formauerat & ꝓspiciebat solũ athenienses fore huius belli uictores. Furere. ĩsanire: ut suadere posset bellũ atheniẽsibus sine capitis discrimine: qđ callido usus cõsilio: Epicedium Solõis tale fuit. Mors mea ne careat lachrymis linq̃mus amicis Mœrorẽ: ut celebrẽt funera cũ gemitu. Sunt his. supradictis: q celabãt cõsilia: dissimulabãt: insidiabant̃: & affert dissimilitudines eoꝝ: q simplices & apti fuerũt sine aliqua dissimulatione. Dispares. dissimiles. Simplices. sine fraude & simulatõe. Cultores. amatores. Itẽq; alii. alias affert dissimilitudines eoꝝ qui oĩa patiebant̃. oĩbus ĩseruiebãt: omnes pr̃elabãt: & affectabant̃ ꝑter decoꝝ: ut id quod cupiebant assequerent̃: ut fuerũt
Plutar. Sylla & Crassus ex nostris: & Lysander lacedæmõius ex græcis. Plutarchus de natura & moribus Syllæ sic scribit. Syllã in exercẽdis salibus rã studiosum fuisse dicunt: ut ab ĩeunte ætate plurima cũ ignominia sodalitia cũ mimis atq; periculis petulãter habuerit. postea uero q̃ in rerum oĩum dominatu cõstitutus ẽ: e scæna spectaculisq; ĩpudẽtissimos cogẽs ĩter potãdũ quotidianis dicacitatibus certabat. Et. M. Crassum accusatus fuit Crassus auctore Plutarcho ꝗ cũ Licinia uestali ĩcestum cõmisisset: quæ facile iudicio liberata est. Erat huic mulieri suburbanũ ægregie ornatũ: qđ cũ exiguo ꝑtecio ad se trahere Crassus optaret: humilius colere mulierem: eiq; quoad poterat: gratificari cœpit: q nõ antea ceptũ erga Liciniã cultũ omisit: q̃ re cõcupita potitus eẽt. Lysandꝝ. Lysander Callicratidæ cõparatus inqt Plutarchus uersutus iudicabat̃ & callidus. qui res bellicas uariis tractans mõis ipsam quoq; iusticiam utilitate amplificabat: alioquin cõmodis ut honestate utens & uera mendaciis nõ natura præstantiora existimans utriusq; ꝑciũ atq; honorẽ necessitate definiebat: qq; herculis progeniẽ sine fallaciis bellũ gerere iudicabãt: irrideri iubebat. quo enĩ leonis pellis nõ attingeret: ĩsuendã esse uulpinam dicebat.

Contraq; Callicratidẽ. Callicratides præfectus classis lacedæmonioꝝ post Lysandꝝ: rũ pecuniã nõ haberet: ut fecerat prius Lysander. ire ad Cyrũ persaꝝ regẽ coactus ẽ: ad quod ipe ineptissimus erat: qui generoso animo præditus omnẽ ex græcis ĩ græcos cladẽ honestiorem existimabat: q̃ barbaris adulari: & eorum fores adire: qui præter magnam uim auri nullum bonũ habeãt. Lysander prius ĩ conuiuio apud Cyrum adulatõibus pecuniã impetrauerat: quam ad bellum nauale optabat: sed Callicratides pro spartana dignitate animos gerebat. Vnde auditus a rege semel cũ iteꝝ rogasset amitti & repulsam habuisset: discessit malens seruata dignitate spartã carere pecuniis. q̃ præter decorum animi sui ĩuicti & excelsi barbaro regi adulari. Itemq; in sermonibus. Affert nunc dissimilitudines: quæ sunt ĩ hominum sermonibus: qbus quotidie utimur. Præpotens. ualde potẽs & pricepsciuitatis. Vnus de multis. ex plæbe ut fuerũt Catuli pater & filius q sic ĩ congressiõibus & sermõibus

uetsabãtur:ut plæbei uidecētur:q̃uis potuissent uti fastu:ut fuit.Q.Mutius numãtinus : & Scipio nasica:cuius pr̄ adeo seuerus fuerat:ut nullá comitaté sermōis hũerit:& sic appet dissimilitudo maxiã inter patrē & filiũ.Catulus pater:ut scribit in oratore sũma q̃dã uitæ comitate:& facili:nã & in corrupta q̃dã itegritate prædirus latini sermonis fuit .filius etiã comitaté sermonis habuit:sed iter oratores minime adnumeratus. Catulus inquit enucleate & polite dixit. Hoc idē.s. sermonis comitaté. Cōtra patrē eius. Scipioné Nasicã.s.quo auctore Tyberius gracchus iterfectus est:cũ cōsul Mutius Sceuola cessare uideref.censebát eni partes cōscripti cõuocati Catulus

Catulo & in patre & in filio:idēq; & in.Q. u. mutio numantio uidimus. Audiui & ex maioribus natu hoc idē fuisse in.P. Scipione Nasica. Cōtraque patrem eius: illum qui tyberii Gracchi conatus perditos uindicauit: nullam comitatem habuisse sermonis. Nec non Xenocratem quidem seuerissimũ philosophorũ:ob eãq; rē ipsam magnũ clarũq; fuisse. Innumerabiles aliæ dissimilitudinis sunt naturæ morũq;:minime tamē uituperandorũ. Admodũ autē tuēda sunt sua cuiq; nō uitiosa sed tãtũ ꝓpria:quo facilius decorũ illud qđ quærimus retineaf. Sic eni est faciēdũ:ut cōtra naturã uniuersam nihil cōtē damus:ea tamē seruata ꝓpriã naturã cōsequmur:ut etiã si sint alia grauiora atq; meliora : tamē nos studia naturæ nostræ metiamur. Neq; eni natura attinet repugnãte nec q̄cq̃ sequi qđ assequ neq̃as. Ex quo magis emergit q̃le sit decorũ illud: iõ q̃a nihil decet iuita ut aiunt minerua:obstãte:idest aduersante & repugnante natura. Oīno si quicq̃ est decorũ : nihil est pro-

in ædē fidei: ut cōsul rēpu. armis tueref ꝓpe oppressam a Graccho Tribuno plæbis ia ꝓfusis largitionibus & spe ꝓposita popolo corrupto:ut palá dictitaret:interēpto senatu:oĩa per plæbē agi oportere. Sceuola consul negauit se quicquá ui acturũ. Tunc Scipio Nasica: quoniá īquit consul dum iuris ordinē sequitur:id agit:ut eũ oĩbus legibus romanũ īperium corruat: egomet priuatus uoluntati uestræ me offero ducē:& sic oppressus est Graccus : ob quod Nasica magnã populi inuidiã in se concitauit & odiũ : quod ut declinaret. in Asiam a senatu ablegatus ē: & ibi uita functus. Huius seueri homīs: & rigidi filius comis fuit in sermonibus & uita facili. Vindicauit, ultus est. Conatus ꝑditos. audaciã detestabilē & perditione dignã : quoniá aura populi euectus rēpub. cogitabat opprimere.

Nullá comitaté, affabilitaté, adeo seuerus erat & grauis. Nec nō Xenoc. Xenocrates Agathonori filius: & Pla. auditor fuit: cui in siciliã nauigãti comitē se ꝓbuit: crassioris fuit igenii & ebetioris: quē cũ plato Aristoteli cōferret, calcaribus egere dicebat: Aristotelē freno ꝓpter īgenii celeritatē, grauitate sũma fuit Xenocrates ab ipsa natura ꝓditus, semper enim uultu Xenocrates

seuero & habitu serio ꝑdurabat. Xenocratē adolescētē e chalcedonia. inq̄t Plutar. adhuc sub Platōe phīæ istituta capessentē cũ reliq̃ uita nimis austerũ: tũ tristē semp ī uultu grauitatē præ se ferentē: sæpe Plato monere solebat: ut gratiis sacrificaret: illud significans: ut q̃tũ naturæ defectus & acerbitas demeret: tantũ industria diligentia & gr̃a comitatis elegãtia cōciliaret. Cu Xenocrates rigidus & seuerus quiddá amœnũ ꝓtulisset: ridētibus cōdiscipulis & mirantibus: Plato dixit: quid miramini? nōne īter carduos & urticas lilia plærũq; & rosas nasci cernitis: cũ Dionysius tyránus diceret Platoni: caput tibi aliquis auferet. Xenocrates suũ ostendēs: nullus inquit id prius q̃ istud abscindere poterit. paratus eni erat ad mortē pro suo p̄ceptore: gloriæ & fastus contēptor fuit. Plutar.

Ob eã rem. grauitatē & seueritatē. Magnũ. magnæ auctoritatis. Semel cũ laide meretrice dormiuit: a qua nullis illecebris potuit corrũpi. unde illa dixit: se nō cũ hoīe : sed marmorea statua iacuisse. Clarũ. alti nois & famæ. Minime tamē uitupe. quoniá ita est ipsorũ natura: quã sequi debemus. Admodũ autē. inq̄t Cice. ut magis decorũ seruef, q̄sq; debet amplecti suã naturã: mō ne uitiosa sit: tunc eni emendáda eēt. Admodũ: ualde. Tuēda. defendenda. Sua. ꝓpria. i. ꝓprii mores: & id ad qđ natura ꝓpensa: mō uacet uitio. Ná si a natura iclinatione hēmus ad furta: rapinas: homicidia: nō debemus ī hoc seq naturã: sed prauitatē rōne corrigere. Sd tãtũ: solũ ꝓpria & nō imitari naturá aliorũ sine decoro. Quo. ut. Naturã uniuersam: cōem oĩbus: q̃. s. hēmus rōnē & orōnē. & hæc est cōis natura. est etiá & ꝓpria: ut de ꝑsonis dictũ ē; Nil cōtendamus: nil conemur efficere: qđ ab hoīs præstãtia sit alienũ. Ea. natura uniuersa & cōi. Propriá: ut. s. id agamus idq; profiteamur: ad quod natura propria nos īclinat: q̃uis alia maiora sint & præstantiora ad q̃ forte nō sumus apti repugnãte natura: ut siq̃s uellet phãri & a tali ꝓfessione natura eius eēt aliena: debet se in his potius: ad q̃ aptus ē: exercere. q̃ in phĩa: in q̃ decorũ seruare nō poterit suũ: repugnáte natura. Grauiora. maioris dignitatis & pōderis. Meliora. melioris fructus & uirtutis. Metiamur: cōsideremus & prudēter iudicemus ad qđ ꝓpria natura nos īpellat: & sic cōtineamus nos itra fines: quos ꝓpria natura p̄scribit. Studia. iclinatiōes uolũtates ac dispositiōes. Neq; eni naturæ: In pria Tusc. disputatiōe dicit. Bene eni illo græcorũ ꝓuerbio p̄cipif. Quã quisq; norit artē: in hac se exerceat. Et alibi dicit: Nil aliud est more gigantum pugnare cũ diis: nisi repugnare naturæ. Vnde Horatius Hora. p̄cipit. Tu nihil inuita dices facies q; Minerua. & Seneca dicit. Male respondēt coacta īgenia reluctãte natura Seneca irritus est labor. Plato in quarto de republica. sic ait. Quēq; ciuem ad unũ id opus dũtaxat: ad quod natura est Plato aptus: ducere decet. & ī septimo: Nulla uero animæ uiolētia stabilis est de disciplina: pueros nō tanq̃ coactos sed quasi ludētes ī disciplinis enutrias ut magis: ad quod q̄sq; natura sit aptus possis agnoscere. Neq; attinet: neq; cōuenit. Nec quicq̃. id est aliquid sequi quod nō potes cōsequi repugnáte natura. Ex quo. ob hoc quod dictum est: ut nihil fiat reluctãte natura. Emergit. apparet qđ sit illud decorũ: de quo loq̄mur. Nihil decet. nihil pōt fieri cũ decoro & laude. Vt aiũt. ut est ī prouerbio ut nihil tentetur cōtra naturam. Omnino si quicq̃ est decorum: certe īquit si aliqđ hominem decet nihil est qđ eum magis deceat q̃ uacuitas ꝑturba-

tionum:quod præstat ipsa tempantia:de qua nunc agit.conseruat enim prudentiā & mentem:ut dictum est.
Aequabilitas.consentientes & minime inter se discrepātes actiones:æquabilitas est idem quod æqualitas: & sic æqualis & æquabilis. Aequabilitas uitæ dicitur:in qua nulla est perturbatio non uarietas & discrepātia ī tota uita:sed etiam ī singulis actōibus seruāda est:ut nihil ī ipis discrepet:sed oīa fiant docēte rōne.si uolumus alienā imitari naturā.nō poterimus æq̄bilitatē tenere:quoniā actōes īter se nō bene cōuenient . Quā æquabilitatē nō poteris seruare inqt:si uolueris a tuo īgenio & natura discedere:& imitari naturā aliorū & mores: & probat hoc a simili. Vt qdā.s.faciūtq̄ ī sermōe quotidiano uolunt græca uerba īculcare : & male ,pnunciāt:dimittētes ,ppriū sermonē:quo possumus uti oēs cū decoro:& ita loq̄ ut non irrideamur:hoc idē notauit postea Iuue. dicēs.
Iuuena. Cū sit turpe magis nostris nescire latine. & omnia græce & concūbūt græce & hoc sermone pauent. hoc irā effundūt:hoc gaudia.
In actiones.singulas scilicet. Omnēq; uitam:uniuersam uitam:nihil debemus facere qd discrepet.Et īquit Cicero hāc dissimilitudinē naturaꝝ tātam habere uim: ut aliquādo quis mortem sibi afferre debeat: ne aliqd alienū a natura sua patiat.& affert exēplū.M. Catonis q̄ se apud uticā īteremit:ne tyrānidē Cæsaris pateret:& illius uultus aspiceret. Ci. sequutus dogma stoicoꝝ laudat mortē Catonis seueri grauis atq; pfecti stoici. nā stoici rigida disciplīa formati mortē paratā hēbāt. & ea tāq̄ telo expeditissimo aduersus hostes utebant.Sed ex sentētia pipateticorū uitupe randus ē : timidusq; potius appellādus q̄ fortis:cū sibi mortē cōsciuerit: ut aliquod incōmodū uitaret.attulit enī dānū patriæ interficiēdo ciuē optimū:qui patriæ auxilio eē potuisset:& illā tyrāno seruientē asserere.
Aristo. Aristoteles ait:Mortē sibi afferre ob fugiendā paupertatē:aut amorē:aut aliquid molesti:nō fortis est hoīs:sed potius timidi.est enī homis
Mattia. mollis & ignaui laboriosa fugere:atq; nō q̄a res est honesta appetit mortē:sed q̄a malū fugit. Vnde Martialis ēt dicit amico suo.Quod magni traseæ cōsūmatiq; Catonis Dogmata sic sequeris saluus ut eē uelis : Pectore nec nudo strictos incurris in enses:Quod fecisse uelim te Deciane facis:Nolo uirū facili redimit qui sanguie famā, Hūc uolo laudari:q̄ sine morte pōt.& Diuus Augustinus hāc mortē uitupat:& Lucretiā. Tantā habet uim. tantū potest ad decorū præstandū.Nōnunq̄ aliquādo urgēte aliquo casu:sed hoc ut dixi nō laudat. Cato enī fecit iniuriā patriæ:& fuit iniustus:q̄a uirū optimū interemit. Nō enī alia in causa.nō plus peccauerat.M. Cato permanēs in Aphrica.q̄ cæteri romani:sed omnes erāt in eadem causa & Cæsaris hostes.Cato post uictoriā Cæsaris in thessalia & fugā Pōpei in Aphricā cū Scipione Pōpei socero nauigauit:ut uires attritas repararet : sed cū post mortē Pōpei Cæsarē in Aphrica uictorē cognouit:ne in illius potestatē ueniret:aut ne illius uultū aspiceret:apud uticā.xlviii.suæ ætatis anno cōstāti pectore:ut pfectū stoicū decebat:mortem sibi cōsciuit: qua audita Cæsar uicē suā & illius doluit:q̄ tantū uirū amisisset.uoluisset.n.Cæsar pro sua clementia Romæ seruare Catonē.Vnde dixit:Inuideo morti Catonis:quoniā ipse gloriæ inuidit meæ. Atqui.certe fuissent iure rephensi alii romani qui illic erāt:si se iterfecissent:quoniā nō seruassent decoꝝ:cū uita eoꝝ esset facilior seueritate Catonis & grauitate. Cæteris.qui nō habebāt tantā grauitatē.Vnde poterāt cū decoro tradere se Cæsari. M.Cato nō poterat:ut cōcedamus hoc Ciceroni ,ppenso in laudē Catonis magni īprimis & præclari ciuis.& in stoicorū disciplina pfectissimi.
Seneca Seneca etiā stoicæ ,pfessionis & ipse laudat mortē Catonis dicēs:Catoni suā fœlicitatem cōtigisse cōsensus hominū fatebit.Et alibi:Ille uir magnus ē q̄ mortē sibi nō iīsū impauit:sed īuenit. Lenior.nō ita grauis:ut erat uita Catōis:& mores nō erāt ita seueri:sed faciliores & cōtra decoꝝ fecissēt:si se iteremissent.Lenis.n.natura & facilis id nō patit:nec cū decoro pstare pōt. Catōi q̄ dictus ē postea uticēsis : & hic est Cato iunior ad differētiā Catonis senioris:q̄ scripsit origīes:& utriusq; uitā lrīs mādauit Plutarchus. Cato senior Tusculanus fuit.Romani(auctore Plutarcho)eū in quo multarū rerū usus ac experiētia eēt:Catonē nomiābant.Cato senior moriēs hoc disticho notatus ē.Portius hic mordax:glaucis subrufus ocellis.Interiens herebo sedes nō cōperit ullas.Ab hoc Catone iunior Cato:de quo hic agit:originē habebat:cuius seriē litteris mādauit Gellius in noctibus atticis.Cato enī senior auctore Plutarcho Soloniū reliqt nepotē suū ex filio Catone defuncto.Solonius cū eēt iperator mortē obiuit:eius filius Marchus cōsularē dignitatē administrauit:& Catonis uticensis auus fuit. Cōstātia.pseuerātia in ipsa uirtute. In orōne ,p.L.Murena sic Catonē alloqt. Finxit ēt te ipsa natura ad honestatē:grauitatē:tēperātiā:magnitudinē animi:iustitiā ad oīs deniq; uirtutes magnū hominē & excelsum. Quā multa passus est Vlysses.affert exēplū de externis:in q̄bus fuit sūma moꝝ dissimilitudo.Nā Vlysses dissimulādo multa passus est:ut id qd cogitabat pficeret quod nō fecisset Aiax thelamonius uir animi cōcitati & magni sine aliqua simulatiōe aut dissimulatiōe. Quā multa.plurimas calamitates ptulit forti aīo. Diuturno er.quoniā errauit p decē ānos post euersū iliū:& mulieribus aliq̄n seruiuit. Si Circē & Calypso.

fecto magis q̄ æq̄bilitas uniuersæ uitæ. tū singulatum actionum: quā conseruare nō possis:si aliorū naturam imiteris: omittas tuā. Vt enim sermōe eo debemus uti, qui notus est nobis:ne ut q̄dā græca uerba inculcantes iure optimo irrideamur:sic in actiones:oēmq; uitā nullam discrepantiam conferre debemus. Atq; hæc differentia naturarū tantā hēt uim ut nonnunq̄ mortē sibi ipse aliquis cōscire debeat. Nō eni alia i causa.M.Cato fuit:alia cæteri:q̄ se i aphrica Cæsari tradiderunt. Atq; cæteris forsitā uitio datū eēt:si se iteremisſent : ,ppterea q̄ eorum uita lenior & mores fuerāt faciliores. Catoni autē cū icredibilē tribuisset natura grauitatē : eāq; ipse ppetua cōstantia roborauisset:sempq; in ,pposito suscepto q; cōsilio pmāsisset : moriēdū potius q̄ tyranni uultus aspiciendus fuit. Quam multa passus est Vlysses in illo errore diuturno : cum & mulieribus:si Circe &

quasi dicat:sũt potius appellãdæ deæ q̃ mulieres.quoniã filiæ numinis dicebant. Circe fuit filia solis.Calypso atlantis:quæ ĩsulã Ogygiã tenuit:ad quã diuertit Vlysses.Sed has psonas Homerus finxit in laudẽ Vlyssis:quẽ pro sapiẽti uiro accepit:qui q̃uis ĩcidat in uoluptatẽ:tamẽ sapientia sæpius euadit : ut de ænea & Didone finxit Virgilius.Voluit Home.oñdere qd præstare posset uir sapiẽtissimus:qualẽ ipse appellat Vlyssem:quẽ naufragũ in alga maris demersum fouet Nausica filia Alcynoi regis Pheacũ : quoniã sapiẽtia ĩ ipsis calamitatibus unicũ est psidiũ:& nõ patit sapientẽ pire.Vnde Arist.dicebat : eruditionẽ ĩter pspera eẽ ornamẽtũ.ĩter aduersa re- Aristote

Calypso mulieres appellandæ sũt:ĩseruiet:& in omni sermone oĩbus affabilẽ se esse uellet:domi uero: & contumelias seruorũ ancillarũq; pertulit:ut ad id aliquando quod cupiebat pueniret. At Aiax quo animo traditur milies oppetere mortem : q̃ illa perpeti ab alio maluisset. Quæ cõtemplãtes expẽdere oportebit:quid qsque habeat sui:eaq; moderari:nec uelle expiri:q̃ se aliena dedeceant. Id eni maxime quẽq; decet:quod est cuiusq; suũ maxime.Suũ igit' quisq; noscat ingeniũ acrẽque se & uitiorum & bonorũ suorũ iudicem præbeat: ne scænici plus q̃ nos uideantur habere prudentiæ. Illi enim nõ optimas:sed sibi accommodatissimas fabulas eligunt. Qui enim uoce freti sunt : epigonos medeamque. qui gestu menalippam clitẽnestram. Semper

fugiũ.Et Bias filio in ægyptũ pficiscenti roganti q; patrẽ:qdnã agẽdo maxime sibi gratũ faceret:si uiaticũ inquit ad senectutẽ cõpares. Virtutẽ nimirũ ĩtelligẽs. Domi uero.postq̃ reuersus est domũ dissimulato habitu.nõ enĩ agnoscebat:cũ esset in habitu mẽdici. Vnde passus est cõtumelias ab ancillis & seruis eum nõ agnoscẽtibus:quod nõ fecisset Aiax. Vt ad id quod cupiebat.ĩterfirere pcos Penelopes uxoris suæ pudicissimæ. Venerũt ut canit Home.in odyssea:Ithacã fannit Zacynthii.dulichii nobiles uiri petẽtes uxorẽ Penelopẽ.dicẽtes mortuũ eẽ iã Vlyssem:ĩter quos erant nõnulli Ithacẽses.procoꝝ noĩa fuerũt Demoptholemus:Antinous:Amphimonius:Agelaus:Elatus:Euriades:Pisandrus:Texipus:Polybus:Demastarides : Thenorides: Eurimachus filius Polybi:Amphimedũ:Eurydamas.Vlysses domũ reuersus oĩs procos pdidit auxilio Thelemachi & heumei subulci:& alios sagittis:alios ense confecit. Quo

aĩo q̃ forti & excelso sine aliq̃ dissimulatiõe.ita enĩ illius ferebat natura. Milies oppetere. milies noluisset mori:q̃ illa pati:q̃ passus est Vlysses. Quæ. diuersas naturas & dissimilia ingenia cõsiderãtes. Expẽdere. aio põderare:& ĩtueri diligẽtius.Iuuena.Expẽdi hãnibalẽ. Quid habeat sui.quæ sit sua natura: & ad quid aptus sit: ut in eo seruet decoꝝ. Eaq; moderari.cũ mõ mẽsuraq; tractare:ne modũ excedẽtes perdamus decoꝝ. Vnde nõ mõ illa quæ naturæ nostræ apta nõ sunt moderatiõe adhibita tractare debemus:sed etiã quæ nostra sũt : ut ne quid nimis. Vt si qs eẽt optimus musicus:& ad id natura aptissimus:tamẽ eẽt nimius & pfusus in cãtu:modũque excederet pfecto decoꝝ nõ seruaret. Aliena.accõmodata naturis alioꝝ. Id enĩ decet. id põt rũ decoro pstate:quod naturæ suæ cõuenit. Quod est suũ. pptiũ.i.tũc quisq; seruat decorũ cũ ea facit:ad q̃ natura est aptus. Suum igitur. rũ hoc ita sit:ut id maxime deceat: quod est cuiusq; suum propriũ quisq; ingenium cognoscat suum & naturam:qua dure postea operetur:si uult seruare decorũ.Vnde delphicum illud epigrãma monebat : ut se quisq; cognosceret. Socrates apud Platonẽ in eo dialogo : qui primus Alcibiades de uita homi- Socrates
nis inscribitur:sic ait:Seipsum cognoscere prudentiã esse concedimus.si autem nec nosipsi cognosceremus:nec prudentes essemus:possemus ne nostra siue bona siue mala cognosrere:& si nostra ignorauerimus:nec ea quæ modorum sunt ĩtelligemus. Acrem.subtilem:acutum atq; diligentem. Bonorum.'quæ a natura sibi tributa sunt:& cognoscat etiam sua uitia:ut bonis quæ insunt utatur:reiciatq; contraria. Nec scænici. Histriones & mimi qui uersantur ĩ scæna:& agunt fabulas subeuntes aliorum personas cum decoro : qui tamen sunt uilissimi hoĩes.Plato in.vii.de legi.loq̃ns de histrionibus sic pcipit.huius gr̃a cognosrẽda sunt ne pp ignorantiã Plato
ridiculũ aliquod agat aut dicat cũ minime oporteat.Seruũ igit & pegrini precio conducti talia imitent. studiũ uero nullũ adhibeat:nec adeo liber sit ciuis seu uir seu mulier q discere ipa cernat.sed noua semp de his appeat imitatio.atq; ad risum spectãtes ludi q comoediæ uocabulo appellant rõne ac lege dispositi sint. & de tragoedis sic ait. Nolite credere facile nobis admitti ut scænas in foro cõstituatis:& clamosos cõducatis histriones:q altius q̃ nos exclamẽt atq; ita ad liberos nr̃os:ad uxores:ad turbã oẽm de eisdem rebus eadẽq; nos sed cõttaria sæpe conicionemini.ĩsaniemus enĩ & nos & oĩno ciuitas oĩs: si ante q̃ magr̃atus uiderint q̃ cõposuistis.& dicenda ad populũ iudicauerint admitteremini.Nũc igitur o uiri molliũ musarũ alumni istos cantus ueros cũ nostris apud principes cõparabimus.& sic quæ dicunt eadẽ aut meliora nostris uidebunt choꝝ uobis dabimus. Illi enim.rõ quare scænici sunt prodẽtes.ut seruẽt decorũ:quoniã eligunt fabulas nõ optimas:sed accõmodatas ad ipsorũ naturã. Epigonos.tragoediã:epigoni enĩ tragoedia ẽ euripidis de thebarũ expugnatiõe direptioneq; & expulsione ciuiũ:in qua re solet esse tumultus & clamor.ita ĩscripra pter epigonos populos: qui:ut Strabo testatur:eiecerũt Thebanos : & ĩ Tiphoseã:quæ est ĩ ora boetiæ:coegerũt fugere:& thebæ captæ ac direptæ sunt. Talis igit tragoedia bona latera & magnam uocẽ requirebat:ut clamores hostiũ thebanorũq; & trepidatio in ipsa urbis captiuitate & direptione repsentarent.Tragoediã etiã de Medæa scripsit Euripides. Qui gestu fræti sunt.quoniam in menalippa & clitemnestra tragoedis requirebat gestus.ut utraq; mulier bene referri posset. Menalippa.n.prægnans ad Metabũ deportata est.& in uinculis pepit Beotũ filium. Vnde opus erat hoc gestu effingere.Assius poeta Menalippam tragoediam scripsit. cuius est hic uersiculus beotũ speciosa menalippa in diũ regia peperit.Nã aliqui putant delatam fuisse ad diuũ.Euripides scripsit de Clitẽnestra tragoediam uxore Agamẽnonis:quã ĩterfecit Orestes filius in ultionem patris.& ipa Clitẽnestra arrepta securi Agamẽnonẽ inter

epulas iterfecit.qđ gestu decoro effingendũ erat.& id præstat is solũ qui gestu ualet. Rutilius. scœnicus fuit
ætate Cice.& Esopus. Antiopã.tragœdiã de Antiopa filia Nictei & uxore Lyci regis Thebanoꝶ: a quo repu/
Persius diata in maximis fuit calamitatibus: Vnde dicit Persius: Sũt quos uerucosa moret̃ Antiopa.ętũnis cor luctifica/
bile fulcta. Inde cũ erraret p siluas a Ioue i satyrũ uerso cõpressa ẽ: & pepit. Zeiũ & amphionẽ.q cũ adoleuissent
Lycũ in mris ultionẽ iterfecerunt.& Dyrcen tauro idomito ditrahendã alligarunt. Vnde demutata est in fon/
Papinius tem sui noĩs. Dyrce eni fons est in agro thebano. Papinius in thebaidæ. Cũ fluxit in subitos regina lacus. Aia/
cem. Tragœdiã de Aiace furente.nã supera/
tus in iudicio: & petitõe armoꝶ ab Vlysse in
furorẽ uersus ẽ: & acceptis loris discurrebat
p siluas: minabat̃ q3 iudicibus: q arma Achil/
lis Vlyssi adiudicassent: & uerberans arbores
& aialia iudices uerberare arbitrabat̃: & sem
per horrenda uoce clamabat. Sed cũ resciuisset
ea q̃ p isaniã fecerat pudore affectus gladio i/
cubuit. opus erat igit̃ magno clamore: ut fu/
rẽtis aiacis clamores referri possent: qđ Eso/
pus tragicus non multum uoce lateribusq3
ualens pstare non poterat: & iõ nõ sæpe Aia/
cem egit. Histrio cuius luxuriosã patiam & fi
lii epotas margaritas uoratasq3 dãnauit an/
tiquitas: Hoc. eligere id ad quod est aptus.

Rutilius: quẽ ego memini antiopam. nõ sæpe Esopus aiacẽ: Ergo histrio hoc uidebit in scæna qđ nõ uidebit sapiens uir in uita. Ad quas igit̃ res aptissimi erimus i his potissimũ elaborabimus. Sin aliquando necessitas nos ad ea detruserit quæ nostri igenii nõ erunt. omnis adhibenda erit cura. meditatio: diligentia: ut eam si nõ decore: at q̃ minime indecore facere possimus. Nec tamen est enitẽdum ut bona quæ nobis data sunt sequamur: q̃ ut uitia fugiamus.

Aliæ psonæ quas aut casus iponit aut iudiciũ nr̃m.

Ac duabus his personis quas supra dixi tertia adiungit̃: quã casus aliquis uel tẽpus iponit. Quarta ẽt quã nobismetipsis iudicio nr̃o accõmodabimus. Nã regna: iperia: nobilitates:

Histrio, qui est homo uilissimus: nitit̃ ta/
men seruare decorũ: quãto magis debet niti
sapiens in tota uita. Cũ romani ludos scæni/
cos primũ celebrare uellẽt: auctore Liuio: lu/
diones ex hetruria euocauerunt: & q3 hister
tusco uerbo ludio uocabat̃: nomẽ histrioni/
Histrio bus inditũ est. Sex. Põpe. ait: Histriones dictos: quoniã primũ ex histria uenerint. Nõ uidebit̃ q.d. multo ma
gis uidere debet: ut id eligat: ad quod est aptus: & nil agat qđ nõ deceat. Potissimũ. maxie: quoniã possumus
etiã elaborare in aliis. Elaborabimus. diligẽter labores nostros cõferemus in his rebus exercẽdis: ad quas eri/
mus aptissimi. sed si aliquãdo necessitas nos ad ea ipulerit: quæ nõ sunt nobis apta: curãdũ erit qđ eius fieri po/
terit: ut quã minime idecore fiat. Detruserit. uim cõpulerit ad ea ad quæ nõ erimus apti. Bona quæ insunt
nobis. natura. i. bonas dispositiones & aptitudines ad res aliq̃s agẽdas. Vitia: quæ etiã ierunt naturaliter ma/
Phũs le. s. inclinationes quas uitare debemus: & contra ipsas niti duce rõne: quæ oĩa emendat cũ sana ẽ. Philosophus
s. ii. ethices sic ait: Cõsiderare oportet: & ad q̃ nos sumus ꝓpẽsiores. Nã alii ad alia sumus natura faciles & ꝓdi/
ues: atq3 nosipsos ad cõtraria oportet retrahere. lõge nãq3 deliquẽdo secedẽtes ad ipsũ tandẽ mediũ accedemus.
Ac duabus his psonis. Enarratis duabus personis: cõmuni. s. & singulis attributa: adiungit tertiã quã
nobis aliquãdo casus imponit: & quartã quæ iudicio nostro sumit̃ ad id. s. agendũ & tractandũ: ad
quod natura inclinamur: & quot erũt sciẽtiæ tot erũt psonæ. Casus aliq̃s. ut illi qui adipiscuntur
magistratus: imperia: honores: diuitias: opes: & ea oĩa quæ sunt in manu fortunæ: quæ debent gu/
bernari secundũ tpis cõditionẽ. aliter eni uiuendũ est in magistratu q̃ in uita priuata. Vnde dicit̃ in
ꝓuerbio: honores mutãt mores. C. accipit hic casum & fortunã idifferenter: sed si ꝓprie loqui uolumus: casus
Fortuna & fortuna maxime differũt. Fortuna eni: ut ingr Aristo. secũdo physicoꝶ: est causa per accidẽs in his quæ p ele/
Casus ctionẽ alicuius gratia fiũt. casus est ex opposito distinctus ab ipsa fortuna: & est uti genus: & diuidit̃ in casũ &
fortunã. Casus est causa per accidẽs in his cõsistẽs: quæ fiũt sine electione: & casus est in natura. fortuna uero in
arte. Natura subit rationẽ casus: & mẽs rõnẽ fortunæ: quãdo agit aliquid p̃ter suã mentẽ & ꝓpositũ. Vnde for/
tuna comitatur mentẽ: quæ est ars & principiũ rerũ efficiendarũ & casus comitatur naturã: & quanto magis
ars in aliquo deficit: tanto magis fortuna eã comitat̃. nã cũ ars est perfectissima: ut nihil ei desit: nõ habet comi
Seneca tem fortunã. Vnde dicit Seneca: Nõ est pars quæ ad effectũ casu uenit: sed Cice. large accipit casum. Lactãtius di
Lactanti⁹ cit: Fortuna est accidẽtiũ rerũ subitus atq3 iopinatus euctus. Tẽpus. temporis cõditio. Nostro iudicio. ali/
qui eni uolũt inuigilare legibus: aliqui philosophiæ: & sic de aliis disciplinis & artibus: quã q̃sq3 sequit̃ & amat.
Nã regna. hoc refert̃ ad illã tertiã personã: quã nobis casus iponit aut tẽpus: & declarat se Cicero ostẽdens qđ
nobilitas intelligat per personam quã nobis casus imponit aut tempus. Imperia. in exercitu. Nobilitas. in genere &
q̃drupli/ natalibus. Nobilitas: ut uult plato habet quattuor species. Qui cleris iustisq3 maioribus orti sunt: hi ꝑfecto no/
citer biles habentur. Quorum item parentes fuerunt principes ac potentes: hi nobiles sunt & deducũtur. Tertio lo
co dicuntur nobiles: quorũ maiores fama celebres sint & opinione: quã ex rebus gestis & uictoriis reportarunt.
Quartũ est nobilitatis genus: idq3 præstantissimũ: cum quis per se animi integritate: & magnitudine excellit.
Plato hic profecto inquit Plato uere appellatur nobilis: cui non aliena sed sua uirtus ad nobilitatem opituletur. Facili
Facilitas tas etiam: ut uult Plato. habet quinq3 partes. Prima est bene consulere. Secunda frui bona ualitudine. Tertia re/
quintu/ bus gerendis fortunatum esse. Quarta apud homines gloria clarere. Quinta ad omnes usus humanitatis afflu
pliciter ere: primũ ex eruditione multarũq3 rerũ peritia & experimento contingit. Secundũ ex membris corporis bene
ualentibus atq3 sensibus. Tertium si ita gerit quod intendit: ut decet sapientẽ & strenuũ uirum. Quartum ex
opinione bonitatis. Quintũ ex affluentia rerũ: ut liberales esse possimus. Cui hæc adsunt fœlix beatusq3 habet̃.

Honores, magistratus: in ipsa repu. Diuitiæ, ad necessitatē. Opes, ad cultū & magnificentiā. Et q̄ sunt his cōtraria, ut amissio regni: iperii: honoris: diuitiarū: opū. aliter eni decet uiuere regē cū regno potit: q̄ cū illud amisit: & aliter cū quis fungit publicis muneribus q̄ cū uiuit priuatus. & aliter cū est diues & opulentus: q̄ cū te merītate fortunæ defectus est: quoniā si ea aggrederet q̄ prius faciebat nō seruaret decoꝝ. Ergo talia debēt gubernari tpibus. i. secūdū tpis cōditionē. Sita in casu, posita in manu fortunæ: quoniā possūt admitti: & bona fortunæ sunt: ut dictū est: oīa quæ habent extra aīum & corpus. Vnde decorū seruādū est quōcūq; sese fortuna habuerit. Ipsa aūt, hoc refert ad quartā psonā: quā nobis iudicio nostro imponimus.

honores: diuitiæ: opes: eaq; quæ sūt his cōtraria in casu sita tpibus gubernant. Ipsi autē quā psonā gerere uelimus a nrā uolūtate pficiscit. Itaq; se alii ad philosophiam alii ad ius ciuile: alii ad eloquētiā applicāt: ipsarūque uirtutū in alia alius mauult excellere. Q orū uero patres aut maiores in aliq̄ gloria præstiterūt: eorū plæriq; in hoc genere laudis studēt excellere, ut Q u. Mutius P. filius in iure ciuili. Pauli filius aphricanus in re militari. Q uidā aūt ad eas laudes q̄s a p̄ribus acceperūt addūt aliquā suā: ut hic idē aphricanus eloquentia cumulauit bellicā gloriā. Q uod idē fecit Thimotheus Cononis filius: q cū belli laude nō inferior fuisset q̄ pater ad eā laudē doctrinæ & īgenii gloriā adiecit. Fit aūt īterdū ut nōnulli omissa imitatione maiorum: suū quoddā institutū cōsequant. Maximeq; in eo plærūq; elaborant: hi qui magna sibi ppōnūt obscuris orti parentibus. Hæc igit oīa cū quærimus qd deceat cōplecti animo & cogitatione debemus.

Cōstituēdū genus uitæ & institutū.

I N primis āt cōstituēdū ē quos nos & quales

Quā psonā, quā qualitatē: & cuius pfessionis esse uelimus. Itaq; se alii, ponit nūc exēpla. Mauult, magis uult, q̄sq; fert ad id qd maxime adamauit: & id cū decoro exercet, unde dicit Pla. li. iii. de rep. Curat id q̄sq; diligentius quod maxime adamauit. Et plæriq; studēt maiores imitari suos: ut fuit ī familia Murioꝝ: quæ ius ciuile q̄si hæreditariū habebat. Maiores, ut auus: abauus: tritauus. Præstiterint, excelluerint in aliquo genere laudis & gloriæ. Plæriq;, maior pars: quoniā nō oēs id agūt. Studēt, dāt operā, curāt nitunt alius præstare in omni genere laudis: quo maiores claruerūt. Qu. Mutius, de iurisconsultis: & Qu. M. dictū est supra. Pauli filius aphricanus, Scipio Aemilianus aphricanus minor clarissimus uir & īperator: atq; filius pauli æmilii bellica laude abūdans. Vicit, n. Perseū macedonū regē: filiusq; fuit illius pauli Aemilii īcliti īperatoris & magnanimi: qui pro patria suæ animæ pdigus in pugna cānēsi fortissime pugnās occubuit: hunc Scipionē pauli filiū maioris aphricani filius imbecillis & ualitudinarius adoptauit: & in bellica gloria patrē paulū imitatus ē & auos suos. Quidā aūt, aliq ingt nō cōtenti laude maiorū suorū, alias adiciunt: ut hic idē aphricanus: qui bellicā gloriā a patre susceptā eloquentia decorauit: & fere semp in manibus habuit Cyri pediā. Idem qd fecit aphricanus, nā Thimotheus: ut scribit æmilius pbus. Cononis filius atheniensis a patre acceptā gloriā multis auxit uirtutibus. fuit. n. disertus: īpiger: laboriosus: rei militaris pitus: nec minus ciuitatis regēdæ. multa huius sunt p̄clare gesta: sed hæc maxime illustria: olinthios: & bizātios bello subegit. Samum cepit. in cuius oppugnatiōe supiori bello athenēses mille & cc. talēta cōsūpserāt. ille sine publica īpēsa populo restituit: ad uersus Cotū bella gessit. ab eoq; mille & cc. talēta p̄dæ noie ī publicū retulit. Cizicū obsidiōe liberauit. Corcyrā sub atheniēsiū ditionē redegit. sociosq; adiūxit epyrotas: claones: oēsq; epyrotici maris accolas: quo facto lacedæmonii diutinā cōtētionē omiserūt. & maris iperiū spōte cōcessecūt atheniēsibus. q̄ uictoria tātū fuit atticis po pulis lætitiæ. ut tū primū aræ paci sint publicæ erectæ. eiq; deæ puluinar īstitutū: cuius laudis mēoria Thimotheo publicæ statua ī foro posita ē: quā p̄retiā ante eū hūerat. sic iuxta eā posita recens filii uéterē pris memoriā renouauit. Conon īperator clarissimus fuit. & priæ studiosus. quo duce atheniēses lacedæmonios uicerunt: & libertatē amissam recupacūt: & initiū resumēdæ potētiæ accepe. Lacedæmonii āt finē potētiæ īposuerūt. bello in peloponnesiaco ad rēp. accessit & ptor pedestribus militibus p̄fuit. & p̄fectus classis mari res magnas gessit: sed postea occupatis athenis a lysandro lacedæmonio ī Asiā pfectus ē & classe īgenti studio cōparata. rediēs ut p̄triæ seruiēn adesset: illāq; assereret nauali p̄lio apud Gnydū lacedæmonios uicit. q̄ uictoria non solū Athenæ. sed etiā cuncta græcia: q̄ sub Lacedæmonioꝝ īperio fuerat: liberata ē. Conon cū pte nauiū ī p̄triam uenit: muros dirutos a Lyxādro utrosq;: & Pyrei Athenarū reficiēdos curauit. & L. talēta: q̄ a Pharnabazo accepat cōciuibus suis donauit. qdā alius Thimotheus musicus ī cōuiuio Alexādrū ad arma excitauit Phrygio cātu. & iterū muta ta modulatiōe ad epulas reduxit. Et Seneca dicit Alexādrū mouisse manū ad arma Cenophanto canēte. Doctrinæ: quoniā doctus atq; disertus. In. iii. de oratore sic scribit. Isocrates īstituit bonis artibus clarissimū uirū Thimotheū Cononis præstātissimi īperatoris filiū sūmū ipsum imparatorē hoīemq; doctissimū. Fit aūt interdū. assertilos q suos maiores nō imitant. Institutū. ppositū & modū uiuēdi omissa imitatiōe maioꝝ. In eo. nouitiæ īstituto. Obscuris parētibus. ignobilibus. i. illi qui nō habēt claros natales. & humili loco nati sunt: nec habent domestica exēpla: quæ imirent. magna: aliq̄ rem magnā: & uitæ īstitutū graue: ut locū aliquē honestum consequant. Hæc igit omnia, concludit Cicero dicens: omnia supradicta confiderare & complecti animo debemus: ut iudicare possimus quid deceat.

I N primis autē. Ante oīa cōstituere & certo cōsilio deliberare: cuius pfessionis esse uelimus. & ponere nobis aliquem finē: ut ad illum oēs actiones nostræ dirigant. Sed difficillimū est adolescentibus

Plato

Thimotheus

Conon

Seneca

optimũ genus uitæ & finẽ sibi ponere:quoniã illa ætas prudẽtia uacat:quæ finẽ bonũ constituit: & nõ possunt
de rebus iudicare & constituere:qd potissimũ agendũ sit.unde oportet ipos pueros & adolescẽtes subiici rõni.i.
parere illis q prudẽtiã hñt:& ab illis ad honestũ uitæ istitutũ dirigi:q rerũ habẽt expientiã. In quo genere ui
tæ:actiua an cõtẽplatiua:priuata an publica:aut qd potissimũ exercere uelimus:duce natura. Quæ delibera
tio.i.deliberare & eligere quos & quales uelimus eẽ & i quo genere uitæ difficillimũ ẽ. Ineunte.n. rõ qre hæc
deliberatio plurimũ hẽt difficultatis.dicimus ꝓprie in eo rõnẽ:fœdus:societatẽ:bellũ:uiã & similia: & initia di
cunt pricipia rei maioris.Vnde dicimus:in
eunte uere:ætate.i rebus mĩoribus dicimus i
cipiẽte:ut icipiẽte die:conuiuio:nocte:hora.
inimus grãm: cõcilitamus aũt amorẽ: laudẽ:
famã honores. Ineũte.i primis ãnis adole
scẽtiæ q icipit.xiiii.ãno & tunc pueri nobiles
apd Romãos deponẽtes ꝑtextã sumebãt uiri
Träglus lẽ togã:& i forũ deducebant.Id dicit Trangl
lus i augusto ut suo quẽq tyrocinio deduce
Seneca ret i foꝝ.Et Seneca dicit.Tenes memoria qd
gaudiũ senseris:cũ ꝑtexta posita sumpsisti ui
rilem togam:& in forum deductus es.

esse uelimus:& in quo genere uitæ quæ deliberatio est omnium difficillima.Ineunte enĩ adolescẽtia:cui inest maxima imbecillitas cõsilii:tunc hic sibi quisq genus ætatis degendæ constituit:qd maxime adamauit:itaq ante implicatur aliquo certo genere cursuque uiuẽdi q potuit.qd optimũ esset iudicare. Nanque herculẽ ꝓdicus dicit ut ẽ apd Xenophõtẽ.cũ primũ pubesceret

Maxima imbecillitas consilii:quoniam non habet prudẽtiam:nec po
test sibiipsi consulere:qd optimum sit:& tunc implicatur in aliquo genere uitæ:quod placet: & pœna uigente i
pso ratione dãnatur. Opus est igitur consilio prudentum.uoluptas enim:quæ propter calorem in iuuenibus
uiget maxime non sinit eos:qd optimum est iudicare:sed affectu trahuntur:unde difficile est modum seruare.
Cõsiliũ,ut iqt Fabius:ẽ rõ qdã alte petita:& plærũq plura ꝑpẽdẽs & põderãs:habẽs in se & iuẽtionẽ & iudica
tionẽ.Ingeniũ est habitus celer inuẽtor officii. Imbecillitas.debilitas: quoniã rõ nõ ẽ ꝑfecta: & adolescẽtiũ ætas
ꝓna est ad peccãdũ:ac nisi maiorũ exẽplis auctoritateq cõtineat:facile semp in deteriora ꝓlabit:& adolescẽtia
libidinibus æstuat:ætas media iactat ambitione:senectus cupiditate auaritiaq cõsumit. Degẽdæ.uiuẽdæ &
tenẽdæ. Maxie.ante oĩa. Itaq.hoc seqtur ex supradictis. Nãq herculẽ.ꝓdicus dicit:Occurrit tacitæ obie
ctioni:potuisset.n.obiici:dictũ est a te Ci.supiorẽ deliberationẽ oĩum eẽ difficillimã pp ibecillitatẽ cõsilii:at her
cules cũ primũ pubesceret:exiuit in solitudinẽ:& cũ uiã uirtutis & uoluptatis cerneret:quis in illa ætate eẽt ibe
cillitas cõsilii:tamẽ elegit uiã uirtutis:sic possunt & alii facere.Dicit Cic.hoc potuisse herculi contingere nato ex
Virgili. Ioue:nobis aũt nõ sic accidit.Vnde dicit Vir.Pauci quos æquus amauit Iuppiter:aut ardẽs euexit ad æthera uir
Prodicus tus.Diis geniti potuere.Nãq certe ꝓdicus ex Chio isula fuit Rhetor & Eurypidis ꝑceptor in rhetoricis. Fabi
Fabius us ait lib.viii.Sed formas quoq fingimus sæpe ut famã Virgilius:ut uoluptatẽ & uirtutẽ quẽadmodũ a Xeno
Basilius phonte tradit Prodicus:ut mortẽ ac uitã: quas cõtẽdẽtes in satyra tradit Ennius.Basilius ait: hæc eadẽ ferea ꝓ
dico sophista quodã in loco suoꝝ libroꝝ de uirtute ac uitio sapiẽtissime scripta sunt.sic.n.ait ut narrat Socra
tes apud Xenophõtẽ in cõmẽtariis lib.ii.disputãs cũ Aristippo : Herculẽ adolescentẽ diu secũ multũq dubitas
se:utrã uiã caperet:cũ duas cerneret:unã uoluptatis : alterã uirtutis.Inter ambigẽdũ duas accessisse matronas:uir
tutẽ & uoluptatẽ:qrũ altera.i.uoluptas accuratissime ornata erat:& oẽs delitias post se trahebat respectãs aliquã
do cũ fastu : q oĩa ostẽtãs:& multo ẽt plura pollicẽs secũ trahere Herculẽ tẽtauit. Altera aspa & dura seueregi
tuẽs ecõtra:hæc uerba dixit.Nõ polliceor aliquã uoluptatẽ:nec qetẽ : sed laborẽ:pericula:sudores ifinitos terra
Hesio. mariq toleratãdos:horũ præmiũ erit te deũ fieri:hanc demũ Hercules est sequutus.Hesiodus dixit: illũ eẽ opti
mũ qui p seipsum:quæ agẽda sũt certa rõne uidet & cõstituit. Secũdo aũt gradu:q aliorũ cõsilia sequeret. Qui
uero ad neutrũ hoꝝ aptus eẽ:eũ penitus inutilẽ eẽ.Idẽ Hesio.dixit. Aspetã primo & pene inuiã & sudoris cõti
nuũ:& laborũ plenã esse uiã:q ad uirtutẽ ducit:ideq monuit ne laboribus uicti ante finẽ desisteremus. Quãob
rem nec cuiusuis ẽ illã ꝓpter difficultatẽ capessere:nec capessenti facile ad cacumẽ euadere:sed ubi id supaueris
ex eius fastigio uidere licet:ut uia illa amœna sit & pulchra:utq expedita:& facilis & longe iucũdior : q altera q
ad uitia ducit.altũ quiddã est uirtutis inquit Seneca: excelsum & regale:inuictũ infatigabile.Voluptas humile:
seruile:ibecillũ:caducũ:cuius statio & domiciliũ fornices & popinæ sunt.Virtutẽ in tẽplo iuenies: in foro:in cu
ria ꝓ muris stantẽ puluerulẽtã: callosas habẽtẽ manus:uoluptatẽ latẽtẽ:sæpius ac tenebras captãtẽ: circa balnea
Plato ac sudatoria:ac loca ædilẽ metuẽtia:mollẽ & eneruẽ:p extremas ꝓfecto difficultates (inqt Plato) generosa natu
ra solet in altũ emergere:& magis ꝓfusa res copia q summa iopia bonis ingentis nocere cõsueuit. Fœlix qppe est
necessitas:quæ cogit ad bonũ. Pictacus dicebat arduũ eẽ bonũ existere.& Arist.dicebat:studioꝝ liberaliũ ama
xenophõ tas esse radices:fructus aũt dulces. Vt est apud Xenophõtẽ. xenophon Socratis discipulus fuit:adeo eloquẽs:
ut musa attica diceret: finxit ꝓdicus uoluptatẽ & uirtutẽ apparuisse Herculi:qui spreta uoluptate uirtutẽ secu
tus est:quæ in ardua tẽdit : & hoĩem laboribus atq angustiis exponit magna ꝓposita mercede:gloria.s.& hu
mana fœlicitate:huius fictiõis meminit Xenophon in eo ope:qd latine cõmẽtaria possumus appellare: siue de
dictis & factis socratis memoratu dignis.Inducit socratẽ narrantẽ hæc de Hercule: quod legerat apud ꝓdicũ:
qui hæc sapienter finxerat in eo libro:quẽ de Hercule cõposuit.ordo est.ꝓdicus dicit herculẽ exisse in solitudi
nẽ:ut est apud Xenophõtẽ.nõ legerat Cice.opus ꝓdici:sed apud Xenophõtẽ ea quæ ille finxerat.Verba socratis
apud Xenophõtem hæc sunt. Nonne sapiens ꝓdicus in illo quod de Hercule cõposuit opere:similiter disputat
de uirtute:quã dicit fuisse ornatã corpus mũditia,oculos uerecundia.effigiẽ autem totam castitate:alba ueste i
dutam prodici sophistę meminit Pla. in hippia & in prothagora. Cũ primũ pubesceret. cũ peruenisset ad pu
bertatem.i.cũ cœpisset emittere primã lanuginẽ faciei:pubertas in masculis post.xiiii.annũ completũ ilico in
tiũ accipit ex Iustiniani istitutiõe:fœminæ post.xii.annũ cõpletũ uiri potẽtes sunt.Mares icipiũt pubescere ingt

Aristo.in historia aialiũ peracto anno bis septimo fœminis etiã per id tempus exurgũt ubera : & quæ mẽstrua Aristote.
uocant erũpũt:& ad usum rei ueneræ maxime incitant. Quod tẽpus.in prima pubertate.Datũ.cõcessum ẽ ut qsq; uiã eligat:quã ĩgrediat.i.uitæ ĩstitutũ. Diu.quãrũ ad tẽpus. Multũ.ad cõsiderationẽ:hoc idẽ de Scipione fingit Syllius:ad quẽ sedẽtẽ domi sub lauro:& aĩo bella meditantẽ:dicit accessisse uirtutẽ & uoluptatẽ:& tandẽ uirtutẽ psuasisse Scipioni uoluptatẽ esse spnẽdã. Hoc.diu & multũ cogitare utrã uiã melius esset ĩgredi : potuit cõtigere Herculi Iouis filio:nobis aũt minime. Potuit fortasse.quoniã hoc ẽ fabulosum:& ĩõ dicit

quod tẽpus a natura ad deligẽdũ:quã quisq; uiã uiuendi sit ingressurus:datũ est exisse in solitudinẽ:atq; ibi sedentẽ diu secũ multũq; dubitasse : cũ duas cerneret uias:unã uoluptatis:alterã uirtutis:utrã ĩgredi melius esset.Hoc Herculi Iouis satu edito potuit fortasse cõtigere: nobis idẽ qui imitamur quos cuiq; uisum est ad eorũ studia:institutaq; impellimur.Plærũq; aũt parentũ præceptis ibuti: ad eorũ cõsuetudinẽ. morẽq; deducimur. Alii multitudinis iudicio feruntur quæq; maiori parti pulcherrima uident ea maxime exoptant.Nonnulli tamẽ siue fœlicitate q̃dã siue bonitate naturæ : siue parẽtũ disciplĩa: rectã uitæ sequuti sũt uiã.illud aũt maxime rarũ genus eorũ : qui aut excellẽte ĩgenii magnitudine : aut præclara eruditione atq; doctrina : aut utraq; re ornati spatiũ delibetandi habuerũt:quẽ potissimũ uitæ cursũ seq uellẽt: in qua deliberatione ad suã quisq; naturam cõsiliũ est omne reuocandũ. Nam cũ in oĩbus quæ agunt ex eo quomodo qsq; natus ẽ:ut supra dictum est : quid deceat exquiribus:tũ in tota uita constituenda : multo est rei cura maior adhibenda: ut

fortasse:Sed esto q; fuerit: tamẽ aliis hoc nõ ẽ facile ĩ illa ætate:quæ nõ tantũ roboris ĩgenii & cõsilii habet: ut deliberet & eligat certa rõne.illa.n.ætas libidinibus & affectibus obnoxia est. Herculi uero potuit concedi a numie:cuius filius habebat.potuit ẽt cõtigere illi cũ eẽt rõne subnixus:& ad magna q̃dã & ardua natus : qđ aliis asseq nõ ẽ facile.uoluptate eni q̃ est malorũ esca facile corrũpimur.Iouis satu ædito:nato ex semine Iouis : quoniã filius fuit Iouis & Alcmenæ.Vnde inqt:Diuina q̃dã cã fuit:ut Hercules id uitæ ĩstitutũ eligeret:nõ beneficiũ naturæ. Quos cuiq; uisumẽ.sine discursu rõnis:ut eligat qs potissimũ imitãdus sit:quoniã ĩ ea ætate id qđ maxime placet seqmur. at ille debebat imitari Iouẽ supmũ. Impellimur.deducimur appetitu. Ad studia:uolũtates & exercitationes. Instituta.mores & uitã quã sibi ĩstituerũt. Plærũq; ãt.ponit uaria studia & imitatiões.Plærũq;:sæpius. Imbuti.ĩstructi.ĩbuere.ppriẽ est dare primũ saporẽ. Horat.Quo Hora.
semel ẽ ĩbuta recẽs seruabit odorẽ.Testa diu.filii ibuunt a parẽtibus & bonis & malis moribus.discãt.igt Pla.in.iii.de rep. imitari q̃ cõueniẽtia illis fuerit. Viriles.i.ĩ ẽpatos:pios:liberos:& huiusmodi reliquos q̃ natura liberis ĩdigna sũt omittãt:nec qcq̃ idecorũ assuescat imitari:ne ex hac imitatiõe psimiles illis aliqñ fiãt.Nã hmõi imitatiões:si a pueritia serperẽt lõgius ad mores naturãq; trãsiret rẽt. Nõ igr̃ cõcedemus iqt eos q nobis curæ sũt:& uiros bonos eẽ cupim⁹:mulierẽ imitari:siue iuuenẽ siue senẽ : aut cõuitia i uirũ ĩgerẽtẽ: aut deũ criminãtẽ iactabũdũ plurimũ:ac se fœlicẽ pdicãtẽ: aut ĩ fœlicitatib⁹:gẽtib⁹:eiulatibus depssã. multoq; min⁹ ægrotãtẽ pturiẽtẽ:amãtẽue. Multitudĩs populi.& id sequũt:q; ipita multitudo iudicat. Maiori pti.quoniã pauci sũt:q uirtutis splẽdorẽ agnoscãt:& ea plærũq; iudicãt pulcherrĩa.q̃ nõ sũt. Vñ phia paucis iudicib⁹ cõtẽta ẽ. Nõnulli tñ.quis iqt difficile sit ĩ ea ætate hõestũ uitæ ĩstitutũ eliger̃. & nõnulli ferãt iudicio ipitæ multitudinis:tamẽ nõnulli sequuti sũt rectã uiã uiuẽdi:aut bõitate naturæ:aut disciplĩa tradita a parẽtibus. Ad hoc agẽdũ multũ ualet natura: cõsuetudo ẽt:& doctrĩa.Optĩa.n.dispositio naturæ multũ cõfert: & uere fortũatus ille est:q a natura ad oĩs bonas artes ĩstituit:parua.n.dispositio nõ facile amittit doctrinã:q̃ animus extollit. Vnde dicebat Aristo.aspectũ a cõtinẽti aere lumen accipe:aĩum uero a disciplinis liberalibus. Cõsuetudo requirit Aristote.
bonã educationẽ:quoniam multũ interest:sic uel non sic a teneris cõsuescere & uirtus morũ posita est in cõsuetudine.Certe non parũ habet utilitatis consuetudo quædam & familiaritas uirtutũ mẽtibus iuuenũ aĩsq; ifusa:cũ maxime soleãt ihærere & pene idelebilia eẽ:q̃ i tenera ætate discunt : ppter annorũ mollitiẽ pfunde ĩsita.unde Eonidas pedago.qbusdã uitiis ĩbuit Alexãdrũ:q̃ semel affixa semp ĩhæserũt.Opus ẽ igr̃ bona dispositõe naturæ:optima educatõe & doctria:q̃ sine moribus nihil ualet:imo gladius ĩ manu furiosi. Illud autẽ.dicit Ci.Rarũ eẽ genus eorũ hoium:qui pditi magnitudie ai & ĩgenio atq; eruditõe habuerũt spatiũ deliberãdi. Illđ est rarũ.pauci admodũ possunt repiri. Præclara.optia & laudabili. Aut utraq; re.ĩgenio & doctria.Spaciũ deliberãdi:q potuerũt delibetare & eligere genus uitæ:qđ seqref. Potissimũ.maxĩe & ĩ primis. Quẽ cursũ uitæ.qđ genus uitæ degẽdæ:& cõstituere finẽ:ad quẽ tendẽtes qescerẽt:sed raro hoc accidit:ut idẽ pditus sit magnitudie ĩgenii:aut ornatus doctrĩa:& hẽat spaciũ deliberãdi:quoniã solet tẽpus ante præterire q̃ id fieri cõtingat.aliquibus tamẽ datũ ẽ. In qua deliberatõe.præcipit qđ agẽdũ sit in ipsa deliberatõe:ut.s.qsq; accõmodet cõsiliũ ad suã naturã:& id genus uiuẽdi deligat qđ ipsius natura nõ respuit. Omne cõsiliũ.oĩs deliberatõis rõ.

Reuocandũ.accõmodandũ:id deliberandum est quod natura uidet appetere.quisq; enim id genus uitæ debet eligere:ad qđ est aptus natura. Nã cũ.rõ quare consilium reuocãdũ ẽ ad ipsam naturã. quoniã in oibusq̃ agunt ab ipsa natura decorũ quærit.& eo mõ:quo qs natus est. Ex eo.quo mõ quisq; natus est secũdũ suam ppriã naturã. Quid deceat.quid cõueniat cuiusq; naturæ & moribus natura insitis. Quæ agunt.in singulis actionibus. Tum in tota uita.si inquit in singulis actiõibus naturã imitamur:ut seruet decorũ:multo magis in cõstituendo genere uitæ debemus naturã sequi ut uitæ institutũ naturæ conueniat. Multo maior cura.diligẽtius cõsiderãdũ ẽ:cũ uolumus instituere uitam:q̃ in singulis actiõibus. Vt uita cõstituẽda.cũ uolumus

cōstate in uitæ ꝑpetuitate possimus nobismetipsis: nec in ullo officio claudicare: Ad hāc aūt rōnē quoniā maximā uim natura habet: fortuna ꝓximā: utriusq; oino rōhēnda ē in deligēdo genere uitæ: sed naturæ magis: multo eni & firmior est & cōstantior: ut fortūa nōnunq̄ ipsa mortalis cū imortali natura pugnare uideatur. Quid igiť ad naturæ suæ nō uitiosæ genus cōsiliū uitæ oē cōtulerit: is cōstātiā teneat. Id eni maxie decet: nisi forte se errasse itellexerit i deligēdo generē uitæ. Qđ si acciderit (pōt aūt accidere) faciēda morū istitutorūq; mutatio ē. Eā igiť mutationē si tēpora adiuuabunt facilius cōmodiusq; faciemus. Sin minus sensim erit pedetētimq; facienda: ut amicitias q̄ minus delectent: & minus probentur: magis decere cēsent sapientes sensim dissuere q̄ repente præcidere. Commutatio autem

cōstituere qđ genus uitæ seq̄muť: nā si in singulis actionibus quæriť qđ deceat: multo magis debemus quærere & cōsiderare qđ natura uelit: & ad qđ apta sit. Cōstate: cōstātiā seruare & pseuerare in istituta uita: & nūq̄ a nobisipsis in actōibus discrepare. si aūt nō eligiť genus uitæ accōmodatū ipsi naturæ: opus est ad alia diuertere & mutare ꝓpositū & institutū uitæ: & sic cōstātia nō seruabiť: sed claudicare oportet in ipsis actōibus: cū natura repugnet. In uitæ ꝑpetuitate. i. tota uita. Claudicare: errare. sensus ē: illud genus uitæ debemus eligere: quo duce natura seruemus decorū. Ad hāc aūt rōnē deliberationē, ingr Cic. i. deligēdo genere uitæ debemus hēre rōnē naturæ & fortūæ: sed potissimum naturæ: q̄ stabilis ē. fortūa uero mutabilis & amica temeritati: ut si qs aptus ad musicē sit: & ad illā duce natura iclineť: tamē forte accidet ut phūm hēat cōtubernalē: a quo uideť posse phiam cōmode pcipe: q̄uis ad ipam nō sit aptus: sed oblata fortūa uelit phari: debet potius musicē āplecti ut seruet decorū: quoniā potent mutari fortūa & amitti phūs. natura uero mutari nō pōt: & sic de similib⁹. Si hæc duo cōcurrūt fortūa & natura: optabile ē & sūmo studio enitēdū: ut utriusq; mūeribus fruamur. Ad hāc rōnē. genus uitæ istituēdū. Fortūa. q̄ aliqñ uocat nos ad aliqđ uitæ istitutū: & ut honorib⁹ iseruiamus. Vñ di-

Seneca cit Sene. sibi qsq; dat mores: ministeria casus assignat. Hēnda ē rō. cōsideratio & respectus cū uolumus eligere genus uitæ: quođ sequamur constanter usq; ad finē. Naturæ magis. scilicet habēda est ratio: quoniā potius eā uitā diligere debemus: ad quā sumus apti natura: q̄ illā quæ a fortuna offerť & proponiť.

Firmior. stabilior: quoniā natura nō mutatur: pōt tamē aliqua ex parte detorqueri: sed repetūt ꝓprios quæq; recursus: & ad ingeniū unūquodq; redit suū. Vita uero secūdū naturā instituta stabilior est. Cōstātior. magis pseuerās usq; ad finē. Fortuna morta-

Syllius lis: quæ mutabilis est: & tanq̄ res q̄dā mortalis: quoniā nō durat. Ideo dixit Syllius: Breuis est magni fortuna fauoris: & ipsa natura imortalis est: qppe nō mutať. Quid igiť. cōcludit qđ agēdū sit illi: q omne consiliū ad ꝓpriā naturā accōmodauit: & id genus uitæ elegit: ad quod natura ferebať. Nō uitiosæ. bene dispositæ: quoniā si natura uitiosa est: eniti debemus: ut illā emēdemus rōne: nec uita illa eligēda est: quam ipsa natura uitiosa appetit. esset eni cōtra prudētiā: sed corrigēda: ut de socrate legitur. Nā cū Zophyrus turpia quædā de Socrate per phisonomiā dixisset: & ob id a multis: qui Socra. itegritatē cognoscebant: derideretur: nō errat Zophyrus dixit Socra. huiusmodi eni natura eēm: nisi naturā philosophia supassem. Is teneat cōstātiā. pseueret in instituto uitæ: & sit cōstās usq; ad finē. Cōstātia eni uirtus est quæ pseuerat quoad bonū est id quod sequiť. Si autē quodcunq; fuerit: siue bonū siue malū imitabiť: pertinacia diceť: quoniā ptēdit in eo qđ uitio dandū est. nō debemus igitur esse ptinaces sed cōstantes in instituto uitæ: ut eatenus ꝓgrediamur: quatenus bonū erit in īstituto pmanere. Si aliter euenerit mutatio prudēter faciēda. Id enī maxime decet ut seruet cōstātiā: si uitæ institutū accommodatū est ad naturā nō uitiosam. Et quia in deligēdo genere uitæ aliquādo errať: corrigit id quod concludit dicens. seruet cōstātiā: nisi senserit se errasse in ipsa electiōe: qđ cū accidit: ptinacia uti nō debet: sed institutū mutare: ut si nos ad ius ciuile cōtulimus: & in eo proficere nō possumus aduersante natura: debemus ad alia diuertere in qbus possit seruari q; deceat. Si acciderit ut itelligat se errasse in uita eligenda. Morū mutatio: mutādi sunt mores: & institutū uitæ iam cœptū: & sic præscribit modū seruādæ cōstātiæ in uita degenda. Si tempora. cōditiones tempoꝝ ad hoc institutū uitæ mutādū adiuuabūt: pōt eni accidere ut tēporis cōditio & casus aliquis faueat nobis ad mores mutādos. exēpli gratia philosopharis: sed inepte: dubitas ne uidearis leuis mutare institutū uitæ: accidet patriā calamitatibus urgeri: & ab hostibus uexari: sumenda sunt arma: & uitæ institutū mutādū ē: ad qđ agēdū tēporis cōditio adiuuat. Das operā liberalibus disciplinis alicubi: natura id respuit: moriunť domi parētes & ꝓpinqui: repetenda est patria: & res domestica curāda: mutādaq; uitæ institutio: tēpus & casus id suadēt. Vteris aliquo ualde familiariter; putās bonū uirū esse: si arma cōtra patriā sumpserit: ab instituto uitæ discedas. tēpus qppe id uult. Facilius. q̄tū ad laborē. Cōmodius. ad nostrū cōmodū & usum: sed

Pedetēti si tēporis cōditio nō adiuuabit. Sensim. paulatim q̄tū ad aīum. Pedetētim: ad actionē. Pedetētim diciť q̄si suspenso pede & tēto incedere: quasi paulatim paulatim: ut faciunt cæci: qui ne offendant: pedetētim ambulāt. Proficisciť qs athenas: ut det operā mathematicis: qbus postq̄ auspiciū dederit: cognoscet se ineptū. nō debet ex abrupto illā disciplinā omittere: ne uideať leuis atq; iprudens: sed pedetentim ad alias disciplinas se conferre: si tamē cōditio tēporis suffragareť: ut. s. aliqua necessitate urgente in patriā redire cogať: facilius & cōmodius uitæ istitutū poterit mutare: & ꝓbat a simili. Censent sapiētes: iudicāt docti uiri: in Lælio ait: Cū possunt sæpe uitia amicoꝝ: tū in ipsos amicos: tū in alienos: quorū tamē ad amicos redūdet infamia. tales igiť amicitiæ sunt remissiore usu leuādæ: & ut Catonē dicere audiui: dissuēdæ sūt: nisi q̄dā itolerabilis admodū iniuria exarserit: ut neq; rectū neq; honestū sit: neq; fieri possit: ut nō statim alienatio: disiūctioq; faciēda sit. Magis decere: conuenire uir tuti & uiro graui atq; constanti. Cōmutatio autē. docet quid agendū sit post cōmutationē uitæ.

Genere,qualitate uitæ & ĩstituto in quo nõ poteramus decoꝝ seruare. Bono cõsilio.ne postea iteꝝ relinquamus locũ pœnitẽtiæ. Aliqs ad munera reipu.obeũda se cõtulit:si ad ea nõ est aptus:pedetẽtim se trahere debet:& nõ statim auolare:qđ ẽ hoĩs ĩprudẽtis & q̃si furiosi. Ideo cũ mõ agenda sunt oĩa:& eo cõsilio ut nõ uideamur leues. Sed quoniã paulo ante.corrigit p̃ceptũ illud de parẽtũ imitatiõe:dicitq3 nõ eẽ imitãdos parẽtes in uitiis:sed ĩ bonis moribus & etiã nõ esse imitãdos in eo a quo nr̃a natura abhorret.quoniam seruari nõ poterit decoꝝ. Exceptũ.hoc ĩ primis excipiamus. Deĩde.hæc ẽ altera exceptio. Si natura nõ feret.nõ patietur:&

genere uitæ omni rõne curandũ est; ut id bono cõsilio fecisse uideamur. Sed quoniã paulo ante dictũ ẽ imitãdos eẽ maiores:primũ illud exceptũ sit ne uitia sint imitãda:deĩde si natura non ferret ut q̃dam imitari possit:ut superioris aphricani filius:q hunc Paulo natũ adoptauit ꝓpter ĩfirmitatẽ ualitudinis:nõ tã potuit patri similis eẽ:q̃ ille fuerat sui. Si igit' nõ poterit siue cãs defensitare:siue populũ cõcionibus tenere:siue bella gerere. illa tamẽ p̃stare debebit:quæ erũt ĩ ipsius p̃tãte:iustitiã:fidem:liberalitatẽ:modestiã: tẽperantiam:quo minus ab eo id quod desit requirat'. Optima aũt hæreditas a patribus traditur liberis: omniq3 patrimonio præstantior gloria uirtutis rerũq3 gestarum : cui dedecori eẽ nefas & uitiũ iudicãdũ ẽ. Et quoniã officia nõ eadẽ dispibus ætatibus tribuũt':aliaq3 sũt iuuenũ:alia seniorũ aliqd ẽt de hac distinctiõe dicẽdũ est.

Adolescentis officia.

Est igitur adolescentis maiores natu uereri:ex

aliẽa penitus erit a tali imitatiõe:& affert exẽplũ filii aphricani maioris : qui pp malã ualitudinẽ nõ potuit ĩ rebus bellicis patrẽ imitari:quibus maior aphricanus uel maxime claruit. Hic cũ eẽt ualitudinarius: Scipionẽ filiũ Pauli Aemilii sibi adoptauit:qui cognominatus ẽ aphricanus minor:cuius auus p adoptionem maior dictus ẽ. Vnde Cato apud eundẽ Cice.loquẽs de Carthagine sic Scipionẽ æmilianũ alloq̃t'. Quam palmã ut ĩmortales dii tibi reseruent:ut aui tui reliqas consequare.i. Aphricani maioris : q Carthaginẽ tributariã fecit:quã postea eius nepos p adoptiõem filii euertit:& cineres ĩ Capitoliũ tettulit.& alibi dicit idẽ. Quã fuit ĩbecillis.P. Aphricãi filius: is q i eadoptauit:q̃ tenui aut nulla potius ualitudie:qđ nisi ita fuisset alterũ ille extitisset lumen ciuitatis. Et in Bruto dicit Cice. Ipm Scipionẽ accepimus nõ fuisse infantẽ. filius qdẽ eius is:q minorem hũc Scipionẽ a Paulo adoptauit si corpore ualuisset : in primis habitus eẽt disertus. Hunc paulo natũ. Scipionẽ filiũ Pauli æmilii macedonici. Patri. Aphricano maiori clarissimo Impatori. Fuerat sui. publii Scipio.p̃ris sui:qui cõsul Hãnibali descendenti ex alpibus occurrit:& ad Ticinũ pugnauit:quẽ uulneratũ filius Scipio tũc adolescẽs : qui postea maior Aphricanus appellatus est:humeris ĩ castra rettulit. Hic Scipio:ut dictum est:una cũ fratre Gneo in Hispania occubuit:& duo fulmina belli sunt appellati: huius. P. Scipionis filius fuit Aphricanus maior:Gnei aũt filius fuit Scipio nasica. Aphricanus igit' potuit imitari patrem suũ in laude bellica:se uero filius ualitudinarius imitari nõ potuit:ergo cũ natura nõ patit' elaborãdũ non est:quoniã frustra fit & citra decoꝝ. Si igit'.p̃cipit Cice.qđ illi agẽdũ sit:qui ꝓpter imbecillitatẽ corporis nõ obire põt munera grauiora:& agere causas forẽses:quæ bõa latera & beatã uocẽ reqrũt. Debet inqt hr̃e alias uirtutes:& in ipis adeo clarere:ut id qđ p̃stare nõ põt pp ualitudinẽ:nõ multũ ab eo reqrat'. Defensitare.in iudicio alios sæpe defendere:& tractare genus iudiciale:qđ maximã uim reqrit. Cõcionibus tenere populũ:uersari in genere deliberatiuo:& suasoriis orõnibus uti.& mouere populũ ad quoscũq3 affectus ꝓ salute cõmuni: & sua eloquentia persuadere ea quæ sint e repu.qđ est officiũ uehementis oratoris.& sic duo genera difficiliora accepit iudiciale & deliberatiuũ. Id qđ desit.quod nõ potest præstare. Optima aũt.dicit quid sit optimum: quod relinquit' filiis imitãdũ:a parẽtibus. Gloria inqt ẽ reꝝ gestaꝝ & uirtutis:quã filii bene ĩstituti sustinere & illustrare debẽt. Vnde illi maxime uituperãdi sunt:q uoluptatibus ĩmersi a maioribus suis degenerãt. Interrogatus Plato quæ nã filiis cõparãda:& reliquẽda essent:respondit ea q̃ non grãdinẽ:nõ uim : nõ ipsum denig3 Iouem extimescerẽt. Et suis discipulis dicere solebat:Ocio labores anteponite:ni rubiginem splẽdori p̃stare putatis. Idẽ in epithaphio sicait.ut dictũ ẽ. Gloria parẽtũ est natis clarus magnificusq3 thesaurus.& in.v. de legibus sic scribit. Nemo liberoꝝ grã cumulãdis pecuniis incũbat: ut ditissimos eos relinqt:neq3.n.ipis:neq3 ciuitati id cõducit. filiis nõ auri sed pudoris multum oportet relinquere:diuites aũt ualde simulq3 probos esse impossibile est. dico aũt diuites ut multi existimãt asserẽtes eos esse diuites q pauci e maliis pecunias plurimas possident quas etiã posset malus qsq3 possidere. fieri uero nõ põt ut diuitiis aliqs simul præstet & probitate. Cætera oĩa dicebat Hesiodus nõ magis possidẽtiũ sunt q̃ cuiusq3 ut in talario ludo huc & illuc trãseũtia. sola uirtus & uiuẽti & mortuo stabilis ẽ & firma possessio. Solon dicebat. Nõ pmutabimus cũ uirtute diuitias:quoniam uirtus firma:diuitiæ uero alias alius possidet. Cui.gloriæq3 & splẽdori nominis paterni afferre dedecus. Et quoniam officia:facit transitionem & cuiq3 ætati ꝓpriũ munus assignat. Disparibus. diuersis. Aliquid etiam. ut de aliis rebus disputatũ est. Distinctione.diuisione & diuersitate ætatum.

(marg.: Plato; Hesiodus; Solon)

Est igit' adolescẽtis.describit nũc adolescẽtis officia. Vereri.timere cũ pudore ac reuerẽtia. Arist.li.ii. de re familiari tuẽda sic p̃cipit.duplex ẽ timoris species.una qdẽ ẽ cũ pudore ac uerecũdia q̃ utunt' ad parentes sobrii filii:& cõpositi ciues ad benignos rectores. Altera uero ẽ cũ inimicitia & odio ut serui ad domĩos:& ciuiũ ad tyrãnos. Pla.i.i.de legib' sic ait. Metuimus sæpenũero existimationẽ cũ formidamus ne dicẽdo aut faciẽdo aliqd minus honestũ mali uideamur:quẽ timorẽ nos:imo oẽs ut arbitror timorẽ appellamus. Igit' & legislator & qs alius q ꝓdesse hoĩb' quoquõ possit hũc timorẽ maxĩo honore colat uocetq3

(marg.: Aristote.; Plato)

pudoré: confidentiā uero huius cōtrariā noiet impudétiā: & maximum priuatim & publice malū hoībus arbi
tref. Maiores natu.seniores. hoc in primis obseruauerūt Lacedæmonii ex Lycurgi īstitutis & legibus. Vnde
scribit ī Catone maiore.Lysandrū lacedæmone esse honestissimū domiciliū senectutis:nusq̄.n.tātu tribuit æta
ti: nusq̄ ē senectus honoratior. Et apud romāos in p̄cio erat senectus:& multū erat p̄cedere in.iiii.annis:ut sa y
rus scribit.Pla.in.viii.de legibus sic p̄cipit.Decet aūt iuuenē uerberatū a seniore id ob senectutis reuerētiā patié
ter ferre.sic itaq; sanciamus.Quilibet seniorē & re & uerbo colat: ac si.xx.ānis maiorē q̄si patrē si uir fuerit: aut
matrē si mulier reuereat: atq; adeo omnibus
semp abstineat:qui in ea ætate sunt qd̄ ꝓcrea
re parereq; ipsum potuerit natales deos ueri
rus. Optimos.q̄tū in seipsos.i.uirtute p̄di
tos. Probatissimos ad famā. & sic auctori
tatis plenos. Consilio.hoc refertur ad opti
mos:quoniā optimi uiri bene cōsulūt:cū sint
iustissimi. Auctoritate.hoc referf ad ꝓba
rissimos:quoniā apud ois iam habēt magnā
auctoritatē:q rebus gestis & iustitia clari sunt
& ꝓbati. Nitaf.firmet se:quoniā adolescē
tia lubrica est & plena affectuū.iō facile labif:
unde firmāda ē consilio senū:in qbus ipsi affe
ctus sedati sunt & compositi:& inest recta rō.
Seneca Nulla res igt Sene. magis aīos honesta iduit:
dubiosq; & ī prauū indeclinabiles reuocat ad
rectū:q̄ bonoꝝ uiroꝝ cōuersatio. Ineūtis.
īcipiētis. Inscitia.iprudentia.prudētiā qppe
hr̄e nō pōt:cū nō hēat expiētiā reꝝ. doctrinā
hr̄e poterit:q̄ in igenio cōsistit: sed prudentia
usum reꝝ reqrit:& iō adolesrēs non pōt esse
prudēs.doctus āt esse pōt. Constituēda. di
sponēda & formāda ad uirtutē. Maxīe āt dat
Iuuena. aliud p̄ceptū.Iuuena.etiā dicit. Maxima de
bef puero reuerentia. Hæc ætas adolescē
tia:q̄ libidinibus æstuat. Et Diogenes uidens

hisq; eligere optimos & probatissimos:quorū consilio atq; auctoritate nitaf. Ineuntis.n.ætatis iscitia: senū cōstituenda & regēda prudēna est. Maxie autē hæc ætas a libidinibus arcenda ē:exercēdaq; in labore patientiaq; & aī & corporis:ut eorū & in bellicis & ciuilibus officiis uigeat idustria. Atq; etiā cū relaxare aios & dare se iucunditati uellent caueant intēperantiā:meminerint uerecūdiæ:quod erit facilius:si eiusmodi quoq; rebus maiores natu interesse uelint.

Officia senum.

Senibus aūt labores corpis sunt minuēdi exercitatōes animi etiam augēdæ uidenf: danda uero opera ut & amicos & iuuentutē: & maxime rempu.consilio & prudentia q̄plurimū adiuuent. Nihi autem magis cauendum est senectuti: q̄ ne languori desidiæq; se dedat. Luxuria uero cum oi ætati turpis:tum senectuti fœdissima est. Si autem & libidinum intemperantia accesserit:duplex malum ē

adolescenté effœminari:nō pudet dixit:deterius q̄ naturā ipsam de te ipso statuere.illa.n.te uirū fecit: tu te cogis
Aristo. mulierē fieri.Fit ét ingt Aristo.in.ii.de historia aialū:loquens de pubertate:ut p id tps puellæ custodiri p̄cipue
debeāt.maxime.n.ad usum rei ueneræ icitāf:cū hæc icipiūt: & q̄ admodū puellæ cōcumbunt:libidinosiores:
adolescūt:& mares siue altera parte siue utraq; minus auerit: ꝓpēsiores eodē efficiūf. meatus.n.laxāf:reddūtq;
ad id corpus lubricū & dispositū.& simul uoluptatis p̄teritæ memores desiderio mouēf p̄teritæ cōtrectatiōis.
Plato Post annū ter.vii.ē mulieꝝ ꝓcreatio:ante cōcipiūt qdē:sed ipsecta & exigua pariunt. Plato i.vii.de rep.sic ait.Iu
uenibus cōueniūt multi maximiq; labores Xenophon i.ii.cōmētariorū sic ait. Studiū & patiētia bonaꝝ & ho
Epicar/ nestaꝝ rerū causa sunt. Epicharmus dixit. Dii oia nobis uēdūt laboribus. Nihil eoꝝ q̄ bona & honesta sunt dii
mus hoībus sine labore ac studio p̄stāt. Si uelis corpore ét fortis esse subiciēdū est aio corpus & exercēdū i laboribus
atq; sudoribus. In labore.qd̄ faciebāt iprimis Lacedæmonii:ut labor obduceret callū dolori. In bellicis.quā
tū ad labores corporis. Ciuilibus officiis.ad labores animi. Industria.studiosus labor. Atq; ét.dat p̄ceptū
qd ipsis adolescētibus faciūdū sit:cū laboribus defatigati aium relaxare uoluerit & iocari siue ludere. Verecū
diæ.pudoris q malis conatibus obstat. Cū Diogenes uidisset adolescētulū rubore pfusum pp pudoré dixit:Cō
fide fili:huiusmodi est uirtutis color. Caueāt intēperātiā:q̄ oium maloꝝ rā ē:& corrūpit prudētiā:sine q̄ non
pōt itelligi ulla uirtus. Eiusmodi quoq;.quēadmodū in rebus seriis. Eiusmodi rebus.locis & ad animi re
Plato laxationē cōparatis. Oino ingt Plato i legibus iducēdi sunt seniores:ut sese aliquādo uino exhilarent: quoniam
exhilarari sine molestia itererūt ludis iuuenum & præsentia sua coercebūt eoꝝ lasciuiam. Magna pars peccato
Seneca rum tollif ingt Seneca: si peccatori testis assistit:& oia mala nobis solitudo persuadet.

Senibus aūt. Exeqf alterā partē ꝓpositionis: & ponit officia senū:q debēt abstiere laboribus corporis:
& exercere aium:i mediū cōsulere:& prudētia regere alios.arma.n.senectutis sūt artes exercitatōesq;
uirtutū: debēt senes cōsilio & auctoritate rēp. regere:& iuuenes ad uirtutē formare: & illoꝝ affectib'
modū iponere legibus & istitutis.ingt Cato apud eūdē Ci. Vacat ætas nr̄a muneribus his q̄ possunt
sine uiribus sustieri.Itaq; si nō mō qd possumus:sed nec q̄tū possumus qdē cogimur. Cōsiliis ꝑfecto iuuenū: &
gubernatione respu.labefactatur. senum est hoc munus: operæ preciū erat quondam senarores uidere Roma
nos tātæ auctoritatis:ut Cyneas Pyrrhi legatus: cū Romam uenisset:de pace acturus:& illi senatus datus esset:
rediens ad Pyrrhum:dixerit senatum romanū multoꝝ regum cōsessum sibi uisum esse. Is etiam reipu. ꝓdest
ingt Seneca.q iuuenturem exhortaf:qui in tāta bonoꝝ p̄ceptoꝝ inopia uirtute istruat aios:qui ad pecuniā: lu
xuriāq; cursu uiuētes pēsat ac retrahit. Dāda opa.curandū est ipsis senibus. Lāgori.q̄tū ad aīum & cogita
tionē. Lāgor ē torpor & iertia. Desidiæ pigriciæ:cū diceref Diogeni:Senex es iā a labore cessa. Quid.n.respō
dit:si ī stadio currerē:ad finē oporteret cursum remittere:& nō magis intēdere. Luxuria. quædā supfluitas
in omnibus rebus & maxime ueneteis. Si autē.ponit malū qd̄ sequitur ex senū luxuria: & libidinū tempe

rantia. Accesserit.adiuncta fuerit. Cōcipit dedecus. quoniam senex luxuriosus & libidinosus est infamis: & alis præbet malum exemplum. Impudentiorem.idest facit ut ipsum adolescentem minus pudeat peccare. Cum uideat exempla senum. Ergo tales homines duplici pena digni sunt. Plato in quinto de legibus sic Plato ait. Sapiens legum lator senioribus præcipiet ut sint coram iunioribus uerecundi: ac sūmopere caueant ne quis iuuenum eos aut uideat: aut audiat agentes turpe aliquid uel loquentes. Nam ubi senes minus pudici sunt necesse est ibi iuuenes impudentissimos esse.

q & ipsa senectus concipit dedecus & facit adolescentium impudentiorem intemperantiam.

Officia diuersarū personarū conditionumq3.

AC ne illud quidem alienū ē: de magr̄atuū: de priuatorū ciuiū: de peregrinorū officiis dicere. Est igiť ꝓprīū munus magr̄atus ītelligere se gerere personam ciuitatis: debereq3 eius dignitatē & decus sustinere: seruare leges: iura describere: & ea fidei suæ cōmissa meminisse. Priuatū aūt oportet æquo & pari cum ciuibus iure uiuere. neq3 submissum & abiectum: nec sese affetentem tum ī rep. ea uelle quæ trāquilla & honesta sint. Talem.n. & sentire & bonum ciuem dicere solemus. Peregrini autē & icolæ officium est: nihil præter suum negocium agere: nihil de alio inquirere: minimeq3 in aliena eē rep. curiosum. Itaq3 fere officia reperientur: cū quæreť qd deceat: & quid aptum sit personis: temporibus: ætatibus. Nihil ē autem quod tam deceat: q̄ in omni re gerenda consilio q3 capiendo seruare constantiam.

Decorum qd̄ in dictis consistit & corporis motu.

SEd quoniam decorum illud in omnibus factis & dictis: in corporis deniq3 motu & statu cernitur: idq3 positum est in tribus rebus: formositate: ordīe: ornatu ad actionem apto

AC ne illud quidē. Nunc p̄cipit qd agēdū his sit: q sunt ī aliquo magistratu. qd priuatis: qd ciuibus: qd pegrinis. Magistratuū. eoꝝ qui sunt ī magistratu. Priuatoꝝ. sine magr̄atu. Est igr̄. icipit assignare officia his q sunt ī magr̄atu. Magr̄atus. illius q publico munere fungiť & refert personā totius ciuitatis. Vnde opus ē seruare decoꝝ: & ita uiuere: ut ciuitatis dignitas retineať: nihilq3 facere qd̄ illā iminuat. Intelligere. aīaduertere se eē p̄sonā publicā. Eius. ciuitatis. Dignitatem & decus sustinere. conseruare & tueri: nec mouere leges: sed illas seruare: & iura si q̄ sunt ciuitati necessaria describere: & hr̄e ante oculos hæc eē cōmissa eius itegritati fideiq3. Quoniā magr̄atꝰ ē custos legū iustitiæq3. Ad aliū ē inqt Phūs ī.v. ethices & ī societate iā ipe magr̄atus cōsistit: Pla. ī.vi. de legibus agēs de electōe magr̄atuū sic p̄cipit. Oportet eos q recte magr̄atū accepturi sūt ab adolescētia ꝓbatos fuisse tam ipsos q̄ suos usq3 ad ipsam electionē. Custos āt legū is eligať q nō pauciores q̄.l. annos natus sit. Sacerdos āt ille ē comprobādus: q iteger sit atq3 legitimus: deinde a domo q̄ maxime mūda: expers quoq3 cedis: oīumq3 huiusmodi: q̄ aduersus rē diuinā committūť: cuius & pater materq3 similiter uixerit. Quæ ad sacerdotū creationē attinent deo cōmittēda sunt: ut quēadmodū illi placet. Ita diuia fortūa: cui tributū id ē sortes ferat. Priuatū āt. nūc de officio priuati hoīs. Aequo. iusto. Pari. æq̄li: nō debet se aliis p̄ferre: nec aliqd sibi assumere p̄ter æqtatē. Neq3 submissum. debet ita se gerere īter ciues inqt: ut eius dignitas po scit: tenereq3 mediū: nec se nimiū efferre: ne uideať īsolēs. nec se submitteť ut uideať cōtēnēdus nec aliquos ī rep. tumultus excitare: sed uelle oīa tranqlla: ut decet bonū ciuē. Abiectū. negligentē suā dignitatē. Talē.n. q ita cū suis cōciuibus uiuit & ī rep. bonus ciuis appellať. Peregrini āt. nūc de officio pegrini: q in sua ciuitate nō ē. Hospes dr̄ amicus externus: & q ē in aliena ciuitate. Incola dr̄ q ī alterius regiōe habitat: & ī aliena ciuitate atq3 rep. Accola dr̄ q ad locū habitat. ut accola fucini: accola padi. Inqlinus dr̄ qui ī aliena domo cōducta hītat. Minime curiosū. Curiosus dr̄ q ra ingrir & curat: q̄ ad se nō p̄tinēt. Officiosus dr̄ is q ē plēus officio. Vnde uinosus: mulierosus: morosus: significāt copiā q̄dā īmodicā rei sup q̄ dr̄. Oīa.n. noīa sic decliata nimiū ac p̄ter modū significāt: ut uinosus: famosus: & similia: sed igeniosus: officiosus: speciosus laudāť: quoniā declināť ab illis ī qbus nō ē ille modus adhibēdus. qppe igeniū: officiū: disciplia: cōsiliū: uictona: facūdia & similia: sicut ipsæ uirtutū amplitudīes nullis finibus cohibenť: sed q̄to maiores: tāto laudabiliores sūt. sic illa amplitudie sua magis laudāť. Illa uero sunt ī uitio: q̄ ab illis formāť ī qbus oportet cōstituere mediū qd̄ si trāsgrediť quis: uitiū ē ut uinosus. i. nimiū uino deditus: qd ē cōtra tēperātiā: & sic de similibus. auctor ē Gelius. Ita. modis supradictis. Fere dixit: ut uitaret arrogātiā. i. cū qd cōueīat p̄sonis: & qd unūquēq3 deceat: tūc repiť officiū: qd̄ ē actio cū uirtute. debemus igiť q̄rere qd cuiq3 cōsentaneū sit: & sic officiū poterit assignari. curiosus īquit Plato: nemo est q nō sit maliuolus. Tp̄ibus. quoniā nō cuiq3 tp̄i omnia cōueniut. & hæc tp̄is circūstātia consideranda ē: & etiā aliæ q̄ ad officiū inueniēdū maxīe cōducūt. sunt.n. ut dictū ē q̄dā officia a circūstātiis. Vnde opus ē cōsiderare p̄sonas & ætates: si uolumus iuēire officiū. Nihil ē āt. dat generale p̄ceptū de ip̄o decoro. Nihil ē ingr qd̄ magis hoīem deceat q̄ in oī uita seruare constatiā. i. aīmi stabilitatē. hāc cōstātiā hr̄e nō possunt hi q affectibus seruiūt. curiosus Officiosus Noīa in osus Plato

Cōstantiā. nō mutare ꝓpositū uitæ & institutū: & nō agere dissimilia quæ incōstantiā indicant.

SEd quoniam decoꝝ illud. Dixit hactenus de decoro qd̄ in factis positū ē: iam dicet de decoro: qd̄ in dictis motuq3 corporis cōsistit. Idq3. decoꝝ. Formositate. pulchritudie de q̄ p̄cipiet & ēt ordīe. Ornatu ad actionē apto. quoniā nō oēs actiōes eundē ornatū requirunt: quippe ī conciōibus eo ornatu debemus uti quē locus poscit: aliter cū ī cubiculo studemus cū sacris operamur. Igiť ipse orna-

difficilius ad eloquēdū. Sed satis erit itelligi. In his aūt tribus cōtinet' cura etiā illa ut ꝓbemur ab his: cū qbus: & apd quos uiuamus. His quoq; de rebus pauca dicātur. Decoꝝ a uerecundia.

PRincipio corporis nostri magnā natura ipsa uidet' habuisse rōnē: q̄ formā nr̄am: reliquāq; figurā: i q̄ eēt spēs honesta: eā posuit i ꝓmptu. Quæ āt partes corpis ad naturæ necessitatē datæ aspectū eēnt deformē hituræ: atq; formā: easq; cōtexit atq; abdidit. Hanc naturæ tā diligentē fabricā imitata est hoīum uerecūdia. Quæ.n. natura occultauit eadē oēs q sana mente sunt: remouent ab oculis: ipsiq; necessitati dant opam ut q̄ occultissime pareant: quacumq; partium corporis usus sunt necessarii: eas neq; partes: neq; earum usus suis nominibus appellant: quodq; facere non est turpe: modo occultæ: id dicere obscœnum est. Itaq; nec actio rerum illarum aperta petulantia uacat: nec orationis obscœnitas. Nec uero audiendi sunt

tus debet accommodari ad actionē: & quia quodāmodo impossibile est pescribere quo ornatu i singulis actionibus uti debeamus: cū hoc sit prudētiæ relinquendum: quæ in quaq; re: qđ deceat cognoscit: ideo dicit difficilius ad eloquendum: sed satis erit itelligi. omnia enim agēda sunt secūdum temporis cōditionē. Difficilius. ad eloquēdum: difficile est inqt hoc decoꝝ positum in his tribus rebus explicare oratione & diiudicare quādo est & pscribere: qualem in singulis rebus esse debeat: sed satis erit ꝗ intelligat' in his tribus positū esse: de quibus
Aristote. præcepta dabit. Aristoteles in .ii. Ethices sic ait. Actiōes & ea quæ prosunt nullā habent stabilitatem quēadmodum neq; salubria ipsa: atq; cum talis sit sermo uniuersalis: multo minus is sermo certitudinis habet q de singulis est: nā neq; sub artem neq; sub ꝓceptionē ullā cadunt: sed oportet ipsos agētes ea semper cōsiderare quæ ad tempus accōmodant'. In his tribus. formositate. ordine: ornatu. Vt probemur. laudemur: quoniā nihil est agēdum qđ eos offendat: qbus cum uiuimus: ut ostēdere pudēda & eas partes q̄s natura occultauit. & sic Ci. describit cōpositionē corporis humani: ut ostēdat hominē debere esse uerecūdum uolente
Plato natura: q̄ partes corporis ita disposuit. His quoq;. quēadmodū dictum ē: & dicēda erūt quibusdā: dicamus inqt etiam aliqua de his: quæ ptinent ad uerecūdiā: & qbus hoies mouēt': ut aliquē laudēt: aut uitupent. & his absolutis de pulchritudie disputabit.

PRicipio. ponit humani corporis cōpositionē: ut ostendat habendā eē curam pudoris duce natura & oēm actionē naturæ accōmodari oportere. aliter.n. decorū non seruatur. Principio. primū omniū. Habuisse rōnem: consideratione in ipsa compositōe corporis. In prōptu. in aperto: ut ab omnibus cernerent'. Honesta. sine turpitudie aliq̄: quæ posset spectari ad necessitatē. quoniā partes illas obscœnas mentulam: anū: uuluā: opus est secure necessitatibus naturalibus. Abdidit. occultauit: abdere est in itimis occultare. Deformē. turpem & inhonestum. Hanc fabricā. diligentē compositionē: quoniā ipsa natura subit rōnem architecturæ. Verecundia. pudor: ut uitet & tegat: qđ turpe est duce natura. Quæ.n. probat quomodo uerecundia imitata ē fabricā naturæ. Qui sana mēte. qui nō sunt furiosi. sanitas animi dicit': cum eius iudicia: opinionesq; cōcordāt: eaq; animi uirtus est. quā temperātiam dicūt esse: alii obtemperantem tēperātiæ præceptis. Insania dicit' morbus animi. Sapiētia uero est sanitas mentis. eos inquit alibi sanos intelligi necesseē: quoꝝ mens motu quasi morbo perturbata nullo sit: q contra affecti sunt: insanos appellari necesse est. Remouent ab oculis. non patiunt' ab aliis cerni: cum habeat turpem aspectum. Dantq; operā. ut pareāt. Studēt parere necessitati ipsius naturæ occultæ: ut meiere: onus egerere uentris: nō propalam sed occulte ꝓpter uerecundiam. Quarūq; partium. i. illi q sunt sanæ mētis: nō appellant ꝓpriis nomibus: illas ptes: quaꝝ usus naturæ sūt necessarii. Neq; usus. quoniā pudorē dicere futui & similia. Suis noībus. apertis sine aliquo pudore: quod nō fit ab illis qui e natura uiuūt. Obscœnū. turpe & contra hominis dignitatē & pudorem. Id quod cum occulte fit. nō est turpe: necessitas enim naturæ hoc requirit. sed si in aperto fieret turpissimū esset: Itaq; concludit hāc partem: dicēs apertam actionē dignam esse reprehēsione: & etiam uerboꝝ obscœnitatem. Petulans dicit' inuerecūdus: lasciuus libidinosus: & qui licētius omnia facit. Vnde Paris apđ Ouidiū. Quoq; magis possem uerbis petulātius uti: Non semel ebrietas est simulata mihi. Obscœnitas. turpitudo: si aliquis pcosita
xenophō tur & prædicet se turpia cōmisisse. Vnde uirtus apud Xenophōtē sic uoluptatem taxat. cū immortalis sis a diis quidē proiecta es. a bonis uero hominibus ignominia affecta. Nū quā qđ auditu dulcissimū est tuā audisti lau-
Plato dem: nec quod suauissimū uisu tuū opus uidisti. Plato in quarto de repub. sic ait. Apparet itaq; o adimāte quale cuiusq; fuerit puerilis educationis initiū: talia fore etiā q̄ sequunt'. Nec uero. reprobat opinionē Cynicorū & sententiā: quæ omnino uerecūdiæ inimica est. Cynica secta dicta est auctore Laertio i uita Anthistenis a Gym-
Cynicus nasio: quod Cynosarges appellabat'. Diogenes sinopensis fuit princeps Cynicorū. Sed Anthistenes uidet' fuisse princeps stoicæ uirilis sectæ. Cynicus dicitur caninus: quoniam Cynici erāt mordaces: ut canes & allatratores
Diogenes uitiorum. Diogenes Cynicus dicebat uxores cōmunes esse oportere. Nihil esse iniquū ducens ex templo quippiam accipere: aut aliquod gustare animal: ne iniustum quidem eē humanis uesci carnibus: idq; ex aliarū gentium consuetudinibus liquere: atq; hæc recta rōne in omnibus: & per omnia dicens: & rogatus quidnam faciēs canis uocaretur respondit: quia dantibus aliquid blandior. In eos uero qui non dant ablatro. malos autem mordeo. Prandenti Diogeni in platea circunstantes dicebant: canis: canis. At ille uos inquit canes estis: qui pranden-
Lactan. tem circunstetistis. Lactantius libro tertio sic scribit. Nam quid loquar de Cynicis: quibus in propatulo coire cum cōiugibus mos fuit. quid mirꝫ si a canibus: quorum naturam imitabantur uocabulum nomenq; traxerūt.

Stoici pene Cynici.quoniã erãt rigidi conté nẽtes oĩa ueteres Stoici:& a Cynicis nihil fere differebant. Re/
præhẽdunt.alios philosophos:q habent curã honestatis ĩ ipsis actionibus. Flagitiosa.obscœna & turpia:quã
do dicũt cũ quadã obscœnitate uerbo*ꝝ*. Latrocinari.obsidere uias & obsidẽtes opprimere. Fraudare.frau
de decipe:ac cõmittere adulteriũ. Dicit nõ obscœne.nemo rephendit hæc uerba tanq̃ turpia.dicebãt Cynici
cũ rem turpẽ detestabileq̃ significẽt. Liberis dare operã.inire uxorẽ libero*ꝝ* pcreãdo*ꝝ* causa. Re.ipõ actu.
Noĩe: cum dicit. Nos aũt.dat optimũ pceptum:ostendens qd circa talia sit agendũ:ut.s.oĩa fugiamus: quæ cũ

Cynici:aut si qui fuerũt stoici pene cynici qui reprehẽdunt & irridẽt q ea q̃ turpia re nõ sint:uerbis flagitiosa dicamus.Illa autẽ q̃ turpia sunt:noibus appellemus suis:latrocinari fraudare:adulterari turpe est:sed dicit nõ obscœne.Liberis dare opam re honestũ est:noĩe obscœnũ:pluraq; ĩ eã sñiam ab eisdẽ cõtra uerecũdiã disputant. Nos aũt naturã seq̃mur: & ab oĩ qd abhorret ab ipsa oculorũ auriũ cõprobatõe fugiamus. Status:incessus:sessio:accubatio:uultus:oculi:manuũ motus teneant illud decorũ:qbus ĩ rebus duo sunt maxie fugiẽda:ne qd effœminatũ aut molle: aut neqd durũ aut rusticũ sit. Nec uero histrionibus oratoribusq; cõcedẽdũ est:ut his hæc apta sint:nobis dissoluta.Scænicorũ quidẽ mos tantã hẽt ueteris disciplinæ uerecũdiã:ut ĩ scæna sine subligaculo pdeat nemo. Verent.n. ne si quo casu euenerit ut corpis ptes quædã apiant:aspiciãt nõ decor. Nostro qdẽ more cũ parẽtibus puberes filii:cũ soceris qdẽ generi nõ lauant. Retinẽda ẽ igr huius generis uerecũdia.præserti natura ipa magra & duce.

uident ab aliis nõ laudant: & cũ audiunt turpitudinẽ habent.i.cauere debemus ne turpia facere uideamur:nec ea loqui debemus:quæ aures alio*ꝝ* offendãt. Nos.qui spernimus sectam Cynicam:& Stoicos ueteres pene Cynicos. Naturam.quæ nobis imposuit uerecũdiam & corpus ita disposuit:ut summã honestatis rõnem uideat habuisse. Oculorũ. quãtum ad factum ipsum quod uidet. Aurium ad uerba obscœna.i.uitare debemus ea quæ aut uisu aut auditu possunt uituperari: ut dum stamus:sedemus:igredimur:accubamus:seruet deco*ꝝ*.sint.n.motus corporis naturæ congruẽtes:sunt enim cõtra naturam:a quibus cauẽdum ẽ: ne munus natura odisse uideamur. Teneãt illud deco*ꝝ*: ne.s.aliqd faciãt:qd oculos aliorum offendat.Tempori bus nostris hoc solum perdiri hoies & impuri ex Cynicorum dogmate imitãtur:ut nullã habeãt uerecundiæ rationẽ:& pudẽda ostendunt:& ĩ malis gloriãtur.Vnum superest:ut palam scortẽtur & ritu ferarum:quas uiuũt: in foro turpiter commisceãtur: quod pfecto erit:ut uidere uideor:adeo impudẽtiæ habenas monstrosi cõcubitus artifices remiserũt.
Vir ingt philosophus uxorem actu uenereo cognoscat plurima cum modestia & pudore. Quibus in rebus.ponit ea quæ uitanda — Phũs
sunt in his rebus:quas dixit. Effœminatum.muliebre. Aut molle.parum uirile.mollis cum refert ad ani/ — Mollis
mũ:uituperat:cum uero ad res inanimatas:laudat:ut molle opus:idest elegãs & bene elaboratũ cum summa
laude opificis.Virgi.in.vi.Excudẽt alii spirãtia mollius æra.i.perfectius & elegãtius.Mollis homo dicit parum — Virgi.
uirilis. Effœminatum igit erit quãtum ad actionem:molle ad aium. Rusticum.parũ elegãs & minus ex/
politũ. Nec uero histrionibus:inquit Cicero.etiã histrionibus & oratoribus nõ cõceduntur gestus indecori:
quod cũ ita sit multo minus cõcedunt aliis:ut hæc quæ pertinẽt ad motũ corporis. Sint apta.accõmoden/
tur:& illis cõueniãt.hoc inquit Cicero:Cõcedẽdum nõ est:quoniã quemadmodũ nobis gestus idecori nõ con
ueniũt & impudẽtes:sic etiã ipsis histrionibus & oratoribus. Nobis.qui nõ sumus actores & scænici. Dis/
soluta.inepta & dãda uitio. Scænicorũ quidem mos.probat quare impudẽtia & gestus indecori etiam scæ/
nicis nõ cõcedunt:ut nobis multo minus concedi ostendat.affert ergo morem prodeũdi in scænam apud anti
quos:quo maxima uerecũdiæ cura ostẽditur. Scænico*ꝝ*.eorum:qui uersant in scænis & theatris:ut pugiles
& histriones:mimi:palestritæ:athletæ. Subligaculo.subligaculũ erat ĩdumentũ ab umblico usq; ad genua:
quo pudẽda tegebant:dicit etiam subligar.Iuuenalis. Et subligar acci.ab olympicis ludis originem habuit au/
ctore Thucidide:quoniam athletæ & pugiles illic certantes primũ subligaculo usi sũt. Veteris disciplinæ.an/
tiq̃ institutiõis. Nõ decore.cũ turpitudine ut offendat oculos spectato*ꝝ*:& sic explodant. Nostro more.
romano:quoniã nudare corpora romani a græcis acceperũt:qui in Gymnasiis pueros exercebant: ut essent ad
bellicos labores & tumultus promptiores. Gymnasia.ut auctor est Plato.lib.v.de rep.in qbus nudi exercerẽ — Gymna/
tur:pricipio a cretẽsibus: deĩde a lacedæmoniis cœpta sunt fieri.Thucidides lib.i.sic scribit.Prima lacedæmõii — sium
corpora nudauerũt certaturi propalam se exuẽtes:oleoq; unxerũt: cũ olim etiam ĩ olympico certamĩe athletæ — Plato
subligacula circũ uerẽda habẽtes pugnarẽt.Romani aũt instituerũt:ut filii non lauarent in pubertate cũ parẽti — Thucidi/
bus:nec generi cũ soceris:Ennius dicebat:Flagitii principiũ esse nudare iter ciues corpora:q ut sint sicut fieri pos — des
se uideo pudici:solliciti tamẽ & anxii sunt:& eo magis q se ipsi cõtinẽt & coercent.Plutarchus ĩ uita Catonis se/
nioris dicit.Generos cum soceris balneum ĩgredi uitiose iudicarẽt.Postea cũ a græcis romãi nudare corpora di
dicissent:ipsi græcos:ut id cũ uxoribus usurparẽt ĩ balneis:docuerũt.Apud lacedæmonios maximam pudoris
curam habebãt uiri & uxores:nõ enim cõmiscebãt:nisi noctu amoto lumĩe:ut auctor est Plutar.In hac nostra
tempo*ꝝ* cõfusiõe:proh pudor:nõ solũ teste lucerna:sed etiã admotis arbitris miscent: & filii q nascũt:nil aliud
sapiũt q̃ impudẽtiam.Cato senior præsente filio nõ aliter uerbo*ꝝ* turpitudie abstinuit:q̃ si uirgo uestalis affuis/
set:& cũ eo nunq̃ lauit.& ideo optimus adoleuit tam sancta disciplia ĩstitutus ante patrẽ mortuus ẽ cuius mor/
tem deplorat apud Cice.quo ingt nemo melior natus est.gener fuit Pauli æmilii:filiã qppe illius noĩe Tertiam

Plato duxit uxorem. Plato in.vi.de legibus dicit corpora esse nudāda quatenus honestus patiť pudor. duo inqt idem
in primo de legibus uictoriā parant: aduersus hostes qdem animositas. aduersus autē amicos turpis īfamiæ ti/
Plynius mor: quapropter inquit & maxime debemus cōfidere & maxime timere. Plynius uolumine.xxxvi. sic ait. pu/
dor romāi nominis sæpe res perditas seruauit in prælus. Filii puberes post.xiiii.annū: impuberes aūt lauabanť:
quoniam non cognoscebāt: quid esset turpitudo. debemus igitur retinere uerecūdiam in his rebus: nec imitan
di sunt cynici uerecūdiæ inimici: maxime cum ipsa natura ita uelit: cui omnia officia cōiuncta esse debent: nihil
enim decet: qđ est contra naturam. Vnde di/
Seneca cit Seneca. Virtus secundū naturam est. Vitia
inimica & infesta sunt.

CVm aūt pulchritudinis. Tria ppo
suit: ex qbus decorū illud constat:
formositatem: ordinem: & orna/
tum. Postq̄ de uerecūdia disseruit:
resumit primam partē: & de ipsa
præcipit faciens duo genera pulchritudinis.
Venustas. ut dixi ē ille decor & gratia ī mu
lieribus: quæ iducit homines ad amandum.
Dignitas est pulchritudo hominis: uenu/
stas mulieris: & uenustas accipitur ī homine
tanq̄ condimentū dignitatis. & decorum ui/
rīē honestas: & diciť etiam decora dignitas.
Ducere. existimare dignitas ē hoīs pulchri
tudo: & id ob quod inducimur: ut eum reue
reamur. Venustas ē forma muliebris cū gra/
tia. Omnis ornatus. omnis expolitio cutis
& fucus quo mulieres utūť: & calamistro ut
sint uenustiores. hæc omnia debēt esse aliena
Ouidius a uiro. Vnde dicit Ouidius. Sint pcul a nobis
iuuenes ut fœmīa compti. Fine coli modico
forma uirilis amat. Nō dignus uiro. qui ui
Fabius ro nō cōueīt: sed mulieri: quoniā ait Fabius.
Thales mollis ornatus & expolitio cutis uiꝝ non or
nat: sed eius mētem idicat. Vnde Thales phi/
losophus dicebat: non cōponere faciē: sed bo
naꝝ artiū studiis aīum excolere pclaꝝ est. Et
Seneca Iuuenalis pbo dedit Othoni: q curaret cutem. Seneca dicit. Nō est ornamētum uirile cōcinnitas. Et huic nō
digno. s. ornatu. i. non solū debemus effugere mollē ornatū: sed ēt gestū & motū corporis īdecoꝝ & paꝝ uirilē.
Nam palæstrici motus. pbat ex gestibus & motibus īdecoris histrionū: q̄ sit turpe hoīem molliter & paꝝ ui
riliter uti gestu & motu. Palestrici. qbus utūtur palæstritæ. i. luctatores: q nudi & oleo quondam pfusi lucta/
banť: unde Papinius appellauit unctā palē: idest palæstrā oleo perfusam: cū. n. i. v. thebaidos loqtur de uariis ex
ercitatōibus Tydei dicit: Sed corde labores Ante alios erat uncta pales. gestus est actio quædā & q̄si pnunciatio
corporis. gestio est administratio & actio. sed paꝝ est ī usu. Odiosiores. mouentes tediū & fastidiū spectatori
bus: cū sint nimiū molles & affectati. histriōes dicunť ludiones: & hi q recitāt comœdias & tragœdias: & perso/
nas alioꝝ referūt. Non uacant ineptiis. nō probanť a spectatoribus tanq̄ molles & inepti. idest nō cōuenietes
personis quas sustinēt. In utroq; genere. in palestricis motibus & gestu histrionū. Recta. cū decoro. Sim
plicia. pura ut decet sine aliq̄ admixtione affectatæ mollicíei. Formæ aūt dignitas. præcipit quo modo cōser/
uāda sit formæ dignitas. Tuēda. seruāda. Coloris. natiui. s. nō fucati & medicamibus cōparati. Præterea.
ultra hæc quæ dicta sunt. Mūditia. ornatus qdā decorus. Nō odiosa. quæ nō facit aliis fastidiū. Mūdus est
Lucillius ornatus muliebris. apđ antiquos etiā neutro genere pferebať. Vnde Lucillius. Legauit qdā uxori mūdū omne
penūq;. Neq; exqsita. nimis affectata & accurata. Tātum. solūmodo efficiat: ne uideať agrestis & negligēs.
Agrestem. rusticanam. Inhumanam. ab hoīe alienā. quoniā sua negligētia turpem esse & squalidū repræ/
hēdiť. Eadem ratio. nūc præcipit de uestitu. i. eadē cōsideratio: quæ. s. habeť ad tuēdam dignitatē & colorem
in uestitu mediocritatem seruare debemus: quæ in oībus rebus laudať. Plerisq;. maiori parte reꝝ est laudabi
lis. Cauendū est aūt. nūc dat præcepta & cautiones de ipso incessu. Mollioribus. effœminatis & parū uiri/
bus. Qualis. debeat esse incessus magnanimi uiri dictū est supra ex sentētia Aristotelis. Ferculis pompaꝝ.
Pompa pompa diciť a pompo uerbo græco. qđ est mitto latine. Ferculū est illud quod continet id quod mittiť: & dici
Ferculū tur a ferēdo. Vnde fercula dicunť illa quæ in triumphis præferūtur & solennitatibus sacroꝝ: in qbus uasa cir/
Spectacu cunferūť molliter & quadam segnitie: nō. n. in illis properať. Pompa est spectaculū in rebus prosperis & etiam
lum aduersis ut in triumpho & funere quasi qdam solēnis apparatus & ostentatio. Spectaculum est illud quod spe/
ctať & ipsa etiam spectatio. Similes ferculis. his q̄ molliter & segniter circūferūtur ī pōpis. nō debemus uti ni
mia tarditate & molli nec nimia celeritate: sed tenere mediū: ne aut molles aut īcōstātes & anheli anxiiq; uide/
mur. Quæ. celeritates. nam homo grauis debet habere tardū incessum: ut uideatur constans. Nō enim pro
perat ille inqt Aristoteles: cui nil magnū uidetur. Sed multo etiam magis. quoniam cū moueť animus mo/

Duo genera pulchritudinis.

CVm aūt pulchritudinis duo genera sint quo/
rū ī altero uenustas sit: ī altero dignitas. uenu
statem muliebrē ducere debemus: dignitatē
uirilē. Ergo & a forma remoueať oīs uiro nō
dignus ornatus. & huic simile uitiū in gestu motuq; ca
ueať: Nā & palæstrici motus sæpe sūt odiosiores: & hi
strionū nōnulli gestus ieptiis non uacant. & ī utroq; ge
nere quæ sunt recta simplicia laudanť. Formæ autem
dignitas coloris bonitate tuenda est color exercitatio
nibus corporis. Adhibenda est præterea mūditia: non
odiosa neq; exquisita nimis: tātūq; fugiat agrestē & in/
humanam negligētiam. Eadē ratio est hēnda uestitus
In quo sicut ī plærisq; rebus mediocritas optima ē: Ca/
uendum est autem ne aut tarditatibus utamur ī gressu
mollioribus: ut similes pomparum ferculis esse uidea/
mur: aut in festinationibus suscipiamus nimias celeri/
tates: Quæ cum fiunt anhelitus mouenť: uultus mu
tantur: ora torquentur: ex quibus magna significatio
fit non adesse constantiam. Sed multo etiam magis

uetur & uultus q anîmũ indicat. Motus animi duplices sunt. Natura duce bonũ appetimus, fugimusq̃ cõtra riũ cũ appetimus cõstãter & prudẽter uolũtatem habemus quæ in solo sapiẽte cadit. Libido q̃ incitata est uehe/mẽtius in stultis ĩuenit. Et natura duce mala declinamus: quæ declinatio si rũ ratiõe fit cautio appellaẽ: quæ ãt sine ratione & cum examinatione humili atq; fracta nominaẽ metus: qui est a ratione auersa cautio. Quod as/sequemur: ut animi motus non recedãt a natura. exanimatio est metus subsequens: & q̃si comes pauoris. Ad decoris cõseruationem, quoniam nõ decet hominem perturbari: sed ratione uti: & putare omnia humana esse

elaborandũ est: ne aĩ motus a natura recedant. Quod assequemur, si cauebimus ne in perturbatiões atq; exanimationes incidamus: & si attentos aĩos ad decor˚s cõseruationẽ tenebimus. Motus aũt aĩorum duplices sũt alteri cogitationis: alteri appetitus. Cogitatio ĩ uero exquirẽdo maxĩe uersaẽ. Appetitus ĩpellit ad agendum Curandũ est igiẽ ut cogitatione ad res q̃optimas utamur. Appetitũ rationi obedientem præbeamus.

Duplex orationis uis.

Et quotiã magna uis orõnis est: eaq; duplex: altera contentionis: altera sermonis. Contentio disceptatõribus tribuaẽ iudiciorũ: contionum: senatus: sermo ĩ circulis disputatiõibus congressionibus familiarum uersetẽ, psequaẽ ẽt conuiuia. contẽtiõis præcepta rhætorũ sunt. nulla sermonis: q̃q̃ haud scio an possunt hæc quoq; esse. Sed discentiũ studiis ĩueniuntur magistri. Huic autem qui studeãt sunt nulli: rhætorum turba referta oĩa: q̃q̃ quæ uerborũ sñiarũq; præcepta sunt: eadẽ ad sermonẽ ptinebũt.

inferiora. & nihil dicere. quod sit contra naturam. Motus autem animorũ. Diuidit motus animorum in duas partes: appetitũ & cogitatiõem. Cogitare igiẽ honesta debemus: & appetere: ut decor seruetur. Ad res optimas. coniũctas uirtuti atq; cogitatõe dignas: & ut appetitus obediat rationi: idest ut id appetat: qđ est secũdum naturam. Plato ĩ quarto de republica sic ait: Temperãtem aliquem appellamus cũ ĩ eo id qđ præsidet & id quod subest in sentẽtiam eãdem conueniunt rationem. s. imperare decere. neq; ab illa desistendũ esse. fortem illũ uocamus ĩ quo iracũdiæ uigor ita instituta est ut in mediis uoluptatibus & odoribus in sentẽtia sua præsistat. non aliter esse de terribili & non terribili iudicandum q̃ ratio ipsa dictauerit. Plato

Et quoniam magna uis. Nũc præcipit de orõne & sermone: quo uti debemus ut decet. Vis. natura & potẽtia. Eaq; uis. s. diuidit orõnẽ ĩ duas partes: cõtẽtionẽ: & sermonem: ut ostẽdat aliquando utẽdum esse contentione aliquando sermone. Nam in contentionibus: in senatu: in iudiciis: uocis contentione uti debemus: idest sonora: alta: & ad mouendos auditores accõmodata: de qua rhetores præcipiunt. Nam secundum subiectam materiam debemus intendere uocem & remittere: Contentio est oratio acris ad confirmandum aut confutandum apta. Tunc enim debemus uti contentione uocis: & uires eloqui effundere: ut id pcobemus quod intendimus. Vnde dicit in oratione pro Qu. Ligario: Et q̃ maxima potero uoce contendam sic: ut audiat populus Romanus. Amplificatio est ea pars orationis: quæ mouet auditores ad affectus: qua qui scit uti: uehemens est orator. Contentio igitur permittenda est oratoribus in genere iudiciali deliberatiuo: & demõstratiuo. Disceptationibus. cõtentionibus & cõtrouersiis oratorum. Iudiciorum. causarum in genere iudiciali. Contionum in genere demonstratiuo ad populum. cum qs laudatur: aut uituperaẽ. Senatus. causaq; quas tractant in senatu in genere deliberatiuo. Sermo. qui est demissus & serpit. humilis enim oratio quottidianæ locutioni accommodata: debet adhiberi in cõgressionibus: idest cõfabulationibus amicorum & conuiuiis. Rhetores præcipiunt de contẽtione: & qua actione utendum sit: quomodo autem debemus uti sermone: nõ præcipiunt. potuissent tamen & de sermone præcipere: ut eo. s. secũdum temporis conditionem utamur: & ut decet cum illis loquamur: qbus cum cõgredimur. In circulis. corona hominũ confabulãtiũ de aliq̃ re honesta. Cõgressionibus. collocutiõibus amicorũ inter se. Præcepta cõtentiõis. præcipiũt rhetores quo modo & quando debeamus uti contẽtione: sed nõ præcipiũt quo modo utamur sermone. Hæc quoq; præcepta sermõis quemadmodum contẽtionis. Dicũt rhetores: quot sint partes oratõis: qua utimur ĩ causis forẽsibus suasoriis & demõstratiuis. Sũt enim tres partes: magnitudo: mollitudo: & firmitudo. & dicũt quo mõ debemus cõtentione uti: de sermone quotidião nihil dicũt. Discẽtium. eorũ qui dicẽdi artem præcipere cupiũt. Huic. sermõi. quoniã esset res quasi infinita persequi præcepta de sermone quotidiano. Sed hoc ipsi prudẽtiæ: quæ uidet id quod decet: & modũ omnibus rebus imponit: relinquẽdũ est: ut. s. qsq; utaẽ eo sermone qui cõueniat rei: de qua sermo habeẽ personis audiẽtibus: tẽpori: & loquẽti: cæterisq; circũstãtiis. hoc iõ ingt Cicero accidit. quoniã fuerũt & sunt qui præcepta eloquẽtiæ percipere uoluerũt a magistris: sed nõ inuenti sunt: qui uellẽt discere quo mõ sermone quotidiano uti debeãt. præcepta sermonis humanæ uitæ plurimũ cõducerẽt: & ad bonos uiros formandos. Multa enim dicũtur: quæ aliis nocẽt: & sunt cõtra naturam boni uiri: unde dicebat Cleobolus: Liguam habere laudabilẽ: propriũ esse uirtutis. Et Anacharsis scytha ĩterrogatus: quid nã esset in hoibus bonũ ac malum: respõdit: lingua. Illa. n. bene & male utimur. Vnde cõsiderandum est anteq̃ loq̃mur: quoniã uerbũ emissum reuocari nõ potest. & necat ut gladius. Eo igiẽ sermone utamur: q nemini noceat: & aptus sit tempori: rei. & personæ. Zeno dicebat. philosopho dignũ minime eẽ id uerbũ: qđ nõ fuisset prius mẽte & cogitatiõe ĩtictũ. Verborum sentẽtiarũq; hæc præcipiũt rhetores: quo mõ. s. oratio debeat ornari: & distingui uerbis & sentẽtiis: hæc possunt etiã ptinere ad sermonẽ: ĩ quo nõ debẽt eẽ uerba rustica: & sñias habere debet tpi & psonæ aptas. Ergo

Cleobolus Anacharsis

ex præceptis rhetoꝝ in arte dicēdi possumus elicere sermonis rōnē:& ita loq̄:ut decet:& circūstātiæ requirunt.
Ennius Sed cū oratiōis.præcipit nūc qualis debet esse uox:clara.s.& suauis.Et ideo Ennius laudās Cethegū dixit eū esse ore suauiloquēti.nam qui uocē habet rigidā.potius latrare q̄ loqui uidet. Indicē.nūciā.quoniā uoce sensa exprimimus & motus animi. Vtrūq;.ut clara sit & suauis.natura.n.ad hoc plurimū cōfert:postea īdustria. Alteꝝ.ut clara sit assequemur:si nos exercebimus ī loquendo:legēdo:pnūciando hoc mō fit uox clara & sonora:antiq hēbant phonascos.i.uocis magistros:& utebant cibis uoci accōmodatis.Et Demosthenes adhibita exercitatione:uocis defectum emēdauit demissis in nos aliquādo lapillis. Exercitatio.potissimum in declamationibus.& Fabius monet exercēdam esse uocem quotidiana declamatione. Alterum.ut sit suauis assēqmur:si illos imitabimur:q̄ psse.i.submisse loquūtur leniter & cōueniētet quotidiāo sermoni. pssum inqt unius subtile Cicero in hortēsio:q̄s te aurest aut fuit unq̄ ī partiēdis rebus definiēdis & explicādis pressiot. Nihil aliud. nisi suauitas uocis & claritas.hoc aūt erāt adepti exercitatōe & imitatiōe. In Catulis.patre & filio:de q̄bus dictū est. Exq̄sito.accurato & optimo iudicio de līgua latina uidebātur inqt optime iudicare de lr̄is.cū ita loquerēt & comēdabāt suauitate uocis:cū nō eēnt admodū eruditi.q̄q̄ erant litterati.i.calebant grāmaticen & sciētiā recte loquēdi.ī rhetoricis scribit idē Cic. Studiū est animi assidua & uehemēs ad aliq̄ rem applicata magna cū uoluntate occupatio ut phiæ poeticæ geometriæ lr̄aꝝ. Sed & alii: erant.s.lr̄ati: tamē nō putabant:ut exq̄sito iudicio litteraꝝ cū non haberēt illā suauitatē. Hi aūt.catuli pr̄ & filius. Optīe uti līgua latina: latine loq & elegātiā līguæ optime tenere. Neq; expressæ.q̄a nō adeo exprimebant lr̄as ut aspeꝝ sonū redderēt: neq; opprimebāt itta labia: ut difficile esset ītelligere:& sic turpis redderet oro.tenebāt igit medīū. Ne aut obscuꝝ.si lr̄as oppssissent. Aut putidū.nō gratū sed mouēs fastidīū:si lr̄as nimiū expressissent. Sine cōtentione.cōatu & uehemēti cōcitatōe. Nec lāguēs:remissa & debilis.nec nimis canora. Vberior ofo.oratio inqt.L.Crassi erat copiosior orone Catuloꝝ:sed nō minor opinio erat de catulis q̄ bene loquerent:q̄ de Crasso qui suo tempore summus orator fuit. Hic ē ille.L.Crassus qui ī oratoriis libris disputat de arte dicēdi:& perfectū oratorē īstituit.M.uero Antonius mediocrem. Bene loquendi.q̄ bene uterent lingua latina. Sale.facætiis & ioco.Plynius ait li.xxxi.
Plynius Animi quoq; solatia sales appellant:oisq; uitæ lepos & summa hilaritas laborūq; requies nō alio magis uocabulo cōstat:honoribus ēt militiæq; interponit salaris inde dictis. Cōditus.ornatus & sapidus. Cæsar.q̄ disputari oratoriis libris de quo supra.Cæsar.L.filius in illo forēsi genere iudiciali:& causis q̄ ī foro agebant. Sermone.orone sua sine cōtentione:quæ multū salis & leporis habebat:eratq; tāq̄ sermo quotidianus hoc:adeo placebat populo ut ipsius iudicio Cæsaris sermo superaret cōtētiones alioꝝ.i.orones acres & ad cōfirmādum cōfutandūq; comparatas.nō eni utebat Cæsar ī causis forēsibus cōtētōe sed sermōe:quoniā uidebat rō fabulari nō orare causas q̄ dicēdi contētionē requirūt. In oībus igit.concludit hāc partem de uoce docēs quid sit agēdum si uolumus seruare decorū. Si.post q̄ in omni re quærimus ipsum decorum ī omnibus elaborādum est.

Sed cū orōnis idicē uocē hēamus: in uoce aūt duo seq̄mur:ut clara sit:ut suauis:utrūq; oīo a natura petendū est:uerū alterum exercitatio augebit:alterum imitatio presse loquentiū & leniter. nihil aliud fuit ī Catulis ut eos exquisito iudicio putares uti lr̄atū:quāquā erāt lr̄ati:sed & alii.Hi aūt optime uti līgua latina putabant. son⁹ erat dulcis:lr̄æ neq; expssæ: neq; oppressæ: ne aut obscurū eēt aut nimis putidū.sine cōtentione uox nec languens nec canora. Vbetior oratio.L.Crassi. nec minus faceta sed bene loquendi de Catulis opinio nō minor:sale uero conditus & facetiis. Cæsar Catuli fratris pater uicit oēs ut in ipso illo forensi genere dicēdi contētiones aliorū sermone uinceret.In oībus igit his claborādū ē:si ī oībus qđ deceat exquirimus.

Qualis sermo & quomodo utendū eo sit.

Sit igitur hic sermo:ī quo socratici maxime uigent:lenis minimeq; pertinax:insit ī eo lepos. Nec uero: tanq̄ in possessiōem suam uenerit: excludat alios. Sed cum reliquis in rebus: tum in sermone communi uicissitudine nonnunq̄ utendum putet.At uideat in primis quibus de rebus loquatur si seriis seueritatem adhibeat:si iocosis leporem. In primis puideat ne sermo uitiū aliquod idicet inesse motibus

Sit igit.præcipit nunc de sermōe quo utimur quotidie:& sic partē amissam a rhetoribus de sermone tanq̄ philosophus Cice.exequit:ut bonū uiꝝ cumulate possit effingere. Socratici.academici ueteres:qui a Socrate originē habuerūt:ī disputationibus maxima uerecūdia utebat. Sermo ipsoꝝ non erat ptinax & ipse Socrates ī disputatōibus īpetitū agebat:eratq; suauis ī sermōe & facætus.Socrates apud Platonē sic gorgiā alloqt.Si ergo tu es ex eoꝝ numero:ex quoꝝ ego sum libenter abs te quærerem:sin minus dimitterem.q̄ si quæras qooꝝ ego ex numero sim: respōdebo ex his qui libēter redargui patiūtur:si q̄d nō uere dicant.libēter etiam radarguūt:si quid ab alio nō uere dicat: & quibus nō minus gratum ē repræhēdi q̄ repræhēdere. Lenis.suauis minime pertinax cōcedat aliis id qđ est cōcedēdū. Lepos.quædā suauitas & festiuitas cū gr̄a. Nec uero.non debemus īquit solum nos loq cum sumus ī cōgressionibus amicoꝝ:sed uicissim:ne alios excludere uideamur. Si seriis.de rebus grauibus & ioco contrariis. Si loquimur de re iocosa.debemus adhibere leporē.i.quādā suauitatē & festiuitatē sermōis si de re seria grauitas adhibēdā ē: alitet
Indico nō seruat decoꝝ. Indicet.ostendat:& patefaciat.Indicare dicūt illi proprie: qui cōscios alicuius sceleris accu

sant:& dicũtur indices.postea indicare largo modo sumit ad multa:quæ tamẽ occulta sunt. Vitiũ inesse moribus.Nã illi qui nimis auide loquunt de libidine ostẽdũt se esse libidinosos: qui absentibus detrahũt ostẽdunt liuorẽ & malũ animũ. Vnde dicit Herodotus lib.vii.detractionẽ eẽ rẽ ĩportunissimã:in q̃ duo sunt:q iniuriã faciunt:& cui iniuria fit.Qui eni detrahit iniurius est: q non p̄sentẽ accusat.Itẽ qui huic credit iniurius est:q prius credit:q̃ rem cõpertã habeat.Et illi cui absenti detrahit: ob id iniuria fit q ab altero insimulatur: ut malus:ab altero talis putatur.Ita igitur loqui debemus : ut per uerba cognosci nõ possit nobis inesse aliqd uitii.

Q d' maxie tũ solet euenire : cũ studiose de absẽtibus detrahẽdi cã:aut p ridiculũ:aut seuere:maledice:cõtumeliose q dicit. Habent aũt plærũq sermones:aut de domesticis negociis:aut de rep. aut de artiũ studiis : & doctrina.Dãda igit opa ẽ : ut si ẽt aberrare ad alia cœperit:ad hæc reuocet oro. Sed utcũq aderũt res (neq eni iisdẽ de reb⁹ : nec ĩ oĩ tpe:nec similiter delectamur) aĩaduertẽdũ est ẽt q̃tenus sermo delectationẽ hẽat : & ut ĩcipiẽdi rõ fuerit:ita sit desinẽdi modus.Sed quoniã in uita rectissime præcipit:ut pturbatiões fugiamus.i. motus animi nimios rõni nõ obtẽperãtes : sic eiusmodi motibus sermo debet uacare:ne aut ira existat:aut cupiditas aliq̃:aut pigritia:aut ignauia:aut qd tale appareat.Maximeq curãdũ est:ut eos: q̃bus cũ sermõe cõferemus:& uereri:& diligere uideamur. Obiurgatiões etiã nõnunq̃ ĩcidũt necessariæ.In q̃bus utẽdũ ẽ fortasse : & uocis cõtẽtiõe maiore : & uerborũ grauitate acriore. Id agẽdũ ẽt ẽ:ut ne ea facere uideamur irati:sed ut ad urẽdũ & secãdũ.sic ad hoc genus castigãdi raro ĩuitiq ueniemus.Nec unq̃ nisi necessario : si nulla repietur alia medicina.Sed tamẽ ira pcul absit: cũ q̃ nihil recte fieri:nihil cõsiderate põt.Magna aũt pte clemẽti castigatiõe licet uti: grauitate tamẽ adiũcta : ut seueritas adhibeat : & cõtumelia repellat.Atq ẽt illud ipsũ qd' acerbitatis hẽt obiurgatio significãdũ est ipsius cã:q obiurget susceptũ eẽ. Rectũ ẽ aũt etiã in illis cõtẽtionibus: quæ cũ inimicissimis fiũt:ẽt si nobis idigna audiamus:

Studiose.magno studio & cura. Aut p ridiculum. p iocũ & derisiue. Seuere.grauitate adhibita:quoniã magnanimi ẽ aut amare:aut odisse palã & nõ detrahere absentibus. Habentur aũt.ponit res diuersas:de q̃bus sermo habetur.præcipitq orationẽ reuocandã esse ad ea : de q̃bus loqui cœperamus : si facta fuerit aliqua digressio:quoniã ad ppositũ redire decet. De domesticis negociis.de re familiari: aut de repu. aut de bonarũ artium studiis & doctrĩa. Aberrare.digredi ad alias res. Ad hæc.de quibus erat institutus sermo. Sed utcũq aderunt res.i.dest quomodocũq: & q̃lescũq res erunt:de q̃bus loquimur curandũ ẽ: ne modũ excedamus:q a tũc sermo erit odiosus.iccirco ne id accidat cauendũ est. Quatenus.quousq:q̃tinus uero significat q a. Iuuenalis:Quatinus æra domi nõ sunt. Habeat delectationẽ.placeat audiẽtibus:nã si est odiosus:i.dest si mouet fastidiũ finem imponere debemus.catenus igitur debet sermo pgredi:quatenus delectat. Rõ fuerit.i.quẽadmodum considerandũ est ante q̃ incipiamus loqui:ne aures aliorũ offendamus.& ut opportune fiat initiũ:sic in desinẽdo fieri debet:ne modũ trãseamus.tenẽdũ igit est mediũ & tempori seruiendũ: quod maxime decet. Ratio.cõsideratio. Sed quoniã in oĩ uita.Nũc dicit sermonẽ debere uacuũ esse perturbationis:& ipse declarat:qd sit pturbatio. In sermone igit nullã perturbationẽ indicemus. In omni uita.in omni statu uitæ : ut trãquille uiuat. Motibus.perturbatiõibus animi sermo debet esse uacuus. Ne existat. appareat:quoniam excandescere in sermone uicio uertitur.Ira inquit Aristoteles:est cupiditas doloris reponẽdi:& cõcitatio animi:ut finit Seneca:ad ultionẽ iudicio uoluptatis perurgentis.Idem Cice.ĩ Tusculanis disputationibus ex stoicorũ sñia dicit iram esse libidinẽ puniẽdi eius qui uideat læsisse iniuriam:& excandescentiã eẽ irã nascentẽ & motu existẽtẽ:quoniã se ilico ostendit.Cupiditas.uoluntas contra rationem.nam cupiditas est effrenata appetentia.Pigritia proprie est metus consequentis laboris. Ignauia opponitur fortitudini. Aut tale quid.aliqua similis perturbatio. Vereri.habere in honorem & eos diligere:ne uideamur.aut adulatores aut maledici. Obiurgationes etiam.nunc præcipit qua moderatione amici obiurgandi sint: & sic ostendit quomodo ad amicũ castigãdũ uenire debeamus. Vocis contẽtione.clamore ut irati uideamur. Acriore.acerbiore atq uehemẽtiore:& sic ponit modũ ĩ his rebus:quem pbat comparatione chirurgorũ.q uulnera secãt & adurũt inuiti si nõ ẽ aliud remediũ. Sed ut adurẽdũ.quẽadmodũ chirurgi inuiti quodammodo secant:& urunt uulnus:ut qui patitur sanet:nõ studio secãdi aut urendi:sic amicũ castigare debemus nõ studio castigãdi:sed corrigẽdi reducẽdiq ad officiũ. Nulla medicĩa:nullũ aliud remediũ . Perstat ĩ trãslatiõe medicorũ: q tandem cum nullũ aliud remediũ põt adhiberi.urũt & secant ulcera: ita debemus contentione uocis castigare amicos si alius modus non superest. Sed tamẽ.quamuis necessario ad castigationes ueniamus:tamen nulla sit ira:quæ quia est breuis furor:nihil recte poterit facere:quoniam contraria est rationi: quæ modum seruat in omni re. Considerate , quoniam iratus inconsiderate agit cum ducatur affectu. Clementi.indulgenti.miti cum aliqua grauitate sine contumelia. Adiuncta grauitate. ne clemens & lenis castigatio contemptui sit:grauitas adhibenda est. Illud ipsum.id qd uidetur acerbum ei qui obiurgatur debemus ostendere susceptum eẽ a nobis ipsius qui obiurgatur causa non studio obiurgãdi. Rectũ ẽ autem præcipit nũc quomodo sit cũ inimicis contendendum. Rectũ est.decet. Inimicissimis.q nos capitali odio prosequuntur. Nobis idigna.quãuis in nos contumeliosi fuerint: & conuitia indigna effuderint.tamẽ debe

Quatin⁹ Iuuena.

Aristo.

mus retinere grauitatẽ & non moueri ad iracũdiã & excãdesrẽtiã. Vnde Anthisthenes. Cũ audiuisset aliquãdo
Platonẽ sibi maledicere dixit. Regiũ est male audire: cũ benefeceris. Si magnanimus fueris: iquit Seneca: nũquã
iudicabis tibi cõtumeliã fieri. De inimico dices nõ nocuit mihi: sed aĩum nocendi habuit. & cũ illũ in ptãte tua
uideris: uindictam putabis uindicare potuisse: qđ ẽ magnũ uĩdictæ genus. Grauitatẽ. cõstãtiã: ut nõ mouea
mur ad affectũ. Deforme ẽt. turpe & plenũ ludibrii. Prædicare. palã dicere & iactare sese in ipõ quotidiano
sermone. Militẽ gloriosum. trasonẽ terẽtianũ q iactat se: & a gnatone irridet̃. sicẽt miles apud platonẽ.

Aristote. ET quoniã oĩa psequmur. nũc de do
mo magnifici uiri determĩat Ari
sto. loqñs de magnifico ait. ad ma
gnificũ ãt ptiet & domũ a se extru
ctã ut diuitias decet hr̃e: ẽ. n. quod
dã & hæc ornamẽtũ. Volumus certe oĩa p
seq & de oĩbus dicere q̃ ad uirũ ĩstituẽdũ or
nãdũq; ptiẽt. Qualẽ. cuiusmõi: cuius laxita
tis: cuius ipẽsæ. Honoran. q fungit̃ siue fun
ctus ẽ honoribus publicis. Pricipis. primi
ĩter ciues. Cuius. s. domꝰ. Finis ẽ usus. quo
niã iõ fit domus. ut ea utamur. Ergo laxitas
domus accommodanda est dignitati ipsius
domini: ut ea uti possit cum decoro & habi
tare magnifice. Ad quẽ. usũ. Descriptio.
designatio domus ædificandæ: ut usui suffi
ciat: cuius causa ædificatur: & pro ratione di
gnitatis ædificãdũ est: quoniã decet principẽ
uirũ & magnificũ habere domũ magnificã
& plenã dignitatis. Cõmoditatis. ut cõmo
de habitemus: & cũ dignitate. debet enĩ do
mus esse utilis & pulchra. Cneo Octauio.
affert exẽplũ Octauii: cui domus plena digni
Sueto. tatis suffragata est. Suetonius ait in uita Au
gusti. Primus ex familia Octauiorũ magistra
tũ populi suffragio cepit. C. Ruffus. Is quæ

tamẽ grauitatẽ retinere: iracũdiã repellet̃. Quæ. n. cũ
aliq̃ pturbatiõe fiũt: neq; ea cõstãter fieri possũt: nec ab
his q adsũt approbari. Deforme ẽt ẽ de seipso p̃dicare
falsa præserti: & cũ irrisiõe audiẽtiũ imitari militẽ glo
riosũ. Qualis debet esse domus honorati ciuis &
principis.

ET quotiã oĩa psequmur (uolumus qdẽ certe)
dicẽdũ ẽ ẽt q̃lẽ hoĩs honorati & principis do
mũ placeat eẽ: cuius finis ẽ usus: ad quẽ accõ
modãda ẽ ædificãdi descriptio: & tamẽ adhibenda di
gnitatis cõmoditatisq; diligẽtia. C. Octauio q primus
ex illa familia consul factus est. honori fuisse accepi
mus: q præclarã ædificasset in palatio: & plenã digni
tatis domũ: quæ cum uulgo uiseret̃: suffragata domi
no nouo hoĩ ad cõsulatũ putabat̃. Hãc Scaurus demo
litus accessionẽ adiũxit ædibus. Itaq; ille in suã domũ
cõsulatũ primus attulit. Hic sũmi & clarissimi uiri fili
us in domũ multiplicatã nõ repulsã solũ rettulit: sed

storius Cneũ & C. pcreauit: a q̃bus duplex Octauiorũ defluxit familia conditione diuersa. Siquidem Cneus,
& deinceps ab eo reliqui oẽs functi sunt honoribus sũmis. At Caius eiusq; posteri: seu fortuna: seu uolũtate in
equestri ordine cõstiterũt usq; ad Augusti patrẽ. In nona philippica dicit. Cnei octauii cari & magni uiri: q pri
mus in eã familiã: quæ postea uiris fortissimis floruit: attulit cõsulatum. statuã uidemus in rostris. nemo enĩ
nouitati inuidebat: nemo uirtutẽ nõ honorabat. Hic missus ad nepotẽ regis Antiochi: quo cũ romani bellum
gesserãt: ut classem habere: & elephãtos alere phiberet. Laodiceæ in gymnasio: a quodã leptine ĩterfectus ẽ. red
Plinius dita fuit ei statua pro uita: quæ multos p ãnos familiã eius honestaret. Pli. ait. Nõ pteribo Cneũ octauiũ obunũ
uerbũ: quo regẽ Antiochũ dilaturũ se respõsum dicẽtẽ: uirga quã tenebat forte circũsepsit: & priusq egredere
tur circulo illo: respõsum dare coegit. In qua legatione ĩterfecto senatus statuã poni iussit: q̃ honoratissimo lo
co in rostris. Ex illa familia. Octauiorũ. Fuisse honori. attulisse honorẽ dignitatẽq; Octauio: quoniã in eã fa
miliã primus cõsulatũ attulit: q̃a ædificauerat clarã domũ: & dignitatis plenã: ut uideret̃ dominus mereri ho
Nouus homo nores sũmos: & ampliorẽ fortunã. Suffragata. fuisse auxilio: & tulisse suffragia ad cõsulatũ cõsequẽdũ. No
Plutar. uo hoĩ. noui hoĩes dicunt̃: quorũ maiores nõ fuerũt in magistratu. Plutar. ait in uita Catonis senioris. romani
eos q generis gloria carẽtes seipsis initiũ caperẽt nominis sui: nouos hoĩes appellabãt. Hanc Scaurus demoli
tus. ponit exemplũ. M. Scauri: qui domũ amplã & nimiæ laxitudinis ædificauit odiosam aliis: & sibi ad dignita
tẽ tuendã minime suffragantẽ. Hãc. domũ Cnei Octauii. Demolitus. cũ solo æquasset: ædes ampliauit su
as. Aedibus. suis. s. quoniam diruta domo quæ fuerat Cnei Octauii suam multiplicauit: cuius nimia laxitate
populus offensus est. hãc igit̃ domũ solo æquatã adiecit ædibus suis: in quas rettulit: & repulsam & ignominiã
M. Scaurus. M. Scauri pricipis senatus & stoici filius uictricũ habuit Syllam. quoniã merella mater post mortẽ
Scauri pr̃is Syllæ nupsit: ædilitatẽ sũma magnificẽtia gessit: adeo ut suas opes pene cõsũpserit: magnũq; æs alie
nũ cõflauerit. In prætura puinciã Sardiniã obtinuit: in q̃ nõ satis abstinenter se gessit. Romã ad petẽdũ cõsulatũ
rediit. Sardis de eo q̃rẽtibus repetũdarũ postulatus ẽ. patronos habuit. P. Clodiũ. M. Callidiũ. M. Marcellũ. M.
Pedianꝰ Tulliũ Cice. M. Messalã Nigrũ: & Qu. Hortẽsiũ. ipse quoq; ut auctor est Pedianus Asconius: pro se dixit cũ ma
gno squalore & lachrymis. tandẽ absolutus ẽ: sed ita ut a tribus dãnaret̃ Tribunis: & a. xxii. absolueret̃: & in eis
pauca puncta ĩter dãnationẽ absolutionẽq; eẽnt: postea. Qu. Seruilius Cepio ob legatiõis asiaticæ inuidiã eũ re
petũdarũ fecit reum. Inde a Varro tribuno plæbis pditionis accusatus est dicẽte Scaurũ uocasse socios ad ar
ma. quippe bellũ Italicũ paulo ante exortũ fuerat: quod sociale dictũ est: quoniã socii a Romanis defecerant: cũ
ciuitas ut Drusus trib. plæbis pmiserat; illis nõ daret̃. Scaurus a uiatore accersitus duos & lxx. annorũ natus inni
xus nobilissimis iuuenibus in forũ processit: & accepto respondendi loco dixit. Qu. Varus hyspanus. M. Scau
rũ principem senatorem socios ad arma dicit conuocasse. M. Scaurus princeps senator negat: Testis nemo est
utrum uos credere cõuenit; qua uoce ita omniũ cõmutauit animos: ut ab ipso etiã tribuno dimitteretur. Hæc

refert Pedianus Asconius. Valerius maximus aliter narrat. Scaurus igit̃ rettulit ignominiā ī domū: quā multi plicauerat. & ait Ci. dignitas hois ornāda est domo magnifica: sed hæc dignitas nō tota ex domo quærēda est: sed a se ipso. s. habeat uirtutes. aliter ipsa domus magnifica domino dedecori erit: & ipse dominus debet orna re domū. Si cōtinētiæ studes: inqt Seneca: habita nō amoene: sed salubriter nec domi ū esse uelis notū a domo sed domū a dño. Itaq; ille Cneus Octauius. hic Scaurus filius Scauri principis senatus: quoniā Scaurus ille adeo sumus erat: ut ne sibi quidē cōparari posset. Multiplicarā. quā multiplicauerat demolitus domū Octauii nō Cicero Seneca

ignominiā: etiā & calamitatē. Ornanda est. n. dignitas domo: nō ex domo dignitas tota q̃renda. Nec domo dominus: sed domino domus honestanda est. Et ut in cæteris habenda ratio: nō sua solū: sed etiā aliorū: sic in domo clari hois: in quā & hospites multi recipiendi: & admittenda hoīum cuiusq; generis multitudo adhibē da cura laxitatis. Aliter enī ampla domus dedecori domino sæpe fit: si est in ea solitudo: & maxime si aliquando alio domino solita est frequentari. Odiosum est enī cum a prætereuntibus dicit̃. O domus antiqua: quam dispari domino dominaris: quod quidē his tēpibus in multis licet dicere: Cauēdū ē etiā præsertim si ipse ædifices: ne extra modum sumptu & magnificentia prodeas: quo in genere multum mali etiā in exēplo est. Studiose enī plærīq; præsertim in hac parte facta principū imitant̃. Vt L. Luculli summi uiri uirtutē: at quam multi uillarū magnificentiā imitati sunt. Quarum q̃dem certe est adhibendus modus ad mediocritatēq; reuocandus. eadēq; mediocritas ad omnē usum cultumq; uitæ referenda est. Sed hæc hactenus.

solū repulsam: quoniā rediēs ex Sardinia in petitione cōsulatus repulsam habuit: & infamia notatus est: repetūdarūq; postulatus. unde in summa interdū calamitate fuit. Nā aduersa ualitudine laborās processit in forū: & cū lachrymis respōdit obiectis carminibus. Dignitas hominis debet ornari domo magnifica: quæ est quoddā ornamētū. Nō tota quoniā alia esse debent: quæ dignitatem afferunt. Et ut in cæteris. sensus est: quēadmodum in omnibus aliis rebus quid nobis agēdum sit cōsiderare debemus: nō solum propter nos: uerū etiā & alios sic in ædificāda domo principis cōsiderādū est hospites in ipsā admittēdos esse: & sic oportere amplam esse nō tantū ut domino proprio seruiant: sed & aliis qui recipiendi sunt. In cæteris. aliis rebus: quas nō solum ad nostrā: sed etiā ad aliorum utilitatem referimus. Clari. sūmi & principis. Hospites amici externi. Multitudo cuiusq; generis: ut tūc erāt clientes: & uaria hominū genera domos principū igrediūtur. Laxitatis. amplitudinis. debet inquit tenere mediū. nam si modum excesserit: & nimia laxitate luxurians diffunderur domino afferet dedecus priusq̃ dignitatem. Solitudo. idest adeo amplam: ut nō possit tota habitari: tunc illa solitudo dedecori domino erit. Frequētari. coli familiæ frequētia: frequēs locus dicitur: in quo multi sunt: & frequētatur senatus: in quo sūt multi senatores

Tria in omni actione obseruanda.

In omni aūt actōe suscipiēda tria sūt tenēda. Primū ut appetitus rationi pareat: quo nihil ē

Odiosum est. infame & quod affert odiū & fastidiū: cū potest dici a ptereuntibus: o domus quā disparē dominum habes: qd' nunc Romæ passim dici potest. Videmus enim ī omnibus clarissimorum quondā ciuiū: & illius amplissimæ ciuitatis facile principum monstra hoīum habitare: & a meretricum scholis frequētari: quibus cū romana disciplina uigebat: & mores nondū luxuria corrupti. & illi. xl. octo magistri uicoq; urbana uitia excuterēt: uilissimus fornix dabat̃: & uix dignæ cēsebant̃: ut in subūrbio hītatēt pannosæ sordidæ neglectæ: nūc aūt serico & auro undiq; pellucentes magnifice habitāt: clientelā habēt & disciplinā ut tāta ars nō pereat. Vnde dolēdū ē: qđ plus īguinibus olidi scorti & edacis tribuat̃: q̃ uirtuti. & q̃ fœdissima lupa corpis ornatu nō solū æquet̃ reginis: sed āteceilat. His tēpibus. in hac calamitate & cōfusiōe nostrorū rērū: quibus domus proscriptorū a Sylla ab īdignissimis & imeritissimis hoibus habitant̃. ut merito dici posset. o domus antiquæ quā dispari domino dominamini. Cauendum est etiam. aliud præceptum & cautio ī ipsa domo ædificanda. Ne prodeas. exeas extra mēsuram. deberis qui ædificat tenere mediū: & p modo diuitiarū impēdere atq; ut oportet decere. Sumptu. īpensis. Quo in genere. cū. s. quis nimio sumptu aliquod opus extruit: alios enim suo exemplo irritat ad talē ædificādi luxu. In hac parte ædificiis supbe & luxuriose ædificandis. & pbat hoc exēplo Luculli: cuius uirtutem pauci imitati sunt: magnificētiam uero ī ædificādis uillis pmulti. Facta pricipum. ea quæ prīcipes ciuitatis faciūt. Tubero stoicus lucullū togatū Xerxem appellabat ppter uillā in sinu Baiano & aquā marinam imissam effosso mōte: & Varo ī primo de re rustica libro dicit. Nunc cōtra uillam urbanā quā maximā ac politissimā hēant. Dantopam ac cū Metelli & Luculli uillis pessimo publico ædificatis certāt. Luculli uirturē quis scilicet imitatus est: quasi dicat p pauci. At q̃ multi. s. imitati sunt eum in ædificiis & conuiuiis: Villa est domus in agro. Vicus dicitur quādo sunt plures domus una post aliā. Vicinia Villa dicitur ppinquitas uicinorū. Quarum. uillarum ædificādarum mensura est adhibenda. Vnde apud antiquos Vicus erat lex censoria ne uilla fundum desideraret & ne plus ueretent q̃ ararent. & ideo nimiam ædificādi luxuriam Vicinia notauit Horatius in carminibus dicens: iam pauca aratro iugera molles relinquēt regiæ: quoniam Hora. omnes campi ædificiis ad luxum & delitias comparatis occupabantur.

In omni aūt actione. Tria Cice. ponit quæ in omni uita seruanda sunt: Primū est ut appetitus pareat rōni: nā si appetitus euagabit̃ lōgius. officiū seruari nō poterit. qđ' semp ad bonum tēdit. Secūdum

est ut consideretur quid agendū sit. & ea cura adhibeat̄: quā res ipsa efficiēda reqrit. Tertiū est ot oīa cum mēsura fiant, etiā quæ laudabilia sunt. ne si modū excesserint, ut reprehēdant̄. Pareat. Obediat & id appetat qd ratio suaserit. Ad offioa. ut aliqd fiat cum uirtutis laude. Animaduertat̄. cōsideret̄ diligēter. ne aut nimis aut parū id curemus qd' agēdū ē, sed ut ipsa res postulat. Opa. labor. Cā res ipsa quā agimus & cā quā tractamus Ad liberalē speciē. i. ea quæ laudāda sunt: & quādā apparentiā libero hoīe dignā præ se ferūt. Moderanda modo quodā & mēsura tractāda: multo magis igit̄ moderāda sont & uitāda quæ nullā hēnt speciē. i. apparētiā libero hoīe dignā. Et ait Cice. optimus est modus: ī oī re atq; mēsura ut seruet̄ decorū: Horatiꝰ nā cū facius id qd decet tenemus modū: Ho. ī prio uolumine epistolarū sic canit. Insani sapiēs nomē ferat: æquus iniqut Vltraq; satis ē uirtutē si petat ipsam. & ī prio sermonū dicit. Est modus ī rebꝰ sūt certi dēq; fines: Quos ultra citraq; neqt cōsistere rectū. Modus āt. hoc refertur ad illud secundū p̄ceptum ut. s. cōsideret̄ quāta sit res quā uolumus efficere. Ipsum decus: seq id qđ decet & eatenus pgredi ī aliq̄ re quatenus laudat̄ longius q̄ deceat: & sic erit modus. hoc refertur ad tertium. ut scilicet omnia moderāda sint. & ait. q̄uis modus optimus sit tamē horū triū p̄stātissimū est appetitum parere rationi: quoniā nisi ratio dominabit̄ nil quod deceat fieri potent.

Einceps de ordine rerū. Supra Cicero pposuit ipum decorū tribus rebus cōtineri: formositate: ornatu. ordine: duabus partibus absolutis ad ordinē trāsit: & tempoꝝ opportunitatē: ut nil qđ' ad decorū ipsū ptineat explicandū relinquat̄. Vtitur igit̄ trāslatione: & docilē facit auditorē & attentū. Hæc aūt sciētia cōtinet eā quā græci eutaxiā nominant. eutaxia dicitur bona dispositio & ordo. uult Cic. ordinis cōseruationē & modestiam idē esse. Nō hāc. s. cōtinet: quā nos appellamus modestiā a mō. i. mēsura: quæ singulis rebus adhibenda est. In quo uerbo. modestiæ. s. inest modus quidā seruādus in omni re. & sic modestia ē quoddā ornamētū ī ipsis actiōibus. Ordinis cōseruatio. ut sit bonus ordo in rebus agendis. nā eutaxia dicit̄ bona ordinatio. sed ingt Cicero. ex ipsa definitione stoicoꝝ adducor: ut eandē eutaxiā latine appellē modestiā. Loco suo. tpe opportuno.

ad officia cōseruāda accōmodatius. deinde ut aīaduertatur quāta illa res sit quā efficere uelimus: neu maior neue minor cura & opa suscipiat̄ q̄ cā postulet. Tertiū ē ut caueamus ut ea q̄ ptinēt ad liberalē speciē & dignitatem moderāda sint. Modus aūt est optīus decus ipsū tenere. de quo ante dixius nec pgredi lōgius. horū aūt triū præstātissimū est appetitū obtemperare rōni.

Ordo rerum ac temporum opportunitas. Einceps de ordīe rerū & tempoꝝ opportunitate dicendū est; hæc aūt scīa cōtinet eam quā græci ευταξια noīant nō hanc quā īterpretamur modestiā: quo ī uerbo modus īest. Sed illa ē eutaxia: ī quā ītelligit̄ ordinis cōseruatio. Itaq; ut eādē nos modestiā appellemus: sic definit̄ a stoicis: ut modestia sit scīa earū rerū q̄ agent̄: aut dicent̄ loco suo collocandarū. Itaq; uidet̄ eadē uis ordīs & collocatiōis fore. Nā & ordinē sic definiūt cōpōne reꝝ aptis: & accōmodatis locis. Locū āt actiōis opportunitatē tpis eē dicūt. Tēpus aūt actionis opportunū græce ευχερεια latine appellat̄ occasio. Sic fit ut modestia hæc quā iterpætamur; ita ut dixi scīa sit opportunitatis idoneoꝝ ad agēdū tēporū. Sed pōt eē eadē prudētiæ definitio; de qua prīcipio diximus. Hoc aūt loco de moderatōe & tēperātia: & aliis similibus uirtutibus q̄rimus. Itaq; q̄ erant prudētiæ pptia loco suo dicta sūt. Quæ āt harū uirtutū: de qbꝰ iādudū loqmur: q ptinent ad uerecūdiā: & ad eorū approbationē: qbus cū uiuimꝰ nūc dicēda sūt.

Eadē uis. nā & pprietas: ut idē sit ordo rerū: & collocatio: qđ' ex ipsa definitiōe pbat. nā ordo ē cōpositio rerū Locus multipliciter Aristo. Fabius aptis locis & accōmodatis: & locus significat tpis opportunitatē. Actionis. opatiōis: hoc dixit ad differētiā loci q est sedes argumēti: & ī quo illud latet: & ex quo ducit̄. & locus est ultima supficies corpis ambiētis locatū: ut finit Arist. in physicis. hic accipit̄ locus pagēdi opportunitate. Lorū actiōis. aptū ad aliqd agēdū: quoniā sūt & alii loci sedes argumētorū. hos locos boetius in topicis maximas ppōnes appellat. Et Fabius ait lib. v. locos appello sedes argumētoꝝ. Tēpus actiōis. aptū ad agēdū: & opportunū dicit̄ occasio: īde dicimus nactus occasionē. i. tps opportunū. in rhetoricis loquēs de tpe sic ait. occasio est pars tpis habēs in se alicuius rei idoneā faciēdi aut nō faciēdi opportunitatē. Sic fit. ex horū uerboꝝ definitiōe hoc sequit̄. Quā iterp̄tamur. quā latine dico appellandā esse modestiā: cū græce dicat̄ eutaxia. Idoneorū. quæ idonea sint ad agēdū: & sic uno uerbo modestiæ Cice. cōplectit̄ ordinē: lorū: & tēpus. Eadē definitio. quoniā prudentiæ est locū: ordinē: & tēpus eligere & habere delectū. Itaq; modestia: & moderatio est quædā ministra ipsius prudētiæ. & hæc officia: in qbus modus reqrit̄. ptinēt ad tēperantiā: quæ ē cōseruatrix prudētiæ. moderatio igit̄ cōseruat prudētiā: & id facit in singulis actionibus: quod prudētia iubet. corrupta aūt moderatione prudētia nihil ualet. Itaq; eadē fere sunt officia prudētiæ & modestiæ: quæ ipsam cōseruāt. Et aliis similibus q̄ ad hāc partē ptinēt: quoniā tēperātiā sequūtur ordinis; cōstātia: & ornatus. Quæ erāt prudētiæ: quæ ptinebāt ad prudētiā: quā sequunt̄ cōsiliorū maturitas: & ītelligētia. hæc ps moderatiōis & ordinis ad tēperētiā ptinet: licet nulla uirtus possit eē sine prudētia: & q illā hēt oīs hēat necesse ē: sed singularū mediocritatū officia distīcta sūt. Iā dudū. ab initio huius disputanōis. Quæ āt harū uirtutū. i. ea q̄ ptinēt ad has uirtutes q̄ tēpetātiā sequūt̄. De qbus uirtutibus paulo ante cœpi disputare. Approbationē. laudationē & cōmēdationē eoꝝ: cū qbꝰ uiuimus: & nihil a nobis fiat: qđ' illos offēdat.

Alis igitur ordo.præcipit nūc qualē ordinē tenere debeamus in singulis actionibus:de quo ita dispu catur:ut locū:personā:aliasq; circūstātias includat:quæ in omni re ut seruetur decorū considerādæ sūt. Obseruatio enī circūstantiarū est illa:quæ cōstituit officiū: quoniā potest reddi certa ratio q̃re factū sit. Cōstanti.perseuerāti in optimo ordine:& nihil ab arte discrepanti:hæc est laus oratoris: ut oia in orone bene cōueniāt & q̃drēt:sic laudat ordo:cū oēs actiōes īter se cōueniūt:& suo tpe fiūt. In uita.i actionibus uitæ. Apta.ut apta sint:quoniā ordo ē cōpositio rerū i aptis locis.apta igiť.i.accōmodata & cōueniētia.

Ordo actionum cum decoro.

Alis est igiť ordo actionū adhibēdus:ut quēadmodū in orone cōstāti:sic in uita sint oia inter se apta & cōueniētia. Turpe est.n.ualdeq; uitiosum:in re seuera conuiuio dignū:aut delicatū:aliquē inferre sermonē.Bene pericles cū haberet collegā in prætura Sophoclē. Hique de cōmuni officio cōuenissēt:& casu formosus puer præteriret:dixissetq; Sophocles,O puerū pulchrū Pericle.At.n.picles prætorē Sophoclē decet:nō solū manus:sed etiā oculos abstinētes habere.Atq; hoc idē Sophocles:si in athletarū approbatione dixisset:iusta repræhensione caruisset. Tanta uis est & loci:& tpis:ut siqs cū causā sit acturus in itinere:aut in ambulatiōe secū ipse mediteť:aut si qd aliud attentius cogitet nō reprænēdať. At hoc idē si in cōuiuio faciat:īhumanus uideať iscitia tpis. Sed ea q̃ multum ab humanitate discrepāt: ut siquis in foro cantet: aut si qua est alia magna puersitas:facile apparent: nec magnope admonitionem:& præcepta desiderāt: quo autem parua uidenť esse delicta:neq; a multis intelligi possunt: ab his est diligentius etiā declinādū. Vt in fidibus:aut in tibiis: q̃uis paulū discrepent:tamen id a sciente animaduerti solet.Sic uiuendum est in uita ne forte quid discrepet: uel multo etiā magis:quo maior

Turpe est enī.probat ab affectu q̃re adhibendus ordo sit.quoniā dedecet: si nō habeť ratio loci:temporis:& personæ:sic a re cōtraria sumens argumentū ostēdit id laudari: qđ tēpore apto fit. Seuera.graui. Delicatū.delitiis aptū & molle. Bene pericles.q collegā suū rep̄hendit Sophoclē: quoniā ille nō habuerat rōnē loci:tēporis.atq; p̄sonæ: quā sustinebat.erat enī p̄tor. Sophocles tragicus poeta fuit. Tragœdiā auctore Fabio primus Eschylus in lucē protulit sublimis: & grauis & grādiloquus sæpe usq; ad uitiū. Sed longe clarius illustrauerūt hoc opus Sophocles atque Eurypides: quorū in dispari dicendi uia uter quidem sit poeta melior inter plurimos quæritur. In prætura.quoniam erant prætores:qui reddebant iura.Collega dicitur socius in magistratu. Cōuenissent.simul essent:ut de cōmuni officio loquerētur:& iura redderent.Hoc narrat etiā Plutarchus in uita piclis.Et Vale.dicit.Pericles cū in p̄tura sophoclem collegā haberet:ac is publico officio una districtus pueri ingenui p̄tereūtis formā impensioribus uerbis laudasset:intemperantiam eius increpitans dixit:p̄toris non solum manus a pecuniæ lucro:sed etiam oculos:a libidinoso aspectu continentes esse debere. Locus ipse igitur datus prætori & magistratus non seruabat decorum laudādo formosum puerū. At hoc idē.ecce qđ facit locus & p̄sona. nam si alibi illud dixisset: iusta repræhensione caruisset. Athletarum.eorum qui in gymnasiis se exercent. Athlo græce latine significat certo: & contendo. Inde athletæ dicuntur:in genere certatores.in specie autem erunt pugiles palestritæ:cursores:& similes.& athlon dicitur præmium certaminis:quo uerbo utitur Theocritus. Approbatione.ubi approbantur athletæ pulchri lacertosi:& habentes membra apta ad certamina.Tanta uis est loci:tantū pōt locus & aliæ circunstantiæ ad approbationē alicuius rei uituperationēq;. Causam acturus oraturus cām alicuius aut suā. Mediteť.itra se cogitet.Ad hoc idem.meditari & attentius cogitare. Inhumanus ab humanitate alienus ac rusticus:quoniā ignorat quid postulet locus & tēpus.Sed ea quæ nō opus est inquit.Cic.de his præcipere & monere quæ manifesta delicta sunt & ab omnibus facile cognoscuntur:sed de his quæ parua uidentur:& cum dignosci ab omnibus nequeant facile trahunt homines in errorem specie quadam recti.Vnde diligenter singula considerāda sunt:& id uitādum quod in aliis turpe est ac indecorum:& doctos consulere debemus:quorū consilio ad uirtutem ac decorū dirigamur. Discrepāt.aliena sunt.Ab humanitate.ab his moribus quos homo bene institutus habere debet:ab humanitate igitur disciplina uiuendi:quæ homini data est. Cāter in foro.qđ dedecet.& ab eruditōe bonisq; moribus alienū est. Magna puersitas.prauitas in motibus: q̃ sua magnitudine omnibus se ostendit. Nec magnope.non multum est opus monere:quoniā patet talia declinanda eē propter apertā turpitudinē. Neq; a multis.ab imperita multitudīe.Et affert exemplū musices.Nā cū i fidibus & tibiis aliqua discrepātia ē nō cognoscit nisi ab eo qui musicen calleet.sic actiones aliqd in se prauitatis habētes nō cognoscūtur nisi a prudētibus quorū consilio uita adolescētiū formāda ē & regēda. Paulū discrepēt.discordēt:nam discrepare ꝓprie est diuersō crepare:idest sonare:& crepitū facere.inde ad multa trāsfertur. A sciente.perito i musicis.Sicuiuēdum.ita iquit uiuendum est ut uita non discrepet:sed omnia īuicem cōgruāt:& ordo seruet ac modus ut fiat ille actionum cōcentus:qui est maxime e natura & uita constans in officio perseueret.Sicut fit in numeris musicis & motibus īter se nō discrepātibus. Vel multo magis q̃ in fidibus & tibiis.maior cura adhibenda est in actionibus uitæ q̃ i ipsis numeris. Quo.quanto maior ē cōcentus actionū:idest cōueniētia ut nullo modo a ratione discrepēt sed loco tēpori & personis cōueniant. Maior.quātum ad se. Melior.ad nostrum cōmodum & decus.Cōcentus:conuenientia.perstat in translatione.sonorum melior inquit est & præstantior con/

Collega

Valerius

Athlo

Discrepo

uenientia ipsarum actionum. Quã sonorũ: & ideo maior cura est adhibenda: ut nulla ipsis discrepãtia sit. Vel mi nima, etiã minimas discrepãtias: quoniã calẽt artem. Vel etiã minimos errores. Acres, acuti uehemẽtes attẽti
Vitiorum, eorũ q̃ fiunt cum uitio & præter decorum. Magna ex paruis: ex paruo signo magna cognosci mus. Vultus enim obturus oculorum & alia signa indicant esse in moribus nõnulla quæ latent & ĩcognita sunt: in quibus signis & gestibus aliquid fit quod dedecet. Vnde in singulis cauendum est & multo magis ne aĩus peccet. qui per signa extrinseca se aperit. Obtutu, aspectu in aliquem defixo. Remissione, dilatatione aut cum contrahuntur supercilia: aut depri muntur: aut attolluntur & hoc est contrahe re & remittere. Hilaritate, lætitia. Contẽ tione: eleuatione: idest cum uocem attolli mus. Cum omnia inquit supradicta uideri mus: cognoscemus si experientiam habebi mus quid apte fiat & cum decoro. Quid a na tura, i. a rõne naturæ dissẽtiat: nã respice re: n dere: & similia eo mõ facere oportet ut a na tura nõ recedat. Risus nõ semp uituperat. ca chinnus uero semp: & risus cõcedit. ille aũt i probat. Risus igr Ci. alibi sedẽ hẽt aliq̃ defor mitate ac turpitudie: q̃ cũ i aliis demonstrat: urbanitas: cum in ipm dicẽtem recidunt stul titia uocatur. Quo i genere, eorum scilicet quæ uitupecantur cũ non apte fiunt a natura que recedunt. Nõ est incõmodũ: imo utile est iudicare in aliis quale sit unũquodq; su pradictorũ: ut nos cauere possimus: si aliqd pter decorũ fieri cognoscimus. Nã magis de præhẽdimus errores aliorũ q̃ nostros. Vnde magistri cũ discipulos rephendere uolũt eos imitantur: ut discipuli uidẽdo cognoscant. q̃

Anacharsis dedeceat id in quo rephẽdũtur. Quapp ana charsis scytha interrogatus quo pacto qs ab stemius fieret: respondit: si ebriosoꝝ motus

Plato sibi ante oculos ponat. Et Plato ebriis & ira tis pcipere consulereq; solebat: ut in speculo: uultus inspicerẽt suos: ut uisa deformitate: ui tia fugerent. Et lacedæmonii seruũ ebrium in conspectũ filiorum adducebãt: ut in ipso turpitudinẽ ebrietatis inspicerent: & ea abstinerent. In aliis, quoniã unusquisq; sibi placet: ideo suos errores nõ facile iudicat. Pauci

Seneca enim in seipsos descẽdunt diligẽtius: inspiciẽtes aliena peccata q̃ sua. Vnde dicit Seneca: Aliena uitia in oculis ha bemus: a tergo nostra sunt. In discernẽdo, iudicãdo. Quorũ, idest discipuli: quorũ uita magistri repsentãt causa emẽdandi. Visa deformitate, uitii qd' illi imitant: ad irrisionẽ facillime corrigunt: cũ uitia plene discer nant. Emendãdi causa, ut discipuli emendẽtur. Nec uero alienũ est. Monet cõsulendos esse uiros usu peri tos: ne locus pœnitentiæ relinquat. nã si cõsilio prudentũ uoluerimus uti: nunq̃ errabimus: & mediocritas ipsa

Phūs retinebitur: quã ipse prudẽs definit & statuit. Philosophus in. ii. ethices sic ait. Atq; cũ magnis de rebus delibera re uolumus: sumimus & alios ad consiliũ diffidentes nobisipsis tanq̃ nõ sufficientibus ad discernendũ. Non est alienũ, imo cõducit ut singula & minima errata cognoscãtur. Quæ afferũt dubitationẽ: de quibus dubitat: an in officio sint. Doctos, doctrina præstantes. Vel usu, experentia rerũ. Exqrere, diligenter pcunctari qd illis uideatur agendũ: & quid fugiendũ tanq̃ turpe. De unoquoq; genere officii, oĩbus actionibus quæ officio sæ debẽt esse: & cũ uirtute ac modo. Maior eni pars, iõ quare debemus uti cõsilio prudẽtũ; quoniã maior pars hominũ sequit ĩclinationes naturales. Vnde opus est: ut prudẽtiores cõsulamus: ne sequẽtes aliquãdo id ad qd' natura ĩclinamur: erremus. aliqui tamẽ sũt q paruas naturæ ĩclinationes nõ sequunt: iõ dixit maior pars. pauci eni habẽt talẽ prudẽtiã & mẽtis robur: ut naturã emendẽt. Vir prudẽs nõ desert aliquãdo ad id: ad quod a natu ra deducit: quæ iterdũ uitiosa est & corrupta: quã si sequeremur discederemus ab officio: qd' fore nõ cognoscit

Diogenes cũ ad id inclinationes naturales habeamus: & nihil põt eẽ officiũ: quod a bona natura discrepat. Vnde diogenes finẽ statuebat rõni rite obtẽperare in eis eligẽdis: quæ secũdũ naturã sunt. Chrysippus itelligit cõmunẽ & ppri

Chrisippus am humanitati naturã. cui cõgruere oporteat. Cleantes cõem tantũ naturã suscipit: quã sequi oporteat: cũ pro pria interdũ uitiosa sit & corrupta. Cõsulere igit debemus doctos uiros: & usu pitos: ne erremus. In qbus. re

Cleantes bus dubiis: de qbus doctos cõsulimus. Quid sentiat, qd habeat i aĩo. multi eni dicũt aliqd eẽ agendũ: tamẽ aĩo nõ ita sentiũt. Ideo cõsiderãdũ est quid qsq; nõ mõ loquat: sed etiã sentiat: ne adulatiõibus & assentationibus ad prauas actiones deducamur. De qua causa, quoniam si de Astrologia uult tibi iurisperitus consulere erra bis cũ eo: quippe astrologiam is nõ calet: & sic de similibus. Vnde oportet de aliq re illos consulere: qui iudicare possunt & sciunt: & probat comparatione artificum nos debere alio iudicio multa facere: & malefacta emen dare. Apud græcos dicebatur: Quã quisq; norit artem in hac se exerceat. Et etiam in illos prouerbium erat. qui

Signũ id quod ignorarent iudicabant. Supra crepidam iudicare nolito. Vt hi qui signa fabricant, ut sculptores sta

& melior actionum q̃ sonorum concentus est. Itaq; ut fidibus musicorum aures uel minima sentiunt: sic nos si acres ac diligẽtes iudices eẽ uolumus aĩaduersoresq; uitiorum: magna itelligemus sæpe ex paruis. Ex oculorum obtutu: superciliorum aut remissione: aut contractione: ex mœstitia: ex hilaritate: ex risu: ex locutione: ex reticentia: ex contentione uocis: ex summissione: ex cæteris similibus facile iudicamus quid apte eorũ fiat: quid ab officio naturaq; discrepet: quo i genere non ẽ ĩcõmodũ: q̃le q̃d eoꝝ sit ex aliis iudicare: ut si qd dedeceat in illos uitemus & ipsi. fit eni nescio quo mõ: ut magis in alios cernamus q̃ in nobismetipsis: si quid delinquitur. Ita facillime corrigunt in discernẽdo: uitia quorum imitant emendãdi causa magistri. Nec uero alienum est ad ea eligenda: quæ dubitationẽ afferũt adhibere doctos homines: uel etiam usu peritos: & qd his de unoquoq; genere officii placeat exquirere. Maior. n. ps eo fere deferri solet: quo a natura ipsa deducit. In qbus uidẽdũ ẽ: nõ mõ qd qsq; loquat: sed ẽt qd qsq; sentiat: atq; ẽt de q̃ cã qsq; sentiat. Vt. n. pictores & hi

tuatu.signa dicuntur opera expressa & sculpta:ut statuæ. uasa anaglipta, & alia signa quæ extant.tabulæ solum pictæ sunt sine aliqua expressione formarum, a signo dicitur sigillum per diminutionem, Idem in tertio de ora tore. Ipsa necessitas fabricata est. Et Nonius affert hunc Ciceronis locum: ut hi qui signa fabricantur. Veri poe tæ, qui poeticã ipsam optime callent. A uulgo, ut faciebat Appelles: Auctore Plinio, qui tabulas pictas transeũ tibus pponebat, ipse post tabulas latens intelligebat: quæ uitia rephenderent a singulis: ut postea emẽdaret. Su toracceđs opus notauit: qđ crepida pauciores ansas haberet: qđ uitiũ Appelles emẽdauit. Et Syllius italicus poeta insignis iudicia auditorũ sæpenumero recitationibus exptus est. Secũ.i.tra se: & lo quẽdo cũ aliis, sic in ipsis actionibus agẽdũ ẽ: ut aliorũ iudicio uitia corrigãtur. Quæ ue ro more agunt, de his nõ est pcipiendũ, inqt Cic. q̃ in ipsis ciuitatibus istituta sunt: quoni am patet oĩbus obseruãda eẽ: nec aliqs cõtra publicũ morẽ ciuitatis audere debet: & i hoc nõ debemus uiros claros imitari qui diuina quadã sciẽtia hoc cõsequebant: ut cõtra mo rem ciuitatis loqui possent. Instituta enĩ ur biũ obseruari debẽt. Vnde dicit Seneca: nõ cõ turbabit sapiẽs publicos mores: nec populũ in se nouitate uitæ cõuertet. More, cõsue tudine. Institutis. Instituta: ut dictũ est: sũt quæ tã moribus q̃ legibus ad honestatẽ du cunt. Mores etiã in hoie sunt q̃litates animi: & appetitus: & magis attingũt naturã q̃ con suetudo: & mos est lex non scripta. Ciuili bus, alicuius ciuitatis. Illa, ipsa instituta: & mores sunt quædã pcepta: quæ ab oĩbus ob seruari debẽt, ergo de his nõ opus est pcipere. Socrates Phauorinus auctore Laertio dicit. Accusauit melitus Socratẽ Sophronisi filiũ q iura uiolaret: quos ex maiorum instituto su scepit ciuitas deos eẽ nõ existimãs: alia noua demonia inducẽs: cõtra ius itẽ: & phas iuue nes corrumpit. Dãnatus igit̃ fuit socrates q

qui signa fabricantur: & uerietiam poetæ suum quisq; opus a uulgo considerari uult: ut si quid reprahẽsum sit a pluribus id corrigatur: hicq; secum & cũ aliis quid in eo peccatũ sit exquirũt. Sic aliorũ iudicio per multa nobis facienda & noti facienda: & imitanda: & corrigẽ da sũt. Quæ uero more agunt: & istitutis ciuilibus de his nihil est præcipiẽdũ. Illa eni ipsa præcepta sũt: nec queq̃ hoc errore duci oportet: ut si qd Socrates aut Ari stippus contra morẽ cõsuetudinẽq; ciuilẽ fecerit: locu tiue sentidẽ sibi arbitret̃ licere: magnis illi & diuinis bo nis hanc licẽtiam cõsequebant. Cynicorũ uero ratio to ta est eiicienda. Est.n.inimica uerecũdiæ: sine qua nihil rectũ eẽ põtnihil honestũ. Eos aũt: quorũ uita pspecta in rebus honestis atq; magnis est: bene de republica sen tientes ac bene meritos: aut merentes aliquo honore & imperio affectos obseruare & colere debemus: ttibue re etiam multum senectuti: cedere his qui magistra tum habebunt. habere delectum ciuis & peregrini: in ipso quoque pegrino priuatim ne an publice uenerit.

nouã religionẽ idureret cõtra uetus ciuitatis athenatũ istitutum. Cato cẽsorius auctore Plutar. Socratẽ loq̃cẽ & uiolẽtũ hoiem appellabat: q cũ in patria sua plus posse affectaret q̃ leges paterẽt: priscos mores: & ueteres cõsue tudines antiq̃re: ciuesq; suos ad cõtrarias priscis istitutis opiniões traducere molitus ẽ. Sed crimia Socrati obie cta a duobus eius discipolis Platõe in Apologia: & xenophõte q̃ttuor illis uoluminibus de dictis & factis Socra tis memoratu dignis penitus diluũtur. Aristippus Socra. discipulus cyrenaicus primus Socraticorũ mercedem doctrinæ exegit: & q̃stu philosophatus est: & uoluptati patronũ se pstitit cõtra morẽ ueterẽ. posuit.n. sũmũ bo nũ in uoluptate: q̃ maxime sensũ moueret: & a suo pceptore Socrate desciuit: qui in uirtute sũmũ bonũ statue rat. Cũ obiceretur Aristippo: q laidem meretricẽ haberet respondit: hoc melius est q̃ q illa me habeat. Con tra morem, consuetudinẽ: quoniã Socrates nouam religionẽ introducebat contra mores & istituta ciuitatis: & Aristippus uoluptati oia tribuebat. & quæstui philosophiam habere cœpit & eius domum meretrices freque tabant. Diuinis bonis, summa doctrina quæ est diuinũ quoddã bonum. Interrogatus Aristippus quid inte ressét inter doctũ & indoctũ respõdit. Mitte utrunq; ad loca ignota: & cognosces. Cynicorũ ratio. Resellit ra tionem cynicorũ & uitæ istitutũ: qui uolebant: ut oia fierent ad libidinem .i. secundũ appetitũ: & nullã uerecun diæ habent rõnem: qua neglecta & remota nil qđ hoïs præstantiã deceat fieri põt: nec põt aliqd esse honestum quod uacet pudore. Apollodorus tamen in mortalibus dicit cynicam sectam eẽ ualidã & celerem ad uirtutem uiã: hanc sectam stoici uelut sapientes amplecti: a quibus Cic. dissentit agens uerecũdiæ partes: sine qua nihil cũ laude uirtutis & honestatis fieri poterit. Eos aũt. supradicta inqt sine consultatione obseruare debemus: & il los quí pbatissimi sunt: & sic pcepit qbus adhærere debeamus: & ipsorũ cõsilio niti. Perspecta. cogni ta, pter res gestas cũ uirtute. Magnis. quas ipsi gesserũt ur magnanimi. Bene sentiẽres: bonã hẽntes mẽtẽ quod uacet pudore. non affectantes tyrãnidem & seditiones. ab illis fugere debemus: qui non studenr cõi libertati & utili tati. Ac bene meritos. qui pro repu. multa fecerunt: imperium auxere & benemeriti sunt. Aut merentes. in præsentia aliquid pro repu. facientes. Aliquo honore. Magĩatu. Aut aliquo alio insigni. Aut imperio: ut illi qui præsunt exercitui militiæ & urbibus. Obseruare est quadam admiratione aliquem uirtute præditũ ue nerari. colere est plusq̃ obseruare. hoc enim est tãtum ad hoies: colere etiã ad deos. ergo obseruamus ut hoiem: colimus ut deum siue diuum hominem: ut lacones dicere consueuerunt: cum aliquem summis laudibus cele brare uolebãt. Multũ tribuere. magnã hẽre rõnẽ senectutis.i. ipos senes ualde obseruare debemus & uenera ri. Habere delectũ. facere differẽtiam iter ciuem & peregrinum: & unicuiq; id quod illi debetur tribuere. In ipso quoq; pegrino. debemus.s. hẽre delectũ. Priuati ne. cã sua an publica uenerit. An publice. an noĩe pri uatorũ & alicuius reip. missus sit: ut sunt oratores principũ: q publicã psonam tenetunt. Vnde maior illis debe

Sigillum

Appelles

Seneca

Cato

Aristip.

Obseruo Colo.

tur honor q̃ his pegrinis q sua causa uenerũt: & ĩ aliena ciuitate pegrinanť. Ad summã. cõcludit Cice. nos debere cõem humani generis consociationẽ colere & tueri: & sic apparebit iustitia: quæ est ad cõseruationẽ generis humani. Ad sũmam: deniq; tandẽ: ne de singulis disputẽ: quoniã nimis ,pduceretᷣ oṙo. Ne agam. ne disputem. consociationẽ: ut hoĩes inter se ineant societates duce natura curãdum est: quoniã homo est aĩal sociabile: & societas in mutuis officiis colenda est. ut ultro citroq; collatis beneficiis humana societas conserueť. Colere. amare. Tueri. defendere & conseruare si iusti esse uolumus: & de humana natura bene mereri.

Ad sũmã ne agam: de singulis cõem totius generis humani hominum conciliationem & cõsociationem colere: tueri: seruare debemus.

De quæstibus artibusq; honestis & ĩhonestis.

Iam de artificiis & quæstibus q liberales habẽdi: qui sordidi sint: hoc fere accepimus. Primũ ĩprobãť hi q̃stus: q ĩ odia hoĩumĩcurrũt ut portitorũ: ut fœneratorum. Illiberales aũt & sordidi quæstus mercennariorum omniũ: quorum operæ: non quorum artes emunť. Est enim in illis ipsa merces: aut ornamentum seruitutis. Sordidi etiã putãtur: qui mercanť a mercatoribus: quod statim uẽdant.

Iam de artificiis: Vtiť Ci. trãsitiõe. & captat attẽtionem ,pponẽs sediˀ ctucũ de artificiis & q̃stibus: q sũt liberales: q q; sordidi & ĩdigni hoĩe libero. Quæstibus: lucris & artificio lucrãdi pecuniã. Liberales digni libero hoĩe & ĩgenuo. Sordidi. illiberales & auari. Hoc accipimus. ĩtelleximus hoc eẽ dictũ a maioribˀ fere dicit ut utať mediocritate forte plura accepat sed non erat opus omnia recensere. Qui ĩ odia ĩcurrũt: quoniam odio habetur usura: cũ sit cõtra naturã: ut dictũ ẽ: quoniã nũmus nũmum parit.

Plato Plato. in. v. de legi. sic ꝓcipit. Nemini liceat fœnerari & siqsĩ fœnus acceperit nec usuram nec sortem reddat. Non oportet quenq̃ in nostra ciuitate illiberali quæstui incũbere: neq; mechanicum illud & infame lucrũ sectari: quod mores generosos inquinat: neq; existimãt ullo pacto uilibus ex rebus & turpibus pecunias cumulãdas. Vt portitorũ. Portitores dicunť: qui portus custodiunt: exiguntq; uectigal. & portoria portus: ut est in libris digestoꝝ appellatus est cõclusus locus: quo ĩportanť merces & inde exportanť: eaq; nihilominus statio est cõclusa & munita: inde angiportum dicimus. Illiberales. indigni homine libero. Sordidi quæstus. dicunť illi in quibus cõpatandis necesse est; ut manus sordeant: & hoc etiã referť ad animũ. sordidiq; dicunť auari qui parati sunt ad mẽtiendum: ut aliquid lucrenť: inde sordes dici possunt parua lucra cũ alterius iniuria quæsita & extorta. Cicero in epistolis: Sordes tuas nouimus in ,puincia. i. minima furta & extorsiones factas ,puincialibus ,ppter auaritiã.

Plato Mercẽnariorũ omniũ. Plato in. ii. de rep. distiguẽs hominũ genera dicit. Ministri in urbe: qui ingenio nõ ualent: nec utiles sunt ad cõsiliũ: & ualent uiribus corporis ad tolerãdos labores: quas uires ad aliquod opus peragendũ uendũt: quod preciũ mercedẽ appellãt mercẽnarii rite appellanť. Institores uero dicunť ministri emptionum uẽditionũq; in foro. Ciuitatẽ uero peragrãtes mercatores appellãtur. Hæc Pla.

Institor Iustinianus Iustinianus aũt dicit: institores illos uocari: q negociationibus ꝑponunť.

Vlpianus Vlpianus ait li. xiii. digestoꝝ de institoria actione: Institor appellatus ex eo: q; negocio ,gerendo instat: nec multũ facit tabernæ sit ꝑpositus: aut cuiliberalii negociationi. q cunq; igitur negocio præpositus sit: institor appellať.

Labeo Labeo ait: Eos etiã institores dicendos placuit: qbus uestiarii uel lintearii dant uestẽ circũferendã & distrahendã: quos uulgo circitatores appellamus: sed etiã muliones. quis ,ꝑprie institores appellet. Lydi auctore Herodoto. lib. i. primi aureũ argẽteũq; nũmũ percusserũt: & primi caupones institoresq; fuere. Quoꝝ. merẽnariorũ. Operæ. labores corporis: cum nõ ualeant ingenio & consilio. Nõ artes. ingenia: quoniã tales nõ ualent ingenio & cõsilio: ideo ipsorũ labores emunť. Ars est principiũ reũ efficiendarũ. mercẽnarii operas suas uendũt: nõ artes. Est eni. ratio; q q̃stus mercẽnarioꝝ nõ cõueniũt libero homini: quoniã sunt seruiles. mercede eni conducunť: ut aliquod opus faciant: & alicui in opera præstanda seruiant. nõ decet igitur liberũ hominẽ esse mercẽnariũ: quoniã uersať in actu seruili. Ipsa merces. preciũ quod accipiunt pro sua opera quã uendũt.

Auctorare Auctoramentũ. i. obligatio quædam & præmiũ seruitutis. auctorare ẽ aliquem obligare: aut sacramento: aut præmio: & auctoratus dicitur aliquo modo obligatus & obnoxius.

Hora. Horatius in sermonibus: Auctoratus eas an turpi clausus in arca. Inde exauctoratus dicitur obligatione solutus.

Liuius Liuius uolumine qnto secundi belli punici: Volonum exercitus uelut exauctoratus morte ducis a signis discessit. Fabius in milite Mariano. Exauctoratas armis manus agresti labori subegit. Merces igitur est quidã nexus seruitutis: quoniã ad operam præstandam mercẽnarium obligat: & seruũ facit ad tempus. serui autẽ in potestate dominorum sunt: quæ potestas iuris gentiũ est. nam apud omnis gentes dominis in seruos uitæ necisq; si causa fuerit: necandi potestas est: & quicquid per seruũ acquiritur: domino acquiriť. Serui ex eo appellan inquit Iustinianus: q; impecatores iubent captiuos uendere: ac per hoc seruare: nec occidere soliti: qui etiã mancipia dicuntur: eo q; ab hostibus manu capiunť. Seruitia primi inuenere lacedæmonii. Serui autẽ nascuntur: aut fiunt. Nascũtur ex ancillis nostris. fiunt autẽ ex iure gentiũ. i. ex captiuitate: seruitus est cõstitutio iuris gentium qua quis domino alieno contra naturã subiicitur: fiunt etiã serui de iure ciuili: cũ homo liber maior. xx. annis ad participandum preciũ sese uenũdari passus est.

Seneca Philippus rex: inquit Seneca: hominẽ uenalis animæ crebris auctoramentis accendebat. Et alibi. ad finẽ opis magno auctoramẽto labor puenit. Et alibi: Nullũ sine auctoramẽto malũ est auaritia pecuniã ,pmittit. Et alibi: Auctoramẽta sunt seruitutũ: aurũ & argẽtũ. Merces igitur in ipsis mercẽnariis est auctoramẽtũ seruitutis: quoniã mercẽnarii ad tẽpus seruiũt ut auctoramẽtũ cõsequanť. i. mercedẽ seruitutis præmiũ. quæstus igiť mercẽnarioꝝ: cũ sint seruiles hoĩe libero indigni sunt. Chrysippus dicebat seruũ eẽ ꝑpetuũ mercẽnariũ. Sordidi. ignominiosi. Qui mercanť. emũt: & hi sunt ĩstitores: de qui/

bus dictū est. Nihil ꝓficiunt.nihil lucranť nisi mētianť se magno ꝑcio emisse:& plus æquo laudent id quod
uendunt.Mali uiri ē mentiri.imprudētis mēdaciū dicere. Vnde institores turpissimi sunt qa mentiunť.nihil ē
enim turpius uāitate.i.mēdacio. Opifices.qui faciūt aliqd' opus ut fabri. sutores. & similes. Sordida.igno
miniosa & īdigna libero hoīe. Ingenuū.ingenuo hoīe dignū.Ingēuitas ut īquit Aristo.ē uirtus generis. nō po Aristote.
testingt aliqd fieri ī officina:qđ deceat īgenuū hoīem & liberū.Officina ē ubi opa fiūt.Taberna ubi res ipsę uen/ Officina
dunť. Quæ sunt ministræ uoluptatū q̄ seruiūt uoluptati ipsius corporis:q̄ uitupeanť:& īdigna ē hoīs præstan/ Taberna

Nihil enī ꝓficiunt: nisi admodū mentiātur:Nec uero quicq̄ est turpius uanitate.Opificesq̧ oēs in sordida arte uersanť.Nec uero quicq̄ īgenuū pōt habere officina: minimeq̧ artes ꝓbandæ: quæ ministræ sunt uoluptatū: Cætarii:lanii:coci:fartores:piscatores:ut ait Terē.Ad de his:si placet:unguētarios:saltatores:totūq̧ ludū talariū. Quibus aūt artibus aut prudentia maior īest: aut non mediocris utilitas quæriť: ut medicina:architectura:ut doctrina rerū honestarū:hæ sunt his:quorū ordini cōueniūt:hōestæ.Mercatura aūt:si tenuis ē: sordida putāda est:sin magna & copiosa:multa undiq̧ apportās: multisq̧ sine uanitate impartiens:nō est admodū uitupanda.Atq̧ ēt si satiata quæstu:uel cōtenta potius: ut sæpe ex alto in portum:ex ipso portu se in agros possessionesq̧ contulerit:uideť iure optimo posse laudari. Omniū aūt rerū ex qbus aliqd exquiriť nihil ē agricultura melius:nil uberius:nil dulcius:nil homīe libero dignius: De q̄ quoniā in Catone maiore satis multa diximus illinc assumes q̄ ad hunc locū ptinebunt.

tia. Cætarii sunt.q uēdunt pisces. Lanii Cætarii
q uendūt carnes:a laniādo:quoniam laniant Lanii
aīalia. Fartores.dicūť illi q faciūt farcimīa fartores
ut sunt lucanicæ:&c.quæ sunt farcta.i. reple/ Phūs
ta aliqbus cōdimētis: ut ouis caseo & simili/
bus. Vt ait Terē.ī comœdia q̄ īscribiť eunu/
chus. Vnguētarios. qui uendunt unguen/
ta ad delitias & luxū. Saltatores.q docent
alios saltare. Ludū talarium:attem ludēdi
cū talis.phūs in.iiii. ethices sic ait. Aleatores.
fures:& lattōes illiberales sūt.turpi.n.uersan
tur ī lucro:oīa nāq̧ causa q̄stus agunt:& susti
nēt ꝓbra:fures ut lucrenť piculis maximis se
exponūt.aleatores ab amicis lucrantur:qbus
aliqd oporteret dare. Quibus aūt artibus.
nūc de artib⁹ hōestis dat ꝑcepta q̄ plus īgenii
habent q̄ laboris. Maior prudentia q̄ ī supra
dictis:quoniā ī illis reqriť plus laboris ipsius
corporis:ī his plus prudētiæ:& qbus īest ma
ior utilitas.Seruiles admodū artes sunt: ī quī
bus plurimū cōteritur corpus ut remigatio.
Admodū ignobiles.ī qbus minimū req/
ritur uirtutis & īgenii:ut fossiones agrorū ui
nearūq̧.Illeæ artes:ī qbus plus ē prudētiæ q̄
laboris:aut magna utilitas citra tamē iniuria
aliorū:honestæ sunt:sed tamen nō.oībus cō/
ueniūt. Nō mediocris.magna. Vt medi
cina.q̄ multū īgenii & cōtēplatiōis reqrit & ēt
exercitationis. Architectura.Architectus is dr̄ qui ꝑest ædificiis faciūdis: & illa designat: ingeniūq̧ exercet & Archite/
prudētiā:q̄ inter uirtutes morales subiit tōnē architecturæ.Plato in dialogo de regno sicait.Nullus architectus ctus
manuū ministerio utiť: sed utētibus ꝑs.det. Doctrīa rerū honestarū.quā possumus cū laude exercere: & alios Plato
in liberalibus disciplinis instituere.Nō est igiť dedecus: ut qdā calamistris inusti & unguētis obliti putant:alios
erudire:imo gloriosum:& hoc beneficiū ita magnū est:ut maius cōferri nō possit.Quorū ordini cōueniūt. qa
nō decet principē in sua ciuitate mederi:aut esse architectū:aut publice iuuenes erudire:sed qsq̧ eas artes debet
exercere: quæ suo ordini dignitatiq̧ cōueniūt:q̄uis enī artes ipæ honestæ sint:tamē non oībus cōueniūt:& ma
xime ipsarū exercitationes:habitus.n.bonarū artiū ornāt aīum habētis. Hæ artes.sunt illis honestæ quorū or
dini conueniūt.ordines sunt ī rep.ut ordo senatorius eqstris: & ordo accipiť ꝓ ipsis hoībus aliquādo q sunt illi
us conditionis.Vnde in hoc ordine inquit alibi.i.in senatu & gratiosus apud omnis ordines.i. apud omniū or/
dinū hoīes. Honeste.i.cū laude possunt exerceri:quoniā non sunt sordidæ & illiberales : qppe in ipsis plus est
prudētiæ & ingenii q̄ laboris & uiriū corporis. Mercatura āt.nūc determinat de ipa mercatura: q non admo
dū uituperať:si magna ē & copiosa sine mēdacio:& debet tandē cauere receptui:& q̄stu satiata quiescere:ne insa
tiabilis auaricia potius uideať q̄ mercatura:& quēadmodū ex mari se ī portū recipit sic ex ipso portu debet se cō
ferre ad agros & qescere. Tenuis.paucarū mercium. Sordida.ignominiosa & īdigna homine libero. Magna.
copiosarū mercium & rerū. Vndiq̧.ex omni loco.quoniā mercatores negociatoresq̧ undiq̧ uaganť. Impar/
tiēs.cōmunicās: tribuēs multis ipsas merces.i.uēdēs sine mēdacio:ut nō decipiāť emptores. Quæstu.lucro iā
facto. Satiata.quātū ad appetitū:nā contētus cū ratione dr̄:ergo illa mercatura:q aliquādo finē cupiditatibus
īponit & q̄stui:contēta iā parto:non uitupať.quoniā adhibet cupiditati rōnis moderationē. Ex alto mari. In
agros possessionesq̧.sub possessiōe cadūt agri.cāpus ē planities terræ ampla & grādis.Inde spatiosæ plantæ cāpi
nomē habes.Ager significat urbi circūiectū territoriū & locū:quē colimus siue arādo:siue cōsetēdo.Ager qui se Ager
riť aruū noīatur.& ager includit flumina lacus & cætera oīa. Cōtulerit.iuerit ad agros emēdos colendosq̧: Aruum
ut domesticos alere possit.Oium aūt rerū.Laudat Cicero agriculturam:q̄ apud antiquos ī magno honore erat.
& ille cēsebať maximus:q bonus miles bonusq̧ agricola dici poterat:& ide cognomina:Cicerones:Pisones:Lē
tuli:Fabri:& alia huiusdē generis. Vberius.copiosius. Dulcius.iucūdius & qđ magis libero hoī conueniat.
Est.n.sine fraude.& cōem partē colere regiū ē. Nūc boni agricolæ.ex quorū sudore uiuiť. ab effœminatis
hominibus irridētur:quorū manus callosæ optimis illis tpibus in honore erant:& senatores arabant.Vnde pa
rens terra uomere laureato proscissa & exculta exuberabat:ut optimis filiis alimēta præberet. In Catōe ma/
iore.i libello de senectute:ubi itroducit Catonem cēsorinū de agricultura & uoluptate agricolarū loquentem:

quoniam ipse Cato ortus in Tusculano municipio priusquam honoribus inseruire cœpisset: uersatus ẽ in sabinia: ubi prædium a patre relictum habebat. Venio inquit ad uoluptates agricolarum. quibus ego icredibiliter delector: quæ nec ulla impediuntur senectute & mihi ad sapientis uitam proxime uidentur accedere. Habent enim rationẽ cũ terra. quæ nunquã recusat imperiũ. nec unquam sine usura reddit quod accipit. Sed alias minore, plerũq; maiore cũ fœnore. Quãquã non mõ fructus qdẽ me: sed ẽt ipsius terræ uis ac natura delectat. Plato (Plato) sic pcipit. in. v. de legibus. Quapp oportere dicimus nõ eẽ ĩ ciuitate multũ q̃stũ in mechanicis opibus cauponarõibusq; & fœnore: nec ex peccatoribus turpiter: sed ab his q̃ agricultura offert & pbet: atq; hoc ĩta ut quæstus nõ cogat ea negligere quoq; cã parãt pecuniæ. hæc uero aĩa & corpus sunt: q̃ absq; gĩnastica: & alia disciplĩa nullius ptii ung erunt. q̃re pecuniaq; cura ut sæpius: iã dictũ est. ultimũ honoris teneat locũ: qppe cũ tria sint: in qbus hoĩes studiũ ponũt: ultimũ ac tantũ ẽ si recte habeaẽ pecuniæ studiũ. Mediũ corpus. animi primũ.

Comparatio duarum honestatum inter se.

Sed ab his partibus quæ sunt honestatis: quẽadmodum officia ducerent᷑: satis expositum uidet᷑. Eorum autẽ ipsorũ quæ honesta sunt põt ĩcidere sæpe cõtẽtio: & cõparatio de duobus honestis: utrũ honestius. Qui locus a Panetio est prætermissus: Nã cũ oĩs honestas manet a partibus q̃tuor: q̃rũ una sit cognitõis: altera cõitatis. tertia magnanimitatis. q̃rta moderatiõis: hæ in deligendo officio inter se comparentur necesse est. Placet ergo aptiora esse naturæ ea officia: quæ ex cõitate: q̃ ea quæ ex cognitione ducantur: Idq; hoc argumento confirmari potest: Quod si contigerit ea uita sapiẽti: ut oĩum rerũ affluentibus copiis ditet᷑ q̃uis ea q̃ ex cognitione digna sunt sũmo ocio secũ ipse consideret & contẽplet᷑. Tamẽ solitudo tanta sit ut hominẽ uidere non possit. excedet e uita

Sed ab his ptibus. Hactenus de honesto partibusq; eius & officiis inde manãtibus sufficienter disputatũ. superest: ut ppõsuit de cõparatione honestoq; inter se disserere: ut duobus ppositis honestis: utrum sit honestius cognoscat᷑. quod Panetius prætermisit. sed ille tanq̃ stoicus nõ ẽ carpẽdus: quoniã honesta & uitia apud stoicos nõ suscipiunt gradus. Stoici. n. ut dictũ est: existimabãt peccata eẽ paria: ut ait Chrysippus ĩ. iiii. naturaliũ. quæstionũ. & Perseus & Zeno. Heraclides uero Tarsensis Antipatri tarsensis necessarius: atq; Athemodorus ĩparia peccata dixerũt. Placebat stoicis nullũ mediũ esse iter uirtutẽ & uitiũ. Peripatheticis & academicis cõtra ĩ uirtutẽ & uitia pgressionẽ ad uirtutes statuẽtibus. Vtit᷑ Cice. trãsitõe reperens ea q̃ dicta sunt: & pponens qd dicturus sit attentionẽ capiat. Partibus honestatis. iiii. uirtutibus prĩcipalibus: in quas honesti naturã diuidit᷑: a qbus uirtutibus officia deducunt᷑. Satis expositũ. Video satis exposuisse inqt: queadmodũ officia ducant᷑ a singulis partibus honesti. Cõparatio. ut cõparent᷑ ĩter se ea q̃ honesta sunt: ut utrũ sit honestius appareat & utrũ potius agendũ sit tanq̃ honestius & laudabilius. Hunc locum Panetius pter misit: quoniã putauit ex disciplina stoicoq; non oportere facere comparationẽ ĩter duo honesta utrũ esset honestius: quoniã ipsi nõ dabãt gradus in honesto: & nolebãt ut uno honesto aliquid honestius inueniret᷑. Nã cũ. ratio q̃re põt ĩcidere talis cõtẽtio & cõparatio. Vna sit cognitionis. & hæc ẽ prudẽtia: quæ ĩ ueri cognitione uersat᷑. Altera cõitatis. hæc ẽ iustitia quæ ẽ ad cõem societatẽ tuẽdam. Magnanimitatis. de qua habuimus & etiã fortitudinẽ. Moderatiõis. temperãtiæ de q̃ postremo loco disputatũ ẽ. Hæ partes honestatis cũ uolumus diligere officiũ: & utrũ tanq̃ honestius agẽdũ sit: necesse ẽ ut actiones studiosæ inuicẽ cõparent᷑: ut uideat᷑ quæ sit potior & honestior: aliisq; pponẽda. Placet. ergo. facit cõparationẽ inter prudẽtiã siue reruq; occultaq; cõtemplationẽ & ipsam iusticiã: dicitq; utiliora eẽ humanæ societati officia quæ manãt a iusticia: q̃ ea q̃ a cognitione reruq;: quoniã illa sunt magis cõia: & bonũ q̃to est melius quãto cõius. Placet. ita statuo & iudico iustitiã magis cõducere hoĩbus q̃ reruq; cognitionem. qd᷑ pbat argumento sumpto a natura: quæ nil solitariũ amat. Aptiora. magis cõuenire atq; utiliora eẽ. Naturæ hũanæ. cui oĩa officia cõiũgi debẽt. Id. ita eẽ ut dixi: põt pbari hoc argumẽto: qd᷑ a natura sumit᷑. argumẽtũ est rõ pbationẽ præstãs: ut ĩ hoc loco. Argumẽtũ etiã dr̃ oĩs ad scribendũ distincta materia. Et uita ĩ eo genere uitæ sapiẽs uerset᷑: ut ditetur oĩbus rebus. Cognitõe digna. ut deũ gloriosum & substãtias a materia separatas penitus cælũ ipsum: & ea oĩa q̃ sunt cognitõe dignissima ptinẽtq; ad sciam naturalẽ: mathematicas: & supnaturalẽ: & ea q̃ ptinẽt ad

Diuisio Phiæ — bene beateq; uiuẽdũ. Excedet. e uita moriet᷑. quoniã homo ẽ natura cõgregabilis prĩcepsq; omnium uirtutũ. Phia prima sui diuisiõe diuiditur ĩ duas ptes: actiuã & cõtẽplatiuã: actiua hẽt ethicã: economicã: & polliticã: cõtẽplatiua uero physicã: scĩas mathematicas: methaphysicã. Quiq; sunt hitus aĩmi ĩtellectiui. Ars q̃ ẽ prĩcipiũ rerũ efficiẽdaq;. Intellectus qẽ prĩcipioq;. Scia: q̃ est cõclusionũ. Sapientia q̃ est de substãtiis a materia separatis: & sciam & ĩtellectũ cõplectitur. Prudẽtia q̃ est prĩcipiũ reruq; agẽdaq;. nã hitus ẽ agẽdi circa hũana bona uera rectaq; cũ rõne. Triplex ẽ mẽs. Vna prĩcipiũ reruq; efficiẽdaq;: ĩ q̃ collocat᷑ oẽs artes mechanicæ. Alia ẽ prĩcipiũ reruq; agẽdarũ: ĩ q̃ collocat᷑ prudẽtia cũ tota supellectili sua: ut ẽ bona cõsultatio. sagacitas & sn̄ia iudiciũq;. Cui cõtraria ẽ malitia cũ suis comitibus. i. calliditate: uersutia: uastamento & similibus. Alia ẽ mẽs prĩcipiũ cõtẽpladi: quæ ẽ pstabilissima. & habet tres hitus: itellectũ sciam & sapiẽtiã: quæ dr̃ prima phĩa. Sapĩa ẽ primus & pstabilissimus habitus. Secũdus ẽ prudẽtia: & q reruq; naturã cõtemplant᷑ & deũ: pstabilissimi quãtũ ad seipsos sunt & diuinã naturam quodãmõ attingẽtes diuini hoĩes habẽdi sunt. obiectũ. n. sapiẽtiæ est ipse deus. Sed iustitia qua cõmunitas hũani generis cõseruat᷑ hoĩbus utilior ẽ. ergo officia q̃ a iusticia manãt sunt ãteponẽda officiis cõtẽplatiõis & cognitõis rerum naturaliũ diuinaq;: nam bonũ: ut dixi: tanto est laudabilius: quãto cõmunius. ut est ipsa iusticia.

Princeps. præstātissima oīum ratione obiecti quod est nobilissimū: deus. s. gloriosus. sapiētia q̄ & theologia dicitur: a græcis sophia appellaꝰ: & sophi sapiētes. Vnde philosophi studiosi sapientiæ: qđ nomē Pythagoras inuenit. Nā interrogatus a Leonte: an eēt sophus: respōdit se nō esse sophū: sed philosophū. Prudentia. n. ponit differētiā q̄ est inter sapiētiā & prudētiā. Quæ ē. scientia reꝝ habitus agēdi circa humana bona recta cū rōne. & sapiētia uersatur circa diuina & sempiterna: prudētia uero circa humana: ut discernat q̄ sint agenda ut utilia: & nō agenda ut contraria. Expetēdaꝝ q̄ bonæ sunt & expetibiles. Expetimus cū rōne: qđ est munus prudētiæ: appetimus sine rōne: & ptinet ad appetitū sensitiuū expertē rōnis: cui tamē subiicitꝰ: & parere debet lege naturæ. Appetere ēt ē aduētare: ut iā æstas appetebat. Expeto. Appeto.

principesꝗ oīum uirtutū est illa sapientia: quā σοφίαν græci uocāt. prudētia enim: quā græci φρόνησιν aliā quādā itelligimus quæ est rerum expetendarum fugiendarumꝗ scientia. Illa aūt sapientia quā principem dixi reꝝ est diuinarum atꝗ humanarū sciētia: in qua continetꝰ deorum & hominū communitas: & societas inter ipsos. Ea si maxima est ut est: certe necesse est q̄ a communitate ducatꝰ officium id esse maximum. Et enim cognitio contemplatioꝗ naturæ manca quodammodo atꝗ inchoata sit: si actio nulla rerum conse

Illa āt. uult Cicero sapientiā eē pricipē oīum uirtutū: & ad oia sese extēdere: quoniā est scientia oīum rerum & diuinaꝝ & humanaꝝ. & cōmunis est & uniuersalis: & q est sapiēs est prudēs: ut largo modo loquar: sed nō oīs prudēs ē sapiēs: quoniā prudentia uersaꝰ circa humana solū: sapientia aūt circa humana & diuina. Et iō dicit Seneca. sapiētiā esse nosse diuina & humana & hoꝝ causas. Vnde cum sit cōis: necesse ē officiū eē maximū quod ab ipsa duciꝰ: q̄ maxima est & priceps omnium: & cū cōtemplatio reꝝ naturaliū nō sit perfecta sine aliq̄ re Seneca

rum actione: quoniam homo ad res duas natus est: agēdum. s. & cōtemplādū: & si cognitio naturæ uult eē pfecta: necesse ē ut aliquid agat. actio aūt tūc maxime laudatur: cū est pro utilitate cōmuni & pro hoīum societate tuēda: nō ꝑ proprio cōmodo: qđ cū ita sit: actio talis cognitōi reꝝ antrponiꝰ: quoniā uitæ hūanæ utilior ē & accōmodatior: cognitio āt reꝝ naturaliū paucis ꝓdest: quoniam nō oēs possunt philosophari. Ergo actio q̄ est ad hūanā societatē tuēdā atꝗ utilitatē: anteponēda est cognitōi: quæ impefecta est: cū non agit aliqd. Vult igiꝰ Cicero sapientiā omnia complecti: cōtemplationes. s. & actiōes: & id esse maximum officiū qđ facit sapiēs: & cum agit exercet iustictiā & liberalitatē pro utilitate cōi. Loquiꝰ tamen cōfuse. quoniā aliud obiicitur sapientiæ: aliud prudētiæ: ut copiose scribit Aristo. li. vi. moralium. Cicero more potius oratorio q̄ philosophico sapientiam accipit oibus cōem: cū possint aliq esse sapiētes: ut fuerūt oēs philosophi ante Socratē. prudētes aūt nō: quoniā humana nō curabāt: unde phūs li. vi. ethices sic ait. Quapp & Anaxagorā & thaletē & similes sapiētes quidē: at nō prudētes inquiūt esse cū uidēt ipsos propria cōmoda ignorare & supflua admirāda difficilia cognitu. diuinaꝗ scire ipsos sed iutilia dicūt. qa nō quærūt bona hūana: prudētia uero hūana uersaꝰ: & ī qbus hēt cōsultatio locū. Socrates primus e cælo ī terram philosophiā deuocauit: & de malis bonisꝗ disputare cœpit. cœlestia āt paꝝ humanis cōmodis cōferre dicebat. Vnde fons philosophoꝝ habitus est: qui etiā dicebat auctore Aristotele omnis uirtutes esse prudētias. quod nō probat ipse Aristoteles sed dicit: omnis uirtutes esse cū prudentia: & sic uoluit corrigere uerba Socratis. Stoici: quos Cic. imitaꝰ. sapiētem appellabāt uirum perfectū: qui cum aliquid agit circa res humanas: agit ut prudēs: cū uero cōtemplatur: ut sapiēs. Sciētia diuinarum. quoniā sapiētia cognoscit causas reꝝ humanarum & diuinaꝝ: ergo utrisꝗ cōis est. In qua. sciētia. diuinaꝝ humanarūꝗ rerū. Cōmunitas deorū & hominum. quæ cōmunis est rebus humanis & diuinis: & sic sapiens cum sit perfectus ītelligitur habere prudentiam cui obiiciꝰ rectitudo in rebus agēdis. Deorum: quoniam de diis tractat ut more gētilium loquar: & de societate: quæ est inter ipsos: cum reuera nō sit nisi unus deus qui est causa effectrix & summū bonum: & homines sunt ipsi effectus & īter effectum & effectricem causam est aliqua cōmunitas: & homines debent deo pietatem tanquā rectori & omniū opifici. cōtemplaꝰ ipse naturalis philosophus & supnaturalis naturam cuiusꝗ rei: & cognoscit res per causas suas. Philosophus ī. vi. ethices sic ait. Sapiētia est ītellectus & ut caput habēs scientiā rerum eaꝝ quæ summis afficiunꝰ honoribus. Plato in dialogo de philosophia dicit: philosophi officiū eē nosse diuina: & gubernare humana. hoc ad actiuā: illud ad contemplatiuam philosophiā pertinet. & in theage disputās de sapiētia dicit ipsam esse duplicē: absolutam. s. & cōditionalem. illa est de his quæ sciri possunt: hæc autem excellentiam quādam signat. Aristoteles idem dicit his uerbis. In artibus sapiētiam his tribuimus: qui ī ipsis sunt exactissimi & per sapientiam nil aliud intelligimus q̄ ipsius artis uirtutem. Ad quosdam etiam esse sapientes animo non aliqua ex parte nec aliquid aliud q̄ sapientes arbitramur. Ea scientia diuinarum rerum & humanarum. idest ipsa sapientia. Vt est. s. maxima: quoniam de maximis rebus & præstabilissimis tractat. si maxima est inquit ipsa sapientia: officium quod ab ipsa ducetur: erit maximum. sed maxima est ergo maximum erit officium. A communitate. a sapientia in qua continetur communitas deorum: & hominum. Et enim. ratio quare officium tale maximum est. quod sapiens præstat pro utilitate communi. Phūs Plato

Contemplatio naturæ. ipsa sapientia cum solum contemplatur: & nihil agit. quod humanæ societati cōduxerat. est quasi manca & mutilata: quoniam deest illi unum membrum; actio scilicet: quoniam ad utrunꝗ nati sumus: ergo ut sit perfecta: debet aliquid agere: qđ maxime utile sit: hoc autem est exercere iusticiā: & humanam societatem tueri. Māca. quasi careat membro aliquo. nam qui caret aliqua parte corporis: dicitur mancus & potissimum manu sinistra. Vnde Iuuenalis tanquam Mancus. & extinctæ corpus non utile dextræ. mancus dicitur debilis. Atꝗ inchoata. imperfecta qoniā requirit actionem. Si nulla rerum actio. si nihil agat in rebus humanis & uita actiua: & solummodo cōtempletur: Manca & imperfecta est. Ea actio. quam præstare de Iuuena. Manca

quantur. Ea uero actio in hominū commodis tuendis maxime cernitur: Pertinet igit̃ ad societatē generis humani. ergo hæc cognitiōi anteponēda est. Atq; id optimus q̄sq; re ipsa ostendit & iudicat. Quis ē.n. tam cupidus in perspiciēda cognoscēdaq; rerū natura: ut si ei tractanti contēplantiq; res cognitione dignissimas subito sit allatū piculū discrimēq; p̄riæ: cui subuēire opitulari possit: nō illa oīa relinquat atq; abiiciat. ēt si dinumerare se stellas: aut metiri mūdi magnitudinē posse arbitraret̃: Atq; hoc idē i parentis: in amici re aut periculo fecerit. Quibus rebus intelligit̃ studiis officiisq; scientiæ præponenda eē officia iustitiæ q̄ pertinēt ad hoīum utilitatē: q̄ nihil hoi debet esse antiquius. Atq; illi quorū studia uitaq; omnis rerū cognitione uersata est: tamen ab augendis hominū utilitatibus & cōmodis non recesserunt: Nam & erudire multos quo meliores ciues utilioresque in rebus suis publicis essent: ut Thebanum Epaminundam Lysias Pythagoreus: Syracusium Dionem Plato: multiq; multos. Nosque ipsi quicquid ad rempublicam attulimus: si modo aliquid attulimus: a doctoribus atque doctrina instructi ad

bet ipsa sapiētia. i. id qđ ipse sapiens agere debet: ut sit perfectū officiū: qđ in solo cadit sapiente. Maxime cernitur. cognoscit̃: & demonstrat̃ actio cōueniēs ipsi sapiētiæ. Cōmodis tuendis. utilitate hoīum tuēda: ut propulsare iniurias: oībus adesse. Hæc actio ptinet ad iustitiā: cui ānexæ sunt æq̄tas: liberalitas. magnificētia: & gratitudo: & sic actio iusticiæ q̄ hoīum cōmoda tuetur: hūanæ societati utilior ē q̄ cōtemplatio: q̄ paucis ,pdest: illa uero multis: tribuendo cuiq; qđ suū ē: & de suo aliis ipartiēs. Igit̃. cū hoīum cōmoda tueatur ad societatē humani generis ptinet qđ cum ita sit: ut ,pbatū ē: cognitioni āteponit̃: tanq̄ utilior & uniuersalior. Atq; id. actionem. s. q̄ societas humana fouetur: cognitiōi anteponēdā eē. Optimus quisq;. bene a natura istitutus ostēdit id esse uerū & ita iudicat cū id faciat. qđ natura iubet: ut. s. cōem utilitatē cognitiōi antepōat. Quis. n. ,pbat q̄uo id optimus quisq; iudicat. Aut metiri. hoc est quātū ad sciētias mathematicas: q̄ uere discuntur: & geometria corpoꝝ magnitudines metit̃. Dinumerare. hoc pertinet ad arithmeticā q̄ circa nūeros uersat̃. Astrologia dicit rōnē sydeꝝ: hæ sciæ sunt in primo gradu certitudinis: & Plato in libris de rep. uult: ut discāt̃: quoniā sunt firmissimi gradus ad alia cognitu difficilia. q̄uis iquit Cicero hæ scientiæ pstātissimæ sint: tamē nemo cēt ita occupatus i ipsis: ēt si posset mensurare totū mundū & numerare stellas: ut suā cōtemplationē nō relinq̄ret: si acciꝑe pr̃iam calamitatibus labore: quoniā illius saluti studere debemos.

Atq; hoc idē. ut. s. relinquat cōtēplationē & adsit parēti aut amico. Re. negocio. Quibus rebus. affert conclusionē q̄ ex supradictis seq̄tur. Rebus argumētis antedictis & exemplis. Officia actiones q̄ manāt a iusticia. Qua hoīum utilitate nihil debet eē hoi: si uere homo dici uoluerit. Antiquus. i. rarius & iucundius. Atq; illi. Cice. sumens argumentū ab auctoritate pstātissimoꝝ philosophoꝝ: ostēdit q̄uo hi etiā: qui cognitōi & contēplatōi rerū naturaliū operā dederāt: ab utilitate hominū & cōmodis non recessere. docendo. s. alios quo in repub. essent iustiores: & ,pbat exemplo Platonis & Lysiæ.

In cognitione reꝝ. i. cōtemplatōe rerum omniū. tam in ipa uita cōtemplatiua utilitates hoīum curauerunt. & sic ab actiōe quæ hominū commodis cōsulit non recesserūt. Quo. ut. Meliores. iustiores. Thebanū
Emilius Epaminūdam. de quo eiusq; doctrina dictū est: hoc addet̃: quod scribit Emilius Probus dicēs: eruditus est Epaminundas: sicut nemo thebanus magis. Nam citharizare & cantare ad chordaꝝ sonū doctus ē a Dionysio qui non minore fuit in musicis gloria: q̄ Damon: aut lampus quorum peruulgata sunt nomina. Cantare tibiis ab Olympiodoro: saltare a Calliphrone: At philosophiæ præceptorē habuit Lysiam tarētinū pithagoreū: cui quidem sic fuit deditus: ut adolescēs tristem ac seuerum senē omnibus æqualibus suis i familiaritate antepofuerit: nec prius eum a se dimiserit: q̄ in doctrinis tanto antecessit condiscipulos ut facile intelligi posset: pari modo superaturū omnis i cæteris artibus. Pythagoreus. qui pythagoricū dogma sectabat̃. Nam Pythagoras fugiens patriam suā samū a tyrāno occupatā in Italiā nauigauit: & i illa ora italiæ: quæ quondā magna græcia dicebatur Circa Heracleam Crotonē & Metapontū philosophatus ē: a quo italica philosophia pricipiū habuit. Syracu
Dion siū. Dionē. Dion frater fuit Aristomathes uxoris Dionysii tyrāni: a quo maximus honor Dioni exhibebat̃. Dionysius eodē tempore duas habuit uxores: Dorida locrēsem: & Aristomachē syracusiā: Plato in Sycilā nauigās suis doctrinis Dionē adiūxit: qui tū iuuenis oīs Platonis discipulos ingenio & idustria superās: ad obeunda etiā uirtutis p̄cepta solertissimus & acutissimus fuit. pulsus a Dionisio athenis in academia uersatus ē: Inde sociis cōparatis i Sycilā nauigās p̄riam suā syracusas asseruit q̄ liberata tandē isydiis Calippi socii sui ,pserpina liū die obtrūcatus ē domi: & soror & uxor i carcerē cōiectæ. Vxor illic peperit infantē: Cū Dion Corintho solueret: ut in Siciliā trāsmitteret: lunæ defectus fuit: Dion bonū dixit eē ostentū: quoniā tenebræ uolētibus aliq̄d occulte facere opportūæ sunt: & sic aīos alioꝝ cōsternatos erexit. has rōnes a Platone didicerat. Dion igit̃ eruditus a Platōe p̄riam liberauit & bonus uir fuit. Epaminūdas etiā moriēs patriā imperātē reliquit: quam lacedæmonus seruiētem acceperat: & semel respondēs Meneclidæ: q Epaminūdā insectabat̃: dicebatq; illum imitari Agamēnonē dixit: q autem me Agamennonē putas æmulari: falleris. Nāq; ille cum uniuersa Græcia uix decē ānis unā cepit urbē: ego cōtra una urbe nostra totā Græciam lacedæmōiis fugatis liberaui. Multi alii philosophi multos erudiuere claros uiros. Aristoteles erudiuit Alexandꝝ. Panetius Scipionē clarissimū imperatorem utrūq; singularē. Nosq; ipsi. Nūc de se ipo loquit̃ Cicero. Quicqd attulimus. quicquid fecimus pro repu. quā e manibus cōiuratoꝝ eripuit. Si modo. deuitat arrogantiam. A doctoribus. p̄ceptoribus & monumentis doctorum

uitorũ qui in regꝫ cognitione uersati sunt & alios erudiuere: quoniã monumenta reliquerunt: quibus alios semper erudient. Vnde scriptoribus multũ debemus q & uiuẽtes & posteros erudiunt: in primo de natura deo rum ait: & cum minime uidebamur. tunc maxime philosophabamur. quod & orõnes declarãt refertæ philo/sophorꝫ sentẽtiis: & doctissimorꝫ hominũ familiaritates: quibus semper domus nr̃a floruit: & pricipes illi Dio dorus. Philo. Antiochus: Possidonius: a qbus instituti sumus. Doctrina istituti. in oratore ait. Ego aũt & me sæ/pe noua uideri dicere itelligo: cũ ꝑ uetera dicã: sed iaudita plerisqꝫ: & fateor me oratorẽ si mõ sum aut quicunqꝫ

eam & ornati accessimus. Neqꝫ solũ uiui: atqꝫ præsen/tes studiosos discẽdi erudiunt atqꝫ docẽt sed hoc idẽ ẽt post mortẽ monimẽris lr̃arũ assequunť. Nec eni locus ullus prætermissus ẽ ab his. q ad leges: q ad mores: qui ad disciplinã reip. ptinẽt: ut ociũ suũ ad nr̃um negociũ cõtulisse uideãť: Ita illi ipsi doctrinæ studiis & sapiæ de diti ad hoium utilitatẽ suã prudẽtiã itelligẽtiãqꝫ potis simũ cõferũt. Ob eã ẽt cãm eloq copiose mõ prudẽter melius ẽ q̃ uel acutissime sine eloquẽtia cogitare: qꝫ co gitatio i seipsa uertiť. Eloq̃ntia uero cõplectiť eos qbꝰ cũ cõitate iuncti sumus: Atqꝫ ut apũ examina nõ fingẽ dorũ fauorũ cã cõgregant: sed cũ cõgregabilia natura sint: fingũt fauos: sic hoies ac multo ẽt magis natura cõ gregati: adhibẽt agẽdi congregãdiqꝫ solertiã. Itaque

sum nõ ex rhetorum officinis: sed ex Acade/miæ spatiis extitisse. Illa. n. sũt curricula mul/tiplicũ uariorũqꝫ sermonũ: in qbus Platonis primũ ipressa uestigia sunt. Ad eã. rempu. gubernandã: doctria inqt summorꝫ philoso phorꝫ me istuxit ad has actiões ꝑ republica & ipe Cice. dũ gubernacula reipu. teneret: sex libros de repu. cõposuit: & Cyri pediã: quam roti triuerat in illo cõsulatu exercuit. Mo/nimẽtis. libris & ꝓceptis: q̃ ad bene beateqꝫ uiuendũ scripta reliquere: ut posteritatẽ eru/dirẽt. Nec. n. ꝓbat qũo ẽt post mortẽ alios erudiũt. Ab his. phis q i regꝫ cognitiõe uer sati sunt. Ad leges. quoniã scripserunt de le gibus: de moribus: de repu. & nihil ꝓtermise runt: qd' humanæ uitæ. ꝓfuturꝫ esset. Scripse rũt etiã de natura aĩaliũ: de uegetabilibus: & plantis. de arte dicẽdi. Vnde dicit i libris de fi nibus. Oium fere ciuitatũ nõ græciæ solũ sed ẽt barbariæ mores: istituta: disciplia ab Arist. cognoscimus. Scripsit Arist. lib. morales. viii. ad Eudemũ: magnorꝫ motaliũ duos: & ad Nichomachũ filiũ decẽ: politicorũ octo: Mores. c. & . lviii. ciuitatũ: de iusticia q̃ttuor: de gubernatõe reip. duos: de uoluptate unũ. de sũmo bono tres: de Regia gubernatõe librũ unũ: de legibus quattuor: de diuitiis & opulẽtia unũ: de precatione & uoto librum. ad leges Platonis libros tres: ad rempu. Platõis: libros duos: & multa alia scripsit: quæ longum esset recẽsere: quibus monumẽns posteritas eru ditur, sic potest de Platone dici. Nam hi duo in primis claruerũt quorũ memoriæ multũ debemus. quoniam i medium laborarũt. Ad disciplinam. ad optimum modum & gubernationẽ reipublicæ. Vt ociũ suum. cõ/templanonem cognitioem rerũ in ocio. quoniam i uita ociosa uersabãtur: remoti a negociis publicis. Ad no/strum negociũ. ut in ocio eorum uiuẽtes nos agere ac negocia publica gerere docerẽt: quoniam ipsi ociosi alios erudiũt ad agẽdũ. præcipiũt. n. tam in domesticis q̃ publicis negociis. qd agẽdum sit ex officio. Ita. hoc modo. in ocio uiuẽtes & scribẽtes. Ad oium utilitatem. ut oibus ꝓsint ea quæ in ocio præscripserũt. Ob eam etiã causam. affert aliã sentẽtiam: ut ostẽdat cõmunẽ utilitatẽ præponẽdam esse & ꝓponit eloquentiã philosophiæ. quoniã pluribus ꝓdest mõ sit cõiuncta prudẽtiæ. Ob eam causam. qa maior utilitas ꝓponẽda est. Eloq copiose: habere copiosam & uberẽ eloquẽtiam q̃ alios defendamus. Modo prudẽter. aliter loquacitas inepta uidereť & cum uitio. Melius. præstabilius & utilius q̃ acutissime cõtemplari sine eloquẽtia: quia cõtemplatio perspicax philosophorum. In se ipsa uertiť. . illi ꝓdest: qui cogitatõe aliqd cõtemplať. & cõminisciť: sed nõ se extendit ad alios. eloquẽtia autem pluribus prodest. & illis qui nobis familiaritate coniuncti sunt: audiunt. n. eloquentẽ: & ipsi eloquẽtes fiunt. Atqꝫ ut apũ examina. ꝓbat comparatione apum homines natura sociabiles debere eẽ sollertes ad humanã cõgregationẽ & hominẽ ab homine non debere alienũ esse. Apes non congregant ad hoc ut fingant fauos & cõponant: sed rũ sint congregabiles duce natura fingunt fauos quorꝫ compositio nõ est cau sa ut congregentur; sed natura sic est in hominibus. Cõgregabilia apta. ad cõgregationẽ suapte natura. Fin gunt, componunt & formant. Ac multo etiam magis. q̃ sint apes. hæc ẽ sententia. Aristotelis qui in primo de repu. dicit ex quo patet hoiem esse animal sociale: & quidem magis q̃ apes & omne animal gregariũ. Vnde con cludit omnẽ ciuitatẽ natura cõstare: cum homo natura ciuile animal sit. Ibi etiam dicit hominem solitarium aut deũ esse aut bestiam: hoc dixit ut se Platoni opponeret. qui in secundo de repu. ciuitatẽ nõ natura: sed neces/sitate constare dixerat. Socrates. n. ab eo introductus inqt. Necessitas ciuitatẽ cõdidit. Nam alter alteri auxiliať: cum singuli nequaq̃ sibi ipsis sufficiant. Ex quo fit inquit: ut multorum indigentes socios auxiliatoresqꝫ cõplu/rimos in unum deducentes huic ipsi unitati nomen imponant ciuitatis. Sed maximã indigentiam dicit futurã propter uiuendi facultatem & cibi comparationem: secundam habitationis: tertiam uestitus & similium. Ari/stoteles dicit. Ille qui est inciuilis propter naturam: quam habet malam: & nõ propter fortunam quod scilicet e ciuitate pulsus sit aut prauus est aut melior q̃ homo: idest deus. Natura cõgregati. cum sint consociati & con/iuncti duce natura debent adhibere diligentiam: ut societatem congregationemqꝫ humanam tueanť & amẽt: & sic ostendit humanæ congregationis naturam esse causam nõ aliam rem. natura enim produxit hominem ut eẽt animal sociabile. Vnde humanam societatem fugientes odio hominum: ut de Timone atheniensi diciť: feram naturam habere uidenť & ab omni humanitate penitus alienam. Agendi. aliquid inter ipsos. postquã duce natura congregati sunt. Solertiam. diligentiam ut congregatio seruetur mutuis officiis. Itaqꝫ nisi ea uirtus, concludit dicẽs nisi iusticia cũ rerum contemplatione coniuncta sit non multum prodest ipsa cognitio.

Aristote. libri

Aristote.

Plato

Aristote.

Ea uirtus. iusticia quæ est ad hoīum societatē tuēdā. Cognitionē. rerū contemplationē & illius officia q̄ in ueri inuestigatione uersaꝛ. Nisi attingat. nisi illi cōiungaꝛ. Soliuaga. solitaria. Et ieiuna. paꝝ utilis generi humano. Itēq; magnitudo animi. dicit nunc pari modo formidinē & magnanimitatē remota iustitia esse quādam feritatē & imanitatē non uirtutē: ut ostēdat iusticiā omnibus præferēdam esse. Et Aristides q ob summam æquitatē iustus cognominatus ē dixit eū quidem beatū existimant: qui eam uitā uiuat quæ cunctis sæculis eadē ac imortalis futura sit. ꝓpter summā uero potētiam nō possunt nō timere: at iusticia causa ē cur ament hoīes: honorent: collāt. Cōītate. iusticia.:.

Aristides

nisi fortitudo pugnet pro æqiate & utilitate cōi erit. quædā feritas: quæ est ĩhumana crudelitas & impetus feraꝝ: & sic ĩmanitas aliēa ab omni humanitate. Ita fit. affert cōclusionem quæ sequiꝛ ex p̄dictis. quoniā nulla uirtus laudaꝛ: nisi exerceaꝛ ꝓ æquitate & cōi societate tuenda. Ita fit. cōcludiꝛ. Cōsociatio. uirtus quæ ptinet ad hoīum consociationē tuendā. & cōmodū quod facit ipa iusticia.

Vincat. superet. p̄stabiliorq; sit. Nec uerum est. dissentit in hoc a suo Platōe Cic. q dixit ĩ .ii. de repu. necessitatē esse causam humanæ congregatiōis & ciuitatis: & sequiꝛ Aristotelem q huius cōgregatiōis causam dixit eē naturā.

A quibusdā. & maxīe a Platone. Sine aliis. alioꝝ ope. Desideraret. requireret ad uitā degēdā. Iccirco. ob id & hac de causa. Si oīa nobis. facit argumētū quo Platonis opīonem aliorūq; refellit. Quærit igiꝛ Cice. an hō daret se totū cognitioni & cōtemplatōi: si nihil ei deesset: qd̄ ad uitā degendā ptineret. & dicit q nō: ĩmo fugeret solitudinem & sociū studii sui quæreret. Ita. n. uult natura: quæ ut dixi. nihil solitariū amat. Ad uictū. cibum. sed uictus uerbo. ut est in libris digestoꝝ: continenꝛ q̄ esui potui. Cultū. ornatū & uestitum. Cultus est quicquid adhiberi pōt ad curam corporis p̄ter cibū. Suppeditareꝛ. subministrarenꝛ e cælo sine aliquo nostro labore. Quasi uirgula diuina. munere dei. ea dicunꝛ dari uirgula diuina: quæ non expetebamus. Et hoc erat ꝓuerbiū apud antiquos: ut uirgula diuina dari dicerenꝛ ea q̄ non expetebanꝛ: sed uidebanꝛ uenire e cælo: ut quondā maioribus nostris māna dabatur a deo: & eius erat saporis. quē quisq; optabat. si autem nūc illud haberemus: non esset opus. ut gulosi & māducones conditum fictile & cocum uilissimū quondam mancipium tanti emerent: nec pluris gula seui ens q̄ reliqua omnia constaret: sed delitiosi & abdomini seruientes opibus per fas & nefas comparatis hāc uirgulam diuinam sibi fecerunt: sed utinam in tanto luxu & rerum affluentia aliquam honestatis curā haberent: nec uoluptatem elegissent: quam toto animo fouerēt. amarent: & illius patrocinium susciperēt: quæ uix digna est ut a uilissimo lenone mucida panis frusta accipiat. Vt aiunt. ut dicitur in prouerbio. Non ita est. respondet Cicero ad id quod ipse per interrogationem ꝓposuit: non collocaret se inquit in sola cōtemplatione: sed fugeret solitudinem: & socium quæreret. Socium. participem studii sui: & quocum suas contemplationes cōmunicare posset. Ergo omne offici. concludit officia iusticiæ anteponenda esse officiis contemplationis & scientiæ. Continetur. constat ex contemplatione naturæ.

Victus
Cultus

nisi ea uirtus quæ constat ex hominibus tuendis. idest ex societate generis humani attingat rerū cognitōem: soliuaga cognitio & ieiuna uideatur. Itemq; magnitudo animi remota cōmunitate cōiunctioneq; humana: feritas sit quædā & imanitas. Ita fit ut uincat cognitionis studium consociatio hominū atq; cōmunitas. Nec uerum est quod diciꝛ a quibusdā ꝓpter necessitatem uitæ q ea quæ natura desideraret consequi sine aliis atq; efficere nō possemus: iccirco istā eē cū hominibus cōitatē & societatē. Quod si oīa nobis quæ ad uictum cultūque pertinent quasi uirgula diuina: ut aiunt: suppeditarentur: tū optimo q̄sque ingenio negociis omnibus omissis: totum se in cognitione & sciētia collocaret: non est ita. Nam & solitudinem fugeret: & socium studii quæreret: tum docere: tum discere uellet: tum audire: tum dicere. Ergo omne officium quod ad coniunctionē hoīum & ad societatē tuendā ualet anteponendū est illi officio: qd̄ cognitōe & scīa continetꝛ.

An iustitia uerecūdiæ modestiæque præponēda sit.

ILlud forsitan quærendum sit: num hæc communitas quæ maxime est apta naturæ sit etiā moderationi modestiæque semp anteponenda: Nō placet. Sūt. n. quædam ita fœda: ꝓtim

ILlud forsitan quærendū sit. Nunc Cic. remouens dubitationē quæ aliquando posset oriri: præcipit: statuitq; nō semp officia iusticiæ anteponēda esse modestiæ & uerecundiæ: ut si ꝓponereꝛ alicui: ut cū matre coiret aut patrē interficeret: aut aliā aliquā turpitudinē maximā committeret: aliter patria cōbureretꝛ: siue aliq̄ calamitate respu. afficereꝛ nullo pacto cū m̄re cōcumbendū est. etiā si p̄ria uitura esset: & cōis utilitas peritura: & sic de similibus in q̄bus debemus magis habere rationem uerecundiæ q̄ iusticiæ & cōis utilitatis: quoniā uerecūdia maxime decet hoīs præstantiā: nec debet sapiēs facere aliquid cōtra uerecundiā: etiā si casus aliqs: & cōis utilitas posceret; uerecundia. n. omni cōmodo antiqor nobis esse debet. Hæc cōmunitas. iustitia quæ est ad cōmunē hominū societatē tuēdā. Apta naturæ. quæ naturæ conuenit. natura enim ita uult: ut hoīes cōiunganꝛ: ut cōitas inter ipsos seruetur. Sit etiā. quēadmodū diximus: anteponendā esse officiis cōtemplationis aliarūq; uirtutū: quæri posset inqt & dubitari: an studio huius comitatis tuēdæ debeamus modestiā relinquere. Dictum est supra: quid sit modestia: qd moderatio: quid uerecūdia. Nō placet. q iusticia āteponaꝛ modestiæ. Sūt. n. cōquate Ci. ita statuit. & sentit: quoniā sunt aliq̄ ita turpia: ut nullo mō cōmittēda sint ēt si cū ipsis patriā ruentē liberare qs posset: quoniā sunt cōtra modestiā & uerecundiā. Fœda.

turpia. Flagitiosa, scelere ac flagitio plena. Tetra, obscura & p hoc fœda. Turpia: crudelia. Cōseruandæ patriæ causa. etiā si tali re cōmissa patriā liberare posset. Aristo. lib. iii. ethices sic ait. Sunt aūt quædā ad quæ fortitan nō licet quenq̄ esse cōpulsum. sed potius oportet summa ppessum tormenta mortē obire. Possidonius. qui fuit discipulus Panetii. Ea. quæ sunt ita turpia & flagitiosa. Collegit. coadunauit & posuit in suis cōmētatiis. Possidonius enim locū de repugnātia utilis & honesti ꝑtermissum a panetio ꝓceptore suo tractauit breuiter in quibusdā cōmentariis: ut idē Cice. scribit in. iii. lib. In quibus ea posuit: quæ cū uideant̄ utilia: repugnant Aristote.

ita flagitiosa: ut ea ne conseruandæ quidem patriæ cā sapiēs facturus sit. Ea possidonius collegit p multa: sed ita tetra quædā: ita obscœna: ut dictu quoq; uideātur turpia. Hæc igit̄ nō suscipiet quisq̄ reip. cā ne resp. qdem per se suscipi uolet. sed hæc cōmodius se res hēt. q; non potest accidere tempus ut intersit reipu. quicq̄ illorū facere sapientem. Quare hoc qdem effectū sit in officiis deligendis: hoc genus officiorū excellere qd̄ teneat̄ hominū societate. Etenim cognitionem prudētiamq; sequat̄ considerata actio. Ita fit: ut considerate agere pluris sit q̄ cogitare prudenter: atq; hæc quidem hactenus. Patefactus est enim locus ipse: ut non sit difficile in exquirendo officio quid cuiq; sit præponēdū uidere. In ipā aūt communitate sunt gradus officiorū: ex qbus qd cuiq; præstet intelligi possit: ut prima diis immortalibus: secunda patriæ: tertia parentibus. deinceps gradatim reliq̄ reliqs debeant̄: qbus ex rebus breuiter disputatis ītelligi potest: non solū id hoīes solere dubitare honestū ne an turpe sit: sed etiā duobus ꝓpositis honestis utrū honestius. Hic locus a Panetio est ut supra dixi: prætermissus: Sed ad reliqua pergamus.

honestati: modestiæ: ac uerecūdiæ. Obscœna. fœda. Vt dictu. nō modo factu: cū dicūtur turpia sunt: ne dum cū fierent. hoc inquit nullo mō facturus est sapiens etiā pro salute patriæ. adde etiā q; respu. bene instituta moribus & legibus nō uult: ut pro se uir sapiens & pfectæ uirtutis turpia committat. Sed hæc cōmodius res se habet. possū mus hoc referre ad laudē reipu. romanæ: quæ ita erat instituta: ut nō esset opus: & maxime post necē Cæsaris: pro ipsius coseruatiōe sapientē aliqd cōtra uerecūdiam rōmittere: ut potuisset accidere aliis: qui rempub. nō ita subnixam bene q; institutam habebant. Sed melius est: ut large ītelligamus hūc locum: ut sit: hæc res: idest hoc quod dicam: commodius erit: nullam. ſ. temporis conditionem accidere posse: qua sapiens ductus quicquam eorum facere debeat: quæ fœda & flagitiosa sunt. Vnde inquit gratulandum nobis est: quoniam res ita se habet: ut sapiens non cogatur facere turpia pro communi salute. Cōmodius. melius ī hoc se res habet. Hæc res. hoc de quo nūc agitur. Tempus. aliqua temporis cōditio: quoniam respublica nostra nō potest ad hoc deuēire iā deleto tyranno Cæsare: ut sit opus facere aliquid contra uerecundiam. Vt intersit reipub. ut pertineat: & utile sit reipubl. talia cōmittere. Eorum. quæ turpia sunt: & a possidonio rolliguntur. Quare hoc. cōcludit Cicero hanc disputationem de duobus honestis utrum honestius: & officia iustitiæ præponit: cum pluribus prosint: & ait: pluris esse considerate agere q̄ cogitare prudenter. In oratione pro Sestio ait: Bene sentire de republica prudentiæ est: facere fortitudinis. facere uero & sentire perfectæ cumulatæq; uirtutis. Hoc sit effectum. conclusum argumentis & exemplis antedictis. Hominum societate. quæ manant a iusticia: quæ est ad humana commoda tuenda. Et enim. certe cognitionem sequi debet actio: ne sit manca: & inchoata ipsa contemplatio. Pluris sit. maioris utilitatis q̄ contemplari: sed hæc inquit de his rebus dicta sint: iam ad alia: quæ restant: transeamus. Patefactus est enim. repetit paucis Cicero omnia quæ in hoc primo uolumine disputata sunt: & parat se ad secundum: in quo de utili agetur. Patefactus. apertus est & de ipso satis disputatum. Locus. sedes officiorum. idest iam finem huic disputationi faciam: quoniam de honesto a quo ducuntur officia: satis dictū est: ut iam omnia officia discerni possint: & quid sit honestius: si quādo facienda erit comparatio: diiudicari: & quæ quibus ratione temporum anteponenda sint. In exquirendo officio: tum quærimus quid sit magis officium: idest quid magis uirtuti conueniat tempori personæ aliisq; circunstātiis: & sic apparebit quid omnibus aliis præponendum sit. In ipsa autem. sed inquit Cicero: hoc restat adiiciendum: ut cognoscantur gradus. seruenturq; in actionibus: quæ ad communem utilitatem pertinet: quas actiones diximus contemplationi præferendas. Si igitur omissa rerum cognitione debemus aliquam utilitatem afferre & alicui laboranti adesse: debemus secuare gradus humanæ societatis: quos Cicero suo loco posuit: & illi prius opitulari: cui plus debemus. Communitate. actionibus iustitiæ: quæ sunt ad cōmunitatem tuendam: Sunt gradus officiorum: quoniam aliquod officium uni potius q̄ alteri aliquando præstādum est: etiam si eodem tempore nobis exigeretur: quoniam hi quibus officia debentur: habent inter se gradus: de quibus dictum est. Sunt gradus: quoniam nō omnia officia quæ a communitate manant: paria sunt: sed alia maiora: alia minora. Ex quibus. gradibus officiorum. Quid præstet. præstabilius sit: & a nobis potius agendum tanquam honestius & utilius. Præstet cuiq;. antecellat aliis. Vt prima. ecce gradus officiorum. Prima officia debemus deo. inde per gradus hæc officia aliis debentur. Gradatim. per gradus affinitatis: cōsanguinitatis: & amicitiæ: de quibus dictum est. Ex quibus rebus. comparatiōe honestorum & gradibus officiorum: quæ manant a iusticia.

Hic locus. de comparatione honestorum inter se & de ipsis gradibus. Sed Panetius: ut sæpe inculcauit: iure hoc prætermisit: quoniam stoici non dabant gradus in honesto & uitio. Ad reliqua. ad secundam partem propositionis: de utili scilicet.

PETRI Marsi interpretatio in secundum uolumen officiorum.

Vemadmodũ officia ducerentur. Postq̃ de honesto & omni genere uirtutis disputatum est: & satis præcepit quid quoq; tempore honestatis causa agere debeamus: Vtitur Cicero transitione: & proponit captans attentionem quid sit dicturus in hoc secundo uolumie: & quo ordine. Inde iterponit aliqua quibus docet: quare cœpit philosophari: cum prius in senatu & causis forensibus uersaretur. Et sic damnat tempora sua: & Cæsaris iam interfecti præteritam Tyrannidem: optatq; libertatem: uit prudentissimus & salutis reipubli. studiosus. Inde laudat philosophiam tanquã animi medicinam & remedium unicum ad pellendas perturbatiões & molestias: quibus Cicero plãe fuisset cõfectus occupata a Cæsare republ. nisi ad philosophiam diuertisset. Et sic trahit Cæsarem in odium & inuidiam. Atq; alios ad philosophiã uocat. Inde dicit: quod genus philosophandi maxime probet. Academicorum scilicet qui in utrãq; partẽ disputabant: ut ueritas magis elucesceret. Inde aggreditur tractatum: ibi. Quiq; ratiõibus propositis. Officia. actiones honestæ. Ab honestate. ab illo honesto quod in quattuor partes diuisimus. Ab omni genere uirtutis. quoniam illis quattuor pricipalibus aliæ adnexæ sunt: ut iusticiæ liberalitas: & magnificentia fortitudini: magnanimitas & constantia temperantiæ. Ordo. Modestia: ornatus: Verecũdia Decorum & moderatio: dictum est igitur quemadmodum a singulis ducatur officium: idest actio cum uirtute. Explicatum. expositum: & narratũ. Vt persequar. explicem & perscribam officia quæ pertinẽt ad utilitatem & honores & gloriam comparandam. Ad cultum. ad ornamentum uitæ. Ad facultatem. potentiam & possibilitatem. Nam facultas dicitur qua aliquid facere possumus a faciendo dicta: unde dicitur fa-

Facultas cultas diuitiatum: facultas militandi. Ad facultatem. ut habeamus facultatem earum rerum quibus homines utuntur in uita. Copias. rerum affluentias. Ad opes. Diuitias potentiam clientelam. In quo. in hac parte quæ pertinet ad cultũ uitæ opes & copias. Dixi. in principio huius operis; ubi dixit homines solere consultare: utile sit necne quod facturi sumus. Tum. præterea ex duobus, utilibus utrum utilius. De quibus. officiis quæ pertinent ad cultum uitæ rerum facultates opes & copias. Aggrediar. incipiam. Si pauca. de instituto proposito & sententia mea ac etiam iudicio: quare iudicauerim ita mihi esse philosophandum: Cum inqt prius dixero: qre hoc uitæ institutũ sequar: & totũ me philosophiæ dederim: de officiis q̃ pertinent ad utilitatẽ dicere icipiã. Quãquã. n. ratio quare uult prius dicere pauca de istituto: quoniã uideo nõ nullis philosophiæ nomẽ esse inuisum: unde opus est reddere rationẽ: qre hoc instituerim. Quãuis inqt Cice. libri nostri: quos de philosophia edidimus: non nullos excitauerint: non modo ad legendũ sed etiã ad scribendũ in philosophia: tamen uereor: & dubito aliqbus nomẽ philosophiæ iuisum esse: ideo mihi opus est docere. cur hoc genus philosophãdi his præsertim tẽporibus cõsecter. Libri cõplures. ut academici. de finibus: Tusculanæ Disputatiões: de diuinatiõe: de fato: de natura deorum. Paradoxa. Cato maior: Lelius. de philosophia: & alia si q̃ sunt opuscula. Cõplures. ut Hortensiũ & Brutũ qui libellũ de uirtute ad Ci. scripsit & ponderi reg: in philosophia sufficit auctore Fabio & nõ nulli alii ad æmulationẽ Ci. qui post Varronẽ huic rei optimũ auspiciũ dedit i philosophia legerunt & scripserũt eodẽ tempore: postea sequuti sunt alii. Excitauerint. q̃si dormiẽtes & nõ curantes philosophiã. Tamẽ q̃uis alios excitauerĩ. Inea. phia. Tantũ opæ. laboris & studii. Ego aũt. affert rõnes Cicero qre genus forense dicẽdi reipu. muneta omiserit: dãnans tpa qbus nulla resp. erat; quoniã bellũ ciuile tũc seuiebat: & fluctuabat respu. quippe Octauius ad Tyrãnidẽ aspitabat: q tunc cũ Antonio cœperat dissentire: q igitur tantũ opæ & studii in philosophiã ponat: tpi ascribit: i quo muneta publica nõ licebat obire: quoniã ad aliorũ libidinẽ resp. regebat: & prius a Cæsare: quo uitio Cice. q̃rens ociũ philosophatus est. Hoc autẽ opus scripsit post mortẽ Cæsaris. Excusat igit se. q studia phiæ negociis publicis p̃ponat: cũ supra disputauerit cõem utilitatẽ cognitionũ studiis p̃ponẽdã eẽ & ostẽdit nõ certo iudicio aut odio reip. sed temporis cõditiõe se adductũ diuertisse ad ociũ & philosophiã: omisso foro in quo regnauerat. Per eos. optimates & bonos uiros qui per suffragia cõsules eligebant: & alii magistratus: q rẽpu. cõsilio & opa regebãt ac gubernabãt. Se ipsa. quoniã eligebant suffragiis ciuium hi q rempu. regerẽt. Postea Cæsar eã occupauit: cũ prius esset libera. Omnes meas curas: captat beniuolentiã a persona sua Ci. ostẽditq; se fuisse studiosum reipu: q̃diu potuerit. & nihil curasse nisi utilitatem illius. nihilq; aliud cogitasse: q̃ ut illi prodesset omni cura studio opa. & sic Cæsari inuidiam facit.

M.T.C. DE Officiis Liber Secundus.

Vemadmodum officia ducerent ab honestate Marce fili: atq; ab oĩ genere uirtutis satis explicatũ arbitror libro supiore. Sequit ut hæc officiorũ genera psequar: q̃ pertinent ad uitæ cultũ & ad eaꝝ rerũ qbus utunt hoĩes facultatem ad opes: ad copias. In quo totũ q̃ri dixi quid utile: qd inutile: tũ ex utilibus qd utilius: aut qd maxime utile: de qbus dicere aggrediar: si pauca prius de istituto ac de iudicio meo dixero. Quãq̃ enim libri nostri cõplures nõ modo ad legẽdũ: sed etiã ad scribẽdũ studiũ excitauerũt: tamẽ iterdũ uereor. ne qbusdã bonis uiris phiæ nomẽ sit iuisum: mirent q; in ea tãtũ me opæ & tpis ponere. Ego aũt q̃diu resp. p eos regebat: qbus seipsa commiserat: omnes meas curas cogitationesque

Cum autẽ dominatu unius. Tyrãnide Cæsaris: qui diuina humanaq; iura uiolauit: nec cõsilia & auctoritas senatorũ ualebant sub Cæsare: ad cuius libidinẽ omnia administrabant. Vsq̃. aliquo loco. Socios. qui erãt mihi socii ad defendendã rẽpu. & pces optimatium: quibus Cæsar aduersatus est: fouens Marianos & plebẽ. Socii fuerant Põpeius iam obtruncatus in ægypto: Cato uticensis: Milo Ciamicus: Lẽtulus & nõnulli alii. Sed Põpeius & Cato fuerãt præcipui defensores reipub. Sũmos uiros. claros & magnæ auctoritatis & noĩs: q una mecũ cõmunẽ libertatẽ defendebãt. Et sic rem exauget: ut ostẽdat præstãtissimis uiris & pricipibus ciuitatis iã extinctis: qui libertati studebãt: se nõ potuisse aliud facere: q̃ philosophari.

in eã conferebã. Cũ aũt dominatu unius oĩa tenerent. neq; eẽt usq̃ cõsilio: aut auctoritati locus. socios deniq; tuendæ reipub. sũmos uiros amisissem: nec me angoribus dedi: qbus essem confectus: nisi his restitissem: nec rursum indignis hoĩe docto uoluptatibus. Atq; utinã resp. stetisset quo cœpat statu: nec in hoĩes nõ tã cõmutandarũ rerũ q̃ euertãdarũ cupidos icidisset. Primũ. n. ut stãte rep. facere solebamus: in agẽdo plus q̃ in scribẽdo opæ poneremus. Deĩde ipsis scriptis nõ ea q̃ nũc: sed actiões nostras mãdaremus: ut sæpe fecimus. Cũ ãt resp. i q̃ oĩs mea cura: cogitatio: opa poni solebat. nulla esset oĩno: illæ. s. litteræ cõticuerũt: forẽses & senatoriæ. Nihil autẽ cũ agere animus nõ posset: in studiis ab initio uersatus ætatis existimaui honestissime molestias deponi posse: si me ad philosophiã rettulissem. Cui cũ multũ adolescẽs discẽdi causa tpis tribuissem: postea q̃ honoribus iseruire cœpi: meq; totũ reip. tradidi: tantũ erat philosophiæ loci q̃tũ supfuerat amicoꝝ: & reipu. tẽporis. Id aũt omne cõsumebat' iu legẽdo: scribẽdi otium nõ erat. Maximis igitur in malis hoc tantum boni

Angoribus. angor est ægritudo premẽs: non dedi inquit me dolori & angori: sed philosophiæ: quæ meo dolori medereť. Angor Quibus. angoribus.

Confectus. uictus: prostratus atq; cõsumptus. His restitissem. i. nisi his rationibus philosophiæ subnixus: quæ animi sollicitudinibus medetur: repugnassem angoribus. Indignis homine docto. quoniã uoluptas docto uiro repudianda est: ut meretricula ĩfamis. Atq; utinã. optat Cicero libertatẽ & pristinũ statum reipu. ut in eam oẽs suas curas conferret: & ostendit se magis negocio q̃ ocio delectare. Sed tẽpora & ociũ ipsum compellebant: qui prius in sũmã celebritate & ciuium oculis cũ sũma laude uixerat statu quo cœperat. In homies. in potestatem Octauii Antonii & Lepidi. Post necem Cæsaris tyrãni: qui nõ solũ Cæsaris mortẽ ulcisci: sed etiã statũ reipublicæ iam respirantis euertere cogitabãt: quæ iam ad pristinã libertatẽ redisse uidebať: cuius spoliũ inter se triũuiri diuiserunt: & tandẽ Octauio Cæsari seruire coacta est: & uita Cice. furori Antoniano concessã: quo nihil potuit eo tẽpore sol uidisse indignius. Primũ eni. ponit Cice. ea quæ faciebat stãte repub. i. nõ occupata a Cæsare. In agẽdo. in causis forensibus: senatoriisq; muneribus.

Operæ. laboris & studii. Ipsis scriptis. monumẽtis litterarũ. scribebã ingt: sed nõ in philosophia: uerũ actiones. Nõ ea quæ nũc. pcepta philosophiæ. Actiones nostras. orões in foro & in senatu. Nulla eẽt. unius Tyrãnide teneretť: & pnsset. Illæ litteræ forenses. declarat se quid itellexerit: cũ dixit actiones nostras. Forẽses. actiones in genere iudiciali. i. orões: q̃s habebã in foro in genere iudiciali. & Cice. in iudiciis regnare dictus est. Senatoriæ. orões: q̃s habebã in senatu in genere deliberatiuo & demõstratiuo: cũ in senatu sentẽtiã dicerem. Cõticuerũt. tacuerũt: & illas amplius nõ exercui: sed cũ meus aĩus qescere nõ posset: diuerti ad philosophiam. Cũ nõ posset agere nihil. cũ animus meus nõ posset quiescere: & segnis esse: ppter exercitationem ab ineunte ætate: & iam nihil agere posset in eloquẽtia: quoniã non erat amplius in senatu & foro locus liber dicere uolẽtibus: cũ Cæsar rerũ potireť. In studiis. lrarũ ex quo p ætatẽ licuit. nam nemo diutius & studiosius se exercuit nemo diutius declamauit molestias. quibus afficiebar repu. amissa. Honestissime. cum laude maxima: quoniam honestius fuit hoc mõ q̃ morte deponere molestias: ut fecerat Cato apud uticam: aut uoluptatibus: quæ homini docto non conueniunt. ergo confugiendum erat ad philosophiam: cum aliud effugium nõ daretur. Rettulissem: redissem ad philosophiæ studiom tanq̃ ad perfugium tutum. nam refert se quis ad locum subsidii: ut domum me referam & philosophiam tanq̃ ad animi medicinam & expultricẽ perturbationũ Ad philosophiam. quæ meo animo angoribus prope cõfecto mederetur: & illi adesset. Cui. philosophiæ i adolescẽtia Cicero operam dederat sub præceptoribus. Vnde dicit i primo de natura deorum. Nos autem nec subito cœpimus philosophari: nec mediocrem a primo tempore ætatis i eo studio operam curamq; coosumpsimus. & cum minime uidebamur tum maxime philosophabamur. quod & orationes declarãt refertæ philosophorum sentẽtiis: & doctissimorum hominum familiaritates: quibus semp domus nostra floruit: & principes illi Diodorus. Philo. Antiochus. Possidonius. a qbus istituti sumus. Honoribus iseruire. dare operãm ut i rep. honores asseq̃ter & magĩratus. Reip. mũeribus & negociis reip. obeũdis curãdisq; toto aĩo: oĩ cura: oĩ officio. Tãtũ erat loci. tãtũ phiæ uacabã. q̃tũ patiebanť negocia reip. & amicoꝝ: quos defẽdebã: tps scribẽdi ĩ phia nõ dabať: sed tãtũ legẽdi. Amicoꝝ. quos ĩ iudicio defendebã. Et reip. negocioꝝ reip. & muneꝝ q̃ curabã. Id tpis qd supfuerat negociis curãdis. Reip. & amicoꝝ ociũ tps aliis negociis uacuũ: quoniã occupatus erã ĩ illis negociis & ĩpeditus. In maxĩs malis. i calamitate reip. q̃ nullũ bono ciui maius malũ accidere põt. quoniã pñia cõplectiť oĩa: cuius studiosi eẽ debemus. Hoc bõi. hãc utilitatẽ ĩ ruina reip. Ea pcepta phiæ: q̃ ante Varronẽ & Ci. Romæ pegrinabať: nec latini sermõis splẽdorẽ accepat: nec se efferre nr̃is sermõibus audebat: cui Ci. q̃si ciuitatẽ dedit. phia nõ satis erat nota rõanis & græce legebať. Varro cœpit eã illustrarẽ lr̃is latinis: postea Ci. sũmũ

assecuti uidemur:ut ea litteris mãdaremus: q̃ nec satis erant nota nostris:& erãt cognitõe dignissima. Quid est enim per deos optabilius sapiaᷓ quid præstantiusᷓ qd homini meliusᷓ qd hoíe digniusᷓ Hanc q expetũt igitᷓ philosophi nominantᷓ;nec qcq̃ aliud est philosophia: si interpretari uelis: q̃ studiũ sapiæ: Sapẽtia aũt est:ut a ueteribus philosophis definitũ est:rerũ diuinarũ & hũanarũ: causarũq3: qbus hæ res cõtinentᷓ: sciẽtia:cuius studiũ q uituperat:haud sane intelligo: quidnam sit qd laudandũ putet. Nam siue oblectatio q̃riẽ animi reqesq3 curarũ:q̃ cõferri cũ eorũ studiis potest: qui semper aliquid acquirũt:quod spectet & ualeat ad bene beateq3 uiuendũ:siue ratio constantiæ: uirtutisq3 quæritur:aut hæc ars est:aut nulla oĩno per quã eas assequmur. Nullã dicere maximarũ rerũ artẽ eẽ: cũ minimarũ sine arte nulla sit hominũ; est parũ cõsiderate loquentiũ:atq3 in maximis rebus errantiũ. Si autẽ est aliqua disciplina uirtutis: ubi ea quæretur:cum ab hoc discendi genere discesserisᷓ Sed hæc cũ ad philosophiã

attulit nitorẽ. Nr̃is.comãis. Cognitõe.ut cognosceᷓentᷓ tã̄q utilia. Quid.n.ẽ.rõ q̃re etat cognitõe dignissima Laudat Ci.sapiam& phiam:ut ipsius utilitatẽ ostẽdat:& nomẽ phiæ iterptaᷓ:qd Pythagoras iuenit:ut dictũ ẽ. Quidẽᷓ hac iterrogatõe orõnẽ auget. Sapia.q̃ diuinaꝝ hũanarũq3 rerũ tũ initiorũ causarũq3 cuiusq3 rei cognitionẽ hẽt. Quod pstantius:qd sapiẽtiæ anteponendũ sit. Melius.utilius. Dignius hoie. qd magis homini cõueniat q̃ sapia:quæ est diuinarũ hũanarũq3 rerũ scientia. Hanc.sapiẽtiã qui cupiunt & cũ rõne appetũt. Philosophi:studiosi sapiæ:quoniã phia dr̃ studiũ sapiæ. Sapia ẽ.affert diffinitionẽ sapiæ:cui & humana & diuina tribuuntᷓ. Quibus. causis res cõtinentᷓ.Nã sapientis est & primi philosophi cõsiderace effectricẽ cãm.i.ipm deum qui oĩa creat;oĩa cõtinet oĩa nutu suo gubernat:& cognoscit sapiens cãs oĩum reꝝ.Vnde
Virg. dicit Vir.Fœlix q potuit reꝝ cognoscere cãs.
Scite Scia.scire est rẽ p cãm cognoscere. Tũc.n.
Aristote, iquit Aristo.in pœmio physicoꝝ unãquãq3 rẽ scire putamus.cũ cãs primas pricipiaq3 prima & usq3 ad elemẽta cognoscimus. Cur⁹. sapientiæ.quoniã uituperare phiam est tanq̃ parricidium.In ea.n.ẽ id qd molestias pellit & ad bene beateq3 uiuendum uirtutẽ satis eẽ doret. Haud sane.pfecto non itelligo qd putet laudandũ cum uitupecet philosophiã hoc maxime dicitᷓ in Hortẽsiũ: qui philosophiã & philosophãtes uitupauerat. Vnde Ci.eã laudauit & defendit eo libro: q est iscriptus Hortẽsius:q nunc desideratᷓ. Nã siue. rõ q̃re nihil ẽ laudãdũ pter philosophiã:q̃ rõ a fine quẽ nobis pponimus sumitᷓ. Nã si pposuerimus nobis animi oblectationẽ q̃rere & iuenire. nullo medio illã attingere possumus melius & cõmodius q̃ studiis philosophiæ: & nulla oblectatio huic põt cõparari. Oblectatio:aliqua res:in qua noster aĩus se oblectet & regescat. Requies. aliq̃ relaxatio curarũ: qbus humana uita plærũq3 uexatur Quæ.oblectatio & reqes curarũ. Cõferri.cõparati cũ studiis philosophoꝝ: quoniã ipsorũ cõtẽplationes habẽt inumeras animi uoluptates.Phũs in.x.ethices sic ait:Philosophia mirabiles tũ puritates: tũ firmitates hẽt. Eorũ.phoꝝ.s. Semp.quotidie. Acqrũt.discẽdo:& cõtẽplãdo ea: q̃ ptinẽt ad bene beateq3 uiuendũ. Spectat.ptineat. Et ualeat.psitᷓ& efficiat beatã uitã. Ad bene.cũ uirtute. Et beate.ut nihil uita plus appetat contẽta suis finibus.ille uiuit beate;qui cõtẽtus uirtute nullis rebus idiget. pacatus ad utrãq3 fortunã iponẽs finẽ cupiditatibus:qbus si ducitᷓ:& aduersari fortunã timet:beatã uitã agere nõ põt. Vnde stoici dixerũt uirtutẽ satis esse ad bene beateq3 uiuẽdũ:ut ait zeno & chrysippus in lib.de uirtutibus:& Hecato.in.ii.de bonis. Panetius tamẽ q̃uis eẽt stoicus:& Posidonius eius discipulus minime sufficere dixerũt: uerũ opus esse & bona ualitũdine:& affluẽtia rerũ.hæc etiã fuit opinio pipatheticoꝝ & Academicoꝝ:ut supra dictũ est.Cic.tamẽ stoicos sequutus in ultima Tusculana nititᷓ pbare uirtutẽ satis eẽ ad bene beateq3 uiuẽdũ.de studioꝝ uoluptate ita
Fabius scribit Fabius lib.ii.Est aliqs ac nescio an maximus etiã ex secretis studiis fructus: ac tũ pura uoluptas litterarũ:
Seneca cũ ab actu.i.opa recesserũt:& cõtẽplatiõe sui fruuntᷓ.Lectio igr Seneca igeniũ alit:& studio fatigatũ: nõ sine studio tamẽ reficit. Siue rõ cõstãtiæ.siue ẽt q̃ratᷓ aliq̃ rõ cõstãtiæ & uirtutis.nõ põt iueniri:nisi i phia. Si ponimus igr sũmũ bonũ i uirtute:nõ possumus cognoscere qd sit illa uirtus:& illud bonũ extremũ:nisi p phiam:q̃ ẽ ars uirtutis & sũmi boni:& nulla ẽ alia uirtutis ars q̃ phia. Aut hæc.phia ẽ ars q̃ cõstãtiã & uirtutẽ cõseqmur:quo-
Ars niã phia ẽ ars & magistra uitæ. Ars:ut finit Cleãtes:auctore fabio.li.ii.ẽ potestas uiã.i.ordinẽ efficiẽs. Ars igr Fa-
Fabius bius cõstat ex pceptiõibus cõsentiẽtibus & coexercitatis ad finẽ utilẽ uitæ. Aut nulla.s. est ars: si nõ est phia. Eas.cõstãtiã & uirtutẽ.i.ipsam fortitudinẽ quã seqtᷓ cõstãtia.Et fortitudo pprie dicitᷓ uirtus. Et sic Cice. duo posuit sibi inuicẽ cõtraria:animi relaxationẽ & fortitudinẽ:ut ostẽdat & animi uoluptatẽ quã epicurei q̃rebãt: & ẽt corpis:nec nõ fortitudinẽ & cõstãtiã cõtra oĩs uoluptates atq3 dolores solã philosophiã cõferre.Vnde si finẽ nostrũ cõseq uolumus:huic nos curãdos sanãdosq3 tradamus:cũ sit ars uitæ:& optia cõtra pturbatiões medicia. Nullã dicere.cõfutat opionẽ eoꝝ:q dicebãt:& maxĩe hortẽsius:cõstãtiæ:& uirtutis nõ eẽ aliquã artẽ:nec phiam eẽ artẽ.Et hoc argumẽto utitᷓ dicẽs:si miniæ res nõ possũt eẽ sine arte:multo minus res maxĩæ:ut sunt
Sneca ipæ uirtutes:qbus nihil ẽ maius:nihil melius:nihil deniq3 pt eẽ diuinius.nã hoĩes beatos efficiũt. Vñ dicit Sene. Nihil ẽ uirtute pstãtius:nihil pulchrius:& bonũ ẽ & optabile qcqd ex huius geritᷓ ipio. Paꝝ cõsidecate.iprudẽter.ad hoĩes igr iprudẽtes ptiet dicere uirtutis nullã eẽ artẽ: cũ minimæ res nõ possint eẽ sine arte:ut ars fabrilis;ars murãdi:texẽdi:& similiũ. In maximis.quoniã igr sũt rudes:& nõ cognoscũt res maxĩas eẽ nõ posse sine arte;unde error ipsoꝝ maxĩus ẽ:quoniã errãt i re maxĩa:& q̃ patet. Aliq̃ disciplia.ars q̃ uirtutẽ cõseqmur.si i-gr cõcedũt eẽ aliquã artẽ uirtutis & disciplinã.Vnde moralis dicitᷓ;quoniã uirtus a more.i.a cõsuetudine dicitᷓ.

Et phia pscribit officia media: qbus ad habitũ uirtutis puenit. Et docet uirtutẽ eẽ quãdã mediocritatẽ. Co/
hortamur.alios.s.ut uelit philosophari:nũc satis est hæc dixisse inqt:& docuisse: cur ad hoc scribẽdi studiũ me
cõtulerĩ. Accuratius.maiori cura: q̃ in hoc loco fecerĩ. Quod.accuratius disputare de laudibus philosophiæ.
Alio libro.in Hortẽsio.lib.ii.de diuinatiõe:statim i pricipio ait. Cohortati sumus:ut maxie potuimus ad phi/
losophiæ studiũ eo libro:q est scriptus Hortẽsius:& lib.i.de finibus:Quãq̃ philosophiæ ẽt uituperatoribus satis
respõsum est:eo libro:quo a nobis philosophia defensa & collaudata ẽ: cũ eẽt accusata & uitupata ab hortẽsio.

cohortamur accuratius solent disputari:qđ alio qdẽ li
bro fecimus. Hoc autẽ tẽpore tantũ nobis declarandũ
fuit:cur orbati reipublicæ muneribus: ad hoc nos stu/
dium potissimũ contulissemus. Occurritur autem no/
bis: & quidem a doctis & eruditis quærẽtibus satis ne
constanter facere uideamur:qui cũ præcipi nihil pos/
se dicamus:tamẽ & aliis de rebus differere soleamus:&
hoc ipso tpe præcepta officii perseqmur. Q uibus uel/

hic liber nõ extat. Hoc tpe:in psenti dispu
tatiõe:in q̃ nõ agit de laudibus philosophiæ.
Sed ostendẽdũ est q̃re in illa tãtũ opæ hoc tẽ
pore posuerim. Orbati.priuati.translatio
a orbis.i.patẽtibus:qui filiis priuati sunt: &
hæc orbitas ad multa trãsfert:ut orbatus re/
pub.domo:amicis: & similibus. Muneri/
bus.officiis & negociis reipu.obeũdis: quoni
am Cæsar rerũ potitus oĩa faciebat. Potissi
mũ.maxime omissis pene oino aliis studiis.
Occurrit aũt nobis.nõnulli rephẽdebant
Cice.q darer pcepta de officiis: cũ esset Aca/
demicus: diceretq̧ nihil certo sciri aut pcipi
posse.respõdet Ci.aperitq̧ suã sententiã & opinionẽ ostẽdẽs qđ sequat in academicis:& qđ dãnet. Occurrit.
nõnulli mihi pcipiẽti de officiis obstãt & aduersant:dicẽtes me esse incõstantẽ. Doctis.doctrina plenis. Eru
ditis.eloquẽtibus:nã eruditus dicit ille:qui suã doctrinã affert ornate.unde multi sunt docti: nõ tamẽ eruditi. Eruditus
Quærẽtibus.iterrogãtibus me.an mihi ipsi cõstẽ:imo dicũt me mihi repugnare:cũ dicã ex dogmate acade/
micorũ nihil certo sciri posse: & nũc scribã pcepta de officiis tanq̃ certa:& quæ sequi iuuenes debeant: tanq̃ iter
ad uirtutẽ certissimũ. Cũ pcipi nihil posse dicamus.in q̃ttuor nostris libris academicis:in qbus Ci.genus phi
losophãdi academicorũ minime arrogãs maximeq̧ & cõstãs: & elegans pbauit. Academici dicebãt nihil certo
sciri posse:& ueritatẽ in pfundo eẽ demersam. Vnde nihil affirmabãt:sed disputabãt in utrãq̧ partẽ.& nullam
certã sentẽtiã iterponẽtes. Hæc opinio & mos disputandi a Socrate manauit. In lib.de diui.ait. Cũ aũt pprĩũ sit
academiæ iudiciũ suũ nullũ iterponere:ea pbare quæ similia ueri uideant.cõferre causas: & quid in quãq̧ sen
tentiã dici possit expromere nulla adhibita sua auctoritate iudiciũ audiẽtiũ relinquere ĩtegrũ ac liberũ. Tenebi/
mus hãc cõsuetudinẽ a Socrate traditã. Fuit triplex magni nois academia. Vetus:media & noua. Vetus a Pla.& Acadẽia
ab eius discipulis Speusippo & Xenocrate instituta fuit:& academici ueteres multa affirmabant:multaq̧ nega/ triplex
bant:iter quos & pipatheticos in opinionibus nulla differẽtia erat. Media fuit quã Arcesilas inuexit:qui assere/
bat nihil esse affirmãdũ:cũ nihil cõpræhẽdi possit:& in utrãq̧ partẽ rõnes æquabiliũ sint uiriũ:sensus quoq̧ fal
laces eẽ:rõneq̧ nullã firmã fieri. Tertiã cõstituit Carneades:qui Arcesilæ morẽ in disputãdo sequutus est.nam
ad utrãq̧ partẽ ita dicebat:ut oĩa quæ ab aliis afferebant refelleret. incõpræhẽsibilitatẽ Arcesilæ nõ pbauit: nõ
eniĩ esse possibile dicebat hominẽ in oĩbus ita se tenere: ut nihil affirmet:æsseq̧ nõ paruã differẽtiã iter incertũ
& icõpræhẽsibile:& cũcta qdẽ icõpræhẽsibilia rẽ.sed nõ incerta:de quo Nũenius de dissensione academicorũ a
Platõe ita scribit:Carneades morẽ pugnãdi Arcesilæ renouauit oĩbus cõtradicẽs:& huc atq̧ illuc nõ affirman/
do:nec negãdo uolubilitate orõnis omnia distrahẽs tanq̃ torrẽs cõtradicẽtes obruebat:ita cæteros ui argumen
torum seducebat. Ipse uero seipsum:quod in Arcesila nõ erat:intelligebat. Arcesilas inquit Eusebius Crantorẽ Eusebius
platonicũ Diodorum & Pyrrhonem in subsidiis habuit:& Crantor quidem credibilem eius fecit orationem.
Diodorus uero sophisticã:Pyrrho ãt mutabilẽ eũ fecit & trãsfugã & oĩno nihil. Vnde dicebat de ipso:q ex ante
rioribus esset. Plato ex posterioribus:Pyrrho:ex mediis. Diodorus Platõicã eloq̃ntiã fœdauit: & mõ hoc:mõ il
lud dicẽs:hinc illo illinc huc tanq̃ nihil sciẽs uoluebat:scire tamẽ multa eloq̃ntiæ umbra uidebat.nec unq̃ fuit
i eo ut unũ & idẽ bis diceret:nec putabat igeniosi eẽ uiri in eisdẽ pmanere. Cauillator igit summus uocabat. Ar/
cesilas inqt i Pyrrhonis snia remãsit. Verũ.n.& falsum & uerisimile:ut ille istruxit:nihil eẽ qđ pcipi possit & sci
ri:quoniã noui academici hoc unũ tenebãt:nihil esse qđ pcipi posset:hoc etiam dicebat Socra. Vnde ab Apol/
line sapiẽtissimus iudicatus ẽ. Differere.disputare de aliis rebus tanq̃ possent pcipi & intelligi. Et hoc tpe:
nũc cũ scribimus de officiis. Perseqmur.tradamus & litis mãdemus pcepta de officiis:q̃ tradere is nõ debet si
sibi cõstare uult q negat aliqd posse pcipi & sciri:qui nõ põt scire aliqd eẽ officiũ:si nihil certo sciri põt: & officia
debẽt eẽ certa:& circũstãtiis circũscripta cõiũctaq̧ naturæ. Nõ põt igit academicus nouos dicere hoc ẽ officiũ
qa ẽ honestũ:cũ ut ipse uult sciri nõ possit an aliqd sit honestũ. Huius opionis fuit Pyrrho eliẽsis: de quo supra:
q dicebat nihil rẽ turpe aut honestũ:& nihil eẽ certũ:sed ueritatẽ i pfundo demersam. Et Carneades acerrimus
academicus nihil certo sciri posse affirmabat:& stoicis qui ptinaciter oĩa affirmabãt:seruãtes suas positiones q̃
paradoxa appellant:sese opposuit. In stoicos.n.igeniũ Carneadis exarserat. Hic est Carneades q nouã academiã
illustrauit:in utrãq̧ pte disputator acerrimus & copiosissimus. Scribit li.i.de natu.deorũ: q aũt admirãtur nos
hanc potissimũ disciplinã secutos:his.iiii.academicis li.satis responsum uidet:nec uero desertarum derelictarũ
q rerũ patrocinium suscepimus:non enim hominũ interitu sniæ quoq̧ occidũt:sed lucẽ auctoris fortasse desi
derant:ut hæc in phia ratio cõtra oĩa differẽdi nullam q rem aperte iudicãdi profecta a Socra. repetita ab Arce
sila.cõfirmata a Carneade usq̧ ad nostram uiguit ætatem. Quartam academiã auctore Eusebio Philo.& Char
midas itroduxerũt. Quitã Antiochus. Quibus uellẽ satis cognitarẽt nrã snia:Respondet Cic.his qui se ipro
babãt: q cũ uideret seq̧ academicos & eorũ disputandi morem & genus philosophandi.tanq̃ minus arrogans:

nihil.n.affirmabãt:tamen nunc disputet in phia:& aliqd affirmet:& tradat præcepta de officiis. Certa:cũ nihil certi aut sciri aut percipi possit:ut ipsi dicunt academici. Ait Ci.non sum is qui teneam nihil esse quod sequi debeamus & omnia esse incerta:ut aliqui academici uoluerunt:sed sequor ea quæ mihi ꝓbabilia uidentur:nec arrogan ter aliquid affirmo:nec imprudenter & temere aliis assentior:quod esset cõtra prudentiam:in qua duo uitia uitãda sunt:unum ne icognita pro cognitis habeamus:hisq; temere assentiamur:alterũ ne nimis magnã operam ponamus in rebus non multum necessariis. Dixi supra Cice.non fuisse addictũ alicui sectæ:nec ꝓscri psisse sibi aliquod dogma quod sequeret:& illius limites nõ egrederetur:sed uoluisse ea sequi quæ sibi probabilia uidebant. Vnde interdũ uidet esse stoicus:iterdum peripatheticus:interdũ academicus:disputationibus academicorum in primis delectabat:quoniam uberrimus dicẽdi fons ad utranq; ptem subministrabat copiã. Nõ.n.sumus hi.non sectamur nouos academicos:qui dicunt nihil esse quod sciri possit:hoc asseuerabat Carneades contra stoicos. Errore.quoniam dicũt nihil eẽ certum nihil uerum. Vagetur.uagus sit & erret:cũ non habeat aliqd certi qd' sequatur. Quæ.n.rõ quare aliqd certi hr̃e debeamus qd sequamur.nã uita eẽt confusa sublata rõne uiuẽdi.i.præceptis & officiis ad bene beateq; uiuẽdũ cõparatis. Ista mẽs.nostra.s.quæ nunq̃ acquiescit quousq; uerum iuenerit.unde nisi mens uerum quæreret & falsum:nulla esset:aut frustra esset data:quoniam menti:quæ est principiũ reꝝ agendarũ ꝓposita ẽ ueritas:quã tractet & inqrat:& sic

lem satis cognita esset nostra sententia. Non.n.sumus hi:quorũ uaget aĩus errore:nec habeat unq̃ qd sequatur. Quæ.n.eẽt ista mẽs:uel quæ uita potius non solũ disputãdi:sed etiã uiuendi rõne sublata. Nos aũt ut cæteri:q alia certa:alia incerta esse dicunt:sic ab his dissentientes:alia ꝓbabilia:cõtra alia iprobabilia eẽ dicimus. Quid ẽ ergo quod me ipediat ea quæ mihi ꝓbabilia uideant sequi quæ cõtra iprobare:atq; affirmãdi arrogãtiã uitãtẽ:fugere temeritatem:quæ a sapientia dissidet plurimũ. Cõtra aũt oĩa disputat a nr̃is:qd hoc ipsũ ꝓbabile elucere nõ possit:nisi ex utraq; parte cãtũ eẽt facta cõtẽtio. Sed hæc explanata sũt in academicis nostris:ut arbitror diligẽter. Tibi aũt mi Cicero:q̃q̃ i ãtiqssima nobilissimaq; phia:Cratippo aucto re uersaris:his simillimo:qui ista præclara pepecrũt:tamen hæc nostra

mẽti quæ est principiũ cõtẽplandi:obiicit ueritas:quæ emergit ex rebus.nã uersat circa ea:quoꝝ pricipia uera sunt & certa.nihil ergo ualeret mẽs:si nihil certo sciri posset:& si nihil haberet:qd' tanq̃ uerũ sequeret. Quæ uita.cõfusa.s.quoniã hoc modo tolleret oĩs rõ uiuendi:& in eodẽ uersaremur errore:quo Pyrrho:qui nil esse uerũ:nihil certũ dicebat:& nil falsum. Vnde ita uiuebat:ut officiũ in eius uita iueniri nõ posset. Vnde cũ dr̃ a nouis academicis nihil esse uerũ.nulla erit prudẽtia:nulla iustitia:nullũ honestũ:& sic nullũ officiũ. Vnde sequitur uita tenebris obducta & cõfusa:quod est oĩno absurdũ:nõ solũ disputãdi:quoniã disputãdo ueritas iueniri nõ posset:si rõ ipsa certa disputãdi & uia tolleret. Rõne uiuendi.prudẽtia officiis. Nos aũt.dicit nũc Cic. quid ipse teneat:& quid cæteri. Vt cæteri.philosophãtes. Qui alia certa.& hi sunt stoici & peripathetici. Alia incerta.ut sunt academici:qui oĩa incerta esse dicebãt:quẽadmodũ inqt cæteri philosophãtes purãt alia esse certa:alia incerta:sic nos dicimus ab ipsis philosophis dissentiẽtes alia esse ꝓbabilia:alia uero iprobabilia. Sic.pari modo. Ab his.philosophis supradictis stoicis:peripatheticis:& academicis. Alia ꝓbabilia. Cicero probabilia uolt sequi:nec plane imitari academicos:qui nihil affirmãt:nec alios:qui ptinaciter:& cũ asseueratione affirmãt:& maxime stoici:qui suas positiones ptinacissime seruabant:& sic tenebit mediũ a cæteris philosophis dissentiens:ut nouũ dogma suis latinis instituere uideat:& sectã ꝓscribere. Quæ cõtra.quæ iprobabilia uideantur ea iprobare. Vitantẽ.i.quid ꝓhibet me uitantẽ arrogantiã affirmandi aliqua.s.certa esse. Fugere temeritatẽ.i.iprudentiã:quoniã temere aliqd affirmare temerarii hoĩs est:non sapiẽtis. Academici nihil affirmabant ꝓbabile aliquid esse dicentes:& nunq̃ suũ iudiciũ interponẽtes. Dissidet.aliena est maxime:quoniã sapiens nil debet affirmare temere. Cõtra oĩa.In academicis libris ait. Nobis aũt primũ etiã siqd percipi possit:tamẽ ipsa cõsuetudo assentiendi periculosa esse uidet:& lubrica:q̃obrẽ cũ causam uitiosam esse cõstet:assentiri quicq̃:aut uerũ esse:aut falsum:aut incognitũ:sustinẽda est potius oĩs assensio:ne ꝓcipitet:si temere ꝓcesserit.

Cõtra oĩa disputat a nostris.i.academicis:quos Cicero imitabat disputando in utrãq; partẽ:ut fecit in lib.de diui.de finibus.nulla certa sentẽtia allata academici disputabãt contra oĩa:& pro omnibus. Idẽ Cicero in academicis ait:Restat illud quod dicũt ueri inueniendi causa:cõtra oĩa dici oportere:& pro oĩbus.i.de omni re disputare in utrãq; partẽ. Hoc ipsum ꝓbabile.qd' ipsi academici dicũt.nã nihil affirmãt:sed aliquid ꝓbabile dicũt esse. Elucere.apparere:& clarũ fieri. Cõtẽtio.disputatio in utrãq; partẽ. Causarũ.rõnũ:q̃s affert utraq; pars. Sed hæc.hæ opiniones & dogmata academicoꝝ. In academicis nostris.iiii.li.qui academici iscribũtur & extãt:sed nõ itegri.lib.ii.de diui.ait. Et qd' genus philosophãdi minime arrogãs:maximeq; & constãs:& elegans arbitraremur.iiii.academicis lib.ostẽdimus. Tibi autẽ mi Cic.uertit sermonẽ ad filiũ:quẽ hortat:ut hæc sua scripta legat:q̃uis Cratippo pipathetico utat ꝓceptore. Philosophia.s.pipathetica:cuius princeps fuit Aristo. His simillimo.laudat Cratippũ:ut filiũ ad studia excitet:cũ talẽ ꝓceptorẽ nactus sit. His q ista pepe rũt.philosophis:q harũ sectarũ auctores fuerũt.Pla.fuit priceps academicoꝝ:Aristo.pipatheticoꝝ:Zeno stoicorũ:Diogenes cynicoꝝ:& Pythagoras samius pythagoreoꝝ. Qui istas.has sectas:& dogmata philosophiæ:dicit Cratippũ illis similẽ:q auctores pricipes fuerũt sectarũ. Ista ꝓclara.hoc dogma pipatheticoꝝ:& hãc philosophiã pipatheticã. His.Arist.& aliis:qui hãc sectã pipatheticã nobilitarũt. Hæc nostra.opiniones & ꝓcepta stoicoꝝ:& officia:quæ nũc scribo imitatus stoicos. Zeno princeps stoicorũ primus de officio disputauit.

Finitima uestris. quoniã nõ multũ discrepant a peripatheticis. in principio operis dixit. hæc nostra nõ multũ dissidentia a peripatheticis: ubi aperui dissidentiã: quæ est inter peripatheticos & stoicos. Ad instituta. ad ea: quæ dicere instituimus ad disputationem de utili.

Quinque rõnibus ꝓpositis. aggredit̃ rẽ ipsam Cic. & repetit ea quæ ꝓposuit: ut ad id qđ restat pgere possit: & docet qbus rebus gloria parat̃: & quõ aliorũ animos & beniuolentiã demereri possumus: detestaturq; tyrãnos: qui resp. labefactãt. Inde docet quid sit agendũ rẽpub. gubernãtibos: & postre/

finitima uestris ignota esse uolui. Sed iam ad instituta pergamus.

De his quæ ad utilitatẽ pertinẽt uitãq; degendã.

Quinque aũt rõnibus ꝓpositis officii psequendi: quarũ duæ ad decus: honestatẽq; ptinẽt: duæ ad cõmoda uitæ. copias: opes: facultates: quinta ad eligendi iudiciũ: si quando ea quæ dixi pugnare inter se uiderent̃. Honestatis pars perfecta est: quã quidẽ tibi cupio eẽ notissimã. Hoc autẽ de quo nunc agimus: id ipsum est: quod utile appellat̃. In quo uerbo lapsa cõsuetudo deflexit de uia: sensimq; eo deducta est: ut ab honesto utile secerneret: & cõstitueret honestũ aliquod: quod utile nõ eẽt: & utile quod nõ honestũ: qua nulla pernicies maior hominũ uitæ potuit afferri. Sũma quidẽ auctoritate philosophi seuere sane atq; honeste hæc tria genera cõfusa cogitatione distinguũt. Quicquid enĩ iustũ sit: id utile etiam eẽ censent. Itemq; qđ honestum sit: id eẽ. Ex quo efficitur quicquid honestum sit: id sit utile. Quod qui parum pspiciũt: hi sæpe uersutos homines & callidos: admirantes eorum malitiam sapientiam iudicant. Quorũ error eripiendus est: omnisq; opinio ad eam speciem traducenda: ut honestis cõsiliis: iustisq; factis: non fraude & malitia se intelligãt: ea quæ uelint cõsequi posse.

mo loco aperit quomodo comparatio sit de duobus utilibus: ut fecit de honesto. Honestatem. nam prius quærit̃ an sit honestũ. Inde de duobus honestis utrũ honestius: & sic duæ sunt rõnes. Ad cõmoda. ad cõmoditates uitæ degendæ. Duæ. quoniã quærimus an sit utile. Inde utrũ utilius: & sicerũt duæ rõnes utilitatis. Quinta ratio est de repugnantia utilis & honesti: non quæ est: sed quæ esse uidetur. Eligendi iudicium. ut sciat quis iudicare: si quãdo utilitas cũ honestate pugnare uidebitur. quid magis agendum sit. Ea. utilitas & honestas. Vnde cum utilitas ad se rapit: & hõestas retrahit: debemus adhibere iudicium: & id quod est honestius sequi. Honestatis pars. quoniam in superiori uolumine disputauit de officiis: quæ manant a singulis partibus honestatis. Inde de duobus honestis utrũ honestius. Quã. partem honestatis. Hoc autem. hæc pars: de qua in hoc uolumine disputabimus: tendit ad utilitatem. In quo uerbo. utilitatis scilicet. accusat Cicero illos: qui utile ab honesto segregarunt: & honestũ ab utili, nã quicquid est honestum est utile: & quicquid utile honestũ. imperita inquit multitudo utile ab honesto separat: & dicit utile est augere rẽ domesticam quocunq; modo. Cicero eam utilitatem intelligit: quæ cum honestate cõiuncta est: cum re uera nullum sit utile: quod nõ est honestum. Consuetudo. hominum segregantium utile ab honesto. Lapsa. cadens per errorem. Deuia. de ratione recta ueræ utilitatis adnexæ uirtuti. Sensim. paulatim. Eo in eam opinionem deducta est. Secerneret. separaret: cum esset coniunctum cum honesto. Constitueret. statueret aliquod esse utile: quod non honestum: & econtra. Qua consuetudine hominum & opinione. Pernicies. magnũ malũ pernicies dicitur a pernecando. Hominum uitæ. societati humanæ quæ utile cõsectaret̃ cõmissa honestate. Sũma qdem auctoritate. ꝓbat iustũ. honestũ. utile cõiuncta eẽ ex sñia platonicorũ. ꝑipatheticorũ: & stoicorũ: q utile ab hõesto nullo mõ posse sepati dicebãt & ecõtra. Seuere. grauiter. Honeste. cum summa laude uirtutis. Tria genera. iustum. utile. & honestũ. Cõfusa. i. onũ cõmixta. Cogitatione. non re & actu: quoniam honestũ ab utili non potest separari: nisi libera cogitatiõe ut supra de honesto & decoro dictum est. Ex quo. ex quibus propositionibus & opinionibus philosophãtium. Efficitur. concludit̃. Quod. quas rõnes recte phãntũ & cõclusionẽ. Parũ est. parũ pspiciunt. parum aduertunt & cõsiderãt hi qui talia nõ aduertunt: nec bene discernũt. Versutos. astutos. Versuti dicunt̃ illi: quorum mens celeriter uertit̃. Admirãtes: tanq̃ essent sapiẽtes. Sapientiã. prudentiã: sed ipse prudens honestũ finẽ sibi ꝓponit: & media quibus ad illum tendit: honesta sunt: nec aliquid putat esse utile: qđ uacet honestate. Malitiosus aũt callidus & uersutus ꝓponunt finẽ: sed malũ: qui non habẽt rõnẽ honestatis dũmodo aliqđ utile assequant̃: & malitiosus ĩuenit oĩa media quibus finẽ sibi ꝓpositũ cõsequit̃. unde impiti ipsos malitiosos appellant prudẽtes cũ malitia: quæ cũ uitio cõiungit̃ longe distet a prudẽtia: quæ semp cũ honestate cõiuncta est: contraria igit̃ est malitia ipsi prudẽtiæ: unde malitiosi nõ laudãdi sed uituperandi sunt: quoniã nõ nituntur honestate: sine qua nihil potest esse utile. Phũs in. vi. ethices sic ait. Si igitur ꝓpositum sit honestum: rõ quæ ad illũ pergit: laudabilis est. si improbũ uersutia dr̃: honestum sinẽ uir bonus uidet. prauitas aũt puertit. facitq; ut circa principia rerum agẽdarum homo fallatur: quare patet prudentem neminem eẽ posse nisi sit bonus. Quorum. hominum parum prospicientium ipsam ueritatem. Error. falsa opinio remouenda est. Omnis opinio hominum ad id deducenda: ut putet nihil esse utile: quod non sit honestum. Ad eam speciem. formam: & dat Cicero optimum præceptum. Honestis. non malitiosis & fraudulentis. Fraude. quæ est contra iustitiam. Et malitia. quod est contra honestatem & prudentiam.

Pernicies

Versutus

Phũs

Quæ ergo ad uitã: Distĩguit ea q̃ humanæ uitæ utilia sunt: ut ostẽdat nihil eẽ utilius hoĩ q̃ hoĩes sibi officiis deuictos. Nihil.n.ẽ qđ hoĩ pdesse possit sine hoium opa. & hõ hoĩ pdesse & obesse põt. Eiusdẽ generis: similia. Suos. Proprios. quoniã singula aĩata pprios hẽnt ĩpetus & appetitus. Eoꝝ alia. facit sobdiuisionẽ. diuidit.n. ipsa aĩata. Exptia rõnis. sine rõne & ĩtellectu: ut sũt bruta. Rõne utẽtia: ut hoĩes & deus. Quaꝝ. apũ. quoniã hẽmus mel & cærã ex apibus. Rõne ãt. diuidit ea q̃ rõne utũt: ut sũt dii more gẽtiliũ loquor: & hoĩes. Deos placatos. docet quõ dii reddũt hoĩb⁹ ppicii. Pietas. reuerẽtia: quã deo

Pietas debemus: pñæ: & parẽtibus. Pietas ut uolũt stoici ẽ scia diuini cultus. & pietas ẽ plusq̃ officiũ: & iustitia aduersus deũ. iõ dicit

Lactan. Lactãtius pietas ẽ dei pentis agnitio. Placatos. ppitios nobis. Sãctitas. morũ ĩtegritas: quã hẽre debem⁹. si deũ ppitiũ hẽe cupimus. Vis deos p

Seneca pitiari iqt Sene. bõus esto. Scũs dr̃ ĩcorrupt⁹

Sanctus ide sãcte leges. Pla. ĩ Philebo sic ait: Vir iustus

Plato pius & pbus deo ẽ amicus: & in Minoe dicit: deus uehemẽter ĩdignatr̃ quotiẽs q̃spiã homi nẽ illi similẽ ĩpcobat aut pbat dissimilẽ: deo autẽ similis ẽ uir bonus: neq̃ lapides: ligna & aues atq̃ serpẽtes sacros existimes: hoĩes uero nequaq̃. Immo sacratissimũ oium ẽ uir bonus: pfanissimũ contra uir malus: & scribẽs de uoto sic ait. Neq̃ eiusmõi ẽ dei natura: ut ducatr̃ muneribus: ut ĩprobus fœnecator aĩum ĩnqt respicit deus utrũ iustus sanctusq̃ sit: prudẽtes iustiq̃ sunt ĩnqt plato: q sciunt q̃ erga deũ & homiẽs agere: atq̃ dicere deceat.

Et secundũ. post deos: q placantr̃ pietate: & moꝝ ĩtegritate. Maxime. in pcimis. Earũq̃ iterũ. similis est diuisio earũ rerũ q̃ noceant: & obsint: nisi qa dii nõ putantr̃ alicui nocere: sed aliquẽ puniũt: ut iustitia locũ hẽat. ergo diis exceptis: nihil est magis hoĩ obesse: qđ possit q̃ hõ. Nõ putãt philosophi & maxime stoici: qui negabãt deũ irasci: ĩmo uelebãt sapiẽtẽ nõ irasci. Ea.n. ipsa rõ q̃re hoĩes plurimũ possũt obesse & pdesse hoibus: quoniã cætera oia ĩaĩata fere sunt effecta hoium opera: q̃ nõ habecemus: nisi fuissent opa humana. Plæraq̃. maior pars eoꝝ. Opis. laboribus & industria. Quæ inaĩata. apta uitæ humanæ agendæ. Ars. q̃ instrumẽta fuit apta o sui. Neq̃ eni. rõ q̃re his oti nõ possemus sine hoium admi

Fruges nistratiõe. Curatio. nõ potuisset exerceri medicina sine hoĩe. Frugũ. fruges ẽ q̃cq̃d ex fructu terræ in alimoniã uertimus. Frugũ: quãtũ ad ea q̃ pcipiuntr̃ ex terra. Fcuctus sũt etiã arboꝝ. Iã uero. ponit ea q̃ fieri nõ posset sine homine & eius opera. Exportatio. ad alias gentes. Quibus abũdacemus. hinc eni meccatura & negociatio habuit ocigĩnẽ: ut ĩnqt Thucidides & Aristo. ab abũdantia rerũ aliq̃rũ: aliq̃cũq̃ ĩdigẽtia: q̃ cũ alibi essent expoctabãt ea: q̃bus abũdabãt: & faciebãt pmutationẽ. adde ẽt q̃ nũmus fuit ĩuẽtus cã pmutatiõis: ut ĩqt Plato in li. de rep. Et ut subiret uicẽ ĩdigẽtiæ: quoniã oia metitr̃ nũmus. Auctor est Aristo. v. moraliũ. fiebat apud antiquos pmutatio cerũ: & qui nõ ĩdigebat aliqua re: ut illã pmutaret: nũmo sibi eã cõparabat. Inuectio. nã mercatores aduehũt ea: quorũ usu egem us & ea exportãt: in q̃bus abũdamus. Muneribus. officiis inuehẽdi: & ex

Nũmus portãdi: & probat per ĩductionẽ talia nõ posse hoibus pdesse: nisi opa hoĩs. Nec lapides excideœntr̃. hæc oia

q̃s iuene fuerũt excogitata & ĩuẽta ab hoibus. Lydi primi aureũ argẽteũq̃ nũmũ pcusserũt. auctore Herodoto. lib. i. La

rit: & cæ pidicinas auctore Pli. lib. vii. Cadmus inuenit Thebis: Archicophcasius in phoenicia: Tcason ĩuenit muros: turc

teca me res inuenere Cyclopes: ut uult Aristo. ut Theophrastus phoenices: Fecrũ ĩ creta inuenere Idei dactili. Argentũ ĩ

talla uenit Enctonius atheniẽsis. Auri metalla & cõflaturã Cadmus phoenix ad pãgeũ montẽ: Plũbũ ex cassiteride ĩsula primus asportauit Midacritus. fabricã ferreã inuenere Cyclopes. figulinas Chorebus atheniensis: ærariã fa

Locreti⁹ bricã Chalybes: ut alii Cyclopes. Aes inuenit Cynitas rex in Cypco. Luccetius: qui cacmĩe philosophiã celebrauit: dicit metalla fuisse inuenta combustis syluis causa uenationis. unde feruẽtibus uenis scribit manasse aurũ liquefactum: & cætera metalla in roncauitates terræ. Manabat ĩnquit uenis feruentibus in loca terræ concaua

Seneca cõuenientẽs acgenti ciuus & auri. In hoc quoq̃ dissentio ĩnqt Seneca: Sapiẽtes fuisse: qui ferri metalla & æris iuenerũt: cũ incẽdio syluarũ adusta tellus in sũmo uenas iacentes liquefactas fudisset: æris itẽ & plũbi. Ad opinionẽ

Virgili⁹ hãc alludẽs Virg. in geor. dixit. Aq̃ auro plucia fluxit. Vtcũq̃ sic. opera hominis effectum est: ut taliũ rerũ habeamus usum. Acu facere uestes Idei phryges inuenere: inde phrigiones appellati sunt. aurum intexere in eadem Asia inuenit Attalus rex: unde nomen attalicis. Ad usum nostrum. ad extruẽdas domos: & ad colũnas.

Diuidit ea q̃ ad uitã degendã ptinent.

Quæ ergo ad uitã hoium tuendã ptinent: partim sunt inanimata: ut aurũ argẽtum: ut ea q̃ gignuntr̃ e terra: et alia eiusdẽ generis: ptim aĩata q̃ hẽnt suos ĩpetus & rerũ appetitus. Eorũ ãt alia rõnis exptia sũt: alia rõne utẽtia. Exptes rõnis sunt eq̃: boues: reliq̃ pecudes: apes: quarũ ope efficitr̃ aliq̃d ad hoium usũ atq̃ uitã. Rõne ãt utẽtiũ duo genera ponũtur: unũ deorũ: alterũ hoium. Deos placatos pietas efficiet & sanctitas. Proxime autẽ & secundũ deos hoĩes hoibus maxime utiles eẽ possunt. Earũq̃ iterũ rerum: quæ noceant: & obsint: eadem diuisio est. Sed qa deos nocere nõ putãt: his exceptis: homines hominibus plurimũ obesse: uel prodesse arbitrãtur: Ea enim ipsa quæ inaiata dicimus: plæraq̃ sũt hominũ effecta opis: quæ nec haberemus: nisi manus & ars accessissent: nec his sine hominũ administratiõe uteremur. neq̃ eni ualitudinis curatio: neq̃ nauigatio: neq̃ agricultura: neq̃ frugũ fructuũq̃ reliquoꝝ pceptio: & cõseruatio sine opa hominũ ulla esse potuisset. iã uero & earum rerũ q̃bus abũdaremus exportatio: & earũ: q̃bus egeremus inuectio certe nulla eẽt: nisi his muneribus homines fungerentur. Eademq̃ ratione: nec lapides exciderẽtur a terra ad usum nostrum necessarii: nec ferrrum: aurum:

Penitus abdita.occulta ĩ uiſceribus terræ:in q̃ hoĩes penetrãt metalla effoſſuri. Vis.uehemẽtia. Initio.cũ in unũ cœperũt cõuenire:& ædificare domos:& cũ creati ſunt hoĩes initio. Poſtea:q̃ in unũ hoĩes cõuenere: quõ iſta potuiſſẽt hoiũ neceſſitati ſubuenire ſine opa hoĩs:nã ſi cadit domus:nõ põt ſine opa hoĩs refici reſtituiq;. Vi.impetu. Vita cõis.hominũ ſocietas & cõmunitas. Deriuationes.ad irrigãdos agros:ut ſint fertiliores aut cum flumina deducimus in riuos ad aliquẽ uſum. Moles.ſaxa magna qbus portus includũt:ut obſtẽt fluctibus.Sic Virgilius:Quid memorẽ portus lucrinoq; addita clauſtra Iulia:qua ponto longe ſonat unda refuſo. Virgilius

æs argentũ effoderentur penitus abdita ſine hoiũm labore & manu. Tecta uero:qbus & frigorũ uis pelleret: & calorũ moleſtiæ ſedarentur. Vnde aut initio generi humano dari potuiſſent: aut poſtea ſubuenire:ſi aut ui tẽpeſtatis:aut terremotu:aut uetuſtate cecidiſſent: niſi cõis uita ab hoibus harũ rerũ auxilia petere didiciſſet? Adde ductus aquarũ:deriuatiões fluminũ:agrorũ irrigationes: moles oppoſitas fluctibus: portus manufactos:quæ nõ ſine hominũ opere habere poſſemus.ex qbus oĩbus multiſq; aliis pſpicuũ eſt qui fructus: quæq; utilitates ex rebus his:quæ ſunt inanimatæ pcipiantur: eas nos nullo modo ſine hominũ manu atq; opa capere potuiſſe. Qui deniq; ex beſtiis fructus: aut quæ cõmoditas:niſi hoĩes adiuuarẽt:pcipi poſſet? nã & q principes inueniẽdi fuerunt:quẽ ex quaq; belua uſum habere poſſemus.hoĩes certe fuerũt. Nec hoc tẽpore ſine hominũ opera:aut paſcere equos:aut domare:aut tueri:aut tẽpeſtiuos fructus ex his cape poſſemus. Ab eiſdẽq;:& ea quæ nocẽt interficiunt: & quæ uſui poſſunt eſſe capiuntur. Quid enumerẽ artiũ multitudinem: ſine quibus uita omnino nulla eſſe potuiſſet. Quid.n. ægritudini ſubueniſſet? quæ eſſet oblectatio ualentiũ? qui uictus aut cultus? niſi tam multæ nobis artes miniſtrarentur? quibus rebus exculta hominum uita tantum deſtitit a uictu & cultu beſtiarum. Vrbes uero ſine hominum cœtu non potuiſſent: nec ædificari: nec frequentari. Ex quo leges moreſq; conſtituti:tum iuris æqua deſcriptio: certaq; uiuendi diſciplina: per quas bene beateq; uiuitur:quas res & manſuetudo animorum conſecuta & uerecundia eſt: effectumq; eſt ut eẽt uita munitior atq; ut dando & accipiendo permutandiſque facultatibus & commodis nulla re egeremus. Longiores hoc loco ſumus q̃ neceſſe eſt. Quis enim ẽ

quoniã illic Iulius Cæſar ingẽtes moles ſaxorum poſuit. Ex quibus omnibus.affert cõcluſionẽ: quæ ſequitur ex ſupradictis.nã inductio eſt cum ex pluribus particularibus cõcluditur unũ uniuerſale.patet igitur ex ſingulis ſupradictis nihil poſſe uitæ hũanæ utile eſſe ſine opera hominis. Perſpicuum.clarum & oſtenſum per inductionem. Qui deniq; de beſtiis.dixit hactenus de inanimatis:quorum nullus eſt uſus ſine opera hominis.nunc aget de rebus aĩatis:oſtendens ipſa etiam prodeſſe humanæ uitæ ſine hominibus. Principes.primi & auctores: qui inuenerunt quẽ fructũ ex quaq; belua capere poſſet genus humanũ. Tempeſtiuos.cũ tempore cõgruo. Vſui.afferre aliquã utilitatẽ hominibus. Quid enumerẽ.nũc de artibus loquitur:ſine quibus uiui nõ poſſet:& probat hoc dicens:quid enĩ ægritudini mederet̃.nam artes inuẽtæ ſũt ut naturã adiuuarẽt. Aegritudini.ægrotationi. Quæ oblectatio.quid oblectaret ipos:qui bona ualitudine fruunt̃. Victus.quãtũ ad cibũ. Aut cultus.quo ad alios corporis ornatus. Miniſtrarent̃.ab hoĩbus. Exculta.ornata & formata ad dignitatẽ homine dignã.nam artes effecerũt ut a cultu & uictu beſtiarum deſiſteremus. Tantum deſiſtit.remouit ſe uſq;adeo.nã niſi eſſent artes in uictu beſtias imitaremur: & in cultu corporis.nã ut nati eſſemus:quẽadmodũ beſtiæ nudi uiueremus. Vrbes dicuntur:quoniam aratro deſignabãtur.ab urbo.nam urbum: ut eſt in libris digeſtorum de uerborum ſignificationibus dicitur aratri curuatura:& urbare eſt aratro definire: oppidũ dicitur ab ope:q; eius rei cauſa mœnia cõſtituta ſunt. Sine cœtu cõuẽtu.cœtus dicitur a coeundo. Frequẽtari.a multitudine hitari:urbs frequẽs dicit̃:q̃ habet frequentiã ciuiũ:& quæ eſt populoſa. Ex quo.pp hoc quia urbes conditæ & cœtu hoĩum ſunt frequentatæ.Latæ ſunt leges & mores ciuitatũ & ius æquũ. Mores.cõſuetudines ad bene uiuẽdũ:& iſtituta. Aequa deſcriptio iuris. ſcriptũ eſt ius æquũ tribuẽs unicuiq; qd' ſuũ eſt.hæc deſcriptio inuẽta eſt ad cœtus hominum conſeruandos.dixi ſupra eſſe ius ſcriptũ & nõ ſcriptũ:& unde utrũq; originẽ habuerit. Certa diſciplina. modus & regula uiuẽdi in ciuitate. Per quas.leges:mores:diſciplinã. Bene.ſine uitio. Et beate.ſine cupiditate rerũ alienarũ.beate quis uiuit q eſt cõtentus re quã habet.bene uiuit qui uacat uitiis:utrũq; præſtant mores & leges & iura. Quas res.leges.mores.iuris deſcriptionẽ:& diſciplinã uiuẽdi. Mãſuetudo.quoniã homines timẽtes legẽ:& ius fiũt mãſueti deponẽtes feritatẽ:& igeniũ agreſte. Cõſequuta.ſubſequuta. Verecundia.hoc refert ad certã diſciplinã.i.optimũ uiuẽdi modũ in rep.cũ pudore:q obſtat ciui ne aliqd faciat cõtra diſciplinã & iſtituta ciuitatis.Leges faciũt homĩes mitiores.Niſi.n.leges timerent̃:hoĩes ĩteſtinis ſeditionibus ĩuicẽ ſe trucidarent. Munitior.tutior:ſecurior.Leges enim ſunt fundamenta ciuitatum: & generis humani pſidium & regimen:quibus hoĩes aſtricti abſtinent iniuria. Dando & accipiẽdo.i.beneficiis ultro citroq; collatis.Res etiam permutabant̃ apud antiquos. Facultatibus.rebus. Cõmodis.utilitatibus. Longiores.nimis.plixi in hac parte:quoniã hoc clarum eſt nihil pdeſſe homini ſine hoĩs opera. Quis eſt enĩ.rõ quare p

Vrbs Vrbum Oppidũ Cœtus

cui nō ꝑspicua sint illa quæ pluribus uerbis a Panetio cōmemorant̄: neminē neq; ducē bello: nec pricipem domi magnas res & salutares sine hominū studiis gerere potuisse: Cōmemorat̄ ab eo Themistocles: Pericles Cyrus: Agesilaus: Alexander quos negat sine adiumētis hoīum tātas res efficere potuisse. Vtitur ī re non dubia testib⁹ nō necessariis: Atq; ut magnas utilitates adipiscimur cōspiratōe hoīum atq; consensu: sic nulla tam detestabilis pestis est: q̄ nō hoī ab hoīe nascat̄. Est Dicearchi liber de iteritu hoīum Peripathetici magni: & copiosi: q collectis cæteris causis eluuionis: pestilētiæ: uastitatis: bæluarū etiā repētinæ multitudinis: quarū ipetu docet q̄dā genera hominū esse cōsumpta. Deide cōparat quanto plures deleti sunt hoīes hominū ipetu: idest bellis aut seditiōibus: q̄ oī reliqua calamitate. Cū igit̄ hic locus nihil hēat dubitatiōis: qn hoīes plurimū hoībus: & ꝓsint: & obsint: propriū hoc statuo eē uirtutis conciliare sibi animos hominū: & ad usus suos adiūgere. Itaq; quæ in rebus inanimis: quæq; in usu & tractatione bæluarum fiunt utiliter ad hominum uitā: artibus ea tribuunt̄ operosis. Hominum autē studia ad

lis animis de re: quæ in promptu est: oro fit suscepta. Perspicua. clara & manifesta. Cōmeorant̄. i. officiis cū de hac pte loquit̄. Neminem. hæc erāt quæ panetius dicebat. Pricipem domi. i. ciuitate. Magnas res. claras & gloriosas & hoc ptinet ad ducē belli. Salutares. utiles reip. & hoc ptinet ad pricipē. i. optimatē & primūīter ciues: qui libertati cōi studet & cōsulit: q̄ tamē sine opa hoīum facere nō pōt. Sine studiis. beniuolētia & uolūtate hoīum. studiū est plus q̄ uolūtas siue uehemēs uoluntas. Themistocles & Pericles athenienses fuerūt. Themistocles clarus imꝑator & picles domi militiæq;. Cyrus auctore Xenophōte natus est ex pre Cambise rege Persarū: & mr̄e Mādane filia Astyagis regis Mœdoꝝ. Fuit igitur Cyrus rex persarum: ad quos regnū Mœdorum trāstulit: q annis. ccc. regnauerant. Crœsum regem ditissimum Babylonis opem ferētem cœpit. Asiaq; & Oriēte subactis Scythas bello tentauit: ubi captus a regina Scythaꝝ: quæ Tomyris dicebat̄: occisus ē: cum regnasset. xxx. annis: cuius sepulchro tale inscriptū fuit epigrāma auctore Plutarcho in uita Alexandri magni. Quisquis es mortalium: & undecunq; aduenis: aduēturum eni te scio: Cyrus sum: qui psis imperium quæsiui: hoc igitur humi paulum: quo meum corpus obtegit̄: mihi ne inuideas. Impiū termiauit Cyri ad orientē rubrū mare: ad septētriones pōtus Euxinus: ad occidentem Cyprus & Aegyptus: ad meridiē Ethiopia. Agesilaus. lacedæmonius Archidami filius post mortē Agidis fratris sui rex constitutus est ꝓpter eximiā eius uirtutē: inde in Asiā cōtra Arthaxerxē regē psarū ꝓfectus est: & Thisaphernē: q tū iter ꝑfectos regis pricipatū tenebat: uicit. ide cū ipsū regē adoriri decreuisset: a lacedæmōiis reuocatus est: qui Athenēsibus & boetiis bellū idixerāt. Rediēs ergo Atheniēses & Boetios apud Coroneā urbē Peloponēsi magno ꝑlio uicit. Breui statura corporis Agesilaus fuit: & altero pede claudus. Sed animi uirtute ꝑditus. decessit rediēs ex ægypto in portu: q Menelai uocabat̄ inter cyrenas & ægyptū: sed corpus eius spartā relatū est. Agesilaus auctore Plutarcho: in oculis oīum uersari gloriabat̄: putās uidelicet obscœnis actionibus tenebras cōuenire. honestæ autē uitæ lucē maiori esse ornaméto. Laudatus est Agesilaus: cū a cæteris scriptoribus: tū eximie a Socratico Xenophōte. eo eni usus est familiarissime. Alexander. filius Philippi regis Macedonū: qui tota fere Asia subacta Babylone decessit.

Res tantas. tā claras & incliti noīs. Vtit̄ testibus. hoc erat ꝓuerbiū: quo utebant̄ in foro iudiciali: ubi testes

Plato ꝓducunt̄: ide trāsfert̄ ad alia. Plato ad Dionē sic scripsit. Memēto necessariā eē ad res agēdas hominū beniuolē

Cōspiratio tiam: austeritas uero solitudinē amicoꝝ parit. Cōspiratione. cōcordia & unanimitate. coniuratio est semp in

Coniuratio pnicié alterius: cōspiratio est hominū cōsensus. Magnas utilitates. dignitates: cōmoda: opes. Nulla pestis. calamitas & incōmodū. Est Dicearchi. Dicearchus siculus ex Messana urbe Aristote. auditor Peripatheticoꝝ princeps clarus in philosophia: qui multa scripsit: & inter alia librū de interitu hominū: in quo hæc collegit: q̄ scribit Cice. Est liber. extat adhuc. inqt Cice. in quo agit de interitu hominū: & causis: qbus in causis: qbus interimit: & tēpore quo īterierūt. Magni. clari & alti nois in philosophia ꝑpathetica. Cæteris causis. quibus

Eluuio hoīes īterierūt. Eluuionis. eluuio: ut Nonius iterꝑtatur: ē corruptus & morbidus tractus. Alluuio. ut in/

Alluuio quit Iustinianus est lateris icremētū. Vastitatis. cū aliqua lues: & cæli intēperies oīa deuastat. Beluarū repē

Iustinia. tinæ multitudinis. quæ aliquādo loca uastarunt. Plī. ex auctoritate Varronis scribit lib. viii. oppidū in hispania

Plinius suffossum a cuniculis: a talpis in thessalia: aranis ciuitaté in gallia pulsam eē: a locustis in aphrica: amyclas in cāpania deletas fuisse a serpentibus. Et Strabo scribit apud baleares insulas domos subrutas fuisse cuniculis subterraneis: & arbores: īcolasq; tādē fuisse coactos iplorare opē romanoꝝ cōtra cuniculos. Hic locus. hæc pars: qua dicit̄ hominé multū ꝓdesse: aut nocere hominibus. Statuo. iudico: & pro certo affirmo: in primis hoc ad uirtutē pertinere: ut animos hominū sibi deuinciat: & officiis demereat̄ amantes sui. Ad usus suos. ad sua cōmoda augenda: & opes & cliētelas. Itaq; quæ in rebus inanimis. alia inqt Cice. quæ utilia sunt uitæ humanæ ex inanimatis & usu beluarū attribuenda sunt artibus. Deuinciri aūt & demereri hominū uolūtates ad cōmoda augēda: & dignitatē prudētis hominis est: & uere sapiētis: qui homine instrumento nobilissimo scit uti ad suas opes augēdas tuendasq;. Inanimis. inaiatis: de quibus dixit. Vsu beluarum. quoniā ars reddit nobis beluas cicures: & aptas usui humano: & tractari possunt: ut equi domiti: boues apti ad arandū: & alia huius generis. Ad hominū uitā degendā iuuandāq; tribuunt̄. Artibus operosis. mechanicis: ut sunt artes opificū domitores beluarū: ut sint ad usum hoium: & utilitatē. Hominū studia. uolūtates ad dignitatē hoīs augen/

dam & opes. Amplificationẽ.augmentũ nostræ dignitatis & cõmodi. Excitantẽ.cõmouẽtẽ & alliciuntẽ: ut uelint auctas esse opes & dignitatẽ uiri sapiẽtia præstãtis & uirtute:quoniã uirtus studia hoium ad se allicit: & hoc uirtutis est ꝓpriũ munus:q̃ etiã ĩpellimur:ut eos quos nunq̃ uidimus diligamus. Et.n.uirtus.ponit tres uirtutis ꝓprietates. Prima est.ut homo q habitũ uirtutis aut habet:aut mediis officiis cõsequi uult:res & causas rerũ cõtẽpletẽ:& a q̃ causa ẽ quæq; res:& qd cuiq; accomodatẽ:& uerũ uidere ĩ oibus rebus.& sic dicitẽ prudens sapiẽsq;:qa i omni re qd sit ueri uidet:& qd sequẽdũ fugiendũue sit. Secũda cohibere affectus & appetitum ita di/

amplificationem nostrarũ rerum prompta & parata uiro ĩ præstantiũ sapiẽtia & uirtute excitantẽ:& enim uirtus omnis in tribus rebus fere uertitẽ: quarũ una est in ꝓspiciendo qd in quaq; re uerũ sincerũq; sit:qd consentaneũ cuiq;:qd consequens:ex quo quæq; gignantẽ quæ cuiusq; rei sit cã:alterũ cohibere:motus animi turbatos:quos græci παθη nomĩant:appetitionesq; quas illi ορμας obedientes efficere rõni. Tertiũ his qbus congregamur uti moderate & scienter:quorũ studiis ea q̃ natura desiderat expleta cumulataq; hẽmus. ꝑ eos deniq; si qd importetur nobis incommodi propulsemus ulciscamurq; eos qui nocere nobis conati sunt:tantaq; pœna afficiamus. quantũ æquitas humanitasq; patitẽ Quibus aũt rõnibus hãc facultatẽ asseq possumus:ut hoium studia cõplectamur: eaq; teneamus: dicemus: Neq; ista multo post:sed pauca ante dicẽda sunt. Magnã uĩ eẽ ĩ fortũa ĩ utrãq; partẽ:uel secundas ad res uel aduersas qs ignorat? Nã & cũ ꝓspo flatu eius utimur. ad optatos exitus ꝑuehimur.& cũ reflauit:affligimur. Hæc igitẽ ipsa fortũa cæteros casus rariores hẽt. primũ

sponere:ut rõni pareat:& uti mõ ĩ omni re.& sic erit reperãs moderatus & sibi cõstãs.Tertia uersari in hoium societate:cũ moderatõe & prudentia:ut eorũ studia nobis prõpta reddamus:ut ipsis uti possimus ad dignitatẽ nostrã augendã:ꝓpulsandãq;:si q̃ ĩferẽtẽ iniuriã: hæc ĩ primis sunt uirtutis munera. Eteni. certe.ꝑfecto. Fere uertitẽ.uersatẽ circa tria. fere dixit:quoniã & circa aliq̃ alia uersari potest:sed maiora uirtutis mũera circa hæc uersanẽ. Quarũ rerum.circa q̃ uirtus moralis uersatẽ. Prospiciẽdo.cognoscẽdo: dignoscẽdoq; uerũ in omni re. Sincerũ.sine fraude.
Quid cõsentaneũ.qd cuiq; cõueniat decorũq; sit. Quid cõsequẽs.qd seqtur ex aliq̃ re:quoniã prudẽs consequentia cernit: uidet causas:& earũ ꝓgressus nõ ignorat tanq̃ ea q̃ antecesserũt. Ex quo.ex q̃ re oia gignatur: & q̃ sit causa generatõis:qd ptinet ad naturalẽ philosophũ & cognoscere causas oĩum rerũ:quoniã oẽs res a suis causis depẽdẽt: unde ait ipse i.i.de diui. Atq; ut i seminibus uis iest earũ rerũ q̃ ex his ꝓgignũtur:sic ĩ causis condi tæ sunt res futuræ:& Seneca ĩ tragœdia:quæ Seneca
ædipus inscribitẽ dicit.Quæ nexa suis occurrũt causis:sed difficile ẽ causas rerũ cognoscere: summi philosophi hoc ẽ munus:qui oia scit. Scite aũt est res per causas suas cognoscere. Alterũ.hæc ẽ secunda ꝓprietas uirtutis.

Motus turbatos ꝑturbatões animi:de qbus dictũ ẽ. Quos.motus turbatos. παθη accusatiuus pluralis.i. morbos animi & passiones siue perturbationes. Hormas. ορμας græce latine significat appetitũ sensitiuum & ĩpetũ aliquẽ ad agendum. Appetitus est ipsa sedes.appetitio uero est actio. Tertiũ. hæc ẽ tertia ꝓprietas & munus uirtutis. Congregamur.cõsuetudinẽ habemus & uitæ cõmercium. Moderate.cum moderatiõe & tẽperãtia:ut nihil sit in nobis:quod eos offendat & a beniuolẽtia iam inita possit alienare.præcepit supra qd sit agendũ in ipsis cõgressionibus:ut seruetẽ decorũ.debemus enim adhibere ordinẽ:cõstãtiã:moderationemq; oium dictorũ atq; factorũ:si ab illis ꝓbari uolumus & digni auxilio iudicati:cũ qbus uiuimus. Sciẽter. prudẽter. Quorũ.hoium:cũ qbus cõgregamur. Studiis.uolũtatibus.fauore.opera. Natura.nra:ut se alere possit. Expleta.ꝑfecta. Cumulata.ut nl penitus desit:& oia subministrentẽ nobis necessaria naturæ studiis eorũ. Deniq;.ad sũmã.tandẽ. Per eos:hoies.i.ut eorũ opa ꝓpulsemus incõmoda. Importetẽ. ĩferatẽ ab aliis. Ulciscamur eos.de his uindictã sumamus & pœnas q nocuerũt:ut patitẽ æqtas:& humanitas: quoniã nõ debemus excedere modũ æqtatẽ & humanitatẽ in ulciscẽdo:ne uideamur iniq & ĩmanes:de hoc supra ẽt ꝑceptũ dedit. Hãc facultatẽ.ut hoc facere possimus:qd dictũ ẽ studiis hoium. Studia.uolũtates:beniuolẽtiã:operamq; paratã ad nostrã dignitatẽ tuẽdã augẽdãq;. Teneamus.nostrũ amorẽ:& cõmodũ.paulo post inqt hoc dicẽt & facit digressionẽ:q̃ absoluta reuertitẽ ad narrationẽ:& id qd pollicetẽ ibi. Hoc cognito dicẽdũ est:quo nã mõ hoium studia ad utilitates nras allicere possimus. Magnã uim eẽ ĩ fortũa.Respõderat prius Ci.tacitæ obiectõi.Potuisset.n.dici.Ergo cõciliare sibi hoies & nocere cõsisteret solũ ĩ hoibus:nõ ĩ fortũa: quæ ĩ omni re dominatẽ.Dicit Ci.fortunã habere magnã uim:ut ꝓsit & obsit:sed ubi ẽ uirtus:nõ põt fortũa aspirare: & sine opa hoium fortuna parũ uel nihil põt:qd ꝓbat per ĩductionẽ.unde si tela fortũæ uitare uolumus:hoium studia cõplecti & tenere debemus:& sic ĩet nis fortuna redditẽ ad nocẽdũ:quis multa nobis fortuito accidere possint.grauiora cũ beniuolẽtia hoium & studio uitari possunt. Secũdas. ꝓsperas. Nã & cũ.ratio q̃re magnũ momẽtum ẽ i fortuna ad aliq̃ cõsequẽda aut amittẽda. Exitus.finẽ quẽ optabamus. Prospero flatu.trãslatio a nauigatibus:q cũ ꝓspeto uẽto nauigant ad optatũ portũ perueniũt. Reflauit.uertit flatus cõtra nos:patimur calamitates. Hæc ipa fortuna.de q̃ loqmur. Cæteros casus.alia ĩcõmoda.q̃ possunt hoibus accidere a fortuna sine opa hoium primũ. Primũ ab ianimis.ponit Ci.ea q̃ ab ipsis ianimatis accidũt hoibus operante fortũa.inde subiũgit ea q̃ a bestiis:sed hæc q̃ fortũa sine hoium opa ꝑueniũt:rara sunt. At iteritus exercituũ fieri nõ possunt a fortũa: sine opa hoium:ergo multo maiora sũt q̃ eueniunt homini ab hoie mala:q̃ illa q̃ eueniũt a fortũa.Igitẽ hoium aios beniuolẽtia nobis deuincire debemus ut fortũæ gladios cõtẽnere possimus.for/

tuna habet ĩ rebus inanimatis. Procellas. maris tẽpestates: & cætera eiusdẽ generis. Deĩde a bestiis. nunc de aiatis rõne carentibus. Ictus. percussiões. ut equoꝝ. muloꝝ: Morsus. serpẽrum. leonum. tigriũ & similiũ. Impetus. ferarũ q̃ hoies impetũt. Rariora. raro accidũt. At uero ĩteritus. mala quæ eueniũt a fortũa: ope ra tamẽ hominum: hæc sunt grauiora. Vt proxime. paucis ante annis: põt quas clades alias ĩ exercitũ nõ acce pimus. Triũ. exercitus Põpei magni in Thessalia. Petrei & Afranii ĩ Hispania. & filioꝝ Põpei. Vt nuper summi uiri. Põpei magni q uictus ĩ Pharsalica acie fugit ĩ ægyptum: & ibi iussu Ptolemæi interfectus est. Summi. omni genere laudis præstantissimi. Singularis. cui nemo poterat cõparari. Præterea. ultra hæc quæ dicta sunt. Inuidiæ. odia populi & imperitæ multitudinis. Benemeritoꝝ. eorum q de pfia benemeriti sunt: ut ipsi Ciceroni accidit. Scipiõi. Themistocli: & aliis quoꝝ ĩfinitus ẽ numerus. Ob eas. ĩuidias. Calamitates. qbus afficiuntur ĩ uincula cõiecti: & carcerem: aut fugiendo. Expulsio fit ui. fuga uero sponte. Rursusq;. nunc affert cõtraria supradictis: q̃ tamẽ fieri nõ possunt sine opa hoĩum. Rursus. cõtra ex alia parte. Honores. magistratus. Secũdæ. prosperæ. Impia. exercituũ. Fortuita. q̃q̃ sunt ĩ manu fortunæ. Neutrã ĩ partẽ. i. non posset fortũa cõferre honores & similia: nec posset eripere sine opa hoĩum. Nihil est: ingt Cicero ĩ oratõe pro. L. Munera: ĩcertius uulgo: nihil obscurius uoluntate hoĩum: nihil fallacius rõne tota comitiorũ. Fortuna igiť neq; ꝓdesse neq; nocere posset sine homĩe. Hoc igiť. cũ hoc ingt Cic. sit nobis exploratũ pauca posse nobis mala euenire sine opera hominũ: ut tuti eẽ possimus: cõciliemus nobis homĩes: & eoꝝ studia cõplectamur. Quibus ãt rebus effici possit: iam docebo. Et sic post digressionẽ redit ad id quod ĩstituerat. Quo modo. qbus artibus. qua idustria & uirtute: Allicere. adducere blandiciis. Excitare. mouere studia: uolũtates & beniuolẽtiã. Quæ. oratio. præceptio de his rebus quas dica utiles ad studia hoĩum excitãda. Ita. si facta fuerit comparatio cũ utilitate: uidebiť breuior: quoniã plus ĩerit utilitatis q̃ uerboꝝ: & sic a reipsa captat beniuolentiã: & attentionẽ utilitatis magnitudine proposita.

ab inanimis ꝓcellas tempestates: naufragia: ruinas: incendia. Deinde a bestiis: ictus: morsus. impetus. Hæc igitur ut dixi rariora. At uero interitus exercituum: ut proxime trium: sæpe multorum clades ĩperatorũ: ut nuper summi ac singularis uiri. Inuidiæ præterea multitudinis: atq; ob eas benemeritorum sæpe ciuium expulsiones: calamitates: fugæ: rursusq; secũdæ res honores: impetia uictoriæ: q̃q̃ fortuita sunt: tamẽ sine hominum operibus & studiis neuttam in partem effici possunt. Hoc igitur cognito dicendũ est: quonam modo hominũ studia ad utilitates nr̃as allicere atq; excitare possumus. Quæ si lõgior fuerit orõ cum magnitudĩe utilitatis cõpateť. Ita fortasse etiã breuior uidebiť.

Quibus rationibus homines mouentur ad aliquẽ honestandum.

Væcũq; igiť hoies homini tribuunt ad eum augẽdũ atq; honestãdũ: aut beniuolẽtiæ grã faciũt: cũ aliqua de cã quẽpiã diligũt: aut honoris: si cuius uirtutẽ suspiciunt: & si quem dignum fortuna q̃ amplissima putant: aut cũ fidem habẽt: & bene de rebus suis cõsulere arbitrant̃: aut cuius opes metuunt: at contra aliquibus aliquid expectant: ut cũ reges populares ue hoĩes largitões aliquas ꝓponunt: aut postrẽo precio: aut mercede ducunť. Quæ sordidissima qdem est rõ & ĩnquinatissima: & his qui ea tenentur: & illis qui ad eam confugere conantur.

Væcunq; igiť. Pauca loquutus de fortuna: resumit id qď omiserat. & docet quibus rõnibus hominum studia deuincire possimus. Ponit igiť causas sex: qbus hoies adducti aliquos ornant & extollunt. Augendũ. diuitiis. Honestãdũ. honoribus ornãdũ. Beniuolẽtiæ gratia. q̃re aliquẽ beniuolẽtia ꝓsequunť. Aut gratia honoris: q ipsum honore dignũ ducũt. Suspiciũt. admiranť: & ideo fauẽt ut honores assequať.
Suspicio Suspicio componiť a sursum & spicio: qď apud antiquos significat uideo: nũc nõ utimur nisi in compositione: inde suspicere significat uenerari: quoniã cũ aliquẽ ueneramur sursum aspicimus eũ respiciẽtes & admirantes. Fortuna. q̃ amplissima magnis diuitiis honoribus & statu fortunæ amplissimo. Cõsulere. ꝓuidere & ꝓspicere. Opes. potẽtiã nimiã. Metuũt. & iõ fauẽt ad dignitatẽ cõseqndã. Aut cõtra. cõtracia rõe ducti fauẽt aliqbus aliqd boni ab ipsis expectãtes: cũ illi dignitatẽ assequuti fuerũt. Vt cũ reges. ponit exẽpla. Reges dicũť illi q regnãt. reges ẽt dicũť diuites: q exhibẽt aliis cõuiuia & multos hñt cliẽtes. tales a Martiale & Iuue. appellãť reges
Teren. & Phormio Terẽtianus Parasitus dicit. Neminẽ posse satis grãm hr̃e regi. Magnũ ingt ẽ ire ad cœnã paratam &
Iuuena. sumptuosam. & Iuuenalis. Optima siluaꝝ teriæ pelagiq; uorabit rex hoꝝ. Hoĩes igiť hñtes cliẽtelã & cœnam exhibẽtes ut cliẽtũ aliorũq; fauore id qď cupiũt assequanť: reges appellat Cic. Popularesq;. q fauorem populi aucupanť: & populo placere studẽt. Largitões. ad corrũpẽdos animos accipiẽtiũ. etenim q largiť ad suã uolũ
Preciũ tatẽ alios traducere nitiť. Aut postremo. hæc est ultima causa. Postremo. deniq;. Precio. pecunia. Aut
Merces mercede. oium aliaꝝ reꝝ. preciũ referť ad pecuniã: merces uero ad alias res: q̃s ꝑ mercede accipiũt: ut alicui fauẽat & eius dignitatẽ auctã esse uelint. Quæ ratio. q aliquis aucupeť fauorẽ alicuius p̃cio. & q aliqui precio ducanť: ut aliquẽ orñẽt. Sordidissima. plena sordiũ. Inqnatissima. ualde cõtaminata & ĩfamis. Qui tenẽtur ea. qui ducunť pecunia ut mercede: ut alicui faueant. Et illis. q mercede alios corrumpunt: & fauorẽ p̃cio aucupanť: & ad hanc corruptionẽ cõfugiunt: cũ id bonis artibus quærendũ esset: unde apud antiquos nõnulli

ambitus dānabanť: quoniā pensantes alios suffragia corrūpebant. Male.n.rō quare ille modus aucupandi fauoris utrisq; sit turpis: & maxime his qui ambiūt & mercede alios corrumpūt. Male res se habet. hoc inīq; cōparatū est: & indicat aliquē esse indignū: cui faueat aliquis: nisi pecunia rorruptus. uirture id quærēdū est: nō pecunia: quoniā uirtus quouis honore digna cēseť: & uirtuti non pōt dari præmiū dignū: unde diuini honores illi tribuuntur. Sed quoniā nunq̄.nūc corrigit id qd' dixit de mercede: præceptaq; dabit quomodo debemus uti subsidio mercedis: cum sit aliquādo necessariū. Eo.subsidio. Propiores. coniunctiores ipsi uirtuti: q̄ sit largitio merces & præmiū. Atq; etiā. causis supradictis hoīes adducti aliquos ornant: & augent: & nō solū inquit id faciūt: sed ēt se alterius imperio pluribus causis ducti subiiciunt. Ponit igiť causas qbus hoīes moti aliquorū imperio subiici non recusant: & hæc pars cū illis supioribus causis cōiungiť: ræte ra interposita sunt ad ꝓbandū turpissimam esse ambitionē & aucupationē fauoris rū pecūia. & sic erit hæc septima cā & rō. Et potestati: ut faciant quicqd ille uoluerit. Ducunť.n. affert causas: quibus homines mouētur: ut alterius potestati pareāt. & sic ostendit hoīes his rōnibus se alterius iperio subiiceř: qbus ducti aliquē augēt & honestāt: ut supra dixit. Aut beniuolētia. qa aliquem amant. Beneficioꝝ. quæ ab illis collata sunt ī eos. q se illius iperio subiiciūt. Aut pstātia. aut qa præstāt aliis atq; antecellūt dignitate. Vt sæpe ī nr̄a rep. & sic Cic. notat rorruptā disciplinā reip. & suffragia iā uenalia.

Male enim se res habet: cum quod uirtute effici debet: id tentať pecunia. Sed quoniā nonnunq̄ hoc subsidiū necessariū ē. quēadmodū sit utēdū eo dicimus si prius his de rebus quæ uirtuti ꝓpiores sunt: dixerimus. Atq; etiā subiiciunt se hoīes iperio alterius & ptāti pluribus de causis. Ducūť.n. aut beniuolētia: aut beneficiorum magnitudine: aut dignitatis præstantia: aut spe sibi id utile futurū: aut metu: ne ui parere cogant: aut spe largitionis promissionisq; capti: aut postremo: ut sæpe in notra repu. uidemus mercede conducti.

Nihil utilius q̄ amari.

RErum aūt oīum nec aptius est quicq̄ ad opes tuendas ac tenendas q̄ diligi: nec alienius q̄ timeri. Præclare Ennius. quē metuunt oderūt quē quisq; odit piisse expetit. Multorum aūt odiis nullas opes posse obsistere: si ātea fuit ignotū: nuper est cognitū. Nec uero huius tyrāni solū: quē armis oppressa ꝑtulit ciuitas iteritus declarat quātū odiū hominū ualet ad pestē. Sed reliquorū similes exitus tyrānorū: quorū haud fere quisq̄ iteritum similem effugit.

RErum aūt oīum. nūc resumit primā causam. qua hoīes ducti alicui parēt: quæ ē beniuolentia: qua Ci. dicit nihil esse utilius ad res tuendas. nihilq; peius & ībecillius q̄ timeri & nō amari: qď ꝓbat exēplo tyrānorū: q cū uelit timeri nō amāť. & sic nō durāt: quoniā nīl uiolētū pōt eē durabile. beniuolētia āt cū sit uolūtaria: ē optia custos ꝑpetuitatis. parāda igř ē ptās nō alia rōne: q̄ beniuolētia hoīum: & sic ē durabilis. qm̄ talis beniuolētia ꝓsiciť a uoluntate illoꝝ. Hāc igiť uiā quærēdi iperii & augēdæ potestatis Cicero præponit omnibus aliis & unicā cē dicit: quā āplecti debeamus. Aptius. accōmodatius. Ad tuēdas opes. ad defendēdā potētiam: & amplissimā fortunā. i. pricipatū & potestatē erga alios. Præclare. cū summa laude & bene. Quem metuūt: hic est uersus ex Ennii tragœdia. Oderūt. hoīes inquit odio habēt: quē metuunt: & quisq; cupit illū perire: quē odio habet: hoc igitur malū sequiť ex odio. Regibus inquit Sene. Certior est ex mansuetudine securitas: quia frequens uindicta paucorū odiū reprimit. oīum irritat: & regia crudelitas auget inimicoꝝ numerū tollendo. Multoꝝ autem odiis. confirmat id quod de odio ꝓposuit. & etiā sentētiā Ennii exemplo Cæsaris: quē cōiurati interfecerūt. cū ipsum odio haberēt. Nactus igitur opportunitatem Ci. Cæsari iā interfecto insultat: sed nō satis cōstātet. nā ipsum uiuū & dominātem ab oībus uirtutibus aliquādo laudauit. Sed tunc Cicero tēpori seruiendū duxerat. Opes. nullā potentiā amplissimū principatū & fortunæ summū gradū. Nuper. ꝓximis annis in rææde Cæsaris: q regē potiebať cum odio bonoꝝ. Huius tyrāni. Cæsaris q uoluit eē tyrānus in libera ciuitate & patria sua: qď detestabilius est. oppressus est Cæsar a cōiuratis ī curia Pōpeiana tribus & .xx. uulneribus cōfossus. Armis. bello & ui superato Pompeio & aliis qui rempu. defendebāt. Ciuitas. Roma. quam ipse armis: nō beniuolentia ciuiū occupauit. Pertulit. passa est dominātē & tyrannū. Derlarat. ostendit ipsa cædes & mors Cæsaris. Ad pestem. ad perniciem & excidiū illius qui odio habeť. Similes exitus. quia omnes fere tyranni interficiuntur. Plato in Alcibiade deuoto sic ait. Cernis ergo tutū nō esse aut quæ offeruntur tenere: acripere: aut optare: si ob ea quis sit incōmoda subiturus uel uitam protinus amissurus. multos Plato
autem referre possemus: qui cū tyrannidem affectassent insidiis circunuenti periere. Vnde Iuuēalis. præclare dixit. Ad generum Cæreris sine ræde & uulnere pauci Descēdūt reges & sicca morte tyranni. Haud fere quisquā Iuuena.
quasi nemo effugit talem finem uitæ. Malus enim. ratio quare non possunt durare tycanni: quoniam timētur. & metus non est custos diuturnitatis. Immo qui timetur non potest diu durare. Timor quippe nescit diuturnitatis custodiam: sed beniuolentia cū sit uoluntaria est fidelis custos ad perpetuitatem. Potētia inquit Seneca: quæ: multoꝝ malo exerceť: diu stare nō potest. Plutar. in uita Arati Sicionii dicit. Sed uera ac stabilis beniuolentia ciuiū optima principis custodia est. cum enim multitudo ac potētes assueti sunt ut nō ducere: sed duci timeant: multis ad uidēdum oculis multis ad audiendū auribus utiť. Et aratus Philippo dixit. Latrones saxa incolunt: & rupes: & præcipitiis se tutātur. Regi aūt nihil fide & beniuolētia firmius: nec munitius eē potest. Agaménon: ut auctor est Plutarchus ī uita Niciæ dicebat: Vitæ nostræ præsidē turbā sortiti sumus: multitudiniq; Seneca Plutar.

Antigonus procul dubio seruire cogimur. Antigonus pater Demetrii dicebat beniuolētiā sibi semp uisam optimū regni fundamētū: uerissimūq; præsidiū. Et Cyrus apud Xenophontē dicit. Necesse est q a multis timetur: is multos
Syllius sibi faciat inimicos: qui uero oībus simul infestus est: is oībus cōcordiā inuicit. Syllius dicit. Et quātū terrent tan rum metuentia regna. & Cyrus moriēs dixit filiis. Nō est aureū hoc sceptrū: quod regnū seruet: sed amici mul/ti sceptrū sunt regibus uerissimū maximeque securū. Malus custos. non bene custodit & cōseruat metus: sed īterficit & perdit illū quē timet. Cōtra. ex alia parte beniuolētia est fidelis custos & æterna: cum sit uolūtaria.

Malus enim ē custos diuturnitatis metus: contraq; beniuolentia fidelis est uel ad ppetuitatē. Sed his q ui oppressos imperio coercent sit sane adhibenda sæuitia: ut hæris in famulos: si aliter teneri nō possunt. Q ui uero in libera ciuitate ita se instruunt: ut metuanē: his nihil potest eē demētius. Q uāuis. n. demersæ sint leges ali/cuius opibus: q̄uis tremefacta libertas: emergūt tamen hæc aliquando aut iudiciis tacitis: aut occultis de honore suffragiis. Acriores aūt morsus sunt intermissæ libertatis q̄ retentæ: quod igiē latissime patet neq; ad īcolumitatē solū: sed ēt ad opes & potētiā ualet plurimū: id āplectamur: ut metus absit: charitas retineaē. Ita facillime q̄ uolumus & priuatis ī reb⁹ & ī rep. cōsequemur. Et. n. q se metui uolēt: a qbus metuūē: eosdē metuāt ipsi necesse ē. Q uid. n. cēsemus supiorē illū Dionysiū quo

Vel. i. etiam. Ad ppetuitatē: quoniā: quæ amanē ppetua sunt: nō solū diuturna. Sed his q ui oppressos. cōcedit Cicero his qui ali/os ui oppressos tenent ut adhibeant sæuitiā: si aliter ī officio cōtineri nō possunt. Inde Cæsarē latenter tangit: qui ī libera ciuitate timeri uoluit: ī qua honores susceperat & gradus dignitatis: & sic demēs fuit: quoniā nesciuit imponere modū cupiditati: quæ illum ad ī/teritū perduxit. Roma. n. bælua erat multorum capitū: nec poterat ui oīno opprimi: ut nō aliquando resurgeret & acriter morderet tremefacta libertas. Imprudens igiē fuit Cæsar & oēs tyrāni: quoꝝ uita nihil pōt esse mi/serius. Coercent. cōtinent illos quos ui oppresserūt. Sit sane. cōcedaē ut sæuiāt ī sub/ditos: si aliter eos cōtinere nō possunt. Vt heris. ut dominis in seruos. Dominus enim pōt sæuire ī seruos: & hēt ī ipos uitæ necisq; ptāīē: si cā ī erit occidēdi: ut dictū ē. rpe Iustiniāi ur supra ēt dixi: nō licebat alicui dn̄o īcogiuta cā supra modū ī suos seruos seuire. Et Diuus Pius Antonius constitutionē fecit: ut q sine causa seruū suū occiderit: nō mīus puniaē q̄ q seruū occiderit aliēnū. Si aliter. alia uia & rōne: non poterūt coerceri. Qui uero. hic est locus qui Cæsaris imprudētiā tangit. In libera ciuitate. ut erat Roma: anteq̄ Cæsar eā occuparet. Se īstruūt. armāt & præparant: ut fecit Cæsar: qui in libera ciuitate ita se instruxit: ut timereē: nō amareē. Vnde demēs fuit nō considerās rei euētū. Nil dementius. plus est q̄ si dixisset: tales demētissimi sunt. Quāuis. n. ratio quare tales nullā habēt prudentiam: quoniā dāt pœnas tādē: ut Cæsari accidit. Demersæ sint. loqtur per trāslationē natantiū: qui demerguntur: postea emergūt. Leges opprimūē potētia nōnulloꝝ: sed postea emergūt. Sensus est. q̄uis leges uideāē oppres/sæ & libertas opibus quorundā: tamē emergūt & apparēt aliquādo tacitis iudiciis. nā de his q in libera ciuitate uolūt timeri male iudicaē: & cū suffragium bonoꝝ ad honores petūt. nō assequūē id quod cupiūt. Opibus. potētia alicuius. Tremefacta. cōcessa. Emergunt. apparēt & redeunt ī pristinū statū. Hæc. leges & liber/tas. quæ legibus contineē. nam cum leges nō seruanē ,ppter alicuius potentiā libertas amissa est. Tacitis iudiciis. hominum q male de eo iudicant qui leges oppressit: q̄uis nō audeāt palā repræhēdere. De honore. quē il le cupit: tamē ciues nō suffraganē: & tacitis suffragiis repugnāt. Acriores aūt. sed īquit Cicero ciues magis accendunē ad ultionē propter libertatem itermissam: q̄ prius ad illam retinendā anteq̄ amittereē: quoniā experti sunt qd sit carere libertate. Acriores. uehemētiores & duriores: nā intermissa libertas: mordet acriter illū q̄ se oppressit: ut accidit Cæsari. Quā retentæ. q̄ si retinuerint uires & nunq̄ amiserint. Quod igiē. cōcludēs dat præceptū nihil esse utilius q̄ nō timeri. Patet latissime. ad oīa se extēdit: quoniā beniuolētia ,pdest ad oīa. Ad incolumitatē. ut simus incolumes & tuti: nō timētes īpetū alioꝝ in nos & insidias. Id amplectamur. id sequamur tota mente. Charitas. amor mutuus & pius serueē. Ita facillime. ponit ea quæ consequi facile possumus si amamur: & totū oppositū si timemur: nā qui uolūt timeri necesse est ut & ipsi eos timeant: a qbus timenē. Ita. si aberit metus & retinebiē religiosus amor. Priuatis rebus. domesticis & re familiari augēda & in rep. i. assequemur honores publicos: & magistratus alioꝝ suffragiis & oīum cōsensu. Et. n. ostēdit a cōtrario quātū in se præsidii habeat beniuolētia: quoniā q timeē necesse est ut timeat. Quid. n. censemus. ,pbat id qd' dixit per exēpla tyrānoꝝ qui eos timebāt: a qbus timebanē. Quid cēsemus. iudicamus. Supiorē. ad
Valerius differētiam alterius Dionysii. syracusanoꝝ tyrānus huiusce tormēti q̄ lōga fabula: īquit Valeri. qui duo de. xl. annoꝝ dominationē ī hūc modū pegit. submotis amicis in eoꝝ locū ferocissimaꝝ gentiū hoīes: & a famulis lo cupletū electos pualidos seruos: qbus latera sua cōmitteret: sustinuit. Tonsorum quoq; metu rōdere filias suas edocuit: quaꝝ ipsaꝝ postq̄ adultæ ætati appropinqbāt māibus ferrū nō ausus cōmittere: īstituit: ut rādēnū glādiū aut nucū putaminibus nō captā manibus barbā sibi & capillos adurerent. Nec securiorē se maritū egit q̄ patrē. Duaꝝ. n. eodē tpe aristomacles syracusanæ & locrēsis doridis mrīmōiis alligatus: neutrius unq̄ nisi excussæ cōplexū petiit: atq; cubicularē lectū perīde q̄ si castra lata fossa cinxit: ī quē se ligneo pōte recipiebat: cū forē cubiculi extrīsecus a custodibus opertā īteriorē claustro ipse diligēter obserrasset. Cic. ī ulti. Tuscu. de hoc Dionysio ita loquiē. Duo de. xl. ānos tyrānus syracusanoꝝ fuit Dionysius: cū. v. & . xx. ānos natus dominatū occupauisset: & paulo post. qn ēt ne tōsori collū cōmitteret: tōdere filias suas edocuit: ita sordido atq; ancillari artificio regiæ uirgines ut tonstriculæ tōdebāt barbā & capillū pāris: & tamē ab his ipsis ferꝝ remouit: īstituitq; ut candētibus

iuglandiũ putaminibus barbã & capillũ aduteret. Cultros tõsorios.nouaculas tonsoꝝ. Candenti.accenso carbone:aut putaminibus iuglandiũ.i.corticibus nucũ:q̃ & iuglandes dicunt. Nuces dicũt omne pomũ aucto re Macrob.qđ foris duro tegit:& itus habet qđ æsui est. Adurebat.qđ ministeriũ filiæ exercebãt.Pla.in epi stola ad amicos dionis & ꝓpinquos sic scribit.Carebat Dionysius amicis:fideliqꝫ hoĩbus:quo nullũ maius argu mẽtũ uel ĩprobitatis si desint:uel ꝓbitatis si adsint.& i.ix.de rep.agẽs de tyrãnoꝝ miseria sic ait.Tyrãnicus aius metu sollicitat & ꝑpetuo pauore terret. Quid Alexandrũ pheræũ.de hoc Alexãdro ita scribit idẽ Vale.Hoc

Nux
Plato
Valerius

cruciatu timoris angi solitũ:q cultros mentuens tonso rios:candẽti carbone sibi adurebat capillũ.Q uid Ale xãdrũ pheræũ? quo aĩo uixisse arbitramur:qui:ut scri ptũ legimus:cũ uxorẽ Thebẽ admodũ diligeret:tamẽ ad eã ex epulis in cubiculũ ueniẽs:barbaꝝ:& eũ qdem ut scriptũ est:cõpunctũ notis threiciis districto gladio iubebat anteire. Præmittebatqꝫ de stipatoribus suis q̃ ꝑscrutarent arculas muliebres: & ne quod uestimẽtis occultaret telũ exquirerent. O miserũ qui fideliorem & barbarum & stygmatiã putaret q̃ coniugẽ. Nec eũ fefellit opinio.Ab ea est enim ipse ꝓpter pellicatus su spitionẽ ĩterfectus. Nec uero ulla uis impetii tãta est: quæ premẽte metu possit esse diuturna. Testis est pha laris:cuius est præter cæteros nobilitata crudelitas:qui non ex ĩnsidiis interiit:ut is quem modo dixi Alexan der: Non a paucis ut hic noster:sed in quem uniuersa agrigẽtinorum multitudo impetum fecit. Q uid ma

rege ĩfelicior Alexander cuius ꝑcordia:hinc amor:hic metus torserũt.nam cũ ĩfinito ar dore cõiugis Thebes teneret:ad eãqꝫ ex epu lis ĩ cubiculũ ueniẽs barbarũ stricto gladio iubebat anteire:nec prius se idẽ lecto cõmit tebat:q̃ a stipatoribus diligenter esset scru tatus.suppliciũ irato deoꝝ numine cõposi tũ:nec libidini:nec timori posse ĩperare:cu ius timor eadem & causa & finis fuit. Alexã drum Thebe pellicatus ira mota ĩteremit.

Pheræũ.pheræ oppidũ ẽ Thessaliæ uexa tũ nõnulloꝝ tyrãnide: iter quos hic fuit Ale xãder.Vnde pheræus cognominat. Quo aĩo.quo cruciatu duoꝝ affectuũ timoris & amoris. Legimus scriptum.ut historiæ te stant. Ex epulis.post cœnã. Thebẽ.hæc thebe:ut auctor ẽ Plutar.i uita pelopidæ:fi lia fuit Iasonis pheræi alterius tyrãni: de quo supra. Barbaꝝ.ex Thracia hoĩem ferocissi mũ. Cõpunctũ.signatũ.i.barbaꝝ q i thra cia fuerat stigmate notatus. Ergo plus fide bat seruo stigmatico q̃ uxori: licet illam arde ret. Notis threiciis.quoniã apud thracas: ut auctor ẽ Herodo.l.v.punctas eẽ frõtes no bile iudicabat:nõ esse notaras pũctis ignobi les. Districto.nudato gladio. De stipatoribus.satellitibus:quos hẽbat ad lateꝝ custodiã. Perscrutarẽt.di ligẽter inquirerẽt.stipare est cõdensare:ide dicũt stipatores q aliquẽ circũstãt cã officii aut defensionis. Scru tati.minutissima quæqꝫ iquirere. O miseꝝ.exclamat Cic.i miserã tyrãni uitã. Stygmatiã.notis cõpunctũ. stygma significat notã & punctũ:inde stygmatizo noto & signo:stygmatias auctore Nonio ueteres dici uolue rũt notis pũctos.Strabo li.iiii.agens de apidibus sic ait.Illyricoꝝ quoqꝫ more ac thracũ stygmatiæ. Nec opio. recte opinabat:& insidias timebat uxoris:quoniã ab ea est iterfectus. Pellicatus.q haberet pellices & concu binas.pellex uxoris dicit nõ uiri a pellendo:quoniã uxorẽ a uiro pellit: cũ quis nõ habet uxorẽ:dicit habere cõ cubinã:nõ pellicẽ:quoniã pellex refertur ad uxorẽ:quã a uiro pellit.Vnde Iuno suas pellices magno ꝑsequebat odio:ut est i fabulis:quoniã a se Iouẽ altenabãt. Pellicatus.dr cõcubitus pellicis:ut adulteriũ concubitus adul teroꝝ. Est iterfectus.de quo Oui.i ibim:Inqꝫ tuo thalamo ritu iugulere pheræi. Qui datus ẽ læto coniugis ense suæ.& Dionysius syracusius auctore Plutarcho i uita arthaxerxis:pheræũ q menses.x.regnasset i thessalis: deinde esset interfectus.Tragicum tyrãnum appellabat i celerem.s.mutabilitatem cauillatus. Nec uero ulla uis.dicit Cic.nullã esse tam firmã potentiã: quã metus nõ possit labefactare.Nã si is:qui imperat timet dura bilis nõ ẽ:& ꝓbat hoc etiã exemplo Phalaridis:q fuit tyrãnus Agrigẽtinus & sæuitia plenus. Nobilitata.quo niã non ĩsidiis priit:ut solent tyrãni cadere.sed ab omni multitudine Agrigentinoꝝ iterfectus:q̃ res illius mor tem nobilitauit:& hystoriaꝝ monumẽtis mandata ẽ. Zeno eleares summus phũs & ad excitãdos iuuenũ aĩos prõptissimus auctore Valerio:maxĩo lib.iii.ꝑriam deserẽs suã. A grigẽtũ se cõtulit:qđ Phalaris sæuissima ty rãnide uexabat:ibi cũ esset & Phalarim ĩ sua sæuitia ꝑseuerare uideret:nobilissimos adolescẽtes ad restituendã ꝑriæ libertatem inflãmauit:id cũ Phalaris itellexisset:cõuocato ĩ foꝝ populo Zenonẽ torqueri iussit: ut sui cõ silii conscios ꝓderet:qđ nõ fecit:ĩmo fideles ipsi phalaridi suspectos reddidit:& obiiciẽs Agrigentinis ignauiã & timiditatẽ effecit:ut subito mẽtis ĩpulsu cõcitati Phalarim lapidibus obruerẽt.Valerius hoc tribuit phiæ: quã his uerbis laudat.Est & illa uehemẽs & cõstans animi militia lr̃is pollẽs uenerabiliũ doctrinæ sacroꝝ Antistes phia:q̃ ubi pectore recepta est:hoĩum ĩhonesto atqꝫ ĩutili affectu depulso totũ ĩsolidæ uirtutis munimẽto cõfir mãt:potẽtiusqꝫ metu ac dolore facit.Incipiãaũt ingr a Zenone eleate:q cũ eẽt ĩ dispiciẽda reꝝ natura maxĩe pru dẽtiæ.inqꝫ excitãdis ad uigorẽ iuuenũ animis ꝓmptissimus.Præceptoꝝ fidẽ exemplo uirtutis suæ publicauit.

Vt hic noster.Cæsar quẽ pauci cõiurati iterfecerũt. Quid macedões.Demetrius ut scribit Plutar.i uita Pyr rhi:Antigoni filius:q post mortẽ Alexãdri magni magnã oriẽtis partẽ occupauit:iterfecto Alexãdro Cassandri filio ꝑ ĩsidias partem Macedoniæ occupauit:& cũ supbe iperaret:& bellũ cum Pyrrho gereret: positis iuxta ca stris nõnulli Pyrrhũ laudibus extollebãt.submittebat quosdã & ipse Pyrrhus:qui se macedones esse simulãtes dicerẽt adesse tẽpus:ut ex graui Demetrii domiatu ad uiꝝ benignũ & amatoĩ ẽ militũ trãsirent.iãquidã ipsi ẽt Demetrio dicebãt ipsum recte facturũ si cederet ac regnum dimitteret.Itaqꝫ Demetrius motum cernẽs exerci tum:atqꝫ ob id cõterritus clã fugit. Pyrrhus aũt in castra receptus rex macedonũ appellatus ẽ.in uita Demetrii

Thebe
Stipo
Stipator
Stygma
Stygma tia
Strabo
Pellex
Ouidius
Zeno
Valerius
Plutat. de Deme trio

cedones non ne demetrium reliquerunt: uniuersiq; se ad Pyrrhum contulerunt? Quid lacedæmones iniuste imperantes: nõne repente omnes fere socii deseruerunt: spectatoresq; se ociosos præbuerunt leuctricæ calamitatis? Extera libentius in tali re q̃ domestica recordor. Verumtamen quandiu imperium populo ro. beneficiis tenebat᷑ non iniuriis bella aut pro sociis. aut de impio gerebant᷑: exitus erant bellorũ aut mites aut necessarii: Regum populorũ: nationũ: portus erat & refugium senatus; Nostri autem magistratus iperatoresq; ex una hac re maximam laudem capere studebãt: si ꝓuincias: si socios æquitate & fide defendissent. Itaq; illud patrociniũ orbis terræ uerius q̃ imperium poterat nominari. Sensim hanc consuetudinem & disciplinã

Idem Plotarchus scribit milites Demetrii eũ adire ausos fuisse monentes: ut saluti suæ fuga cõsuleret: cum aduersus Pyrrhum pugnaret. Macedones pugnãtes pro deliciis suis iam fatigatos ulterius eius imperiũ sustinere non posse. Itaq; Demetriũ ad tentoriũ profectũ ibiq; deposita ueste regia & fusca ueluti cuiusdã histrionis chlamyde sumpta cũ paucis fugã arripuisse: & Pyrrhũ castris & exercitu potitũ esse. Inde adueniente Lysimacho regnum macedoniæ qd᷑ septẽ annis sub Demetrii dominatu ꝑmãserat: ambos ĩter se partitos fuisse. Demetrius in asia superatus a Seleuco rege genero suo: nã stratonicẽ Demetrii filiã habebat uxorẽ: ad eum misit orãs pacẽ. Seleucus apollonidem ad eũ misit: orauitq; ut ad se ueniret. Tandẽ a q̃busdã ꝑsuasus sententiã mutauit: iussitq; pausaniã ꝓdire illi obuiã ut eũ i syriæ cheronnessum duceret: ubi sub custodibus relictus fuit: & triennio ibi detentus: cũ ex ocio potuq; & delitiaꝝ abundãtia ĩ ægrotationẽ incidisset: tandẽ morbo inualescẽte post quartũ & sexagesimũ ætatis ãnũ uita functus ẽ: q ob ferociã pugnãdi & aium ad bella natũ orbis expugnator cognoiatus est. de cuius sup̃bia ĩ macedões ita Plutar. scribit Vehemẽter macedões cõturbabãt difficiles aditus: sup̃ba respõsa: itolerabilis fastus: quibus supra modũ excessisse demetriũ tradũt: & cum libellos supplicantiũ macedonũ benigne sinu chlamydis excepisset oibus suaꝝ petitionũ respõsa expectãtibus: cũ ad pontẽ axii fluuii ꝑuẽisset soluto chlamidis sinu libellos ĩ aquã deiecit: q̃re animi macedonũ grauiter offensi sũt. Quid lacedæmones. nũc affert exẽplũ lacedæmonioꝝ q iniuste ĩperãtes a sociis dimissi sunt: & a thebanis uicti fuerũt leuctrica pugna: de q̃ supra dictũ ẽ. Oẽs fere socii. q lacedæmõiis prius fauerãt alienati fuerũt a lacedæmoniis oĩone Epaminũdæ ducis thebani: nã ante pugnã leuctricã cũ oĩum socioꝝ cõuenissent legati corã frequẽtissimo legationũ cõuẽtu sic lacedæmonioꝝ tyrãnidẽ accusauit ut nõ minus illa oꝛone opes eoꝝ cõcusserit: q̃ leuctrica pugna. Tũc. n. inq̃t æmilius ꝓbus perfecit qd᷑ post apparuit: ut auxilio socioꝝ lacedæmonii priuarẽt᷑. Post pugnã leuctricã lacædemonii nunq̃ respirarũt: nec pristinũ imperium recuparũt: imo Epaminũdas spartã oppugnatũ uenit post uictoriã leuctricã: ratus facilẽ expugnationẽ: quoniã lacedæmonii deserti erãt a sociis: & oppidũ ẽt sine muris: sed copos uoti esse non potuit ꝑp uirtutẽ & prudentiã agesilai: quẽ lacedæmonii ex asia reuocauerãt parantẽ bellũ arthaxerxi. Talẽ se in eo discrimine iperatorẽ ꝓbuit agisilaus ut eo tp̃e oibus exploratũ fuerit: nisi ille fuisset spartã futuꝝ nõ fuisse. Repente. statim alienati oĩone Epaminũdæ qd᷑ ꝑter spem lacedæmõioꝝ fuit. Spectatores. spectarũt sedẽtes & ociosi illã stragẽ: & nullũ auxiliũ attulerũt: q̃uis eẽnt socii lacedæmonioꝝ ĩ bello. Leuctricæ calamitatis. stragis & cladis: quã acceperũt lacedæmõii ad leuctrã oppidũ Boetiæ cleombroto duce: q illic uulneratus occubuit. Rex alter. agesilaus acsi sei malũ euentum diuinasset ad illã pugnã ꝓficisci noluit: q̃uis nõnulli ut eo cõtẽderet suaserit. Externa libẽtius. exẽpla crudelitatis: q̃ fuerũt apud exteros hoĩes. i. extra italiã. Et laudat ĩperiũ romanũ: & priscũ ĩperãdi morẽ: ut magis accuset & ĩsectet᷑ syllam & cæsarẽ: qui crudelitatẽ summã ĩ ciues nationesq; exercuerãt: & dum metui q̃ amari studuerũt optimam imperãdi & uiuẽdi disciplinã sustulere. In tali re. crudelitate: & his q uoluerunt timeri & iniuste iperare. Quã domestica nr̃a romana. Recordor repeto inq̃t memoria libẽtius exempla exteroꝝ hoĩum q̃ nostroꝝ. Verũtamen quandiu. laudat Cice. priscos romãos: q nõ iniuriis: sed beneficiis populos & natiões ad parẽdũ alliciebãt: atq; ad amicitiã: quoniã senatus romãus uidebat᷑ esse patrociniũ totius orbis: adeo ab ipsis iusticia & æq̃tas colebat᷑. Inde cum irrepsit crudelitas & tyrannis: extiterũt bella ciuilia: & respublica in maxĩas excidit calamitates: dũ illi q eam occupauerant: timeri q̃ amari maluerũt. Beneficiis. cõferendo beneficia ĩ socios q beniuolẽtia ducti libẽter romão iperio parebant. Iniuriis. crudelitate: & omni alio genere iniuriaꝝ. i. cũ imperiũ cõtinebat᷑ beniuolẽtia subditoꝝ nõ ui & cũ eoꝝ iniuria: nec iferret᷑ aliqua uis & crudelitas.

Pro sociis. ꝓ defensiõe socioꝝ romani nois: quos ab alioꝝ iniuriis defendebãt. Aut de ĩperio. ut ĩperiũ romanũ ꝓpagaret᷑. Exitus fines. Aut mites: quoniã non seuiebant ĩ uictos: ut de paulo æmilio sup̃ius dictũ est. & de aliis dici posset: q patrociniũ suscipiebãt eoꝝ. quos uicissent more maioꝝ. Aut necessarii. quoniã tantũ seuiebant ĩ ipsos uictos quãtũ erat necesse. Eatenus inq̃t seuiebãt in uictos q̃tenus necessitas regebat. Regũ. nã eiecti e regno cum aliqua ĩcõmoda patiebant᷑: confugiebant ad senatũ Romanũ & illius opem implorabãt: & ĩperatores Romãi magnã se adipisci laudẽ arbitrabant᷑: si cũ magna æq̃tate socios defendissent. Portus. receptaculũ quoddã & refugiũ ut ẽ portus ipsis nautis tẽpestate uexatis. Nr̃i magistratus. q ꝑerant ꝓuinciis: ut ꝓcõsules: ꝓtores q̃stores. Imperatores. q habebant exercitũ i prouĩciis ut illas defenderẽt. Aeq̃tate. iusticia. Et
Prouĩcia. fide erga socios & ꝓuincias sibi cõmissas seruata. Prouĩcias. q̃ ipsis erant cõmissæ: ut eas sũma æq̃tate & fide regerẽt. Prouinciæ dictæ sunt a ꝓcul uincẽdo uel porro. Patrociniũ orbis. defensio: quoniã plus exercebat᷑ auxiliũ
Patroni erga subditos: q̃ iperiũ. Patrõi ut auctor ẽ Plutar. ĩ uita Romuli: dicti sũt defensores a patrono quodã: q cũ Euã
Plutar. dro uenerat: & plæbis studiosus & auxiliator fuerat. Sẽsim. paulatĩ: & sic tãgit Syllã q disciplinã reip. cœpit labefactare: postea secutus ẽ Cæsar. Hãc cõsuetudinẽ. modũ ĩperãdi & defendẽdoꝝ socioꝝ. Disciplinã. optimã

uiuendi moré reipu. Iá antea.multis ante annis:sed post uictoriá syllæ de Mario & Marianis ; hanc disciplinã
tegendæ reip.oino amisimus. Desitũ est.n.rõ quare penitus amiserant pristinã cõsuetudiné imperãdi. De
situm cessatum.a desino desiui desitũ.Putatum est nõ esse iniquum seuire í socios.postquá licuit tantam crude
litatem exercere í ciues. In socios.Romani nominis. Tanta crudelitas.Sylla recuperata republica:& oppres Sylla.
sis Marianis pulcherrimam uictoriã crudelitate maxima íquinauit.octo milia deditoꝝ in uia publica trucida
uit:tabulã proscriptionis posuit:urbem ac totá italiam cædibus repleuit.Plutarchus ait.Sylla concioné haben Plutar.

iam antea minuebamus : Post uero syllæ uictoriá: penitus amisimus.Desitum est.n.uideri quicquam in socios iniquum:cum extitisset etiam in ciues tanta crudelitas:Ergo in illo secuta est honestam causam non honesta uictoria.Est enim ausus dicere hasta posita cum bona in foro uéderet:& bonorum uirorum & locupletum: & certe ciuium:prædam suam se uendere . Secutus est : qui í causa impia uictoria etiá fœdiore nõ solũ singulorũ ciuium bona publicaret:sed uniuersas ꝓuincias regionesq; uno calamitatis genere compræhenderet.Itaq; uexatis & ꝑditis exteris natõibus:ad exemplũ

tem í æde bellonæ.vii.milia romanoꝝ extra tem
plum truncata sunt & excitato senatu ad gemitus
illorum:hoc inquit Sylla:Agamus patres conscripti.Pauculi.n.sunt seditiosi quos
puniri iussi Sylla prius.lxxx. proscripsit uno
interiecto die.cc.ac.xx.alios adiecit.deide ter
tio non pauciores rursus adiunxit : dixitq; se
de nouo proscripturum eos quoq; tunc esset
oblitus:& qui ꝓscriptum excepisset salutiq;
consuluisset: mortem proposuit nõ patrem
nõ filium nõ propinquos excepit. Duo inter
fectori alicuius proscripti talenta præmium
proposuit seu dominũ seruus seu patré filius
interemisset. Appia.scribit Syllã.xl.senatores Appian.
equites mille &.ccccc.ad mortem condénas
se : hic enim íquit primus Romanorum in
uentus est qui morte mulctaret:quoniá ante
Syllam ciues Romani nõ poterant puniri morte.descripsit & præmia iterfectoribus.inde alios senatores iterfi
ci iussit qdá suspensi ante pedes Syllæ ꝓiecti sunt.expulsiones ẽt alioꝝ & aliis bonoꝝ collationes factæ:cũ ab ur
be fugiẽtes q̃rerent : & hincinde cuncta flagelláres discurrerent:quoscũq; ẽt íuenissent nec traderent.Plurimæ
insuper Italoꝝ cædes exilia & bonoꝝ publicationes fiebát in eos q aut carbõis aut Norbani:aut Marii:aut corũ
prætoꝝ mãdatis paruissent.Iudicia ꝑ omné Italiã crudeliter exercebanť:accusatiões q; ꝓtoꝝ militiæq; multipli
ces fiebát uel í pecuniaꝝ exactõibus uel aliis ministeriis:uel oíno cõsilii alicuius í syllã cõmissi: í delictoꝝ nume
ro hospitalitates amicitiæ & collationes uel dãtis uel recipiẽtis ponebãť:uel si qs ꝑmptitudinis alicuius aut cõ
tubernii í itinere depréhẽsus fuisset q̃ oía ẽt circa diuites aspius agebanť.Cũ uero in singulos delatões defecissent
ad ciuitates se sylla cõuertit:easq; uicissim puniés:aliaꝝ arces demoliri iubebat.q̃rundã mœnia solo æq̃bat.aut
publirá mulctã illis íponebat.aut grauioribus tributis illas affligebat.& ex his q sub eo militauerant í colonias
distribuit:& ueluti arces quasdá per italiã habiturus ciuiũ agros domosq; inter eos ptitus ẽ.Per.cccc.annos nõ
fuerat Romæ dictator:cũ Sylla dictaturã íuasit:q cõsules a pr̃ibus eligi ꝑmisit ne eius dictatura pẽitus uidereť
tyrãnis.Cõsules fuerãt.M.Syllius & Hortulus Dolobella:ípse more regum dictator supra eos residebat.Secu
res q̃ttuor & uiginti ante eũ ꝑferebãť:ut priscis ẽt regibus mos fuit.custodes corpori suo addidit.tãdé sua spõte
dictaturá deposuit:ꝑter oíum opioné redditurus rõné reip.administratæ: si pr̃es exigerẽt. nil noui timuit:q cẽtũ
& plura hoium milia bello cõfecisset:tot domesticos hostes occidisset senatores.lxxxx.cõsules.v.supra.x.equæ
stris ordinis ad duo milia & sexcẽtos.alios deide expulisset:quoꝝ nonnullis facultates ademerat:quosdá uero
ísepultos ꝓiecerat.Dictaturá prius:ut é í lib.ueteꝝ dige.nõ erat tas ultra sextũ mẽsem retiere. Honesta causa.
nã dicebat Sylla se rẽp.defendere.& optimates cõtra mariãos.Causa igiť pugnæ cũ mariãis erat honesta:sed ui
ctoria fuit íhonesta & plẽa crudelitatis:quoniá multos íterfici iussit:bõa ciuiũ publicauit & sub hasta uendidit.
Est.n.ausus.rõ q̃re fuit íhonesta uictoria. Est ausus.nõ erubuit hoc dicere:post uictoriá de Mario.Hasta po
sita.uẽdere sub hasta é publice uẽdere:cuius Sylla inuẽtor fuit:cũ bona ciuiũ romanoꝝ uẽderet.Inde cœptũ est Vendere
dici uẽdere sub hasta.i.publice uẽdere:& captiuí q sub hasta trãsuersa emittebãť:sub iugũ mitti dicebãť.Põeba sub hasta
tur igiť í foro hasta.q̃ ídicabat bona eẽ publica & uenalia. Se uẽdere suã prædá.ac si fuisset sua præda capta ab
hostibus:nõ a ciuibus.Hæc íqt nõ erat sua ꝑda:quoniá erãt bona ciuiũ:certe nõ hostiũ.Et certe ciuiũ íngt ciues
illi erãt siue bõi siue mali:quoꝝ bõa uẽdebat tãquá suã prædã.Q̃d illi nõ licebat. Ciuiũ.romanoꝝ.Secutus ẽ.
nũc cæsaré tangit qui post Syllã occupata repu.dictator perpetuus esse uoluit.dicebatq; Syllam nescisse lr̃as:q a
deposuerit dictaturã. In causa ípia.quoniá nõ habebat causam honestá í armis ciuilibus.ut Sylla q direbat se
defendere partes optimatiũ.Impia erat causa Cæsaris:quoniá erat cõtra pr̃iam:cui pietaté debemus. Fœdio
re.q̃ fuerit uictoria Syllæ q.ꝑ repu.pugnabat.Cæsar át ut eá occuparet. Fœdiore.magis turpi.& crudeli. Fœ Fœdum
dũ est id qď habet í se multũ turpitudinis & crudelitatis. Nõ solũ publicaret.ꝓscriberet & uenderet ut fecit
Sylla. Prouícias.quæ romão subditæ erãt iperio. Vno genere calamitatis.quoniá omnis ꝓuícias & natio
nes uolũtati suæ parere coegit.Itaq; Cæsar plus nocuit q̃ Sylla:ille enim bona quorũdá publicauit.Cæsar át ois
ꝓuincias & nationes ut sibi paterẽt coegit.Calamitas igitur quá Cæsar intulit cõmunis fuit oíbus.ergo magis
danda uitio:quoniam pluribus nocuit q̃ uictoria Syllæ. Itaq; uexatis.crudeliter agitatis:affert unum exem
plũ crudelitatis Cæsareæ:qua nullũ maius potuisse scelus íueniri dicit. Ac ꝑditis.destructis & oppressis.Ve Vexo
xare:ut inquit Gellius factũ est ab eo qď é uehere:in quo est iam uis quædá alieni arbitrii:non.n.sui potens est Gellius
qui uehitur:qui fertur & raptatur:atq; huc.atq; illuc distrahitur is uexari proprie dicitur: sicut taxare pressius
crebriusq; est q̃ tangere.& quassare:grauius uiolentiusq; est q̃ quatere.Vexare inquit Asconius pedianus ingen Ascõius
tis calamitatis usum significat. Nationibus.& in primis Gallis & Hispaniis.Vbi expugnauit filios Pompei.

amissi imperii portarit in triumpho massyliam uidimus: & ex ea urbe triumphari: sine qua nunquam nostri imperatores ex transalpinis bellis triumpharunt. Multa præterea commemorarem nefaria in socios: si hoc uno sol q̄cq̄ uidisset idignius. iure igit̄ plectimur. Nisi.n. multorū impunita scelera tulissemus: nunq̄ ad unum tanta puenisset licētia: quo q̄dem rei familiaris ad paucos: cupiditatū ad multos īprobos uēit hæreditas. Nec uero unquam bellorum ciuilium semē & causa deerit: dum homines perditi hastam illā cruentā & meminerint & superabunt. quā. p. Sylla cū uibrasset dictatore ꝓpīquo suo: idē sexto & trigesimo āno post a sceleratiore hasta nō recessit: alter āt q̄ ī illa dictatura

Amissi imperii ro. hoc fuit signum: imperium romanoꝝ esse amissum. Cum Cæsar de Massylia triumpha

Massylia uit. Massyliā. i. formam & imaginē massyliæ urbis. præferebantur. n. in triumpho imagines ꝓuinciaꝝ & deuictaꝝ urbiū: massylia urbs Galliæ condita fuit a Phocēsibus ꝓpe hostia rhodani amnis: massyliēses amici fuerunt po. ro. & Roma capta a gallis senonibus cū capitoliū obsideret̄: auꝝ & argentū publicū & priuatū contulerūt ad expendū pondus gallis: a q̄bus redemptā pacē cognouerāt: ob q̄d meritū. ut ait Trogus: & īmūitas illis decreta: & locus spectaculoꝝ in senatu datus. & fœdus æquo iure percussum. Cū massylia claudere t portas Cæsari abeo expugnata est & direpta: de qua cōfectis bellis ciuilibus & uexatis, attritis & extrema calamitate affectis: Cæsar triumphū ægit: q̄d Cicero dicit fuisse maximū scelus: & signū amissi Romani imperii cū de massylia tam amica Romano nomini triūpharet̄: sine cuius auxilio ex transalpinis gentibus Romani īperatores nunq̄ triūphare potuerunt. Trāsalpinis q̄ gesserūt trāsalpes ī hispāiis & Gallis. Præterea. ultra hoc scelus: multa q̄ Cæsar crudeliter exercuit i sotios: cōmēorare possē.

Nefariū Nefaria, crudelia & sacrilega. Nefariū inq̄t Asconius pedianus dicit̄ id q̄d sacra polluit farre pio solita celebrari: ergo nefaru sacrilegi sunt. Nefandū dr̄ nō fandū. In. aduersus socios. Si hoc uno. q. d. cū crescere debeat oro nec ego possim aliq̄d maius scelus cōmēorare: nō afferam i mediū alia nefaria: q̄ Cæsar cōmisit in socios Romani nominis. Plectimur. merito pūimur. quoniā obstare debuimus Cæsari: priusq̄ tantū inualesceret. & sic rempu. nō amisissemus. Nisi enim. reddit rōnem quare iure plectebantur: quoniā non animaduerterūt in cæsarem. cū ad Tyrannidē apertis iudiciis tēderet. Scelera. q̄ in repu. cōmiserat. Cæsar. n. largitōibus utebat̄ & populo studebat: & ī cōsulatu legē tulit agrariā: & agrū cāpanū & cāpū stellantē relictū uectigalē po. Ro. diuisit: deditq; q̄bus uoluit. Ista inquit Cice. scelera nō erant ferenda: sed comprimēda Cæsaris audacia: & sic nō īcidissemus ī tantas calamitates. Ad unū. ad Cæsarē. A quo uno Cæsare. Hæreditas rei familiaris. Cæsar nouissimo testimōio tres īstituit hæredes. L. p. Soceꝝ Nepotes. C. Octauiū ex dodrāte: & L. Pinariū & Qu. pediū ex q̄drante: reliquos in ima cæra. C. Octauiū etiā in familiam nomenq; adoptauit populo ortos circa Tiberim publicæ & uitim tercētos sestertios legauit. Rei familiaris. domesticæ. Cupiditatū: quoniā oēs īprobi cupiētid q̄d Cæsar & ad spē impii post mortē Cæsaris tres in primis erecti sunt. M. Anto. Octauius. & Lepidus: Ergo īquit Cice. nunq̄ deerūt bella ciuilia: carpēdus igit̄ Cæsar: qui & ipe & pessimo exēplo reip. obfuit. Semē. origo & quoddā seminariū: & cā q̄re bellū ciuile appetat̄ auixis sceleratis & rapina gaudētibus. Perditi: scelerati & pditiōe digni pp pessimos mores. Hastam illā. bonorū uēditionē factā tpe Syllæ sub hasta. Cruētā. plenā crudelitatis & īpietatis: quoniā ꝓscribebāt̄: ciues iterficiebant̄: & uēditio bonoꝝ publice fiebat. Et spabunt. ut. s. bōa aliēa cōsequāt̄: ut fuit tpe Syllæ & cæsaris: & probat hoc exēplo duoꝝ. P. Syllæ & Cornelii scribæ q utrāq; dictaturā fouerūt: & rapiaꝝ utriusq; fuerūt Sinus. lo uiii. philippica dicit. Hasta Cæsaris. P. C. multis iprobis & spē affert & audaciā: uiderūt. n. ex modicis fieri repēte diuites. Itaq; hastā semper cupiunt uidere hi: q nostris bonis īminēt: q̄bus oīa pollicet̄ Antōius. Quā. P. Sylla. qui erat propinquus & gentilis. L. Syllæ dictatoris. & apud illū magnæ auctoritatis fuit. Extat ōro Cice. ī defensionē. P. Syllæ: qui accusabat̄ a Torquato q, in pāam cōiurasset: ita. n. dicit in orone pro. P. Sylla. Duæ cōiurationes abste torquate constituunt̄: una quæ Lepido & Volcano cōsulibus facta esse dicit̄: altera quæ me cōsule. harum ī utraq; Syllā dicis fuisse. deīde Syllā excusans Cice. sicait. At uero illa graui. L. Syllæ uictoria turbulētaq;. qui. P. Sylla mitior? mulroꝝ hic uitā a. L. Sylla deprecatus est: quā multi summi homines & ornatissimi & nostri & equestris ordinis quoꝝ pro salute se hic obligauit. sed illic Cic. causam. P. Syllæ defendēs: ut eū liberaret mitem animū ipsius ostendere nitebat̄ seruiens rpi. In hoc loco ueritatē dicit. Accusarq; ipius rapinā & hastā illam sanguinariā: quā uibrabat cū suus propinquus. L. Sylla esset dictator. Inde adhæsit Cæsari & rapinis operā dedit: ut fecerat. Nam ut īquit Suetonius. Cæsar priusq̄ ædilitatē iniret: uenit ī suspitionē: q, cum. M. Crasso cōsulari. P. Sylla & . L. Antonio cōiurasset: ut principio animi senatum adorirent̄: & trucidatis quos uellent dictaturam crassus suaderet: ipse ab eo magister equitum diceret̄: & Syllæ & Antonio cōsulatus restituerent̄. Quā hastā. i. uenditionē bonoꝝ. Vibrasset. mouisset. i. cum illoꝝ bonoꝝ fuisset sinus & pīceps. Dictatore ꝓpīquo suo: cum esset dictatot. L. Sylla eius propinquus & gentilis: quoniam erat ex domo cornelia. Idem. P. Sylla qui hastam illam uibrauit. i. illā uenditionē sub hasta exercuit tpe Syllæ ꝓpīqui sui. Sexto & trigesimo: quoniā. xxxyi. anni intercesserūt inter dictaturam Syllæ & cæsaris. Non recessit. q. d. sequutus est. & ipsam uibrauit tempore Cæsaris: cui adhæserat assuetus rapinis Syllanis & proscriptiōibus: A sceleratiore hasta: a Cæsare qui sceleratior fuit q̄ Sylla in occupanda repu. & publicatione bonorum: q̄ppe nullam habebat causam honestam: sed impiam & uictoriam fœdiotem. P. igit̄ Sylla non recessit ab rapinis sceleratioribus q̄ fuerint uenditiones bonorum tpe Syllæ. Huius. P. Syllæ meminit ipe cæsar in cōmentariis. Alter aūt. nūc affert cornelium: qui in dictatura Syllæ scriba fuerat. tpe uero cæsaris fuit q̄stor urbāus. In illa dictatura Syllæ. s. Scriba fuerat. corne

lius fuit scriba Syllae. Lepidus i ofone: quae ex historia Salustii habetur aut. Sed quia nõ aliter salui satisq; ruti i/ Lepidus
perio erimus: nisi Vectius dicens: & Cornelius scriba bene parata ,pdegerint: nisi approbaritis oẽs ,pscriptionẽ
noxiorũ ob diuitias cruciatus uirorũ illustriũ uastãtẽ urbẽ: fuga & caedibus bona ciuiũ miserorũ: quasi cymbri/
cam pdá uenũ: aut dono datá. Scriba nũc dicit secretarius: Cornelius erat scriba quaestorius & scribae aerarii ma
gná auctoritatẽ habebát: & multũ lucrabant: & maxime in his publicationibus bonorũ: quorũ magná partem
cõpilabát: & sic etiá quaestores. In hac dictatura Caesaris fuit quaestor urbanus.

scriba fuerat: i hac fuit quaestor urbanus. Ex quo debet itelligi talibus praemiis ,ppositis nunq̃ defutura bella ciuilia. Itaq; parietes urbis mõ stát & manẽt: iiq; ipsi iam exttẽa scelera metuẽtes. Rẽ uero publicã penitus amisimus, atq; in has clades icidimus. Redeũdũ est enim ad propositũ: dũ metui q̃ cari & eẽ: & diligi maluimus. Quae si populo Ro. iniuste iperanti accidere potuerunt: quid debẽt putare singuli? Quod cũ perspicuũ sit beniuolentiae uim esse magnã: metus ibecillẽ: sequitur: ut disseramus: qbus rebus possimus facillime eam quã uolumus adipisci cũ honore & fide charitatẽ. Sed ea non pariter oẽs egemus. Nam ad cuiusq; uitam institutam accommodandum est a multis: ne opus sit:

Quaestores pecuniae praeerát di ẽti abeo q; inqiedae cõseruádaeq; pecuniae cá crean erát quaestores etiá erát in ,puinciis sed q̃stor urbanus erat maioris dignitatis. Quaestor. nũc dicit thesaurarius: & q̃stor urbanus nũc dr thesaurarius maior: & scriba q̃storius erat ille: q scribebat tenebatq; rões: quos nũc thesaurarii ẽr habẽt. alii q̃stores a populo cõstituebant: q capitalibus rebus praeessent: & hi appellabant q̃stores paricidi. Erat igit Cornelius q̃stor urbanus: in cuius manus oĩs pecunia deueniebat: & erat tanq̃ sinus caesarianarũ rapinarũ: & auctus erat: quoniá cũ prius esset scriba q̃storius: nũc erat quaestor urbanus. Ex quo ,ppter hoc iquit Ci. Nunq̃ deerunt bella ciuilia cum talia praemia bellũ ciuile fouẽtibus parent. Doler Cice. eundẽ in Syllana dictatura fuisse scribã: & in caesariana quaestorẽ urbanũ: q̃si receptaculũ omniũ rapinarũ. Vnde talibus praemiis caeteri adducti ciuilia bella fouebũt: & iandiu moenia ur/ Quaestor urbanus

bis quassabũt quoad solo aequata iaceát. ,pspiciens Cic. nepotibus: & longa rerũ exẽplorũq; experientia doctus
urbis romae ruiná timebat: quá prope casurá cernebat: quoniá discordia uehemẽs: ad nihil aliud hoies urbesq;
deducit: nisi ad miseriá atq; ruiná. Vnde Mysipsa apud Salustiũ ita Iugurthá alloqtur. Equidẽ ego uobis regnũ Salustius
trado firmũ si boni eritis: sin mali ibecillũ. ná cõcordia paruae res crescũt: discordia maximae dilabũtur. Ta/
libus praemiis, cũ talia sint praemia: proposita rapinae. s. bona ,pscriptorũ subhastatiões q̃stura urbana. Itaq;
igitur. inqt: cũ bella ciuilia a perdutissimis hoibus apperant ,ppter praemia ,pposita. Vrbis. romae. ut bẽ dixit:
nõ ciuitatẽ: quoniá orbata erat bonis ciuibus: ut iam nõ uideretur esse ciuitas sed urbs. Parietes domorũ sunt.
Muri autẽ urbis & publici. Modo stát: nondũ ceciderũt. Stát: erecti sunt. Extrema scelera. ultimá ruiná. Inqt
Ci. Propter bella ciuilia ,pscriptiones atq; exilia ciues defecerũt: remanẽt solũ parietes: qui etiá timẽt ruiná: quae
erit ultimũ scelus: quoniá nil iam superest de repub. romana nisi parietes: qui iam metuũt incẽdio absumi so/
loue aequari. Rem uero publicá. cõmunẽ utilitatẽ: & statũ reip. Penitus. oino: quoniá reip. & senatus nul/
lum extabat uestigiũ: propter bella ciuilia & tyránidem. In has clades. mala & calamitates. unde digressa est
eo se refert Ciceronis oratio. dixit enim supra ad opes tuendas nihil esse aptius q̃ diligi: nec alienius q̃ timeri:
ideo hinc per parenthesim dicit redeundum est ad propositum: propositum autem erat nihil esse alienius q̃ ti
meri: incidimus igitur inquit in has clades: dum maluimus timeri q̃ diligi: idest dum Sylla & Caesar beniuo/
lentiam ciuium non curarunt modo tyrannidem assequerentur: si uoluissent & studuissent amari respublica
floreret: quá ,ppter illorũ regnádi cupiditatẽ: & triũ uirorũ. q nunc etiá id moliunt Octauius Antonius & Lepi/
dus oino amisimus: Ad ,ppositũ: ad id quod ,pposuimus. Quae. res: clades & calamitates. facit argumẽtũ a ma/
iori: Si populus inqt Romanus tanto impio subnixus iniuste impans talia passus ẽ: multo magis & facilius sin
guli male imperátes patient. quoniá nõ possunt resistere põtẽtiis aliorũ & odiis. Singuli q nõ tantũ potentiae
habent: ut Populo Ro. uix minima parte cõferri possunt. Singuli tyráni. & iniuste imperátes. Putare. cogi
tare & expectare. debent inquit multo magis tales metuere calamitates: cum tanto imperio subnixi non sint &
facilius possunt opprimi a subditis si non amantur: quisq; beniuolentiam hominum sibi conciliet: si perma/
nere in sua fortũa cupit: quoniá oẽ uiolentũ nõ est durabile: quod multis exẽplis Cicero ostẽdit: ad id tendẽs ut
alios tyránide deterreat: ,ppositis malis & exitu tyránorũ: ut ab utili suadeat cõem utilitatem tuẽdam esse & be
niuolẽtiá hoium complectẽdam. Perspicuum. clarũ ,ppter exempla & exitus iá allatos. Magná uim. mul/
tum posse ad tuẽdas opes & dignitatem imbecillẽ: debilẽ: quoniá parũ durat id qd' timet. Sequit. cõueniẽs
est. postq̃ beniuolẽtia tátum habet in se momentũ: & praesidium: de ipa disserere & docere quibus rebus ipam
cõsequi & retinere possumus. Facillime. sine difficultate. Charitatem beniuolẽtiam & amorem: & ut cha
ri alus simus. Cũ honore. uirtutis laude. quoniá nõ debemus q̃cunq; rõne hác beniuolentiá consectari. sed cũ
honore & fide. i. cõstátia. dicá inqt qbus rebus parat charitas hoium cũ honore & fide. Hoc supra Ci. pollicitus
est dicẽs: Quibus aũt rebus hác facultatẽ assequi possumus: ut hoium studia cõplecta mur: eaq; teneamus: dicá
neq; ista multo post. Inde fecit digressioné loquẽs de fortũa: tyrannis: & populis iniuste iperátibus usq; ad hác
partem: qua id quod tunc ,pposuit & omisit exequit. Sed ea. beniuolẽtia & charitate hoium: quoniá nõ oẽs
egent pari numero amicorũ. Ná ad cuiusq; uitá. ,pbat q̃re nõ pariter oẽs egemus beniuolẽtia & charitate alio
rum: sed secundũ uitae istitutũ. Institutá. inchoatá. A multis ne opus sit. illi qui sunt in magratu a pluribus
opus est ut diligant q̃ priuati: & maiorẽ numerũ amicorũ habeant cá officii: & ut ab ipsis ornentur. & sic discur/

rendo per uaria istituta uitæ illi q exercēt artes operosas & mechanicas possunt eas tractare sine multoꝝ beniuolentia.illi q tendūt ad impia & honorē magis egēt ciuiũ beniuolētia:ut id qđ cupiũt assequātur & id qđ adepti fuerũt retinere possint. Certũ igiſ hoc sit.hoc ē primũ de beniuolētia pceptũ:Sensus est:hoc sit certissimũ & exploratissimũ:nihil utilius nobis eē q̃ hēre familiaritates eorũ q nos amēt:Sit certum.hoc ita teneaſ inquit & in primis sit certũ nil eē beniuolētia utilius. Familiaritates.mutuas cõsuetudines & amicitiã. Necessariũ ad opes & dignitatē tuendã maxime ante oia necessariũ in uita humana. Et mirantiũ nostra.i.nostras uirtutes:quæ sunt bona animi:& amitti non possunt. Hæc enim est.rõ quare necessariũ est hēre amicos. Prorsus.oino:& penitus:facit hoc amor:ut non multũ differat īter sũmos uiros & mediocres cũ beniuolentia coniuncti sunt. Eaq̧.charitas. Vtrisq̧.sũmis uiris & mediocribus. Propemodũ.q̃si. Honore.q̃tũ ad famã & laudē uirtutis q̃ alios ad se allicit. Et gloria.pp merita rerũ gestarũ.

Beniuolētia. ut ciues nobis beniuoli sint.

Fortasse nõ æque oēs egent:quoniam nõ oēs sequunſ idē institutũ uitæ.sed alii priuatam & ociosam:alii uero publicam & in negociis uitam agunt:qui magis īdigent q̃ priuati ociosi & cognitiõi rerũ studētes honore & gloria:& beniuolētia ciuiũ.Iõ inqt fortasse non æque.i.pariter & similiter egent honore gloria: & beniuolētia : & q̃uis non oēs æque egeāt:tamen siqs hæc tria hēbit maximũ adiumētũ ad amicitias ieundas habebit:quoniam nihil ē quod magis ad se alliciat q̃ uirtus & gloria rerũ gestarũ : q̃ moti: eos etiã : quos nunq̃ uidimus sũmopere diligimus. Hæc suppetũt.si cui adsunt & abũdāt. Ad cætera.ad multa alia:quoniã dāt hoī auctoritatē: & multis psunt. Ad amicitias. quoniã honoratũ uirũ & gloriosũ oēs amāt:& ipsis amicitiã appetũt. Nrī libri. quos desideramus tpoꝝ supioꝝ īcuria. Attigamus.paucis degustemus. Quādo qdē.quoniã. Ea.gloria. Adiuuat plurimũ.maximũ est adiumētũ ad res maiores administrandas.

SVmma igiſ & pfecta gloria. Ponit Ci.tria : ex qbus pfecta gloria cõstat:de qbus sigillatim disputabit. Si habet fidē.credit : & auctoritate duciſ & bonitate.Hæc.diligi a multitudine.q fides habeaſ: & q qs dignus honore puteſ. Si est simpliciter breuiterq̧ dicendũ:parēthesis.si uolumus inqt simpliciter & breuiter dicere. Simpliciter. pure & sine ambage uerboꝝ.

an satis sit a paucis diligi : Certum igitur hoc sit . & id quidem & primum & maxime necessariũ: familiaritates habere fidas amātiũ nos amicorũ & nostra mirantium:Hæc enim est una res prorsus:ut nõ differat multum inter summos & mediocres uiros:caq̧ utrisq̧ ppemodũ comparanda honore & gloria & beniuolentia ciuiũ fortasse nõ æque omnes egent : Sed tamen si cui hæc suppetunt adiuuat aliquātũ:tum ad cætera tum ad amicitias cõparandas:Sed de amicitia alio libro dictum est qui īscribitur Lælius : Nunc dicamus de gloria: q̃q̃ ea quoq̧ de re duo sunt nostri libri. Sed attingamus quādo quidem ea in rebus maioribus administrandis adiuuat plurimum.

De his ex quibus gloria constat.

SVmma igiſ & pfecta gloria cõstat ex tribus his: si diligit multitudo: si fidē habet: si cũ admiratione quadã honore nos dignos putet. Hæc aũt: si est simpliciter breuiterq̧ dicendum:quibus rebus pariuntur a singulis:eisdem fere a multitudīe. Sed est alius quoq̧ quidē aditus ad multitudinē:ut in uniuersoꝝ animos tanq̃ influere possimus.

Q ua ratione beniuolentia multitudinis comparetur.

AC primũ de illis tribus quæ ante dixi beniuolentiæ præcepta uideamus:quæ quidem capitur beneficiis maximis. Secũdo autem loco beneficia uoluntate beniuolentia mouetur etiam si res forte non suppetit.uehementer autem amor multitudinis cõmouetur ipsa fama & opinione

Quibus rebus.qua uia:qua rõne supradicta cõparanſ a singulis:& a multitudine.hisdē inqt rebus:& a multitudine:& a singulis beniuolentiã nobis cõparamus:tamē est aliqua differētia:cũ scilicet uolumus a multitudine uideri fideles:& habere ea quæ alios ad amorē alliciũt:aliter in aios multitudinis influendũ est:q̃ singuloꝝ hominũ. Pariunſ.cõparanſ. Aditus.ingressus ad cõparandã beniuolentiam multitudinis. Tanq̃ influere.trãslatio est:qa quēadmodũ influit aqua:sic uerba debēt ifluere.i.igredi in aios auditoꝝ.& difficile ē mouere multitudinē : quoniã nõ hisdē rõnibus oēs mouenſ. Vnde opus ē uaria atq̧ diuersa inculcare:ut oēs ad affectũ moueamus:iõ dicit aliũ esse aditũ ad multitudinem.

AC primũ.Nũc resumit primã partē illorũ triũ:ex qbus cõstat gloria:& qbus rebus beniuolētia multitudinis cõparaſ:docet. Illis tribus.si diligit multitudo : si fidē habet : & si honore dignos putet. Præcepta beniuolētiæ.dicamus qbus rebus beniuolētia multitudinis cõpareſ. Quæ.beniuolētia. Capitur.cõparaſ. Beneficiis.cõferēdo beneficia in alios:& exercēdo liberalitatē & magnificentiã. Secũdo loco.i.nõ possumus inqt benefina cõferre:& illis aliorũ beniuolētiã demereri:nisi habeamus beneficã uoluptatē:ut ītelligat multitudo nõ deesse nobis aīum liberalē:sed facultatē : q̃ liberalitate possemus uti. Beneficia uolũtate.quoniã nõ solũ spectaſ res ipsa q̃ daſ:sed ēt uolũtas:ut supradictũ ē ex snīa Arist.rũ de liberalitate dicebaſ:Etiã si res quã dare uellemus:& facultas donãdi nõ suppetit:nõ adest nobis ut bñfici & liberales eē possimus. Vehemēter aũt.põit ea:qbus amor multitudis maxīe cõmoueſ liberalitatē:iustitiã. & fidē.

Fama liberalitatis. si fama est aliquē eē liberalē: & hoies ita opinantur eē iustū beneficū & fidū. Beneficentiae. q̄ nō tātū in pecuniis: ut liberalitas: sed etiā in aliis rebus cōsistit. Phūs in. iiii. ethices agēs de liberalitate sic ait. Liberales homines maxime amanē. psunt eni ad id in dādo cōsistit. Fidei. q̄ nō decipiat aliquē: & sit iniustus: & deniq; māsuetus: facilis. ista ī qua ad se multitudinē alliciunt. Et eni. ratio quare multitudo moueē uirtutibus supradictis: quoniā ipsum decoꝝ & honestū sua pulchritudine mouet animos hominū: & istud decorū maxime manat a iustitia: fide: liberalitate: māsuetudine: & facilitate. hæ quippe uirtutes bonum uirū attingūt;

liberalitatis: beneficētiæ: iustitiæ: fidei: oiumq; earū uirtutū q̄ ptinēt ad māsuetudinē moꝝ: ac facilitatē. Etenī illud ipsū: qđ decorū: honestūq; diximus: qa p se nobis placet: aiosq; oium natura & specie sua cōmouet: maximeq; q̄si plucet ex his: quas cōmemoraui uirtutibus: idcirco illos: in qbus eas uirtutes asseremur: a natura ipsa diligere cogimur: atq; hæ qdem causæ diligendi grauissimæ. possunt eni præterea nōnullæ esse leuiores.

Quibus rebus fides acquiratur.

Fides aūt ut habeaē duabus rebus effici pōt: si existiabimur adepti cōiunctā cū iustitia prudēnā. Nā & his fidē hēbimus: quos plus ītelligere q̄ nos arbitramur; quosq; & futura ,pspiceē credimus: & cū res agaē ī discrimēq; uētū sit expedire rē: & cōsiliū ex tpe cape posse. Hanc. n. oēs existimāt utilē ueraq; prudētiā. Iustis āt & fidis hoibus. i. bōis ita fides habeē: ut nulla sit ī his fraudis iniuriæq; suspitio. Itaq; his salutē nostrā: his fortūas; his liberos rectissime cōmitti arbitramur. Harū igiē duarū ad fidē faciendā iustitia plus posset; qppe cū ea sine prudētia satis hēat auctoritatis; prudētia sine iustitia nihil ualet ad faciendā fidē. Quo. n. qs uersutior & callidior; hoc inuisior & suspectior detracta opiniōe ,pbitatis. Quāobrē ītelligētiæ iustitia cōiūcta: quātū uolet habebit ad faciēdā fidē uirium. Iustitia sine prudētia multū poterit: sine iustitia nihil ualebit prudētia. Sed ne qs sit admiratus, cur cū iter oēs phōs cōstet: a meq; ipso sæpe disputatum sit: q unā hēret oēs hēret uirtutes: nūc ita seiungā q̄si possit quisq; q nō idē prudēs sit iustus eē: Alia ē illa cū ueritas ipsa limaē ī disputatōe subtilitas: Alia cū ad opionem cōem ois accōmodaē oro: Quāobrē ut uulgus ita nos hoc loco loqmur ut alios fortes: alios bonos uiros: alios prudētes dicamus; Popularibus eni uerbis ē agēdū & usitatis cū loqmur de opione populari: Idq; eodem mō fecit Panetius. sed ad propositū reuertamur.

Vnde in primo dixit. Colēdum eē quēq; maxime qlquis his uirtutibus lenioribus erit ornatus: modestia: tēperātia: & iustitia: quoniā fortis animus in hoie nō pfecto: nec sapiente feruētior plærūq; est. has igiē uirtutes leniores magis amat multitudo: & in primis liberalitatē; quæ sola Cæsarē ad ppetuā dictaturam pduxit largitionibus cōciliata sibi multitudine. Remur. arbitramur. Grauissime. efficacissime: & magni pōderis atq; momēti. Præterea. isup & ultra causas pdictas: q̄ sūt grauissima. Leuiores. nō tāti pōderis: ut si aliqd fecerim⁹: qđ multitudini placeat. Fides aūt. Nūc de secūda parte. i. fide dar pcepta: & docet qd sit agendū: ut nobis fides habeaē: ut. i. iustitiā hēamus: & prudētiā. Si existimabiē. si hoies existiabunt nos habere prudētiā cōiūctā cū ipsa iustitia. Nā & his fidē hēmus. ,pbat id quod dixit p tres affectus ipsius prudentiæ: cuius munus est intelligere: futura ,pspicere. & bene consulere: cum oportet in discrimen & periculū: & ipse prudens sit in mediū: & ex tempore consulere quid sit agendū. Hanc. quæ intelligit: futura ,pspicit: rē expedit & cōsiliū capit. Iustis etiā habeē fides: qa putanē esse sine fraude & boni uiri: quoniā a iustitia boni uiri denominanē. Fraudis. doli: deceptiōis. Iniuriæ q̄ uiolentiā habet. & est cōtra iustitiā. nā iniuria generaliter diciē esse qđ nō fit iure. Itaq;. pp hoc: qa nulla est ipsis suspitio fraudis & iniuriæ. His. bonis uiris. Saltem. curā nostræ salutis: quoniam non decipiunt. Fortunas. diuitias & opes; quæ sunt bona fortunæ. Harum igitur. comparat iustitiam & prudentiam iter se & dicit iustitiam plus ualere q̄ prudentiam ad faciēdā fidē. i. ut alicui fides habeaē. Pollet ualet. Quo enim. rō q̄ re iustitia plus ualeat. Quo. quāto: Versutior astutior: Versuti dicunē illi quorū mētes celeriter ueriunē. callidi sunt q hēnt rerū experiētiā. Hoc. tāto. Detractata. dempta opinione bonitatis & iusticiæ. Quāobrē. concludit Ci. hāc ptem. Intelligētiæ. prudentiæ. Sed ne qs sit admiratus. excusat se Ci. cū ad multitudinē loquatur: q uirtutes natura connexas & copulatas adeo ut separi non possint: seiungat. Nam data una uirtute: dātur oēs: sed apud ipéritā multitudinē aliter loqndū ē ut rō psonarū hēatur: q̄ nō ītelligūt exacte ipsas uirtutes q̄s separi posse arbitrātur. Illa subtilitas disputatio subtilis & acuta: ut decet phūm. Limatur. expoliē ab ipsis phis & iquiritur ueritas. Opionē cōem. multitudis. Vt uulgus. ut multitudo opinatur & sentit. Popularibus acceptis ab opione uulgi & populi: nō ex disciplina phōrū. Opione populari. de re q̄ cadit ī uulgi opionē: quoniā iperita multitudo opinaē aliquē eē posse prudētē & nō iustū: & sic de similibus. Eodē mō. idē. Panetius: quē ego sequor. ita disiunxit secutus opionē uulgarē: quoniā oro est accōmodanda multitudini. Arist. in. vi. ethi. loquēs de cōnexione uirtutū sic ait. Patet igitur ex dictis fieri nō posse ut sine prudentia sit hō ,pprie bonus & absq; moꝝ uirtute prudēs: & post paulo dicit. Etenim cum prudentia simul erūt omnes.

Phūs

Versutus
Callidus

Aristote.

Rat igit. Reuertitur Ci. ad ꝓpositū & exequitur tertiā partē ꝓpositōis. Tertium .n. erat: si ipsa multitudo putar nos honore dignos. Admirant cōiter. ponit cōiter ea quæ hoies admirātur e qbus causis rōnibus adducti aliquos honore dignos putāt. Cōiter. generaliter & cōi quodā cōsensu. Præter opionem. quæ non ita magna eē opinabat. Sepatim in singulis hoibus: non cōiter. Quædā bona. uirtutes quas non esse non arbitrabātur. Suspiciunt. admirātur. Singulares. summas quibus nulla pōt cōparari. Despiciunt. negligunt & spernunt. atq3 nullius momenti illos eē putāt: q nullā i se uirtutē hēre uidentur. Despiciūt. male de his existimant: & ad id refertur suspiciūt. Cōtemnūt. nihil curant nec efferunt laudibus.

Ai. fortitudīs & magnanimitatis. Neruoꝝ. roboris & pensi i rebus agēdis: sed q̄dā mollities: hoies. n. uiles contēnuntur despiciunturq3: sed nō oēs contemnuntur: de qbus male existimatur: imo timentur: cū sint improbi: fraudulenti: maledici & instructi ad īferendā iniuriam. Improbos. īsatiabiles & malos: quoniā nimis hēre cupiunt cū aliorū iniuria. Vt dicitur. ut ē in ꝓuerbio. Industria. ē studiosus labor. Admiratōe q̄dam. idest eos multitudo admitatur: qui putātur superare alios uirtute & uacant dedecore: & uoluptatibus sæuetissime obsistunt: & sic tēpetātes sunt: & q nō franguntur doloribus: & sic sūt fortes. Anteire. antecellere: ꝓstare.

Detorquēt. amouēt: abducūt: quoniā propter uoluptates negligimus res honestas. Et Plato: uoluptatē escā maloꝝ appellauit: quoniā ea: ut Ci. interꝑtat: hoies capiunt: ut hamo pisces: & uoluptas ai lumē extinguit: & ipedit cōsilium rōni inimica: & a uirtute suis

Plato blanditiis mentē detorquet. Verba Pla. in tymeo hæc sūt. Aiam ipsam cū mortali corpore clauserūt: totūq3 corpus aiæ quasi uehiculū subdidere: atq3 in eo aliā aiæ speciē mortalem fecerūt quæ grauibus necessariisq3 ꝑturbationibus afficeret: quarū prima esset uoluptas: esca maxima mali: dolorq3: ide fuga ipedimētūq3 bonoꝝ. Idē Ci. i primo de legibus sic ait. Imitatrix boni uoluptas. maloꝝ autē mater omniū: cuius blanditiis corrupti: quæ natura bona sunt: q a dulcedine hac & scabie

Aristo. carent: nō satis cernunt. Aristo. in. ii. ethices sic ait. Difficilius est ut Heraclito placet uoluptati repugnare q̄ iræ. & alibi. In uniuersis cauendū est maxime a uoluptate: nō eni incorrupti iudicamus ꝑ illa. & in sexto dicit. Voluptas iudiciū de fine corrumpit. Maiores partes aiæ. rōnē ipsam cui uoluptas est inimica: & oculos mētis ꝑstringēs: intellectū a sua sede detorquet. unde uoluptati nō facile obsisti pōt. Et dolorū faces. ardētes dolores: q sūt graues motus in corpe sensibus inimici. Plæriq3. maior pars hominū. Præter modū. ultra modū: ita ut fortitudo deserat: q̄ ē ꝑpessio doloꝝ & laboꝝ.

Quæ supradicta. quæ hoies ꝑmouēt: cū terribilia uideant: & alia quæ ualde optātur. In utrāq3 partē. ut. s. despiciāt uoluptatē: paruifaciāt dolores forti aīo & magno: & cū opus est uitæ suæ nō parcāt: mortē nō timeāt: nō multū amēt diuitias: pauptate nō frangātur. Excelso. humana despiciēte. Magno. magna & ardua appetente in utrāq3 partē: ut nō timeāt aliquid imodice: nec cupiāt: sed despiciāt magno aio dolores: uitā: mortē: pauptatē: & similia. Ampla. magna q̄tū ad uirtutē. Honesta. ad id qd' ex uirtute sequit. i. plena honoris & dignitatis. Obiecta. exposita ante oculos. Et rapit. trahit. Tū. cū aliqs ꝓpretis oībus aliis rebus & terribilibus: & blandis ad rem honestam se conuertit. Splendorem. quo ad famam. Pulchritudinē. q̄tum ad essentiam ipsius uirtutis. idem. Quis non admiretur tales homines tantū splendorem & pulchritudinem uirtutis habentes? Ergo & hæc animi despiciētia. concludit fortitudinem & magnanimitatē mouere multitudinis admirationem: quoniam uidentur magna quædam & supra homines facere: & hoc est quod supra dixit: admirantur omnia quæ magna: & præter suam opinionem animaduerterūt; & sic apparet uerā gloriā & perfectam ex oibus uirtutibus constare. Despicientia. hic animus elatus: qui oia humana despicit: & seipso lōge īferiora putat. Admirabilitatē facit. ut multitudo admiret: & maxie in primis iustitia mouet admirationē.

Quibus rebus consequimur ut multitudo nos admiretur & honore dignos putet.

Rat igit ex tribus quæ ad gloriā ꝑtinent hoc tertiū: ut cū admiratōe hoium honore ab his digni iudicarent. Admirant cōiter igr & illi qdem oīa q̄ magna præter opionem suā aīaduerterūt: separatim aūt in singulis: si perspiciunt quædam bona necopinata. Itaq3 eos uiros suspiciunt maximisq3 efferunt laudibus: in qbus existimant se excellentes quasdam & singulares uirtutes perspicere: Despiciunt autē eos & contemnūt: in quibus nihil uirtutis nihil animi: nihil neruorū putāt. Non eni omnes eos contēnūt: de qbus male existimant. Nā quos improbos: maledicos: fraudulentos putant: & ad faciendū iniuriā instructos eos haud contēnunt qdem: sed de his male existimāt. Quāobrē ut āte dixi cōtēnunt hi: q nec sibi: nec alteri ꝓsūt: ut dicit: ī qbus nullus labor: nulla īdustria: nulla cura ē. Admiratione q̄dā afficiunt hi: q anteire cæteros uirtute putant: & cū oī carere dedecore: tū uero his uitiis: qbus alii nō facile possūt obsister. Nā & uoluptates blādissimæ domīæ sæpe maiores partes aīæ a uirtute detorquēt: & dolorū cū admouent faces: præter modū plæriq3 exterrent: uita: mors: diuitiæ: paupertas: oēs hoīes uehemētissime ꝑmouēt. Quæ q i utrāq3 partē excelso aīo magnoq3 despiciunt: cūq3 aliq̄ his ampla & hōesta res obiecta ē: totosq3 ad se cōuertit: & rapit: tū qs nō admiret splendorē pulchritudinēq3 uirtutis? Ergo & hæc ī despiciētia: admirabilitatē magnā facit: & maxie iustitia: ex q̄ una uirtute uiri bōi appellāt

Mirifica.admiratione digna:& miris laudibus efferēda. Ner iniuria.i.merito:& ꝓbat hoc dicēs. Nemo enī iustus.quoniā iusti hoīs est nõ timere mortē pro patria:dolorē:exiliū: egestatē:& sic ecõtra uir iustus non debet præponere iustitiæ his contraria.uitā.uoluptatē.esse in patria.diuitias:& similia: quæ bona summa spe/ ctus uident:qui uoluptatē sequunt tanq̄ bonū:& dolorē:& alia incõmoda fugiunt tanq̄ malū. Nõ mouetur pecunia qui est liberalis.& nõ curat pecunias:quæ sunt bona fortunæ:& experi debent:nõ ꝓpter se : sed ob ali/ ud:& nihil est tam angusti animi.q̄ amare diuitias:ut facit auarus:qui uilissimæ rei seruit. Spectatu.honore. & qd ab oībus spectet. Itaq; illa tria.cõcludit iustitiā oīa cõficere: quæ ad gloriā conse/ quēdā ptinēt:quoniā iustitia cõtinet in se oēs uirtutes.

mirifica q̃dã res multitudini uidet. Nec iniuria:nemo enī iustus eē põt:q mortē:q dolorē:q exiliū:q egestatē timet:aut q ea q̃ his sūt cõtraria æqtati antepõit:maxīeq; admirant eū:qui pecunia nõ mouet:qd in quo uiro ꝓspectū sit:hunc dignū spectatu arbitrant. Itaq; illa tria q ꝓposita sūt:gloriā oīa iustitia cõficit:& bēiuolētiā:qd prodesse uult plurimis:& ob eādē causā:fidē:& admirationē hēt:q eas res spnit & negligit:ad q̃s plæriq; iflāmati auiditate rapiuntur. Ac mea quidē sentētia oīs ratio & institutio uitæ adiumēta hominū desiderat. In primisq; ut habeas qbus cū possis familiares cõferre sermones:qd ē difficile:nisi speciē præ te boni uiri feras. Ergo & solitario homini:atq; in agro uitā agēti opinio iustitiæ necessaria est:eoq; magis:q si eam non habebunt iniusti habebuntur. nullis præsidiis septi multis afficient iniuriis. Atq; his etiā:q uēdūt:emūt cõducūt: locāt:cõtrahēdisq; negociis implicant:iustitia ad rem gerendā necessaria est:cuius tanta uis est:ut nec illi qdem:qui maleficio & scelere pascunt:possint sine ulla particula iustitiæ uiuere. Nā q corū cuipiā q una latrocinant:furatur aliqd:aut eripit:is ne sibi in latrocinio quēdam relinquit locum:ille aūt qui archipirata dicit nisi æquabiliter prædam disptiat:aut occidet a sociis: aut relinquet. Quin etiā leges latronū esse dicunt:q

Tria.diligi a multitudīe.q fides habeat:& q honore digni putētur ab his:q nostra admirant. Conficit.pstat sola iustitia. Et beniuolētiā.s.cõficit.declarat quõ iustitia cõficit illa tria:q ꝓdesse uult hoc munus iustitiæ pluribus uelle ꝓdesse:& ob hoc:q uult ꝓdesse beniuolētiā cõparat. Ob eandem causam.q uult ꝓdesse plurimis. Fidē cõficit.q illi tanq̄ iusto fidē adhibēt. Et admirationē.s.cõficit ipsa iustitia. Ob hoc quod sequit.s.q eas res spernit.diuitias:honores:imperia:uitā:mortē:ad quæ nõnulli rapiūtur magna auiditate. Hominē ergo talia despicientē:& magno animo:& elato maiora q̄dā appetentē oēs admirant:& gloriosum putant.unde opus est habere iustitiā:ut diligamur:& fides habeat.debemus esse fortes & magnanimi:ut admiratiõe digni uideamur:& honore:& sic gloriā cõsequemur:q̄ ex his tribus cõstat.ut Ci.ꝓposuit. Ac mea quidem sentētia.dixit hactenus ad gloriā cõparandam opus ē iustitia:nūc ꝓseqtur:dicēs oēm rōnē & istitutionē uitæ humanæ desiderare auxilia hominū:quæ assequi nõ possumus: nisi simus iusti. Aliter:quoq; ꝓfessiões describit:iustitiā habere debēt:suas leges seruare:aliter uitæ cõmerciū nõ seruabūt.ergo oībus iustitia ē necessaria qd Ci.exēplis ostendit. Mea sentētia.ut ego sentio:& mihi uidetur. Oīs rõ.oīs modus & uia uiuēdi. Institutio.oē genus uitæ qd istituimus.i.desideramus adiumēta hominū in quocūq; genere uitæ:& quocūq; uitā instituerimus:quoniā natura nihil amat solitariū. In primis.maxīe & ante oīa. Familiares sermões.cū qbus posses loq familiariter:& res ipsas cõicare. Quod.habere cū qbus familiariter loquamur.nisi bonus uir habearis. Speciē.apparētiā boni uiri ostēdas. Ergo:hoc seqt ex ꝓmissis:cū.s.oīs istitutio uitæ desideret adiumēta hoīum. Solitario.otioso & qui i solitudine cognitiõi rerum uacat:& qui in agro uiuit. Opinio iustitiæ.q habeatur iustus. Eo magis.idest tanto magis est necessaria.quoniā nisi erunt iusti uidebuntur euecti i odium humanæ societatis:& fugere hominum cõmertia tanq̄ ab humanitate alieni:& iustitia est ad cõtinēdā humanā societatēq; tuēdam:opus est igit iustitiæ opionē ipsi solitario:ne uideat iniquus & hūanæ societati ifensus. Iniusti.iniq & mali uiri.& cū nullū habeāt præsidiū uiuentes in solitudine multas patient iniurias nisi hēbunt boni uiri. Septi muniti nullo hominū ꝓsidio & adiumēto:quoniā cõtēnent ab aliis:& ludibrio erūt:iniuriisq; afficient. Atq; is etiā.ponit infimas hoīum cõditões ut ad maiores ascēdat. Qui uendūt.qbus opus est iustitia quæ i societate hoīum uersatur. Cõtrahēdis:ultro citroq; obligādis:cõtrahere est ultro citroq; se obligare:& cõtractus uarii sunt i uita humana. Pascuntur.nutriuntur:ut sunt latrones:q utūtur quodā simulacro iustitiæ distributiuæ.Distribuūt enī æqualiter iter se id quod lucrati sunt. Nā q corū.declarat quare etiam latrões sine aliqua pte iustitiæ esse nõ possunt. Furatur.per fraudē. Eripit.per uim.nõ poterit esse tutus iter latrones. Ne i latrocinio.non modo i aliis negotiis.ergo opus ē iustitia ut nõ decipiat socios.Plato i.i.li.de rep.sic ait.An cēses ciuitatē aliquā uel exer Plato citū seu latrões siue fures uel aliū quēuis coetum hoīum iniuste aliquid una aggredientium pficere posse quicq̄ si iniuria iuicē se affecerint:seditões nāq;.iniustitia cõtētiõesq; parit.iustitia uero cõcordiā & amicitiā. Archipirata.princeps piratarū idest eorum qui i mari latrocinantur. Leges quibus iter se latrones utuntur. Illyricis.ex illyria:quæ ab illyrio filio Poliphemi denomīata est. Apud Theopompū:q ex chio isula fuit discipulus Socratis:& Historicus condiscipulus fuit ephori:quem calcaribus egere dicebat.Theopompum uero freno.Quinti Quinti. lianus.loquens de Thucidide & Herodoto.dixit.Theopompus his ꝓximus i historia prædictis minor.Ita oratori magis similis:ut qui antequā est ad hoc opus sollicitatus. Diu fuerit orator.scripsit Theopompus epitho/

nem historiarū herodoti duobus uolumibus. Scripsit ꝑterea res Philippi. lxxxiii. li. scripsit etiā res græcorū
Plynius incipiens a fine historiæ Thucidi. & Xenophō. Magnas opes. īgenté potentiā. Viriatus lusitanus. Ply. de uiris
Viriatus illustribus ita scribit. Viriatus genere lusitanus: ob paupertatem primo mercennarius. deīde alacritate uector: audacia latro: ad postremū dux bellū aduersus romāos sumpsit: cotū īperatorē Claudiū mumianū: deinde. C. Nigidiū oppssit. pacē a populo ro. maluit integer petereq̄ uictus: & postea bellum renouauit. Cepio cum aliter uincere non posset duos satellites pecunia corrupit: qui uiriatum uino depositum peremerūt. quæ uictoria quia empta erat non est probata a senatu. Cā uitia

Galba tini belli fuit Sergius Galba. ut ait Sueto. i ui ta galbæ impatoris. Sergius galba uir cōsu/laris tempoꝝ suoꝝ eloquētissimus fuit. quē tradūt Hispaniā ex prætura obtinētē. xxx. lusitanorū milibus pfidia trucidatis cām belli extitisse. huius galbæ Cice. meminit. lib. i. de oratore. Alii tradunt uiriatum occupasse to/tam lusitaniam. & M. Vectilium imperato/rem Romanorum ingēti clade affectum fu/disse. Deinde. C. Plaucium postea. Qu. Fabiū maximum æquis cōditionibus cum eo fœ/dus percussisse. Varii igitur sunt annales. nā Cic. alios sequutus Lelium in prætura dicit fregisse uiriatum & in Bruto ait. In bellica laude Viriati bello egregiū fuisse Leliū reppe ri. Cesserūt. uicti ab eo sūt & fugati magna clade accepta. Lelius sapiés appellatus ē. quo/niā legem agrariā omisit: ꝑpter quā Tybe. & C. Gracchi postea īterfecti fuerūt: de hoc pau lo post latius dicet. Cōminuit. opes attri/uit: ut facile ab aliis uinci posset. Facile. exi/gui negocii: tamē nō potuit uinci a Cepione: nisi fraude & pecunia: q̄ Satellites corrupti ipsū uino marcentē īteremerūt. Cū igit. ar/gumētū a miori. Si igit īgt īter latrōes mul/tum ualet iustitia: qd putādū ē īter ciues? sed hæc latronū iustitia p quādā similitudiné dī alius certe est uir bonus: & alius ciuis bonus. Latro est uir malus: si tamē æquabiliter præ dam inter socios partitur in illa ciuitate. i. cce

bus peant: q̄s obseruent: itaq; ꝑpter æquabilē prædæ ptirionē & bargulus illyricus latro: de quo ē apd' theo pompū: magnas opes habuit: & multo maiores Viria tus lusitāus: cui qdē exercitus nr̄i īperatoresq; cesserūt: quē. C. Lelius is q̄ sapiens usurpat' prætor fregit: & cō/minuit: ferocitatemq; eius ita repressit. ut facile bellū re liqs traderet. Cū igit' tāta uis iustitiæ sit: ut ea etiā latro nū opes firmet atq; augeat: quātā eius uim īter leges & iudicia: & īstituta reip. fore putamus? Mihi qdem nō apud mædos solū: ut ait Herodotus: sed apd etiā maio res nostros fruendæ iustitiæ causa uidētur olim bene morati reges cōstituti. Nā cū premeret' īops multitu/do ab his: q maiores opes hēbāt: ad unū aliquē cōfugie bāt uirtute præstātē: q cū prohiberet iniuria tenuiores æqtate cōstituēda: sūmos cū īfimis pari iure retinebat. Eadēq; cōstituēdarū legū fuit cā: quæ regū. Ius. n. sem/per quæsitū est æquabile: neq;. n. aliter esset ius. Id si ab uno iusto & bono uiro cōsequebant': eo erāt cōtēti: cū id minus cōtingeret. leges sūt inuētæ: quæ cū oibus una atq; eadē uoce loquerent'. Ergo hoc qdem perspicuū est eos ad imperandū deligi solitos quorum de iustitia magna esset opinio multitudinis: adiuncto uero hoc

Phūs tu latronū dicet' bonus ciuis. Vnde philosophus in. v. ethices dicit: Nō est enī idē fortasse uirū esse bonū: & ciuē bonū. Opes. potentiā. Inter leges. tēpu. legibus bene institutā. Mihi quidā. amplificat Ci. has iustitiæ laudes: & dicit ideo creatos fuisse reges ut iustitia seruaret'. Apud Mædos. Mædi auctore Herodoto lib. vii. pri/us uocabant' Arii: inde a Mædea mædi dicti sunt: siue a Mædo filio Mædeæ & Iasonis: ut aliqui scribūt. Mædi
Herodo. sunt confines Parthis. Herodotus scriptor historiarū: de quo Fabius. Dulcis & cādidus & effusus Herodotus. Thucydides breuis & semp sibi istās. cōcitatis affectibus Herodotus. remissis melior. Thucydides conciōibus: Herodotus uero sermonibus: Tucydides uim: Herodotus uoluptatē. Apud maiores nostros. romanos: qui in principio reges habuerūt. Fruēdæ. ut subditi possent iustitia frui rege gubernāte: q sit iustus & bene mora/tus: quoniā aliter sit tyrānus. trāsgressio enī regni tyrānis est. Bene morati. & iusti: & bonis ornati moribus ut bonū pastorē decet. Vnde Home. pastorē populoꝝ appellat Agamēnonē: quoniā rex debet regere populos
Trogus ut pastor oues. Et Trogus dicit in principio reges fuisse creatos ꝑpter uirtutē & moderationē: iter bonos spe/
Phūs ctatā: & arbitria principū p legibus fuisse cū populi nullis legibus regerent'. Philosophus in. viii. ethices sic ait. Nō est rex nisi sit ex se sufficiēs: & bonis oibus antecellat. talis aūt nullius īdiget rei. nō ergo suas ipse: sed eoꝝ: q regunt' utilitates cōsidetat. qui nāq; talis nō est forte potius est princeps q̄ rex. Tyrānis autē contraria regno. suū nāq; bonū sequit' ipse tyrānus. Nā cū. tō quare fuerūt creati reges bene morati: ut. s. plebs nō ꝑmeret' a poten tibus: & ob hoc postea inuētæ fuerūt leges: ut oia quadā æquitate agerent'. tūc enī dicit' ius: cū unusquisq; ha/bet quod suū est. Inops. impotēs populus & plebs. Premeret'. uexaret' a potētibus. Tenuiores. humilio ris cōditionis & sortis. Aequitate cōstituēda. cōstituēdo æquitatē: quæ oia ad id quod iustū est reducit: & fa/cit: ut æquo iure uiuatur. Pari. æquo: ut iter summos & infimos nulla differentia sit. Neq; aliter. nisi esset æq̄bile. Id ius. cū id īuenire iustū: q oēs æquo iure cōtineret. Oibus. sūmis uiris & mediocribus plebe & opti matibus. nā leges sūt uniuersales: & nō debēt corrūpi. Vna uoce. quoniā leges uolūt oēs æq̄biliter ius seruare. ergo hoc qdē. affert Ci. cōclusionē. Deligi. eligi: ut iperēt: & alios regāt. Magna opinio. ut de Numa Pōpilio le gitur: q uocatus fuit in regnū romanū: cū magna ipsius fama esset: & opinio iustitiæ. Adiuncto hoc. nā opus ē regē esse iuctū & prudentē: alioqn neq; sibi neq; suo regno consuleret: neq; saluti prospiceret: qd' prudēn æmu nus est: q cū ita sit iustitia colenda est: & retinenda ꝑpter seipsam: quoniam illud est summū bonū. quod pro/pter se nō ob aliud expetitur: Adde etiam q ipsa iustitia affert nominis claritatem: nam ab ea uiri boni nomi/

nantur.ergo ꝓpter seipsam expetenda est.optimū est hominē esse institutum:& ꝓpter id quod ex ea cōsequimur:honorē.s.& gloriā. His auctoribus.taliū hominū auctoritate moti ꝓpter se: quia iustitia ꝓpter se ipsā expetēda est:cū sit res optima:aliter si nō expeteret ꝓpter se:sed ob aliud:quoniā uirtus expetit ꝓpter se:qa ipsā consistit summū bonū:cuius causa omnia experunt.nō eēt igit iustitia & uirtus:nisi ꝓpter se expeteret. Sed ut pecuniæ q̄rēdæ:nūc dat p̄cepta p cōparationē pecuniarū:qua rōne gloria quærēda & collocāda sit:quoniā cū sumus eā adepti nō debemus in una re effundere:sed peritū patrēfamilias imitari:qui res augeat certa rōne: &

ut iidē etiā prudētes haberent: nihil eēt qd' hoies his auctoribus nō posse cōsequi se arbitrarent. Omni igit rōne colēda & retinēda iustitia ē:tū ipsa ꝓpter se. Nā aliter iustitia nō esset:tū ꝓpter amplificationē honoris & gloriæ. Sed ut pecuniæ q̄rēdæ:nō solū rō est:sed etiā collocādæ:q̄ ppetuos sūptus suppeditet:nec solū necessarios:sed ēt liberales:sic gloria quærēda & collocanda rōne est. Quāq̄ præclare Socrates hāc uiā ad gloriā proximā:& quasi cōpēdiariā dicebat eē: si qs id ageret: ut q̄lis haberi uellet:talis eēt. Quod si q simulatiōe: & inani ostētatione:& ficto nō mō sermōe: sed etiā uultu stabilē se gloriam cōsequi poscerent:uehemēter errāt. Vera gloria radices agit:atq; ēt propagat: ficta oia celeriter tanq̄ flosculi decidūt. Nec simulatū pōt q̄cquā eē diuturnū. Testes sunt pmulti i utrāq; partē:sed breuitatis causa familia erimus contēti una. Tyberius eni Gracchus Publii filius tam diu laudabit:dū memoria rerū romanorū manebit.eius filii nec uiui probabant: & mortui nomē obtinent iure cæsorum:qui igitur adipisci uerā iustitiæ gloriam uolent:iustitiæ fungant officiis:& ea quæ eēnt:dictū est in libro superiore: sed ut facillime quales simus tales eē uideamur:& si in eo ipso uis maxima ē:ut simus hi q haberi uelimus:tamē quædā præcepta dāda sunt. Nā siquis ab ineūte ætate ha-

sic dispensat:ut ad omnia suppetāt. Rō modus & uia qua pecuniā inquirimus. Collocandæ.dispensandæ certa rōne: quoniā parū prodest quærere:& inuenire pecunias:& postea ipsas male collocare. Suppeditet.subministret ppetuos sūptus pecuniarios. Sic gloria.adaptat similitudinē. Et collocāda.dispensanda cū ratione.i.gloriā ueris rationibus:& nō simulatione debemus quærere:uc uero luminis sui fructus suppeditet. Proximā.propinquā & breuē. Et quasi cōpendiariā.q̄ cito:quasi quodā cōpendio ad gloriam peruenitur.cōpendiū in tali significatiōe dicitur breue iter. Copēdiū Talis esset.animo.s.qualis uul:extra uideri ab aliis:quoniam simulatio nō pōt habere uerā gloriā: quippe parum durat:& uera gloria iacit radices & durat durante.s.uirtute hois:quæ gloriā affert. Stabilē.duraturā:sed nō durat. At uera gloria emittit radices & ꝓpagat: quoniā nō est cōparata simulatiōe:sed uera uirtute. Agit radices.durat & ꝓpagat:ut arbor habens radices. Propagat.diffundit:ut arbores q̄ propagant. Ficta.gloria nata ex simulatiōe & fictiōe bonitatis pit ut flosculi arboꝝ. Flosculi.flores: qui cito decidūt & moriunt. Plato Plato Dioni sic scripsit. Censeo eē iustū: ut q reuera boni sūt uiri:& talia faciūt uerā gloriā cōsequātur:itaq; cōstare oibus debet tales nos eē quales uideri uolumus:p̄sertim cū deo iuuāte perfacile sit futurū. Simulatū. qd' cū simulatiōe fit:nō uera uirtute. In utrāq; partem.i.sūt testes illi:qui ita uixerunt:ut uideri uolebāt:& sic gloriā uerā sunt adepti. illi etiā qui nō recta uia: sed quadā simulatione quæsierūt minime duraturā. habemus inqt exēpla utrinq; permulta: sed satis erit ex una familia sumere:ut intelligatur gloriam esse appetendam:non simulatione:sed uera uirtute. Vna familia gracchorū.s.quæ Romæ nobilissima fuit. Tyberius gracchus augur fuit uir prudētissimus reipu. studiosus & bōis artibus gloriā quærēs prior Gallos domuit:& i secūdo cōsulatu Sardiniā:ex q̄ tātū captiuoꝝ numerū duxit; ut cū uēditio lōga eēt: & emptores nō iuenirētur: ꝓuerbiū natū sit. Sardi uenales: qd' ꝓuerbiū ꝓuerbiū significat rē nūq̄ ꝓuenire ad finē. Vnde cū uenditio alicuius rei nimis lōga erat dicebant Sardi uenales. Hic Tyberius Graccus cū eēt cēsor: libertinos; q rusticas tribus occupauerāt: i q̄ttuor urbanas distīxit: unde maximā sibi gloriā cōparauit.cōponebat enim seditiōes i rep.nō excitabat. Vnde semp laudatus ē.huius filii Tyberius & C.gracchi fauentes populo leges agrarias tentarūt:& sic fauere populo simulātes gloriā q̄rebant: sed ambo interfecti sunt. Eius filii.Tyberius & Caius. Nec ꝓbabant.nō hēbant in nūero bonoꝝ uiroꝝ.& post mortē habiti sunt in numero eorū qui iure īterficiunt.& Scipio Aemilianus gracchorum affinis iterrogatus i senatu cū i urbē redisset: a Cepione: qd sibi de gracchis uideret.respōdit uident mihi iure cæsi:& uersum Homeri protulit quo pallas Ioui de Egisto īterfecto respondit. Sic pereat quicūq; hæc agit. de Tyberio gracco horū p̄re:qui summā gloriā adeptus ē:scribit Plutar. Tyberius graccus cui quāquā duobus cōsulatibus: duobusq; triūphis:& insuper censuræ gloria isigni:multo plus tamē ex uirtutibus eius q̄ ex magr̄atibus atq; honoribus aderat dignitatis Plutar. de Tyberio Itaq; corneliā aphricani maioris filiā: licet aduersarius i rep.eēt: hēre meruit. Filia corneliæ postea nupsit Scipioni Aemiliano. Iure cæsorū.eoꝝ q iure cæsi sunt.quoniā rēp.seditiōibus euertebāt. Sed ut facillime.C.aliq̄ p̄cepta daturus est ut facillime uideamur esse tales q̄les sumus.& sic isituit p̄ceptionē q̄ adolescētū animi ad ueram gloriam præparantur. Et si.q̄q̄. Vt simus.tales.Hi tales q̄les uolumus haberi.tamen ut uideamur possumus assequi præceptis. Vt simus.ut natura sit ita disposita.ut ostendere aliis uolumus. Est maxima uis.idest omnia in eo consistunt ut tales simus: quales haberi uolumus.ut Socrates dicebat. Nam si quis.affert rationem quare sunt danda præcepta: ut unusquisque seruet decorum in ea fortuna quam nactus est.

Ab ineunte ætate.primis annis.quia habuit claros natales: & maiores suos uirtute præditos.quorum

fama sustinenda est, & augenda. Celebritatis dignitatis & quod ab omnibus celebretur: ut sit in ore hominum propter claros natales & stemma maiorum. Nominis, famæ & gloriæ pp suos maiores. A patre, quã a patre acceperunt. Quã tibi mi Cicero, uertit sermonẽ ad filiũ, ut eũ exciter ad decoꝝ præstãdum: ne. s. a tanto patre & tantæ celebritatis & nominis degeneraret. Arbitror. dicit ut deuitet arrogãtiã: ipse Cice. filius hẽbat iã noĩs celebritatẽ pp patrẽ: quoniã in ore hoĩum erat cũ esset Cice. sũmi uiri filius. Vnde sustinebat magnã expectationẽ imitãdæ ĩdustriæ paternæ. Aut aliquo casu: ut si qs natus hũili loco deuenitet ad opes & dignitates auxilio fortũæ: aut si aliquo casu aliqd ei acciderit: ppter qđ sit in ore hoĩum & celebretur sermonibus hominũ frequentibus.

Coniiciuntur. uertuntur in talẽ iuuenẽ: & expectant ut magnũ aliqd suis maioribus dignũ faciat & conditoẽ fortũæ: quã nactus est. Clarissima luce. quoniã nihil põt facere qđ sit celatũ: & oẽs eũ ĩtuent ut uideãt an fer uet decoꝝ. Obscurũ. qđ lateat. Quoꝝ aũt. pcipit nũc qd faciẽdũ sit adolescẽtibus. q obscuris parentibus orti sunt. Hũilitatẽ. q a humili & obscuro loco nati sunt nõ hñtes altum stẽma maiorũ & claros natales. In hominum ignoratione. qui non cognoscunt: nec habent aliquam nominis celebritatem. Iuuenes cum primũ ad ætatẽ iouenilẽ peruenerũt ad magna quædã intẽdere animũ debẽt.

Magna spectare. appetere res magnas: ut noĩs claritatẽ assequãtur: & sint in ore hominum. Cõtẽdere. omni conatu: tota denicq mente cõtẽdere bonis artibus: nõ malitia & iniquitate. Studiis. uolũtate honesta & bono conatu. Eo. ideo: & ob id. Firmiore. cõstãtiore: quoniã illi ætati nõ inuidet. Illi ætati. iuuenili: cuius honesto studio fauere

Iuuena. oẽs debẽt ut emergãt: quoniã ut ĩqt Satyrus: Nõ facile emergũt: quoꝝ uirtutibus obstat

Quinti. res angusta domi. & Quinti. monet tyrocinium nõ esse deferendum in senecture crescẽte metu quotidie: sed fructũ studiorũ uiridẽ: ac dulcem promi oportere: dũ & ueniæ spes est & audere non dedecet: atq iuueniliter dicta pro idole accipiuntur.

bet cãm celebritatis & nominis: ut a patre acceptã, qđ tibi arbitror mi Cicero contigisse: aut aliquo casu atq fortuna in hunc oculi oĩum coniiciuntur: atq in eo qd agat: queẽadmodũ uiuat inqritur: & tanq̃ in clarissima luce uerset̃: ita nullũ obscurũ põt: nec dictũ eius eẽ nec factũ. Quorũ aũt prima ætas ppter humilitatẽ & obscuritatẽ in hoĩum ignoratiõe uersat̃: hi simul ac iuuenes esse cœperũt: in magna spectare: & ad ea rectis studiis debent contẽdere. qđ eo firmiore aĩo faciẽt. q a nõ mõ nõ inuidet̃ illi ætati: uerũ etiã fauetur.

De adolescẽtis officio ad gloriã cõparandam.

PRima igitur est adolescenti cõmendatio ad gloriã: si qua ex bellicis rebus cõparari põt: in qua multi apud maiores nostros extiterunt: semper enĩ fere bella gerebant̃. tua autẽ ætas incidit in id bellũ: cuius altera pars sceleris nimiũ habuit: altera fœlicitatis parũ. Quo tamẽ in bello: cũ te põpeius alæ alteri præfecisset: magnã laudẽ: & a sũmo uiro & ab exercitu cõsequebare equitãdo: iaculãdo: omnia militari labore tolerãdo: atq ea quidẽ tua laus pariter cũ repu. cecidit. Mihi aũt hæc oratio suscepta non de te est: sed de genere toto. Quãobrẽ ad ea quæ restãt pgamus. Vt igit̃ in reliquis rebus multo maiora sunt opera animi q̃ corporis: sic hæ res: quas persequimur: ingenio: ac ratione gratiores sunt: q̃ illæ quas uiribus. Prima

PRima igit̃. Postq̃ ostẽdit talia præcepta esse necessaria: incipit præcipere quid iuuenis agere debeat: ut gloriã cõsequi possit: & ostẽdit gloriã oriri ex præstãtia bellica: aut ex his uirtutibus: quæ ĩ toga colũtur: ut dicet̃ p singulas partes. Ad gloriã. cõsequẽdã. Si qua. cõmẽdatio & laus rei bene gestæ potest ab ipso adolescẽte cõparari: qua cõmẽdatiõe & laude bellica. Fere. q̃si semp: quoniã pro ĩperio propagando bella fere semp gerebant̃: unde res militaris erat ars romana: & adolescẽtes in bello se exercebãt. unde

Syllius Syllius laudãs fortitudinẽ romanoꝝ: & pstantiã bellicã dicit: Pubescit castris miles, galeaq teruntur Nodũ signatæ flaua lanugine malæ. In pueritia studiis litterarũ incũbebãt. Inde militiã erecto aĩo colebãt: qua cæteris nationibus pstabat populus romanus. Tua aũt ætas. uertit sermonẽ ad filiũ: quẽ dicit in id bellũ incidisse: in quo gloriã assequi nõ potuit: & bellicã cõmẽdationẽ. In id bellũ. plusq̃ ciuile: quod fuit inter Cæsarẽ & põpeiũ: & Ci. filius Ci. sub Põpeio militauit pfectus alæ militaris. Altera. pars Cæsaris. Nimiũ sceleris. q a pugnabat cõtra patriã: & illã occupauit: & per hoc magnũ scelus admisit. Altera. Põpei: q pro repu. pugnabat: tamẽ habuit parũ fœlicitatis: quoniã supatus a Cæsare in ægypto obtrũcatus fuit. Alteri alæ. uni ex duabus: quoniã alæ exercitus dicunt̃ equitũ ordines: q a citeũ legiones a dextra sinistraue tanq̃ alæ in auiũ corpibus locabant̃. ergo

Legio cũ duæ eẽnt. alteri pfectus erat Ci. Legio hẽt cẽturias q̃dragĩta: manipulos triginta, cohortes decẽ: ut ait Cincius de re militari. A summo uiro. Põpeio: q sũmus uir erat & ĩpator. Eqtãdo. ut faciũt Tyrões q eqtãdo pluIuuena. dia pugnæ exercent: & ẽt iaculãdo: ut qsqs & eqs: & pedes bello prõptus eẽt. Vnde Iuuena. Discit ab hirsuta iaculũ torqre capella. Cũ rep. quoniã supato Põpeio militiã dimisisti: & respu. a Cæsare occupata fuit. Mihi autem. ĩqt Ci. Nõ solũ pp te hæc pceptio & disputatio ĩstituta est: sed pp oẽm uirtutẽ: q̃ tũc erat tecũ. adde etiã q hæc pcepta nõ tibi soli: sed oĩbus scribunt̃. De toto genere. de oĩbus iuuenibus. Vt igit̃. in reliqs rebus superiore uolumine dixit pstãtiora eẽ ea: q̃ aĩo: q̃ q̃ corporis uiribus gerunt̃. sic ẽr cõmẽdatio adolescẽtis magis pficiscit̃ a modestia & pietate in parẽtes: q a uiribus corpis. Illa. n. ætas optimis moribus & disciplinis intẽta esse debet: & regi cõsilio sapientũ. Persequimur. studiose sequimur & cõplectimur. Gratiores. maiorẽ gratiã asse-

runt:& gloriam q̃ ea quæ fiunt uiribus corporis: ut est res militaris. ergo maior ẽ laus adolescenti & cõmenda tio ad gloriam a modestia & pietate in parentes & affectione præstantissimorũ uirorum q̃ a militia & his omni bus quæ uires corporis desiderãt. A modestia.ut seruet modum i omnibus actiõibus:& pius ĩ parẽtes:ĩ suos beniuolus sit: uerecundus & pudicus. Vnusqsq; inqt Plato in legibus: nisi mentecaptus sit:& timet & honorat Plato parẽtes:& rursus seniores re & uerbo unusqsq; uereaf:& si ultra.xx.ãnos excedũt tãq̃ parẽtes honoret. Con mendatio.laus.quoniã nihil est utilius in uita q̃ ut ne qd nimis.Horatius ĩ sermonibus paternũ ĩstitutũ sic cele Horati. brat.Ipse mihi custos icorruptissimus oĩs Cir cũ doctores aderat: qd multa? pudicũ: Qui primus uirtutis honor: seruauit ab oĩ Nõ so lum a facto uerũ opprobrio quoq; turpi.

igit̃ cõmẽdatio proficiscitur a modestia tũ pietate i pa rentes:in suos beniuolentia facillime: & in optimã par tem cognoscunt̃ adolescentes: qui se ad claros & sapiẽ tes bene consulentes uiros reip.contulerunt:qbus si fre quentes sunt:opionẽ afferunt populo eorũ fore se simi les: quos sibiipsi delegerũt ad imitandũ.P.Rutilii ado lescentiam ad opinionem & innocentiæ & iuris scien tiæ Publii Mutii commendauit domus.Nam Lucius quidem Crassus cum esset admodum adolescens non aliunde mutuatus est: sed sibi ipse peperit maximam laudem ex illa accusatiõe nobili & gloriosa:ex qua æta te q exercentur laudibus affici solent:ut de Domosthe ne accepimus. Ea ætate.L.Crassus ostendit id se in fo ro optime iam præmeditatũ facere: quod etiam tum poterat domi cum laude meditari.Sed cum duplex sit ratio orationis:quarum in altera sit sermo:in altera con tentio: nõ est id dubium quin contẽtio oronis maiorẽ ui hẽat ad gloriã.Ea est.n.quã eloquẽtiã dicimus. Sed tamen difficile dictu ẽ q̃tope cõciliat animos comitas

Fa cillime ãt.ponit nũc de quo adolescẽtes facile cognoscũt.cũ.s.adhærent claris & sapientissi mis uiris.& illos affectanf.Dãt.n.signũ futu ræ uirtutis & optimi igenii.Qd uirtutũ stu dio flagrare uidef:cũ frequẽtes sunt apud do ctos uiros & ꝓbatissimos. Claros.clari no minis pp res gestas & optĩos mores. Bene consulẽtes reipu.q rempu.amant & illius stu diosi sunt. Si freqntes.assidui.i.si frequẽtãt domũ clari uiri & sapiẽtis:& si ipm causa offi cii affectanf. frequẽs locus dr a multis cõcele bratus:& freqntes dicũf assidui claris uiris.i. assidue cũ illis uersanf. Publii Rutilii.ꝓbat Rutilius id qd̃ dixit exẽplis.Publius iquit Rutilius fa mã & iuris ciuilis & innocẽtiæ serutus ẽ.quo niã frequentabat domũ Mutii sceuolæ.q ius ciuile calebat: & uir optimus habebaf Ruti lius stoicam disciplinã sectatus innocẽtissimus habitus ẽ ꝓconsul i asia fuit: & prouinciã ab iniuriis publicanorũ defendit: unde equestrẽ ordinẽ sibi inimicũ fecit:quoniam eqtes erãt publicãi.i.publicos sumptus ministrabãt.re diẽs Romã repetundarũ accusatus ẽ:& a iudi cibus:q ex eqstri ordine erãt in exilium actus

postea cũ reuocaref ab exilio redire noluit.& Smyrnæ exulans uita functus est. multa opera multaq; industria Rutilius fuit: ut Cicero scribit in Bruto:quæ erat propter ea gratior. quidem magnum munus de iure respon dendi sustinebat.Panetii adiutor fuit prope perfectus stoicus. Cõmendauit.cõmẽdatõe dignum reddidit do mus mutii:quam frequẽtabat.Nã.L.quidem Crassus nõ aliunde non ex domo aliena & cõsuetudine uirorum clarorũ:sed sibiipse peperit gloriã ex accusatõe carbonis. in Bruto scribit Cice.Crassus uersatus ẽ in omni gene re causarũ:mature in locũ principum oratorũ uenit:accusauit.C.Carbonẽ eloquentissimũ hoiem admodũ ado lescẽs summã igenii nõ laudẽ mõ:sad ẽt admirationẽ cõsecutus est. Nõ ẽ mutuatus.nõ aliunde accepit q̃ab il la accusatõe. Nobili.q̃ Crassum nobilitauit. Gloriosa.q̃ Crasso adolescẽti gloriã attulit. Ex qua ætate iu uenili.i.adolescẽtia. Vt de Demosthene.q postea oẽs græciæ oratores superauit.Demosthenes mortuo patre Demo Demosthene sub tutoribus uixit.sed nũ p ætatẽ licuit tutoribus suis diẽ dixit.multaq; in eo uarie subterfugien sthenes tes scribẽs & se i his rebus exercens tandẽ nõ sine periculo & industria superauit:a qbus quanq̃ recipere quãtũ si bi subreptũ erat:nõ potuit:tamẽ id assequutus est:ut audaciã dicẽdo & cõsuetudinẽ nactus gustata causarũ orã darũ dulcedĩe famæ ac potẽtiæ i mediũ ꝓdire statuerit: & ad reip.certamina se cõferre.hæc igif causa ianuam Demostheni ad gloriã & honores patefacit. Ea ætate.adolescentia.Sensus ẽ.Crassus i sua adolescẽtia p̃medita tus causam ĩ foro egit.& id exercuit ĩ oculis oĩum q illi fuisset laudi: si domi sine poblica exercitatõe cogitasset: quoniã pueri & adolescẽtes i factis causis se exercere debẽt ĩ umbra & domi oĩa p̃meditari prius q̃ prodeãt in lu cem:& i uerã aciẽ descẽdãt.Laudatus igf fuit Crassus q ea in foro egerit q̃ potuisset domi cũ laude pp ætatẽ me ditari:ẽt tum pp ætatẽ:quoniã erat admodũ adolescẽs & nõ reqrebaf ab ea ætate ot uetas cãs ĩ foro ageret. sed ut ĩ umbra p̃luderet & domi meditaref id qd̃ postea obeũdũ fuisset.fecit igif Crassus supra uires ætatis.unde maximã sibi gloriã cõparauit.quoniã.C.Carb.dãnatũ sua accusatõe ĩ exiliũ miserat.Inde cũ cõsul ꝓuiciã obtine ret ut auctor ẽ Valerius maxĩus li.iii.Galliã:atq; i eã.C.Carbo.cuius patrẽ Crass.dãnauerat:ad speculanda cõsulis Valerius acta uẽisset: nõ solũ eũ ĩde nõ submouit sed ĩsup locũ ei ĩ tribũali assignauit:nec ulla de re nisi eo ĩ cõsiliũ abhibi to cognouit.Itaq; ĩquit Vale.acer & uehemẽs Carbo nihil aliud Gallica pegriatõe cõsequutus est q̃ ut aĩaduerte ret sontẽ patrẽ suũ ab integerrimo uiro ĩ exiliũ missum.L.Crassus tribunus plebis.C.Carbonẽ accusauerat.ad populũ seruus Carbõis scriniũ ad tribunũ attulit ĩ quo multa poterãt iueniri q̃ illã accusationẽ adiuuarẽt Cras sus seruũ catenis ligatũ cũ scrinio intacto remisit. Sed cũ duplex sit.diuidit Cic.modũ loquẽdi in duas par tes.sermonẽ & cõtẽtionẽ.i. eloquentiam quã ad gloriã cõsequendã plus ualere dicit q̃ sermo ualeat:qui tamen multũ ꝓdest ad animos cõciliãdos alliciendosq;:& declarat Cicero qd sit cõtẽtio.Rõ.modus.Duplex loquendi Sermo qui est accommodatus & finitimus quotidiano sermoni. Dictu.ut dicaf.id est uix põt dici quantum

Affabilitasq́ʒ sermonis. Extant epistolæ & philippi ad Alexãdrũ: & Antipatri ad Cassandrũ: & Antigoni ad philippũ triũ prudentissimorũ. sic. n. accepimus: q̃bus ꝑcipiunt: ut orõne benigna multitudis aĩos ad beniuolẽtiã alliciãt militesq́ʒ blãdo appellãdo sermone deliniant. Quæ aũt ĩ multitudie cũ cõtẽtõe habet̃ orõ ea sæpe uniuersam excitãt gloriã. Magna ẽ. n. admiratio copiose sapiẽterq́ʒ dicẽtis: quẽ q audiunt & ĩtelligere ẽt & sapere plus q̃ cæteros arbitrantur. Si uero inest ĩ orõne mixta modestiæ grauitas: nil admirabilius fieri põt: eoq́ʒ magis si ea sunt in adolescẽte: Sed cũ sint plurima cãrum genera: quæ eloquẽtiã desiderãt: multiq́ʒ ĩ rep. adolescentes: & apud iudices: & apud senatũ dicẽdo laudẽ assecuti sunt: maxima etiam admiratio est in iudiciis: quorũ ratio duplex est. Nam ex accusatiõe & defensione constat: quarũ & si laudabilior est defensio: tamen etiam accusatio probata persæpe est. Dixi paulo ante de Crasso. Idem fecit adolescens. M. Antonius etiam. P. Sulpitii eloquentiam accusatio illustrauit: cũ seditiosũ & ĩutilẽ ciuẽ. C. Norbanũ in iudiciũ uocauit. sed hoc qdẽ nõ ẽ sæpe faciẽdũ nec unq̃ nisi aut reip. cã ut duo Luculli: aut ꝓ̃cinio: ut nos ꝓ siculis: ꝓ sardis ꝓ. M. Albutio. Iulius in accusando ẽt Manilio. L. Fusii

sermo affabilis aliorũ animos cõciliet. Animos. hominũ beniuolẽtiã. Extãt epistolæ. confirmat exẽplo & auctoritate prudentissimorũ hoĩum sermonẽ accõmodatũ esse ad aĩos cõciliãdos. Extãt. adhuc leguntur & sunt in manibus hoĩum. Philippus rex Macedonũ pr̃ fuit Alexãdri magni: ex cuius successoribus fuerũt Antipater & Antigonus. Cassander fuit filius Antipr̃i. Accepimus. audiuimus fuisse prudẽtissimos. Præcipiũt. suis. Benigna orõne. humanis uerbis & sermõe præ se ferẽte comitatẽ. Deliniãt. demulceãt. beniuolos reddãt. Quæ aũt ĩ multitudie. nũc agit de contentiõe orõnis quæ maximã gloriã excitat. Vniuersam. totã gloriã. quoniã sola eloquentia ualet ad gloriã cõparandam ut nullo alio adiumento indigeat. Sæpe. dicit quoniã nõ semꝑ id accidit. itẽ dũ. n. eloquentia nõ laudẽ sed odiũ atq́ʒ inuidiã parit nisi recte quis orat̃ tam ꝓ̃stãti dono naturæ: qd' ad salutẽ non ad perniciẽ hoĩum datũ est. Vnde eloquẽtia debet cũ prudentia iustitiaq́ʒ cõiungi ut cumulatissima laude digna sit. Magna est. n. rõ quare eloquẽtia sæpe totã excitat gloriã.

Plato Plato dicebat oratoriã facultatem aĩs hominũ imperare: eosq́ʒ ad quoscũq́ʒ uelit motus ipellere: & eius opus esse ꝑmaximũ ĩ fortunarũ atq́ʒ perturbationũ cognitõe consistere. Causa nõ nuda inqt Plutar. est orõnis uis: sed ut ait Thucydides uitæ dignitas atq́ʒ existimatio ĩnocẽtiæ abstinẽtiæq́ʒ ꝓ̃clara. Copiose. quãtũ ad ubertatẽ orõnis.

Fabius Fab. lib. v. ait locuples & spatiosa uult esse eloquẽtia. Feratur ergo nõ semitis sed cãpis: nõ uti fontes angustis fistulis colligat̃: sed ut latissimi amnes totis uallibus fluat ac sibi uiã si quando nõ acceperit faciat. Sapiẽter. prudenter: quoniam q temere utit̃ eloquentia: nec admiratiõe nec laude dignus ẽ: grauitas adiũcta orõni & pondus sentẽtiarũ plurimum dignitatis affert & gloriæ. & ĩ adolescẽtia maxime: q̃ raro grauitas inest. Fabius ĩ ultimo sic scribit. Hinc etiã illud est qd' Cice. pluribus & libris & epistolis testat̃ dicẽdi facultatẽ ex intimis sapientiæ fontibus fluere. Apud iudices. ĩ genere iudiciali. Apud senatũ. in genere deliberatiuo. Tria sunt genera causarũ iudiciale demõstratiuũ & deliberatiuũ in qbus utimur eloquẽtia. Maxima ẽt. orõ inquit habita copiose & prudẽter: excitat sæpe uniuersam gloriã: sed maxima ẽ admiratio ĩ genere iudiciali. cum aliqs accusat̃ aut defendit̃. quoniã genus iudiciale difficillimũ est. In iudiciis. genere iudiciali. Quorũ. iudiciorum: & eloquentia. quæ in iudiciis uersat̃. Laudabilior. quoniam dono naturæ ad utilitatem hoĩum nõ ad perniciẽ. nisi cum causa necessaria suberit: uti debemus. Probata. laudata & accusatori honori fuit & gloriæ. De Crasso. qui admodũ adolescẽs. C. Carbonem accusauit. M. Antonius. orator qui disputat apud Ciceronẽ in libris de oratore: Auus fuit Marci Antonii Triumuiri: quẽ Antoniũ oratorem syllanas partes sequutũ. C. Marius necauit. Publii Sulpicii. Sulpicius. C. Norbanũ. qui postea cum Mario iuniore cõsul fuit. accusauit q seditiosus esset ciuis & partibus optimatũ aduersaret̃: quas Sylla cõtra Marianos obnixe fouebat. Dicebatur. Caius Norbanus bellũ aduersus Syllam istaurare & ideo a sulpicio accusatus est: quæ accusatio famã eloquẽtiæ Sulpitio adolescenti fecit. Sed hoc. accusare alios. in quinta in Verrem actiõe scribit. Omnes q alterũ iudices nullis ipulsi inimicitiis, nulla priuatim lesi iniuria, nullo præmio adducti ĩ iudiciũ reipub. causa uocant. prouidere debent non quid honeris in præsentia tollant: sed etiam quantũ in omnem uitam negocii suscipere conentur: legem enim sibi indicũt innocẽtiæ cõtinẽtiæ uirtutũq́ʒ omnium: qui ab altero rationem uitæ reposcũt. Reipublicæ causa. ꝓ utilitate reipub. Vt duo Luculli. M. Lucullus & L. Lucullus fratres. Lucullus auctore Plutarcho adolescẽs cum priuatus nullum adhuc magistratũ gessisset Seruilio auguri: qui patrẽ accusauerat de peculatu diẽ dixit. Visa ẽ ea res clarissima Romanis & oĩum laudata cõsensu. Id. n. accusandi studiũ uel sine priuata occasione haud ignobile uidebat̃: quinimmo plurima delectatione eos mirari laudareq́ʒ iuuenes consueuerũt: quos scelestis ac flagitiosis hominibus ceu feris generosos catulos acerrime cernerent incumbentes in eo iudicio orta contentione; cũ uulnerati qdam: quidam fuissent occisi: euasit tamẽ accusationẽ Seruilius. Hæc igit̃ accusatio reipu. causa fuit; quoniã accusauerunt Seruilium de peculatu. i. de furto publico. Lex iulia de peculatu eos punit: qui pecuniam uel rem pu. uel sacrã uel religiosam furati fuerint. Patrocinio. cum cliẽtes nostros læsos defendimus. & Cice. patronus fuit Siculorum contra Verrem qui prætor Siciliam explorauerat: in quem extant Ciceronis actiones. Pro sardis. orationes Cicero. pro sardis clientibus suis nõ extãt: unde huius patrocinii causa ignoratur. Iulius Cæsar orator. L. filius de quo supra: q fuit frater Catuli.

Industria.studiosus labor.L.Fusii uenit ĩ lucẽ:cũ Manliũ accusauit. Semel igit.præcipit Cice.concludẽs ra/
ro accusandũ esse ipsis adolescẽtibus.tamẽ cũ aliquãdo sit reip.tribuendum nõ priuatæ utilitati.Sin erit.si erit
aliqs cui necesse sit accusare:reip.causa accuset.Hoc muneris.officiũ & laborẽ accusandi. Cuius.reipu.debe/
mus aĩaduertere in illos q reipu.aduersant:q̃ oia continet & cuius debemus eẽ studiosi. Tamẽ.quis oporteat
accusare:tamẽ adhibeat quedã mensura ĩ accusando:ne aĩo ferino uideamur esse.homo.n.ab hoĩe nõ ẽ aliẽus.
unde carpẽdi sunt maxime q studio accusandi tenent:& scelera fingũt:ut animi efferatã libidinẽ expleant:& iu
gulo alterius itenti humanitatẽ deserũt:quo
nihil põt excogitari demẽtius:nihil turpius:
nihil deniq̧ libero hoĩe idignius. Duri.in/
exorabiles.ferrei. Vel potius uix hoĩs.quo
niã deposuit humanitatẽ & nõ est homo ni/
si noĩe tantũ:q alios ĩ capitis discrimen addu
cit. Id.ĩferre piculũ capitis accusatõe. Pe
riculosum ipsi.quoniã parat sibi inimicos:&
bonũ nomẽ: si qd hẽbat: amittit: cũ accusa/
tor dici põt:quoniã nati sumus:ut ꝓdesse ue
limus cõplurimis:& ad humanã societatem
tuẽdã fouendãq̧ omni ope & auxilio. Sor
didũ.turpe & obscœnũ. Cõmittere.effice
re& peccare ĩ hoc ut possit accusator appella
ri. Quod.ut accusator nomiaret.M.Bruto.
Idẽ Cice.ĩ Brutũ scribẽs ad Brutũ dicit hisdẽ
tẽporibus.M.Brutus ĩ quo magnũ fuit Bru
te uulnus generi uestro:q cũ tãto noĩe eẽt:pa/
trẽq̧ optimũ uiꝝ habuisset:& iurisperitissi/
mũ:accusatões factitauerit:ut athenis Lycur
gus.Is magistratus nõ petiit:sed fuit accusa/
tor uehemens & molestus.ut facile cerneres
naturale quoddã stirpis bonũ degenerauisse
uitio deprauatæ uolũtatis. In.ii.de orator sic
ait. In oĩ orõne Crassus uel apud centũ uiros
cõtra sceuolã uel contra accusatorẽ brutũ. Fa Fabius
bius li.xii.sic scribit.Mutos aũt nasci & egere
omni rõne satius fuisset q̃ ꝓuidentia munera
ĩ mutuã pniciẽ cõuertere. In primis.iter pri
mos. Atq̧ etiã hoc dat.generale ꝓceptũ.ĩno
centẽ nunq̃ eẽ adducẽdũ in discrimẽ capitis:
quoniã id nũq̃ põt fieri sine scelere. Accer/
sas.uoces ĩ piculũ uitæ & iudiciũ. Nec tamẽ.

cognita industria est. Semel igitur aut non sæpe certe. Sin erit cui faciendũ sit sepius reip.tribuat hoc muneris: cuius inimicos ulcisci sæpe nõ est repræhendendũ: modus tamen adsit. Duri enĩ hoĩs:uel potius uix hoĩs uidet periculũ capitis inferre multis.Id tũ piculosum ipsi est.tũ etiam sordidum ad famam cõmittere:ut accusator noĩetur. Quod contingit. M.Bruto sũmo genere nato illius filio:q iuris ciuilis ĩ primis peritus fuit. Atq̧ etiã hoc præceptũ officii diligẽter tenendũ est:ne quẽ unq̃ ĩnocẽtem in iudicio capitis accersas. Id enim sine scelere fieri nullo pacto põt. Nã qd est tã inhumanum:q̃ eloquẽtiã a natura ad salutẽ hoium:& ad cõseruationẽ datã ad bonoꝝ pestẽ pniciẽq̧ cõuertere. Nec tamẽ ut hoc fugiendũ est: ita hẽndũ est religioni cõtrariũ:nocentẽ aliquando & nephariũ ĩpium defendere. Vult hæc multitudo:patitur cõsuetudo.fert etiam humanitas.Iudicis est semp in causis uerũ seq:patroni nõnunq̃ uerisimile etiam si minus sit uerũ: defendere.qd scribere præserti cũ de phia scriberẽ nõ auderẽ:nisi idẽ placeret grauissimo Stoicorũ Panetio.maxime aũt & gloria parit & grã defensionibus:eoq̧ maior si quãdo accidit ut ei subueniatur:qui potentis alicuius opibus circũueniri urgeriq̧ue uidetur: ut nos & sæpe alias: &

sensus ẽ.nemo ĩnocẽs accusandus ẽ:nec ẽ cõtra religionẽ defendere aliquãdo hoiem nefariũ.hoc a Panetio acce
pit q dicebat licere patrono eẽ nocẽtẽ defendere.& Ci.i hoc agit causam suã q aliquãdo defendit ĩ iudicio nocen Religio
tes. Vt hoc.neminẽ ĩnocẽtẽ ĩ iudicio capitis accersere. Religiõi.religio ẽ metus dei & scia diuini cultus. Re Sulpitius
ligio:ut ait Sulpitius:dicta ẽ q̃ pp sãctitatẽ aliquã remota ac seposita a nobis sit.q̃si a relinq̃ndo dicta. religiosi ĩqt Macro.
Macro.sũt q faciẽda & uitãda discernũt. Religiõi.offõ.Nefariũ scœleratũ.Impiũ.erga patriã & ẽt religionẽ.Ali Phocion
quãdo dicit nõ semp:quoniã id eẽt cõtra officiũ:& mali patrocinio cõfisi ad nocẽdũ irritarẽt.Cũ Phocion atte/
niẽsis uir ꝓbissimus repħẽderet:q hoiem ĩprobũ ĩ iudicio defendisset.at nemo bonus respondit tali patrocinio
ĩdiget. Multitudo.populus q pp ĩperitiã qd oĩo uelit iusticiã ignorat.Cõsuetudo.quoniã tales defendere aliĩ
cõsueuerũt. Hũanitas.q ducimur ad hoiem cõseruadũ.unde Cæsaris clemẽtia ĩ deliq̃ntes atq̧ hũanitas semp
laudabit.de quo Ci.i orõne pro.M. Marcello. Nulla ẽ tãta uis tãta copia q̃ nõ ferro ac uiribus debilitari frãgiq̧
possit.uerꝝ aĩum uicere.uictoriã tẽperare.iracũdiã cohibere. aduersariũ nobilitate igenio uirtute pstãtẽ nõ mõ
extollere iacẽtẽ:sed etiã amplificare eius pristinã dignitatẽ:hæc q faciat non ego eũ sũmis uiris cõparo sed simil
limũ deo iudico. Et p.Qu.Ligario.Nil ẽ.n.tam populare q̃ bonitas.Nullã de uirtutibus tuis plurimis nec gra
tior nec admirabilior misericordia ẽ : hoĩes.n.ad deos nulla re propius accedũt:q̃ salutẽ oĩbus dãdo. Iudicis. Plato
ẽ.ponit iudicis officiũ in causis:& patroni: q causam cliẽtis defendit.Socrates apud Plato.in apologia sic ait.Nõ
enim ad hoc sedet iudex ut per gratiã concedat:sed ut iudicet secũdũ leges atq̧ id iureiurãdo promisit: non per
gratiam cuicũq̧ libuerit cõdonare.Est iudicis.pertinet ad iudicẽ.Patroni est tueri uerisimile;quod cum uidea/
tur esse cõtra officium:Cice.excusat auctoritate Panetii stoici:qui hoc in suis officiis probat. De philosophia. Aristote.
quæ uerũ quærit & iusticiam omnibus anteponit:estq̧ magistra uitæ & expultrix uitiorũ.Veritas iquit Arist.
primo moraliũ:omnibus rebus anteponẽda est.Maxime aũt dicit Cice.tũc maximã gloriã parari defensoribus
cum aliquẽ oppressum a potẽtioribus defendũt:quos nõ timẽt pro ueritate & humanitate oraturi:ut ipse fecit Rhosci⁹
pro Rhoscio cõtra Syllã & Chrisogonũ hominẽ nephandissimũ.Sextus Rhoscius pater huius Rhoscii Ame/
rinus fuit diues & gratia & hospitiis hominũ nobilissimoꝝ florens ad balneas palatinas Romæ rediens a cœna
occiditur.L.Cornelius Chrysogonus manceps hominis nobilissimi factus est. Itia prædia Capitoni data sunt.

Titus Rhoscius nomine Chrisogoni i reliquas omnis fortunas impetũ fecit: tandẽ cum hũc Sextũ Rhoscium filiũ e medio tollere nõ possent: quoniã romã cõfugerat & magna diligẽtia uita eius custodiebat apud Ceciliã nepotis filiam: q ipm domo eiectũ fugientẽ minas inimicorũq; rela recepit. Q đ patrẽ necasset accusauerũt: quẽ Cice. orõne q̃ adhuc extat defendit, natus septẽ & uigiti annos. L. Sylla felici & metello Pio cõsu. Adolescens. cũ essẽ adolescẽs. Dominãtis. quoniã erat dictator. Opes. summã potẽtiã. Dominari pprie ẽ tyrãnice imperare. & sylla suã tyrãnidẽ nomĩe dictaturæ tegebat. Fabius li. xii. sic scribit. Neq; erit pfectus orator nisi q honeste diceret sciret & audebit.

Fabius

Sed expositis. Postq̃ exposuit ea quibus gloria adolescẽtibus paratur: exeqt id qđ supra pposuerat. nam loquẽs de largitiõibus dixit, male res se habet: cũ id qđ uirtute effici debet: tentat pecunia. Sed quoniã nõnũq̃ dicebat hoc subsidiũ necessariũ ẽ: queadmodũ sit utendũ eo: dicemus. si prius de his rebus q̃ uirtuti ppiores sunt dixerimus: quã partem postq̃ Ci. absoluit: q̃ uirtuti ppior est: utit trãsitiõe disputaturus de liberalitate atq; beneficẽtia: pbatq; pluris eẽ opa & studio aliis adesse q̃ pecunia: & sic utilius ẽ & laudabilius ĩdustria magis q̃ pecunia beniuolẽtiã cõparare & gloriã atq; alioꝶ animos demereri. Et quoniam beneficia aut ad singulos aut ad uniuersos ptinẽt prius dicet de his q̃ ad singulos spectant ide de his q̃ ad uniuersos & tẽp. ibi. Sed quoniã de eo genere. Cuius. beneficẽtiæ. q̃ beniuolentiã quærimus & gloriã. Rõ. modus. Duplex. quoniã duobus modis benefici eẽ possumus. Nã aut opa. pbat q̃re ẽ duplex ratio. & sic ponit duplicem modũ ipsius beneficentiæ. Opera. labore & ĩdustria: ut cũ aliquẽ oppressum gratuito defendimus: aut docemus: cõsulimusq; cuipiã qđ illi maxĩe expediat. Facilior. quoniã diues facile põt ĩdigẽtibus subuenire. Sed illa. q̃ fit opa & ĩgenio. Lautior. maioris famæ: copiosior: & laudabilior. Lautus dicitur sumptuosus & opulentus. Iuue. de regulo. Qui se lautum atq; beatum. Exiguis tabulis ac gemma fecerat uda. Splendidior. maioris splendoris & gloriæ.

Lautus

Iuuena.

adolescentes cõtra. L. Syllæ dominãtis opes pro Sexto Rhoscio amerino fecimus: q̃ ut scis extat oratio.

Quomõ debeamus uti liberalitate ad captandam multitudinis beniuolentiam.

Sed expositis adolescẽtium officiis: quæ ualeant ad gloriã adipiscẽdam: deide de beneficẽtia ac liberalitate dicẽdum ẽ: Cuius est ratio duplex. Nam aut opera benigne fit ĩdigẽtibus: aut pecunia: facilior est hæc posterior: locupleti præsertim. Sed illa lautior ac splendidior: & uiro forti claroq; dignior. Quanq̃ enim ĩ utroq; inest gratificãdi liberalis uolũtas: tamẽ altera ex arca: altera ex uirtute depromitur. Largitioq; quæ ex re familiari fontem ipsum benignitatis exhaurit. Ita bẽignitate bẽignitas tollit. Qua quo ĩ plures usus sis: eo minus ĩ multos uti possis. Atq; qui opa. i. uirtute: & ĩdustria benefici & liberales erũt primũ quo pluribus profuerũt: eo plures ad bẽigne faciẽdum adiutores habebũt. deĩde cõsuetudĩe beneficẽtiæ paratiores erũt: & tãq̃ exercitatiores ad bene pmultis promerendum. Præclare in epistola quadam Alexandrum filium Philippus accusat: q; largitione beniuolentiam Macedonum consectetur. Quod te malum inquit rationis in istam spem induxit: ut eos tibi fideles putares fore: quos pecunia corrupisses? Antu

Quãquã. n. ratio quare ẽ dignior claro uiro. In utroq;. in opera præstãda atq; pecuniis. Altera. quæ fit pecunia: pcedit ex arca. Altera quæ fit studio & opa pcedit a uirtute. ergo quãto uirtus præstabilior ẽ pecũia: tanto præstabiliora sunt officia: quæ a uirtute pficiscunt: officiis: quæ a pecunia manãt. Largitio. q̃ fit ab effectu utriusq;. ostẽdit liberalitatẽ quæ a uirtute proficiscitur esse præstabiliorẽ pecuniaria largitione. Exhaurit fontem. quoniã largiendo pecuniæ absumunt. & dum benigni largitiõibus eẽ uolumus. ipa benignitas tollit: quoniam pecuniis consumptis tali benignitate erga alios uti nõ possumus: cuius cõtrarium est in uirtute. Fontẽ. ipsas pecunias quæ sunt fons qdam a quo manãt riuuli. i. actus liberales. Tollit. consumit. Qua. benignitate i dandis pecũiis. Quo. q̃to. Eo minus. multo minus: quoniã cõsumptis pecuniis nõ põt actus liberales exercere. At qui opera. pbat a cõtrario effectu duplici. s. ex causa uirtutis beneficẽtiã p̃stabiliorem esse quãtũ ad alios & etiã ad se. Primũ. ponit primã causam quo ad alios. Quo. quãto. Eo. tãto. Habebũt adiutores. quoniã hi qui ab alio adiuti sunt uirtute, doctrĩa, cõsiliis & similibus possũt & ipi iam edocti alios adiuuare: unde carpẽdi sunt hi qui musas uendũt: quas ipi ab aliis gratuito accepe rũt: quoniam homo homini pdesse debet maxime officiis & prudẽtiæ præceptis tradẽdis: ut Cicero facit & omnes philosophantes studiose factitarũt relinquentes posteris præcepta ad bene beateq; uiuẽdum: quibus alii bene instituti aliis pdesse possunt. Deĩde. ponit alterã partem quãtum ad se; quoniã ipsa consuetudine liberalitatis homines cupiunt alios atq; opera sua & studio demereri. Ad bene promerendum. promereor interdum significat beneficia confero. Virgilius libro quarto. Ego te quæ plurima fando Enumerare uales: nunquã regina negabo Promeritam. idest te dedisse & in eos contulisse beneficia: quæ potes enumerare. Promereri aliquando est idem quod mereri & demereri: ut in hoc loco. Vnde dicimus: de multis bene pmereor. idest in multos beneficia confero: & bene meritus sum de republi. in quam beneficia & operam meam contuli. Ideo dicit Cicero. ad bene promerendum de multis. idest ut in multis talia officia conferant. Præclare. cõfirmat id quod dixit auctoritate & sentẽtia Philippi regis Macedonum: qui filium Alexandrũ reprehẽdit: q; largitiõibus arbitraretur Macedones reddere sibi fideliores. Præclare. bene & prudẽter. Consectetur. parare studeat: & aucupari. Quod te malum. hæc erant uerba

Philippi.i.quæ mala mens & ratio hoc tibi persuasit & quæ imprudentia. Id agis. ad hoc deuenies id acqris. Quod sordidū regi.s.esse dixit.i.turpe & indecorū. Melius etiam .s.dixit: quoniā largitionem dixit esse corruptelā: qppe ut supiori uolumine dictū est largitio accipit in malā partem ad aurā.s. populare captandā & corrūpendos aīos. Fit.n.deterior: pbat qre largitio melius dicat corruptela. Ille.Philippus præcipit hoc filio: sed pdest oibus. Quāobrē.cōcludit Ci.per ea q̄ iam dicta sunt benignitatē & beneficientiā q industria cōstat honestiorē esse & latius patere.quoniā ad plures se extendit.qđ manifestissimū ē. Honestior.plus honoris afferens & laudis. Et latius pateat.ad plures se extēdat: & pluribus psit. Nōnunq̄ tamen. q̄uis inqt Cic.illa sit laudabilior: tamē & hac liberalitate pecūiaria cū opus ē uti debeamus seruatis oībus circūstantiis: q̄ superiore libro dictæ sunt: cum de ipsa liberalitate agebatur.

id agis ut macedōes nō te regē suū sed ministrū & præbitorē putent: qđ sordidū regi.melius etiā q̄ largitionē corruptelā dixit esse.Fit.n.deterior q accipit: atq̃ ad id idē semp expectandū paratior.hoc ille filio sed præceptum putemus oibus. Quāobrē id quidē nō ē dubiū qn illa benignitas: quæ cōstat ex opera & industria & honestior sit: & latius pateat: & possit pdesse pluribus. Nōnunq̄ tamē est largiēdū: nec hoc bēignitatis genus oino repudiādum est: & sæpe idoneis hoibus idigentibus de re familiari impertiendū: sed diligēter atq̃ moderate. Multi enim pr̄imonia effuderūt icōsulte largiēdo. Quid aūt est stultius: q̄ quod libēter facias: curare ut id diutius facere nō possis? Atq̃ ēt sequunt largitionē rapiæ. Cū.n.dādo egere cœperūt.alienis bonis manus afferre cogunt. Ita cū beniuolētiæ cōparādæ causa benefici esse uelint: non tanta studia assequunt eorū qui bus dederūt: quāta odia eorū quibus ademerūt. Quāobrē nec ita claudenda est res familiaris: ut eā benignitas apire nō possit: nec ita referāda: ut pateat oibus. Modus adhibeat isq̃ referat ad facultates: Oino meminisse debemus id qđ a nostris hoibus sæpissime usurpatū. Iāq̃ i puerbii consuetudinē uenit: largitionē fundū nō hr̄e. Eteni qs pōt eē modus: cū & hi q cōsueuerūt: & illud idē alii desiderēt?

De liberali & pdigo.

Omnino duo genera sunt largorū: quorū alteri prodigi: alteri liberales: Prodigi qui epulis & uisceratōibus & gladiatorū muneribus: ludorum uenerationūq̃ apparatu pecunias profundūt in eas res: quarū memoriā aut breuē aut nullā

Hoc genus. liberalitas pecuniarū. Idōeis. quoniā dādū est qbus oportet & quātū oporter: & nō qbusuis & q̄tūuis. Sed diligenter. ponit modū ne largitiōe facta temere & nulla habita rōne rei familiaris patrimōia effundant. donādū igit est p rōne facultatū. Impartiēdū.dandū. Multi.n. pbat ab effectu q̄re sit diligēter & moderate largiēdū. & Aristote.dicit i. iiii. moralū liberalē oportere eē similē scienti: ut latius loco suo dictū ē. Effuderūt.temere dilargiti sunt & patrimonia cōsumpserūt. Incōsulte.imprudēter nec p rōne facultatū. Quid aūt ē stultius.q.d.nihil: imo prudētis est: q stulto opponit: curare ut id quod libēter facit: diutius facere possit. Aristote.

Atq̃ ēt. ponit aliud malū qđ sequit ipsam largitionē. Illi.n.qui patrimonia effuderūt. rapinis animū intēdūt: quod ē cōtra iusticiā: & sic maius odiū sibi parant rapiēdo q̄ gratiam largiēdo quo nihil pōt esse dementius. Studia.uolūtates beniuolentia. Quāobrē. dat optimū p̄ceptū qūo tali lagitiōe utēdū sit: homines.s. nō debere auaros eē nec pdigos: sed largiēdū esse p facultatibus. Benignitas.liberalitas. Referanda.aperienda: ut oēs possint illā accipe: quoniā esset pdigalitas. Modus. mēsura mediocritas secūdū facultates.i. diuitias & patrimonia. Largitionē Ci. reprobat oino afferēs puerbiū ātiquorū: q dicebāt largitionē non habere fundū.i. finē & modū: quoniā hi q accipere cōsueuerūt id semp desiderāt & illud idē alii: unde fit pcessus in infinitū: quousq̃ oia exhausta sint. Is. modus fiet p rōne diuitiarū. Vsurpatū. sæpe dictum.

Nostris hoibus. romanis rem pu. gerentibus. Fundū.finē. Et enim quis potest. declarat qđ intelligat hic per fundū: fundus enī est ima pars alicuius rei: quæ aliqđ cōtinet: & fundū dicimus finē. Vnde Seneca dicit. Sera parsimonia est i fundo: libr.i.epistolarū ita scribit. Nā ut uisum ē maioribus nr̄is: Sera parsimōia ē i fundo. nō.n. tātū minimū i imo: sed pessimū remanet: Modus: mēsura finis. Illud idē. largiri. Alii q nō cōsueuerūt ēt desiderēt uti largitiōe ad captādos fauores. Fundus Seneca

Omnino duo genera. Ponit duo genera eorū q aliis largiunt: pdigos: q iprobant: & liberales qui iusta laude digni sunt. Prodigi. declarat q sint pdigi. Epulis. epulū pprie est publicū conuiuiū: quod in pparatu frequētibus ciuibus exhibet i magnificētiæ ostētationē. Epulæ sūt cibi i nostrū usum cōparati. Dapes sunt i sacrificiis. Lucullus epulū sæpe p̄bebat: & Crassus publicū epulū populo dedit & tres minas i singola ciuiū capita. Visceratōibus. uisceratio ē cū carnes crudæ dant populo & noie uisceratōis ueniūt res cōparatæ ad mēsam: sed tamē icoctæ: In feriis latinis dabāt carnes i albāo latinis ratū. Vnde Ci. i orōne p plāco uolēs ostēdere paucitatē latinorū dixit. Quibus e municipiis uix iā q carnē latinis petāt inueniunt. uisceratio dicta ē a uiscere.i. carne. nā uiscus ē qcqd latet sub cute. Gladiatorū. gladiatores exhibebātur i theatro: & iter se digladiabant ad spectātiū oblectationē: quorū magr lanista dicebat. gladiatores ut auctor ē Stra. Rauēnæ educabant optie & cōmode. Hæc q̄ pdigo tribuit Cic. Arist.i.iiii. moralū magnifici munus eē dicit: his uerbis: Ad magnificētiā ptinēt ea q̄ p rep. liberaliter fiūt: ut si aliquo i loco ludos splēdide facei oportere putāt aut p̄fecturas subire nauiū: aut ē epulū publicū exhibere. Venerationūq̃ fiebāt i theatro. Profundūt. Epulum Epulæ Dapes Visceratio Viscus Lanista Aristote:

prodigaliter absumunt. Liberales aūt. declarat q̄ sint liberales: & quod sit eoꝝ officiū. Aes alienū. si oberatis amicis subueniūt: & pecuniā quā ipsi debēt: creditoribus soluūt: & hoc est dissoluere æs alienū. Collocatiōe.
Colloca/ reĩ filiam
cū amici filias maritār: nā collocare filiā maritare ē. Opitulanť. opem afferūt ad q̃rendā rem familiarē aut au/gendā. Itaq; miror. Mirať Cic. Theophrastū laudasse id qđ ipse ad ,pdigū ptinere dixit: laudatq; Aristotelē q̄ talia rep̄hendit. De diuitiis. Theophrastus Aristotelis discipulus unū librū de diuitiis scripsit: ĩ quo disputat fructū & usum diuitiaꝝ esse magnificētiā & ea ĩ q̄bus magnificētia spectet. Præclare. optime laudabiliter di/

Absurdū
xit. Illud absurdum. s. dixit. i. male: rōni mini me consonū: hæc duo opponunť absurdū & id qđ ē consonū rōni. omne necessariū est cō/sonum rōni: at nō econtra. Impossibile. collo cať sub absurdo: sub cōsono rōni collocať ne cessariū. Absurdū ē cū malus uir laudat iusti ciā: at nō impossibile. Omne ĩpossibile absur
Aristote.
dū ē. sed nō oē absurdū ē ĩpossibile. Ideo Ari/sto. dicit ĩ. i. physicoꝝ: si absurdū decet appel/lare id qđ eē pōt. Cice. accipit absurdū largo mō. s. minime rōni congruū qđ ,pbať dicēs. ē enim. Multus. copiosus. & multa uerba in hoc cōsumit. dictū est supra qđ sit magnificē
Munus
tia. Muneꝝ. spectaculoꝝ q̄ populo exhibē tur ad oblectationē. Munus absolute signifi/cat id qđ gladiatores exercent: postea cū addi tionibus ,p aliis actiōibus accipiť: ut munus orādi. legendi. Ci. accipit hic munera ,p omni apparatu spectaculoꝝ: q̄ populo exhibebāť: q̄ munera ut Ciceroni uideť: ,pdigi sunt nō li beralis. cōfundit Cice. liberalitatē & magnifi centiā: sed ,ppriū utriusq; munus loco suo di ctū est. Facultatē. potētiā. Quē posui. ut redimere captiuos æs alienū dissoluere & si/milia q̄ ad liberalitatē pertinere dixit. Gra uius. prudētius & maiori sententiaꝝ ponde/re. Effusiones. ,pfusas largitiones. Deli/niēdā. ad captandū populi fauorē qđ bonū ci uē nō decet. At hi qui ab hostibus obsiden
Aristote.
tur: ĩquit Aristote. admirātur oēs pecuniarū effusiōes & ,pbāt: sed si hi qui obsidenť tem/poribus adducti plus æquo ,p uita tuēda agē/daq; impendūt: omnes mirātur: & ĩpossibile uideť: & tanq̄ rē prodigā uituperāt: cū tamen illud pmittať ,ppter necessitatē, qđ cū ita sit miranť tamē & dānāt: sed probāt & inanes ia ctura & sumptus infinitos: qđ est absurdissi mū. & cōtra prudentiā: accusare. s. eos qui ob sessi sextariū aquæ mina emūt quod cōcedendū est: at nō uituperare eos qui in re nō necessaria effundūt pecu/nias. Incōueniēs est igitur illud dānare & hoc laudare. Hoc est emere. sextariū aquæ mina. Videri. uidereť. Mirari. ,p miraren̄ť. Sed cū attenderint. cognouerint & itellexerint. i. quāuis cognouerint dari ueniam ne
Iactura
cessitati. Iacturis. dānis & pecuniaꝝ effusionibus. Iactura proprie est dānū quod fit in mari: sed accipitur pro quocūq; dāno & bonoꝝ effusione. Immanibus. magnis. Infinitis. ĩmensis. Magnope mirari. ,p nō ualde miramur: cū nō subueniať necessitati. Dignitas. hoīs laus & uirtutis. Delinitio. conciliatio fauoris popula ris. Exiguū: qđ minus ē q̄ breue. Quoq;. quocūq; aīo leuissimo. Sueto. iiii. quoq; āno dixit. In quo ipso. ĩ q̄bus sumptibus & populi delinitiōe. Satietate. fastidio. Liberis. natis ex ĩgenuis parētibus q pp abiectū ani mū & leuitatē seruis simillimi sūt: grauibus āt uiris & nihil sine rōne agētib⁹ nō placet. Certo. firmo & stabili.

sint relicturi oīno. Liberales aūt q̄ suis facultatibus: aut captos a prædonibus redimūt: aut æs alienū suscipiūt amicorū causa, aut in filiarum collocatione adiuuant, aut opitulanť uel in re quærēda uel augēda: Itaq; mi/ror qđ in mentē uenerit Theophrasto in eo libro: quē de diuitiis scripsit: in quo multa præclare. illđ absurdū Est enim multus in laudanda magnificētia & appara/tione populariū munerū: taliūq; sūptuū facultatē: fru/ctū diuitiarū putat: Mihi autē ille fructus liberalitatis cuius exēpla pauca posui: multo & maior uideť & cer tior. Quanto Aristoteles grauius & uerius nos ,repre hendit: q̄ has effusiones pecuniarum non admiremur: quæ sunt ad multitudinem deliniēdā. At hi q̄ ab hosti bus obsidenť: si emere aquæ sextariū mina cogerenť: hoc primo ĩcredibile nobis uideri: oēsq; mirari. Sed cū attenderint ueniam necessitati dari: in his immanibus iacturis infinitisq; sūptibus: nihil nos magnope mirari cū præserti nec necessitati subueniať: nec dignitas au/geať. Ipsaq; illa delinitio multitudinis ad breue exigu/umq; sit tempus: eaq; a leuissimo quoq; aīo: ĩ quo tamē ipso una cū satietate mēoria quoq; moriať uoluptatis. Bene ēt colligiť hæc pueris & mulierculis: & seruis & seruoꝝ simillimis liberis eē grata. Graui uero hoī & ea q̄ fiūt iudicio certo ponderāti ,pbari posse nullo mō.

De ædilitiis muneribus.

QVanq̄ intelligo in nostra ciuitate ĩueterasse iam bonis tēporibus: ut splēdor ædilitatū ab

QVam q̄ intelligo. dixit Ci. talia nō placere grauibus uiris & ĩ se pēsi aliqđ habētibus: ut notet rōanorū instituta & disciplinā: q ab optimis uiris ĩ ædilitate spectacula & sumptus inanes postulabāt. Inue/terasse. assuetudīe uenisse ĩ usum. Bonis tp̄ibus. q̄bus respu. bene gerebať. Splendor. ædilitatis.
Aedilium ordines
maxius apparatus & splēdida spectacula ædiliū. Duo erāt ordīes ædiliū auctore Plutarcho ĩ uita Ma rii. Vnus ĩ quo ipsi ædiles ĩ iure dicēdo sellis curuos pedes habētibus utebāť: inde ædiles curules di/cti: & erāt maioris dignitatis: & hic magr̄atus dicebať maior ædilitas. Inde Marius eodē auctore maiorē ædili/tatē petiit. Alii ædiles uocabāť populares: q̄bus publicæ & priuatæ ædes curæ erāt: & tales ædiles exhibebāt po pulo ludos: uenatiōes: sternebāt uias: cōstruebāt aq̄ductus & similia. Aediles. ut habeť ĩ libris digestoꝝ præerāt ædib⁹: ĩ q̄bus oia scita sua plebs deferebat. ,pponebāt & ædiles curules edictū de q̄busdā causis: unde ē ĩ libris di/gestoꝝ titulus de ædilitio edicto: de quo diceť ĩ sequenti uolumīe. Sylla dictator uoluit: nō licere aliquē prius

esse prætorem q̃ quæstorem: nec prius consulem q̃ prætorẽ. Petebaẽ prius ædilitas: ide q̃stura: postea ꝑtura. & post illã cõsulatus. Itaq; &. P. Crassus. ponit noĩa ditissimoꝝ uiroꝝ & ciuitatis facile principũ: q ingẽtes pecunias i ædilitate ꝑdegerũt. Itaq;. pp ea quia exigebaẽ splẽdor ædilitatis ẽt ab his qui optimi uiri habebãẽ: Crassus diuitiis potẽs munere ædilitio ĩplẽdide functus ẽ. primus Crassus cognoĩatus diues decoxit auctore Plynio Crassus. c. talẽta ex pĩna hæreditate accepit: priusq̃ in parthos ꝓficisceref septẽ miliũ & . c. talẽtoꝝ sum mũ coegit: cum ẽt facultatũ suaꝝ decimã partẽ herculi cõsecrasset: & publicũ epulũ dedisset populo: ac tres minas ĩ singula ciuiũ capita cõtulisset.

optimis uiris postuletur. Itaq; & Publius Crassus cum cognomine diues tum copiis functus est ædilitio maximo munere: Et paulopost. Lucius Crassus cũ omniũ hoĩum moderatissimo Quinto Mutio magnificẽtissima ædilitate functus est. Deide. C. Claudius Appii filius. Multi post Luculli: Hortẽsius. Syllanus. Oẽs autẽ Publius Lentulus me cõsule uicit superiores. Hunc ẽt Scaurus imitatus. Magnificẽtissima uero nostri Pompei mũera secũdo cõsulatu: ĩ qbus oibus qd mihi placeat uides. Vitãda tamẽ ẽ suspitio auaritiæ: Nã Mamerco hoĩ ditissimo ꝑtermissio ædilitatis consulatus repulsam attulit: q̃re & si postulaẽ a populo bonis uiris si nõ desiderãtibus. attamen approbãtibus faciẽdũ ẽ: mõ ꝓ facultatibus nos ipsi ut fecimus. Et si q̃do aliq̃ res maior aut utilior populari largitione acq̃ritur: ut Oresti

L. Crassus. orator primus: romani noĩs ꝑegrini marmoris colũnas habuit hyemetias: nec plures sex aut lõgiores. xii. pedũ quẽ. M. Brutus ĩ iurgiis ob id uenerẽ palatinã appellauit. In domo q̃ Lucii Crassi oratoris fuerat. M. Scaurus habitauit: ĩ palatio erat hæc domus. Copiis. facultatibus. Maxio. splẽdidissimo sine aliq̃ supputatione pecuniaꝝ. L. Crassus. orator de quo dictũ est. collega. L. Crassi in ædilitate fecit. erat Mutius Sceuola moderatissimus. Magnificẽtissima. magnos sumptus ĩ ædilitate fecit. Luculli. duo Luculli fratres: quorũ alter dicebaẽ. M. L. Lucullus: alius Lucullus: qui actor est Plutar. erga fratrẽ beniuolẽtiã summ m. ĩ ostẽdit. nã cũ maior natus esset: solus tamẽ nullum ĩ repu. magistratũ inire uoluit: uerũ legitimã fratris moratus ætatẽ: ut eius quoq; rõ haberi posset tantã sibi hac hũanitate apud populũ gratiã cõciliauit: ut ẽt absens una cũ fratre ædilis declaratus esset. Lucullus romãoꝝ ferme ditissimus: æstimatis bonis: ut auctor est Diodorus lib. v. decimã partẽ herculi dedit: epulũ ꝑbens quotidie ac multa ꝓfundẽs. Syllanus. Seruiliã Catonis uticẽsis sororẽ uxorẽ habuit. P. Lẽtulus Cicerõis amicus: & cuius præcipua opera ab exilio reuocatus ẽ: ad quẽ extãt ipsius epistolæ. Ci. redit ab exilio. xvi. mense post fugã cũ summa gratulatõe totius Italiæ: Lẽtulo & Philippo cõsu. Philippus erat pater Martiæ uxoris Catõis. Me cõsule. cũ ego essem cõsul ĩquit Ci. Scaurus imitatus. M. Scaurus ut supra dictũ est: Scauri filius principis senatus priuignus Syllæ fuit & ĩ sua ædilitate patrimoniũ fere cõsumpsit: de quo Plynius li. xxxvi. docebimus ĩsaniã Cai & Neronis ĩperato- Plynius
rum pictã priuatis opibus. M. Scauri: cuius nescio an ædilitas maxime ꝓstrauerit mores ciuiles maiusq; sit Syllæ malũ tãta priuigni potẽtia q̃ ꝓscriptio tot miliũ. hic fecit ĩ ædilitate sua opus maximũ oĩum q̃ unq̃ fuere humana manu facta nõ tẽporaria mora: uerũ æternitatis destinatiõe. Theatrũ hoc fuit ĩ quo posuit tria milia signorũ æreoꝝ. i. statuas ex ære: cuius theatri cauea cœpit octingẽta milia hoĩum cũ amphitheatrũ Põpei. xl. tantũ caperet. Magnificẽtissima. maximaꝝ impẽsaꝝ. Põpeius cõsul Crasso cõtra parthos ꝓfecto theatrũ Romæ erexit gymnalia uarii generis sed ĩ eius cõsecratõe ut scribit Plutar. musicũ certamẽ exhibuit: uenationes ꝑterea quibus quingẽti leones cæsi elephãtos deide horrẽdũ diruq; spectaculũ. Ex his itaq; in admiratiõe populi atq; beniuolẽtiã ductus magnã in se cõflauit ĩuidiã: q; ueteribus amicis militiã ꝓuinciasq; decernens: ipse ꝑ amœna Italiæ loca cũ uxore Iulia genio ĩdulgeret. Quid mihi placeat uides. q. d. o Marce fili talia mihi nõ placent: sed apte nõ dixit pp Põpeiũ: quẽ uiuũ amauerat & mortui memoriã colebat: tamẽ q̃uis ĩgr talia nõ ꝓbẽ tamen suspitio auaritiæ uitãda ẽ: quæ põt alicui obesse ĩ maioris honoris petitõe. & ꝓbat hoc exẽplo Mamerci: q cũ noluisset eẽ ædilis ꝑbuit auaritiæ suspitionẽ: q̃re ĩ petitõe cõsulatus repulsã habuit. Quare & si postulaẽ. cõcludens ꝑcipit qd ĩ tali re agendũ sit petẽte populo. Si postulatur. munus & splẽdor ædilitatis. Bonis uiris. dat cautionẽ faciẽdũ. s. esse id quod a populo petiẽ: si boni uiri approbãt qbus stomacũ facere nõ debet bonus ciuis: dũ populũ largitionibus & muneribus delinire & captare studet. Et ꝑ hoc Cæsarẽ notat: q inultis pribus legẽ agrariã suscitauit: & uariis largitõibus populũ sibi deuĩxit: & magnificẽtissimo munere ædilitatis. Pro facultatibus. ꝑ rõne diuitiaꝝ. Illi. n. q ultra q̃ res domestica patiẽ ĩpendũt. carpẽdi sunt: quoniã æs alienũ cõttahere coguntur. Vnde Plyn. ædilitatẽ Scauri notat his uerbis. E ligno. C. Curio funebri munere pris cũ opibus apparatuq; Plynius
supare Scauꝝ niterẽ: unde enĩ illi uictricus Sylla & Metella mater ꝓscriptionũ sectrix. Vnde. M. Scaurus totiẽs prĩceps ciuitatis & Mariãis sodalinis rapinaꝝ ꝓuincialiũ sinus: & Cæsar post ædilitatẽ trigĩta & octĩgẽta talẽta debebat creditoribus. Cæsar ĩquit Plynius primus ĩ ædilitate munere pris funebri omni apparatu harenæ argẽteo usus est. C. Antonius ludos scæna argẽtea fecit. Item. L. Murena. Nos ipi ut fecimus. i nr̃a ædilitate ĩquit Cice. nõ scribit Plutar. qd fecerit Cice. ĩ sua ædilitate: de qua paulopost diceẽ. Et si quãdo. aliud ꝑceptũ: primũ fuit si postulaẽ a populo: & nõ ĩprobaẽ a bonis. Alteꝝ ẽ si acq̃riẽ ex ipsa largitõe res maior utiliorq;. & ponit exẽplũ Orestis ciuis: q ut grãm populi iniret: prãdia ĩ semitis populo exhibebat: simulãs se id agere eo aĩo: ut herculi bonoꝝ suoꝝ decimã psolueret: quoniã opes illoꝝ augeri putabanẽ: q decimã herculi dedissent. Diodorus Diodo.
li. v. sic scribit. Potitius & pinarius ĩter Aborigĩes ꝓstãtiores Herculẽ honorifice exceperunt: q ut gratiã referret dixit: eos q sibi uita functo & ĩter deos relato decimã bonoꝝ dicerent: fœliciter uicturos qd & euenisse usq; ad hoc tẽpus cõstat. Multi. n. romanoꝝ nõ solũ mediocri cẽsu: sed q ditissimi sũt habiti: decimas herculi uo[illegible]

posteaq̃ fortunatiores facti bona sua ad.iiii.talentoꝝ milia herculi sacrarũt. Lucullus Romanoꝝ ferme ditissi/mus æstimatis bonis decimã partẽ herculi dedit. M. Crassus ut dictũ est: ẽt decimã partẽ bonoꝝ herculi conse/crauit. Sylla: ut auctor est Plutar. ex uniuersis fortunis herculi decimã sacrificãs sumptuosissima exhibuit popu/lo cõuiuia: i q̃bus tanta ꝓdigalitate usus est ut plurima oĩs generis condimẽta deiicerent̃ in fluuiũ & q̃dragena/riũ ac supra uinũ potaret̃. Nuper. nõ multo ante. Noĩe decumæ. hoc ꝑtextu ut diceret se soluere decimam partẽ bonoꝝ herculi: & sic ĩ uiis dabat populo prãdia ĩ honorẽ herculis. hoc tamẽ simulabat: ut captaret popu/li fauorẽ.

nup prãdia ĩ semitis decumæ noĩe magno honori fue/runt. Ne Marco qdem Seio uitio datum est: q̃ in cari/tate ãnonæ asse modiũ populo dedit. Magna.n. se & ĩ/ueterata ĩuidia nec turpi iactura: q̃ndo erat ædilis: nec maxĩa liberauit: sed honori sũmo nup nr̃o Miloni fuit q̃ gladiatoribus emptis reipu. cã: q̃ salute nr̃a cõtineba/tur: oẽs Publii Clodii cõatus furoresq̃ compressit. Cã igit̃ largitõis ẽ: si aut necesse ẽ aut utile: In his autẽ ipsis mediocritatis regula optĩa ẽ. L. qdẽ Philippus Q. uiri Fabii filius uir magno ĩgenio: ĩ primisq̃ clarus. gloria/ri solebat se sine ullo munere adeptũ eẽ oĩa quæ hẽre/tur amplissima. Dicebat idẽ Cotta curio. Nobis quoq̃ licet ĩ hoc quodãmodo gloriari. Nã ꝓ amplitudĩe ho/noꝝ: quos cũctis suffragiis adepti sumus nr̃o qdẽ ãno:

Ne uitio datũ est. nõ fuit reprehẽ/sum.i. Seius non fuit ob id accusatus tanq̃ ca/ptatet aurã popularem. In caritate. penuria frumẽti populo rẽ gratã fecit: quoniã exiguo ꝑcio dabat modiũ ãnonæ. asses fuerũt æret ac
As unius libræ: unde as dicebatur nũmus libra/
Dupon/dius lis. Inde dupondius ex duabus libris. & sester
tius duaꝝ libraꝝ & semis. Magna.n. se. rõ
Sestertius q̃re nõ fuit illi uitio datũ. sensus ẽ. M. Seius q ob auariciã iã pridẽ a populo habebat̃ odio: ea se ĩfamia liberauit hoc suo dãno: qđ' uitu/perari nõ põt. Igit̃ ut honori nr̃o cõsulamus. Interdũ largiẽdũ est ipa largitõe modũ nõ ex cedente. Nec turpi. non uitupabili: quoniã decebat ædilẽ talia facere. Sed honori sum mo. hoc dicit ĩ grãm Milonis: q Clodiũ Cice rõis capitalẽ inimicũ ĩ silua aricina ĩterfecit: emptis ad eã rẽ cõficiendã gladiatoribus quo rũ duos noĩat Pedianus Ascõius: Eridanũ & Buriãq; cum Clodianis manus cõserere cœ/perunt. Milo ut Ciceronẽ Clodião furore li/beraret, gladiatores ĩ sua ædilitate cõparauit. Causa reipu. ꝓ rep. defendẽda. Quæ salute nr̃a cõtinebat̃. lau dat se Cice. & ostẽdit Milonẽ non errasse ĩ opprimendo Clodio ꝓ salute ipsius Ciceronis: q Clodio ciui turbulẽ
Plutar. tissimo aduersabat̃. Clodius auctore Plutarcho Ciceronẽ ab exilio reuocatũ armata manu occidere uoluit: & ĩ
de. Clo. domũ impetu facto redẽptoribus fugatis lapides & colũnas diiecit. Tandẽ ĩualescente ĩ dies Clodii ĩ Ciceronẽ furore: Clodius præturã petit ad oĩa ꝑturbanda. tandẽ a milone ĩterfectus est. Nec abfuit suspitio inq̃t Plutar/chus Ciceronẽ eius cædis auctorẽ suasorẽq; fuisse. Erat Clodius uir cũ nobili genere ortus tum ĩdiuitiis eloquẽ/
Plynius tiaq; ꝑclarus: nulli aũt uulgarissimoꝝ ad fastidium usq; hominũ superbia & procacitate secundus. Plynius Mi/lone notat dicẽs. Itaq; & ipsum milonẽ sestertia septingẽta milia æris alieni debuisse inter ꝓdigia humani ani/mi duco. Causa igitur. cõcludit ostendẽs qua causa ducti largitõe uti debemus, cum. s. aut necesse est: aut uti/le: & in utroq; mediocritas seruãda est. His ipsis. largitiõibus q̃ fiũt aut necessitatis aut utilitatis cã. L. qui/dem Philippus. dãnauit supra tales largitões: quibus homines ad maiorẽ dignitatẽ cupiũt ꝑuenire. Nũc affert. L. Philippum & cottã curionẽ: qui gloriabant̃ se cõsulatum adeptos sine munere ædilitatis: ut ostẽdat hãc esse laudabiliorem uiam ad amplissimos honores: quoniã id quod uirtute parari debet. turpe ẽ si pecunia & ꝑpopu/lari ambitione parat̃. & hoc dicit: ut se etiã laudet: qui ad cõsulatũ homo nouus peruenit: quãuis exiguos sum/ptus in sua ædilitate fecisset. Clarus. multi nominis: quoniã fuit eloquẽs & magno ingenio præditus. Idem quod. L. Philippus & Cotta Curio. Quodãmõ: hoc dicit ut deuitet arrogãtiã: & ut simul ostẽdat se aliquos sum/ptus in sua ædilitate fecisse: sed pro amplitudine honoꝝ quos adeptus ẽ oĩbus suffragãtibus: nulli quodãmodo fuerunt: & sic ostẽdit se nouũ hominẽ nõ largitionibus sed ꝓpria uirtute anno suo.i. cũ primũ petere licuit post
Plynius prætutã peruenisse ad cõsulatũ. Vnde Plynius ait ĩ septimo. Cõsulatus tãtũ operibus electus: & nomẽ Cicerõis
Seneca & splẽdor cõsulẽ fecit Ciceronẽ filiũ imperãte Augusto. Ideo dicit Seneca: Ciceronẽ filiũ quæ res cõsulẽ fecit ni/si pater? Amplitudĩe honoꝝ. cõsulatu q̃ erat honor per se amplus. Nostro ãno. statim post præturã. tunc enĩ licebat petere cõsulatum. gloriat̃ Cice. se finita prætura creatũ fuisse consulẽ: qđ non cõtigerat illis: quos su/pra noĩauit: quis nõ essent noui homines: ut erat Cice. qui de sui consulatus electiõe ĩ oratione pro lege Agraria apud Quirites cõtra. P. Rullum tribunum plebis ita scribit. Neq; me tantũmõ consulẽ: qđ' est ipsum ꝑ se iam pl/issimũ. sed ita fecistis quõ pauci nobiles ĩ hac ciuitate facti sunt. Nouus ante me nemo. Nõ profecto si recorda/ri uolueritis de nouis hominibus: reperietis eos q sine repulsa cõsules facti sunt: diuturno labore atq; aliq̃ occa/sione cõsules esse factos: cũ multis annis post petissent q̃ ꝑtores fuissent: aliquanto serius q̃ per ætatẽ ac per legẽ liceret: qui aũt anno suo petierint sine repulsa nõ esse factos: me esse unũ ex oĩbus nouis hoĩbus: de quibus me/minisse possumus: q consulatũ petierim cũ primum licitũ sit: cõsul factus sim cũ primũ petierim: ut uester ho/nor ad mei temporis diem petitus: nõ ad alienæ petitionis occasionẽ interceptus nec diuturnis precibus efflagi/tatus sed dignitate impetratus esse uideatur. Est illud amplissimũ quod pauloãte cõmemoraui quirites: quod hoc honore primũ me ex nouis hominibus multis posthabitis affecistis: q̃ prima petitiõe: q̃ anno meo: sed ta/men magnificentius atq; ornatius esse illo nihil potest: q̃ meis comitiis nõ tabellam ĩdicẽ libertatis: sed uocem unã præ uobis indicẽ uestrũ erga me uolũtatũ ac studioꝝ tulistis. Itaq; me non extrema tribus suffragioꝝ: sed primi illi uestri cõcursus: neq; singulæ uoces præconũ: sed una uoce uniuersus populus romanus cõsulem de/clarauit. Ideo ĩ hoc loco dicit: quos cũctis suffragiis adepti sumus. Anno nr̃o. post præturã cum primũ petere

quod contigit eorū nemini: quos mō noīaui: sane exiguus sūptus ædilitatis fuit. Atq; etiā illæ īpensæ meliores sunt: muri: naualia: portus: aquarū ductus: oīaq; q̄ ad usum reipu. ꝑtinent. Quāq̄ quod præsens tanq̄ in manu datur iucūdius est: tamē hæc in posterū gratiora sūt theatra: porticus: noua tēpla. Verecūdius reprehēdo ꝓpter Pōpeiū. Sed doctissimi nō probant: ut & hic ipse Panetius: quē multū in his libris secutus sum, non interpretatus: & Phalereus Demetrius: qui periclē principem græciæ uituperabat: q̄ tantam pecuniam in præclara illa propylea proiecit. Sed de hoc genere toto in his libris: quos de republica scripsi: diligenter est disputatū. Tota igitur ratio talium largitionum

licuit cōsulatū: erat enim præfinitū tēpus: quo petere licebat. dixi enī supra Syllā dictatorē uoluisse: ut nō liceret petere cōsulatū: nisi post præturā: & tunc annus suus dicebaṫ ab eo: qui in toga candida magistratū petebat. Noui hoīes ante Ciceronē assequi nō potuerūt cōsulatū anno suo: sed opus fuit expectare. Vnde in eadē oīone Cicero ait: cū Marius a spe cōsulatus lōge abesset: & septimū annū post præturā iaceret. Ideo in hoc gloriaṫ Ci. quoniā primus ex nouis hoībus anno suo amplissimos honores adeptus est. Et in oīone pro Milone dicit. P. Clodius cū statuisset omni scelere in prætura uexare rēpub. uideretq; ita tractata esse comitia anno supiore: ut non multos menses præturā regere posset: q non honoris gradū expectaret ut cæteri: sed ut & L. Paulū Collegā effugeret singulari uirtute ciuē: & annū integrū ad dilacerādū rēpu. quæreret: subito reliquit annū suū: seq; in annū proximū transtulit. Prius petebat quæstura: inde ædilitas: postea prætura: demū cōsulatus. Cēsores erāt & ante cōsulatū & post. In bruto sic ait: Itaq; cū iam pene euanuisset Hortēsius & ego anno meo. sexto aūt post illum consulē cōsul factus essem: reuocare se ad industriā cœperit. Quod contigit nemini. ut. s. anno suo cunctis suffragiis adipisceretur. Exiguus sumptus ædilitatis fuit. Cicero cū eēt in plurimis causis uersatus: & in patrocinio Sicilīēsi maxime ī certamē uenisset: designatus est ædilis: ut ipe dicit in Bruto: cū designato cōsule Hortensio: & ut ipse testis ē in oīone pro. L. Murena: tris ludos ī sua ædilitate fecit: quinā ludi fuerīt: in ultima actione in Verrē aperit dicēs: post quæsturā sum designatus ædilis: habeo rōnē q̄d a populo romano acceperim. Mihi ludos sanctissimos maxima cū cerimonia Cereri. Libero. liberæq; faciēdos. Mihi floram matrē populi plebisq; romanæ ludorū celebritate placandā. Mihi ludos antiquissimos: qui primi romani sunt noīati: maxima cū dignitate: ac religiōe Ioui Iunoni: Mineruæ eē faciēdos. Mihi sactarū ædiū ꝓcurationē: mihi totā urbē tuēdam esse cōmissam: ob earū rerū laborē & sollicitudinē fructus illos datos: antiquiorē in senatu sentēoæ dicendæ locū: togā prætextā: sellā curulē: ius imaginis ad memoriā posteritatēq; ꝓducēdā. His ludis maxime populus delectabaṫ: & qui nōnullis ad amplissimos honores cōsequēdos suffragati sunt. Vnde in oīone pro Murena ambitus accusato respodēs Seruio Sulpitio ait: Nō esse mirādū in petitione cōsulatus ludoꝝ magnificentiā L. Murenæ apud populū ꝓfuisse. delectāt inq̄t hoies mihi crede: ludi: etiā illos qui dissimulāt: nō solū eos q fateṫur. quod ego in mea petitiōe sensi. Nā nos quoq; habuimus Scænā cōpetitricē: quod si ego: qui tres ludos ædilis fecerā: tamen Antonii ludis cōmouebar: tibi qui casu nullos feceras: nihil huius istam ipsam: quā irrides argenteam scænam aduersatam putas. Noli ludorū huius elegantiam: & scænæ magnificentiā ualde cōtēnere: quæ huicadmodū profuerunt. Odit inquit populus Romanus priuatā luxuriā: & publicā magnificentiā diligit. Diuus Augustinus in secūdo de ciuitate dei Ciceronem his ludis sese efferentē sic taxat. Vir grauis & philosophaster Tullius clamat in auribus ciuitatis inter cætera sui magistratus officia sibi floram matrem ludorū celebritate placandam: qui ludi tanto deuotius quando turpius celebrari solent. Atq; etiam. nunc dicit quæ impensæ magis laudabiles sint in ipsa repu. Muri sunt urbium: parietes autē domorū. Naualia. sunt loca in quibus fiunt naues & conseruantur antequā in aquā deducanṫ. Iucundius. q̄ sint ædificia publica: magis īquit gaudet populus epulo. uisceratiōe. ludis: tamē illa sunt pstātiora: quoniā sunt diuturniora & maioris famæ. Hæc. naualia portus & alia ædificia ad usum cōem. Propter Pompeium. qui in secundo cōsulatu ut dictū est: gymnasia theatrumq; erexit: cuius dimensionem ex theatro quod erat Mitylenis attulit. Verecundius. īquit talia repræhendo: ne uidear insectari Pompeium amicum meū: q ī his sine aliqua supputatiōe pecuniarū profusus fuit. Pricipem. primum inter græcos nois celebritate ac fama eloqui. Præclara propylea: uestibula templi Mineruæ apud Athenas. ꝓpyleū græce latine dicitur uestibulum. Plutarchus ait. in uita piclis: A tarcis uestibula quinquennio ædificata sunt Mnesicle architecto. fortūa autem admirabilis quæ circa eam fabricam euenit: indicauit nunq̄ defuturā eā, sed adiumento operi semper futuram. Nunq̄ unus ex fabris diligentissimus cum ex alto decidisset: & medici de salute iam desperassent: dea ꝑ quietem Pricli ostēdit remediū: & sic ille liberatus est & salubri Palladi in arce positum est signū quod phidias effinxit. Cum autem Thucidides diceret Priclem ædificando nimias pecunias effundere: Pericles populum in concione rogauit: nūquid uidereṫ nimium impendisse. quo respondente nimium: sint igiṫ hæc non uobis inquit impensa: sed mihi: & in ipsis domnis meū tantū nomē īscribā: Hoc dicēte Pericle siue admitati eius aī magnitudinē; siue de operum gloria certarent athenienses reclamarunt iubentes ut publice sumptus faceret: nec ulli parceret impēsæ. de Phalereo Demetrio dictū iā est. Præclara. summi nois & celebritatis. Proiecit. effudit. De hoc genere toto. de publicis ædificiis muneribus ludis & similibus. Libris de repu. quos in suo consulatu elucubrauit. sex fuerunt: quos desideramus: sextum habemus: qui inscribitur de somno Scipionis. Tota igiṫ. concludit tales largitiones toto genere uitiosas eē: sed aliqua tēpora icidere: quibus necessariæ sunt: cum. s. fugimus auaritiæ suspitionem: cū necessitati subuenīt: & tandē cum ipsa largitio non oīno ad malū finē tendit. Toto genere. oīno & per se.

Augustinus

Naualia

ꝓpyleū

Plutar.

Temporibus.temporum conditione potest esse non uitiosa sed laudabilis: & sicuti largitione iterdum etiā officium a circūstantia. Accōmodanda.ꝑ rōne facultatū facienda & moderanda.

IN illo aūt. Postq̄ de largitione quæ a ꝓdigalitate ꝓficiscitur disseruit: transit ad aliud genus quod a liberalitate manat: docetq; quō tali liberalitate utēdum sit. Supra dixit duo genera esse largoꝝ: quorū alteri ꝓdigi alteri liberales dicant̄: Postq̄ de ꝓdigis dixit: dicit de liberalibus: qui ut dicebat suis facultatibus aut captos a prædonibus redimunt: aut æs alienū suscipiunt. Affecti. dispositi in causis dissimilibus. Alia cā est. docet quō affecti esse debemus: cū alia causa sit eius qui in calamitate uersat̄ & eius q adiuuari cupit: cū ad sūmos tendat honores sine aliqua aduersitate: & docet nos debere ꝓpensiores esse in calamitosos nisi fuerint calamitate digni. Res meliores. maiores dignitates & opes. Benignitas. liberalitas magnificentia. In his tamē. q̄uis inqt in illos ꝓpēsiores eē debeamus tamē nullo mō deserēdi sunt: q altiorem dignitatis gradum ascendere cupiunt. Sed in deligendis idoneis. præcipit diligenter iudicandum esse an alii qui fauorem cupiunt: digni sint: quoniam aliter esset contra prudentiā: qđ probat Ennii snīa. Male locata. collocata indignis: & minime idoneis. hic est uersus Ennii ex tragœdia. & publius poeta Mimotū dixit. Beneficiū dādo accepit: q digno dedit. Quod aūt. ponit nunc cōtrariū. In eo. quod bono uiro tributū est. In ipso. bono uiro. Ex cæteris. qui laudāt liberalitatē quæ prudēter fit: & liberalitas ab oībus laudatur remota īprudētia: quoniā dandū est ut oportet. Danda igit̄ opera est. præcipit q̄bus beneficiis alios afficere debeamus: ut memoria remaneat apud posteros: & illis nō liceat esse ingratis. Prodatur. propaget̄: diffundatur: ut aliquos ui oppressos: defendere: docere: prædia donare merentibus: ad honores euehere: & similia: quorū memoria transit ad posteros: & sine odio aliorū ingrati esse nō possunt. Nō liceat esse ingratis. sic loquimur mihi liceat esse bono: tibi licet eē discreto. Deterrenda. amouēda & impedienda: cum utatur ingratitudine. Ita dicimus deterrui te a scribēdo: idest effeci: ut nō scriberes: deterreo liberalitatē: efficio: ut quis non sit liberalis. qui ergo est imemor beneficii: deterret liberalitatē. Hostē. inimicū: quoniā est ingratus & illiberalis. Tenuiorum. pauperum: qui indigent aliorū liberalitate. Atq; hæc benignitas. ostēdit hāc liberalitatē usui esse reipublicæ: cū redimunt̄ captiui & pauperes locupletant̄. Ab ordine nr̄o. ab auguribus: quoniā Cicero erat ex ordine augurū. Cicero post crassi interitum augur creatus in Ciliciā proconsul missus est: qui eā prouinciam armis & iustitia seruauit. collegiū augurū erat in maxima ueneratione apud antiquos.

genere uitiosa est tp̄ibus necessaria: & tamen ipsa & ad facultates accōmodāda: & mediocritate moderāda ē.

Alterū genus largiēdi qđ a liberalitate ꝓficiscit̄.

IN illo aūt altero genere largiendi. quod a liberalitate proficiscitur: non uno modo in disparibus causis affecti esse debemus. Alia cā est eius q calamitate premit̄: & eius q res meliores quærit nullis suis rebus aduersis: Propensior benignitas esse debebit in calamitosos. nisi forte erunt digni calamitate. In his tamen qui se adiuuari uolent: nō ut ne affigantur: sed ut altiorem gradū ascēdant restricti nullo modo esse debemus: sed in deligendis idoneis iudiciū & diligentiā adhibere: Nam præclare Ennius benefacta male locata male facta arbitror. Quod autem tributū est bono uiro & grato in eo: tū in ipso fructus est: cum etiam ex cæteris. Temeritate eni remota gratissima est liberalitas: eoq; eā studiosius plærīq; laudant: qđ summi cuiusq; bonitas cōmune perfugium est omniū. Danda igit̄ opera est: ut his beneficiis q̄plurimos afficiamus: quorū liberis posterisq; ꝓdat̄ memoria: ut his īgratis eē nō liceat. Oēs eni īmemores beneficii oderunt: eāq; iniuriā in deterrenda liberalitate sibi etiam fieri: eūq; qui facit cōmunē hostē tenuiorum putant. Atq; hæc benignitas etiā reipu. utilis est redimi e seruitute ractos: locupletari tenuiores: quod quidē uulgo solitum fieri ab ordine nostro in oratione Crassi scriptum copiose uidemus. Hanc ergo cōsuetudinē benignitatis largitioni munerū antepono. Hæc est grauiū hominū atq; magnorū: illa quasi assentatorum populi multitudinis leuitatem & uoluptatē quasi titillantium. Conuenit autē: tum in dando munificū eē: tū in exigēdo non acerbū. In oīq; re cōtrahēda uēdendo: emēdo: cōducendo: locādo. in uicinitatibus & confiniis æquū & facilem multa multis de iure suo concedentē. A litibus uero quantū liceat: & nescio an paulo plus etiam:

Crassi. in cuius locū Cicero subrogatus fuit. Hanc ergo consuetudinē. concludens præponit hanc liberalitatē lagitionibus: & muneribus eorum: quos prodigos appellauit. Munerū. spectaculorum captandā multitudinē. Grauium. prudentū. hæc inquit a grauibus hoībus solet exerceri: illa aūt a leuissimis: qui aurā popularem captant. Illa. largitio: quæ fit ad captādos populi fauores. Titillātiū. mouētium. Titillare est illas partes corporis tangere: quæ tactæ mouent quādam uoluptatem: ut tangere sub alis. ergo qui largitione utuntur quasi titillant uoluptatē multitudinis: quoniam deliniunt: ipsam oblectant & capiunt tali largitione ac munere. Cōuenit autem. Nunc præcipit & dando & exigendo quid agendum sit: & conueniat. Non acerbum. nō asperum: & nimis molestū. Re contrahenda. in omni contractu. Confiniis. hoc confiniū dicitur,

Titillo

De suo iure.de eo quod iure ad se ptinet. Abhorrētē.alienū a litigiis quoad fieri pōt:& potius est aliqd de
suo cōcedendū q̄ litigandū. Habēda aūt est rōne aliqui præcepto Ciceronis ducti a litibus abhorrēdo rē suā
cōsumi:& labi sincrēt.monet habēdā esse curā rei familiaris;nec permittēdū ut male dilabaṫ:quod maxime de
cet. Flagitiosum.malū sceleratū:& ptinēs ad ignauū hominē. Sed ut illiberalitatis. monet ita esse habēdā
rationē rei familiaris:ut nō uideamus illiberales aut auari. Posse enī.tō quare suspitio auaritiæ pellenda est:
quoniā ille est pecuniæ fructus:cū quis moderate utiṫ liberalitate:ut se patrimonio nō spoliet. Recte etiā.lau

q̄ liceat abhorrentē. Est enim nō modo liberale paulū
nōnunq̄ de suo iure decidere:sed interdū etiā fructuo-
sum. Habēda aūt ē ratio rei familiaris:quā qdē delabi
sinere flagitiosum ē: sed ita ut illiberalitatis auaritiæq̧
absit suspitio.posse enī liberalitate uti:nō spoliātē se pa
trimonio.nimirū ē pecuniæ fructus maximus. Recte
etiā a Theophrasto est laudata hospitalitas. Est enī ut
mihi uideṫ ualde decorū: patere domos hominū illu
striū illustribus hospitibus. Idq̧ etiā reipu.est ornamē
to hoīes externos hoc liberalitatis genere ī urbe nostra
nō egere. Est etiā uehemēter utile his: qui honeste pos
se multa uolunt per hospites apud externos populos
ualere opibus & gratia. Theophrastus scribit quidem
Cimonē Athenis etiā in suos curiales Laciadas hospita
lem fuisse. Ita enim dicitur instituisse:& uillicis impera
uisse:ut omnia præberenṫ quicunq̧ Laciades in uillā
suam diuertisset.

Alterū genus liberalitatis quod opera præstatur.

Quæ autē opera nō largitione beneficia dātur
hæc tum in uniuersam rēpub: tum in singu-
los ciues confetunṫ. Nam in iure cauere: cōsi
lio iuuare:atq̧ hoc sciētiæ genere prodesse q̄
plutimis uehemēter:& ad opes augendas ptinet: & ad
gratiā. Itaq̧ cū multa præclara maiorū:tū quāoptime
cōstituti iuris ciuilis summo semper in honore fuit co-
gnitio atq̧ interprætatio:quā quidem ante hāc confu-
sionem temporum in possessiōe sua principes retinue-

dat sentētiā Throphrasti:qui hospitalitatem
laudauit:quæ est quædā dispositio & libera-
litas erga hospites.i.amicos externos. A The-
ophrasto.qui de diuitiis librū unū scripsit: in
quo laudauit hospitalitatē. Valde decorū.
pulchrū & gloriosum. Illustriū.clarorū ui
rorū & principū ciuitatis. Illustribus.claris
amicis externis. Hāc sentētiā Lactātius repro
bat:sed ipse loquiṫ ut christianus. Cic.autē ut
gentilis phūs:& ideo iusta repræhensione ca
ret. Honeste.cū laude uirtutis. Cimonē.
Cimon filius fuit Milciadis & Hegesipyles fi Cimon
liæ Olori regis Thraciæ. Milciades.l.talentis
dānatus in uinculis periit: Cimone & sorore
Elpinica superstitibus. Cimon spoliis belli-
cis locupletatus agrorū sæpes amouit: ut oēs
ad fructus legēdos accedere possent: ex tribu
laciadarū fuit Milciades:in quos sūmā hospi
talitatē Cimon exercuit. Parabaṫ inqt Plutar Plutar:
chus in uita Cimonis:ingens domi cōuiuiū:
eo pauperes quicunq̧ uellēt libere cōuenien-
tes educationē īde p ociū sibi uēdicabāt:ut re
bus tantū urbanis intēderēt. Cæterū Aristo-
teles nō omnibus atheniensibus datum esse:
sed ex laciadibus contribulibus suis cuilibet
licuisse accedere tradit. Comitabātur præte-
rea Cimonem quidā familiares : hi pulchra
ueste indutis mandatum erat : ut siquis grā-
dior natu sordide ob inopiā indutus cum Ci
mone forte loqueretur:uestē cum eo permu
tatent. Visum est hoc magnificentiæ genus
plurimū in se maiestatis habere:& nummos
etiā illi copiose ferebāt:ut si quē in foro indi-
gna pressum ægestate conspicerent.q̄ proxi-
me accedentes pecuniam illi clam in mani-
bus deponerent. Curiales.cōtribules. For
mā ciuilem Romulus hoc modo īstituit di-
uisa oī multitudine trifariam singulis parti-
bus duces singulos præfecit:tribusq̧ eas appellauit:diuisitq̧ rursus ipsas tribus in denas æquales partes: uoca-
uitq̧ eas curias.illisq̧ etiā duces singulos p̄fecit.duces tribuū tribunos:curiarū uero curiones noīauit. Inde curi-
ales sunt:q & tribules & cōtribules ex eadē tribu siue curia.hæc ex Dionysio Alicarnasseo. Pōponius aūt li.i.di- Pompo-
gesto.de origine iuris dicit Romulum in.xxx.partes diuisisse populum: quas curias appellauit.proptereaq̧ tūc nius
reipu.curam per sententias partium earum expediebatur ut dictum est in primo uolumine.

Quæ aūt opa. Supra posuit duplicē rōnē liberalitatis:q̄rū altera in pecūia cōsistit:altera in opa atq̧ in-
dustria. Postq̄ de liberalitate pecūiaria disseruit:trāsit ad alterā:q̄ opa fit. Et ē duplex: quoniā īterdū
cōferṫ ī uniuersam rēp.īterdū ī singulos:& ostēdit p̄desse alicui ī iure ciuili accōmodatissimū eē ad
hoīes beneficiis astrīgēdos:īde ponit eloquētiā q̄ est gratior & ornatior. Opa.labore & īdustria.
In iure cauere.uitare īcommoda & deceptiones ī iure litibusq̧:multi enī ius amittūt suū ignorā-
tia iuris:aut p̄curatorū causidicorūq̧ īscitia. Opes augēdas.potētiā & auctoritatē grāmq̧ multitudinis: cui
hæc opera præstatur. Gratiam.beniuolētiam.Iuriscōsultus īqoit:fauēs aliis in cā maximā cōsequiṫ auctori-
tatem & gratiosus apud oīs efficiṫ:quibus opera sua prodest:& cognitio iuris ciuilis in sūmo honore semp fuit
et etiā īterprætatio. Quā.cognitionē & īterprætationē iuris. Ante hāc cōfusionē tēporū. Dānat Cæsaris ty
rānidē & bella ciuilia q̄bus sæuientibus iura oppressa erant & oīa confusa. Pricipes.primi ī ciuitate:ut fami-
lia Aglorum Mutiorum:quorum tāq̄ hæreditariū erat ius ciuile & aliorum quos supra noīauit:q ciuitatis prī-
cipes erant:& iuris ciuilis sciētiam tanquam possessionem a maioribus relictam habebant.quæ omnibus ere-
pta fuit ptopter tyrannidem & iuris oppressionem. Et sic Cicero deplorat calamitatem suorum temporum :&
ius ciuile amissum esse dolet: idq̧ eo indignius fert : q̧ talia acciderunt tempore Cæsaris qui omni scientia ui-

Sueto. gebat & ius ciuile uidebatur diligere. Suetonius ait. Ius ciuile ad certũ modũ redigere statuit atq; ex im mẽsa dif fusaq; legũ copia optima quæq; & necessaria in paucissimos conferre libros. Eo indignius. maiore animi in/dignitate ferendum. Cum is esset. Cæsar dictator Scientia. omni genere doctrinæ. Hæc igitur opera. cõcludit de opera iuris ciuilis: & transit ad eloquentiam quã laudibus effert & merito. Grauior. maioris digni tatis quantũ ad pondus rerum & sententiarum. Oratoris uis est & officium posse de omni re quæcũq; propo/sita sit apte & copiose dicere. Gratior. q̃ sit ius ciuile. Ornatior. maioris ornamenti & dignitatis. Admira/tione audientiũ. quoniã eloquẽtẽ & pruden/

Iuuena. tẽ oẽs admirant. Vnde Iuue. de Demosthe/ne ait. Quẽ mirabant Athenæ Tortẽtem & pleni moderãtẽ fræna Theatri. Et Ciceronẽ orantẽ oẽs suspiciebãt. Indigentiũ. eorũ q idigẽt patrocinio eloquẽtis: ut in iudicio de/fendant. Gratia. beniuolẽtia eorũ q defen si sunt: & patronũ magna gr̃a ꝓsequuntur.

Huic quoq; quẽadmodũ iuri ciuili. In tota. in oĩ parte dignitatis. In p̃ris est mori bus. Romanis istitutis: quoniã apd ãtiquos p̃roni agebãt cãm cliẽtis opa gratuita. & Cic. ex p̃rociniis auctore Plutarcho mercedẽ nõ accepit: Mũera a Siculis igentia magnificaq; ultro delata constãtissime rẽnuit: eo dũtaxat cõtẽtus ut ædilitatẽ suã trãsmissiõe frumẽta

Disertus ria: nec illa quidẽ gratuita adiuuarẽt. Diser ti. a dissẽrẽdo dicit̃ auctore Festo: & disertus

Fabius ẽ ille q dicit ea q̃ oportet. Fab. li. viii. sic scribit. M. Antonius ait: A se disertos uisos esse mul tos. eloquentẽ autẽ neminẽ. disertos satis pu/tat dicere quæ oporteat: ornate autẽ dicere ꝓ priũ esse eloquẽtissimi. Ideo Cicero diserti di xit: quoniã nõ loquit̃ de eloquentissimo. sed mediocri oratore & patrono causarũ diser/to. Facile laborãtis. qui facile suscipit labo/res pro aliis in iudicio defendẽdis. Nõ gra/uate. nõ moleste: aut ꝓpter pecuniã: sed gra/tuito. is dicit̃ aliquid grauate facere: qui mole sto animo & quasi inuito facit. Plinius in principio. xxvii. uoluminis sic scribit. Crescit apud me certe tractatu ipso admiratio antiqtatis: quãtoq; maior copia herbarũ dicẽda restat: tãto magis adorare priscoꝶ in inueniẽdo curã: in tradẽdo benignitatẽ subit. Admonebat me res. de qua loquor & status præsens. Ne de sua fortuna Ci cero queri uideret̃: noluit itermissionẽ eloquẽtiæ deplorare: sed utit̃ occupatione. Cũ eni dicit se nolle deplo/rare: maxime deplorat: & tẽpora dãnat sua. Hoc quoq; loco. quẽadmodũ feci de iure ciuili. Ne dicã interi/tum. noluit dicere Cice. eloquẽtiã periisse: sed fuisse intermissam. Quibus. quã clarissimis oratoribus: ut pti/us fuerat. L. Crassus. M. Antonius: Cæsar. L. filius: Hortẽsius Cotta: & nõnulli alii: qui in foro claruerãt Horten sius in actione pene superabat Cice. & adolescẽs magis dicẽdo floruit q̃ senex. De quo Cice. in Bruto. Horten/sius a Crasso consule & Scæuola usq; ad Paulũ & Marcellũ consules floruit. Nos inquit in eodẽ cursu fuimus a Sylla dictatore usq; ad eosdẽ fere cõsules. Sic. Q. Hortẽsii uox extincta suo fato est: nostra publico. Nos aũt Bru te inqt: quoniã post Hortẽsii clarissimi oratoris mortẽ orbæ eloquẽtiæ: q̃si tutores relicti sumus: domi teneã/mus: eã septã liberali custodia: & hos ignotos atq; ĩpudẽtes ꝓcos repudiemus: tueamurq; ut adultã uirginẽ ca ste: ab armatoꝶ impetu quãtũ possumus ꝓhibeamus. In paucis. quoniã pauci superant oratores: & hi qui erant nõ habebant facultatẽ: idest potentiã dicendi: quoniã extinctus erat senatus. Deleta iudicia. & causæ fo renses cõticuerant: & hoc Cicero ꝓpter se dicit: qui prius in foro regnauerat: & eius uocis tota urbs theatrũ fue rat: nũc autẽ fugiebat cõspectũ sceleratorũ: quibus omnia redũdabant. Vnde miror illũ in tãtis malis hoc opus tam breui tẽpore elucubrare potuisse: quoniã scripsit post necẽ Cæsaris: sed beatissima igenii ubertas: & philo/sophicũ pectus omnia superabat. Spes. pauci inquit sunt: de quibus sperare licet q; futuri sint clari oratores.

Facultas. potentia orãdi causas. Audacia. multi inquit audẽt hoc genus dicẽdi tractare. sed id quod audent præstare ut deret nõ possunt. superat ipse Cicero eloquẽtiæ fons: qui tamẽ cessabat culpa tẽporũ: quibus oĩa turbata erant & confusa Cum autẽ omnes. dixit supra homines prodesse posse iure ciuili & eloquentia: sed quia non omnes possunt callere ius ciuile aut esse diserti: dicit nũc Cicero tales hoĩes posse etiam prodesse ope/ra: cum scilicet beneficia pro aliis petunt: commẽdant iudicibus reos: & uigilant pro re alterius: & rogant eos qui defendunt: aut cõsulunt: ut sint in causa diligẽtes: & sic cũ ipsi nõ possint eorũ causas agere: orant alios ut eis adsint. & sic officio bonorum uirorum funguntur. Ne multi quidem. quoniam paucis datum est ut opti me ius calleant & diserti sint. Opera. labore & industria. Licet tamen ꝓdesse. ordo est: licet hoc: scilicet ho/minem petentem beneficia: cõmendantem iudicibus: aliquem uigilantem & rogantem alios: ut licet inquam talem hominem ita facientem opera sua prodesse multis. Licet petentem prodesse. ille potest aliis prodesse:

runt. Nunc ut honores: ut omnis dignitatis gradus: sic huius scientiæ splẽdor deletus est. Idq; eo idignius qd' eo tpe hoc cõtigit cũ is eẽt q oẽs supiores: qbus honore par esset scia facile uicisset. Hæc igit̃ opa grata multis: & ad beneficiis astringẽdos hoĩes accommodata. Atq; huic arti finitima est dicẽdi grauior facultas & gratior, & ornatior. Quid. n. eloquẽtia laudabilius: & præsta bilius: uel admiratiõe audiẽtiũ: uel spe indigentiũ: uel eorũ qui defensi sũt gratia? Huic quoq; ergo a maiori bus nr̃is ẽ in tota dignitate pricipatus datus. Diserti igi tur hominis & facile laborantis. quodq; in patriis est moribus: multoꝶ cãs & nõ grauate: sed gratuito defen dentis: beneficia & patrocinia late patent. Admonebat me res: ut hoc quoq; loco intermissionem eloquentiæ: ne dicã interitũ deplorarẽ: ni uererer: ne de meipso ali/quid uiderer queri. Sed tamen uidemus: quibus ex/tinctis oratoribus: q̃ in paucis spes: q̃ in paucioribus fa/cultas: q̃ in multis sit audacia. Cum autem omnes non possint: ne multi quidẽ: aut iurisperiti esse: aut diserti: licet tamen opera prodesse multis beneficia petentem

qui beneficia pro ipsis petit & cōmendat iudicibus causam reorū. Latissime manat. ad multos iuuādos extē ditur eorum industria: qua gratiā aliorū demerentur & animos. Iam illud. utitur occupatione monēs nemi nem esse ledendum: dum alicui prodesse cupimus. Nō expedit. nō est utile. Si prudētes lædūt. neglīgētiæ ascribendū est: si scientes. Temeritati. quæ est inimica prudētiæ. Certis operis. quibusdā laboribus: & qua dam industria compēsare id quod aliū ledit: si in aliqua re multi aliquē offendimus: debemus alia opera & offi cio id quod uiolatum est compensare: & eum quē offendimus aliquo beneficio recōciliare.

cōmendantem iudicibus: magistratibus: uigilantē pro re alterius: eos ipsos qui aut cōsulunt: aut defendunt ro gantē: qd' qui faciunt plurimū gratiæ cōsequunt': latis simeq; eorū manat industria. At illud nō sunt admonē di: est enim in prōptu: ut aīaduertāt: cū alios iuuare ue lint: ne quos offendāt. Sæpe eni: aut eos lædūt: quos nō debēt: aut eos: quos non expedit: si imprudentes negli gentiæ est: si scientes temeritatis. Vtēdum etiam est ex cusatione aduersus eos: quos inuitus offendas quacūq; possis. Quare id quod feceris necesse fuerit: nec aliter facere potueris. Certisq; operis & officiis: erit quod uio latum est compēsandum.

In officio præstando uir bonus locupleti præferen dus est.

SEd cum in hominibus iuuādis: aut mores spe ctari: aut fortuna soleat: dictu qdem est pro cliue. Itaq; uulgo loquūtur sese in beneficiis collocādis mores hominū nō fortunā sequi. Honesta oratio est. Sed quis est tādē: qui iopis & opti mi uiri causæ nō anteponat in opera dāda gratiā fortu nati & potēns? A quo eni expeditior & celerior remu neratio fore uidet': in eo fere ē uolūtas nostra ꝓpēsior. Sed aīaduertēdum est diligētius: quæ natura rerū sit. Nimirū eni inops ille: si bonus ē uir: etiā si referre gra tiā nō pōt: hr̄e certe pōt. Cōmode aūt qcūq; dixit pecu niā qui habeat nō reddidisse: & qui reddiderit nō hr̄e. Gratiā āt & q reddiderit hēre: & q hēat rettulisse. At q se locupletes honoratos beatos putāt: hi ne obligari q dem beneficio uolūt: q etiam beneficiū se dedisse arbi trātur: cum ipsi quis aliqd magnū acceperit: æque etiā a se aut postulari: aut expectari aliqd suspicant'. Patro cinio uero se usos: aut cliētes appellari mortis istar pu tāt. At uero ille renuis: cū qd factū sit: sese spectatū: nō

SEd cū in hoībus iuuādis. Dixit ha ctenus iuuādos esse hoīes: aut pe cunia: aut opera. monet nūc poti us iuuādos esse bonos uiros & io pes: q fortunatos & potētes: quoniā sequi de bemus uirtutē non fortunā & diuitias. Di ctu est procliue. oēs hoc facile dicunt: sed nō ita facile fit. Dictu. dū dicit'. Vulgo. ubiq;. Nō fortunā. diuitias: & potētias aliorū: cū uolūt beneficia in aliquē collocare. Hone sta. plena honoris & laudis. Gratiā. beniuo lentiā illius: qui est diues & potēs. Fere. q̄si uolūtas oīum ad id est inclinatior. Sed ani maduertēdū est diligētius. quoniā nostra uo lūtas ꝓpensior est ad iuuādos potētes: monet Cicero cōsiderādū eē: quæ sit natura rerū & ꝓprietas: & ostendit potius esse iuuandū bo nū uirū & inopē: qui semp habebit gratiā si referre nō poterit: & diuites obligari benefi cio uolūt. Inde docet maiorē nos cōsequi gra tiā: si inopem probum uirū potius q̄ si diuitē iuuerimus. Nimirū. certe. declarat harū re rum naturam: Agere gratias est uerbo: Ha bere gratiā est animo: cū memores benefici sumus. referre autē est facto & re ipsa. ergo si bonus nō potest gratiā referre. i. par benefici um reddere: certe gratiam habere potest. i. eē memor beneficii accepti. Commode. apte. affert quādam sententiā: quæ circūferebatur incerto auctore: ideo ait: quicunq; dixit. In oratione pro Planco respondens Cassio accu satori ait. Quanq̄ dissimilis est pecuniæ debi tio & gratiæ. Nam qui pecuniam dissoluit: statim non habet id quod reddidit: qui autē debet æs retinet alienum. gratiam autem & qui refert habet: & q habet in eo ipso qd' ha bet refert. Neq; ego nūc Planco desinā debe re si hoc soluero: nec minus ei redderem uo luntate ipsa: si hoc molestiæ nō accidisset. Et in oratione qua senatui de reditu suo gratias agit. dicit: Atqui in officio persoluendo dissi milis ratio pecūiæ debitæ est: proptereaq; pe cuniā qui retinet non dissoluit: qui reddidit non habet. gratiam & qui retulit habet: & qui hēt dissoluit. hoc etiam scribit Gellius.

Qui reddiderit. reddere gratiā siue refer re: est idem quod reddere beneficium: habere autem est gratificandi uoluntatem inuicem habere. Referre in quit Seneca. est ultro quod debeas afferre. non dicimus gratiā reddidit: reddunt. n. & qui reposcunt' & q inuiti. & alibi plus debet' beneficii q̄ pecūiæ creditori: quoniā de beneficio plus soluendum est: & nihilominus relata gratia etiam cohæremus. debeo enim cum reddidi rursus incipere. At qui se locupletes. ponit nūc oppositū de locupletibus. qui uolūt beneficio obligari. Beatos. fœlices & nullius rei idigētes. Aeque. tātūdē. Postu lari ab eo q confert beneficiū. Patrocinio uero. ecce aliud quo ostēdit ipsos nolle obligari beneficio. Patro cinio: defensione alicuius in causa sua. i. si fuerūt cliētes & usi sunt alicuius patrocinio: putāt id esse morti simile. potius inquit uellēt mori q̄ uideri clientes: qui a colendo dicuntur: quoniam colunt patronū. Tenuis. paup & bonus uir. Sese spectandū. habitā esse rationē sui & uirtutis: nō fortunæ: & q ille qui beneficiū cōtulit spe ctauit uirtutem ipsius pauperis: non bona fortunæ. Non fortunam. diuitias ut postea retributionem ac ci piat: & æque beneficium a fortunato reddatur: Seneca sic ait. Non est beneficium quod fortunam spectat. Seneca

Illi qui est meritus.qui in se beneficia cõtulit:sed etiã aliis locupletibus:ut etiam ab illis accipere aliqd possit. Eget enim multis.hoc dictũ est per parẽtesim:& est ratio quare inops cũ multis idigeat:studet etiã aliis uideri gratus. Si quo forte fungit.idest si ipse inops aliquid facit pro eo qui de se benemeritus est:dicit parũ id esse & se maiora illi debere:ut parẽ gratiã referre possit & sic semp munus suum extenuat. Videndumq; illud.af fert aliud ostendit potius habendam esse ratione inopis q̃ diuitis; ut maiorẽ gratiam consequamur.& ideo dixit diligentius animaduertendũ:quæ sit natura rerum. Humiles,pauperes. quorum est magna multitudo.

fortunã putat:nõ mõ illi qui ẽ meritus:sed etiã illis a qbus expectat(eget enim multis)gratũ se uideri studet Neq; enim uerbis auget suũ munus si quo forte fungitur sed extenuat. Videndũq; illud idem quod si opulẽtum formatumq; defenderis: in illo uno aut in liberis eius manet gratia. Sin autem inopem:probum tamen & modestũ;omnes non improbi humiles:quæ magna in populo multitudo est:præsidiũ sibi paratũ uident. Quamobrem melius apud bonos q̃ apud fortunatos beneficium collocari puto. Dãda omnino opera est:ut omni generi satisfacere possimus. Sed si res ĩ cõtentionem ueniet:nimirum Themistocles est auctor adhibẽdus:qui cũ cõsuleret utrũ bono uiro pauperi: aut minus probato diuiti filiã collocaret:ego inquit malo uirum:qui pecunia egeat:q̃ pecuniã quæ uiro. Sed corrupti mores deprauatiq; sũt admiratiõe diuitiarũ: quarũ magnitudo quid ad unũquẽq; nostrũ pertinet? illũ fortasse adiuuat qui habet:ne id quidẽ semp. Sed fac iuuare: potẽtior sane sit: honestior uero quomõ? Quod si etiam bonus erit uir:ne impediant diuitiæ:quo minus iuuetur:modo ne adiuuẽt:sitq; omne iudiciũ nunq̃ locuples: sed qualis quisq; sit. Extremũ autẽ præceptum in beneficiis operaq; danda est:ne quid cõtra æquitatẽ cõtendas:ne quid pro iniuria. Fundamẽtum enim perpetuæ commẽdationis & famæ est iustitia:sine qua nihil potest esse laudabile.

Beneficia quæ ad uniuersos ptinẽt.

Sed quoniã de eo genere beneficiorum dictũ est:quæ ad singulos spectãt. deinceps de his:

Præsidium.auxiliũ suæ paupertatis.si defendimus diuitẽ ipse solus nobis debet: & forte filii:sed si inopem & bonũ uirũ:omnes pauperes expectantes & ipsi aliquod subsidium: ergo melius est in paupem q̃ in diuitẽ beneficium collocare. Melius.utilius & honestius. In contentionem.disceptationẽ: cuius potius tõ habenda sit.

Themistocles Themistocles auctore Plutarcho ex his qui filiã uxorẽ petebãt: strugi ac modestũ anteposuit locupleti: dicens se uitũ pecuniis ĩdigẽtẽ magis q̃ sine uiro pecunias quærere. Cicero aliter hoc narrat. Sed corrupti mores. deplorat Cicero statum suorum temporum:in quibus mores corrupti erant:& uersi in luxũ propter diuitias. Vnde

Iuuena. exclamauit Iuuena. Nunc patimur longe pacis mala sæuior armis:Luxuria incubuit uictũq; ulciscit orbẽ. Et uincãt diuitiæ. Syllius etiam dicit. Diuitiis pbrosus honor. Asia

Plinius deuicta.inqt Plinius. Primũ luxuriã misit in Italiã. L. Scipio trãstulit in triũpho argenti cęlati pondo milia quadringẽda:& uasorũ aureorũ põdo.cc.milia.eadẽ Asia domita multo etiã grauius afflixit mores : inultorq; uictoria illa hæreditas Attalo rege mortuo fuit erudita ciuitate:amare etiã.nõ solũ admirari opulentiã externã. Immẽso & achaicæ uictoriæ momẽto ad impellẽdos mores.hinc aliqui ueterum:ut Caius Marius post uictoriam cymbricã cantaris potasse liberi patris exemplo tradit : ille arator arpinas & manipularis ĩpetator. Quid pertinet? q̃si dicat nihil:quoniã philosophi sumus. & bona fortunæ admirari nõ debemus. Sed mores.& si diuitiæ adiuuãt hoies: tamẽ per se nõ efficiunt:ut sint honestiores. Ne id quidẽ semp. quoniã multi pter diuitias interficiunt:aliqui patiunt incõmoda. unde scribit Plutar.

Plutar. in uita Syllæ:Nõnullos pecuniarũ gratia obtrũcatos fuisse proscriptosq;. Qu. Aurelius

Aurelius inqt : nullis se negociis implicãs forũ ingressus nomina pscriptorũ legebat.inter quos cũ se inuenisset. Ve mihi misero dixit. Albana me uilla persequit: & statim iugulatus est. Diuitiæ inqt Possidonius:sunt causa malorũ:nõ quia ipse faciunt aliquid:sed facturos irritant.

Possido. Phus Philosophus in primo Ethices sic ait. Cõpluribus hoibus ex ipsis bonis accidunt detrimenta.iam enim quidã ob diuitias perierũt.

Plato Plato in.xii.de legibus sic ait: Aurũ atq; argẽtũ:& priuatũ : & in tẽplis inuidiosa possessio est. Sed fac iuuare.esto q; iuuet. Honestior uero quomodo.s.erit: quasi dicat nõ erit. Honestior.dignior laude uirtutis pter diuitias:quoniã nõ laudamus hoiem ob diuitias:sed ob uirtutes;quæ sũt bona animi.& amitti nõ possunt.diuitiæ igit q̃uis faciant hoies potẽtiores:tamẽ honestiores nõ faciunt. Quod si etiam:quia dixit iuuãdũ esse potius inopẽ. monet nũc iuuãdũ eẽ etiã diuitẽ:si est uir bonus : sed hoc nõ debet fieri pter diuitias:sed pter bonitatẽ:ideo dicit. Modo.i.solũmodo: ne adiuuẽt ipsæ diuitiæ:& causa sint ut ille iuuet. Quo minus.ut nõ iuuet iudiciũ illius : qui iuuat aliquãdo iuuãdũ eẽ opera. Sed qualis.q̃ bonus sit. qualitas est illã per quã quales esse dicimur:boni.s.aut mali. Extremũ.ultimũ ĩ beneficiis collocãdis: & opera pstanda. Cõtẽdas.coneris efficere cõtra iustitiã:a qua oĩs cõmẽdatio proficiscit:& qua remota nihil honeste:& cũ laude fieri põt:& iustitia causa est:ut homo ppetuã cõmẽdationẽ assequatur & famã.

Sed quoniã de eo genere. Postq̃ dissetuit de beneficiis;quæ in singulos conferunt a singulis:ad illa trãsit:quæ ad uniuersos & rẽpu. pertinẽt. Ad rẽpu.cum scilicet ex publico aliquid cõmuniter : aut uiritim distribuitur;ut cũ ex publico frumentũ datur;aut agri reipu.uectigales diuiduntur. Eorũ autẽ,

ipsorũ:subdiuidit hanc partẽ:& dicit istorũ beneficiorũ aliqua pereinere ad uniuersos:cũ.s.respu.aliquid facit: quod oibus cõe est:ut pontes:fora:strata uiarũ:&c.ad genus:aliqua ad singulos:ut cũ annona:aut pecunia populo diuidit:siue aliquid aliud datur:quod ad unũquẽq; ptinet.Ista inquã sunt gratiora illis:quæ pertinẽt ad uniuersos:quoniã ex his maiorẽ singuli capiũt uoluptatẽ:qppe consulit eorũ necessitati.dantur a principe uniuersis mille nũmi:singulis danẽ duo:qui sunt gratiores:quoniã singuli habẽt.ideo dicit Cicero:quæ sunt etiã gratiora. Ad uniuersos.cũ beneficia in uniuersos cõferunẽ. Singulos.cũ uiritim aliquid distribuiẽ. Danda

quæ ad uniuersos:quæq; ad rẽp.pertinent disputandũ est.Eorũ aũt ipsorũ partim eiusmodi sunt:ut ad uniuersos ciues pertineant:partim singulos:ut attingant:quæ sunt etiam gratiora.Danda est opera omnino si possit utrisq;: nec minus:ut etiã singulis cõsulatẽ.Sed ita ut ea res aut prosit:aut certe ne obsit reip.C.Helii &.P.Gracchi frumentaria magna largitio fuit. exhauriebat igitẽ ærariũ:modica.M.Octauii & reipu.tolerabilis : & plebi necessaria.ergo & ciuibus : & reipu.salutaris. In primis autẽ uidẽdũ erit ei: q rẽpublicã administrabit : ut suũ quisq; teneat : neq; de bonis priuatorũ publice diminutio fiat.pernitiose enim Philippus in tribunatu cum legẽ agrariã ferret: quã tamẽ antiquari facile passus est:in eo uehementer se moderatũ præbuit : sed cũ in agendo multa populariter:tum illud maledixit non esse in ciuitate duo milia hominũ:qui rẽ haberent. Capitalis oratio est ad æquationẽ bonorũ pertinens: q̃ peste quæ potest esse maiorẽ hnac.n.ob causam maxime ut sua tuerentẽ resp.ciuitatesq; constitutæ sunt.Nã & si duce natura cõgregabantẽ hoies:tamẽ spe custodiæ rerũ suarũ urbiũ præsidia q̃rebãt:dãda ẽt opa ẽ:ne quod apud maiores nostros sæpe fiebat ꝓpter ærarii tenuitatem assiduitatemq; bellorum tributũ sit conferendũ.

est opera oino.præcipit Cicero si fieri potest uniuersis & singulis consulendũ : ut.s.oĩum singulorũq; ratio habeatẽ:& hoc ad eos q rẽpub.gerunt:pertinet. Cõsulatur. ꝓuidcatur. Sed ita.docet quomodo hoc sit agendum:ut.s.ratio reipubli.habeatur : & caueamus ne ꝓfusa largitio ex publico noceat reipublicæ & ærario. Vt ea res. ipsum consulere:& prouidere.i.ipsa largitio frumentaria: aut pecuniaria:& ponit exemplũ.C.Helii & P.Gracchi.quorũ nimia largitio ærarium exhauriebat.non enim habebant rationẽ reipublicæ:sed plæbis. Econtra ponit exemplum M Octauii:cuius largitio tolerabilis fuit.habebat enim reipub.rationẽ & singulorũ. Vnde salutẽ attulit ciuibus:qui acceperũt:& reipu.quæ omnibus cõsulere debet:cuius salus in salute ciuiũ consistit:quoniã sunt reipubl. membra:quibus perditis: ut ipsa etiam perdatur necesse est:qđ accidit exhausto ærario & ciuibus fame inopiaq; laborantibus . Vnde decet principem esse opulentum : ut huic malo aliisq; occurrere possit:nec debet pecuniis parcere pro salute suorũ.quoniã ut dictũ est:magistratus est ad alium , non ad se. Rex has uirtutes habere debet:prudentiam : fortitudinem: iustitiam ; seueritatẽ : grauitatẽ: magnanimitatem :largitatem : beneficentiã: liberalitatẽ.hæ certe sunt regiæ laudes. Frumentaria.ex frumento publico plebi diuidẽdo. Modira.adhibita moderatione : & idcirco ciuibus fame laborantibus:& republica quæ ciuium salute continetur:salutaris fuit. In primis autem.dat aliud præceptũ rempu.gerentibus:ut scilicet quisq; suũ possideat: & ne fiat alicui iniuria in bonis suis : quæ iure possidet. Publicæ. pro ipensis publicis.i.nõ debet is qui rem pu.administrat diminuere res ciuis priuati:& eas absumere in impensis:quæ ex publico fieri debent:debet uerbi gratia princeps dare subditis suis mille tritici modios:hãc uim annonæ non debet priuato ciui & opulento eripere:ut aliis tribuat:quoniam hoc est contra iustitiã. Perniciose enim.notat.L.Philippũ:qui populo studuit cõtra optimates in suo tribunatu.legem agrariam ferre uoluit:& definiebat quot agri iugera cuiq; possidere liceret: quingẽta scilicet.hoc autem eo spectabat ut bona locupletum cum pauperibus communirarentur:& sic non potuisset quisq; habere quod suum erat.Vnde Philippus bona ciuium priuatorũ ad æqualitatẽ redigere cupiens.ut magis populum excitaret:& optimatibus inuidiam faceret:dixit nõ esse duo milia hoiũm Romæ: q rem hẽrent. .i.qui aliquid haberent:ut ostenderet diuitias esse apud paucos principes ciuitatis.cæteram ueto mulncudiem uel maxime egere. Legem agrariam:quæ modum agris possidendis īponebat. Antiquari.abrogari & cessare:nam antiquare legem est delere:& ut inquit Pompeius:in morẽ pristinũ reducere.derogatur legi cum ps detrahitur.Abrogatur uero cum prorsus tolliẽ. In eo.q; passus est legem antiquari. In agẽdo.in ipsa actione:qua legem suadebat:idest cũ haberet oronem pro lege agraria. Populariter.in populi fauorem: Capitalis.perniciosa & detestabilis. Ad æquationem bonorũ.ut oẽs tantum haberẽt in bonis : quoniam nolebat aliquem posse supra qngenta iugera possidere:ut ea quæ superessent ex tãta agrorũ copia plæbi diuiderenẽ : ut randẽ non esset fere aliquod discrimẽ inter pricipes & plæbeios: quo nihil potest esse perniciosius:cũ non liceat unicuiq; quod suum est possidere:& desides bona aliorum inuadant. Hanc enim ob causam.ratio quare nõ posset esse maior pestis.& illa oratio capitalis erat. Maxime.potissimum. quoniam non solum ut bona custodirentur:congregati sunt:licet hæc fuerint maxima causa.homo enim est aĩal congregabile natura. Respublicas.communes utilitates & congregationes ciuium urbesq;. Duce natura.quoniam homo appetit societatem naturaliter. Spe custodiæ.spetãtes res suas hoc modo posse tuto custodiri:unde munita sunt oppida & latæ leges. Danda etiã opera est.aliud præceptum de tributis exigẽdis. Aerarii tenuitatem.quoniam urgentibus bellis opus erat tributa exigere:cũ i ærario publico nõ essent pecuniæ. Tributũ.a cõtributiõe dici Tributũ

Antiq̃ri legem Põpeius

tur.uel ex eo ut ĩngt iuris cõsultus:q̃ a multis tribuaẽ. Idq̃.cõferre tributũ.quod nostris temporibus quotti die fit:nullo bello:nulla necessitate nulla religiõe urgẽte:sed auaritia & luxuria:nemo p̃riam ꝑpter se diligit.nõ bonis cõsulit:nõ posteritati & gloriæ ꝑspicit:sed abdomini & gulæ. Prouidendũ.diligẽter præcauendũ.ne sit opus exigere a ciuibus tributũ. Huius muneris.tributi cõferẽdi. Ominari.significare hoc aliquãdo futurũ necessitate.omen ẽ in ore.cũ.s.aliqd dicimus:qđ bonũ aut malũ significet.Ominari est aliquid futurũ uoce significare.qđ tamẽ nõ ideo dr̃:quia certe futurũ scitur:sed uideẽ esse quoddã p̃sagiũ.Vnde Hannibal ut est apud Syllium:uidens Imilcen uxorẽ lachrymantẽ de suo in Italiã aduẽtu:quoniã pericula timebat:& uiro.dixit.Omnibus parce & lachrymis fidissima coniunx.idest noli mihi aliquam infœlicitatem ominari. In primo de diuinatione ait. Neq̃ solum deorum uoces pythagorei obseruauerunt:sed etiam hominum:quæ uocãt omina:quæ maiores nostri quia ualere cessabant:iccirco omnibus rebus agẽdis quod bonum faustum fœlix fortunatumq̃ esset.p̃fabantur:rebusq̃ diuinis quæ publice fierent:ut fauerẽt linguis imperabatur.Inq̃ feriis imperandis ut litibus & iurgiis abstinerent: Quid sit fauere linguis interpraetatur Seneca his uerbis. Quotiens mentio sacrarum litterarum interuenerit: fauete linguis hoc uerbũ non ut plærĩq̃ existimant a fauore trahiẽ.sed ĩperatur silentiũ:ut rite peragi possit sacrum nulla mala uoce obstrepente. Ostenta dicũtur: quia ostendunt. Portenta quia portendũt.i.significant. Monstra quia monstrant. prodigia:quia prædicũt & rem futurã significant. Si salui.si nolunt peruenire in hostiũ potestatem:necesse est ut bella gerantur pro tuenda libertate. Atq̃ etiã.aliud præceptũ:quod ĩterpraetatione nõ indiget:debet ꝑspicere is:qui rẽpub. gerit:ut sit copia earũ reꝝ:sine quibus uiui nõ põt:ut sunt annona:uinũ:aĩalia:pecuniæ: & cætera.quæ hoĩum usui & defensioni necessaria sũt: ut sine penuria & iniuria in pace uiuatur.

Caput autẽ est.dat præceptũ illis:q in publicis negociis uersantur: ut auaritiæ uel minimã suspitionẽ fugiãt:& manus habeant abstinentes:ne bona publica diripiant:aliosq̃ spoliẽt.Caput in primis seruãdũ in omni negocio publico. Muneris.officii qđ ad rẽpu.ꝑtinet: ut sunt magistratus extra urbẽ:& in urbe:& omni alia re quæ publica est. C.Põtius dux Sãnitũ fuit: qui magnũ auri põdus Manio Curio:qui tũc cõsul cõtra ipsos pugnabat.miserũt:qđ ille rẽnuit dicẽs. Nõ aurũ habere præclarũ sibi uideri:sed eis:qui haberẽt aurũ imperare. Et ideo Põtius Sãnius optabat se tunc fuisse na/ rum:rũ Romani cœpissent dona capere:quoniã illa ciuitas uinci nõ potest:cuius ciues nõ corrumpũtur muneribus. ideo Philippus oĩa castella expugnari posse dicebat:in quæ asellus honustus auro posset ascendere. Ne illi quidem.nõ erat inquit diu expectandũ Põtio sanniti:quoniã paulo post ciues romani pecunia corrupti sũt.

Hoc malũ.auaritia:& corruptio pecuniaria. Tũc.illis tẽporibus potius q̃ istis. Tãtũ roboris potẽtiæ: & animi:ut speraret se romanos de imperio deturbare posse: si munera cœpissent accipere. Pecuniis repetũdis.L. Piso frugi trib.ple.primus legẽ tulit de pecuniis repetũdis censorio:& Manilio cõsulibus repetundarũ causa ita se habebat.auctore Asconio pediano:ut si cõuictus reus fuisset atq̃ dãnatus:pecuniam reddebat æstimata lite.
Sector hoc est in preciũ redactis oĩum furtis:quã summã pecuniæ proscriptis eius bonis sectores curabãt. Sector dicitur æstimator:redemptorq̃ bonorũ dãnati atq̃ proscripti:qui spem sectaẽ lucri:siue idem secutus spẽ æstimationis suæ:bona omnia auctione uendit:sed semel infert pecuniã:uel ærario: uel sociis. Illi igiẽ qui in ꝑuinciis furta cõmiserant:& pecuniã cõtra æquitatẽ extorserãt : finito magistratu accusabanẽ repetundarũ a ꝑuincialibus: quos spoliauerãt. Vnde aphri Mariũ priscũ repetũdarũ accusarũt: & Cato Syllam ex Asia redeuntẽ repetundarũ postulauit:q̃ ex amicorũ sociorũq̃ regno magnam cõtra legem pecuniæ uim congregasset. Postea. post legem Pisonis. Tot leges.quæ erãt ad coercenda auaritiã:& furta quæ fiebant:& rapinas. Duriores.& saeuiores:asꝑiores prioribus inualescẽte auaritia & rapinis. Proxime.succedẽtes aliis quæ præcesserant:nõ ita dure:quoniã in dies auaritia sæuiebat & peculatus. Acilius Glabrio legẽ tulit de pecuniis repetũdis sæuerissimã.
Reus Dãnati.cõuicti in iudicio:& dãnati ad restitutionẽ pecuniarũ.Reus is est:qui accusatus uenit in iudici/
Dãnatus um.dãnatus autẽ:qui in iudicio conuictus est. Vnde possumus aliquẽ reũ facere:sed nõ dãnare; ut Cæsar: qui Coroeliũ Dolobellam reum fecit repetundarum:sed non damnauit : quoniam ille in iudicio fuit absolutus.

Idq̃ ne eueniat multo ante erit prouidendũ. Sine qua necessitas huius muneris alicui reipu.obuenerit.malo enim alteri q̃ nostræ ominari:neq̃ enim tantum de nostra:sed de omni rep.disputo:dãda erit opa : ut omnes ĩtelligant (si salui esse uelint) necessitati eẽ parendũ.Atq̃ etiã omnes q rem p.gubernabũt:cõsulere debebunt ut earũ rerũ copia sit quæ sunt necessariæ. Quarũ qualis apparatio fieri soleat:& debeat nõ est necesse disputare.Est.n.in prõptu. tantũ locus attingẽdus fuit.

Auaricia uacare debent qui muneribus publicis funguntur.

Caput autẽ est in omni procuratione negocii & muneris publici : ut auaritiæ pellaẽ ẽt minima suspitio. Vtinam inquit.C. Pontius Sãnis ad illa tempora fortuna me seruasset: & tunc essem natus:quãdo romani dona accipere cœpissent:nõ essem passus diutius eos ĩperare. Ne illi qdem multa sæcula expectanda fuerunt.modo.n.hoc malũ in hãc rẽpu.ĩuasit:itaq̃ facile patior tũc potius Pontiũ fuisse:si quidẽ in illo tantũ fuit roboris : nondum.c.& .x.anni sunt:cum de pecuniis repetundis a Lucio Pisone lata est lex : nulla antea cum fuisset. At uero postea tot leges:& ꝑxime quæq̃ duriores : tot rei : tot dãnati:

Tantũ italitũ bellum ꝓpter iudicioꝝ metum. senatus auctoce Liuio cũ potentiã equestris ordinis i iudiciis Liuius
exercẽdis ferre nollet: omni uiuti cœpit: ut ad se iudicia trãsferrent. sustinẽt causam eius Liuio Druso trib. ple.
qui uires sibi compataret: pniciosa spe largitõis plæbẽ concitauit: & ut maioribus uiribus auctoritatẽ senatus
tueretur: socios & italicos populos spe ciuitatis Romanæ sollicitauit: hisq; adiuuãtibus p uim legis agrariis fru
mẽtariisq; latis legẽ quoq; iudicialẽ tulit: ut æqua parte iudicia penes senatum & equestrẽ ordinẽ essent. Cũ dei
de ciuitas ꝓmissa sociis dari nõ posset: irati italici populi a rõanis defecerũt. Picentes: uestini: Marsi: peligni: Ma

tantum italicũ bellũ ꝓpter iudiciorũ metũ excitatũ: tã
ta sublatis legibus & iudiciis expilatio direptioq; soci-
orum: & imbecillitate aliorum: non nostra uirtute ua-
lcamus. Laudat aphricanum panetius q; fuerit absti-
nens: qd ni laudetur ? sed i illo alia maiora. Laus enim
abstinentiæ non hois est solũ: sed etiã temporũ illorũ.
Omni macedonũ gaza quæ fuit maxia potitus ẽ Pau
lus: tantum in ærarium pecuniæ iuexit: ut unius impe
ratoris præda finem attulerit tributorum. At hic nihil
in domum suam intulit præter memoriã nominis sem
piternam. Imitatus patrem Aphricanus nihil locuple

rucini: Lucani: Samnites & bellum cogno-
minatum est italicum & sociale. Liuius Dru-
sus in odium senatus cũ uenisset ob ea quæ
italicis populis promiserat: uelut auctor so-
cialis belli incertum a quo domi occisus est.
hic Liuius Drusus Catonis uticensis auun- Liuius drusus
culus fuit: uir & sapientia præstans: & elo-
quentia: qui suo tempore princeps senatus
erat. Tyberius gracchus auctoce Asconio pe-
diano legẽ iudiciariã tulerat ut eqtes romani
iudicarẽt & iudicauerũt p ãnos. xxx. sine infa
mia. Post uictor Sylla leges tulit: ut senator[9]
ordo iudicaret. Postea Aurelius cotra sciuit:
ut senatores eqtes romani & tribũi ærarii si-
mul iudicarent. Et hoc fuit anteq̃ Cice. Verrẽ
accusaret. Postea Pompeius. i. ii. cõsulatu pro
mulgauit: ut iudices æque ex illis tribus iudi

cacẽt. In. iii. lib. epistolaꝝ ad Attitũ loquẽs de celio scribit: Senatoꝝ urna copiose absoluit: equitũ adæquit. Tri
buni ærarii condẽnarunt: Cæsar ut scribit Tranqllus: iudicia redegit ad duo genera iudicũ equestris ordinis &
senatorii. Tribunos ærarios. quod erat tertium sustulit. Tãtũ. tam magnũ cum populis italiæ sociis. Pro- Iudiciũ
pter metũ iudicioꝝ. quoniam senatores timebant eqtes: apud quos iudicia erant: quoniã equester ordo tunc præiudi-
iudicabat. Iudiciũ dicit res quæ certam en litẽq; determinat. præiudiciũ uero res quæ cũ statuta fuerit: affert iu cium
dicaturis exemplũ. Vnde dicit Fabius. in. v. Perq; fere oĩa præiudicia: quæ de Cluẽtio uidebant facta: subuertit. Fabius
Excitatũ. cõmotũ: dum hoĩes iudicia timerent: q̃ nõ timent nisi ab his q erant. Expilatio. quoniã q in pro Expilo
uincias mittebant illas expilabant. & diripiebãt bona socioꝝ. Expilare dicit: qui aliqd passim subripiũt. Com- Cõpilo
pilare q ubiq; rapiũt. Aphricanũ. Scipionẽ æmilianũ: cuius abstinẽtiã Panetius p̃ceptor eius laudauit. Quid
ni laudet. cur nõ est laudãdus inqt. q. d. nõ solũ ob hoc meruit laudẽ: sed ob alias uirtutes maiores: quoniã laus
abstinẽtiæ tũc nõ erat hominũ sed tẽpoꝝ: qbus omnes habebãt manus abstinentes: tũ i negociis publicis uersa
banẽ: qd' ꝓbat exemplis. In illo. Aphricano. Alia maiora. s. fuerũt: q̃ sit abstinẽtia. Fuit. n. Aphricanus opti-
mus & uir & imperator: oĩumq; bonaꝝ artiũ magister. ergo i ipso erãt maiora q̃ sit abstinẽtia: q̃ potuissent a pa
nerio laudari. Laus. n. rõ q̃re dixit ironice: qd ni laudet: quoniã laudar abstinentiã: nõ solũ pertinet ad personã
Aphricani. sed etiã tempora illa: in qbus hoĩes erãt abstinẽtes. Hominis. Aphricani quẽ tanq̃ abstinẽtem lau
dat. Tẽpoꝝ illoꝝ. quoniã tũc non icepserat tãta auaricia & habendi cupiditas. Abstinentiam Aphricani sic Valerius
laudat Vale. maximus. Exultat aĩus maximoꝝ uirorum memoriã pcurrẽs. Scipio æmiliãus post duos iclytos
cõsulatus: totidemq; suæ præcipuæ gloriæ triũphos. vii. seruis sequentibus officio legatõis functus est: & puto
Carthaginis & Numãtiæ spoliis cõpatare plures potuerat: nisi opeꝝ suorũ ad se laudẽ: Manubias ad patriã re-
dundare maluisset. Itaq; cũ p socios & exteras gẽtes iter faceret: nõ mancipia eius: sed uictoriæ numerabantur.
Nec quantũ auri & argenti: sed quãtum amplitudinis põdus secũ ferret æstimabaẽ. Omni macedonũ gaza.
exemplis abstinẽtissimoꝝ imperatoꝝ probat laudẽ abstinẽtiæ nõ solũ hominis: sed etiã temporꝝ fuisse. Pau
lus. æmilius filius fuit Pauli cõsulis: q i pugna Cãnesi occubuit: missus i Macedoniã perseũ regem uicit. captũq;
Romã i triumphũ duxit: qoo amplissimo urbẽ & Capitoliũ inuectus est. & Macedonicus cognominatus: agẽs
annũ quadragesimũ. Tres dies i triũpho cõsumpti sunt: tantũ signoꝝ armoꝝ auriatq; argẽti iuexit. Filii regis
præibant: & ipse Rex frust a ueste miserãdum idutus. De pompa huius triumphi lege Plutarchũ iriuita Pauli
æmilii. Centũ talenta quotannis Paulus iussit Macedones populo Romão pendere. Omni gaza. omni regia Gaza
peiuataq; supellectili & pecũia. quoniã persæ pecuniã gazã appellãt: & Paulus capto rege oĩa in suum arbitriũ ha Plutar.
buit. Finẽ tributoꝝ. ꝓ hoc ostendiẽ ingens pecunia. Plutarchus ait. Tantũ auri aegẽtiq; i ærariũ Aemilius in-
uexit: ut nullũ tributũ ꝓsolui a ciuibus opus fuerit usq; ad hircii & Pansæ cõsulatum: q circa primũ Antonii & Plynius
Octauii bellũ consules fuerũt. Plynius ait. Intulit & æmilius Paulus Perseo rege Macedonico deuicto p̃dã pon
do triũ miliũ: a quo tempore populus romãus tributũ pẽdere desiit. Appia. scribit Paulũ æmiliũ clam uenisse
Romã & celeriter i Macedoniã redisse ac delicti impunitatẽ ꝓmisisse macedonibus allato quodcũq; habẽt ae
gento & auro: qbus assentientibus milites ad oppida destinatos. & omnẽ pecuniã ad forũ delatã. & reliq̃ bona
passim direpta. sic paulos inqt Appianus. lxx. spoliauit urbes. Nihil in domũ suam intulit. laudata est inquit Appiãus
Plutarchus magnitudo animi in paulo æmilio ac liberalitas: q; multũ auri: multũq; argenti ex regia Gaza coa Plutar.
ctũ: ne aspicere qdẽ uoluit: sed quæstoribus negociũ dedit: ut in publicũ referrẽt: libros dũtaxat regios filiis lit-
teraꝝ studiosis deligere p misit. Memoriã nois. laudẽ & gloriã. Imitatus patrẽ Aphricanus. Scipio æmilia
nus Pauli maredõici filius. hic Scipio minor aphricãus cognoiatus est: filius Pauli fuit ex Papyria uxore filia Na
sonis uiri cõsularis. & Fabius ẽt eius frater: q a Fabio maxio qnqes cõsule adoptatus ẽ. Aemilia filia Pauli æmilii

m

nupserat Aphricano maiori,& ꝓpter hanc affinitatē Scipio adoptatus fuit a filio superioris Aphricani.Plutar/
Plutar. chus ait patrimoniū uix.xxxviii.miliū reliq̄sse tradūt Paulū æmiliū:in hoc ambos sibi filios hæredes institutū
a Scipione tamē qui erat minor natu:itegra hæreditas fratri cōcessa est:cū ipse in familiā Aphricani locupletio
rem trāsisset.Tales mores uitaq; Pauli æmilii fuisse dicunt̄.Nihil locupletior.i.euersa Carthagie in.iii.bello pu
nico & omni Gaza i ærarium relata:ipse Scipio nō est factus locupletior:quoniā in domū suam nihil illius præ
dæ fuexit:quo ditior esset.Scipio.n.abstinētissimus fuit:de quo Ply.libras.xxii.argēti Aphricanus sequens hæ/
redi reliq̄t.Idēq; cū de pœnis triūpharet.iiii.
milia.cclxx.pondo trāstulit:hoc argētum to
ta Carthago habuit illa terrarū æmula:quod
nūc i mensarū est apparatu.Victa inq̄t Numā
tia & deleta:idem Aphricanus in triūpho mi
litibus.xvii.milia pondo dedit.O uiros impe
ratore illo dignos:q̄bus hoc satis fuit. In cē
Plutarc⁹ de Cēsura sura.censura:ut inq̄t Plutar.i uita Catonis cē
sorū oīum magistratuū facile priceps erat:&
uniuersæ reipu.supremū & pfectissimū locū
habebat:& plurimū impii potestatisq;:quo/
niā de nuptiis,liberorū ꝓcreatiōe,de rōe uiuē
di:cōuiuiisq; diligēter inq̄rebat.nulla deniq;
institutio est,de qua nō inq̄reret iudicaretq;.
Censores duo erāt:unus patritius:alter uero
plæbeius:q̄bus licebat eos e senatu mouere:
& æquū illis ignominiæ causa adimere:q fla/
gitiose ac intemperanter uixissent ac uiuerēt:
etiā sacrorum impensas curabāt:& officia di/
stinguebāt:condebātq; lustrum:deniq; cēso/
res oīa malefacta corrigebant.Vnde exclama
Iuuena. uit Iuuena.O ꝓceres cēsore opus est:an aru
spice uobis?Aphricanus hic de quo nūc agit̄:
fuit collega.L.Mūmii in censura.L.mūmius
uicit Achaiam:& Corinthum opulētissimā urbē deleuit:& achaicus cognominatus est,post euersam Cartha/
ginem secutū est bellū achaicū ob legatos romāos ab acheis non bene acceptos:qui corinthū missi erant:ut hæ
ciuitates quæ sub ditione Philippi fuerāt ab achaico cōcilio secernent̄.Cū acheis.Qu.Cecilius Metellus prætor
ad Thermopilas pugnauit:q̄bus uictis Critolaus eorū Dux Veneno se peremit:in cuius locū Dacus suffectus i
Isthmo a.L.Mūmio cōsule uictus est:q omni potitus achaia corinthū ex decreto patrū funditus sustulit,q illic
romanorū legati uiolati fuerant.L.Mummius auctore Liuio omni præda abstinuit.Nihil.n.ex his opibus:nec
Plynius nō ornamētis:quæ prædiues corinthus habuit in domū iuexit suā:de quo Ply.L.Mūmius deuicta achaia reple
uit urbē:ipse excessit nō relicturus filiæ dotē.Corinthia æra ab omnibus celebrant̄:q̄bus ante argētū ac penean
Eutropi. te aurum preciū erat.& corinthū æs casus miscuit.Vnde dicit Eutropius,eodē tempore tūc toto orbe omniū
urbium longe opulētissimam Mūmius deuicit:in qua īfinitū aurū.æs,ferrū in conflagratiōe cōmixtū est:unde
nouū fluxit metalli genus.Ad cuius mixturæ similitudinem usq; hodie æs corinthiū & uasa dicunt̄.Ideo Ply,
scripserat ex illa antiqua gloriā corinthiū maxime laudat̄.hoc casus miscuit corintho cū caperet̄ incēsa miraq;
circa id multorū affectatio fuit:quippe cum tradat̄ nō alia de causa:Verrē:quē Cice.damnauerat:proscriptum
esse ab Antonio q̄ q corinthiis se ei cessurum negasset.L.Mūmius uictor factus fidio semipatri deo sabinorū
donum fecit:unde hoc epygrāma i quodam marmore litteris antiq̄s sciptū apud Reate uisitur:De decuma ui
ctor tibi.L.Mummius donū moribus antiquis ꝓ usura hoc date sese uisum animo suo perfecit tua pace rogās
te:cogendi dissoluēdi tu ut facilia faxis:perficias Decumāut faciat ueræ ratiōis:proq; hoc atq; alienis donis des
cuncta merenti. Copiosissimam urbē.Corinthū caput Achaiæ i faucibus Isthmi. Nunq̄d copiosior.s.fuit
post euersam corinthū.q.d.non. Videt̄ ornatior.gloria.s.rei bene gestæ & fama abstinētiæ:quā.L.Mūmius
habuit:qui præda corinthia & signis inde aduectis italiam ornauit. Nullum igitur uitiū.concludit nullū ui/
tium eē fœdius auaricia. Terrius.fœdius.turpius.Vnde egressa est:quoniam monere cœperat ut auariciæ su
spitio etiam minima pelleretur.postea fecit digressionem de.C.pontio samnite aliisq;:quorū abstinentiā lauda/
uit. Referat se oro.ut ad id redeā:quod de auaricia dicere cœperā. Præsertim.maxime i his qui principatū
habent:& rempu.gerūt. Quæstui.ad quæstū & lucrum.i.uelle lucrari in administratione reipub.quoniam
magistratus est ad aliū:nō ad te:& ille q rempu.regit oīa ad cōmunē utilitatē:nō ad priuatū cōmodū referre de
bet:& ꝓbat sententiā suā oraculo Apollinis:q ruinā Lacedæmonis prædixit propter auariciā.Oraculū Apolli
nis pythii erat i toto orbe celeberrimū & minime fallax putabat̄.In medio tēplo erat foramē:unde spiritus exi
bat,sup q̄d tripodē ponebat pythia uates:& sup illū ascēdens diuinabat.Phemonoe Apollinis filia prima diui/
natrix fuit i tēplo Delphico.Delphi oppidū i parnaso mōte phocidis.Parnasus dr̄ eē umblicus totius orbis:ut
reate umblicus italiæ. Spartā.urbē caput Laconicæ regiōis i pelloponneso. Qui uero se populares.eos no
tat q multitudinē largitiōibus captant:& rēpub.euertūt:quoniā de bonis priuatorū fit publice diminutio:cū.s.
possessores pellūt̄:& alii admittūt̄:& ponit exēpla Lacedæmōiorū Gracchorūq;:q ꝓpter leges agrarias & cōten
tiones pierūt. Populares.uolūt populo multitudiniq; placere. Rē agrariā.ꝓmulgationē legū de agris plæ/

tior Carthagine euersa.Quid qui eius collega in censura fuit Lucius Mūmius:nunquid copiosior cum copiosissimam urbem funditus sustulisset? Italiam ornare q̄ domū suam maluit:q̄q̄ Italia ornata domus ipsa uidetur mihi ornatior.Nullum igit̄ uicium teterius:ut eo unde egressa ē referat se oratio:q̄ auaritia:præserti in principibus & remp.gubernātibus.Habere.n.quæstui remp.nō modo turpe est:sed sceleratum etiam & nefarium.Itaq; quod Apollo pythius oraculo edidit:Spartam nulla re alia nisi auaritia esse perituram:id uidetur non solum lacedæmoniis:sed & omnibus opulētis populis prædixisse.Nulla autem re conciliare facilius beniuolentiam multitudinis possunt hi qui reipublicæ præsunt:q̄ abstinentia & cōtinentia.Qui uero se populares uolunt:ob eamque causam aut agrariam rem tentant:ut possessores pellantur suis sedibus:aut

bi diuidūdis. Condonādas. hoc est contra iusticiā: q̄ denegat alicui: qđ suum est. De hac re paulopost dicet: nā ꝓmulgabant aliquādo leges nouaꝝ tabularū i gratiam obæratoꝝ & multitudinis: ut pecuniæ creditæ debitoribus donarent. Labefactant. euertūt. quoniā cōcordia & iusticia sunt fundamēta reip. Id. retinere qđ suū est. ob hāc causam inqt ciuitates & leges cōstitutæ sunt: ut q̄sq̄ suū possidere posset. Nō sollicita. anxia & ingeta ꝓpter metū tyrannoꝝ & eoꝝ q bona cupiūt aliis eripe. Atq̄ i hac pnicie. Dixit populares labefactare fundamēta reipu. cui oia debemus: q ppe oium charitatē complectit: nūc ut magis populares a tali largitiōe deterreat: dicit ipsos nō cōseq gloriā quam putāt:

pecunias creditas debitoribus condonādas putant: labefactāt fundamēta reipu. concordiam primū tollūt: quæ esse nō pōt. cū aliis adimunt aliis cōdonant pecuniæ. Deinde æquitatē: quæ tollit oīs: si hēre suū cuiq̄ nō licet. Id. n. est propriū: ut supra dixi: ciuitatis atq̄ urbis: ut sit libera; & nō sollicita suæ rei: cuiusq̄ custodia: atq̄ i hac pnicie reip. ne illā qdē cōsequunt quā putāt gloriā. Nam cui res erepta est inimicus cui data est: ēt si dissimulat se accipe uoluisse: & maxīe in pecuniis creditis occultat suū gaudium: ne uideatur nō fuisse solūdo. At uero ille q accipit iniuriam; & meminit & præ se fert dolorē suum: nec si plures sunt hi qbus improbe datū est: q̄ illi quibus iniuste adēptū est: iccirco plus ēt ualēt: nō enī numero hæc iudicant; sed pōdere: Quā aūt habet æquitatē ut agrū multis annis: aut etiā sæculis ante possessū q nullū habuit hēat: q aūt habuit amittat? at pp hoc iniuriæ genus Lacedæmonii Lysandrū

sed potius odiū: quoniā hi q bona amiserūt: ipsum capitali odio psequunt: q auctor fuit ut eriperetur & ipum possidentē: & sic emergūt inimicitiæ: homicidia: discordiæ: factiones; & oia deniq̄ mala quæ rempu. cōstitutā labefactāt. Etiā si dissimulat. i. etiā si negat se uoluisse accipe. i. q̄uis dicat se īuitū accepisse: tamē inimicū habet illū: cuius bona prius fuerūt. In pecuniis creditis. cū. s. ꝓmulgat lex nouaꝝ tabularū qbus fit ut debitoribus pecuniæ creditæ condonent. Gaudiū. qđ habet: q̄a nō tenet soluere creditā pecuniam:
Non fuisse soluēdo. ne uideat nō potuisse aliter æs alienū dissoluere qđ cōtraxerat. ille nō est soluēdo. q non pōt soluere: uerbū ē iuris. At ille. cui bōa erepta sunt meminit iniuriæ: & i uultu dolorē ostēdit suū: & irā sine aliq̄ dissimulatōne: & paratus est ut ulciscat.
Nec si plures. Respōdet tacitæ obiectōi. potuisset aliqs dicere: si plures sunt hi q iniuste acceperūt his qbus ademptū est: plus ualent: quoniā pauciores possunt ulcisci multoꝝ iniuriā. Dicit Cic. hæc nō iudicari numero sed pondere: quoniā unus: cui aliqd ademptū ē:

plus pōt ad ultionē: q̄ oēs illi qui acceperūt: qđ exitus ꝓbat tyrãnoꝝ: qđ & Cæsar sua nece expertus ē. Vnde dicit
Salust. Regibus boni q̄ mali suspectiores sunt: semperq̄ his aliena uirtus formidolosa est. Hæc. plus ualere & Salostius
maioris esse momēti. Numero. q̄a sint plura. Pōdere. quātū unūquodq̄ possit: quoniā onus plus pōderis in se habebit ad ulciscēdum: q̄ oēs alii ad defendendum. Quā aūt habet æquitatē. dixit supra populares e medio tollere cōcordiā & æq̄tatē: q̄ cōcordia tollat: iam ꝓbauit nūc ostēdit q̄uo æquitas tollit. Sæculis. multis Sæculū
ānis. sæculū significat spatiū. c. annoꝝ. Propter hoc iniuriæ genus. q̄a uolebāt agros diuidere & liberare obæratos. Lacedæmōii. ponit exēpla eoꝝ qui tandē corruerunt: cū studerēt nimiū populo placere: & legē agrariā nouasq̄ tabulas ꝓmulgare cum alioꝝ detrimēto & iniuria. Agis & Cleomenes auctore Plutarcho populū studiose fouētes: cū rempu. iuste pulchreq̄ ex multo tpe īstitutā suscepissent: optimatibus aduersari cœperunt: q̄ Plutar.
illi diuitiaꝝ qbus assueuerāt abūdātiā reliqre nollēt. Agis fuit sextus ab Agesilao. cuius filius fuit Archidamus Agis
Archidami filius Agis & Heudamidas natu mior: q mortuo pře regnauit: huius filius fuit Archidamꝰ: ex quo natus ē alius Heudamidas: cuius filius fuit hic agis: de quo nūc agit: qui in delitiis a matre Gesistrata & auia Archidamia opulētissimis mulieribus educatus: priusq̄ ad uigesimū puenisset annū: omnē uoluptatē: cultūq̄ corporis: cū formosissimus eēt: neglexit: accusans laconicā disciplinā corruptā & lautiores epulas: dicebatq̄ se nolle eē regē si pristinā disciplinā: & mores auitos ī patriam reuocare nō posset. Huius labis & ueluti morbi principiū accepisse lacedæmonioꝝ resp. uidet: ex quo primū soluta p ipsos Atheniēsiū ptāte auro & argēto sese ac domos expleuerūt. Cū pater ex lege Lycurgi hæreditatē filio relinqre cogeret. Epitades uir iniquus cū esset Ephorus & filio iratus: legē tulit ut liceret domū hæreditatēq̄ suā cuicūq̄ libuisset relinqre: & pp hoc soluta est bene uiuēdi disciplina. Vnde potētes ī ciuitate ꝓpinquos ex hæreditate deturbabāt: oēsq̄ diuitias ad se rapiebāt: & iopia ciuitatē iuasit. & seruitus secuta ē: & odiū atq̄ iuidia aduersus potētes & diuites exorta. Rex agis rē optimā: q̄ his ipse erat meditatus ē: ut oīs ad æqualitatē redigeret: & urbē hoībus repleret. Cui iuuenes paruerūt studiose cū illo ad uirtutē sese expediētes. Seniores q ī tali uixerāt labe: nō secus q̄ serui ad dominū. sic ad Lycurgū. i. ad lycurgi leges reduci timebāt: & ob id Agin regē accusabāt: qui adhuc adolescens erat: cuius ambitionē Lysander cognomēto Lydius Mādraclidas & Agesilaus fouebāt: irritabantq̄. Agesilaus Regis auunculus erat: quem facundū ueꝝ mollē & pecuniæ cupidū filius īcitabat Hypomedō. Agesilaus. n. æs alienū cōtraxerat; quod sperabat facile solui mutato ciuitatis statu oēs fere diuitiæ spartanoꝝ erāt penes mulieres. Agis effecit: ut Lysander ephorus crearet: qui statim cōtra seniores legē tulit; ut debitoribus oē debitū pēitus dimitteret: & agroꝝ diuisio fieret. Sup hac re Agis cōtionē hūit. dicēs se uelle primū oīum ꝓprias facultates ī mediū pōere nō certe puas ob agroꝝ multitudinē: quos partim ad colendū partim ad pascēda pecora idoneos hēret. ī sup talēta sexcēta signati argenti: idē quoq̄ matrē atq̄ auiā: amicos ꝑterea & domesticos oīs; quos ditissimos eē oīum spartanoꝝ cōstaret: facere paratos esse. His auditis obstupefacta multitudo adolescentis Regis magnanimitatē admirabatur. Agis & Cleōbrotus coacta multitudie amicoꝝ ephoros e sellis deturbāt aliis in eoꝝ locū suffectis: e quoꝝ

numero fuit Agesilaus. Inde ad eos soluendos: qui i carcere erãt: ire prexerunt: quapp aduersarios terruere. Postea tabulas: in qbus noīa debitoꝝ erãt: oīs i foꝝ: qđ clariũ uocabat: cõportari iusserũt: hisq̃ i unũ coactis ignis iniectus ẽ. qđ creditores molestissime tulerũt. Agesilaus qsi isultãs se clarius lumẽ aut ignẽ puriorẽ nunq̃ uidisse iactabat. Tãdẽ a cõiuratis reuocato Leonida: & i regnũ restituto: Agis i Asyllũ se recepat. Deĩq̃ cum a balneo rediret: Amphares ephorus eũ p uestẽ capiẽs dixit. ad ephoros te adduco rõnẽ eoꝝ q̃ gessisti dictuꝝ. Demochares uiribus pstãs ueste circa eius collũ obuoluta: cum reluctãtẽ trahebat: & sic i carcerẽ cõiectus ẽ. Cum ephori

Ephorum expulerunt: Agin regem: quod nunq̃ antea apud eos acciderat: necauerunt: Ex quo eo tempore tãtæ discordiæ secutæ sunt: ut tyranni existerent: & optimates exterminarentur: & præclarissimæ constituta respublica dilaberetur: nec uero solum ipsa cecidit: sed ẽt reliquã græciã euertit cõtagiõibus malorũ: q̃ a lacedæmõiis ꝓfectæ manarũt latius. Quid nr̃os gracchos

accessissent: iusserunt ministris ipm dãnatũ ad locũ trahi: i quo dãnati strãgulabãt. Agis plorante lictore caput laq̃o nectẽdũ præbuit
ephorus & tali supplicio uitã finiuit. Ephoꝝ. prius apud lacedæmonios auctore Plutarco i uita: Cleomenis duo regnabãt reges: iusq̃ dicebãt qui quosdã seniores ad cõsultãdum adhibebant. Inde reges ĩplicati bello cũ diu abessent: nec iuri dicũdo uacare possent: quosdam ex amicoꝝ nũero elegerunt: q dom i apud ciues Regũ uicẽ gerẽtes ephori fũt appellati: & habebant ministri Regũ. Inde paulatim omnẽ ad se traxerunt potentiã: & p se ꝓpriũ magistratũ ephoriã cõstituerũt. Primus Asteropius fuit q maxĩe ephororum potẽtiã auxit. Lysander ergo cũ esset ephorus: ut dictum ẽ: expulsus fuit a spartiatis pp leges: q̃s tulerat: &
Theopō/pus Agis Rex necatus. Theopõpus spartoꝝ Rex auctore Valerio maxĩo ephoros primus istituit: ita futuros regiæ maiestati oppositos: queãdmodũ Romæ cõsulari iperio tribuni plebis obiecti sunt: cui cũ dixisset uxor illũ id
Valerius egisse: ut filiis minorẽ potestatẽ relinqueret: relinquã dixit sed diuturniorẽ. Agin regẽ. Reges lacedæmõii ex heraclidaꝝ genere creabant qui i pellopõnesum reuocati auctore Plutar. i uita Lysandri doriẽsibus se imiscue-
Probus rãt. Amplissimũ & illustre hoc genus Spartæ floruit: sed nõ unicuiq̃ illoꝝ regalis fastigii cõicata erat successio.
Aemili. duabus tantũ e familiis reges eligebant: q̃s Euẽcidas & Agidas appellabãt. Aemilius ꝓbus i uita Agesilai scribit morẽ fuisse a maioribus lacedæmoniis traditũ. ut duos semp haberẽt reges nomine potiusq̃ ipio ex duabus familiis Procli & Eristhenis: q pricipes ex ꝓgenie herculis Spartæ reges fuerũt. Lysander decreuit regiã dignitatẽ duabus e familiis traducẽs oĩbus heraclidis cõem reddere: cũ pater ipsius Aristolycus ex ꝓsapia minime regia ortus eẽt: sed ex heraclidaꝝ genere. i. ex his q ducebãt genus ab hercule. Quod nunq̃ antea acciderat. hoc dicit
Plutar. etiã Plutar. his uerbis. Cleombrotus Rex lacedæmõioꝝ i leuctris uulneratus occubuit. Lacedæmõioꝝ. n. regine i pugna qdẽ obuii hostes temere manus afferre cõsueuerũt: sed potius retro cedere: Regiã maiestatẽ uenerãtes. Itaq̃ cũ ꝓmulta aduersus græcos lacedæmonii bella gesserint: unũ dũtaxat Cleombrotũ ante Philippi tpa i leuctris uulneratũ occubuisse memoriæ ꝓditũ est: Sed Spartæ qdẽ primũ Agin ex his q regnauerũt ab ephoris iterfectũ fuisse cõstat. Vt tyrãni existerent. emergerent: quoniã post mortẽ Leonidæ: de quo dictũ ẽ: Cleomenes filius successit: q Agis cõsilium ꝓbãs: q̃uis Leonidæ pr̃is sui ille inimicus fuerit: ephoris iterfectis. lxxx. ciues ꝓscriptos in exilium misit. Hũc Cleomenẽ Aratus Sicyonis: de quo paulo post dicet: tyrannũ appellabat: cuius igenium i oĩs tyrãnos exarserat. Vnde cũ Democratẽ lacedæmoniũ exulẽ interrogasset: qualis nam esset adolescẽs Cleomenes: respondit: Arate siquid aduersus lacedæmonios moliris ꝓperandũ censeo: anteq̃ pullus hic p ætatem aculeo uti possit. Superatus Cleomenes ab Antigono macedonũ rege magno prælio in ægyptũ confugit ad Ptolemæũ: quo mortuo & filio eius regnante cum. xii. sociis in custodia detẽtus egrediẽs sibi mortem consciuit. Idem socii fecerunt: Antigonus Spartam occupauit. & sic optime cõstitura resp. corruit: & oraculum delphicum ueꝝ fuit. Prædixerat. n. ut dictũ est: pythius Apollo: Spartã nulla alia re q̃ auaricia piturã. Optima
Extermi/no tes. pricipes ciuitatis boni uiri eiicerent: qđ fecit Cleomenes. Exterminare ẽ extra terminos mittere. i. in exiliũ. Cõstituta. legibus Lycurgi. Cõtagionibus. malis exẽplis. cõtagio ẽ morbus q tactu cõtrahit: ĩde p trãslatio
Cõtagio nẽ dr̃ aliq đ malũ exẽplũ: qđ alios ĩ errorẽ iducit: ut malũ exẽplũ lacedæmonioꝝ i repu. administrãda totã græciam cõtaminauit: quoniã simili labe respu. ĩfectæ sunt. Quæ. cõtagiões & mala ad rẽpu. euertẽdã. Manarũt latius. ꝓpagatæ sunt p oẽm græciã: & etiã ad nos uenerũt: inqt Cice. quoniã a græcis nr̃i acceperũt exempla ꝓmulgãdæ legis agrariæ & nouaꝝ tabulaꝝ: & in primis gracchi populares. Quid nr̃os gracchos. posuit hactenus exẽpla græcoꝝ: nũc de romanis loquit gracchis: q pp leges agrarias pierũt: quoꝝ pr̃ fuit Tyberius gracchus uir optimus & clarus: q moriẽs ex cornelia filia maioris Aphri. xii. filios reliqt: q oẽs diẽ obiere suũ præter
Caius unã puellã: quæ nupsit aphricano minori: & Tyberiũ & C. gracchos: de qbus nunc agit. Tyberius auctore Plu-
Tyberi⁹ tarcho uultu aspectu & motu corporis mitis & placidus erat. Caius aũt uehemẽs & igentis spũs: cuius sermo
Plutar. erat terribilis & ad indignatiõẽ ꝓmptus. tyberii uero dulcis & ad miseratiõnẽ aptior: orõ dilucida & plãe elaborata. Caii uero efficax & redũdãs. Tyberius anteibat Caiũ ætate nouẽ annis: creatus tribunus ple. legẽ agrariã tulit: cuius ferẽdæ talis fuit causa auctore Plutarcho. Romãi quãtũ uicini agri hostibus adimebãt: partim uenũdare: partim ĩ publicũ redigere ac egenis ciuibus ꝓ modica pẽsione utẽdũ tradere cõsueuerũt. sed cũ diuites eas pẽsiones augere cœpissent: paupesq̃ excludere: lata lex ẽ q̃ supra qngẽta agri iugera ciuẽ romanũ hẽre ꝓhibebat. At ea res paucos ãnos cõtra locupletes ipsis tenuioribus auxilio fuit. Nã primo subornatis ad cõducendũ ꝑsonis fraus legi fiebat: deide apte iã ipsi diuites occupare agros cœperunt. Ita igit hoĩbus exagitatis: neq̃ militiæ dare noĩa: neq̃ filios educare cura erat: eoq̃ ꝓcessura uidebat res: ut breui exhausta liberoꝝ multitudie seruis ac barbaris: p quos diuites agros colebãt tota italia cõpleret. Huic malo Lælius Scipiõis amicus occurrere primus uoluit: sed aduersante locupletũ factiõe: ueritus tumultũ atq̃ discordiã ab icœpto destitit: unde sapiẽs postea ẽ ap-

pellatus. Tyberius cũ primũ trib. pl. creatus est eã actionẽ suscepit auctoribus Diophane Mythileneo rhetore: & Blosio cumano Antipři Tersensis discipulo. cõsuluit prius & C. cassũ põtificẽ maximũ: Mutiũ Scæuolã iuris cõsultũ & Appiũ claudiũ socerꝫ. Iubebat sua lege Tyberius possessores agrũ dimittere egentisq; tradere. Inde aduersante Octauio collega suo aliã tulit uehemẽtiorẽ: ut agri q cõtra legẽ possessi erãt dimitterenť nulla mentione pcii facta. & cũ octauiũ ab ĩtercessiõe dimouere nõ posset: edictũ pposuit: quo phibuit oĩs urbãos magĩatus qcq̃ agere: priusq̃ de lege agraria ad populũ referreť. ærara aũt sigillo impssit: & p q̃stores qcq̃ depromi aut ĩportari uetuit: pœna pposita siqs contra fecisset. q̃re cõterriti magĩatus singuli ppria officia dimiserunt. Ob hoc edictũ locupletes oẽs ueſtẽ mutarũt: & mœsti ac sordidati fogꝫ circũibãt: & clã pcussoribus cõparatis necẽ tyberio parabãt. Tandẽ Octauio p suffragia tribuũ priuato tribũitia ptãte: tyberius legẽ tulit. Tres uiri ad agros diuidẽdos creanť. Tyberius ipse legislator: appius claudius socer: & C. Gracchus frater nõ tũc p̃sens: quoniã apud numãtiã sub Scipiõe affini suo militabat. Attalus rex Pergami populũ romanũ hæredẽ reliq̃rat. Tyberius statim ad populũ tulit: ut regia pecunia ciuibus Romãis: qbus agri dabanť: p cultura assignareť. De oppidis aũt q̃ attali regis fuissent: nihil ad senatũ: sed ad populũ romanum ptineret. Et cum cõcionareť: tangẽs suũ caput: ut sibi piculũ iminere significaret: inimici tanq̃ regẽ diadema petere senatui ĩdicarũt. Nasica cum cõsulẽ Mutiũ cessare uidisset: pres eni cõscripti ĩ ædem fidei publice cõuocati erãt: cẽsentes ut cõsul rẽpu. armis defenderet: q negauit qcq̃ ui se eẽ facturꝫ: inqt: quoniã cõsul dũ iuris ordinẽ seqť: id agit ut cũ oĩbus legibus romanũ impiũ cotruat: q leges saluas eẽ cupiũt: me seqnť: & sic pedibus subselliorꝫ Tyberius ĩterfectus ẽ: & ĩ tyberi unco tractus. C. Gracchus eius frater q̃stor ĩ Sardiniã cũ Oreste cõsule nauigauit: Inde Romã rediens: tribunus plebis creatus ẽ. duas leges tulit: quarꝫ altera iubebat: ut q e magĩatu p populũ motus eẽt: facultatẽ alterius magĩatus ĩeũdi nõ hẽret: Altera: ut siqs ĩ magĩatu constitutus ciuẽ romanũ sine iudicio necasset: i eum populi aĩaduersio foret. altera. M. Octauius notabať. Altera in Põpiliũ: qui p̃tor amicos Tyberii ĩ exiliũ eiecerat: iudiciũ parabat. Sed Põpilius statim fuga sibi cõsuluit. Tulit postea nõnullas leges de suffragiis sociorꝫ pares italos & ciues romãos cõstituẽs de iudicibus deligẽdis. Nã cũ soli antea senatores iudicarẽt: ob idq; a plebe timerẽt. ccc. ex eq̃stri ordie iudices adiecit: parẽ senatoribus numerꝫ statuẽs. Hæc lex potẽtiã senatus magna ex parte fregit. Iterꝫ trib. ple. C. Gracchus leges tulit: colonias Tarẽtũ atq; Capuã mittẽdas & latinos ciuitate donãdos decernẽs. Tãdẽ optimatibus exagitatis & ĩ eius necẽ cõspirãtibus. fugiẽs Graccus opimum cõsulem & armatos ad pontem sublicium uenit: duo eius amici Licinius & Põpeius illũ p̃cedere iubẽres. nõ prius aliquẽ trãsire pmiserũt: q̃ ipsi pugnãdo sint occisi. Gracchus ĩ sacrum deorꝫ nemus se pripiẽs a Policrate seruo ĩterfectus est: q postea sibi mortẽ consciuit. Caput Gracchi Septumuleius quidã abstulit: q prius illud absciderat. Nam ĩ prĩcipio pugnæ pmissum erat: ut q. C. & Fuluii capita referret: tantundẽ auri ex publico accipet. Relatũ ẽ igiť a Septumuleio trãsfixũ pilo: stateræ postea ĩpositũ librarꝫ decẽ & septẽ ac dimidiæ põdus traxit. nã detracto cerebro plumbũ ĩfuderat. Sũmi uiri. Tyberii Gracchi: q Corneliã duxit uxorẽ. Ideo Tyberius & C. nepotes erãt maioris aphricãi. Nõne pdiderũt. q. d. Non perdiderunt: duxerũtq; ad mortẽ leges agrariæ: q̃s ferebãt cũ summa cõtentiõe in grãm populi & fauorẽ. Nonne interrogatiue positũ: semp ĩcludit affirmationẽ: dicimus. n. nõne dixi tibi. q. d. dixi. Num. uero ĩcludit negationem: ut Num dixi tibi. q. d. nõ dixi. & Num fletu ĩgemuit nro.

tyberii gracchi sũmi uiri filios aphricãi nepotes: nõne agrariæ cõtentiões pdiderũt: At uero Aratus sicyonius

At uero aratus sicyonius. posuit hactenus eos quos agrariæ cõtentiões pdiderũt. Nũc ponit Aratũ sicyoniũ summo p̃conio dignũ: q exortas contẽtiones aliorum culpa prudẽtissime cõposuit & sedauit cũ patriã suã sicyonẽ uendicasset. Sicyon urbs achaiæ ĩtra isthmũ Sicyon
peloponẽsi antiq̃ssima: olearꝫ puẽtu & picturis clara. Aratri pria fuit. plures mutatiões regꝫ ppessa successiue in fut gẽtiũ tyrãnorꝫ. Nõ prius ex ea se cõtagione & turbatiõe recepit q̃ electiõe ĩteriecto. Thimoclidã & cliniã claros & opulẽtos in ciuitate uiros delectos summe regꝫ sicyonii p̃fecerunt. Sed cũ respu. certũ iam aliquẽ statũ obtinere uidereť: Thimoclidas uita functus ẽ. Paulopost Abãtidas Pascæ filius sublato clinia tyrãnidẽ ĩuasit: Cliniæq; Aratus
amicis ac domesticis partim eiectis partim ĩterẽptis: filiũ aratũ. vii. ãnos natũ pdere cupiebat. Sed puer pauidus fugiẽs casu quodã inscius domũ mulieris ĩtrauit: q̃ abantidæ soror Phorophãto cliniæ fratri nupta erat. Sosia uocabať mulier: quæ noctu eũ argos urbẽ emisit: putans ad se diuinitus puerꝫ delatum. Inde argis apud hospites p̃nos educatus ẽ. & cũ robustũ corpus haberet: sese in palæstra gymnasiisq; cæteris exercuit. Clinias & Anidialecticus Abãtidã tyrãnum ĩ foro trucidarunt. Inde Nicocles ĩterẽpto postea Abãtide patre qui ĩ filii locũ successerat tyrãnum se fecit. tũ aratus plurimũ noĩs hẽret: sicyõi exules ad eũ se cõuerterũt. Inde aratus coacta exulum & quorũdã aliorꝫ manu Sicyonẽ noctu scalis ĩgrediť: & incensa tyrãni domo: ipse Nicocles per cuniculos euasit: exules reuocati sunt in ciuitatẽ. Tum q a Nicocle nũero. lxxx. tum q a supioribus tyrãnis non pauciores. ccc. eiecti e ciuitate fuerãt. Cũq; inopes plurimi redissent: possessiões suas repetebãt: uillasq; ac domos adeũtes: in magnã difficultatem & animi sollicitudinẽ adduxerũt aratũ cernẽtẽ seditionibus ciuitatẽ agitari. His rebus anxius optimũ cõsiliũ excogitãs: rerꝫ summã ad acheos detulit: atq; ita sicyonios acheis cõiungẽs unũ corpus effecit. xv. talentis dono a Ptolemæo rege acceptis statuit suorꝫ necessitati cõsulere: ea qppe ciuibus suis ad redimẽdos captiuos: siue ad aliã necessitatẽ egentibus diuisit. Instãtibus uero exulibus: ut sua sibi bona redderenť: possessoresq; deturbare uolẽtibus: cũ sanari id malũ nulla rõne posset. & exitiũ ciuitati ĩstare uidereť: pspexit unã tantũ rem ĩ Ptolemæi liberalitate sitã esse: igiť ĩ ægyptũ nauigãs a rege opulẽtissimo p̃cibus ĩpetrauit: ut dissolutionẽ debitorꝫ ad cõponendas ciuiũ discordias numerosa pecunia leuaret. Ptolemæo aratus ualde familiariter utebať: quẽ signis & tabulis e græcia missis sibi deuinxerat. Nam cũ ĩ eiusmodi rebus aratus nõ paruum iudicium haberet: & quotidie aliqd opus summorꝫ artificũ: ĩ primisq; Pãphili & Melãthi studiose conquirẽs ad regẽ mittebat. cl. talẽta ab eo accipit ad cõponẽdũ statũ ciuitatis: quorꝫ. xl. secũ asportãs in peloponnesum redit: reliqua

missa sunt. Fuit igitur magnum: & laude dignũ tantam pecuniæ uim cõciuibus parare suis: cuius exigua parte alii imperatores & principes ciuitatũ accepta a regibus suã sibi patriam turpiter seruire coegerũt. Maius etiam q̃ his pecũiis sublatis simultatibus ĩter pauperes & locupletes recõciliata pax est: populo aũt uniuerso salus cũ securitate parata. Admirabilis ꝑfecto illi in tantis opibus: inqt Plutar. tantisq; honoribus modestia fuit. Honores Arato publice decreti fuerũt & ab exulibus priuatim erecta statua. Eius ciuitas. Sicyon urbs Achaiæ itra Isthmũ: ubi dicit̃ pictura inuenta. Profectus. discedens ab Argis: ubi fuerat educatus apud amicos paternos.

sit e laudat̃: qui cũ eius ciuitas. l. ãnos a tyrãnis teneretur. ꝑfectus argis sicyonẽ clãdestino ĩtroitu urbe ẽ potitus. Cũq; tyrãnũ methodeũ ĩprouiso oppressisset: sexcẽtos exules: q̃ fuerãt eius ciuitatis locupletissimi: restituit: rẽq; pu. aduẽtu suo liberauit: Sed cũ magnã aiaduerteret in bonis & possessionibus difficultatem: q̃, & eos: quos & ipse restituerat: quorũ bõa alii possederãt: egere iniquissimũ arbitrabat̃: &. l. annorũ possessiones mouere non nimis æquũ putabat. Propterea q̃ tã longo spatio multa hæreditatibus: multa emptõibus: multa dotibus detinebãtur: sine iniuria iudicauit: neq; illis adimi: neq; his non satisfieri: quorũ illa fuerant oportere. Cũ igit̃ statuisset opus eẽ ad eã rẽ cõstituẽdã pecunia: alexandriã se ꝑficisci uelle dixit: rẽq; integrã ad reditũ suũ iussit eẽ. Isq; celeriter ad ptolemæũ suũ hospitẽ uenit: q tũ regnabat alter post Alexãdriã conditam: cui cũ exposuisset patriã se liberare uelle: cãmq; docuisset: a rege opulẽto uit sũmus facile ĩpetrauit: ut grandi pecunia adiuuaret̃. Quã cũ ĩ Sicyonẽ attulisset: adhibuit sibi in consiliũ. xv. pricipes: cũ q̃bus cãs cognouit: & eorũ q aliena detinebant & corũ q sua amiserãt: præfecitq; æstimandis possessionibus: & ut ꝑsuaderẽt aliis ut pecuniã accipe mallẽt: possessionibus cederent: aliis ut cõmodius putarẽt numerari sibi qđ tãti eẽt q̃ suũ recupare. Ita ꝑfectũ ẽ: ut oẽs constituta concordia sine q̃rela discederẽt. O uirũ magnũ dignũq; q ĩ nr̃a rep. natus eẽt. Sic par est agere cũ ciuibus: non ut bis iam uidimus hastã in foro ponere: & bona ciuium uoci subiacere præconis. At ille græcus id qđ fuit sapiẽtis & præstãtis uiri oibus consulẽdũ putauit. Eaq; ẽ summa ratio & sapiẽtia summi ciuis: commoda ciuium defendere: nõ diuellere: atq; oẽs æquitate eadẽ continere. Habitatur gratis in alieno: Quid ita: Vt cũ ego emerim: ædifica

Argi nõ multũ distabant a Sicyone. Clandestino. nocturno: quoniam noctu ingressus est urbem cum exulibus: & tyranni Nicoclis domũ incendit: & patriam asseruit suã. per. l. annos a tyrãnis uexatam. Methodeũ Plutar. dicit fuisse Nicoclem. forte Methodeus Nicocles appellabatur. aut Plutarchus secutus ẽ alios annales. Oppressisset. Plutar. dicit tyrãnum euasisse noctu per cuniculos. In bonis. rebus amissis prius cum mitteret̃ in exiliũ. Quod & eos. hæc erat difficultas. Restituerat. reuocauerat ab exilio. Egere. inops esse amissis bonis: quæ ab aliis possidebãtur.

Metho/deus Plutar.

Et. l. ãnoꝝ: hæc erat altera difficultas: quãtum ad eos qui iam per. l. annos bona donata a tyrannis possederant: pulsis iustis dominis. Mutare igit̃ has possessiões arbitrabat̃ iustũ nõ esse. Propterea q̃. tõ quare nõ uidebat̃ iustũ. Iudicauit. ergo has possessiones non esse adimẽdas possessoribus: & satisfaciendũ eẽ illis quoq; prius fuerãt. Hæreditatibus. relicto iure hæreditatis & multa uendita: & tradita dotis nomine. Illis. qui possidebãt.

His. quoq; fuerãt prius possessiones. Cũ statuisset. pro certo habuisset: & plane cerneret: iudicassetq;: sic alibi dicit. statuere autẽ: q̃ sit sapiens. Hoc maxime uidet̃ esse sapientis.

Alexãdriã. quæ est urbs ægypti ad mare.

Hospitẽ. amicũ: quoniã eo familiariter utebatur Aratus: & hospes eius erat: quoniam ĩ ægyptũ trãsmittebat. Alter. secũdus postq̃ eõdita fuit Alexandria. Docuisset. aperuisset causam quare illuc nauigasset: quoniã nõ poterat suos ciues componere sine pecuniis.

Vir sũmus. sũmæ auctoritatis & laudis.

Grãdi. numerosa: quoniã Ptolemæus erat opulẽtissimus: a quo accepit. cl. talenta. Prĩcipes. primos ciuitatis. Cognouit. iudicauit: & perscrutatus est. Inde cognitio dicitur iudiciũ siue iudicatio. Præfecit. præposuit: & elegit quosdã: q argis æstimãdis præessẽt.

Aestimo æstimare est preciũ imponere. Cederent. habẽdas aliis ꝑmitterẽt. Quod tanti eẽt. i. accipe pecunias: quæ tãtũ ualerẽt: quãtũ possessiones ab aliis occupatæ. Suũ. possessiones quas amiserant. O uirũ magnũ. laudat Cicero prudẽtiã Arati modestiãq; & studiũ erga patriã & ciues: detestaturq; Syllã & Cæsarẽ tyrãnos: qui bona ciuiũ sub hasta uenire iusserũt uoce ꝑconis. Magnũ. magni nois & auctoritatis ac dignũ: q Romæ natus eẽt.

Sicẽ par. decet. Bis. tpe Syllæ & cæsaris: Hastã ponere. uendere bona ciuiũ sub hasta uoce ꝑconis. Vnde

Mattia. Martia. Vẽderet exultos colles cũ præco facetus. At ille græcus. aratus Sicyonius putauit oibus cõsulẽdũ eẽ: qđ fuit officiũ prudẽtis uiri & sapiẽtis. Eaq; ẽ. ponit nũc quid deceat sapiam summi ciuis oĩs. s. eodẽ iure cõtinere & bona ciuiũ defendere. Sũma. ꝑfecta prudẽtia seruire cõmodis reip. & ciuiũ. Diuellere. diripe distrahere atq; dissipare.

Plato Plato in epistola ad dionis amicos sic scribit: Et uero q̃ ꝑclarissima sibi patriæq; affectat nihil unq̃ nisi rectũ pulchrũq; põt accidere. Eadẽ æqtate. pari iusticia: ut nõ ꝑualeant aliq potentes: & inopes deprimant̃: & cauẽdũ est ne diuitiis affluẽtes ĩ aliena bona possessionesq; ĩuadãt: & ne alii e suis locis bonisq; pellant̃: qđ est cõtra iusticiã. Vnde dicit Cicero faciẽs de hac re cõtentionẽ & ꝑpositionẽ. Habitat̃ gratis in alieno. i. re nõ sua. Quid ita: cur: quærit a se Cicero: cur in alieno gratis habitat̃: quoniã. s. eripiunt̃ bona aliquibus: q̃uis

in ipsis comparādis multum impēderint & aliis danť: qui in uiro priore domino bonis fruunť: & gratis in alio habitāt. Tuear, defendam. Fruare meo, utaris & uoluptatē capias ex rebus meis. Quid est aliud, q. d. nil aliud est q̄ id quod dixi: ut qs emat & alius fruať rebus emptis aliena pecunia. Tabulæ uero nouæ. Nūc de creditoribus debitoribusq̧ intelligit: qui æs alienū soluere nolūt. in quoꝝ grām tabulæ in foro ponebanť & leges qbus uolebāt statuebāťq̧ illaꝝ auctores: ut æs alienū debitoribus donareť: quod reipu. perniciosum est. Tabulæ nouæ dicebanť: quādo uel senatus decreto uel impatoris edicto decernebať ne alienū æs a debitoribus exigi posset. Id fiebat in plebis subsidiū, quæ potentioꝝ fœnore ita interdū opprimebať: ut soluere nō posset. Cū igiť tales ꝑponunť tabulæ quid significant nisi ut ex pecunia credita qs emat fundū: & creditor pecuniam nō habeat: debitor autē habeat fundū aliena pecunia emptū? quod est cōtra oēm æqtatē. Seneca dicit: Nisi forte existias leui & fabuloso sermone & agilibus argumētis ꝓhiberi posse rem pniciosam beneficioꝝ nouas tabulas. Seneca

ri tuear: impēdam tu me iuito fruare meo. quid est aliud aliis sua eripe: aliis dare aliena? Tabulæ uero nouæ qd hēnt argumēti: nisi ut emas mea pecunia fundum: & eum tu habeas: ego non habeā pecuniā? Quāobrē ne sit æs alienū quod reipu. noceat: ꝓuidēdū est: quod multis rōnibus caueri potest: si nō fuerit ut locupletes suū perdant: debitores lucrētur alienum: Nec enim ulla res uehemētius remp. continet q̄ fides: quæ esse nulla pōt nisi erit necessaria solutio rerū creditarū. Nunq̄ enim uehementius actum est q̄ me consule ne solueretur armis & castris tētata res est ab omni genere hominū & ordine: quibus sic restiti: ut hoc tantum malū de repu. tolleretur. Nunq̄ nec maius æs alienum fuit: nec melius nec facilius dissolutum est. Fraudādi enim spe sublata soluendi necessitas cōsecuta est. At uero hic nostet uictor nunc quidem uictus: quæ cogitarat: ea perfecit: cum eius iam nihil interesset: tanta in eo peccādi

Quid argumēti, qd sniæ. Argumētū i hoc loco sniam significat ab arguo: qď idē est qď demōstro, sic apud Ouid. Quid latus argueret corneus arcus erat. Quāobrē, cōcludit Cice. qd agēdū sit. Ne sit æs alienū. ne sint debitores: qui reipu. noceāt. Pōt caueri, uitari pōt multis modis: ne. s. æs alienū noceat reipu. nisi erit istud: ut creditores suam pecuniā perdāt: & debitores aliena lucrenť: quod maxime noceat reipu. ꝓpter dissensiōes quæ uiolata fide oriunť. fides aūt uiolať: cū pecunia credita non soluiť: & sic uiolať iusticia: cuius fundamētum ē fides. Si hoc nō fuerat. pōt īquit caueri: nisi tabulæ nouæ ꝓponerētur: qbus pecuniæ donanť debitoribus. Vt Argumētum Ouidius

locupletes: hoc est quātum ad legem agrariā qua locupletibus agri adimūť: & danť egenis. Debitores lucrētur: hoc pertinet ad nouas tabulas: quæ ꝓponebanť in grām debitoꝝ. Ergo ingt si hoc nō fuerit: alia uia prout deri pōt: ut æs alienū dissoluať. Nunq̄ uehemētius actū est. Prima Cice. cura & cōmēdatio in cōsulatu fuit legis agrariæ dissuasio. Inde furores Catilinæ & alioꝝ coniuratoꝝ oppressit: qui ꝓpter magnitodinē æris alieni bellum ciuile optauerāt: & tribunos legis auctores in senatu grauissima ōrone adeo frægit: ut loq amplius non auderēt. Omnes obærati Catilinæ fauebāt: & cū plærīq̧ postularēt: ut Catilina belli præmia ꝓponeret auctore Salu. ille nouas tabulas, ꝓscriptiōes locupletū, magr̄atus, sacerdotia, rapinas: oīa deniq̧ alia: q̄ bellū atq̧ libido uictoꝝ desiderat: pollicebať. Adde etiā q. ipe. C. Antōius. Cice. collega ꝓpter magnitudinē æris alieni nō inuitus de cōiuratōe audiebat. huic malo Cice. idustria occursum est. Vehemētius. maiori conatu. cū ego eēm cōsul. Armis & castris. hoc dicit pp Catilinā & alios cōiuratos: q æs alienū: cōflauerāt & arma sūpserāt cōtra rem pu. & Cice. cōsulē & optimates trucidare parabāt. Ab omni genere hoium & ordīe senatorio: quoniam ex ordine senatorio: ut scribit Salust. & equestri & nonnulli hoies ex municipiis cum Catilina erant ex plebe.

Vt hoc malū. ne. s. pecunia credita solueretur. Nec maius æs alienū, nūquā fuerūt tot obærati. His amicis sociisq̧ cōsisus Catilina ingt Salust. simulq̧ q æs alienū per ois terras ingēs erat. Fraudādi enim. rō quare facile & bene dissolutū fuit æs alienū. Sublata. amota fraude: quoniam oppresso Catilina nō potuerūt obtinere: ut æs alienū cōdonareť. Spe. apparētia fraudandi creditores: quoniā nulla spes fraudis relicta erat: cū Cice. cōsul summa prudētia reipu. gubernacula teneret. At uero hic noster uictor. Cæsarē taxat: q & agros populo diuisit uectigales reipu. & largitōibus aliisq̧ rebus præter eqtatem sibi plebem deuinxit: ut ad id qď cupiebat pueniret per fas & nefas. Hic noster uictor. Cæsar q rēp. occupauit. Nūc uictus. ex stomacho loquiť i cæsarem: qui cū uoluisset esse uictor: postea fuit uictus & a cōiuratis oppressus. Quæ cogitarat: cū. s. ad impiū tenderet. Vnde dicit ī quadam epistola ad atticū Cæsarem in cōsulatu cōfirmasse regnū de quo ædilis cogitarat. Salusti.

Perfecit. exequutus est cumulatissime. Cū eius iam nihil īteresset. i. cū ad ipsum iā nihil pertineret: & non egeret grā populari: quoniā potiebať iam regꝫ. Cum igiť nullā utilitatē ex largitōibus expectaret: quoniam habebat id quod optauerat: tamē hic largitōibus usus est. Sēius est: Alii qui nouas tabulas proposuerūt: fauorem captabāt: & ob id supremū locū quærebāt: aspirabātq̧ ad pricipatum fauore populi. Cæsar uero cum iam esset imperator: & nihil eius iteresset: quoniā ad optata puenerat: tamē ea ꝑfecit quæ prius cogitarat cum ad prīncipatum: quē aīo suo effinxerat: omni uia ꝑperaret. Adde etiā q. Cæsar ī coniuratiōe Catilinæ nominatus fuit: & sic Cæsaris malū aīum notat: qui peccandi libidine tenebať. Nā cum nullā utilitatē caperet aut expectaret ex his largitiōibus: tamē ut peccaret dilargiebať. Sueto. in hac re Cæsarem laudat. nec Cic. astipulať. ait enim in Cæsare de pecuniis mutuis disiecta nouarū tabulaꝝ expectatōe: quæ crebro mouebať: decreuit tandē ut debitores creditoribus satisfacerēt per æstimatiōem possessionū: quāti quasq̧ ante ciuile bellū cōparoissent deducta summa æris alieni: siqd usuræ noie numeratū aut ꝑscriptū fuisset: qua conditōe quarta pars pœnæ debiti depibat.

Libido. effrenata uoluntas. Etiam si nō esset causa peccandi: quoniam iam rerum potiebat: & non egebat auræ popularis: ut illa euectus ad summum gradū ascenderet. Ad hoc igitur. concludit Cicero fugiendum esse a talibus largitionibus: quæ sunt cōtra æquitatem. Tuebuntur. defendent gubernabunt regentq;: præcipit Cicero qd agendum in tali re sit: his qui reipubli. præsunt: quoniam seruata iudiciorum æquitate suū quisq; possidere debet. Circūueniantur. decipiātur a potentioribus: & q̄ ipsi diuites possint sua defendere & admissa recuperare: nec noceat inuidia: qua sunt diuites. Obsit. impediat: quoniam solemus inuidere potētioribus. Vectigalibus. redditibus. publica uectigalia intelligūtur ex quibus uectigal fiscus capit: quale est uectigal portus: uel rerum uenalium: item & salinarum & metallorum.

Hæc genera officiorum. de quibus disputatū est. Persequunt. qui studiose amplectuntur. Cum utilitate reip. quod est ualde optandū curandūq;: ut oīa ad illius utilitatem referant. Gratiā. beniuolētiā. In his his aūt. ponit ea quæ Antipater philosophus putabat esse a Panetio ꝑtermissa: quæ ad utilitatē ptinēt: de qua ī hoc uolumine disputatū est.

Antipater — Antipater fuit ex tyro phœniciæ stoicæ disciplinæ addictus: q post Panetiū de officiis scripsit: & quædam necessaria commisisse Panetium dixit quæ Cice. perstringit: cum sint inpromptu. Censet. iudicat & putat.

Curationem. quomodo debeamos curare ualitudinem & pecuniam: quæ duo circa utilitatē uersant. Præteritas. omissas a Panetio certo cōsilio: quoniā essent faciles & in ꝓmptu. omnes enim hoc sciunt. Sunt utiles. pertinēt ad hāc disputationē: quā ī manibus habemus de utili. Sed ualitudo. dat Cice. ꝑcepta de his q̄ a Panetio pretermissa sunt tanq̄ facilia. Noticia sui corporis. ut unusq;sq; sciat suā naturā & dispositionē naturalē: & qd illi ꝓsit: obsit: quæue cauere possit. Et cōtinētia. quoniā īcōtinēs diu uiuere nō pōt: cū oibus utat sine aliquo discrimine. Tuēdi. cōseruādi in ꝓspera ualitudine. Et ꝑtermittēdis uoluptatibus. ꝑtermittēdo uoluptates q̄ sūt esca malo℞: & uirile corpus eneruāt.

Plynius — Vnde Ply. i epistolis laudat Spurinā: q̄ habe tet uiuidū corpus & ualidū ꝑspicuāq; oculorum acié ꝓpter cōtinentiā quæ auctore Laertio Socratē a peste tutū reddidit athenis: q̄ totam urbē infecerat. Arte eo℞. medicina & medico℞ ꝑceptis. Res aūt familiaris. Transit ad alteram partē: docēs q̄uo res familiaris q̄rēda sit. Turpitudo. i. honesto lucro q̄renda ē res domestica & augēda. Has res. quibus ē q̄rēda res familiaris & augēda. Xenophon Socraticus. discipulus Socratis. Economicus. de re familiari tuēda. Hæc Cice. interp̄tatio nō extat: nec extabat tpe Quintiliani. Aristo. ēt: ut dictū ē: cōposuit li. Economicos: i qbus ꝑcipit qūo pr fami. debet gubernare suā domū: & q̄rere atq; augere rem domesticā: sic etiam facit Xenophon.

libido fuit ut hoc ipsū eū delectaret peccare: ēt si cā nō eēt. Ab hoc igit genere largitōis ut aliis detur: aliis auferatur. aberūt hi qui remp. tuebunt. In primisq; operam dabūt: ut iuris & iudiciorum æquitate suū quisq; teneat. Et neq; tenuiores propter imbecillitatē circūueniant: neq; locupletibus ad sua uel tenēda uel recuperanda obsit inuidia. Præterea qbuscunq; rebus uel belli uel domi poterunt rempu. augeant imperio agris uectigalibus. Hæc magnorū hoīum sunt: hæc apud maiores nostros factitata. Hæc genera officiorū qui persequuntur cum summa utilitate reip. magnam ipsi adipiscentur & gratiam & gloriā. in his autē utilitatū præceptis Antipater tyrius stoicus: q athenis nuper ē mortuus: duo præcepta cēset eē a Panetio prætermissa: ualitudinis curationem & pecuniæ: Quas res a summo phō præteritas arbitror: q̄ eēnt faciles: sūt certe utiles. Sed ualitudo sustentat notitia sui corporis: & obseruatione earū rerū: quæ res aut ꝓdesse soleāt aut obesse: & continentia in uictu omni atq; cultu corporis tuēdi cā & prætermittēdis uoluptatibus. Postremo arte eorum quorum ad sciētiam hæc pertinēt. Res autē familiaris quæri debet: his rebus quibus abest turpitudo. Conseruari autē diligentia & parsimonia: iisdem etiam rebus augeri. Has res commodissime Xenophō Socraticus ꝓsecutus est in eo libro qui economicus inscribit: quē nos ista fere ætate cū essemus: quaes tu nunc: e græco i latinum conuertimus.

Comparatio duorum utilium inter se.

SEd utilitatū comparatio: quoniam hic locus erat q̄rtus a Panetio prætermissus: sæpe ē necessaria. Nā & corporis cōmoda cū externis: & externa cū corpis: & ipsa īter se corpis: & externa cum externis comparari solent. Cū externis corporis hoc modo comparant: ualere ut malis q̄ diues esse. Cū corporis externa hoc modo diues esse potius q̄ maximis corporis uiribus. Ipsa inter se corporis com-

SEd utilitatum comparatio. postq̄ abūde Cicero disseruit de utili: ut proposuit: iam de comparatione utilium inter se dicet: ut pars propositionis absoluatur: quā panetius prætermisit. Erat quartus. quoniam prius uidendū erat de honesto: inde duobus propositis honestis utrū honestius: qd in primo uolumine fecit: postea tertio loco de utili: i de q̄rto de duobus utilibus utr℞ utilius. Nam & cōmoda corpis. docet qūo fit hæc cōparatio: & ponit exēpla. Corporis cōmoda. bōa ualitudo: uires: pulchritudo: celeritas ī pedibus: clara & beata uox: & ipsius explanata ımꝑssio. Cū externis. bonis fortunæq; sunt extra corpus & aium: ut diuitiæ: magr̄atus: & similia. Hoc mō. ingt bona corporis cōparant cū externis:

& ponit exēplū: & externa cōparant̄ cū bonis corporis: & ipsa bona corpis inter se cōparant̄. Externoꝝ autē. est iter se comparatio: ut gloria diuitiis anteponat̄: redditus urbani rusticis. Vectigalia urbana. redditus ex aliqua re quæ sit i urbe. Rusticis. uectigalibus q̄ ex re rustica pcipiunt̄. Ex quo genere cōparatiōis. affert respōsum Catonis cēsorii: quo ille usus est cū ab eo q̄spiā quæreret qd maxime utile eēt in re familiari. Catonis senis. ad differētiā Catonis iunioris: qui uticēsis cognominatus est. Cato senior omniū bonarū artiū fuit rei rusticæ studiosius: de qua scripsit: & clarissimū uitæ exēplū pbuit nepotibus suis. Quid maxime expediret. ualde utile esset: & quis esset certissimus quæstus.

ponat̄: uires celeritati. Externoꝝ aūt: ut gloria diuitiis: uectigalia urbana rusticis. Ex quo genere cōparationis illud ē Catonis senis. A quo cū quæreret̄: qd maxie in re familiari expediret: respōdit bene pascere. Quid secundū? satis bene pascere. Quid tertiū? bene uestire. Quid q̄rtū? arare. Et cū ille q quæsierat dixisset qd fœnerari. Tū Cato quid hominē inq̄t occidere? Ex quo & multis aliis ītelligi debet utilitatū cōparatiōes solere fieri: recteq; hoc adiūctū eēt q̄rtū ex q̄rēdoꝝ officiorū genus. Sed toto hoc de genere: de quærēda: de collocāda pecunia: etiam de utenda cōmodius a q̄busdam optimis uiris ad mediū ianuæ sedentibus: q̄ ab ullis philosophis ulla in schola disputat̄. Sūt tamē ea cognoscenda. Pertinēt. n. ad utilitatē: de qua hoc libro disputatū est. Reliqua deinceps persequemur.

Bene pascere. habere prata: q̄ parua agricolarū impēsa quæstū afferūt: & ideo parata dixerūt antiqui. facere pecuariā: & hēre aīalia quæ nō sint oneri fundo: & iō dixit satis bene pascere. In q̄rto loco posuit arationē: quoniā req̄rit impēsam: & sic ostēdit quæstū ex cultura agroꝝ pecuariis & uillatica pastione pponēdū esse cæteris: quum sit iustus: & citra iniuriā aliorū: hūc quæstū romani diu coluerunt. Colebāt enī agros: & inde ad militiā eligebant̄: faciebant pecuariā. Inde cognoīa: nec nō peculiū & pecunia dicta: & ipsa deniq; Italia ab itulis. i. uitulis prisca lingua. Ille igit̄ bene pascit: qui prata habet & pecuariā facit: & uillaticā pastionē curat. Et cū ille. diceret: nōne utile est fœnerari? respōdit Cato idē eē qd occidere hominē: ut ostēderet rē domesticā nō esse augēdā illicito & ihonesto lucro: sed ppriis redditib⁹ agrorū & aīaliū: gulæq; & luxui uestiū tēperādū esse: quoniā nihil pōt esse utile: qd̄ nō est honestū: & parsimonia ē maximū uectigal. Increpās aliquādo mores urbis Cato: difficile eē dicebat illā rēpu. saluā fore: ubi pisciculus pluris q̄ bos ueniret. Dictū est supra q̄re fœneratio hētur odio: cū sit cōtra naturā. Quid eni est fœnus inquit Seneca & usura: nisi hūanæ cupiditatis extra naturā quæsita noīa. In pricipio de re rust. scribit Cato: Maiores nři sic habuere & ita in legibus posuere furē dupli cōdēnari: fœneratorē q̄drupli. Bene uestire. Puto hic eē mēdā & legendum bene uitire. i. bonas hēre uites & uineas, qd̄ uerbū Catoni cōuenit: qui nepotibus pspiciēs de rōne impensæ cauit. In primis. Nam primū & certissimū quæstū dixit eē i pratis: secundum in uineis. tertium in agris aratis: quoniam hi maiori colunt̄ impendio q̄ uineæ aut pascua & prata: quæ parata dixerunt antiqui: ut iquit Plyn. Et sic maxime pbabatur a Catone is quæstus q̄ q̄minimo impendio constaret. Vnde ēt iquit Ply. Interrogatus Cato q̄s eēt certissimus quæstus: respondit. Si bene pascas: q proximus: si satis bene pascas. Sūma oīum in hoc spectāda fuit: ut fructus is maxie pbaret̄: q q̄minimo īpendio cōstaturus eēt. Quæstuosissimā Cato iudicauit uitē proxime ortos riguos: nec id falso si sub oppido sint & prata. quæ antiqui parata dixerunt. Quid hoīem occidere. q. d. idē ē fœnerari & hoīem occidere. Ex quo. propter hoc pbar sniam suā auctoritate Ca- Sicyon
tonis. Et multis aliis. q̄ ad pbādū dici possent. Quartū. hāc q̄rtā disputationē de utilibus utrū utilius: ut officiū pfecte exq̄sitū iueniat̄. Sed toto hoc de gener̄: uult Ci. seniores usu pitos & lōga expriētia reꝝ prudētes lōge melius de hac re disputar̄ posse: q̄ possint phi ī suis scholis: q nō hēnt usū reꝝ: phi possūt pcipe nō eē fœnerādū: bene q̄rēdā eē pecuniā & bene locādā: sed ipsi oīa cōtinētes talia nō sunt experti. At senes pfessi familias q experti sunt qd sit fœnerari & qd afferat icōmodi: & quō q̄s pecūia debeat uti: cōuenietes i hemicyclo de tali re iter se confa- Atatus
bulantes lōge melius disputare & pcipe possūnt. Vnde Scipio: Hānibal: Pyrrhus: Alexāder: Pōpeius: Cæsar melius de re militari differere potuissent: q̄ hi q de ea re scripserūt: & ī acie uersati nō sunt. Iō Hānibal derisit phormionē corā se de re militari disputātē: cū nunq̄ acies uidisset. Idē de agricultura dicit Colu. li. i. alloquēs Syluinū ad quē scribit: hoc igit̄ Syluine iq̄t priusq̄ cū agricolatōe contrahas aduocato icōsiliū: nec tamē sic mēte disposi tus uelut sūmā totius rei sententiis eoꝝ cōsecuturus: q̄ppe eiusmodi scriptoꝝ monumēta magis istruūt q̄ faciūt artificē: & expiētia dominat̄ i artibus: neq; ē ulla disciplina: i q̄ nō peccādo discat̄: neq; statū q̄s cōpos agricolationis erit. his pfectis rōnibus nisi & obire eas uoluerit: & p facultates potuerit. Plato in. iii. de rep. dicit: nō iuuenē: sed senē potius bonū iudicē eē cōuenit: & q sero q̄lis sit iniuria didicerit: neq; consuetā sibi aut ī hærentem: ueꝝ alienā & i aliis lōgo tpe pcepit. q̄leq; a natura malū sit: sapiā nō expriētia solear agnoscere. Cōmodius. melius. melius q̄ a phis. Ad mediū ianuæ sedētibus. In hemicyclo: q locus erat ppe ianuā: i quē senes cōueniebāt. Erat āt hemicyclus locus semirotūdus istar testudīs. ī Lælio ait: cum sæpe multa narraret: cū me mini domi ī hemicyclo sedētē ut solebat: cū & ego eēm una & pauci admodū familiares: in eū sermonē illū icidere: q tū fere multis erat in ore. Cyclus græce latine dicit̄ circulus & orbis. hemicyclus: medius circulus: in cuius ambitū erāt sedilia: in q̄bus sedebat̄ ab his: q in hemicyclo cōueniebāt. Quā a phis. quoniā hæc magis req̄rūt expriētia reꝝ q̄ disciplinā. Tamē. q̄uis ita sit: ut magis ī usu posita sint: tamē cognoscenda sunt ex præceptis phōrū: quoniā sunt utilia. ī de adhibēdus ē usus. Reliqua: ultimā partē primæ ppositionis: quæ est de repugnantia utilis & honesti: & iudicio quo eligimus id qd̄ pstat: & utit̄ Cicero transitione captans attētionē: quoniā se persecutuꝝ pollicet̄ quæ dicēda restant. Deinceps. posthac: & iam postq̄ de oībus aliis rebus disputatum est.

Petri Marsi Interpraetatio in tertium uolumen Officiorum.

PVbliū Scipionē. Duobus uoluminibus: quoꝝ īterp̄tatio ad calcē deducta ē: ut subiecta materia regrebat: dissimiles p̄fatōes p̄posuit Ci. & secūda p̄fatōe docuit: cur se ad scribēdū ī phīa cōtulerit. hoc idē ī hac p̄fatōe facit sed alio mō. Vnde ī tres ptes diuidit. In pría uolens docere: cur se ad scribendū alia cōuerterit eo tpe: ponit se id fecisse pp ociū: cū senatus ēēt extīctus: iudicia eēnt deleta: & nihil eēt agendū cū sua laude aut ī curia aut ī foro: & adducit ociū Aphricāi maioris p̄clari & sūmi uiri: cuius īgenii p̄stātiam ostēdisse imitari uoluisse & ociū. In. ii. pte: q̄ īcipit ibi: Sed nec ociū hoc: cōparat ociū suū cū ocio Scipionis: & ostendit iter utrūq; multū īteresse. quoniā Aphricani ociū uolūtariū erat: Ci. āt necessariū: quoniā eo tpe scelerati reꝝ potiebāt: & Octauius ad tyrānidē aspirabat. Et sic dānat tpa sua uir optimus & salutis p̄riæ studiosus: & maxīe notat. M. Antoniū: q iugulo Ci. ītērū gladiū hēbat suoꝝ sceleꝝ cōscius: & bonoꝝ oīum inimicis: & docet Cic. se plura breui tpe scripsisse iam rep. occupata q̄ antea multis ānis. Cū. n. Cæsar reꝝ potitus eēt ī p̄diis suis Ci. se cōtiebat. cedēs urbe: foro: senatoriisq; mūeribꝰ: & raro ad urbē se cōferebat nisi Cæsaris salutādi gr̄a aut orādi ꝓ alicuius salute: ut ꝓ. M. Marcelo: ꝓ. Qu. ligario: ꝓ rege Deiotaro: quos apud Cæsarē defēdit illis uehemēter iratū: oē tp̄s disputādo & scribendo cōterebat uir ad cōem natus utilitatē. conabāt. n. ꝓdesse romāis suis eo mō quo poterat cū domīatu unius oīa tenerēt: & nullum reip. uestigiū extaret. In. iii. pte quæ īcipit ibi. Sed cū tota phīa: extollēs ipam phīam & maxime eā ptē: q̄ ē de officiis: filiū suū ad illā hortatur. monetq; ut expectatione de se & spē iā cōceptā nō fallat: Inde aggredit tractatū ibi: Panetius igit. Et disputat in hoc uolumine: ut in pricipio dictū est: de repugnātia q̄ uidet eē iter utile & honestū: p̄scribitq; formulā q̄ iudicari possit qd sit agēdū: ne ab officio discedat. P. Scipionē. P. Scipio optimū Aphricanus cognom īatus ē a deuicto Hānibale & carthagine ad tributū redacta: filius fuit: ut dictū ē. P. Scipionis: q tediēs e Marsilia: quo trāsmiserat: p orā ligusticā Hannibali ex alpibus descēdēti occurrit: & ad Ticinū uictus fuit. hic inq̄ aphricanus iouis filius ex Pōponia hitus ē: & ī bello cōtra Hannibalē fortunatissimus fuit: & optimus senator: & in bello: qd cōtra antiochū asiæ regē populus romanus gessit: fratri Lucio Scipioni cōsuli legatus ꝓficisci uoluit: postea apud linternū uita functus ē omissis reip. muneribus: ꝓpter aliquoꝝ simultates: ut diffusius in cōmētariis Sylii dictū ē. Primū. ad differētiā Aphricani minoris: q fuit nepos prioris p adoptionē. Scripsit Cato in pricipio suarū originū: ubi dixit. claroꝝ uiroꝝ nō minus ocii q̄ negocii rōnē extare oportere. Auctor ē Ci. ī orone ꝓ Plāco. origīes Catōis desideramus: hic est Cato ille cēsorius: q secūdo bello punico q̄stor Scipiōis in sicilia fuit: quē in senatu accusauit: q publicā pecuniā ꝓdigeret: & p̄tor erat in castris apud metaurū: cū hasdrubal a Claudio nerone & liuio saliatore cōsulibus īterfectus fuit. In senectute scripsit historias: q̄rū erāt. vii. libri. Primus cōtinebat res regū populi romāi. ii. &. iii. unde quæq; italica ciuitas orta sit: ob quā rē oīs appellauit origīes. i q̄rto erat primū bellū punicū. in q̄nto secūdū. ī aliis duobus reliq bella ꝓsecutus ē usq; ad p̄turā Seruii Galbæ: q lusitanos diripuit. Fere. æ. q̄si eiusdē ætatis. Et idō Catoni credendū erat quoniā hæc uiderat audieratq;. Se nunq̄ minus ociosum. quia exercebat ingeniū: & tacita cogitatione ab ocio & solitudine abstrahebatur: & nunq̄ erat ociosus: etiā si a negociis reipub. domesticisq; cessaret:

Ociosus quoniā semp de negociis cogitabat. Quā cum ocio. cū cessaret a muneribus reipu. & ociosus esset. i. ī studiis literaꝝ uersaret. Nam ociosus etiam dr̄: qui cognitioni rerū dat operā. Vnde philosophoꝝ uita dicit ociosa: quoniā cessat a muneribus publicis: & ī cōtemplatione rerū uersat. Nec minus solū. quoniā euoluebat monumēta antiquoꝝ: & phōꝝ p̄cepta legēs cū illis loq̄bat: & ēt secū: ut tacita cogitatiōe ita abstraheret a solitudīe: ut nullo mō posset eē solus. Magnifica. u. u. laudat uocē aphricāi: q̄ dicebat se nunq̄ minus ociosū: q̄ cū ociosus. Magnifica. magnifico & claro uiro digna. Magno. u. alti nōis & sūmæ prudētiæ. Quæ. d. ostēdit: Interp̄tat Ci. uerba ipsius Scipionis. In. o. cū a muneribus publicis cessaret: cogitabat de negociis. In. s. cū esset solus & remotus a frequētia hoīum. Secū. tacita agitatiōe: & mētis cogitatiōe: q̄ res cognitione dignissimas cōsequebat.

Vt. n. c. u. ut semp eēt in negociis. Et in. cū eēt solus: qa secū loquebat: mētisq; agitatio neq; unq̄ acqescit: & solertia utebat; nō egebat colloq̄o alterius: qm̄ secū: & cū libris mortuisq; loq̄bat: & sic nō erat solus. Langorē. torporē & īertiā. Acuebāt: excitabāt: & ad negocia cōtēplationēq; irritabāt. Vellē. h. i. hoc dicit ut deuitet arrogātiā p̄ponitq; īgenio suo p̄stātiā īgenii Scipiōis. qd nunq̄ acqescēs tātū roboris hēbat: ut illū a solitudīe abstraheret: cū esset solus. Hoc idē. quod de se dicebat aphricanus. Sed si. m. si nō possum īquit eminēs ingeniū Scipionis imitari uoluntate: tamē ꝓxime accedo; quoniā ꝓsequor ociū: ut ille faciebat. Nā in quadā epistola scribit cum se in agrū arpinatē contulisset: in hac solitudine careo om niū colloquio: cūq; maxime in siluā me abstrusi dēsā & asperā: nō exeo usq; ad uespā: nihil ē mihi amicius solitudīe. ī ea mihi oīs sermo ē cū lr̄is. Si minus.

M.T.C. De Officiis Liber Tertius.

Præfatio.

PVbliū Scipionē Marce fili: eū q primū Aphticanus appellatus dicere solitū scripsit cato: q fuit fere eius æq̄lis: nū q̄ se mīus ociosū eē q̄ cū ocio sus. nec minus solū q̄ cū solus esset. Magnifica uero uox & magno uito & sapiēte digna: q̄ declarat illū & ī ocio de negociis cogitare; & in solitudine secum loqui solitum; ut neq; cessaret unq̄: & interdum colloquio alterius non egeret. Itaq; duæ res quæ langorem afferunt cæteris illum acuebant ocium & solitudo. Vellem & nobis hoc idem uere dicere liceret: Sed si minus imitatōe tantam īgenii præstantiā consequi possumus: uoluntate certe

firnõ cõsequor imitãdo tantã igenii pstãtiã. Nã & a rep.pbat q̃re uolũtate pxime accedit. A repu.a senatu & rep.administratione. Forẽsibus negociis.causis iudicialibus:q̃ i foro agebant:& sic dãnat bella ciuilia:& eoꝝ auctores. Armis ipsis.Octauii aspirãtis ad tyrãnidẽ. Antonii & Lepidi triũ uiroꝝ.Armis inq̃t ciuilibus phibe ora senatoris forẽsibusq; negociis:quoniã illa arma erãt ad pniciẽ bonoꝝ & pñiæ:cui pietatẽ debemus:ideo appellat arma ipia:quoniã impiũ est patriã lacerare & opprimere. Vi.uioletia.& sic.M.Antonii uiolẽtiã taxat:q Ci.usq; ad necẽ isectatus est. Persegmur.studiose & libẽter ociũ amplectimur:postq̃ in rep.nullus est locus

pxime accedimus.Nã & a rep.forẽsibusq; negociis armis ipiis:uicq; phibiti ociũ psegmur.Et ob eã causã urbe relicta rura pagrãtes sæpe soli sumus. Sed nec ociũ hoc cũ aphricani ocio:nec hæc solitudo cũ illa cõparãdã.Ille eni reqescẽs a reip.pulcherrimis mũeribus ociũ sibi sumebat aliquãdo:& a cœtu hoium frequẽtiaq; iterdũ:tãq̃ i portũ se i solitudinẽ recipiebat. Nostrũ aũt ociũ negocii iopia:nec reqescẽdi studio cõstitutũ ẽ. Extĩcto.n.senatu deletisq; iudiciis:qd ẽ qd' dignũ nobis aut in curia:aut i foro agere possimus? Itaqui i maxima celebritate:atq; in oculis ciuiũ quõdã uixerimus:nũc fugiẽtes cõspectũ scelratoꝝ:qbus oĩa redũdãt abdimus nos quãtũ licet:& sæpe soli sumus.Sed qa sic ab hominibus doctis accepimus:nõ solũ ex malis minima oportere eligere:sed etiã excerpe ex his ipsis:siqd incẽt boni:ppea & ocio fruor:nõ illo qdẽ quo debeat is:qui quõdã pepisset ociũ ciuitati:nec eã solitudinẽ lãguere patior:quã mihi affert necessitas:non uolũtas.Quanq̃ aphricanus maiorẽ laudẽ uel meo iudicio assequebatur:nulla tamẽ eius ĩgenii monumẽta mãdata litteris nullũ opus ocii:nullũ solitudinis munus extat. Ex quo intelligi debet illũ mentis agitatione inuestigationeq; earum rerum:quas cogitãdo consequebatur:nec ocio-

Ob eã causam.qa phibitus sum a repu.& causis forẽsibus:in qbus uersabar. Rura pagrãtes.ingrẽtes rura & siluas:solitudinẽq; potissimũ in suo arpinati & formiano:nã cũ in his locis uersaret:frequẽtibus lr̃is hortabat optimates:ut Octauiũ adolescẽtẽ a.M.Antonio seiũgerẽt:& scribẽs ad Atticũ hæc uerba iseruit. Nos hic philosophamur.qd.n.aliud nobis reliquũ ẽ?& de officio magnifice explicamur:allogmur Ci.filiũ:q̃ de re eni potius pr̃ filio? Sed nec ociũ hoc.hæc ẽ secũda ps q̃ ostẽdit ociũ suũ:& causã ipsius multũ differre ab ocio Scipiõis. Ille.n.rõ q̃re ociũ suum nõ est cũ illo cõparãdũ:quoniã.f.Scipio sumebat sibi ociũ colligẽdi sui causa:& spõte cessans a muneribus publicis.Ci.aũt necessitas afferebat ociũ:quoniã ipis armis & ui a rep.phibitus erat. Pulcherrimis muneribus.honestissima reipu.administratione:& officiis:qbus nihil est pulchrius.illis eni publice saluti cũ sũma honestate & uirtutis laude cõsulit. Pulcherrimis.quoniã nihil est pulchrius nihil laudabilius q̃ diligenter prudẽterq; munera reipu.obire. Sumebat.arbitrio suo nulla cogẽte necessitate. Tanq̃ i portũ.ac si ex tempestate maris nauigasset in portũ & locũ qetis.sũt.n.i rep.tẽpestates:motus uarii & occupationũ negocioꝝq; agmina:quæ Scipio interdũ fugiẽs in uillis animi relaxãdi gratia honestũ sumebat ociũ:& tanq̃ in tuto portu sic in solitudine quiescebat.

Nostrũ aũt ociũ.ponit differentiã utriusq; ocii. Nogocii inopia.quoniã extincto senatu & rep.pene euersa nullũ Ci.negociũ i ea relictũ erat:nõ.n.licebat cõi saluti cõsulere:& i cãis uersari. Senatu.apud quẽ de sũma reꝝ cõsultabat:& i genere deliberatiuo causæ agebãt p salute cõi. Deletis iudiciis.cãis forẽsibus.sublata iq̃t oĩ dignitate senat' & iudiciis:i qbus mea uigebat idustria:nil mihi agẽdũ cũ laude relictũ erat.

Aut in curia.in senatu.Curia locus erat:ubi publicas curas gerebãt. Aut i foro.in caosis iudicialibus:quæ in foro agebant. Dignũ nobis.auctoritate nostra & dignitate. Ita q i maxia.a fortũæ mutatõe affectũ mouet Ci.& nefarios in odiũ trahit & iuidiã:q̃le ẽ uirgilianũ illud.Tot quondã populis terrisq; supbũ Regnatorẽ asiæ. Celebritate.frequẽtia & laude. Sceleratorũ:Octauii Lepidi Antonii:qui capitali odio Cice.psequebatur:& nõ solũ de his itelligit:sed de oĩbus aliis:qbus oĩa plena erant:& ad uotũ cũcta succedebãt. Quãtũ licet q̃tenus pmittit a negociis domesticis. Sed qa sic ab hoĩbus.auctoritate doctoꝝ uirorum probat:q̃re i tantis malis debebat frui ocio & id efficere qd' i ocio fieri põt:quoniã ex ipsis malis exterpere debemus siqd inest boni. In malis q̃ Ci.patiebat hoc bonũ inerat:quoniã i ocio:qd' necessitate cõstitutũ erat & susceptũ:poterat aliqd cõminisci & scribere dignũ laude:& contẽplari res cognitõe dignissimas. Fruor ocio.id efficio qd' in ocio fieri debet:ut docti hoĩes monẽt. Qui pepisset ociũ ciuitati.quoniã liberauerat romã a furoribus Catilinæ:& ocium rõanis ciuibus peperat:q p id tpis pp nefariã cõiurationẽ cõsternati erãt. Lãguere.i desidia ẽẽ atq; pigritia. Nõ uolũtas.ut accidebat aphricano.si aliqñdo spõte sua i solitudinẽ se recipiebat. Quãq̃ aphricanus.In hoc Ci.pponit ociũ suũ ocio scipiõis pp effectũ & cõem utilitatẽ:quoniã scipio nihil i ocio scripsit:qd' ad bene beateq; uiuẽdũ posteris pdesset siue humão generi.Ci.ãt clarissima optiaq; ocii monumẽta reliqt.dicit tamẽ aphricanũ cõsecutũ fuisse ex ocio maiorẽ laudẽ:ne uideat se illi pferre:q princeps senatus sui tpis fuit:& cui posteritas parẽ ĩuenire uix potuisset. Maiorẽ.q̃ ego cõseqr. Vel.ẽt. Iudicio meo.hoc dicitur uitet arrogãtiã:& per isinuationẽ fructum ocii sui aphricani ocio pponit. Tamẽ.q̃uis assecutus fuerit maiorẽ laudẽ:tamẽ nihil scripsit qd.illius ocii & clarissimi igenii monumẽtũ ẽẽt. Nullũ munus.nullũ opus:qd' in solitudine cõposuerit. Ex quo.pp hoc quia non reliquit monumentũ aliquod & opus i ocio elaboratum. Intelligi debet.ex his quæ dicta sunt.Cice.concludit Scipionem nunq̃ fuisse ociosum aut solum propter mentis agitationẽ:quæ hoibus innata est:& rerum inuestigationem:quas cogitando consequebat.Cum igitur nullum opus relique

sum: nec solũ unq̃ fuisse. Nos aũt q nõ tãtũ toboris hẽ m⁹: ut cogitatõe tacita a solitudĩe abstrahamur ad hãc scribẽdi opam oẽ studiũ curãq; cõuertimus: Itaq; plura breui tempore euersa: q̃ multis ãnis stãte rep. scripsimus. Sed cũ tota phía mi Cicero frugifera & fructuosa: nec ulla ps eius iculta ac deserta sit: tamẽ nullus feracior in ea locus est: nec uberior q̃ de officiis: a qbus constanter honesteq; uiuendi præcepta dicunť. Quare q̃q̃ a Cratippo nr̃o principe huius memoriæ phõrum hoc te assidue audire atq; accipere confido: tamen conducere arbitror talib⁹ aures tuas uocibus undiq; circũsonare: nec ea si fieri possit quicq̃ aliud audire. Quod cum omnibus est faciendum: quí uitam honestam ingredi cogitant: tamen haud scio: an nemini potius q̃ tibi. Sustines enim nõ paruã expectationem imitandæ industriæ nostræ: magnam honorũ: nonnullã fortasse

Inuestigare rit itelligendũ est ipsum in ocio cõtemplationi rerũ fuisse itentũ. Inuestigatione: inquisitõe & cõtemplatione: ductũ est hoc uerbũ a uestigiis tanq̃ signis iudiciisq; quibus ad rei noticiã puenimus. Unde iuestigare plærũq; est quærendo inuenire. Idẽ in oratione pro Qu. Ligario: quoniam diligẽtia inimici ĩuestigatũ est qđ latebat.
Teren. Et Terentius. Nihil tã difficile est: quin quærendo inuestigari possit. Nos aũt. ponit cãm Cice. deuitans arrogantiam quare opam in ocio cõsumpsit scribendo: quoniã non tã firmũ solidũq; ingeniũ habebat: ut cogitatione tacita. i. cõtemplatione humanarũ diuinarũq; rerũ distraheret a solitudĩe: quẽadmodũ faciebat aphricanus: qui in solitudĩe nũq̃ erat solus: & in ocio nũq̃ ociosus. Nõ tantũ roboris. uigoris ingenii quod tanto ponderi rerũ sufficiat: quæ sunt remotissimæ & cognitu difficillimæ. Sũt. n. separatæ a materia penitus: & non obiiciunť
Hieronymus sensibus exterioribus. Unde diuus Hieronymus dixit. Grãdes materias parua igenia nõ sufferũt. Sed certe igeniũ Ci. tanti erat roboris: ut ad oĩs materias aptissimũ eẽt: & nihil tam arduũ eẽ poterat. qđ illa eminentissimi igenii fœlicitas non facile superaret: si per nefandissimum antoniũ lucuisset: omne genus philosophiæ ut animo proposuerat latinis litteris celebrare. A solitudine. ut non uideamur esse soli: & colloquio alterius nõ egere; quod præclarissimi ingenii opus est: & qđ aphricano cõtĩgebat. Ad hãc operã. industriã & laborẽ. Oẽ studiũ. uoluntatem. Curãq;. diligẽtiã. Itaq;. qa in ocio cõuerti aĩum ad scribẽdũ. Euersa. a Cæsare. s. & nouissime ab Augusto & Antonio. Breui tpe. quo respu. fuit in ptãte Cæsaris. Stante repu. uigẽte & florẽte: cũ. s. p eos regebať: qui
State bus seipsa cõmiserat: postea cũ dominatu unius oĩa tenerenť: Ci. ad philosophiã diuertit: & in ea scripsit. State significat erectũ esse: ut stãt aræ: & stat resp. Inde p cõtrariũ diciť euersa cũ ab aliquo tyrãno occupať. Sed cũ tota phía. hæc est tertia pars: q̃ philosophiã laudat: & ad eã hortať filiũ: qui athenis erat: philosophiæq; operãdabat pceptore Cratippo. Frugifera. a frugibus q̃ sunt qcqd ex fructu terræ in alimoniã uertimus. Fructuosa. a fructibus qetiã arborꝫ sunt. Inculta ac deserta. pstat in trãslatione agrorũ frugiferoꝫ: quoꝫ nulla pars propter utilitatẽ inculta est: sic est philosophia: & maxime moralis: quæ ad bene beateq; uiuẽdũ magistra ẽ: atq; certissimũ iter: & ipsa naturalis phía pdest morali: quoniã physicus cognoscẽs se esse cõpositũ ex q̃ttuor principiis cõtrariis: ut necesse sit aliquãdo ipsũ cõpositũ ex defatigatiõe elemẽtoꝫ in sua pricipia resolui: & oĩno interiturũ eẽ: erit fortior: nec mortẽ timebit: cũ oĩno sciat se moriturũ: erit magnanimus liberalis: cũ sciat se tãdẽ diuitias relicturũ: & nihil habiturũ pter famã nois sempiternã: si uirtuti operã dedit & iustitiã coluit. Tamen nullus. laudat moralẽ philosophiã & officia: quæ unicuiq; ætati ãccõmodanť: & ad uitæ cõis ĩstitutionẽ spectãt: & tã ad finẽ bonoꝫ: ut filiũ attẽtũ reddat: & ad plegendũ hoc opus prõptiorẽ magnitudine utilitatis pposita: & captat beniuolẽtiã a re ipsa: quã scribit. Feracior. fructuosior. Uberior. copiosior. quoniã latissime patet. Ducunť. sumunť: accipiunť. Cõstãter. quoniã ille q uult eẽ: & haberi officiosus: debet eẽ cõstãs ĩ suo pposito: & ab officio nunq̃ discedere: & nunq̃ in officio claudicare. Honeste. cũ laude uirtutis. quoniã officiũ semp ad bonũ tendit: & ille q honeste uult uiuere: necesse ẽ ut fungať officiis: & is q seruit affectibus: non põt eẽ cõstans aut honestus: iõ amplecti debemus officia: & ab ipsis nunq̃ discedere: ut cõstãter & honeste uiuamus. Quare q̃q̃ a Cratippo. cõcludit Ci. ex his quæ dixit multũ conducere filio talia audire: quoniã talis ætas debet formari & dirigi ad cõstantiã & honestatẽ ipsis officiis q̃q̃ hoc audire poterat a Cratippo. Hoc. ut des operã phíæ morali & officiis: a qbus cõstãter & honeste uiuẽdi pcepta ducunť. Accipere. itelligere. Arbitror cõducere. puto eẽ utile: ut ad uirtutẽ cõstituaris & formeris. Talibus uocibus. nihil. s. eẽ utilius ipsis officiis. Unde pueri hæc pcepta ediscere debẽt a teneris unguiculis: ut eoꝫ tenera ætas ad uerã honestãq; imaginẽ effingať: & optimam doctrinam imbibant: cætera uero respuere: quæ ad luxũ & turpitudinẽ ducunt. Illa enim infirma ætas & prudentiæ expers satis per se aliorũ libidinibus obnoxia est: ut multo magis freno q̃ calcaribus opus sit: ideo ex eorum manibus lasciui poetæ excutiendi sunt: & tenera mens optimis præceptis monumentisq; historiarũ imbuenda: maiestateq; heroici carminis attollenda est: ut inde animi magnitudinẽ liberorũ erga parentes obseruantiam: in deũ pietatem: in alios officiũ ediscant. Quod cũ omnibus. hoc ingt oĩbus faciundũ est: ut. s. officiis delectenť: & cognoscãt: his nihil esse in uita actiua utilius qui uolũt honeste uiuere: tamẽ o fili maxime faciundũ tibi est: qui habes exempla domestica: & me patrẽ imitari debes: & meis uestigiis insistere in doctrina cõsequenda & honoribus: quos ego nouus homo omnibus suffragiis adeptus sum: & Athenas pfectus es gymnasium totius orbis: & bonarũ disciplinarũ quasi emporiũ: præceptorem præterea eminentissimũ habes: ut sine doctrina & moribus redire huc nõ possis: nisi cum maximo dedecore: & sic his circunstantiis filio necessitatem imponit: ut in utroq; proficiat. Industriæ. studii & laboris. Honorũ. quos Cicero erat adeptus. fuerat enim ædilis: quæstor: prætor: augur: consul anno quidẽ suo creatus: quod ante eũ hoĩ nouo nõ cõtigerat.

Nois.famæ & gloriæ: quoniã ipsius nomẽ plusq̃ romanũ imperiũ ꝓmouebat: maxia igitur expectatio erat de filio: ut pris studiũ honores & famã imitaret: & nomẽ de se reliqueret ad imitationẽ patris clari & summi uiri. degenerare.i.a uirtutibus maiorũ: & spẽ parẽtũ tã cõceptam fallere: turpissimum est flagitiosum & sceleratũ.

Suscepisti onus præterea.addit circũstãtiã loci & psonæ: idest Cratippi: q princeps erat illius ætatis philosophorũ. Præterea.ultra hæc quæ dicta sunt: & a te expectãtur. Ad mercaturã bonarũ artiũ.quoniã Athenæ erãt gymnasiũ oium bonarũ artiũ: & tanq̃ mercatus & emporiũ. Et loquit̃ p trãslationẽ: ideo dixit tanq̃: quoniam mercatura dicit̃ a mercãdo: inde mercatus dicit̃ ubi res uendunt̃: & mercatura est ipsa emptio.

nois. Suscepisti onus præterea graue: & athenarũ: & Cratippi: ad quos cũ tanq̃ ad mercaturã bonarũ artiũ sis profectus: inanẽ redire turpissimũ est dedecorantẽ & urbis auctoritatem & magistri. Quare quãtũ cõniti animo potes: quãtũ labore cõtendere: si discẽdi labor est potius q̃ uoluptas: tantũ fac ut efficias: neue cõmittas: ut cum oia suppeditata sint a nobis: tu te tibi defuisse uideare. Sed hactenus. Multa enim sæpe ad te cohortandi gratia scripsimus. Nunc ad reliquã partẽ ꝓpositæ diuisionis reuertamur. Panetius igitur: qui sine cõtrouersia de officiis accuratissime disputauit: quẽq̃ nos correctione quadã adhibita potissimũ sequuti sumus: tribus generibus ꝓpositis: in qbus deliberare homines & cõsultare de officio solerent: uno cũ dubitarẽt honestũ ne id esset de quo ageret̃ an turpe: altero utile ne an inutile: tertio si id quod speciẽ haberet honesti: pugnaret cũ eo quod utile uideretur: quomodo ea discerni oporteret de duobus generibus primis tribus libris explicauit. De tertio autẽ genere deinceps se scripsit dicturum: nec exoluit quod ꝓmiserat. Quod eo magis miror: quia scriptũ a discipulo eius possidonio est. triginta annis uixisse panetiũ postq̃ eos libros edidisset. Quem locũ miror a Possidonio breuiter esse tractatũ in quibusdam cõmentariis: præsertim cum scri

Inanẽ.uacuum sine litteris & moribus.i.sine bonis artibus: quarũ athenæ fuerũt inuẽtrices. Turpissimũ: isame. Dedecorantẽ. deturpãtẽ Athenas & Cratippũ.

Quare quãtũ cõniti. cõcludit exhortãs filiũ ad studia & decorũ præstandũ: monetq̃ ut nõ fugiat labores: sed oia summæ uoluptati ascribat: ne uideat̃ sibi defuisse: cũ oia a patre habuerit: quæ illũ ad pfectionẽ facile possent ducere. Cõniti aio.tota mente & animi uiribus niti. Cõtẽdere.conari cũ labore.q.d. aio & corpe tibi enitendũ est. Si discẽdi labor est.q.d.uoluptas est nõ labor: quoniã uirtute nihil est pstabilius: nihil dulcius: & uarias habet uoluptates cognitio rerũ & cõtẽplatio. Tantũ fac ut efficias: ut tantũ assequaris: & facias quãtũ potes oi conatu & labore animi & corpis.ordo est: fac ut tãtũ efficias quãtũ potes cõniti aio & labore cõtendere.q.d. nullũ remittas tẽpus: & effice quãtũ potes oi cõtẽtione,i.pseuerãtia & conatu. Neccommittas.nõ incidas in hoc erratũ. Cõmissa inquit Pedianus asconius dicunt̃: quæ cõtra testatoris uolũtatẽ facta: aut nõ facta ab hærede mulcta aliq̃ pœnaq̃ plectunt̃. Suppeditata.subministrata ea oia quæ ad te instituẽdũ pertinebãt: & quoq̃ usu ad studiũ indigebas tuũ: idest omnia a me habuisti: quæ a patre dari possunt & debent. Caue igitur: ne uidearis tibi defuisse: quod turpe ẽ & flagitiosum. — Cõmissa Pedian⁹

Sed hæc hactenus.hæc dixisse sufficiat: & talia iam missa faciamus. Cohortandi. ad bonas artes & studia. Cato ille censorius auctore Plutarcho filium suum litteras: legesq̃ edocuit: ad militiæq̃ labores effinxit. præsente autem illo tanq̃ uirginibus uestalibus omni uerborum turpitudine penitus abstinuit: ut uera imago Catonis effingeretur. — Plutar. de Catõe

Aristoteles in octauo Ethices sic ait. Cũ liberi ea parentibus tribuũt quæ genitoribus tribuenda sunt: parentes autem filiis quæ natis tribui debent: stabilis talium & bona fit amicitia: & alibi. Pater dat filio uitam nutrit & erudit. — Aristote.

Plato in theage sic ait. Nõ noui profecto cui rei maiorem diligentiã quisquis mentẽ habet adhibere debeat q̃ ut filiũ optimum reddat. — Plato

Propositæ diuisionis.quoniã ꝓposuit in principio se disputaturũ de compatione & repugnãtia utilis & honesti. Panetius igit̃.repetit Cice. diuisionẽ Panetii & ostendit illũ duas ꝓpositionis partes absoluisse: & omisisse tertiã de repugnãtia utilis & honesti: quã partẽ se executurũ ꝓmiserat. Disputat igit̃ an hæc pars a panetio stoico recte fuerit introducta. Et probat q̃ non: quoniam apud stoicos nihil est utile qd' non sit honestũ. Postea Cice. excusat panetiũ. & dicit illum ĩtellexisse hoies solere dubitare: sed non oportere. Inde aggreditur hanc partẽ. constituens formulã quæ obseruari debet: & discurrens per uirtutes ostendit nihil esse utile qd' uirtutibus nõ sit cõsentaneũ. Igitur cũ redeundũ sit ad ultimam partem propositæ diuisionis. Sine controuersia: sine dubio. Correctione adhibita quoniam correxit diuisionẽ Panetii: & officiũ definiuit quod panetius prætermiserat. Potissimũ: maxime quoniam & alios secutus est. Propositis tribus generibus: cũ tria genera proposuisset: quoniã dixit triplicẽ esse cõsilii capiendi deliberationẽ. Speciem.appatentiam honesti: & bene dixit speciem: quoniã id quod uere honestum est non pugnat cum utili. hæc.n. duo natura coniuncta sunt: sed distracta opinionibus hoium. Quomodo. qua uia: quibus rationibus. Discerni.cognosci & iudicari. De duobus generibus.de honesto & utili dixit in tribus uoluminibus: & in fine tertii pollicitus est se de tertio genere dicturũ: quod non fecit: q̃uis post editos illos lib.xxx.annis uixerit. De tertio genere.repugnãtia utilis & hoesti. Scripsit.i fine tertii uolumĩs. Nec exoluit.nõ persoluit.tractum a debitoribus.nec est exequutus quod promiserat. Eo magis.tãto magis Miror.affert rationem: quare miratur hanc partem ꝓmissam non exoluisse panetiũ. Edidisset. ꝓmulgasset atq̃ i publicũ emisisset. Quẽ locũ.de repugnãtia utilis & hoesti. Cõmẽtariis.cõmẽtarii dicũt̃ libelli i qbus — Commẽtarius

Seneca res nõ diffuse sed breuius q̃ tractari poterãt scribunt. Inde dicunt Cæsaris cõmentarii. Seneca li.iii. declamatio nũ ait. nec cõmentario contẽtus erat: in quo nudæ res ponunt. Tã necessariũ. q̃ disputare de repugnãtia & cõparatione utilis & honesti. Minime assentior: refellit eorũ opinionẽ qui dicebãt hãc partẽ nõ fuisse ꝑtermissam a panetio. sed consulto relictam. Minime assentior. nõ accedo eorũ opioni. Sed consulto. de industria & certo cõsilio. ꝑtermittit id qđ in tp̃s differt: relinquit aũt qđ nõ resumit. De quo alteꝝ. unũ ex his duobus põt ingt Cice. dubitari an hæc ps fuerit adhibẽda a panetio. Alteꝝ nõ hẽt dubitationẽ: quoniã in sua ꝑpositiõe & diuisiõe hãc tertiã ptẽ posuit: ꝑmisitq̃ĩ fine. iii. li. se illã executuꝝ: postq̃ de honesto & utili disputauerit. ergo nõ fuit cõsulto relicta: sed ꝑtermissa. Nãq̃. ꝓbat hãc ptẽ susceptã fuisse a panetio: afferẽs duas rõnes: una ẽ ip̃m debuisse scriberẽ tertiã ptẽ cũ duas absoluerit: quoniã tribus ꝓpositis: & duobus absolutis: tertiũ restat. Præterea. hæc ẽ altera rõ.

In extrẽo ĩ extrema pte tertii li. ut ipse Ci. ẽt fecit ĩ supioribus uolumibus: in quoꝝ calce de reliqs se dictuꝝ pollicitus ẽ. Accedit eodẽ. ad hoc ꝓbãdũ addit duab⁹ rõibus allatis hoc tertiũ. Eodẽ. Ad illã opiõnẽ & sñiam ꝓbãdã. Locuples. fide plen⁹ & auctoritate maxĩus ĩqt testis cui nihil deest ad faciẽdã fidẽ.

Rutilius P. Rutiliũ. hic Rutilius Romanus fuit: & stoica disciplia clarus: auditor panetii: de quo supra habuimus. Qui ueneris eã ptẽ quã.

Apelles Apelles ĩgeniosissimus pictor fuit: de quo pli.

Plinius lib. xxxv. uerũ ut oĩs prius genitos futurosq̃ postea superauit Apelles. eousq̃ olympiade .cxii. in pictura ꝓuectus: ut plura solus prope q̃ cæteri oẽs cõtulerit uoluminibus æditis quæ doctrinã eã cõtinent ꝑcipua eius in arte uenustas fuit. Pinxit Venerẽ e mari exeuntẽ: quã Diuus Augustus dicauit in delubro patris Cæsaris: cuius iferiorẽ partẽ corruptã: q reficeret nõ poterat ĩueniri. Apelles inchoauit aliã uenerẽ cois superaturus suã illã priorẽ. Inuidit mors peracta parte: nec q succederet operi ad ꝑscripta lineamẽta iuentus ẽ: de hac

Strabo parte Veneris Cice. ĩtelligit. Strabo uolumine. xiiii. agẽs de Co. insula dicit. Inerat etiam Venus nuda: quæ nũc diuo Cæsari romæ dicata est. nã Augustus eã patri posuit ut generis parentẽ. dicũt pro ea pictura dimissa fuisse cois centũ talẽta ex imperato illis tributo.

Otis pulchritudo. capitis: qđ ille depinxerat. os prius depingitur: inde ad illius ꝓportionẽ reliqua pars corporis. Quãobrẽ. cõcludit Ci. ex illis duabus rõnibus: & testimonio possidonii atq̃ uerbis Rutilii hãc partẽ non fuisse consulto relictã a panetio: sed iudiciũ eius fuisse hoc debere esse tertiũ genus exqrẽdorũ officioꝝ. Recte ne aũt. Nũc affert alterã partẽ: quæ põt habere dubitationẽ: an hoc. s. genus adhibẽdũ fuerit a stoico philosopho: & ꝓbat q. nõ: sed potius omittẽdũ. Nã siue honestũ. affert rõnes qbus ostẽdit hãc partẽ nõ recte ĩtroductã esse: etiã si panetius fuisset ꝑipatheticus: nõ modo stoicus. Stoici. n. dicebãt solũ honestũ eẽ sũmũ bonũ: & nihil utile qđ nõ esset honestũ. ꝑipathetici autẽ dicebãt honestũ maxime expetẽdũ eẽ: sed postea adiungebãt ad finẽ bonoꝝ corpis & fortunæ cõmoda. Honestũ. ipsa uirtus & habitus uirtutis. Ita sũmũ. eo mõ maximũ. Vt oia. bona corporis & fortunæ. Ex altera parte. ac si ponerent in lance & expẽderent in trutina: tanti põderis est ipsa uirtus: ut cætera oĩa quæ habẽtur bona ex altera parte posita: uix habeãt similitudinẽ minimi momẽti. Momenti. motus ut moueat librã ex altera parte: numerant tamẽ in bonis a ꝑipatheticis & academicis: sed minima sũt cõparatiõe uirtutis. dant. n. honesto maxĩas partes stoici: quoꝝ disciplinã sectabat panetius: oĩno seiungebãt bona corpis & fortunæ a fine bonoꝝ: dicebãtq̃ uirtutẽ satis eẽ ad bene beateq̃ uiuẽdũ: ergo utilitas cũ hoẽstate pugnare nõ põt: ẽt ex dogmate ꝑipatheticoꝝ: quoniã minimi momẽti ĩstar hẽt: & ipsa uirtus nixa suis uiribus maximũ hẽt põdus. Quin nunq̃. q nunq̃. Ita accepimus. audiuimus: affert sentẽtiã Socratis: q moralis philosophiæ auctor fuit: & fons uberrimus: a quo tot riuuli & sectæ refluxerũt. Exectari. detestari: accusare. Cohærẽtia. cõiũcta naturaliter. dicebat Socrates solũ honestũ eẽ sũmũ bonũ: & oẽ honestũ esse utile: & oẽ utile honestũ sit uere utile est. hãc opinio oẽ stoici tenentes suũ dogma cõstituerũt: quoniã ut dictũ est supra: a disputationibus socratis oẽs sectæ manarunt. Opinione. opinãtes aliquid esse utile: quod non honestũ: & econtra. Distraxissent. separassent.

batnullũ eẽ locũ in tota phĩa tam necessariũ. Minime uero assentior his q negãt eũ locũ a Panetio prætermissum: sed cõsulto relictũ: nec oio scribẽdũ fuisse: qa nũquã posset utilitas cũ hoẽstate pugnare: de quo alteꝝ potest habere dubitationẽ: adhibẽdũ ne fuerit hoc genus qđ in diuisione panetii tertiũ est: an plane omittendũ. alteꝝ dubitari non potest qn a panetio susceptũ sit sed derelictũ. Nam q a diuisiõe tripartita duas partes absoluerit: huic necesse est restare tertiam. Præterea in extremo libro tertio de hac parte pollicetur se deinceps esse dicturum. Accedit eodem testis locuples Possidonius: qui etiam scribit in quadam epistola. P. Rutiliũ ruffum dicere solere: qui panetiũ audiuerat: ut nemo pictor eẽt inuẽtus: qui ueneris eã partẽ: quã appelles ĩchoatã reliqsset: absolueret: oris. n. pulchritudo reliqui corpis imitãdi spem auferebat: sic ea quæ Panetius prætermisisset: & nõ pfecisset: ꝓpter eorũ: q fecissent præstãtiã neminẽ eẽ ꝓsequutũ. Quãobrẽ de iudicio Panetii dubitari nõ põt. recte ne ãt hãc tertiã partẽ ad exqrẽdũ officiũ adiũxerit: an secus de eo fortasse dubitari põt. Nã siue honestũ solũ bonũ ẽ: ut stoicis placet: siue qđ honestũ ẽ: id ita sũmũ bonũ ẽ: queẽadmodũ pipatheticis nostris uidet: ut oĩa ex altera parte collocata uix minimi momẽti instar habeant: dubitandũ nõ est: quin nunq̃ possit utilitas cũ honestate contendere. Itaq̃ accepimus Socratem solitum execrari eos: qui primum hæc natura cohærẽtia opiniõe distraxissent:

cui qdē ita sũt Stoici assensi: ut qcq̃d honestũ eēt: id utile eē cēserēt: nec utile qcq̃ qđ nõ honestũ. Q uođ si is eēt Panetius: q uirtutē ppea colēdā diceret: q ea efficiens utilitatis eēt: ut hi q res expetēdas: uel uoluptate: uel indigētia metiunť; liceret ei dicere hõestatē aliqñdo cũ utilitate pugnare. Sed cũ sit is: qui id solũ bonũ iudicet qđ honestũ sit: q̃ aũt huic repugnēt spē q̃dā utilitatis: eoꝝ: neq̧ accessiõe meliorē uitā fieri: nec discessiõe peiorē: nõ uideť huiusmõi debuisse deliberationē ĩtroducere: i q̃ qđ utile uidereť cũ eo: qđ hõestũ ē cõpareť. Etenĩ qđ sũmũ bonũ a stoicis dĩ cõueniēter naturæ uiuere: id habet hãc ut opinor sentētiā cũ uirtute cõgruere semp. Cætera aũt: q̃ secũdũ naturā eēnt ita legere: si ea uirtuti nõ repugnarēt. Q uod cũ ita sit: putãt qdã hãc cõparationē recte nõ eē ĩtroductã: nec oino de eo genere qcq̃ præcipiēdũ fuisse: Atq̧ illud qdē honestũ qđ ꝓprie uereq̧ diciť: id in sapiētibus ē solis: neq̧ a uirtute diuelli unq̃ potest. In his aũt in q̃bus sapiētia pfecta nõ ē ipsum illud qdē pfectũ honestũ nullo modo eē põt: sed similitudines honesti eē possũt. Hæc igiť oĩa officia de q̃bus his libris disputamus media stoici appellant: & ea cõia sunt: & late patēt: quæ & ingenii bonitate multi assequunť: & ꝓgressione discēdi. Illud aũt officium qđ rectũ iidē appellãt: pfectũ atq̧ absolutũ ē: & ut iidē dicũt: oẽs numeros habet: nec præter sapiētem cadere in quēq̃ potest. Cũ autē aliqd actum est: in quo media officia comparanť: id cumulate uidetur esse pfectũ: ꝓpterea quod uulgus quid absit: a perfecto fe.

Cu. Socrati ita crediderũt stoici ut idē cõstituerit suũ dogma: qđ enixissime defendebãt. Quod si is eēt Panetius. si panetius iqt Ci. Nõ fuisset stoicus: sed ēt is: q putaret uirtutē expetēdã eē pp utilitatē: aut pp uoluptatē posset apud ipsum utilitas cũ honestate pugnare: sed cũ sit stoicus: & stoica grauitate affirmet honestũ esse solũ bonũ & utilitas nõ addat sũmo bono ex dogmate stoicorũ apud eũ: si sibi cõstare uult: nõ potest eē talis pugna: quoniã ipse oino exterminat utilitatē: quæ nõ sit cũ honestate cõiuncta: cuius utilitatis accessione: ut stoici dicunt: nõ fit melior: nec discessione peior. Metiunť. mēsurãt utilitate: & ponũt sũmũ bonũ in diuitiis aut uoluptatibus: ut dictũ est in primo uolumine. i. hi qui oĩa quæ expetũt referunt ad utilitatē: aut uoluptatē: & illatũ gratia omnia faciunt. Quæ aũt: bona fortunæ & utilitates quæ ꝓpter se nõ sũt expetēdæ. Huic. solo bono. Repugnēt. cõtraria sint: & uideanť cũ honestate pugnare. Specie q̃dã. apparētia: quoniã teuera nihil est utile: quod nõ idē sit honestũ. Neq̧ fieri meliorē. quoniã ista nõ suscipiũt gradus apud stoicos: q dicebant bonũ esse beatũ & fœlicē: nec fieri meliorē accessione diuitiarũ: q̃s ipsi nõ numerabãt in bonis: sed q̃dã æstiatiõe dignas cēsebant. Vnde dicebãt uirtutē satis eē p se ad bene beateq̧ uiuēdũ: ēt si torqueť in tauro phalaridis: qđ negabant pipathetici & platonici: dicentes hominē uirtute pditũ: cũ ē ĩ tormētis eē bonũ: sed nõ beatũ: q magis adhærēt naturæ: & nõ reliquũt corpus: ut faciũt stoici. Nõ uideť debuisse. nõ uult plane affirmare Ci. ne uideať nimis studiose insectari panetiũ & urgere. Etenĩ. qđ sũmũ bonũ. Interpretať Cice. sũmũ bonũ: qđ stoici cõstituebãt: qua ĩterpretatione ostēdit hãc cõparationē nõ recte a panetio ĩtroductã. Vt opinor. ut puto: utiť mediocritate: & nõ uult affirmare hãc eē sentētiam sũmi boni: qđ stoici cõstituebãt cõgruēter naturæ uiuere. nã ut supradictũ ē: Zeno primus in libro de natura hominis dixit finem esse secundũ naturã uiuere. ita autem ē inquit laertius: secundũ uirtutē uiuere. ad eã quippe natura nos ducit. Cõgruere. conuenire: & nunq̃ discrepare a uirtute. Cætera aurē. bona fortunæ & corpis: quoꝝ honesto usu natura idiget: aliter uita sustētari nõ põt: sed ita eligenda sũt: ut uirtuti nõ repugnent. Ergo apud stoicos si eoꝝ finem recte sequo lunt: utilitas non põt cũ honestate pugnare: quoniã spnere debent: & ꝓ nihilo ducere ea q̃ uirtuti repugnēt. Secũdũ naturã. accõmodata naturæ & q̃bus natura ipsa sustētať & aliť. Quod cũ ita sit. ex suptadictis ĩferr cõclusionē. De eo genere. repugnãtia & cõparatione utilis & honesti. Atq̧ illud qdē honestũ: ꝓbat Cice. nec pfectũ honestũ qđ in solis sapiētibus cadit. nec secũdũ honestũ: qđ est cõe: quodq̧ officiũ mediũ diciť cũ utili cõparari posse: ut multo magis ostēdat hanc partē a Panetio nõ recte ĩtroductã: quoniã eius ꝓfessio aliter sentire debet de honesto utili & ipsorũ repugnãtia. ptius affert pfectũ officiũ idē mediũ siue cõe. & sic ponit differentiã utriusq̧ officii ut cõcludat talē comparationē nõ recte ĩtroduci a stoico: cũ ea ēt pipathetico nõ esset cõsentanea. Sapiētibus. perfectis hoibus: q habent habitũ uirtutis: & officiũ pfectũ exercent: qđ a uirtute diuelli nõ põt: quoniã habet oẽm perfectionē. Sapĩa perfecta nõ est: nõ perfecta uirtus: sed aliq̃ ad uirtutem sapientiãq̧ ꝓgressio: & cũ in ipsis non sit perfecta sapiētia: ēt perfectũ honestũ esse nõ potest sed similitudo quædam honesti ut est ipsum officium mediũ. Similitudines. ut sunt media officia. de quibus certa rõ reddi potest. Hæc. n. omnia. probat ex diffinitione stoicorũ similitudines honesti esse in hoie nõ perfecto: quoniam uersatur in mediis officiis. quæ sunt secunda honesta. Cõia sunt. oibus hoibus tam perfectis q̃ imperfectis. Late patet. ad plures se extendunt: & oibus cõia sunt & ab oibus exerceri possunt. perfecta uero officia a solis sapientibus de mediis officiis potest reddi ratio. Omnis numeros. omnem perfectionem: cũ aũt aliqd dicit Cice. imperitã multitudinē non recte de ipsis officiis iudicare: quoniam putant media officia esse perfecta ut hi qui picturam laudãt: cũ oĩno ignorēt eam artē & erratũ dignoscere nequeãt. Comparanť. fit cõparatio mediocriũ officiorũ inter se. Id. in quo media officia cõparanť. Propterea quod. affert rationem quare id accidat. Quid absit. A perfecto quantum ei desit ad perfectionem: quod imperiti cumulate pfectũ opinanť

re nō ex toto ītelligit:quatenus aūt ītelligit:nihil putat
prætermissum. Q đ aūt ī poematibus & ī picturis usu
uenit ī aliisq; compluribus ut delectenť īperiti:laudēt
q; ea quæ laudāda non sint:ob eā credo cām:q; insit in
his aliqd ꝓbi:qđ capiat ignaros:q qdē q; in unaquaq;
re uitii sit nequeant iudicare. Itaq; cum sint docti a pi
tis desistunt facile a sñia. Hæc igiť officia : de qbus his
libris disserimus:q̄si secūda quædam honesta:dicūt eē
non sapiētū mō propria:sed cum omni hoium genere
communia. Itaq; hi oēs:ī qbus est uirtus:indoles com
mouentur. Nec uero cum duo decii : aut duo Scipio
nes fortes uiri cōmemoranť:aut cū Fabricius : aut Ari
stides iustus noiatur:aut ab illis fortitudinis: aut ab his
iustitiæ tanq̄ a sapiēte petiť exēplū. Nemo.n.horū:sic
sapiēs est:ut sapiētē ītelligi hic uolumus: nec hi q sapi
entes habiti sunt & noiati.M.C.&.C.Lelius sapientes
fuerūt : nec illi quidē septē:sed ex mediorū officiorum
frequentia similitudinem quādam gerebāt speciemq;
sapientum : quocirca nec id quod uere honestum est:
fas est:cum utilis repugnantia comparari:nec id quod
cōmuniter appellamus honestum: quodq; colitur ab
his:qui bonos uiros haberi se uolunt:cum emolumen
ris unq̄ est comparandum. Tanq̄ id honestum quod

Nō ex toto.nō oio & penitus. Quatenus.inquātū Intelligit.i.secūdum opionē suā:& intelligentiā putat
eē perfectū. Quod.iudicare aliquid eē perfectum cū non sit. Vsu.consuetudine. In his.q laudant. Ali/
Martialis quid probi.peobe facti & cum pfectiōe artis. Quod capiat.delectet.sic apud Martialem. Te fortasse magis ca
pier de uirgine porca. Cum sint docti.āmoniti sapiētibus ipsi imperiti & edocti desistunt a sciētia.& aliter eē
ac ipsi opinabantur ītelligunt. Itaq;.quapropter inqt omnes q non habent habitū:sed quoddā signum ipsius
uirtutis cōmouent cū uidenť aliquid mediū honestū & laudant ipum tanq̄ peefectū:quoniā ipsi nō hēnt usum
pfecte uiretutis & nō sunt sapiētes,ut possint
iudicare an illđ sit pfectū:quēadmodū igna/
ri male iudicant de poematibus & picturis.
Tūc.n.officiū dr̃ eē pfectū cū agēs agit sciens
eligēs & pseuerans.hæ tres cōditiones ad of/
ficii pfectionē ecquireunť: Malus hō rē iustā
agit inrerdū ut dictum est: sed nō iuste: & iō
nō fungitur officio perfecto sed medio siue
cōi. Itaq;.una eadēq; actio respectu agētiū
dr̃ pfectū officiū & mediū.pfectiones aut of/
ficiorū sapiētes tantū cognoscūt. Indoles.
signū uirtutis non perfecta uirtus & sapiētia
ut possunt bene iudicare,sed hēnt quoddam
mediū honestū.i.aliquā ꝓgressionē ad uirtu
tem.Iudicare aūt qđ in q̄cunq; re perfectum
sit:prudētiæ est atq; sapiētiæ.hoies igiť iper/
fecti de pfectione officii iudicare nō possunt.
quatenus autē ītelligūt & iudicāt media offi/
cia putāt esse pfecta. Vnde multitudinis iudi
cio multi putanť sapiētes:qui nō sūt:sed ī me
diis uersanť officiis:& quādā similitudinē ge
runt uere sapiētis:& adumbratā imaginē:nō
solidā & expssam. Videnť.n.eē sapiētes:cū nō
sint. Nec uero.affert quosdā : q & fortes &
sapientes habiti sunt : & ostēdit illos nō fuis/
se:aut perfecte fortes : aut plane sapiētes : sed
uersatos fuisse in mediis officiis. Duo decii.
pater & filius:q magno aiose ꝓ totis legioni/
bus deuouerunt. Duo scipiones.Publius &
Cneus fratres:q ī Hispaniis occubuerūt ī secū
do bello punico. Fabricius romanus iustus
fuit: & contra Pyrrhū pugnauit:ut dictū est:
& diceť loco suo. Pyrrhus certior factus a Fa/
bricio de ueneno:qđ medicus parabat:dixit. Ille est fabricius:qui difficilius ab honestate q̄ sol a cursu suo auer/
ti pōt. Aristides atheniēsis Lisimachi filius fuit:& eximiæ iustitiæ:Fisci ꝓcuratoe designatus nō ætati suæ solū
magistratus:sed & supiores multaq̄ ad rēpu.ptinebāt in rē suā uertisse ostēdit. In primisq; Themistoclē: q tā&
Plutar. si sapiēs uir:parū tamē cōtinētes manus habuisse iudicať. Aristides inqt Plutar.cū ois uirtutis : tū maxime æq/
tatis & iustitiæ apud populū piculū fecisset:q ad sūmā semp utilitatē ac fructū referunť : ex qbus Aristides q̄q̄
uir inops & plæbeius:regiū tamē in primis: ac diuinissimū iusti.s.cognomē adeptus est. Aut ab illis.decis &
Scipionibus. Aut ab his.Fabricio & Aristide. Sic sapiēs.sic pfectus in oi uirtute. Vt sapiētē.pfectissimū
scilicet q̄lē stoici cōstituebāt & uolebāt. Nec hi q sapiētes.Nūc ostēdit illos nō fuisse plane sapiētes: qui habiti
sunt:& apud nostros:& apud græcos. C.Lelius.Scipionis amicus.In Lælio ait. Vnū te sapiētē appellāt & ex/
stimāt attribuebaťhoc mō.M.C.scius.L.Aciliū apud patres nr̃os appellatū fuisse sapiētē : sed uterq; alio quodā
mō:Cato qa multarū rerū usum hēbat:multaq; eius & in senatu & in foro uel ꝓuisa prudēter: uel acta cōstan
ter:uel respōsa acute ferebanť:ppea q̄si cognomē iam hēbat in senectute sapiētis. Te aūt alio quodāmō dicunt
nō solū natura & moribus,uerū ēt studio & doctrina eē sapientē:nec sicut uulgus:sed ut eruditi solēt appellare
sapientē: q̄lē in reliq̄ græcia nem inē. Nā q septē appellanť:eos q ista subtilius q̄rūt:in numero sapiērū nō habēt.
hāc eē in te sapiētiā existimāt:ut oia tua in te posita esse ducas:humanosq; casus uirtute īferiores putes.M.C.cē
Septē sa/pientes sorius.s. Nec illi : q septē sapiētes habiti sūt,auctore Laertio.Tales:Solon:Periander : Cleobolus:Thilon : Bias:
Pictacus.his adnumerāt plæriq; Anacarsin:Scytā:Mysonē Chnū:Pherecidē Sytū : Epimenidēq; cretēsem.ad/
dunt aliqui & Pysistratū tyrānū. Frequētia.multitudie:quoniā mediis officiis pueniť tandē ad pfectū. Si/
militudinē.uidebanť inqt sapientes:sed nō erant:ut uere sapiētes intelliguntť. Quocirca.cōcludit Cic.ex su/
pradictis:nec pfectū honestū:nec mediū debere cōparari cū utilis repugnātia. Cōiter.qđ ē oibus cōe & me/
diū quoddā honestū:quoniā cōstat ex mediis officiis. Quod cōe honestū & mediū : quoniam illi qui boni uo/
lunt uideri: in mediis officiis uersanť. Emolumētis.utilitatibus:quoniā nō essent boni uiri : si potius utilita
tes q̄ honesta sectarenť:qbus rōnibus urgeť panetius:q cū esset stoicus:hāc partē ītroduxit. Tanq̄ id honestū.
affert rōnē q̄re cōe honestū nō debet cōparari cū emolumētis: quoniā.s.hi q uersanť in mediis officiis:ut ad p/

fecta tandē perueniāt.& ꝑgressionē iam factā ad uirtutē retineant:non aliter ipm mediū honestum debent tue ri:q̄ pfecte sapientes illud pfectū honestū tuent̄ & colunt. In nrām intelligentiā.quoniā non sumus pfecte sa piētes:& itelligimus media q̄dā honesta nō pfecta.i.mediū honestū de quo nos itelligimus. Quā.i. cōseruan dū sapientibus id qd' uere ē honestū. Aliter.n.nō quoniā si a mediis officiis discedit̄:ꝑgressio q̄ facta ē ad ipm uirtutis habitū cōsequendū: teneri nō pōt:sed ad uitiū fit regressio. Vnde ī mediis officiis pseuerādum est:ut ad pfecta pueniat̄ q̄ non aliūde q̄a uirtutis habitu ꝑficiscunt̄. Ordo ē.aliter teneri non pōt ꝑgressio: siq̄ facta est ad

in nostram itelligentiā cadit:tuendū cōseruandūq; est nobis:q̄ id qd' proprie dicit̄: uereq; ē honestū sapienti bus. Aliter.n.teneri nō potest:siqua ad uirtutē est facta ꝑgressio. Sed hoc qdem de his: qui cōseruatōe officio rum estimant̄ bōi. Qui aūt oīa metiunt̄ emolumētis & cōmodis: neq; ea uolūt præponderari honestate: hi solēt ī deliberādo honestū cū eo:qd utile putāt cōpare. boni uiri nō solēt. Itaq; existimo Panetiū cū dixerit ho mīes solere in hac cōpatōe dubitare: hoc ipsum sensisse qd dixerit solere mō:nō ēt oportere. Eteni nō mō pluris putare quid utile uideat̄:q̄ quid honestū: sed hoc etiā iter se cōpare:& in his dubitare turpissimū est. Quid est ergo quod nōnunq̄ ad dubitationē afferre soleat:cō siderandūq; uideat̄? credo si quando dubitatio accidit q̄le sit id de quo consideretur. Sæpe enim tēpore fit qd plærunq; turpe haberi soleat:inueniatur non esse tur pe. Exempli causa.ponat̄ aliqd qd' pateat latius. Qd' potest esse maius scelus:q̄ non modo hoiem: sed etiam familiarem occidere? Nū igitur se obstrinxit scelere:si quis tyrānū occidit q̄uis familiarē? Populo quidem ro mano non uidetur: qui ex oībus præclaris factis illud pulcherrimū existimat. Vicit igit̄ utilitas honestatē: i

uirtutē.ꝑgredimur ad uirtutem mediis offi ciis:qbus relictis ad uitiū regredimur:ergo to tis uiribus enitendū est:ut progressio ad uir tutem non deserat̄: quod omnibus qui bo ni uolūt haberi faciūdum ē. Sed hoc dictū sit de his q habent̄ boni:quoniā mediis fungūt̄ officiis.q.d.apud illos q officiis fungūt̄: & ob id boni æstimātur:non est repugnātia utilis & honesti:sed apud illos qui omnia dicūt ex petenda propter utilitatē & summū bonū in diuitiis posuerunt. Iō dicit. Qui autē oīa me tiūt̄.mēsurāt & dicūt expetēda ꝑpter utilita tem. Oīa q̄ faciūt & appetūt nō pp honestatē sed ꝑpter diuitias. Cōmodis.utilitatibus.

Præpōderari.mensurari:quoniā boni uiri & officiosi oīa quæ faciūt & appetūt honesta te nō utilitate ponderare debēt: & cogitare q̄ sit honestū nō quantū afferat utilitatis id qd' facere uolunt & appetūt. Illi aūt qui nōdū me dia officia igressi sunt:oīa utilitatibus metiū tur:& sic apud ipos utilitas cū honestate:quā nō curāt:pugnare pōt.apud officiosos nō po test nec debet. Bōi uiri.q uersant̄ ī mediis officiis. Itaq;.quapp.interpretat̄ Ci. uerba & mentē Panetii:eūq; excusat hoc ipm sensis se qd' dixerit. Hāc sententiā habuisse id qd' di xit Panetius homīes.s.solere dubitare sed nō oportere:quoniā hōestū cū utili pugnare nō pōt. Solere mō.solūmō solere sed nō opor tere:qm̄ nō debet qs dubitat̄ de hoc nisi ab of ficio sit oīno aliēus : qd cū ita sit. Pāetius nō ē

rephēdēdus:imo laudādus:quoniā itellexerit nō oportere:ut suā decebat ꝑfessionē.& pfecto si hāc ptē absoluis set : nil aliud ut opior fecisset:nisi eos refellere:q̄ī tali cōparatōe dubitare solerēt:cū nō oporteat. & hæc pars cer te admodū necessaria erat:sed q̄re omiserit icertū est:& ipse uiderit . Vnde possidonius bene dicebat nullū esse locū ī philosophia tam necessariū.hoīes.n .hac parte itellecta magno liberant̄ errore:cū.s.cognouerint honestū Possidonius cū utili pugnare nō posse:& ī hac cōparatōe dubitādū nō eē:nec talē cōparationē fieri debere.& sic sentēnæ Ru tilii accedēdū est:q reddidit rōnem quare alii post Panetiū hāc partē ab illo relictā nō sunt ꝑsecuti. Ploris. ma ioris ꝑcii & momēti. Sed hæc.utile & honestū. Quid ergo ē.q̄rit a se qd sit illud qd talē ad dubitationē affert. & soluit dicēs tunc oriri talē dubitationē cum exploratū nō habemus quale illud sit de quo cōsiderat̄:quoniā si esset certū cuiusmodi esset: nullā haberet dubitationē:sed pateret:aut eē honestū aut ihonestū :circūstantiæ.n. tēpoꝝ & ꝑsonaꝝ sunt cā huius dubitatōis:quoniā id quod uidet̄ per se turpe nō est ratōe temporis aut ꝑsonæ. Interficere enim hoiem turpe est:sed iterficere tyrānū est honestū. Cōsiderādū.examinandū & iudicādum.

Quale sit.honestū.an turpe. Sæpe.n.ratio quare orit̄ dubitatio:cū ignorat̄ q̄le id sit de quo deliberamus: & affert ancipitē curā cogitādi. Tēpore.cōditiōe tēporis:& sic circūstantia facit ut id nō sit turpe:qd' erat: & id nō honestū:qd' per se erat honestū. Plerūq;.fere semp. Inueniatur aliqua.s.circūstātia tpis aut ꝑsonæ.& po nit exēplū de necessariis. Quod pateat latius.qd ad plura se extēdat:& ad multa possit transferri: nā uno hoc exēplo alia possumus itelligere. Familiarē.amicū:quoniā Brutus non mō amicus.sed ēt filius Cæsaris habe bat̄. Nā dr̄ Cæsar cōcubuisse cū Seruilia mr̄e Bruti & sorore Catōis. Vnde Cæsar cultu filii Brutū apud se habe bat.& eū maxime ornabat. Cū uulneribus appeteret̄ a cōiuratis:& uidisset Brutū stricto pugione ī se irruentē: græce dixit: & tu fili:& sic omni spe iā euadendi deposita caput toga obuoluit:& ad imos pedes deduxit ut ho neste caderet. Nū igit̄.i.an sceleratus habēdus ē.q.d.nō ē reus sceleris tyrānicida. imo dignus laude. Popu lo ro.q laudauit necē Cæsaris & ꝑcussoribus pmia decreuit. Præclaris.sūma laude dignis. Illud.cedē Cæsa ris tyrāni. Pulcherrimū.maxima laude uirtutis dignū.& Atheniēses Harmodio & Aristogitoni tyrānicidis statuas erexerūt. Vtilitas publica.q̄ secuta ē ex morte tyrāni. Vicit igit̄.dicet aliqs iqt Ci. Vtilitas ī tali re ui cit honestatē:imo respōdet:utilitas secuta ē honestatē:quoniā oē honestū ē utile. Honestatē.q familiaris oc cidit amicū:nō fuit turpe iqt amicū occidere.sed honestū & utile:quoniā erat tyrānus:cuius cedes utilis ē oībus & laude honestatis ornata.qppe talis lues e medio tollēda est:ne aliis noceat. Qui igitur hoc malū ex hoium so

n

mo uero honestas utilitatẽ secuta est. Itaq; ut sine ullo errore diiudicare possimus: siquando cũ illo: quod honestum intelligimus: pugnare id uidebit̃: quod appellamus utile: formula quædam constituenda est: quã si sequemur in cõpatione rerũ: ab officio nũq̃ recedemus. Erit aũt hæc formula stoicorũ rõni disciplinæq; maxime cõsentanea: quã q̃dẽ in his libris ꝓpterea seqmur: q̃ q̃q̃ a ueteribus Academicis & peripatheticis nr̃is: q quondã iidẽ erant q academici: q̃ honesta sunt anteponũt his: quæ uident̃ utilia: tamẽ splẽdidius hæc ab eis differunt̃: qbus qcqd hõestũ est idẽ utile uidet̃: nec utile qcq̃: qđ non honestũ: q̃ ab his: qbus ẽ honestũ aliquid nõ utile: aut utile nõ honestũ. Nobis aũt nr̃a academia magnã licẽtiã dat: ut qđcũq; maxie ꝓbabile occurrat: id nr̃o iure liceat defẽdere. Sed redeo ad formulã. Formula qua officiũ cognoscit̃.

Etrahere igit̃ aliqd alteri: & hoiem hoĩs incõmodo suũ augere cõmodũ: magis ẽ cõtra naturã: q̃ mors: q̃ paupertas: q̃ dolor. q̃ cætera: q possunt aut corpi accidere aut rebus externis

cietate remouet summa laude dignus ẽ: nec erat Cæsar bonoꝝ amicus cum esset tyrãnus: sed potius inimicus.
Plato Vnde a Bruto repu. oppssæ studioso potuit cũ laude iterfici. Pla. i. viii. de republica sic ait. Libertatẽ & amicitiã uetam natura nũq̃ tyrãnica gustat. Itaq; ut sine ullo errore. allatis rõnibus supradictis regulã quãdã cõstituit Cice. ut sine errore iudicari possit: si qdo utile cũ honesto pugnare uidebit̃. Formula. regula. modus qdam & norma q̃ sit cõsentanea disciplinæ stoicoꝝ q dicũt nihil esse utile qđ nõ sit honestũ. Disciplinæ. sectæ & dogmati stoico. Cõsentanea. Cõueniẽs: accõmodata. & affert rõnem q̃re. Quã. formulã. i. regulam iuestigãdi officii. i. actõis hõestæ: ac p hoc laudabilis. Qui. pipathetici. dictũ est i primo uolumie nullã fuisse differẽtiam iter ueteres academicos & pipatheticos i opinionibus tam morum q̃ẽ rerũ naturaliũ. sed solis nominibus fuisse separatos. Veteribus. quorũ auctor fuit Pla. & ueteribus dicit: quoniã fuit postea media academia & noua. uariæq; opiniones. Tamẽ ab eis. stoicis. Splendidius. maiore laude. Quã ab his. pipatheticis & academicis q utilia ab hõestis sepabãt: & expetẽda eẽ dicebant: sed cõparatõe uirtutis nullius pene momẽti eẽ dicebãt. Stoici uero asseuerabãt nihil oĩno eẽ utile qđ nõ eẽt hõestũ. Nobis ãt. pste Ci. se academicũ. Academici. n. nihil affirmabãt. sed disputabãt in utrãq; partem: & id iure suo defendebãt: qđcũq; occurreret ꝓbabile: & ẽt ab aliis diceret̃ qui nõ eẽnt eiusdẽ disciplinæ. Vnde Cice. Academico magna dabatur licẽtia ut sequeret̃ formulã cõsentaneam disciplinæ stoicoꝝ: quia probabilior uidebatur: & id quod in aliis ꝓbabile uidetur. Academicus iure suo põt tueri & disputatiõe defendere. Hanc formulã Cice. seq nõ potuisset si pipatheticũ ꝓfessus esset: quoniã fuisset cõtra suũ dogma. Certe enim erant aliorũ disciplinæ & diffinitæ opiones. academici uero de oĩ re disputabant i utrãq; partẽ & nullas positiões seruabãt. sed id qđ i quoq; uidebat̃ probabile sequebat̃: nihil affirmãtes. Quodcũq;. oẽ qđ uidet̃ maxie probabile: ex quocũq; dogmate. Nostro iure. libertate ab oĩbus cõcessa nobis: quoniã hic ẽ mos academicoꝝ. ut ꝓbabilia sequant̃ & nihil ipsi affirmẽt. Idq; oĩonis gẽus auctore Laertio traditũ a Pla. p iterrogationẽ ac respõsionẽ ex umbra i certamẽ & puluerẽ primus eduxit Lacides alexãdri filius tyrene⁹ nouæ academiæ priceps Arcesilæq; successor. lacydi successit Carneades: q nouã academiã illustrauit. Carneadi *Clitomachus* in quo academi*ca* phia de*siit. Aristo. successit* Theophrastus: i quo atq; clitomacho & chrysippo: ut colligit Laertius ionica phia desiit. lacydes: ut iqt Euse. putauit ab hoĩbus nihil penitus cõprehẽdi posse. Sed redeo. qa fecit digressionẽ redit ad formulã: quã uult cõstituere.

Etrahere igit̃. Hæc ẽ formula: quã Ci. istituit. & ea põit q̃ sũt fugiẽda cũ sint cõtra naturã a q̃ huius disputatõis & formulæ sumit̃ fũdamẽtũ: quoniã uiuẽdũ ẽ natura. i. secũdũ uirtutẽ: q̃ honestatẽ oĩbus aliis reb⁹ antepõit. Est iqt cõtra naturã eripe qđ suũ nõ ẽ: & augere suas utilitates cũ icõmodo alioꝝ. Ergo si naturã ducẽ seq uolumus ab eo debemus abhorrere: qđ est cõtra naturã: & sic fungemur officio. & nũq̃ errabimus. Mors. q̃ ẽ ultimũ oĩum terribiliũ. & aufert oẽ bonũ qđ ẽ i uita. & ipedit pfectionẽ naturæ: & eius opus dissoluit dolor q ẽ motus i corpore cõtrarius sensibus. Paupertas. cũ. s. pp inopiã natura sustẽtari non põt. Cic. dicit paupratẽ eẽ contra naturã respiciens ad iperitã multitudinẽ & ad media officia nõdũ igressam: q̃ iudicat paupertatẽ esse summũ malũ: non itelligens dotes uirtutis: & putant paupertatẽ esse contra naturã. ad hãc multitudinẽ istituendã hæc oĩo suscepta est ut exploratũ habeat & psuasum honestatẽ debere præponi utilitatibus: & nihil esse magis cõtra naturam q̃ aliẽa eripe. Sed ꝓfecto pauptas nõ est ideo ranisi his qbus iuitis accedit: & aĩus debet esse diues: nõ arca. honesta iquit Epicurus res ẽ læta paupertas: q̃ ut
epicurus Sene. istantibus desideriis satisfacere contẽta ẽ. contra naturã est nõ habere uirtutes: ad q̃s natura nos creauit. & pricipia dedit. sed nũc parẽti naturæ tanq̃ nouercæ eoꝝ interpretatione uis affert̃: qui lautiores q̃ fuerint quondã septẽ uiri epulonũ & esopi patinã affectantes & cœnas saliares ꝑsicosq; apparatus: qq; *melius palato* q̃ corde sapiũt. isthmie idiones sacris opati nouo argumẽtoꝝ genere cõcludũt. & magna uoce cõtendũt palatum eõdiro pulpamẽto & tuceris replere. Nil acũ pusionẽ gaditanãq; puellã tremulo clune pruriẽtẽ crissantemq; habere: & mensas ex ultima mauritania aduectas & indicis dentibus effulctas & exotica nostratiaq; unguẽta secũdũ naturã esse: quod tãtum abest. ut ueꝝ sit. ut his naturæ: q̃ hoiem ad honestatẽ creat & frugalitatẽ nil possit esse magis contrarium. Nõ bene intelligunt helluones uim naturæ q̃ paucis contenta ẽ. Vnde dum aqualiculo student: bestiis persimiles efficiunt̃. & famã & uirtutis laudẽ amittũt: quoꝝ uoces eo loco habendæ sunt ut deme
Demetrius Phũs trius phũs dicere solebat: quo uẽtre redditu crepitus. Quid. n. iquit mea refert sursum isti: an deorsum ferãtur.

Nam principio. probat quare est id quod dixit contra naturam. Principio. i. de stante omnia. Conuictũ. uitam communem & humanã societatẽ: quoniã si ita sit homines simul uiuere non possunt. Si. n. ratio quare destruit humanus cõuictus & societas. Affecti. dispositi & tali animo ut bona alioꝝ eripere uelimus ut nostra cõmoda augeant. Secundũ naturã. quoniam homo ẽ sociabilis naturaliter & ab homine non alienus.

Vt si unũquodq;. pbat & confirmat p similitudinẽ dirũpi humanã societatẽ: si alter spoliet & uioletur. Hũc sensum. i. ita sentiret & opinaret. Debilitari. in aliq̃ parte. Et ĩterire. oĩno dissolui. Commoda. utilitates.

Nã principio tollit cõuictũ humanũ & societatem. Si enĩ sic erimus affecti ut ꝓpter suũ quisq; emolumentũ spoliet aut uiolet alterũ: disrumpi necesse est eã: q̃ maxime ẽ secũdũ naturã humani generis: societatẽ. Vt si unũquodq; mẽbrũ sensum hũc hẽret ut posse putaret se ualere: si ꝓximi mẽbri ualitudinẽ ad se traduxisset: debilitari & interire totũ corpus necesse eẽt: sic si unusquisq; nostrũ rapiat ad se cõmoda alioꝝ: detrahatq; qđ cuiq; possit emolumenti sui gratia: societas hoium cõitasq; euertat necesse ẽ. Nã sibi ut q̃sq; malit qđ ad usũ uitæ ptineat q̃ alteri acq̃rere cõcessũ est: nõ repugnãte natura. Illud q̃dẽ natura non patit ut aliorum spoliis nostras facultates: copias: opes augeamus. Neq; uero hoc solũ natura iure gentiũ: sed etiã legibus populorũ: q̃bus in singulis ciuitatibus respublicæ cõtinent: eodẽ modo constitutũ: ut nõ liceret sui cõmodi cã nocere alteri. Hoc. n. spectãt leges: hoc uolũt incolumẽ eẽ ciuiũ cõiunctionẽ. quã q̃ dirimũt eos morte: exiliis: uinculis dãno coercent. Atq; hoc multo magis exigit ipsa naturæ rõ: q̃ ẽ lex diuina & hũana: cui parere q̃ uelit: oẽs ãt parebũt: q̃ secũdũ naturã uolẽt uiuere: nunq̃ cõmittet: ut alienũ appetat: & id qđ alteri detraxerit sibi assumat. Etenĩ multo magis ẽ secũdũ naturam celsitas aĩ & magnitudo: itẽq; cõitas: iustitia: liberalitas: q̃ uoluptas: q̃ uita: q̃ diuitiæ. Quæ q̃dẽ cõtẽnere: & ꝓ nihilo ducere cõparãtẽ cũ utilitate cõi magni aĩ & excelsi ẽ. detrahere ãt alteri sui cõmodi cã: magis ẽ cõtra naturã: q̃ mors: q̃ dolor: q̃ cætera generis eiusdẽ. Itẽq; magis ẽ secundũ naturã p oĩbus gẽtibus: si fieri possit: conseruandis: aut iuuãdis maxĩos labores molestiasq; suscipe: imitantes

Cõitas. uictus cõis. Nã sibi. hoc conceditur: ut nobis potius acq̃ramus ea quorũ usu natura ĩdiget: sed nõ concedit ex bonis alterius domos nr̃as locupletare. Nõ repugnãte natura. nõ iuste acq̃ram⁹: qđ uult natura. aliter contra naturã ẽ: ut ip̃e Ci. docet. Spoliis. rapinis calamitatibus alioꝝ. Natura. dispositione naturali. Iure gẽtiũ. qđ est omni humão generi cõe. Legibus populoꝝ. iure ciuili. Quibus. legibus. quoniã unaquæq; resp. suas habet leges & ius ciuile. ergo nec iure gẽtiũ nec ciuili licet alteri nocere suæ utilitatis causa: sed q̃uis non essent leges: tamẽ natura humana hoc requirit: ut homini hõ nõ noceat: quoniã hõ ab hoĩe non est alienus: & hõ hoĩs causa ẽ generatus: ut alter alteri ꝓsit.

Hoc. n. ratioẽ. hoc ĩq̃uit uolũt leges: ut uictus cõis cõseruet: & ut q̃sq; suũ habeat: & seruet societas ĩter hoies ut uult natura. Incolumẽ. cõseruatã. Qui dirimũt. qui uiolant aut furto aut homicidio: leges puniũt eos: ut meceẽ. nã aliq̃ ultimo supplicio afficiunt: aliq̃ ĩ agunt ĩ exiliũ: aliq̃ pœna pecuniaria mulctant: & ĩ uĩculis detinẽt: ut rõ delicti poscit.

Dãno. pœna pecuniaria & ablatiõe bonorũ. nã dãnũ est ĩ rebus: malũ aũt ĩ psona & fama. lõ dicit Sosias terẽtianus. Quid facies illi [Terẽtius] q̃ dederit dãnũ aut malũ. Atq; hoc. ut hũana societas seruet ĩcolumis. Multo magis. q̃ ipsæ leges. Rõ naturæ. q̃ nihil aliud ẽ nisi lex diuina & hũana: cui magis q̃ legibus parẽdum ẽ: & illi obediunt q̃ uolũt e natura uiuere. Quæ ẽ lex. quæ cõplectit legẽ diuinã & hũanã. Nunq̃ cõmittet. nunq̃ ĩcidet ĩ hunc errorẽ. Assumas. accipias & ascribas qđ tibi iure nõ debet. Celsitas animi. aius excelsus: quoniã haꝝ uirtutũ semina habemus a natura. Cõitas. iusticia: q̃ una cũ liberalitate ẽ ad cõem utilitatẽ tuendã & declarat se: nã dicit cõitas: q̃. s. cõitas cõstat ex his duabus iusticia & liberalitate atq; magnificentia: q̃bus cõitas hũana seruat. Quã uoluptas. q̃ animi lumẽ extinguit: & est cõtra naturam: quoniã impedit illius perfectionẽ & opus: cum sit esca malorũ. Quã uita. quoniam natura uult: ut magnanimus cũ uersat in periculo uitæ nõ parcat suæ: & pro cõmuni salute mori bonus uir nõ recusabit uolẽte natura: quæ homines ad iusticiã: fortitudinẽ: cæterasq; uirtutes creauit. Quã diuitiæ. quoniam natura uult ut omnis diuitias exponamus ꝓ utilitate communi: & magis amat iusticiam & liberalitatem: q̃ diuitias: quas q̃ contẽnit magnanimus est. Quæ. uoluptatem. uitam. diuitias. Cõtẽnere. spernere tanq̃ inferiora hominis præstãna & cælsitudĩe animi: q̃ debet esse inuictus. Et ꝓ nihilo ducere comparãtem. existimare illum esse nullius momẽti & precii: q̃ comparat uoluptates & diuitias cũ utilitate communi. Comparãtem. illũ qui cõparat supradicta cũ communi utilitate. i. q̃ comparãdo p̃ponit uoluptatẽ: uitam: & diuitias cõmuni hominũ utilitati. i. iusticiæ: liberalitati & magnificẽtiæ: quæ sunt ad cõmune cõmodũ: & q̃ parcit uitæ cũ opus esset illã pro p̃ria effundere: & fugit labores deditus uolupcati: & amat diuitias: non põt esse iustus: aut liberalis: & sic humanæ secietati erit iutilis. Nõ igit debet quis ea q̃ utilia sunt anteponere cõmuni utilitati: quoniã est contra rõnẽ naturæ: & in hoc uolumine agit de cõparatõe utilis & honesti. & pluris faciẽda est cõmunitas q̃ uita: q̃ diuitiæ. Quã mors. quoniã naturæ rõ uult: ut homo potius moriat ꝓ cõmuni salute: q̃ q̃ detrahat aliis aliq̃d suæ utilitatis causa. qđ ẽ alienũ ab omni humãitate: & id natura nõ patit. Generis eiusdẽ. similia ĩcõmoda: q̃ nocere uidẽt. Quã dolor. quoniã natura uult ut dolores ppetiamur ꝓ cõmuni utilitate.

Emphasis

Papinius

Herculē illum. q.d. illū Herculē magnū & summa laude dignū. & sic emphasim habet. Nā emphasis altiorē pbet ītellectū q̄ quē uerba pseipsa declarāt: ut Tu ne ille æneas. Et apud Papiniū. Quē scire nefas tū illū sed taceo: phibet trāqlla senectus. Beneficiorum memor. i libris de natura deorum ait. Vtilitatū magnitudie cōstituti sunt hi diu: q utilitates q̄sq; gignebāt. Suscepit āt uita hoiū: cōsuetudoq; cōis: ut beneficus excellētes uiros ī cælū famā ac uolūtate tollerēt. Hinc Hercules. hic Castor. quorum. n. remanēt animi atq; æternitate fruerent: dii rite habiti sunt cū & optimi eēnt & æterni. Cōcilio. cœtu deorum. sensus ē. pstat pati oīs labores: & molestias p cōi utilitate q̄ uiuere ī solitudīe: & affluere diuitiis: & hre pulchritudinem. Hercules qa ī opprimēdis monstris p utilitate cōi laborauerat: hoium famā ī cælū collocatus ē. Quocirca. cōcludit Ci. ex supradictis uitā cū negociis & laboribus p cōi utilitate umbratili & ociosæ uitæ anteponendā eē. Optimo. a natura bene istituto. Splēdidissimo. clarissimo & a natura quodā splendore donatus īgenii: & cognoscit qd natura reqrit: & q̄iū hō hoi debet rōe hūanitatis & iure naturali. Vnde q paret naturæ non pōt sustinere ut hoī noceat: quoniā ē contra naturā. Illā uitā. negociosam & laboriosam. Huic. umbratili ociosæ & affluēti uoluptatibus & bonis corporis & fortūæ. Ex quo efficit. pp hoc qd dictū ē: cōcludit hoiem hoi non nocere q paret naturæ. Deide q alterum uiolat. ponit duo: q̄ qs existimare pōt cū alicui nocet: q̄ Ci. refellit: ut ī petitis ostēdat hoiem hoī nullo mō debere nocere. Aut nihil existimat. hoc ē unū pōt arbitrari ī quit se nihil facere cōtra naturā: cū hoiem uiolat. Aut magis. hoc ē alterum: quoniā putat magis fugiēdā eē pauptatē: & reliq̄ īcōmoda q̄ facere iniuriā. Si nihil existimat. resumit primū. Quid disseras. qd disputare possis? q. d. nō ē cū eo disserēdū. cū sit oīno rudis & noīe tantū hō: quoniā ab hoīe aufert hūanitatē. Hoīem. hūanitatē ipam & ipm hoīem separat ab hoīe: qd ē cōtra naturā: quoniā hō ab hoīe nō ē aliēus. In uiolādis hoībus. cū hoīes uiolat. cū tali igr̄ uiro disputandū non ē: quoniā ignorat naturā. & ē una bestia cū ab hoie hūanitatē tollat. Sin fugiendū. resumit alterum qd nō ē ita uitupabile: qa putat ille q ita opinat fugiēdā eē iniuriā: sed peius eē pati dolorē: mortē & pauptatē. i. si putat nō eē aliquē uiolādū: & cēset illa eē multo peiora. ī eo īquit errat: quoniā putat pauptatē & dolorē peiores eē aīmi uitio: quoniā talis aīmi affectio fugiēda ē magis q̄ pauptas: q̄ dolor: & deniq; ipsa mors. Vitiū corporis. ut dolor & similia corporis īcōmoda. Aut fortūæ ut pauptas: & ea q̄ a fortūa hoī accidūt. Aīæ uitiis. sceleribus: quoniā peius ē eē sceleratū q̄ pauperē. dū. n. qs ī uitio ē hē īfœlicissimus. Vnde uitio aīæ nihil ē fœdius: nihil tetrius: nihilq; magis fugiēdū. Iniuria ē uitiū aīæ: dolor est uitiū corporis: & q̄to aīus est pstātior corpore: tāto uitiū aīmi ē grauius uitio corpis. Ergo unū. cū ita sit ingt: oēs debēt sibi unū pponere: & hoc ē optimū pceptū. Oībus. q ducē naturā sequi uolūt. Vniuscuiusq;. singulorum. i. utilitas uniuscuiusq; nō minus q̄ nra debet eē cara nobis: & ut oium & singulorum eadē sit utilitas: & ut oībus & singulis consulat. Quā. utilitatē cuiusq; & uniuersorum siqs ad se rapiet distrahet hūana societas q̄ ē maxīe natura. Atq; si ēt. pbat Ci. oīum utilitatē eē cōem: & facit rōcinationē sumptā a disciplia Stoicorum q̄ demōstrat nos phiberi lege naturæ uiolare hoiem: quoniā ut uolūt Stoici. hō ob id ipm q hō ē: non ē alienus ab hoie. Præscribit. pcipit & definit: monet atq; cōstituit. Ob eā cām. ob id ipm qd hō ē: nō ob aliq̄ aliā cām. Consultū oelit. i. natura hoc pcipit ut hoi qcūq; sit cōsulat. Necesse ē. quoniā hoc seqt ex illo. si antecedēs ē uerum & cōsequēs erit uerum. si hō hoi consulere debet: oportet oīa esse coīa. qd̄ si uerum ē: hō non debet uiolari ab hoīe. ita pscribēte natura. Antecedēs ē uerum: ergo & consequēs: qd Ci. pbat. Qd si ita ē. ut oīs utilitas cois sit: oēs continemur una lege naturæ. Id ipm. si continemur oēs tali lege. Primū. antecedēs. naturā. s. uelle oībus eē consultū: & oīum utilitatē eē cōem. Extremū. cōsequēs. quoniā si natura uult ut oībus consulat: necesse ē oīum utilitates eē cōes: & si oēs continemur una & eadē lege naturæ: necesse ē ut uiolare hoīem a natura phibeamur. Nā illud qdē. pbatio ē antecedētis seu primi: ut ipse dixit. Et cōfutat illorum opiōnē: aliā eē ratiōnē fratrū & ppīquorum: & aliā eē ciuiū: aliā externorum: quoniā hæc opīo distrahit hūanā societatē: si non oīum hoīum ratio habebit: & si hoc non tenet: hoiem: qcūq; sit: non esse alienū. & sic pbat primū & p consequēs extremū. Absurdū. nō conueniēs rationi. Aliā rōnē eē ciuiū. non idē debere seruari ad

Herculē illū: quē hoīum fama beneficiorū memor ī cōcilio cælestiū collocauit: q̄ uiuere ī solitudīe non mō sine ullis molestiis: sed ēt ī maximis uoluptatibus abundantē oībus copiis: ut excellas ēt pulchritudine & uiribus. Quocirca optimo qsq; splēdidissimoq; īgenio lōge illā uitā huic anteponit. Ex quo efficitur hoīem naturæ obediētē hoī nocere nō posse. Deīde q alterū uiolat: ut ipse aliqd cōmodi cōsequatur: aut nihil se existimat cōtra naturā facere: aut magis fugiēdā censet mortē: pauptatē: dolorē: amissionē ēt liberorū: ppinquorū amicorū: q̄ facere cuipiā iniuriā. Si nihil existimat cōtra naturā fieri ī hoībus uiolādis: qd cū eo disseras: q oīno hoīem ex hoīe tollat? Sin fugiēdū id qdē cēset & multo illa peiora mortē: pauptatē: dolorē errat ī eo q nullū aut corpis: aut fortunæ uitiū aīæ uitiis grauius existimāt. Ergo unū debet eē oībus ppositū: ut & eadē sit utilitas uniuscuiusq; & uniuersorū: quā si ad se qsq; rapiat dissoluet oīs humana cōsociatio. Atq; si ēt hoc natura præscribit ut hō hoī qcūq; sit ob eā ipsam cām tamen q is hō sit cōsultū uelit: necesse ē secundū eandē naturā oīum utilitatē eē cōem. Qd si ita ē: una cōtinemur oēs: & eadē lege naturæ. Idq; ipum si ita ē certe uiolare alterū lege naturæ phibemur. Verū āt primū: uerum igr̄ & extremū. Nā illud qdē absurdū ē: qd̄ qdā dicūt parēti se aut frī nihil detracturos cōmodi sui cā: aliā rōnē

uersus reliquos: quã sentẽtiã Cicero refellit: ostendẽs inter ipsos ciues esse societatẽ ciuilem. & quoddã ius naturale intercedere. Aliã reliquorum. externoꝝ hominũ: dicunt aliã esse rationem ciuiũ. aliam reliquoꝝ. Hi. qui talia dicũt. & refellit primã partẽ de ciuibus: postea secũdam de reliquis hominibus. Nihil iuris. nullum ius qđ natura ipsa pscribit: & uinculũ ciuilis societatis. i. statuũt & putant nullum sibi esse ius naturale cum ciuibus & nullã societatem. Cõmunis utilitatis gr̃a. i. putãt ciuẽ a ciue alienũ esse & nullã esse inter ipsos societatẽ pp cõmunẽ utilitatẽ: qđ falsum ẽ & absurdũ: destrueret̃.n. ciuilis societas.

esse ciuiũ: aliã reliquorũ hi sibi nihil iuris & nullam societatẽ cõis utilitatis cã statuũt eẽ cũ ciuib⁹: q̃ sñia oẽm societatẽ distrahit ciuitatis. Qui aũt ciuiũ rõnẽ dicũt eẽ hẽndã; externoꝝ negãt: hi dirimũt coẽm hũãi generis societatẽ: q̃ sublata beneficentia: liberalitas: bonitas iustitia funditus tollitur. Quæ qui tollũt: etiã aduersus deos imortales ipii iudicãdi sunt. Ab his.n. cõstitutã inter hoĩes societatẽ euertunt. cuius societatis arctissimũ uĩculũ ẽ: magis arbitrari eẽ cõtra naturã hoĩem hoĩ detrahere sui cõmodi cã q̃ oia incõmoda subire: uel externa: uel corporis: uel ẽt ipsius aĩ q̃ uacẽt iustitia. Hæc.n. uirtus oium ẽ domĩa & regia uirtutũ. Forsitan q̃spiã dixerit: nõne igit̃ sapiẽs: si fame ipse conficiat̃: abstulerit cibũ alteri hoĩ ad nullã rẽ utili. Mĩme uero. Non.n. mihi est uita mea utilior: q̃ aĩ talis affectio: neminẽ ut uiolẽ cõmodi mei gr̃a. Quid si Phalariũ crudelẽ tyrãnũ & imanẽ uir bonus: ne ipse frigore cõficiat̃ uestitu spoliare possit: nõne faciat? Hæc ad iudicãdũ sũt facillĩa. Nã si qd ab hoĩe ad nullã partẽ utili tuæ utilitatis cã detraxeris: ĩhũanæ feceris: cõtraq; naturæ legẽ: Sin aũt is tu sis: q̃ multã utilitatẽ reip. atq; hoĩum societati: si ĩ uita remãeas afferre possis: si qd ob eã cãm alteri detraxeris: nõ sit reprehẽdẽdũ. Sin autẽ id nõ sit eiusmodi: suũ cuiq; icõmodũ ferẽdũ ẽ potius: q̃ de alterius cõmodis subtrahẽdũ. Nõ igit̃ magis ẽ cõtra naturã morbus aut egestas: aut qd h mõi: q̃ detractio atq; appetitio alieni. Sed cõis utilitatis derelictio cõtra naturã ẽ: ẽ.n. iniusta.

Qui aũt. hæc est altera pars: qua illoꝝ sententia refellit: q dicebãt habendã esse rõnẽ ciuiũ: sed reliquoꝝ nullã. Nã si sic esset destrueret̃ cõis societas generis hũani: q̃ sublata uirtutes etiã tollent̃: q̃ sũt ad cõseruatiõnẽ generis hũani. & maxime iusticia & liberalitas. Quæ. supradicta & societas generis hũani & uirtutes. Etiã aduersus deos. quoniã nõ mõ offendũt humanã societatẽ: sed ẽt deũ: q hãc societatẽ inter hoĩes constituit: cuius societatis uĩculũ arctissimũ ẽ: si putamus & psuasum habemus contra naturã esse hoĩ nocere: & nullo mõ alicui qcq̃ detrahẽdũ sui cõmodi cã: sed potius oia incõmoda subeunda: & bonoꝝ & corpis ipius ẽt animi iniuste. Profecto nisi ita statuerimus: uĩculũ societatis hũanæ dissoluet̃. Arctissimũ uinculũ. ut arcte & bene coniũcta teneat̃: si arbitrabimur eẽ cõtra naturã hoĩ nocere. Vel externa. ut pauptatẽ. amissionẽ filioꝝ. & alia incõmoda ĩ bonis externis. Vel corpis. ut si gladio qs aut uerberibus ĩ corpore lædat̃: & aliã icõmoditatẽ patiat̃ ĩ bõis corporis. Vel ẽt ipsius. aĩmi qđ plus ẽ: quoniã bona animi debent esse cariora. i. uirtutes & bonũ nomẽ. In bonis animi patit̃ qs icõmoda iniuste: cũ ab aliquo uitupat̃ & ĩ̃speratus dr̃: aut iniustus: aut timidus: aut fur: aut sacrilegus: & sic de similibus: melius ẽ & magis cõsentaneũ naturæ pati ĩcõmoda q̃ sint iusta ĩ bonis fortunæ corporis & ẽt animi: q̃ uiolare humanã societatẽ. Quæ uacẽt iustitia. q̃ incõmoda iniusta sint: & iusticiã accepit tãquã reginã oĩum uirtutũ: ut ostẽdat multo magis eẽ contra naturã uiolare hoĩem & detrahere aliqd alicui q̃ oia incõmoda pati etiã iniuste: quoniã p̃stabilius ẽ pati q̃ inferre iniuriã. Hæc.n. ratio q̃re est cõtra naturã detrahere aliquid alicui: quoniã. s. ẽ cõtra iusticiã: q̃ est regina uirtutũ. & omnis cõplectit̃. & est uirtus unicuiq; suũ distribuẽs. Si aũt alicui suũ detrahit̃: uiolat̃ iusticia: & p cõsequens omnes uirtutes. Hæc una uirtus. iusticia q̃ aliaꝝ uirtutũ domina est: & sine ipsa nihil ualent: & laudẽ non merentur. oportet.n. liberalẽ esse iustũ: & sic fortẽ: si uere fortis uult dici: quoniã fortitudo ẽ uirtus quæ pugnat p iusticia. & sic de aliis uirtutibus: quæ ad iusticiam redigũtur. Forsitã quispiam dixerit. neminem iniuria esse afficiendum. conclusit: & hoc oibus ppositũ esse debere: ut eadẽ sit utilitas oium & singuloꝝ. Hoc igitur conclusio uidendũ est diligenter: an iniuria sit id qđ agitur: quoniam aliquando id qđ simpliciter ĩ se iniuriam habet: quibusdam circũstantiis iniuria uacat. Affert igitur unũ aliud qđ qs dicere potuisset: an sapiens extrema fame laborãs debeat cibũ eripe hoĩ inutili: & dicit q nõ. Postea de tyrãno alter statuit: quoniã nulla est nobis cũ tyrãnis societas: quos nõ modo spoliare: sed etiã necare honestũ est. Et hoc dicit ut magis pbet necẽ Cæsaris: & laudet Brutũ & alios: qui illũ e medio tollendũ curauerũt. Sapiens. ut perfectæ uirtutis. Nõ est enim. ratio quare nõ debet auferri cibus a sapiẽte homini ad nullã rem utili: quoniã. s. melius est mori q̃ uiolare aliquẽ sui cõmodi causa. Quã animi talis affectio. i. talis dispositio & talis opinio. i. talis dispositio pluris debet esse apud nos q̃ uita. Neminẽ ut uiolẽ. hæc est affectio & dispositio quæ debet esse charior uita. Quid si Phalarium. Affert nunc aliud de tyrãno. & sic ostẽditur unũ & idem ratiõe personæ & aliaꝝ circunstantiarum uacare iniuria. Immanem. ferini animi & ab omni humanitate alieni. Vnde interficere tyrãnum idem est qđ interficere feram. Ob eam causam. ut in uita remaneas ut possis humanæ societati pdesse. Sin autem id nõ sit eiusmodi: i. dest si nõ ideo uult in uita remanere: ut utilitatẽ reipu. & humanæ societati afferat. Nõ igitur. concludit ex his q̃ dicta sunt magis esse cõtra naturã appetere aliena q̃ pati incõmoda. Est.n. iniusticia: quoniam iusticia causa est: ut cõi utilitati cõsulatur. Lex naturæ uult ut ab hoĩe inutili ad sapientẽ & bonum uiꝝ utilem g

Itaq; lex ipsa naturæ: quæ utilitatẽ hoĩum cõseruat & cõtinet: decernit pfecto ut ab hoĩe inerti atq; inutili ad sapientẽ: bonũ fortẽq; uirũ trãsferant res ad uiuendũ necessariæ. Qui si occiderit: multũ de cõi utilitate detraxerit: modo hoc ita faciat: ut ne ipse de se bene existimãs seseq; diligẽs: hãc cãm hẽat ad iniuriã: Itaq; semp offõ fungat: utilitati cõsulẽs hoĩum: & ei: quã ipe cõmemoro: hũanæ societati. Nã qđ ad Phalarim attinet: pfacile iudiciũ ẽ. Nulla est.n. societas nobis cũ tyrãnis: sed potius sũma distractio ẽ: neq; ẽ contra naturã spoliare eũ si possis: quẽ honestũ est necare. Atq; hoc oẽ genus pestiferum atq; ipiũ ex hoĩum cõitate exterminãdũ ẽ. Eteni ut membra quædã amputantur: si & ipsa sanguine: & tanquã spiritu carere cœperunt: & nocẽt reliquis partibus corporis: sic ista in figura hoĩs feritas: & immanitas: beluæ a cõi tanq̃ humanitate corporis segregan-

transferant res ad uiuendũ necessariæ. Fortẽ. aptum ad subeũda pericula p utilitate cõi. Qui si occiderit. i. si ipse uir sapiẽs bonus fortisq; morief cõi utilitati detrimẽtum afferet: unde uir prudẽs & fortis nõ debet sibi mortẽ afferre: quoniã nocet reipu. & cõi utilitati. Mõ hoc ita faciat. dat cautionẽ. Sẽsus ẽ. res necessariæ ab hoĩe inerti ad bonũ uirũ trãsferri debẽt: dũmõ ipse uir bonus & fortis id faciat p utilitate cõi: quoniã si nimiã sibi placeret putaretq; se solũ uita dignũ: & ob id aliis afferret iniuriã aliqd auferẽdo quo ipse uiuat: cõtra iusticiam est. Iõ inqt semp fungat officio. cõsulẽs cõi cõmodo. i. ab actõe cũ uirtute non recedat: & qcqd agit: referat ad cõmunẽ utilitatẽ & societatem humãi generis tuendã. Hãc causam. qa nimiũ sibi placet: nõ debet igif cũ detrahit aliqd alicui id facere causa iniuriæ: sed ut cõi utilitati consulat. Semp. i omni actõe & cũ aliqd alicui detrahit. Fũgat officio. nõ discedat ab actõe q̃ ẽ secũdũ uirtutẽ: & cũ aliqd aufert: non id iõ faciat: qa nimiũ sibi placet: sed qa cõis utilitas ita exposcit. Nã qđ ad Phalarim. nũc de tyrãnis determinat. illud inqt qd de tyrãno. dixi: facile iudicaf. põt.n. uir sapiẽs spoliare tyrannũ sine repræhensione: quoniã nulla amicitia: nulla deniq; cõiũctio nobis est cũ tyrannis: q inter hoĩes numerãdi nõ sũt: cũ ab omni humãitate sint alieni. Distractio. dissociatio: quoniã sunt imanes: & ponendi extra humanã societatẽ. Atq; hoc omne genus dicit Cice. tyrãnos e medio penitus collendos esse tãquã hostes hũanæ societatis. Et utif loco cõi: q dicif ea pars orõnis: q̃ non de aliquo noĩatim disputat & agit: sed de uniuersa re: ut hic Ci. facit de oĩbus tyrãnis: quoniam de uniuerso genere disputat. Hoc genus. tyrã
noꝝ. s. Pestifeꝝ. perniciosum humanæ societati. Impiũ. q̃ nullã hẽt erga deũ pietatẽ. nec deũ timet nec le
ges: sed oĩa uiolat regnãdi causa; læsa religiõe diuina ẽt ægre se habẽt: nec coli possunt: ut inqt Euripides. Ex
Thales terminãdũ: eiiciẽdũ extra humanã societatẽ: a q̃ sunt alieni. Interrogatus Thales milesius: qd in uita difficile ac
diogenes pene icredibile uidisset. Respõdit tyrãnũ senẽ. Vnde Diogenes cũ ab eo tyrãnus q̃reret: ex quo ære melius esset
statuã fundere: respõdit: quo Harmodius & Aristogiton fusi sunt: hi duo fuerũt tyrãnicidæ: ut dictũ est. qbus
Plinius atheniẽses ob id statuas erexerũt: q̃s Praxiteles ex ære fecit. Hos auctore Plyn. a Xerse Persaꝝ Rege captos: uicta
psĩde Atheniẽsibus remisit Alexãder macedo. Eteni ut mẽbra. pbat a simili tyrãnos oĩno exterminãdos: ne
mala cõtagiõe hũanã societatẽ maculẽt. Et tanq̃ spiritu. i. sensu: quoniã deficiẽte sanguine i aliquo mẽbro: il
lic nõ remãet spiritus cuius ipsæ arteriæ sũt receptacula: sup q̃s locanf uenæ. i. riuuli sanguinis: p̃terq̃ in dorso in
Trachea quo magna arteria: q̃ Trachea dicif ẽ posita sup uenã. Arteria est conceptaculũ spiritus naturalis mixti cõfusiq;
Arteria eũ sanguine: i quo plus spiritus ẽ: minus uero sanguinis. Vena ẽ cõceptaculũ sanguinis mixti cõfusiq; cũ spiritu
Vena naturali: i quo plus sanguinis ẽ minus spũs: refractis uenis & arteriis siue uitiatis: torpescit ea pars corpis: & nõ
habet sensum: & caret spũ. Tanq̃ spũ. dixit. quoniã mẽbra nõ pprie spirãt: sed uidef ipsis tanq̃ spũs quidã. Arteria q̃ tẽdit ad pulmonẽ. accipiẽdi reddẽdiq; spũs officio fungit. Pulmões sunt tanq̃ folles: & cor amplectunf.
Vena affert spiritum nutritiuũ: quoniã sanguis est nutrimẽtũ corporis. Neruus affert spiritũ sensitiuum: nerui
magni sũt causa motus totius corporis. habẽt etiã sensum. Vbicũq; est uena: ibi ẽ neruus & arteria. Hoc corpo
ris uitiũ: qđ Cicero tãgit: tres hẽs spẽs: q̃ sunt secũdũ magis & minus: cancrenã: astachilũ: & esthomenũ. Cancre
Cãcrena na dicif quãdo mẽbrum aptũ est ut potrefiat. Astachilus quãdo est putrefactũ: sed non habet oĩs gradus putre
Astachi factionis. Esthomenus dicif quãdo habet oĩs gradus putrefactõis: tũc membrũ ita affectũ destituif a natura: &
lus nullũ habet sensum. sed caro fit nigra: & nerui adusti carẽtes spiritu: Vnde opus est eã partẽ amputare: ne serpat
Esthome uitiũ per totũ corpus: quoniã pars illa putrefacta partes pximas cõtagiõe corrũpit. Vnde dicit Ouidius: Ne pars
nus sincera trahaf. Ita tyrãnus e medio tollẽdus est: ne malo exẽplo alios inficiat: qui naturã ducẽ sequũf: quã tyrã
Ouidius nus oĩno relinqt: & est tanq̃ membrũ putrefactũ. Ista feritas: natura efferata. Feritas est plus q̃ uitiũ: & cadit in ho
minem ea rõne qua oẽm humanitatẽ deposuit. & iam est fera & noĩe tantũ homo. Feritati opponitur heroica
uirtus: quæ humanã naturã transcẽdit: & aliqd in se diuinitatis habet: ut dicif: inquit Aristote. in. vii. moralũ
loquẽs de feritate de qbusdã efferatis gẽtibus circa pontũ: alios crudis: alios humãis carnibus delectari: alios tra
dere natos inuicẽ: ut in cõuiuiis comedanf. Præterea inqt coitus masculoꝝ feritas est & mala consuetudo. illos
ergo qui malignitate alios superãt. hac infami appellatiõe notabãt antiq. Et cõtra cum aliquẽ admirabanf. he
roem: & diuũ appellabãt: ut Lacones dicere cõsueuerũt. In figura hoĩs. quoniã tyrãni nil habẽt hominis nisi
figurã. aĩus aũt est ferinus & ingeniũ. Beluæ. tyrãni qui iam est belua i figura hoĩs. A cõi humanitate. cor
poris: ex hoĩum cõitate & cõmercio: quoniã hoĩes iure humãitatis & lege naturæ sunt tanq̃ unũ corpus: a quo
tyrãni pp feritatẽ & aĩum imanẽ segregãdi sunt: ne corpus illud cõis hũanitatis ificiãt. i. ne malo exẽplo noceãt
humanæ societati. Et pfecto tyrãni fere nunq̃ nisi morte uiolẽta decedũt. Tanq̃ humanitate. quoniã non su
mus pprie unũ corpus oẽs: sed tanq̃ corpus humanitatis: quo oẽs hoĩes continenf. Ideo dixit tanq̃ humanitate.

da eſt. Huius generis ſunt quæſtiones hæ in q̄bus ex tē
pore officiū exq̄ritur. Eiuſmodi igiť credo res Panetiū
pſecuturū fuiſſe: niſi alius caſus: aut occupatio conſiliū
eius pemiſſet: ad quas ipſas cōſultatiões ex ſupioribus
libris ſatis multa præcepta ſunt: q̄bus pſpici poſſit: qd
ſit ꝓpter turpitudinē fugiendū. qd ſit id qď iccirco fu
giendū non ſit: quia oīno turpe nō eſt. Sed quoniā opi
ichoato ꝓpe tamē abſoluto tanq̄ faſtigiū īponimus: ut
geometræ ſolent: nō oīa docere: ſed poſtulare ut q̄dā ſi
bi cōcedanť: quo facilius q̄ uelit explicent: Sic ego a te
poſtulo mi Cicero: ut mihi cōcedas: ſi potes. nihil pter

Huius generis ſunt quæſtiones. ita ſolet quæri inter homines: cū quæriť officium ex tēpore dixit ſupra ho/
mines ſolere dubitare: cū. ſ. incertū eſt: quale id ſit: de quo cōſiderať: quoniā aliquādo tpe fit ut id qď plærunq̄
uideť turpe: īueniať nō eſſe cōtra officiū: & poſuit exēplū de nece Cæſaris. Poſtea ſubiūxit alias q̄ſtiones: an. ſ. de
beat auferri cibus alteri: & an debeat ſpoliari tyrānus: & ipſe pſcripſit qd ptineret ad officiū: & quid cōtra. In his
quæſtionibus ex tpe quæriť qd ſit agendū cū aliq̄ ſit dubitatio. Et hoc pacto iquit Cice. exequuturus erat Pane
tius illā tertiā partem omiſſam. Poſuiſſet. n. quæſtiones: & poſtea qd eſſet agēdū ex officio docuiſſet. Sed hi qui
bene perceperunt libros ſupiores: in quibus
agiť de omni genere honeſti & de utili: pote/
runt ex tpe iudicare qd agendū ſit: cū aliq̄ du
bitatio orieť: quoniā ſciunt qd ſit honeſtū &
qd utile. Vnde opus ſuperiora ꝓcepta tenaci
memoria cōplecti: ut ab officio nunq̄ diſceda
mus. ad tales. n. quæſtiões & cōſultationes ſi
acciderīt ꝓcepta hēmus: ut a ſtudioſis errari
nō poſſit. Huius generis. ſimiles. Ex tpe. i.
ex circūſtātia temporis & rōne. Oēs q̄ſtio/
nes. oīs īquiſitio de aliq̄ re an ſit officiū rōne
tpis & aliaꝝ circunſtantiaꝝ. Officiū. actio
honeſta. Res eiuſmodi. ſimiles quæſtiões.
Cōſilium. mētem & ꝓpoſitum perſequē/
di. Ad quas cōſultationes. cū quæriť & du
bitatur: an ſit cōtra officiū ſpoliare tyrānum:
homini ad nullā rem utili eripere cibū: & ſi/
milia: quæ poſſunt eſſe officiū a circūſtantia: ut ſciant homines inq̄t cōſultare & eligere cū huiuſmodi quæſtio
nes inciderint: data ſunt ꝓcepta in ſuperioribus uoluminibus: q̄bus pſpiciť qd ſit officiū. Perſpici. recte uide/
ri & iudicari qd ſit honeſtū & p ſe & rōne circūſtātiaꝝ: & qd ſit turpe. Quia oīno nō eſt turpe. quoniā ratione
circūſtantiaꝝ fit nō turpe id qď ſimpliciter turpe erat & cōtra officiū. Sed quoniā operi inchoato. Cicero. im
poſiturus huic opi extremā manū exēplo geometræ: petit a filio: ut ſibi hoc cōcedat ſine aliqua ꝓbatōe: quo fa
cilius id quod uult oſtēdat. Nihil præter honeſtū ꝓpter ſe expetēdum ut uolūt Stoici: quos Cice. ſequiť ī his of
ficiis: aut honeſtū maxime expetēdum: ut uolūt Peripathetici. Hoc aūt poſito & cōceſſo: certum ē utilis & hone
ſti non poſſe repugnātiam eſſe: quoniā honeſtū aut ſolum ē expetēdū aut maxime. i. ante oīa alia: ut in ſecundo
loco relinquātur bona corporis & fortūæ. Inde laudat Panetiū. Poſtea dicit ſe hāc partem expleturꝝ proprio in/
genio ſine aliorū adminiculis. Demū ipſa præcepta aggrediť. Operi. huic quod ī manibus habeť de cōmuni/
bus officiis. Tanq̄ faſtigiū. ſummitatē. Faſtigiū eſt ædificii ſummū. inde dicimus faſtigiū domus. i. culmē &
ſūmitatē: & faſtigia muroꝝ: & ſcrobiū ēt dicunť faſtigia. Virgilius in georgicis: Forſitan & Scrobibus quæ ſint Faſtigiū
faſtigia quæris. i. ꝓfunditates. Et ſumma faſtigia reꝝ dicunť a Iuuenale. i. ſūmæ dignitates & honores. Et quo/ Virgi.
niā faſtigiū ꝓprie ſummitas ædificioꝝ ē: nō aūt libroꝝ & taliū operū. Ideo dixit tanq̄ faſtigiū. i. ſummā partem
& finē: ut domui īponiť faſtigiū. Geometra: q̄uerſať circa mēſuras: cū uult faceť demōſtrationē: petit ut ſibi cō
cedatur linea una: qua cōceſſa facit demōſtrationē in oībus figuris: quoniā linea cōceſſa & uariis modis protra
cta uarias figuras facit & demonſtrat. Quinq̄ ſunt petitiões geometræ: ut auctor eſt Euclides: a quolibet pun/ Petitiões
cto ī quodlibet punctū rectam lineā ducere. Atq̄ lineā definitam ī cōtinuū rectūq̄ quātūlibet ꝓtrahere. Super Geome/
cētrum quodlibet: quātūlibet occupādo ſpaciū: circulū deſignare: omnes rectos angulos ſibi inuicē eſſe æq̄les. triæ
Si recta linea ſup duas rectas lineas ceciderit. duoq̄ anguli ex una pte duobus angulis rectis minores fuerint: il
las duas lineas ī eandē partē ꝓtractas ꝓculdubio cōiunctū iri. Itē duas lineas rectas ſupficiē nō includere. Iſta ſunt
tanq̄ fundamēta & pricipia geometriæ. Vnde qui negat punctum & lineā negat pricipia huius artis: & ſic cū eo
nō pōt diſputari. & qui negat motū: nō poteſt diſputare de rebus naturalibus. Vnde dixit Ariſtoteles. Cōtra ne/ Ariſtote.
gātes pricipia nō eſt diſputādum. Principia enim cuiuſq̄ diſciplinæ cōcedi debent: quibus cōceſſis poteſt diſpu
tari & fieri demōſtratio: cōceſſa linea ipſi geometræ faciūt uarias demōſtrationes quæ ſunt in primo gradu cer/
titudinis: quoniam uidentur: & nō poſſunt aliter eſſe: ut eſt circulus: ſemicirculus: triangulus: & ſic de reliquis.
Oīa docere. diſputādo demonſtrare: ſed petere ut aliqua cōcedantur: quæ ſunt principia geometriæ quibus
poſtea fiat demōſtratio. Sic Cice. nō docet aliqua rōne ſolum honeſtū propter ſe expetēdū: quoniā hic nō agiť
de dogmate ſolū. ut ī libris de finibus. ſed petit ut hoc cōcedať. quo cōceſſo facile id qď reſtat explicari demon/
ſtrariq̄ pōt. Demōſtratio ꝓprie ē mathematici. Perſuaſio aūt oratoris. Vnde dicit Ariſtote. ī moribus petendā Idem
eſſe demōſtrationē a mathematico: & pſuaſionē ab oratore. Geometriā munere ægyptii. Vt quædam pricipia
geometriæ: q̄bus utunť ad faciendas demōſtratiões uarias. Explicēt. demōſtrēt. & ꝓtrahēdo lineā cōceſſam
faciāt demōſtratiões. Plato in. vi. de repu. ſic ait. Arbitror te nō latere q̄ q̄circa geometriā: Arithmeticā: & cæte/ Plato
ra generis eiuſdē uerſanť: ſupponūt qdē par & īpar: & figuras: ac tres ſpecies anguloꝝ: & hoꝝ ſimilia ī argumen
tationibus ſingulis: & his poſitis tanq̄ cuilibet manifeſtis rōnē de his nullā exigēdam putāt: atq̄ hīc īcipiētes ad
alia iam deſcēdūt: & ad illud tādē ꝑueniūt qď quærebāt. Si potes. dicit quoniā Cicero filius pipatheticæ diſci
plinæ tūc ſtudebat: & pipathetici dicebāt honeſtū maxime expetēdū. uirtutē ſatis eſſe ad bene beateq̄ uiuēdū:
dixit Zeno ſtoicoꝝ priceps: ut dictū ē: dicebāt ſtoici: qď honeſtū ſit id ſolū eſſe bonū: ut Hecato. ī primo de bo/
nis ait. & Cryſippus ī libris de honeſto: id aūt eē uirtutē. & ſolū honeſtū ꝓpter ſe expetendū ī quo finē humanū
conſtituunt. Ariſtoteles aūt finem humanū eſſe dixit uirtutis uſum ī uita perfecta. Felicitatem quippe dicit eſſe

plenitudinem bonoꝝ animi corporis & fortunæ: uirtutem ad beatam uitam nõ sufficere: quoniam bonis cor
Thales poris & externis īdigeret. De his rebus dictũ est ut arbitror sufficiēter in primo uolumine. Thales dicebat illũ esse fœlicem: qui corpore ualeret fortuna locuples esset: animoq; nõ ignauus aut imperitus. Propter Cratippum: qui erat peripatheticus: & nõ dicebat solũ honestum esse ꝓpter se expetẽdum: sed maxime expetendum.
Dabis. cõcedes: quoniá ex sentẽtia peripatheticoꝝ ẽ. Maxime. ante omnia: quoniá alia restãt expetenda post uirtutem ex opinione peripatheticoꝝ & ueteꝝ academicoꝝ: quæ opinio magis cõsentanea est naturæ: q̃ opinio stoicoꝝ: qui capti splẽdore uirtutis nihil præter illã ꝓpter se dixerũt expetẽdũ. Mihi. qui sim academicus: & ꝓbabilia sequor.
Vtrũuis. aut hoc postremũ aut primũ. Et sic Cice. ostẽdit se nõ fuisse addictum uni sectæ: sed ꝓbabilia sequoluisse more academicorum: qbus academia magnã dabat licẽtiã. & ideo in suis operibus Cicero. nunc stoicus uidetur: nunc peripatheticus: & in principio operis dixit. Sed tamẽ nostra leges non multum a peripatheticis dissidẽtia: quoniã utriq; & socratici & platonici eẽ uolumus. Tum hoc. i. honestũ maxime expetẽdũ. Tum illud. nihil ꝑter honestũ esse ꝓpter se expetendum. & sic Cice. probat opinionẽ stoicorũ & peripatheticoꝝ: alias reiicit tanq̃ minime ꝓbabiles. Quicquá. aliqd quod ab aliis philosophis dr: quoꝝ aliq dicebãt uoluptatem ꝓpter se expetẽdã: aliq diuitias: aliq sciẽtiam: aliq nihil expetẽdũ: sed qdcunq; occurreret. q̃ opiniões iprobant. Ac primũ Panetius. Panetii sentẽtiã defẽdit quã supra qbusdã rõnibus urgebat ostẽdẽs ipam ab aliis minime ꝓbari. Neq; .n. affert rõnẽ quare nõ licebat Panetio Stoico dicere utilia cũ honestis aliqdo pugnare posse: quoniã fuisset contra illius ꝓfessionẽ. Sed ea q̃ uident. nõ tamẽ sunt: sed uident eẽ utilia iperitæ multitudini. Nihil. n. apud peritos est utile: qd' non idẽ sit honestũ. Vidẽtur. aliquã speciẽ utilitatis præ se ferũt. ea q̃ uident utilia & nõ sunt: cũ honesto iterdum pugnare possunt: uere utilia nõ possunt: Testatur. dicit Panetius i suis officiis. Pestẽ. dãnũ & calamitatẽ. In uitam īuasisse. dicimus īuado uitã & ī uitam: īuado tua bona & ī tua bona: & īcumbere saluti & ad salutẽ. Itaq; affert rõnem q̃re Panetius eã partem īduxit ut possemus. s. diiudicare si ne errore: si quádo dubitatio īcidisset. Induxit. eam repugnãtiam q̃ uideret esse utilis & honesti: non q̃ esset: quoniá utile. si uere utile ẽ: non põt cũ honesto pugnare. Hác partẽ. quá Panetius reliquit. Marte nr̃o. i. ꝓprio īgenio & industria: cum aliqd facimus sine auxilio: dicimur facere marte nostro. Vt dicit. ut ẽ in ꝓuerbio.
Facere Marte nostru
Quod mihi ꝓbaret. quod placeret: quoniam hunc locũ breuiter tractauerũt Possidonius & Athenodorus. In manus nostras. quoniam scripta Possidonii & Athenodori de repugnantia utilis & honesti: habuit ex bibliotheca Caulonis. Nam Cice. cũ hæc componeret: scripsit ad Caulonem: ut sibi mitteret Athenodoꝝ & Possidonium: quoꝝ opera nõ probauit: itaq; suo marte hanc partem absoluit.

id quod honestũ sit eẽ ꝓpter se expetẽdũ. Sin hoc non licet ꝓpter Cratippũ: at illd certe dabis: qd honestũ sit id eẽ maxime ꝓpter se expetẽdũ. Mihi utrũuis satis ẽ: & tum hoc: tũ illud ꝓbabilius uidet: nec præterea q̃cq̃ ꝓbabile. Ac primum Panetius in hoc libro defendendus est: q; non utilia cum honestis pugnare dixerit aliquando posse. neq; enim ei fas erat: sed ea quæ uident utilia. Nihil uero utile qd' non idem honestum: nec honestũ: qd' non idem utile sit sæpe testatur: negatq; ullã pestẽ maiorem in uitã hoĩum inuasisse: q̃ eorũ opinionem: q istа distraxerint. Itaq; non ut aliquãdo anteponeremus utilia honestis: sed ut ea sine errore diiudicaremus: si quãdo īcidissent: īduxit eã quæ uideret eẽ: nõ q̃ eẽt: repugnãtiã. Hãc igit partẽ relictã explebimus: nullis adminiculis: sed: ut dr: marte nr̃o. Neq; .n. quicq̃ de hac parte post Panetiũ explicatũ ẽ: qd' mihi ꝓbaretur de his: q̃ in manus nostras uenerunt.

Nihil ẽ utile qd' ab iniustitia & malitia ꝓficiscit.

Cum igit aliq̃ species utilitatis abiecta est: nos cõmoueri necesse ẽ. Sed si cũ aĩum attẽderis: turpitudinẽ uideas adiũcta ei rei: q̃ speciẽ utilitatis attulerit: tũc utilitas nõ reqrẽda ẽ: sed intelligẽdũ ubi turpitudo sit: ibi utilitatem eẽ non posse. Qd si nihil est tã contra naturã q̃ turpitudo. recta eñi conuenientia & constantia natura desiderat: aspernaturq; contraria: nihilq; tam secundũ naturã: q̃ utilitas: certe in eadem re utili turpitudo esse non potest. Itẽq;

Cum igit. Volens Cic. ostẽdere utilitatẽ non posse coniungi nisi cũ honesto: nec posse in re: q̃ uere utilis ẽ: eẽ turpitudinẽ: discurrit p q̃tuor uirtutes: docẽs nihil eẽ utile: qd' sit uirtutibus cõtrariũ: sed prius de his q̃ uident utilia malitiosis: tũ sint cõtra iusticiã: q̃ sp ẽ utilis: & prudẽtiã: quã uult imitari malicia. Docet igit qd sit agẽdũ: cũ aliq̃ spẽs utilitatis nobis ꝓponit. Obiecta. posita ante oculos: necesse est ut cõmoueat aĩus illa utilitate. Cũ aĩum attẽderis. diligẽter cõsideraueris. Speciẽ. apparẽtiam utilitatis: eũ reuera nõ sit aliqd utile: qd' non ẽ honestũ. Tũc. cũ apparet turpitudo in re q̃ utilis uidebat: tũc illa non est utilitas. Quod si. ostẽdit uerã utilitatẽ cũ turpitudine cõiungi nõ posse: quoniã nihil est tam contra naturã q̃ turpitudo: & nil tam secũdũ naturã q̃ utilitas. ergo simul duo cõtraria eẽ nõ possunt: & hoc primũ argumentũ sumit a natura. Recta. n. rõ q̃re turpitudo ẽ cõtra naturã. Recta. ea q̃ recta sunt. Cõueniẽtia. cõsentanea excellẽtiæ humãæ. Cõstãtia. ꝓseuerãtia i bonũ. & nihil ẽ tam cõstãs q̃ ipsa uirtus. Cõtraria. ea q̃ nõ sũt recta: nec cõueniũt naturæ hũanæ: ut ẽ turpitudo: nec sibiipsis cõstãt ut sũt uitia. Quã utilitas. quoniã natura utile desiderat ut ꝓ cõseruatiõe sui qd iacet turpitudie. Itẽq;. alia rõ & argumẽtũ sũptũ a stoicoꝝ ꝑipatheticorũq; di-

sciplia. Si ad hōestatē inqt nati sumus.ut oēs fatenť:& dicūt nos rē natos ad hōestū:& qđ ē honestū id rē:aut
solū:aut maximū bonū:& qđ est bonū utile.sequiť oē honestū eē utile:& secundū naturā:q̄ honestatē amar &
utilitatē. Eaq;.honestas:quoniā zeno dicebat solū honestū eē pp se expetēdū. Omni pōdere grauior.ma/
xime expetēda:& oībus aliis p̄ponēda:quoniā Aristotelis sentētia oīa alia bona ex altera parte collocata uix mi
nimū nomēti istar habebūt cōparatiōe uirtutis. Reliq̄ oīa.bona corpis & fortunæ. Aut solū.ut placet stoi
cis. Aut sūmū.ut pipatheticis.i.oībus aliis bonis p̄ponēdū. Quare error hoīum.hoīes inqt errore ducti id

si ad honestatē nati sumus: eaq; aut sola expetēda est: ut zenoni est uisum: aut certe oī pōdere grauior est habēda q̄ reliq̄ oīa: qđ Aristoteli placet: necesse ē qđ hōestū sit: id eē: aut solū: aut sūmū bonū: qđ āt bonū: id certe utile: Ita quicqd honestū: id utile. Quare error hominū: nō proborū cum aliqd: quod utile uisum est arripuit: id cōtinuo secernit ab honesto. Hinc sicæ: hinc uenena: hinc falsa testamēta nascunť: hinc furta: hinc peculatus: expilationes: direptionesq; sociorū & ciuiū. Hinc opum nimiarū potentiæ nō ferendæ. Postremo etiā in liberis ciuitatibus existunt regnādi cupiditates: qbus nihil nec tetrius: nec fœdius excogitari pōt. Emolumenta enim rerū fallacibus iudiciis uident poenam nō dico legū: q̄s sæpe prūpunt: sed ipsius turpitudinis: quæ acerbissima est: non uident. Quamobrem hoc

arripiūt qđ utile uidetur:& ab honesto sepa
rāt:qđ est cōtra naturā & nefariū. ex hoc enī
q adtuunť utilitate nulla habita rōne hone/
statis: fiūt homicidæ fures & aliis scelenbus
īqnati:ut utilitatē cōsequāť: quā ab honesto
cōtra legē naturæ secernūt. nihil.n.ut rō na/
turæ p̄scribit utile ē:qđ nō sit honestū. Nō
pboꝝ.maloꝝ hoīum. Quod uisū est.qđ
habet speciē utilitatis:tamē nō iudicat ipe er
ror maloꝝ hoīum ibi eē turpitudinē:qđ est
cōtra prudētiā & iustitiā:de qbus nūc agitur.
Arripuit.celeriter rapuit sine aliq̄ cōsidera
tione. Secernit.seiūgit ab honesto:& putat
eē utile id qđ nō est honestū. Hinc.ex hoc
errore:q a utile ab honesto secerniť:& putať
aliqd eē utile qđ uacet honestate. Sicæ.gla
dii insidiosi.ī.ipsi sicarii & homicidæ. Sicarii Sicarius
appellanť a sica:q̄ significat ferrū:uel cultrū.
Lex cornelia de sicariis inqt.Iustinianus ho/
micidas ultore ferro persēqbať:uel eos qui
hoīs occidēdi cā cū tælo ambulāt.Sica pprie Sica
est culter:qui sub uestibus portať ad insidias.

Vnde in paradoxis inuehēs in Clodiū dicit: Nō appellať inimicus:qui cū tælo fuit ir ante senatū.tua sica depre/
hensa est. Et in oī one:q̄ inscribiť de aurispicū respōsis. Tū est illa in tēplo Castoris scelerata ac pene delerrix sica
dep̄hensa. Venena.qbus aliqui e medio tolluntť. Falsa testamēta.qđ est cōtra honestatē & iustitiā.Vnde Iu Iuuena.
uena.notat.M.Regulū:qui dictādo signādoq; aliis falsa testamēta:ditabať.Signator falso qui se lautū atq; bea/
tum Exiguis tabulis ac gēma fecerat uda.Lex cornelia lata fuit de falsis:q̄ & testamētaria diciť:& pœnā irrogat
er: qui testamētū uel īstrumētū aliud falsum scripserit:signauerit recitauerit:sculpserit:exp̄sserit:sciēs dolo ma
lo:eiusq; legis pœna in seruos ultimū suppliciū est: qđ & in lege de sicariis & ueneficis seruať: inquit Iustinia/ Iustinia.
nus.In liberos uero deportatio.Testamētū diciť:ut uult Iustinia.quasi testatio mētis. Furta.rerū priuatarū:
furtū est cōtrectatio rei:uel etiā usus eius:possessionisue:quod lege naturali prohibitū ē:admittere. Hinc.ex
tali:tamq; parua opinione. Peculatus.furta publica.Peculatus est furtū publicū: & peculator qui facit furtū Pecula/
pecuniæ publicæ:& diciť peculatus a pecore:sicur & pecunia:furtū uel a furuo.i.nigro dictū est: q clā & obscu/ tus
re fit:& plærūq; noctu:uel a fraude:uel a ferēdo.i.auferēdo:ut inqt Iustinianus. Expilationes.dicunť ab expi Furtum
lo.propter hoc inquit:quia utile ab honesto secernitur:hi qui sunt in magistratu:expilāt socios Romani nois.
& eoꝝ bona diripiūt ciuiūq; Romanorū. Non ferendæ:quoniā pptet nimias opes aliqui tyrannice uiuunt:
& aliorum inopiæ insultant.unde fit: ut ab aliis tolerari non possint. Apud antiquos erāt ob id leges cēsonæ.
Et Licinius stolon legē tulit:ne liceret ciui ultra qngenta iugera possidere:q sua lege postea dānatus fuit:quoniā
sub stitura filii p̄sona plus possidebat.& lex cēsoria erat:ne ulla fundū desideraret.i.ne hēret maiores domos q̄
agros.Sed tpe Manii Curii pniciosus hēbať ciuis:cui septē iugera nō eēnt satis.Hæc mēsura:ut ait Ply.post exa
ctos reges plæbi assignata est.Voconius legē tulit auctore Pediano Asconio:Ne qs cēsus hoc ē pecuniosus hære
dē reliqueret filiū.hæc āt lex eo spectabat:ut nimiæ opes nō affectarenť:nec quærerenť p fas & nefas.Prisci cer/
te Romani paupes domi & diuites ī tep.esse uoluerūt:& p̄clarū arbitrabanť non hēre aurū:sed aurū hētibus
īperare. Cupiditates regnādi.& hoc accidit ppter illū errorē:quia putāt id esse utile:qđ non ē honestū.& sic
tāgit tyrānos:quorū uita nihil pōt excogitari miserius. Quibus.cupiditatibus.Plato dicebat pricipatū siue re Plato
gnū in qnque pres distingui.Nā aliquis pricipatus legitimus est:ut cū magr̄atus a ciuibus electi:ut uolūt leges
iperant:ut erāt cōsules Romani:cæteriq; magr̄atus:q ciuiū suffragiis creabanť.Aliqs est naturalis:ut mares le/
ge naturæ iperēt fœminis ubiq;.Aliqs secūdū cōsuetudinē:ut pedagogi & magr̄i iperēt pueris:quoniā ita fert
consuetudo.Aliqs est secūdū genus:ut reges:q regnāt p successionē.Aliqs est uiolentus:cū aliq īperāt ciuibus ui
ad perendū coactis:ut sunt tyrāni. Tetrius.crudelius. Fœdius.turpius & flagitiosius. Emolumenta.n.
rō q̄re illis cupiditatibus nihil est fœdius.i.falso iudicant illā eē utilitatem & præmia regꝫ:& non uident pœnā.
q̄ eos cōscīa scelerū uexabit:& nō uidēt turpitudinē:quā īcurrūt tali cupiditate regnādi. Perrūpūt.uiolēter rū
punt & cōtēnunt:quoniā cōtra leges fasq; dominanť:& leges ipsas ī ciuitatibus opprimūt oīa ad libidinē admi
nistrantes:sed sceleris cōsciētia torquenť:quoniā nemo nocens iudicio suo absoluiť. Turpitudinis.uitii quo
nihil pōt eē turpius:q̄diu.n.hō ē in aliqua turpitudine.tādiu nō mō infœlix:sed īfelicissimus ē. Vitiū qppe p se
satis est ad miserā uitā faciendā.Magna est pfecto uis cōsciētiæ ī utrāq; ptē:& pœna turpitudinis omni suppli/
tio acerbior est. Quāobrem: concludēs Cice.pcipit qd sit agendū ut hoc.s.genus deliberandi e medio tollať.

Deliberātiū.eorū q deliberāt:& dicūt aliqd eē utile qđ non sit honestū. E medio.e cōi hoīum societate:& recedant a nobis:q statuimus nihil eē utile:qđ uacet honestate. Sceleratū.quia nocet hoīum societati. Impiū.quia offendit deū cui pietatē debemus. Qui deliberāt.dubitādo cōsultāt. Vtrū id assequant.hæc ē deliberatio e medio tollēda.deliberāt.n.aliq:utrū id solū assequant qđ est honestū:an utile qđ uacet honestate. Ipsa dubitatio inqt.nō mō res ipsa cū fit.nō ē sine scelere. Sciētes.qa sciūt non eē honestū:quod cupiūt:tamē falsa utilitate ducti se scelere cōtamināt.i.inficiūt & deformāt uitio. Dubitatōe.dū deliberāt an sciētes inquinēt se scelere. Si ad id.qđ ipsi cupiūt:& de quo deliberāt:hoc ē xp̄ianæ phiæ ī primis consentaneū & legi diuinæ:quæ p̄scribit:ut ille q uoluntate peccat tā sit in uitio q̄ si o pa id qđ cogitarat effecisset:ergo cōcludit ea nō eē delibe randa:in qbus nō mō ipsa actio:sed etiā deliberatio turpis est.i.affert infamiā. Atq̧ etiā præcipit remouendā eē oīno spem occultandi:cum aliquid deliberamus:quoniam turpitudo ipsa propter se fugienda est.

Sophocles Vnde Sophocles dixit:hic nihil occulte:quoniam cūcta tuens & cuncta audiens omnia reuelabit dies Opinio.q opinemur id quod facturi sumus posse occultari. Satis enim nobis. ratio quare talis spes & opinio fugienda est bono uiro:& philosopho:cui nihil est cum turpitudine agendum:etiam si deus uidere non posset. Hinc.ex hoc:quia uir bonus nil tale facere debet. Nā Plato in secūdo de repub.exēplū hoc de Gyge ītroduxit ut ostenderet quæ eēt differētia īter hominē iustū & iniustū.Iustus.n.etiā si posset occulte peccare nō peccat.Iniustus aūt nactus opportunitatē peccati:& cū nō pōt:animū tamē habet peccandi.

Plato Plato dicit:Progenitorem Gygis Lydi pastorē regis Lidiæ fuisse:& imbre uehementissimo scissam eē terrā:& in eo loco:in quo aialia pascebant hiatū patuisse:& ipsum descendisse in specū:& inuenisse equū æneū cōcauum:& ītus cadauer hoīs maioris humana forma habētis aureū ānulū:quē detraxit:& ad pastores se recepit:qui cū annuli latiorē partē:in qua gēma includit circa digitū uerteret:eāq intra manū reflecteret:his qui aderant:statim inuisibilis erat:& cū illā ad suū locum reduceret:uidebat:quā uim ānuli ītelligēs curauit:ut ab his mitteret nuncius ad regem:ad quē accedēs illius uxorē stuprauit:& cū ea regi parauit insidias:& illo sublato regnū occupauit. Inducit a Platōe ī.ii.de rep.

Gyges Gyges:ut auctor ē Herodotus li.i.Dascyli filius satelles fuit Cādauli regis Lydoꝝ:& regnauit gyges ī lydia duodeqdragīta annos:& primus barbaroꝝ munera apud delphos posuit.Secūdus Mydas rex Phrygiæ. Cādaulus:ut inqt Trogus:Vxorē pulcherrimā habuit:quā sodali suo nudā ostēdit:quo facto & amicū in adulteriū uxoris sollicitauit:& hostē sibi fecit:& uxorē ueluti tradito alteri amore a se alienauit. Nā breui post tēpore cædes Candauli nuptiacū p̄miū fuit:& uxor mariti sanguine dotata:regnū & se pariter adultero tradidit. Ad hūc Gygē allusit Plato:quē dicit intulisse stuprū reginæ.fingit.n.qđ de Gyge scripsit:ut ostēderet iusti uiri naturā. Discessisset.hiatū fecisset ꝓpter ībres & motū terræ. Fores:ualuæ siue igressus. Inusitata. quoniā erat cadauer illud maius humana forma:ut scribit Plato. Induit.posuit in digitū. Regius pastor. unus est pastoribus Candauli regis Lydiæ:cui nomē dedit Lydus Atys filius.Lydis cōfines sunt Iones & Phryges auroraē uersus.

Plato Cōciliū.cōgregationē:quoniā ut inqt Pla. Pastores singulis mēsibus aduocabāt cōciliū & nūcios ad regē mittebāt. Palā.pala ē illa planities annuli:& latior pars:in q gēma inserit:& etiā sine lapide.sūt tamē aliqui æqles undiq nō habētes palā. Ad palmā.ad iteriorē partē manus:quoniā pala debet eē extra:ut pateat:& sit palā:unde ut puto nomē accepit. In locū.ut pala nō eēt cōuersa ad palmā:sed extra. Opportunitate.occasione:& ui annuli. Hūc igit ipsum annulū.Cōcludit Ci.sapiētē nō peccaturū:etiā si clā id agere posset:quoniā uir bonus honesta:nō occulta quærit:scit eni turpitudinē p se fugiēdā esse Nō occulta.nō quærit ut occulret:sed ut honeste agat. Atq hoc loco.deridet Cic.quosdā philosophos:qui dicebāt hāc rem de Gyge

Cōmētium fuisse fictam a Platone.Certū est inquit:hoc neq fuisse:neq fieri potuisse:& interpretatur quid uoluerit Plato per illum annulū intelligere. Hoc loco.ī hac parte:in qua loquitur de fabula Gygis. Commētitiā:fictā

Teren. a cōminiscor:inde cōmentū fictio & inuētio.Terentius:Atq ipsis cōmētū placet. Non satis acuti.quoniā nō

quidē deliberātiū genus pellat e medio:ē.n.totū sceleratū & ipiū:q deliberāt utrū id asseqnt qđ honestū eē uideāt:an se sciētes scelere cōtaminēt.In ipsa.n.dubitatōe facinus īest:ēt si ad id nō puenerit.Ergo ea deliberāda oīo nō sunt:ī qbus ē turpis ipsa deliberatio.Atq ēt ī oī deliberatōe celādi & occultādi spes opioq remouēda ē.Satis.n.nobis:si mō ī phīa aliqd ꝑfecimus:ꝑsuasū eē debet:si oēs deos hoīsq cælare possimus:nihil tamē auare:nihil iniuste:nihil libidinose:nihil īcōtinēter eē faciēdū.Hinc ille Gyges īducit a Platōe:q cū terra discessisset magnis qbusdā ībribus:ī illū hiatū descēdit:æneūq equū:ut ferūt fabulæ:aīaduertit:cuius in lateribus fores eēnt:qbus aptis hoīs mortui uidit corpus magnitudine inusitata:annulūq aureū ī digito:quē ut detraxit:ipse īduit:erat āt regius pastor.Tū ī cōciliū pastorū se recepit:ibi cū palā eius annuli ad palmā cōuerterat:a nullo uidebat.ipse aūt oia uidebat.Idē rursus uidebat:cū ī locū annulū īuerterat.Itaq hac opportunitate annuli usus reginæ stuprū intulit:eaq adiutrice regem dominum interemit:sustulitq:quos obstare arbitrabat.nec in his qsq̄ eū facinoribus potuit uidere.sic repente annuli beneficio rex ortus est lydiæ.Hūc igit ipsum ānulū si habeat sapiēs:nihil plus sibi licere putet peccare:q̄ si nō haberet.Honesta.n.bonis uiris non occulta quærunt.Atq hoc loco philosophi qdā minime mali illi quidē:sed nō satis acuti fictā:& cōmēticiā

perspiciũt quid significet talis annulus: aut q̃ re Plato rem illã cõmẽtus fuerit. Hæc est uis annuli. hoc significat: & ad hoc spectat fabula illa de annulo. Quid. aliqd.i. si nemo posset suspicari te aliqd facturũ turpiter & iniuste: tamẽ nõ est faciẽdũ. Causa diuitiarũ. ut sunt rapinæ: furta: expilationes: & similia. Potẽtiæ. ut plus possit in ciuitate q̃ oporteat: & hoc est tyrãnicũ. Dominatiõis. Dominari ꝓprie ad tyrãnos ptinet: & quo nẽs qs iniuste ĩperat: dicit' dominari. Ideo dixit supra. Cõtra *Syllæ* dominãtis opes. Libidinis. luxuriæ: ac alicuius turpitudinis: quod est cõtra uerecũdiã & tẽperãtiã. Sis ne facturus. q.d. uir bonus & sapiens nõ est facturus. Domior

fabulam dicunt prolatã a Platone: quasi uero ille: aut factum id esse: aut fieri potuisse defendat. Hæc est uis huius annuli: & huius exempli: si nemo sciturus: nemo ne suspicaturus qdem sit: cum aliqd diuitiarũ: potẽtiæ dominationis: libidinis causa feceris: si id diis hoibusq; futurũ sit semper ignotũ: sis ne facturus: negant id fieri posse: q̃q̃ potest id quidẽ. Sed quæro quod negãt posse: id si posset qdnã facerent. urgẽt rustice sane: negant enim posse: & in eo pstant. Hoc uerbũ qd ualeat nõ uident. Cũ.n. quærimus si possint celare: qd facturi sint: nõ quærimus possint ne celare: sed tanq̃ tormẽta quædam adhibemus: ut si respõderint se ĩpunitate ꝓposita facturos: qd' expediat: facinorososq; se eẽ fateant'. si negant omnia turpia: per seipsa fugienda esse concedãt. Sed iam ad ꝓpositum reuertamur. Incidunt sæpe multæ causæ: quæ cõturbãt animos utilitatis specie: nõ cũ hoc deliberetur: relinquenda ne sit honestas: propter utilitatis magnitudinẽ. nam id quidem improbũ est: sed illud possit: ne id quod utile uideatur fieri non turpiter. Cũ Collatino Tarquinio collega Brutus imperium abrogabat: poterat uideri facere id iniuste: fuerat enim in regibus expellendis socius Bruti consiliorum

Protheus

Peregrinus. philosophus cognomento protheus. auctore Gellio dicebat: Virũ sapientẽ nõ peccaturũ eẽ: etiã si peccasse eũ dii atq; homines ignoraturi forẽt. nõ.n. poenæ: aut infamiæ metu nõ eẽ peccãdũ putat: sed iusti honestiq; studio & officio. siqui tamẽ nõ essent tali uel ingenio uel disciplina prædin: ut se uis sua: ac sponte facile a peccando teneret eos oĩs tũc peccare ꝓcliuius existimabat: cũ latere posse id peccatũ putarẽt: ĩpunitatẽq; ex ea latebra sperarẽt. At si sciãt inqt hoĩes nihil oĩum rerũ diutius posse celari suppliciius: prudẽtiusq; peccabitur. Propterea uersus istos Sophoclis in ore habendos dicebat. Hic nihil occulte. quoniã cuncta uidẽs: & cũcta audiẽs: omnia reuelabit dies. Et alius poeta dixit: ueritatẽ esse filiã tẽporis. Negant.s. illi philosophi. Id posse fieri. ut id diis atq; hoĩbus futurũ sit incognitũ. Quanq̃ potest id quidem. fieri.s. ut aliqd fiat quod ab hominibus ignoret'. Sed quæro. ĩquit Cicero si posset occultare id quod ipsi negãt occultari posse: quid nã facerẽt. Vrgẽt. instant ipsi philosophi: qui Platonẽ deridẽt. Rustice. ineruditẽ inelegãter & inepte: ut decet rusticũ. Negant. posse.s. fieri ut occultet': & in hoc pstant nõ posse: scilicet fieri ut sit occultum. Hoc uerbum. posse.s. nõ considerãt quid hoc uerbum significet: & hæc ĩterrogatio cũ quærimus si possint celare. Sed adhibemus tanq̃ tormenta. stimulos; quibus cogamus eos respondere quid de hac re sentiant. sensus. est tali interrogatione ad id hos philosophos ueluti quibusdã tormentis adduco: ut cogant' fateri se esse facinorosos: si dixerint aliquid se facturos quod uacet honestate: si clam fieri possit: si autẽ negauerint se facturos: etiã si hominibus incognitũ semper sit futurum: ut fateantur turpitudinem ꝓpter se fugiendã esse. Tormenta dicunt' a torquendo: cũ in corpore torquet' quis. necesse est ut tormẽtis coactus fateatur. Interrogationes igitur & rationes: quibus disputantes coguntur aliquid affirmare aut negare. sunt tanq̃ tormẽta: & ideo dixit tanq̃: quoniã in his rebus nõ dicunt' ꝓprie tormẽta: sed p trãslationẽ. Proposita ĩpunitate. i. q. ĩpune possint facere id qd' utile uidet'. Quod expediat. utile ipsis uideat': qd' tamẽ uacet honestate. Facinorosos. malos uiros: q̃a nõ fugiunt turpitudinẽ ꝓpter se: sed metu infamiæ. Si negent. se esse facturos aliquid inhonestũ etiã si celerare possent. Per seipsa. non ꝓpter metũ alicuĩ ĩfamiæ. si eñi turpitudo non esset fugienda per se: hoĩes nacti latebras oĩa turpia cõmitterent. Et q̃a usus est Cicero digressione: dicit iam redeundũ eẽ ad ꝓpositũ. Proposuerat aũt in oi deliberatõe remouẽdam eẽ spem occulrãdi: & utilitatẽ non esse teqtendã: ubi est turpitudo. Ad ꝓpositũ. ad ꝓpositã disputationẽ de repugnãtia utilis & honesti. Incidunt sæpe causæ. dicit Ci. icidere sæpe cãs: quæ aĩos in ancipitẽ deliberationẽ trahunt cũ.s. deliberat' an id quod utile uidet' possit fieri nõ turpiter. & ponit exẽpla: ut ostẽdat nihil eẽ utile qd' malitiæ cõiunctũ sit & iniustitiæ. Turbãt. ancipites agũt. Spẽ. apparentia. Nõ turpiter. ut nõ ostẽdat' honestas dũ sit id qd' spẽm utilitatis habet. Cũ collatino. ponit exẽplum Bruti & collatini: & ostendit id qd' utile uidet' posse fieri honeste ꝓpter circũstantias. Post exactos reges Auctore Liuio comitiis centuriaris a præfecto urbis ex cõmentariis Seruii Sulpitii duo cõsules creati sunt: Brutus & Collatinus: cuius nomẽ quoniã ex familia Tarquiniorũ erat inuisũ romãis fuit: dicebant enim pulso Tarquinio supbo penes Collatinũ imperiũ eẽ nescire Tarquinios priuatos uiuere nõ placere nomen periculosum libertati esse. Brutus Collatini collega plebẽ tali suspitione sollicitã ad concionem uocauit: q̃ cum iusiurandum populi recitasset; qui decreuerat ut nemo ex Tarquinis Romæ regnaret: nec uolebat aliquid esse in urbe: unde periculum libertati esset: dixit inuitum se dicere hominis causam: nec dicturũ fuisse: ni caritas reipub. uinceret non credere populum romanum solidam libertatem recuperatam esse. Regium genus. regium nomen non solum in ciuitate: sed etiam in imperio eẽ. Id obstare libertati: hunc tu inquit tua uolũtate. L. Tarquini remoue metum. Meminimus fatemur: eiecisti reges: absolue beneficium tuum: aufer hinc regiũ nomen: res tuas tibi non solũ reddunt ciues tui auctore me: sed siqd deest mirifice augebũt amicus abi: &

Tormentum

Liuius

exonera ciuitatẽ uano forsan metu. Ita psuasum ẽ aĩs cũ gẽte targnia hic regnũ habiturũ. Collatinus abdicauit
se consulatu: rebusq; suis oibus lauinũ trãslatis urbe cessit. Brutus ex senatuscõsulto ad populũ tulit: ut oẽs tar
Collati/ quiniæ gentis exules eẽnt. Collatinus a collatia oppido quondã ppe romã uia tiburtina dictus est. maritus fuit
nus Lucretiæ: quã noctu supbi filius uiolauit in oppido collatia absente Collatio. nã cũ aliis erat in obsidiõe Ardeæ
Detogo urbis. Abrogabat ĩperiũ: auferebat cõsulatũ. derogamus in partẽ: abrogamus in totũ. Iniuste. contra iusti
Abrogo tiã & honestatẽ: quoniã Collatinus fuerat socius in expellendis targniis. Pricipes. optiates & pmi ĩ ciuitate
quoniã uolebãt ut oẽs Targnii essent exules.

etiã adiutor. Cũ aũt cõsiliũ hoc pricipes cœpissent: cognationẽ supbi nomenq; targniorũ & memoriã regni esse tollendam. quod erat utile patriæ cõsulere: id erat ita honestum: ut etiam ipsi Collatino placere deberet. Itaq; utilitas ualuit ppter honestatem: sine qua nec utilitas qdem esse potuisset. An in eo rege q urbem condidit non ita. Species enĩ utilitatis aĩum pepulit eius: cui cum uisum eẽt utilius solum se q̃ cum altero regnare: fratrem interemit: Omisit hic & pietatem & humanitatem: ut id quod utile uidebatur: neq; erat: assequi posset: & tamẽ muri cãm opposuit speciẽ hõestatis: nec pbabilem: nec satis idoneã. Peccauit igit̃ pace uel Romuli dixerim. Nec tamẽ nostræ nobis utilitates omittendæ sũt: aliisq; tradẽdæ: cũ his ipsi egeamus: sed suæ cuiq; utilitati: qd̃ sine alterius iniuria fiat seruiendũ ẽ. Scite Chrisippus ut multa: q stadiũ inqt cum cucurrerit: eniti & contẽdere debet: q̃ maxime possit: ut uincat: supplantare eum: quicum certet: aut manu depellere

Supbi. Tarqnii supbi: quẽ expulerãt. hic fu
it ultimus rex romanoꝝ. Regni. q; nulla
eẽt regũ mẽoria in urbe: & q; nomẽ targnio
tũ & regiũ penitus tolleret. Hoc erat utile
pĩæ. & iõ honestũ a circũstãtia fuit abrogare
iperiũ Collatio. Id. n. fiebat a Bruto p salute
pĩæ: aliter nõ fuisset honestũ. cã igr̃ faciebat:
ut ipsa res honesta eẽt: & sic erat honestũ a cir
cũstantia causæ: q̃ ẽ una ex septẽ quæ faciunt
officium. Propter honestatẽ. quoniã con/
sulere patriæ utile erat & honestũ: sine quo
non potuisset dici utile. An in eo rege: Nũc
ponit contrarium exemplum de Romu/
lo: qui Remum fratrem interfici iussit ut
Liuius solus regnaret. Vulgatior fama est inqt Liui.
ludibrio fratris remũ trãsilisse muros: ĩde ab
irato Romulo: cũ uerbis etiã icrepitans adie/
cisset: sic deinde quicũq; alius trãsilisset mœ/
nia mea: interfectũ. Celer cẽturio iussu Ro/
Lucanus muli Remũ ĩteremit. Lucanus: Fraterno pri
mi maduerũt sanguie muri. In eo rege. Ro
mulo: qui urbẽ cõdidit: & a suo noĩe denoia
uit Romã. Nõ ita. i. nõ ualuit utilitas pro/
pter honestatẽ: sed Romulus specie utilitatis
ductus nulla habita rõne honestatis fratrẽ i/
terimi iussit. Species. n. rõ quare nõ ualuit utilitas ppter honestatẽ. Species. appa rẽtia utilitatis. illud enĩ
Pello nõ erat uere utile: quoniã uacabat honestate. Pepulit. tetigit: pcussit: ĩpulit. nã pello idẽ est qd̃ percutio & se/
rio. li. i. de diuinatione ait: Ut pellant̃ animi uehemẽtius sæpe etiã cura & timore. & in secũdo ait. Nũ igit̃: cũ aut
muros babylonis aut Homeri faciẽ cogito imago illorũ aliqua me pellit. Hic. Romulus ĩpius & inhumanus
fuit interficiẽdo fratrẽ. Pietatẽ. religionẽ. Humanitatẽ. quia fratrẽ interemit: ut solus regnaret: quod utile
Põponi, uidebat̃ illi: cũ nõ esset: q̃a nõ erat honestũ. Põponius ait lib. prĩo digest. Siqs uiolauerit muros capite puniat̃: si/
cuti hi qui transcẽdunt scalis admotis: uel alia qualibet rõne. Nã ciues romanos aliũde q̃ per portas egredi non
licet: cũ illud hostile & abominãdũ sit. Nã & frater Romuli Remus occisus tradit̃ ob id: q; muros transcende/
re uoluerit. Muri causam. quoniã edixerat: ut nemo sua mœnia trãsiliret: hic murus uidebat̃ facere hãc rem
honestã & causam occidẽdi Remũ. Videbat̃ enĩ honestũ esse illũ necare: qui in suũ cõteptũ muros trãscẽderat:
& hanc causam afferebat: sed idonea nõ erat: ut illã cædem posset facere honestã. Et sic ostendit̃ circũstantiã de/
bere eẽ idoneã: qua monemur: ut aliquid quod uidetur utile: fiat sine offensione honestatis: & etiã monemur
hoc a natura insitũ esse: ut honestũ anteponatur utili: quoniã nemo audet rem ipsam inhonestã defendere: sed
conant̃ oẽs afferre causam quare sit honesta: ut Romulus: qui q̃uis utilitatis tantũ causa: ut solus regnaret fra/
trẽ interemerit: tamẽ opponebat sceleri suo causam muri: & se ideo fecisse dicebat: quoniã mœnia trãsilierat.
hæc causa nõ erat idonea: nec Romulus hoc prætextu potuit turpitudinẽ excusare suã: q̃uis id cogitauerit. Pa
Varro ce. bona uenia ipsius Romuli dixerim inquit Cicero: uel quirini. Varro ait. Mars dicitur ab eo q; maribus in
Mars bello præest: aut q; a Sabinis acceptus: ibi est mamers. Quirinus a q̃ritibus: quirinalis collis inquit Põpeius di/
Quiri/ ctus est: quia in eũ cõmigrauere sabini a curibus uenietes: & Romani a Quirino quirites dicunt̃ Romulus di/
nus ctus est Quirinus. Quiris lingua sabina dicebat̃ hasta. Vnde Ouidius. Hastati cura quirini. Romulus dictus ẽ
Ouidius quirinus post mortẽ cũ Iulio proculo apparuisset. Vel Romuli quocũq; noie uoluerit appellari dicam ipsum
Romu/ peccasse. Romulus dictus est a rumine. i. mãma lupæ: quæ lac infantibus præbuit. Vnde scribit Varro libro. ii.
lus de re rustica. Subrumi agni dicunt̃ sub mãma. rumis enĩ quõdã mãma dicebat̃. Nec tamẽ. q̃uis inqt utilitas
Varro sine honestate spernẽda sit: tamẽ nostræ utilitates nõ sũt spernẽdæ tradendæq; aliis: sed cõsulendũ ẽ ppriæ uti/
Rumis litati modo fiat sine alterius iniuria. Quisq; igit̃ eã utilitatẽ cõiunctã honestati: quæ ad se pertinet: amplecti de
Stadium bet & põt cũ laude: quoniã natura hoc non exigit: ut nostras utilitates tradamus aliis: cũ nobis necessariæ sint.
Suæ. ppriæ utilitati. Scite. prudẽter & bene. Vt multa. scite. s. dicit hæc ẽ una ex sentẽtiis Crisippi stoici
quas breuiter enũciabat. Et hæ sentẽtiæ dicũtur apophthegmata. Hãc sentẽtiã Chrisippi affert ad pbandũ id
qd̃ dixit. Stadiũ dicit̃ spaciũ in quo hoies ad brauiũ currũt: & octo stadia faciũt mille passus. Cucurrerit sta
diũ. dicimus curro stadiũ: & in stadio: & per stadium. Cõtendere. ualde conari. Supplantare. plantis calca
re: & pedibus implicare simul currentem. Qui cum. cum quo certet cursu. Manu depellere. deiicere eum

manu:ut fecit Idas Parthenopeo apud Papiniũ ĩ thebaide.nã Idas ꝑeuntẽ Parthenopeũ arrepta coma resupinũ traxit:& sic prior iuit ad palmã. Sic.hoc mõ.& pari rõne. Nõ est ius.nõ licet:quoniã nõ est honestũ. Maxime aũt.nũc docet quõ in ipsis amicitiis officia ꝑbent. Perturbant.peruertunt:& nõ iure fiũt:quoniã iterdum causa est ipsa amicitia:ut ab officio discedatur:& præscribit:quæ amicitiis postponẽda:& quæ anteponẽda sint:ut cũ ambigit quid agendũ sit ꝑpter circũstantias:facile iudicari possit:quid sit ex officio. Nõ tribuere.nõ facere id quod fieri debet amicorũ causa:& id facere quod fieri nõ debet:contra officiũ est:& laude honestatis caret.

nullo modo debet sic in uita sibi quęq; petere quod ptineat ad usum:nõ iniquũ est alteri diripere:ius non est. Maxime autẽ perturbant officia in amicitiis:qbus & nõ tribuere quod recte possis:& tribuere quod non sit æquũ cõtra officiũ est.Sed huius generis totius breue:& nõ difficile præceptum est.Quæ enĩ uident utilia honores:diuitiæ:uoluptates:& cætera generis eiusdẽ:hæc amicitiæ nunq̃ anteponẽda sunt:At neq; cõtra rẽpub.neq; cõtra iusiurãdũ ad fidẽ amici sui causa uir bonus faciet:nec si iudex qdẽ erit de ipso amico.Ponit enĩ psonã amici:cũ ĩduit iudicis.tãtũ dabit amicitiæ:ut ueram amici causam esse malit:ut perorandæ litis tẽpus:quoad per leges liceat accõmodet.Cũ uero iurato dicẽda sentẽtia sit:meminerit deũ se adhibere testẽ:idest ut arbitror mentẽ suã:qua nihil hoĩ dedit ipse deus diuinius. Itaq; præclarũ a maioribus accepimus morẽ rogãdi iudicis:si cũ teneremus:q̃ salua fide facere possit. Hæc rogatio ad ea pertinet:q̃ paulo ante dixi:honeste amico a iudice posse cõcedi. Nã si oĩa faciẽda sint quæ amici uelint:nõ amicitiæ tales:sed cõiurationes putandæ sunt.Loquor autẽ de cõibus amicitiis.nam in sapiẽtibus uiris atq; perfectis nihil potest esse tale. Damo-

Recte.honeste:& sine aliqua repræhẽsione:quoniã est honestũ. Sed huius generis totius.qbus.s.officiis debeamus uti in amicitiis:& huius partis facilis est ꝑceptio.facile ingt põt præcipi in hac parte qd sit agendũ ex officio. Quæ enĩ.hoc est præceptum.hoĩes.s.nõ debere amicitiis ea præponere.quæ uident utilia:sed pluris amicitiã facere:q̃ has utilitates & uoluptates. Generis eiusdẽ.similia.debemus uoluptates:& oĩa cõmoda postponere amicitiæ:& ut amicis inseruiamus.hæc oĩa q̃q̃ nobis grata relinquenda sunt. At neq;.nũc ecõtra docet qd agendũ nõ sit amicorũ causa.Hæc igit prima lex ingt in Lælio:in amicitia sanciat:ut ab amicis honesta faciamus.Vnde uituperatur Blosius cumanus Tyberii Gracchi familiaris:q ut scribit Plutarchus:ad cõsules deductus:cũ de re- Plutar: bus gestis interrogaret:se Tyberii iussu cũcta de blosio fecisse respõdit. Ad hæc Nasica.qd si te capitoliũ ĩcẽdere Tyberius iussisset:nũqd id quoque fecisses:nũq̃ iussisset hoc ingt:sed si iussisset:paruissem. Cõtra rẽp.nõ ẽ aliqd agẽdũ cõtra rẽp.amici cã. Vnde dicit Martianus ut Martia ẽ ĩ libris digest.Minime maiores lugendũ pu nus tauerũt eũ:qui ad patriã delendã & parentes & liberos interficiẽdos uenerit:qn si filius patrem:aut pater filiũ occidisset sine scelere etiã præmio afficiendũ oẽs cõstituerunt. Nec est uiolanda fides:aut iusiurandũ amicorũ causa. Iudex de ipso amico.idest si erit iudex in causa amici.Aristo.ait prio moraliũ:q̃q̃ hæc q̃stio pardua est ob amicos:sed ꝑ defensiõe ueritatis etiã ꝑpria ipugnare oportet:præsertim philosophos.Nã cũ ambo sint amici piũ est ueritatẽ in honore præferre. Ponit:deponit tunc cum est iudex. Induit.cum suscipit personam iudicis:iam nõ est amicus:sed iudex. Tantum dabit.tribuet amico:ut uelit ipsius causam esse magis ueram q̃ sit causa aduersarii:hoc male solum tribuendum est amicitiæ ab ipso iudice. Perorandæ.litis defendendæ:& exponendi iuris oratione:aut ipsius amici aut patroni. Quoad.inquãrum leges iudiciorũ ꝑmittũt. Nam cõcedebant horæ ad clepsidrã orãtibus ĩ cã aut sua aut alterius. Iurato.quoniã iurãt iudices se iuste iudicaturos:ad qd tenent sua ꝑfessione:etiã si nõ iurarẽt. Iurato.iudici q iurat se recte iudicaturũ.qd cũ facit:adhibet deũ testẽ.i.mẽtẽ suã:ut uult Cice.delibatã e mente diuina. In Catone ait.est enĩ animus cælestis ex altissimo domicilio depssus & q̃si demersus ĩ terrã locũ diuinæ naturæ æternitatiq; cõtrariũ. Mẽtẽ suã.cõsciẽtiã:quoniã mens nostra diuina est.Seneca dicit: Deest Seneca de & religione scias agi ubicũq; de ueritate tractat.nã & si iureiurãdo deus ĩuocatus:& non inuocatus testis est:non tamen transies ueritatem:ne iustitiæ transeas legem. Itaq;.affert ad hoc ꝑbandum morem rogandi iudicis:quo antiqui utebantur:ut.s.pro amico & aliis ea faceret:quæ salua fide facere posset:quoniã debet iudex id quod uerũ est iudicare.si alter faceret uiolaret fidẽ:quã debet deo:quẽ iurando ĩuocauit. Præclarũ.laudabilem si eũ morẽ nunc teneremus.quoniã non peterentur a iudice nisi honesta & quæ salua fide posset facere.

Quæ salua fide facere possit.hic erat mos rogandi iudicis:ut ea faceret iudex:quæ posset non uiolata fide.

Quæ paulo ante dixi:ut.s.iudex malit cãm amici eẽ uerã:& ut cõmodet quoad ꝑ leges liceat tẽpus perorãdæ litis.hæc igit rogatio antiquorũ ad ista pertinet:quæ a iudice salua fide præstari possunt. Honeste.salua fide posse concedi amico ea quæ honesta sunt. Sed coniurationes:quæ semper sunt in malã partẽ & in alterius perniciem & perfecta amicitia non cadit nisi inter bonos uiros:& inter se uirtute similes:boni autem uiri nil cupiunt:nisi quod est honestũ:& taliũ amicitia permanet q̃diu sunt boni.Virtus ut ait Aristo.res permanẽs Aristote. est:& bonorũ amicitia est sine querela:mali uero stabilitatẽ non habent:neq; enĩ sibi ipsis similes perseuerant:& paruo tempore sunt amici gaudẽtes mutua prauitate. Loquor autẽ.docet Cice.de qbus amicitiis loquat:de cõibus.s.non de illis quæ sunt inter sapientes:quoniam tales non facerent pro amico iniusta neq; peterent.

Cõibus.non perfectis:sed eorum qui uersant in cõibus officiis.Sapientibus pfecta uirtute præditis. Nihil tale.non petitur ab amico:ut aliquid faciat contra honestatem & non possunt dici coniurationes amicitiæ fa-

Amico[rum] paria quatuor

pientũ si ĩter ipsos oĩa faciẽda sunt amici cã: quoniã talis amicus nõ petit nisi honesta: nec alius plane sapiẽs pstaret amico nisi hõesta. Et ponit exẽplũ Damonis & pythiæ pythagoreorũ. Quattuor fuerũt amicorũ paria monimẽtis græco[rum] latinorũq[ue] celebrata: Pylades & orestes: Theseus & Pyrithous: Scipio & Lælius: Damon & Pythias: de q[ui]bus nũc agit. Pythagoreos. disciplinæ Pythagoricæ sectatores. Nã Pythagoras ut dictũ ẽ: ad connectendas amicitias plurimũ ualuit: & uolebat oĩa esse amico[rum] cõia: Aristo. ualde pbat amicitiã: dicẽs illã eẽ quãdam uirtutẽ uel cũ uirtute: & rẽ apprime in uita hoĩum necessariã. Sine amicis enim nullus eligeret uiuere licet cuncta bona possideret. nã & locupletes & in dignitate ac summa constituti plurimum amicis idigere uident. qd. n. pdesset talis prosperitas si beneficii cõferẽdi auferat facultas? qd' maxime fit: cõmendaturq[ue] in amico: uel quõ custodirentur seruarentq[ue] sine amicis: cũ q̃nto plura illa sint: tãto magis piculo subiaceant. In paupertate quoq[ue] ac reliquis calamitatibus unicũ putant in amicis eẽ refugiũ.

Hoc aĩo. tali amicitiæ uiculo astricti quoniam erant sapientes. Dionysius. syracusanorũ tyrannus.

addictus Addico

Addictus. destinatus & dãnatus ad mortem. & addicere ẽt est uendere per licitationẽ: inde addicti apud antiquos dicebant q p̃toris pnũciatõe ac iussu cũ soluendo nõ essent creditoribus uẽdebant. In orõne pro Rabirio posthumo ait. Ecq[ui]s est extãto populo: q bona. C. Rabirii posthumi nũmo sestertio sibi addici uelit: & tua Posthume numo sestertio a me addicunt. & titulus est in digestis de addictiõe in diẽ. Cõmẽdãdorũ suo[rum] causa. ut iret domũ: & res suas ordinaret: domesticos[que] fide alicuius cõmẽdaret. Huius historiæ meminit Valerius lib. iiii.

nem & pythiam pythagoreos ferũt hoc aĩo ĩter se fuisse: ut eo[rum] alteri Dionysius tyrannus diẽ necis destinauisset: & is q morti addictus eẽt paucos sibi dies cõmẽdãdorũ suorũ cã postulauisset: uas factus ẽ alter eius sistẽdi: ut si ille nõ reuertisset: moriẽdũ eẽt sibi ipsi. Qui cũ ad diẽ se recepisset: admiratus eorũ fidẽ tyrãnus petiuit: ut se ĩ amicitiã tertiũ ascriberẽt: Cũ igit' id qd' utile uidet' ĩ amicitia cũ eo: qd' honestũ ẽ: compat': iaceat utilitatis spẽs: ualeat honestas. Cũ ãt ĩ amicitia q honesta non sunt postulabunt': religio & fides anteponant' amicitiæ: & sic hẽbit' is quẽ exq̃rimus delectus officii. Sed utilitatis specie ĩ rep. sæpissime peccat': ut ĩ corĩthi disturbatiõe nr̃i durius: ẽt athenĩẽses: q sciuerũt: ut egínetis: q classe ualebãt pollices præciderent': hoc uisum ẽ utile. nimis. n. imminebat ppter ppinquitatẽ Egia Pi-

Vas Varro Obses Vlpian'

Vas. spõsor enĩ cõstituit se uadẽ p reditu alterius. Vas dicit' spõsor datus in re capitali. Dicit' aũt uas. quoniã cũ spõdet: causa est ut alter uadat: p quo se uadẽ cõstituit. Varro ait: Vas ẽ appellatus: q pro altero uadimoniũ pmittebat. cõsuetudo erat: cũ reus parũ eẽt idoneus ĩceptis rebus: ut pro se alterũ daret: a quo caueri postea lege cœptũ ẽ ab his qui pdia uẽderẽt: uades ne darẽt: ab eo scribi cœptũ in lege aucupiorũ: uadẽ ne poscerẽt: nec dabit'. Obses est q tradit' ĩperio alterius ea cõditiõe: ut si dator obsidis a fide recedat: recipiẽtis ius sit ĩ corpus & uitã obsidis. Eius sistẽdi. i. qd' die constituta eũ restitueret: & q is qui discedebat iudicio sisteret. hoc uerbo utunt' iurecõsulti. Vlpia. li. prio digesto[rum] de eo p quẽ factũ erit: quominus q[ui]s iudicio sistat: æquissimũ putauit prætor dolũ eius coercere q ipedit aliquẽ iudicio sisti: & is dolo malo facit: q aliquẽ detinet: ne iudicio sistat. Ad idẽ. qua pmiserat se rediturũ. Cũ igit'. cõcludit Cicero docẽs qd amico agẽdũ sit cũ aliqua species utilitatis obiicit'. Quod uidetur. quod uere nõ ẽ. utile enĩ ab honesto nõ separat'. Iaceat. deserat' succũbat: quoniã honestas cæteris rebus p̃ponenda est; & sic uerũ utile cõsequemur.

Aristo.

Merito inq̃t Aristoteles. viii. moraliũ: uidet' studiosus esse: qui oĩbus p̃fert honestatẽ: quin etiã in rebus agẽdis quãdoq[ue] amicũ p̃fert sibi. Religio. metus dei. Et fides. quã nõ debemus uiolare amici causa ĩhonesta petẽtis. uiolata. n. fide uiolat' iustitia: quæ in se cõtinet oĩs uirtutes. Et sic religio & fides anteponent' amicitiæ. Habebit' delectus officii. poterimus officiũ dignũ laude ĩuenire qd' semper ad bonũ tendit: debemus habere delectũ. si uolumus eẽ prudentes: cũ officiũ exq̃rimus: & honesta certo consilio eligere aspernariq[ue] cõtraria. Sed utilitatis spẽ. nũc docet quomodo utilitatis spẽ in repu. peccat': ostẽditq[ue] crudele eẽ utile; quoniã crudelitas est inimica naturæ.

Crudelitas Seneca

Crudelitas est atrocitas animi in exigẽdis pœnis siue inclinatio animi ad asperiora. Crudelitas inq̃t Seneca: minime humanũ malũ est: indignũq[ue] tam miti aĩo ferina ista rabies est sanguine gaudere: ac uulneribus: & abiecto hoĩe in siluestre aĩal transire. In repu. rebus ptinentibus ad rẽpub. Disturbatione. euersione. Romani euerterũt Corinthũ duce Mũmio: nõ quia iusta erat causa euersionis: sed qa uidebat' id utile & securũ romano ĩperio ppter sitũ urbis in faucibus isthmi. Nostri. romani: q utilitatis speciẽ honestati p̃tulerũt.

Valerius

Durius. crudelius. Vnde Valerius: Inter exẽpla crudelitatis hoc refert dicẽs. Cõsimili genere emulationis instincta ciuitas Atheniẽsiũ eginẽsiũ iuuẽtuti pollices abscidit: ut classe potẽs populus in certamen maritimatũ uinũ secum descẽdere nequiret. Sciuerũt. iudicauerũt & decreuerunt: inde plæbiscita. nam scire iudicare est. Syllius ait. Solẽ cõcedere nocti Sciscãt imbelles. Vt eginetis: incolis eginæ insulæ: quæ est cõtra atticã: & aliquãdo maris tenuit ĩperium. Bellũ gessere athenienses cum eginetis auctore Thucydide: tandem se dederunt deiectis muris traditis nauibus: imposito in posterũ tributo. Pollices. ob hoc ne possent uti remis: qd' quia crudele fuit: neq[ue] utile: neq[ue] honestum esse potuit: sed romanis uidebatur utile Corinthum caput Achaiæ funditus delere propter locum ad res nouas idoneum: & atheniẽsibus uidebatur utile eginetis pollices præcidere; quoniam egina propinqua erat Pyrreo portui Athenarum. Hermione in peloponneso piscatorum statio erat: a qua sinus hermionicus dictus: in quo est egina insula. Pireus est portus Athenarum.

Plinius

Plinius ait: Ab isthmo quinquagintaduo milia passuum Pyreus & Phalera portus duorũ mil. passuũ muro reredentibus athenis iuncti. Propinquitatem. quoniã egina distat a Pyreo. xii. milibus passuum: ante uocata ænone. Nomen accepit ab Egina: ut inquit Diodorus: filia Asopi rapta a Ioue ex phliunte

urbe pelopōnesi ad nemeā siluā. pepitq; ex Ioue Eacū: q in egina regnauit pr̃ Pelei. Thelamōis: & Phoci. Quā naturā debemus seq ducē ad officiū īueniēdū. oē enī qđ est cōtra naturā ē cōtra officiū: & malū agere nō est naturale: sed cōtra naturā. Extermināt. expellūt: ut faciebāt Lacedæmonii: auctore Thucydide: q nō pmittebāt: ut pegrini eoꝝ urbē īcolerēt: qđ erat inhumanū: & ab hoīe: qui ē natura ciuilis & cōgregabilis: alienū. adde etiā q Lacedæmonii filios filiasue aliq corpis parte debiles & mōstrosos exponebāt: qsi spartano īdignos stēmate: & Lacedæmoniis parētibus fortissimis uiris. Crassus & Scæuola, horū cōsulū legē dānauit Pedianus Asconi- Pedianus

reo. Sed nihil qđ crudele utile. Est eni hoīum naturæ: quā seq debemus: maxime inimica crudelitas. Male etiā q pegrinos urbibus uti phibēt: eosq; exterminant: ut Pēnus apud pſes nr̃os: Papus nup. Nā eē p ciue: q ciuis nō sit: rectū ē nō licere: quā tulerūt legē sapiētissimi cōsules Crassus & Scæuola: usu uero urbis phibere pegrinos sane inhumanū est. Illa præclara: in qbus publicæ utilitatis species præ honestate cōtēnit. Plena exemplorū est nostra respublica tū sæpe: tū alias maxime bello punico secundo: quæ cānensi calamitate accepta: maiores animos habuit: q̃ unq̃ rebus secundis. Nulla timoris significatio: nulla mentio pacis. tanta uis est honesti: ut speciem utilitatis obscuret. Athenienses cum persarum impetum nullo modo possent sustinere: statuerentq; ut urbe relicta coniugibus: & liberis trœzene depositis: naues conscenderent: libertatemq; græciæ classe defenderent: Cyrsilum quendam suadentem

us dicēs. Legē liciniā & muciā de ciuibus regundis uideo cōstare iter oīs: quā duo cōsules oīum: quos uidimus: sapientissimi tulissent: nō mō iutilē sed pniciosam reip. fuisse. Hāc legē de regēdis in sua ciuitate sociis in cōsulatu eoꝝ tulerunt: cū sūma cupiditate ciuitatis romanæ itali tenerent: & ob id magna pars eorū p ciuibus romanis se gererēt. Necessaria lex uisa est: ut in suæ qsq; ciuitatis ius redigeret. Verū ea lege ita alienati sunt animi pricipū italorū: ut ea uel maxima causa belli italici: quod post triēniū exortū est: fuerit. Publicæ, prīnētis ad uniuersam rēpu. Laudat robur animi romanorū inuictū. & minie malis succūbēs: q post cladē acceptā ad Cānas ut cū apuliæ maiores aīos habuerunt. Hānibal cū romanos ad Ticinū & Trebiā. P. Scipione & Semp. Graccho cōsulibus fudisset: fugassetq;: inde ad Thrasimenū lacū perusinū: ubi Flaminius cōsul temeritatis & amentiæ suæ poenas luit: tandē post Fabū dictaturā ad Cānas apuliæ ī ripis aufidi Paulo æmilio. & M. Varrone consulibus maxima clade Romanos affecit: quā paulus cōsul morte sua funestiorē romano noī reddidit. Duo milia dcc. æquites cæsi dicūtur: & tāta ciuiū sociorūq; pars. in his ambo cōsulū quæstores. L. Acilius: & L. Furius Bibarulus. & xxi. de tribunis militū. cōsulares quidā: & ædilitii: īter quos Cneus Seruilius: & C. Minutius Numanus: qui magister equitū priore anno fuerat. lxxx. præterea senatores. Varro cōsul cū qnquaginta eqtibus Venusiam se ex fuga recepit. Post hāc cladē defecerūt ad Hānibalē romanoꝝ socii: qui ad eā diē in officio fideq; pmāserāt. iam tāta calamitate accepta: & in tāto rerū turbine de romano impio desperātes: fortuna poenis incūbēte. Arellani: Calatini: Hirpini: apulorū pars. sannites præter pēnos. brutii oēs. Lucani: Surrētini: & græcoꝝ oīs fere ora: quæ quondā magna græcia dicebat: nūc est magna solitudo. Tarētini: Metāpōtini: Crotonēses: Locriq;: & Cisalpini oēs Galli. Nec tamē inqt Li. hæ clades defectiōesq; socioꝝ mouerūt: ut pacis unq̃ mētio apud romanos fieret: neq; ante cōsulis Romā aduētū: neq; postq̃ is rediit: renouauitq; memoriā acceptæ cladis: quo in tpe adeo magno aīo ciuitas fuit: ut cōsuli Varroni ex tanta clade: cuius ipse maxima causa fuisset: redeūti & obuiā itū frequēter ab oībus ordinibus sit: & gratiæ actæ: q de repu. nō desperasset: qui si Carthaginensium ductor fuisset: nihil recusandū supplicii foret. obtulerunt īsuper romani animi robore subnixi dictaturā Varroni. Igit̃ romāi ī tātis calamitatibus nihil de dignitate romana remittēdū duxerūt: & habita honesta rōne pacis ineūdæ cū barbaris nullā mētionē fecerūt. Nō enī decebat romanos q stēma suū: & originē ad martē referūt: & quorū ars militia erat, aduersis frangi: & præter decorū pacē petere: quis uideret̃ eē publica utilitas: sed nō erat: quoniā relinquebat̃ honestas. Solebant enī pacis cōditiones dare aliis non accipere. Vnde dicit Ply. lib. penul. Pudor romani noīs sæpe res perditas seruauit ī prælliis. Plynius Præ honestate, respectu honestatis & cōparatōe. ita dicimus: hæc nulla sunt præ illis. i. cōpatione illoꝝ. Secundis, prosperis & ad uoluptatē nostrā fluētibus. Tanta uis, potentia: quoniā erat honestū romanis: nec decebat eorū magnanimitatē atq; pstātiā bellicā inire pacē cū barbaris quacūq; cōditione: a qbus cōtra ius foederis tāta iniuria & cladibus fuetāt affecti: quis pax illa potuisset e repu. uideri: & ex usu totius Italiæ tot cladibus attritæ: tot delectibus exhaustæ. Athenienses, iā de Atheniēsibus ī re simili ponit exēplū: q præ honestate & decoro attici noīs id qđ Cyrsilus suadebat: repudiarūt, q̃uis utile uideretur: īminēte ceruicibus Græciæ tāto hoste: cuius multitudini flumīa ad potū nō sufficiebāt. Magno igitur aīo bellū suscipiētes, & se cōtra barbaros pro auita dignitate erigentes uictores fuerūt. Post pugnā maratoniā: de q dictū est: Athenienses ducentas naues fabricarunt: & aduentante Xerxe oraculum delphicū consulentes habuerunt sortes ut muris ligneis salutem tuerentur. Et sic auctore Themistocle cōiuges liberosq; cū preciosissimis rebus in abditis insulis emandarunt ipsiq; armati naues conscenderunt: & angustias salamini freti una cū sociis ne circunueniri possent: occuparunt. Vrbe. athenis. Trœzene, quæ est urbs peloponnesi in sinu atgolico sacra quondam Neptuno: ut inquit Strabo: & ideo possidonia dicta est stadia quindecim a mari eminebat. Vrbs eo tempore insignis: denominata est a Trœzene filio pelopis. hic educatus fuit Theseus: & ideo Thesea Trœzem dicitur a Papinio: Trœzeni Pytheus auus maternus Thesei in regno successit. Et ob id Ouidius in Heroidibus Trœzena appellat Pytheia regna. Cyrsilum quēdā. Cicero aliter q̃ alii hanc narrat histo

riã.Nã cũ Mãdonius Xerxis dux Athenas uenisset desertas a ciuibus:q naues cõscenderãt:& apud Salamina de
sũma reg cõsultabãt:& de liberis:cõiugibus:cæterisq; fortunis emãdandis trezenẽ: ipsas cœpit athenas:& Mu
richidẽ hellespontiũ salaminẽ misit cũ mãdatis postulatisq; ad atheniẽses.q illuc cõfugerãt: cũ mãdata exposu
isset Murichides:Lycidas atheniẽsis senator i cõcione suasit:ut mãdata acciperẽt atheniẽses:ac ferrẽt ad populũ.
Vnde oĩum cõsensu lapidibus obrutus ẽ.Mulieres q̃ adhuc apud Salaminẽ erãt:id audiẽtes uxorẽ Lycidæ &
filios eadẽ pœna mulctarũt. In urbe.athenis. Sed ea.nõ erat utilitas.quoniã nõ decebat generosos & tanti
nõis Græciæ oium bonag artiũ inuentricis
alũnos:& q de oĩ genere uirtutũ præcepta de
derãt & dabãt:Xerxẽ barbag in urbẽ discipli
nag sedẽ & emporiũ recipe. Sic appi' cæcus
dissuasit Rõanis grauissima oratiõe Pyrrhũ
recipe. Themistocles.ponit exẽplũ de The
mistocle q tẽ mĩme honestã excogitauerat.
ideo Atheniẽses uirtutis cultores eam rẽnue
Plutar. rũt.Plutar.ait in uita Aristidis: post uictoriã
plateensem. Themistocles populo dixit se id
excogitasse.quod si exequi posset:magnã uti
litatem urbi afferret.populus aristidi nego
cium dedit:ut de hac re cũ Themistocle con
sultaret:& si e repu.uideref probaret. Cogi
taui inquit Themistocles nauale græcorum
incẽdere:quo atheniẽses totius græciæ pote
runt facile eẽ principes.Aristides cõcione ad
uocata dixit Themistoclis cõsilio nihil eẽ cõ
modius:sed nihil iniustius. Qui cũ.cũ quo.
Lacedæmoniog. qui sunt in pelopõneso:
& socii fuerãt atheniẽsiũ in bello cõtra barba
ros. Ad Gytheũ. nauale Lacedæmoniorũ
nobile:ut iqt Strabo.intra.cc.&.xl.stad.ædi
ficatũ:& habẽs nauiũ stationẽ manu effossã.
Plutarchus ait i uita Themistoclis. Xerxe ab
eunte in pagasas hyemandi gra græ.og clas
sis subducta ẽ:dato Themistocli Aristide.di
xit Themistocles se excogitasse græcorũ clas
sem incẽdere. Melius hiq̃ nos.laudat iusti
tiam Atheniẽsium:qui socios lacedæmoni
os cæterosq; nullo mõ uiolãdos cẽsuerũt : notatq; romanos:q piratis ĩpunitatẽ & ĩmunitatẽ concessere:cũ de
buissent eos iusto grauissimoq; supplicio afficere:& socios cõfœderatosq; habebãt uectigales.i.tributarios.hoc
inqt uidef iniustũ:ut socii nostri pẽdãt tributũ & piratæ sint ĩmunes. Romani nunq̃ æqs fœderibus societatẽ
inibant:sed tributũ uolebãt tanq̃ supiores.Vnde in primo bello punico Regulus romã missus:ut pmutatio fie
ret:& pax æquo fœdere:dixit in senatu id dissuadẽs:cũ esset cõtra mores auitos & decorũ:hæc quæ uersibus ,p
Syllius secutus est Syllius.Necuero placeat:nisi quæ de more paterũ Pax erit. Inde subiungit. Sed mihi sit stygios an
te intrauisse penates Talia q̃ uideã seniẽtes pacta latinos.Põpeius magnus piratas maria & terras iſestãtes fœlici
successu uicit:& cũ athenas transmisisset:nõnullis ad illius ueniã sideq; cõfugiẽtibus impunitatẽ cõcessit: & cũ
eẽnt ad.xx.milia:eos per oppida colonis exhausta collocauit:ut facilitate uictus eos mitiores redderet. Itaq; ci
uitates quædã Ciliciæ quosdã admiserũt:& Dymæ urbs acheorũ in pelopõneso : ot meminerunt Strabo &
Plutarchus : cultoribus uacua & agrorũ ubertate fœcunda piratis cõcessa est. Hoc nõnulli improbarũt aucto
re Plutarcho in uita Põpei.hoc etiã Cice.notat:q̃uis latenter ,ppter Põpeiũ quẽ uiuũ amauerat:& mortuũ apte
nolebat ĩsectari:ut etiã supra fecit:cũ de theatris & porticibus loqueref. Socios.romani nominis & fœdere no
Vectigalis bis cõiunctos. Vectigales.soluẽtes tributũ.Vectigalis is dicif:qui uectigal soluit & tributũ:& sic ager uectiga
lis.Vnde accusaf Cæsar:q agrũ cãpanũ ad subsidia reipu.uectigalem relictũ diuiserit.Immunes dicunf illi:qui
Immunes nõ sunt uectigales:nec ad aliquod onus obligant:ergo idignũ erat latrones eẽ imunes: & socios uectigales.Mu
nus inquit iurecõsultus uno modo dicitur onus:quod cũ remitti f:uacationẽ militiæ munerisq; præstat: inde
Munus ĩmunitas appellatur. Maneat ergo.hoc certũ sit & cõstitutũ inquit:nihil esse utile quod nõ sit honestum.ali
ter putare calamitosum est & malũ:cum sit contra boni uiri decorũ & dignitatem. & is qui hoc errore ducif:
calamitosus ẽ:& nõ fœlix:etiã si id quod cupit adipisceref.amittit enim uirtutẽ:quæ nulla utilitate:si sine hone
state utilitas dici potest:rependitur. Sed incidũt sæpe causæ.Repetit Ci.id quod supra proposuit aĩaduerten
dum: dispiciendũq; docet:cum utilitas cũ honesto uideatur pugnare:pugnet necne:& sic ĩnuit cõsiderandas
esse circunstantias temporũ locorũ & personarũ:ut plane cognoscatur quid ex officio sit:quid contra officium
Plane.omnino. Eius generis.similes & huiusmodi:cum quærimus an aliquid hõestũ sit & deceat:an cõ
tra.Et ponit quæstionẽ sumptã ex dogmate stoicorum :quorũ alteri seueritatẽ eorũ:qui sancte ac pure hãc se
ctam pepererunt imitati sunt:Alteri uero talẽ rigiditatem minime secuti:& sanctitatẽ aliter philosophati sunt
q̃uis stoicum dogma profiterentur. Alexandria.est urbs ægypti ad mare. Rhodos est insula maris pãphi

ut in urbe manerent. Xerxemq; reciperẽt: lapidibus
obruerunt. Atq; ille sequi utilitatẽ uidebaf. Sed ea nul
la erat repugnãte honestate. Themistocles post uicto
riã eius belli qd' cum persis fuit: dixit ĩ concione se ha
bere consiliũ reipu.salutare: sed id sciri opus nõ eẽ: po
stulauit: ut aliquẽ populus daret. qui cũ cõicaret. datus
ẽ Aristides: huic ille classem lacedæmoniorũ: quæ sub
ducta eẽt ad gytheũ clã incẽdi posse: quo facto frangi
Lacedæmoniorũ opes necesse eẽt. Q d Aristides cũ au
diuisset: ĩ cõcionẽ magna expectatõe uenit: dixitq; puti
le eẽ cõsiliũ: qd Themistocles afferret: sed mĩme hõestũ.
Itaq; Atheniẽses: qd' hõestũ nõ eẽt: id ne utile qdẽ puta
uerũt: totãq; eã rẽ quã ne audiuerãt qdẽ: auctore Aristi
de repudiauerũt. Melius hiq̃ nos: q Piratas imunes: so
cios uectigales hẽmus. Maneat ergo quod turpe sit: id
nũq̃ eẽ utile: ne tũ qdẽ: cũ id qd' utile eẽ putes adipisca
re. Hoc.n.ipsũ utile putare: qd' turpe sit calãitosũ ẽ. Sed
icidũt: ut supra dixi: sæpe causæ: cũ repugnare utilitas
honestati uideaf: ut aiaduertẽdũ sit: repugnet ne plane
an possit cũ hõestate cõiũgi. Eius generis hæ sũt qõnes:
Si exẽpli gra: uir bonus ab alexãdria ,pfectus rhodũ

li inter Cyprum insulam. Sapiẽtem. perfectũ & qui scit iudicare quid sit officiũ: qualẽ antiqui stoici uolebãt. Diogenes imitabat̃ recentiores stoicos: qui nõ nihil a ueteribus dissentiebãt. Antipater aũt uerum stoicum agebat: & partes priscoꝝ tuebatur. In huiusmodi causis. põt oriri addubitatio: an aliqd sit oĩno turpe: & iõ affert iudiciũ Diogenis stoici & Antipr̃i eius discipuli. Quiq; fuerũt Diogenes auctore Laertio. Primus Appollõiates physicus. Secundus sicyonius. Tertius sinopeus cynicus cognominatus. Quartus hic de quo nunc agitur ex seleuca: appellatus autẽ Babylonius ob uicinitatem. Quintus Tarsensis q de quæstionibus poeticis scripsit. Antipater tyrius fuit.

Diogenes qnque

magnũ frumenti numerũ adduxerit in rhodiorũ inopia: & fame: summaq; annonæ caritate. si idem sciat cõplures mercatores ab alexandria soluisse: nauesq; i cursu frumẽto onustas petẽtes rhodũ uiderit: dicturus ne sit id rhodiis: an suũ q̃ plurimũ uẽditur⁹: sapiẽtẽ & bonũ uirũ fingimus: de eius deliberatõe & cõsultatõe q̃rimus: qui cælaturus rhodios non sit: si id turpe iudicet: sed dubitet an turpe non sit. In huiusmodi causis aliud Diogeni babylonio uideri solet magno & graui stoico. aliud Antipatro discipulo eius hoĩ acutissimo. Antipatro oĩa patefacienda: ut ne quid oĩno qđ uẽditor norit: emptor ignoret: Diogeni uenditorẽ q̃tenus iure ciuili constitutum sit dicere uitia oportere: cætera sine isidiis agere: & quoniã uendat uelle q̃ optime uẽdere: aduexi exposui uendo meũ nõ pluris q̃ cæteri: fortasse etiã minoris: cũ maior ẽ copia: cui sit iniuria. Exorit̃ Antipr̃i rõ ex altera parte. Quid agis: tute cũ hoĩbus cõsulere debeas & seruire humanæ societati: eaq; lege natus sis: ut ea hẽas principia naturæ: qbus parere: & q̃ semp seq debeas: ut utilitas tua cõis utilitatis sit: uicissimq; ea cõis utilitas tua sit: cælabis hoĩes quid his adsit & cõmoditatis & copiæ. Respõdebit Diogenes fortasse sic: aliud celare aliud ẽ tacere: neq; ego nũc te cælo: si tibi nõ dico q̃ natura deorũ sit: qs sit finis bonorũ: quæ tibi plus ꝓdessẽt cognita q̃ tritici utilitas: sed nõ qcqd tibi audire utile ẽ: id mihi dicere necesse est. Immo uero inqt ille necesse est. Siqdẽ iter hoĩes natura meministi cõiũctã societatẽ. Memini iquiet ille. Sed nũ ista societas talis est ut nihil suum cuiusq; sit: Quid si ita est nec uẽdendũ quidem qcq̃ est: sed donãdũ. Vides i hac tota disceptatiõe nõ illđ dici: quis hoc turpe sit: tamẽ quoniã expedit faciã: Sed ita expedire: ut turpe nõ sit. ex altera aũt pte ea re: qa turpe sit: nõ eẽ faciẽdũ. Vẽdat ædes uir bonus ꝓpter aliq̃ uitia: quæ ipẽ norit: cæteri ignorẽt. pestilẽtes sint: & habeãtur salubres. ignoret̃ i oĩbus cubilibus apparere serpẽtes: male materiatæ: ruinosæ: sed hoc prætes dominũ nemo sciat: quæro si hoc emptoribus uẽditor nõ dixerit: ædesq; uẽdiderit pluris multo q̃ se uẽditurum putarit: num id iuste aut iprobe fecerit: Ille uero iquit Antipater iprobe facit. Quid enĩ est aliud errãti uiã nõ mõstrare: qđ athenis execratõibus publicis sancitum est: si hoc nõ est emptorem pati ruere & per

Quatenus. inq̃tũ. iure ciuili cõstitutum est: quo cauetur ut uenditor dicat uitia rei quã uendit. aliter reticentiæ pœna constituta erat. de hoc paulopost dicet̃ Ianus. Sine isidiis. fraude & crimie. Cætera. oĩa alia posse celare citra crimen isidiaꝝ.

Aduexi. hæc sunt uerba uẽditoris: Exposui. ad uendendũ. Exorit̃. opponit̃ rõni ipsius Diogenis rõ. Antipr̃i. q̃ uult bonũ uirũ lege naturæ iubẽte cõi utilitati cõsulere debere: & ad hũc finẽ oĩs actiones dirigere. qđ si faciet nihil celabit: nihilq; tacebit: qđ ex usu alioꝝ sit. qbus cõsulere debet. i. ꝓuidere: & iõ Antipatri rõ laudabilior ẽ: quoniã ad conseruationẽ hũanæ societatis spectat. Principia naturæ. q̃ uult: ut nihil putemus rẽ nobis utile: qđ aliis noceat: aliter uiolabit̃ ius humãæ societatis. Vicissim. mutuo. i. debemus putare uolẽte natura cõem utilitatẽ esse nr̃am: qđ cũ sit nihil celat̃: sed habet̃ rõ honestatis: q̃ cæteris rebus bono uiro debet eẽ antiqor. Et affert id qđ Diogenes respõdere potuisset. & dicit aliud eẽ celare: aliud tacere. Finis bonoꝝ. summũ bonũ: ad qđ oĩa referũt̃. Plus ꝓdessent. ad pfectionẽ & ad bene beateq; uiuendũ. Siquidẽ inter hoĩes. uerba Antipatri. i. scis iter hoĩes esse soc̃etatẽ naturalẽ. Inqt ille. Diogenes. s. Vides i hac. uerba sunt Ciceroĩs: Sensus ẽ & ordo: in hac disceptatione nõ dicit̃ a Diogene: uẽditor uẽdit id qđ uult magno p̃cio: q̃uis talis uenditio turpis sit: sed dr̃ ita esse utilẽ: ut turpitudinẽ nõ habeat: & hoc ẽ q̃tũ ad Diogenẽ: qui dicit talẽ uenditionẽ non esse turpẽ: quoniã non pluris q̃ cæteri suũ uendit. Ex altera parte. i. ab Antipatro ostẽdit̃ id non esse agendũ: qđ sit turpe: & sic Ci. ex tali disceptatõe p̃ceptũ elicit. Ita expedire. ita esse utile. Ea re. ꝓp id: qa turpe ẽ: nisi emptor nouerit ea quæ uenditor. Vẽdat ædes uir bonus. ponit aliqđ exẽplũ & disceptationẽ ex domo uenali. Et habeant̃. putent̃ ab aliis eẽ salubres: cum sint pestilentes.

Male materiatæ. cõpositæ ex mala materie: ut cemẽto lignis. & tabulis tpe nõ opportũo cæsis & sectis: & sic teredini corruptioĩq; obnoxiis: malis lapidibus male iactis fundamentis ut ob id ædes casuræ sint. Materies. ꝓprie est: ex q̃ cõficiunt̃ opa & ædificia ut lapides ligna & cætera id genus. Materia ẽ q̃ suscipit formã aĩalẽ: ut materia corporis animã eius formã suscipiẽtis. Pluris. multo maiore precio q̃ si ipsaꝝ ædiũ uitia dixisset. Execratõibus: detestatiõibus: quoniã piaculum erat apud Atheniẽses nõ mõstrare uiã errãti: cat mẽ erat apud ipsos qđ i publ'os cantabat̃ sacris: ꝓnũciabaturq; eos eẽ ipsos & execrabiles: q̃ uiã nõ mõstraret. Sancitũ. firmatũ &

Materies

Materia

constitutum:quasi dicat,id quod de uia dicit̃:latius patet:& hoc peius est q̃ non mõstrare uiam. Nam est, rõ
quoniam sciens aliũ ducit in errorem & fraudem:qđ flagitiosum ẽ. Scientem. hominẽ de idustria certo con
Proscri/ silio & malitia aliũ deducẽtem in fraudẽ. Proscripsit. uẽdere se uelle ostẽdit:nã proscribere aliquã rem est illã
bere rẽ uenalẽ exponere cũ inscriptõe: quẽadmodum in tabula proscriptionis ponebant noĩa proscriptorũ. Vnde dicit
Plautus Plautus in trinũmo:ædes uenales hasce iscribit litteris. Hoc etiã fit nostro tpe:scribit̃ enim i ianua hæc domus
est uenalis aut locãda. Si quit Diogenes aliquis nullã proscribẽs addat hæc uerba bonã uillam & cũ ratiõe ædi/
ficatã:tamen reuera nõ sit:nõ decipit empto
rem:q potest cõsiderare & dispicere : an recte
sit ædificata:ergo si uẽditor non tenetor p̃sta
re id qđ dixit:multo minus id qđ non dixit.
Iura uolunt ut uenditor nõ teneat̃ ea de qui/
bus emptor iudicare potest:sed si quod ẽ ui/
tium latẽs.& illud retinuerit:p̃stare debet: &
emptor põt eũ iure cogere ut aut restituta pe
cunia uẽditor rẽ recipiat:aut tãti uẽdat quã/
ti emptor emisset:si uitiũ illud sciuisset : iure
igitur ciuili Diogenes nititur: Antipater aũt
lege naturæ & boni uiri decreto & cõsciẽtia.
facit.n. uir bonus id qđ ex usu aliorũ fit: nec
quærit exceptiones iuris & legũ diuerticula.
Rõne.i.nõ bene recteq; ædificatã: ut expo
scit rõ ædificandi & architectura . Villa.n.nõ
recte ædificata non solũ cõmodo usui nocet:
sed etiã potest esse ob id isalubris. si ianua ual
uæ & fenestræ noxios uentos exciperẽt. Vn/
Varro de in.i.libro de re rust. Varro loquens de fun
do pestilẽti dicit . hæc uitia emẽdari solẽt do
mini sciẽtia. Permagni interest uti bene posi
tæ sint uillæ:quãtæ sint : quo spectẽt portici
bus hostiis ac fenestris. An nõ ille hipocrates
medicus in magna pestilẽtia nõ unum agrũ:
sed multa oppida sciẽtia seruauit. Et idẽ Var
ro dicit se:cũ esset Corcyræ: & exercitus clas/
sis & oẽs domus repletæ essent ægrotis & fu
neribus: imisso nouis fenestris aqlone & ob/
structis pestilẽtibus:ianuaq; p̃mutata:cæte/
raq; eius generis diligentia comites suos ac fa
miliam icolumes reduxisse . Quo loco . qua
ratione uilla ædificari debeat: docet idẽ Var/
ro & Columel. Iudiciũ emptoris. quoniã
oĩa illa quæ põt emptor iudicare: non tenet̃
præstare uenditor: ut dictũ est: & infert aliud
qđ ex supradictis seqt̃ur . Sin aũt dictũ nõ
omne: inqt si ut dictũ est nõ debet uenditor oĩa præstare: quæ dixit laudãdo rem uenalẽ: multo minus id qđ nõ
dixit. Exẽpli gratia. dicit uẽditor uẽdo bonã domũ bonũ equũ & similia. non tenet̃ ad hæc præstãda : etiã si ma
Vlpiãus la sint: si de ipsorũ uitio potuit emptor iudicare. Dictũ inquit Vlpianus accipimus qđ uerbotenus pronunciatũ
est: nudoq; sermone finit̃. Absurdum. minime cõsentaneũ prudẽtiæ uenditoris. Prædicet. palam dicat &
Martia. clamet. præco enĩ rebus uendẽdis adhibebat̃. Vnde Martialis. Vẽderet excultos colles cum preco facetus. Sic
ergo. docet Cice. ex his quæ dicta sunt i quibusdã dubiis causis ex altera parte honestatẽ defendi: ut faciebat An/
tipater: ex altera ut a Diogene ita dici de utilitate: ut si illa relinquat̃: turpitudini ascribẽdum sit: quoniã dicebat
Diogenes nihil est stultius q̃ uenditorẽ narrare uitia rei quã uendit. Quæ honesta & utilia. Nõ.n. ratio q̃re ab
ipso diiudicãda sunt: quoniã nõ ideo attulit superiorẽ disputationẽ: ut q̃reret quid i tali re agendum esset: sed ut
explicaret. i. rem dubiã & inuolutam dissolueret & sententiã afferret suã. Explicat igit̃ dicẽs: nõ igit̃ uidet̃. Et in
hac parte Cice. agẽs optimũ stoicũ id cõstituit quod antiquũ dogma stoicorũ & prisca illius disciplinæ sanctitas
Fruméta exposcit & lex naturæ: a qua ius ciuile pendet. Frumẽtarius. dicit̃ is qui exercet mercaturã frumẽtariã. frumẽ
rius tator aũt qui aliũde quærit frumentũ: quoquomõ conuehẽdum. Vnde frumẽtatores dicunt̃ i castris. Neq;
Frumen enim . ut confutet Cice. rationem Diogenis declarat quid sit celare nõ ex uerbi significatione : sed ex eo quod in
tator bonum uirum nõ cadit. Celare inquit est uelle alios ignorare qđ illis expediat. Reticeas. taceas. ut si scio quot
sint stellæ & reticeo non dicor celare: aut si taceo aliquam rem quã non oportet aliquem scire. sed si alicuius in/
teresset scire & non dicerem : tunc celarem. Quorum interfit id scire. idest si uelim eos ignorare: quibus uti/
le est id scire quod quis celat suæ utilitatis causa: hoc genus celandi ad malos uiros pertinet: qui non uiuunt e le
Apertus ge naturæ: quæ præscribit: ut communi utilitati seruiatur: & ut homo ab homine alienus nõ sit. Non aper
homo ti. sed dolosi. aperti dicuntur qui nõ simulãt aut dissimulant. Nõ simplicis. hominis qui a fraude sit alienus.

errorem in maximã fraudẽ icurrere. Plus etiã est q̃ uiã non monstrare. Nam est scientem in errorem alterum inducere. Diogenes cõtra. nũ te emere coegit: q ne hortatus qdem est: ille quod nõ placebat p̃scripsit: tu qđ placebat emisti. Quod si qui p̃scribunt uillam bonã beneq; ædificatã non existimant̃ fefellisse: etiam si illa nec bona est : nec ædificata ratiõe. multo minus igitur qui domum non laudarũt. ubi enim iudicium emptoris est: ibi fraus uẽditoris quæ potest esse? Sin autem dictum non omne præstandum est: quod dictum non ẽ id præstandũ putas? Quid uero est stultius quã uenditorem eius rei quã uendat uitia narrare? Quid aũt tam absurdum : q̃ si domini iussu ita præco prædicet: domum pestilentem uẽdo? Sic ergo in quibusdã causis dubiis ex altera parte defenditur honestas. ex altera ita de utilitate dicit̃: ut id quod utile uideat̃ nõ modo honestum facere sit: sed etiã nõ facere turpe. Hæc est illa quæ uidet̃ utilium fieri cum honestis sæpe dissensio quæ diiudicãda sunt: non enim ut quæreremus exposuimus: sed ut explicaremus . *Nõ igitur uideretur* nec frumentarius ille rhodius: nec hic ædium uenditor celare emptores debuisse: neq; enim id est celare: quicqd reticeas: sed cum quid tu scias id ignorare emolumenti tui causa uelis eos: quorum interfit id scire. Hoc autẽ celandi genus quale sit & cuius hominis quis non uidet? Certe non aperti: non simplicis est: non ingenui:

Nō ingenui.liberi hominis.Ingenui dicūtur qui naturaliter fraudem oderunt:quod quia nō est seruile:sed ad hominem ingenuum pertinet:Ideo ingenue factum dicitur.Ingenuus ut finit Iustinianus:est qui statim ut natus est:liber est:siue ex duobus īgenuis editus sit:siue ex duobus libertinis:siue ex altero libertio & altero ingenuo.Libertini sunt qui ex iusta seruitute sunt manumissi.Manumissio aūt est datio libertatis: Nam quādiu quis in seruitute ē:manui & potestati subiicit:& manumissus liberatus est potestate quæ res a iure gentiū sum psit originé. Versuti.maligni.uersuti dicunt illi quoꝝ mentes crebro ad maliciam uertūtur. Obscuri.nō

Ingēuus Iustinia. Libertinus Mānussio

non iusti:nō uiri boni:uersuti potius:obscuri:astuti:fallacis:malitiosi:callidi:ueteratoris:uafri:Hæc tot & alia plura:nonne īutile est uitiorū subire noīa? Q d̄ si uitu perādi sunt q reticuerūt qd de his existimādū ē:q orōnis uanitatē adhibuerūt? Caius cannius eques rōanus hō nec īfacerus & satis līratus:cū se syracusas ociādi cā: nō negociādi:ut ipse dicere solebat:cōtulisset: dictabat se hortulos aliquos uelle emere:quo iuitare amicos: & ubi se oblectare sine īterpellatoribus posset. Q d̄ cū p crebruisset:Pythius ei qdā:q argētariā faceret Syracusis:dixit uenales qdē se ortos nō hēre:sed licere uti Cannio si uellet ut suis:& simul ad cœnā īuitauit ī posterū diem.Cū ille ꝑmisisset:tū pythius ut argentarius:q eēt apud oīs ordines gratiosus:piscatores ad se conuocauit & ab his petiuit:ut ante suos hortulos postera die piscarētur.dixitq: quid eos facere uellet.ad cœnā tempore uenit cannius.opipare paratū erat cōuiuiū.Cymbarū ante oculos multitudo.ꝓ se quisq: qd ceparat afferebat.ante pedes Pythii pisces abiiciebant. Tū cānius quæso inquit quid est o pythi: tantum ne piscium? tantum ne Cymbarum? Et ille. Q uid mirum inqr hoc loco ē Syracusis qcquid ē pisciū.hic aquatio.hac uilla isti carere nō possunt.incensus cannius cupiditate cōtendit a Pythio:ut uēderet.grauate ille prio.Q uid multa? Impetrat.emit hō cupidus & locuples tāti:quāti Pythius uoluit:& emit instructos:nomīa facit: negociū cōficit.

apetti sed dissimulatoris. Veteratoris deceptoris & callidi.ueteratores auctore Pompeio callidi dicti sunt a multarum rerum gerendarū uetustate. Vafri astuti.unde uafritas.hæc uocabula idem fere significant:& ad maliciam referunt. Nōne inutile est:quasi dicat inutile est:quoniā multo peius est bonum nomen amittere: q̄ maximas diuitias: nihil enim est miserius q̄ꝙ quis merito possit uitiosus appellari. Quod si uituperandi sunt. argumētum a minori ad maius: si gitur uituperādi sunt qui reticēt uitia cū uendunt: multo magis illi qui multa mētiunt: ut pluris uendāt.& affert exemplū Pythii syracusii qui cannnū decepit uanitate uerboꝝ.i.mēdacio:nam uanitas dicit mendacium. Causa ociādi.ut illic aium relaxaret:& ocio frueret.

Versutus Veterator Pōpeius

Nō negociandi.nō ut negociaret: quoniā equites erāt publicani & ideo scribit in orōne ꝓ rabirio posthumo.fuit pater huius.C.Curius priceps ordinis equestris:fortissimus & maximus publicanus. Syracusas.urbē siciliæ clarissimā ad mare uersus pelopōnesum: Corinthii duce Archia syracusas condiderūt q̄ auctore Strabone ad tantas diuitias & opes peruenere:ut in ꝓuerbio dissemināret:cū de locupletibus & sumptuosis īcidisset sermo:illis ne decimam quidem syracusanoꝝ adesse: adiuuabatur hæc ciuitas agroꝝ fœlicitate & cōmoditate portuū.Vnde propter has dotes Syllius celebrat syracusas his uersibus:sed de cus etneis haud ullū pulchrius horis:Quam quæ sisyphio fundauit nomē ab isthmo. Et magis āte alias ephyreis gaudet alūnis. Ante syracusas ē ortigia parua īsula q̄ ponte iungebat Syracusis habens fontem arethusam ex quo ferūt per subterraneos cuniculos emergere alpheū fluuiū ælidis.claris uiris renseñt Syracusæ:& ī pimis Theocrito:quē Virgilius imitatus est ī bucolicis. Interpellatoribus.impediētibus ipsius ocium:īterpellatores dicunt hi qui īteruenietes molestiā afferūt & interpellare est mediā alterius orōnem itercūpere. Percrebruisset.diu uulgatū esset apud oīs. Argētariā faceret.qui erat argētarius siue nūmularius:aut trapezita.Vnde dicit Vlpianus li.ii.digest.pretor ait argentariæ mēsæ exercitores rōnes:quæ ad se pertinēt:edere debent adiecto die & cōsule.Huius edicti rō æqssima est inqt: nam cum singuloꝝ rationes argētarii conficiant & cætera.Nūmularios quoq: nō esse iniquum rationes edere pomponius scribit:& qa nūmularii sicut & argentarii rationes conficiunt:quia accipiunt pecuniā & erogant per partes: quarum probatio scriptura codicibusq: eorū maxime continet.Gaius ait officium argentariorum atq: ministerium publicā habet causam.& hæc principalis eorum opera est:ut etiam actus sui diligenter ranonem cōficiant. Apud omnis ordīes.hoīes cuiusq: ordinis ꝓpter eius artem:ob quā apud omnis ī summam gratiam uenerat.Gratiosus dicit qui apud alios grā ualet. Quid eos facere uellet.i.dixit qd eēnt facturi:ut.s. unusquisq: offerret quod cœpisset. Tempore.hora qua illi cœnā condixerat. Cōdicere est denūciare.ide dicimus.condixit tibi cœnam.Et Liuius.cōdixit pater patratus. Opipare.laute & sumptuose.ab ope & paro.as.

Syracusæ Syllius Interpellator Vlpiāus Gaius Condico Opipare

Tātū ne pisciū.s.est hic:& tot cymbæ.i.nauiculæ piscatoriæ. Hoc loco.i.pisces qui habent apud syracusas sunt hic. Aquatio.i.hinc omnes aquā sumunt. Contendit.petiit summo studio. Inde dicimus audeo a te hoc contendere. Grauate.non libenter simulabat se grauiter ferre hortorum uenditionē:ut pluris uēderet. nam uendidit tanti quāti uoluit. Instructos.cū omni instrumento & apparatu. Vnde est rubrica in li.xxxiii. digest.de fundo instructo & īstrumēto legato:ubi disputat qd contineat sub fundo istructo & instrumēto alicui p legatū relicto.Emerat Cānius hortos instructos:ergo piscatores illi erant sui:si pythii fuissent:ut ipse arbitrabat: quoniā ut inquit Scæuola:cum maritima prædia istructa uenduntur:etiam piscatores: qui solebant in

Scæuola

ministerio uenditoris esse: uenditione cōtinentur: & si in agro uenationes sint: qui legatur instructus alicui siue uenditur, uenatores quoq; & uestigatores & canes & cætera quæ ad uenationem sunt necessaria: instrumento continentur: maxime si ager ex hoc prouētum habuerit. Et instructis hortis filio legatis: mater argētum mulie bre filiæ legauerat, quæsitum est: an hoc argentum instrumēto cōtineretur. Respondit pomponius id argentū
Vlpiāus muliebre: quod ea in hortis habuerit: ut ibi esset instructior ad filiam pertinere. Vlpianus dicit: instrumēta fun
Aristote. di esse ea quæ fructus quærendi colligendi conseruandiq; gratia parata sunt. Instrumento piscatorio Aristote.
ait contineri nauiculas: quæ capiēdorum pi
Vertrius scium causa cōparatæ sunt: & Verrius ait etiā piscatores cōtineri. Igit̄ cum Cānius emisset hortos istructos: ubi erat piscatio & torcym bas piscatorū uiderat: omnia se emisse crede bat. Sed dolo malo fuit deceptus: de quo pau lo post dicetur. Facit noīa. i. cōstituit precium
Nomen & facit se debitorē. Nam aliquādo nomen si gnificat debitū. Vnde dicimus: habeo multa nomīa: & uolo exigere noīa: idest debita. Vn de dicit idem ī epistolis: de Atelliāo nomine scripsi ad philothimum: ne appellaret Messa
Seneca lam: sed nomina facturi īquit Seneca. diligenter patrimonium & uasa debitoris requiri mus. Et alibi. Quidam uolunt nomina secū
Asconius fieri. Pedianus asconius sic ait. Tituli debito rū noīa dicuntur præsertim in his debitis: iti quibus hoīum nomina scripta sunt: quibus pecuniæ cōmendatæ sunt: ergo noīa dicitur debita uel debitores.

Inuitat Cannius postera die familiares suos. uenit ipse mature: scalmū nullū uidet. quærit ex ꝓximo uicino: nū feriæ quædam piscatorum eēnt: q̄ eos nullus uideret. Nullæ quod sciam īquit ille: sed hic piscari nulli so lent. itaq; heri mirabar qd̄ accidisset. Stomachari Canni⁹: sed qd faceret? nōdū. n. acqlius collega & familiaris meus protulerat de dolo malo formulas. In qbus ipsis cū ex eo q̄rerē qd eēt dolus malus: respōdebat: cū esset aliud simulatū aliud actū: hoc qdē sane luculēte: ut ab hoīe pito definiēdi. Ergo & Pythius & oēs aliud agentes aliđ simulātes: pfidi: īprobi: malitiosi sūt. Nullū igi

Cōficit negocia. idest ipsam emptionē constituēs se debitorem. dicimus. cōfice de re mea & rem meā. Ma
Scalmus ture. festine & cito. Scalmum. nauiculam: sed scalmus proprie significat locū nauiculæ ī quo remus ponitur
Feriæ & innitit. Feriæ piscatorum. idest festus dies in quo piscatoribus nō liceret piscari. Feriæ dictæ sunt a ferien dis uictimis. & significabāt apud antiquos dies festos: ī quibus hoīes erāt feriati. idest nihil agebant. Erant feriæ publicæ & priuatæ. Publicaꝝ quattuor erant genera auctore Macrobio. Aut enim statiuæ erātaut cōceptiuæ: aut īperatiuæ: aut nundinæ. Statiuæ uniuersi populi cōmunes & cōstitutis diebus ac mēsibus & ī fastis statutis obseruatiōibus annotatæ. Cōceptiuæ quæ quotānis a magistratibus uel sacerdotibus concipiuntur in dies certos: uel etiam incertos. Imperatiuæ: quas consules uel prætores pro arbitrio potestatis īdicunt. Nundinæ erāt
Plynius paganorum: idest rusticorum. qui cōueniebāt negociis propriis uel mercibus prouisuri: & ideo scribit Plynius. rusticæ tribus urbem nūdinis reuisitabāt & ob id comitia nūdinis haberi nō licebat: ne plæbs rustica auocare
Rutilius tur. Rutilius scribit Romanos īstituisse nūdinas. ut octo quidē diebus in agris rustici opus facerent: nono autē die intermisso iure ad mercatum legesq; accipiēdas Romam uenirēt. Vnde etiam mos tractus ut leges Trinundino die promulgarentur. Erāt etiam feriæ peculiares familiarum. Erant præterea singulorū ut natales. Erant etiam funeræ: quas appellabant denicales: in qbus hominis mortui causa familia purgabat̄: & claudebantur no
Virgi. no die. habebātq; uoti instaurationē: quo die in honorē clari uiri defuncti ludos funebres celebrabant. Ideo Virgilius descripturus ludos funebres celebratos ab Aenea in honorem patris canit ī quinto. Nona dies aderat. Et
Papinius papinius in thebaide de ludis in honorem Archemori: Roscida iam nouies cælo dimiserat astra Lucifer. & sic uterq; poeta instaurationē exequiaꝝ in nono die intellexit. Spōsalia uero septimo die īstaurationem uon habe
Cato bant. Quædam licebat agere feriis publicis: quæ feriis familiæ utebaotur. Ideo scribit Cato in libello de re ru
Columella stica. Mulis: equis: asinis feriæ nullæ sunt nisi in familia. Nos inquit Columella libro secūdo apud pontifices legimus: feriis tātum denitalibus mulos iūgere nō licere: cæteris licere. Sciēs igr̄ Cānius nō esse ferias publicas: cū nō uideret piscatores: quæsiuit an essent aliquæ feriæ piscatorum. Stomachari. stomachabat̄ & indignabat̄: quod Pythius sibi imposuit. Sed nō poterat cōtra ipsum agere: quoniam nōdum Aquilius protulerat exceptiones de dolo malo: qbus succurrit̄ illis: qui aliorum calliditate decipiuntur. Et tūc competit actio de dolo malo cum aliud remedium nō inuēitur. ut lib. iiii. digesto. de dolo malo: ubi prætor pollicetur iudicium de his quæ
Seruius dolo malo facta esse dicentur. Seruius iureconsultus ita finit dolū malum machinationē quādam alterius deci
Dolum malum piendi causa: cū aliud simulatur: & aliud agit̄. Labeo ita finit. Dolū malum esse omnē calliditatē fallaciā machinationem ad circūueniendum: fallēdum: decipiēdū alium exhibitū. Adiecit prætor inquit Vlpian. dolū malū: quoniā ueteres etiā bonum dolū dicebant: & pro solertia hoc nomē accipiebāt maxime si aduersus hostē latronemue quis machinet̄. Nō poterat igitur subueniri Cānio decepto: quoniā nōdum cōstitutæ erāt formulæ. i. regulæ & actiones dolo malo. C. Aquilius eques romanus fuit clarus scientia iuris ciui. cum esset prætor & collegam Cicero. haberet. formulas de dolo malo cōposuit. Cice. prætor fuit Lepido & Volcatio consu. Familiaris. amicus. Luculente. aperte & clare: quoniam sciebat definire. Ergo iquit: quicquid dolo malo fit nō potest
Vlpiāus esse utile: quia nō est honestum: datur etiam a prætore actio dolo malo. Vnde dicit Vlpianus quod uenditor ut cōmēdet dicit sic habēdum est: quasi neq; dictum neq; ꝓmissum sit. si uero decipiēdi emptorem causa dictum est. æque sic habendū est ut nō nascat̄ aduersus dictū promissumue actio: sed de dolo actio detur: sed hanc actionem nō habebat tūc Cānius aduersus pythium dolosum: quoniā nondū facta erat expressa mētio de dolo malo: & formulæ cōstitutæ a iurecōsultis: tamē leges hāc fraudem prohibebāt: licet non exprimerēt hoc nomen doli mali. Nam lege. xii. tabulaꝝ inuentum est remedium tutelarum: ne pupillus sine tutore obligari possit: ne

dolo malo circũueniaſ:ut digeſtis de tutelis:& etiã coguntſ tutores reddere ratioñe tutelæ:ne dolo malo aliqd feceritːqď pupillo obſit ex eadẽ lege.xii.tabu.inqt Iuſtinianus:libertoꝝ & libertaꝝ tutela ad patronos pertinet. Iuſtinia.

Circũſcriptio adoleſcẽtiũ: quia mior.xxv.ãnis læſus in aliquo cõtractu poteſt petere reſtitutionẽ in iregrum qa tali ætati iura ſubueniũt ne dolo decipiaſ:ut habeſ lege.i.& lege.ait p̃tor.digeſtis de minoribus.Letorius primus hãc legẽ tulit qua dolus malus in primis uindicabaſ:licet nõ exprimereſ dolus malus.Ait p̃tor.quod cum minore.xxv.ãnis geſtũ eſſe diceſ geſtũ ſic accipimus:q̃litercũq; ſiue ſit cõtractus ſiue qd aliud cõtingat ,pinde ſi

tur factũ corũ põt utile eſſe:cũ ſit tot uitiis iquinatum. Q d' ſi acqliana definitio uera eſt:ex oi uita ſimulatio diſſimulatioq; tollẽda ẽ.Ita nec ut emat melius:nec ut uendat:qſq̃ ſimulabit aut diſſimulabit uir bonus. Atq; iſte dolus malus etiã legibus erat uindicatus : ut tutela xii.tabulis & circunſcriptio adoleſcẽtium lege latoria & ſine lege iudiciis:i qbus ex fide bona agiſ.Reliquorum autem iudiciorum hæc uerba maxime excellunt: in arbitrio rei uxoriæ:melius æquius:in fiducia ut iter bonos bene agier.Q uid ergo:aut in eo quod melius æquius eſt:poteſt ulla pars ineſſe fraudis: aut cum dicitur inter bonos bene agier quicq̃ agi doloſe aut malitioſe poteſt.Dolus autem malus ſimulatiõe & diſſimulatione:ut ait Aquilius continetur. Tollendũ eſt igiſ i rebus cõtrahendis omne mẽdaciũ:nõ licitatorẽ uenditor:nec q contra ſe liceatur:emptor opponet. Vterq; ſi ad eloquendum uenerit:non plus q̃ ſemel eloquatur. Q u.quidem Scæuola.n.filius:cum poſtulaſſet:ut ſi-

emit aliquid:ſiue uẽdidit.ſi ſocietatẽ iniuit: ſi mutuam pecuniã accepit:& captus ẽ:ei ſuccurreſ.Vlpia.ait hoc edictũ prætor naturalẽ Vlpiãus ſecutus eſt,ppoſuit:quo tutelã minoꝝ ſuſcepit.Nam cũ inter oĩs cõſtet fragile eſſe & ĩfirmum huiuſmodi ætatis cõſiliũ: & multis captionibus ſuppoſitũ:multorũq; ĩſidiis expoſitum:auxiliũ eis p̃tor hoc edicto pollicitus ẽ & aduerſus captiones opitulationem. Dicit p̃tor.quod geſtũ eſſe diceſ cũ adoleſcẽtibus: utiq; quæ res erit aĩaduertam.Et ideo ĩquit Vlpia.hodie uſq; in hãc ætatẽ adoleſcẽtes curatoꝝ auxilio regũtur: nec ante rei ſuæ adminiſtratio eis cõmitti debebit:,q̃uis bene rem ſuam gerentibus. Et ſine lege.omittamus leges inquit Cicero.qbus dolus malus uindicatur:etiã ipſa iudicia.in qbus nõ quæreſ qd ſit agẽdũ:& cõueniat ex præſcripto legũ & ratiõe: ſed ex bona fide excludũt hunc dolũ:qui nõ habet locum ubi ex bona fide agiſ.Cõtractus alii bonæ fidei dicũſ:alii ſtricti iuris.Vnde ſi dolus ĩteruenit in contractu bonæ fidei ipſo iure nullus eſt cõtractus:& ſic nõ eſt neceſſe abrogari per ſententiam:ſi uero interuenit in cõtractibus ſtricti iuris poterit ſe tueri reus doli exceptõe: ut habeſ in lege.ſi quis,

digeſtis de uerborum obligatiõibus.Et dubitatur an actio rei uxoriæ numerãda eſſet ĩtra actões bonæ fidei:an ſtricti iuris & cõſtitutum tandem fuit ut cõtinereſ inter actiões bonæ fidei:ut inſti.de actioni.& lege.i.C.de rei uxoriæ actione. Excellũt.ſunt in uſu & laudanſ:quoniam eo ſpectãt ut excludaſ dolus:nã cum iudicaſ inter uirum & uxorẽ ſuſpitio eſt uxorẽ a uiro circũſcribi dolo:& ideo dicebaſ:ut iudex aĩaduerteret qd eſſet melius:quid æquius.In fiducia cum aliquid agiſ:in quo interuẽit ſola utriuſq; p̃tis fiducia.& ideo dicebaſ bene agi ĩter bonos.i.ſine dolo.Bonus quippe uir nõ decipit:& ſic fiducia nõ uiolaſ.& ſic apparet dolum malũ fuiſſe uindicatum non ſolũ legibus:ſed etiã iudiciis ex fide bona priuſq̃ acquilius protuliſſet dolo malo formulas.nõ poteſt inquit Cice.eſſe fraus ubi eſt æquitas:& cũ bene agiſ inter bonos nõ poteſt eſſe dolus:qui cõſiſtit in ſimulatiõe: & ideo in cõtractibus omne mendaciũ tollẽdũ eſt:& oĩs ſimulatio:diſſimulatioq;:ſed bona ſide agẽdum. Licitatorem.augentem precium ut emptor decipiaſ:quod fit tẽporibus noſtris.Licitari & liceri ẽ aliquid emere Licitari augẽdo precium.Inde licitatio & licitatores qui precium augent:inde auctio dicta. Venditor aliquando licitatorem inducit ut precium augeat:& prouocet alios auctione:qď eſt cõtra iuſtitiã:& ad malitiã pertinet.& emptor nõ debet aliquẽ opponere. Cõtra ſe liceaſ.i.qui minus preciũ polliceaſ ad hoc ut uẽditor ſit captus:nec uendat tãti:quanti res ualet:cũ uideat preciũ ab aliis non augeri:ſed potius ĩminui. Liceaſ.certet de precio & minus polliceaſ in fraudẽ uenditoris:& ideo inqt Cice.nõ faciat precium rei:niſi ſemel emptor.ſ.& uenditor.

Ad eloquendum.ad exprimẽdũ precium. Non eloquaſ.Nõ imponat p̃cium niſi ſemel:.niſi fiat fraus per licitationem:& affert exẽplũ Scæuolæ:qui ut boni uiri officio fungereſ : pluris æſtimauit fundum q̃ uenditor eſtimaſſet. Itaq; auxit preciũ.hoc fuit officium boni uiri:& nemo negat inquit Cice.ſed diciſ ipſum nõ fuiſſe ſapientem:quoniam potuiſſet minoris emere:quod Cice.negat.Vera enim ſapiẽtia & prudentia ſemper cũ honeſtate coniũgitur:nõ fuiſſet igitur appellãdus prudẽs Scæuola:ſed malitioſus & callidus:ſi aliter feciſſet: & affert ſententiam.: Ennii quã dicit eſſe ueram:ſed nõ eo modo quo imperita multitudo potat.Nõ enim poteſt aliquis prodeſſe ſibi niſi cum uirtute.cũ nihil ſit utile:quod uacet honeſtate.Fruſtra igiſ is ſapit:q ſibi neſcit ,pdeſſe.i.qui ea facit quibus nomẽ boni uiri amittit & uere ſapiẽtis:cõſcientiãq; offendit ſuam:& ſic plus amittit q̃ lucreſ uirtutẽ.ſ.quæ nullo alio emolumẽto poteſt cõpenſari.Vnde Attalus ſtoicus dicebat.Malitia ipſa maxi Attalus mam partem ueneni ſui bibit:illud aũt uenenũ qď ſerpentes in alienam perniciem proferũt:ſine ſua cõtinent: nõ huic ſimile hoc habẽtibus peſſimũ eſt.& Seneca dicit.Innocẽtem quiſq; ſe dicit reſpiciẽs teſtes nõ conſcien- Seneca tiam.Ennius aũt aliter putabat:quoniã nõ ſequebaſ hãc ſanctitatem ſtoicoꝝ & conſciẽtiæ itegritatem:& ideo dicit Cic.Vere id qdem:ſi Ennius conſideraſſet:ut ego ſit prodeſſe:quoniã ſibi nocet:nõ prodeſt q alios decipit: & malicioſus diciſ.non prudẽs.Malicia.n.cum uitio cõiũgitur:& ſic illa ſnĩa duplicẽ ſenſũ hẽre põt apud illos q de his rebus diuerſa ſentiũt:ut fuit ſuperior diſputatio iter Dyogenẽ & Antipatrũ.Inde ſentẽtiam Hæcatonis ſtoicæ ſanctitati minime cõſentaneã taxat:qui cẽſet ſapiẽtis eſſe omnia facere:quæ leges non prohibent ad rem

domesticam augendam; cū multa sint nō prohiita legibus & īstitutis quæ si fiant: sunt cōtra officiū: & id quod bonū uirū decet: qui e natura uiuēs nō leges respicit tantū: sed ius naturæ: & cōscientiā. Scæuola potuisset eme/re fundum quāti uendebat: & leges nō cogebant augere preciū. sed officium boni uiri: qui cōmuni utilitati cō/sulere debet: nummos addere uēditoris æstimatiōi suasit. Sequebat̃ igitur Hæcato id qđ dyogenes. & ideo nō poterat illi placere factū Scæuolæ: qui putat nō esse boni uiri rem domesticam augere conscientia repugnante. Hæcatoné. qui fuit stoicæ professionis: sed non est secutus illam sanctitaté ueterum stoicoꝝ. ordo est. Video Hæcatoné differentem ī libris quos scripsit Qu. Tuberoni. Esse sapientis. pertinere ad prudentem uirū nihil facere contra leges & instituta: augereque rem domesticam qua/cunq; ratione quā leges & instituta ciuitatū nō prohibent. Neq; .n. hæc ratio Hæcatonis: quoniam oportet cōparare diuitias: ut consu/lamus illis quibus tenemur ex officio: & po/tissimū reipublicæ quæ oīum charitates cō/plectit̃. Huic Hæcatōi s. f. nō pōt placere id qđ fecit Scæuola: qui noluit augere rem do/mesticā quāuis potuisset saluis legibus & īsti/tutis. Etenim oīno. ratio quare nō pōt pla/cere id factum Hæcatōi: qui negabat se factu/rum aliquid suæ utilitatis causa qđ nō liceret per leges & instituta ciuitatis. Scæuolæ aūt li/cebat emere quāti uendebatur: sed noluit ut boni uiri officio fungeretur: qui non facit ali/quid aut uitat propter leges: sed ꝓpter uirtu/tem & naturā: quā ducē sequit̃ ab omni tur/pitudine ac dolo abhorrenté. Compendii. Trāquil. utilitatis. & Tranquil. scribit Clau. inchoasse emissariū fucini lacus magis spe gloriæ q̃ cō/pēdii. Huic. Hæcatoni qui ita censuit disce/dens a prisca stoicorum integritate: nō est lau/dādus inquit nec gratiam meretur. Sed si/ue. dolus malus inquit siue consistat in simu/latiōe: cum. s. simulamus ea quæ nō sunt: siue in dissimulatione: cum reticemus ea quæ di/cenda essent: ut aliquis decipiatur. Pauca sunt in quibus nō uersetur ipse dolus: & ideo bo/ni perpauci sunt: quoniam is bonus ē: qui ne/mini nocet: & prodest quibus potest. Si uolu/mus inquit uere iudicare: pauci sunt: qui hoc dolo nō teneantur: si dolus ut finit Aquilius in simulatiōe consistit: & si is est dicēdus uir bonus: qui nemini nocet. Sed quo difficilius hoc præclarius. Nihil enim ꝓhibet aliquem esse bonum si eē uoluerit. Dolus malus inqt Vlpiāus Vlpian. fit ex calliditate & fallacia: & ut ait pe/dius: dolo malo pactū fit quotiēs circūscribē/di alicuius causa aliud agit̃ & aliud agi simu/latur.

bi fundus: cuius emptor erat: semel indicaretur: idque uenditor ita fecisset: dixit se pluris æstimare: addidit. c. milia nūmorum. Nemo ē q hoc uiri boni fuisse neget. sapiētis negant: ut sic minoris q̃ potuisset emisset. hæc igitur est illa pernicies. q alios bonos: alios sapientes existimant. Ex quo Ennius ne q̄cquā sapere sapiētem: q sibi ipse prodesse neqret: uere id qdem si qd esset pro/desse mihi cū Ennio cōueniret: Hæcatoné qdē rhodiū discipulū Panetii uideo ī his libris quos de officiis scri/psit Quīto tuberoni differētē: sapiēns esse contra mo/res: leges: īstituta facientē: hēre rōnē rei familiaris: neq; enī solum nobis diuites eē uolumus: sed liberis: ꝓpin/quis: amicis: maxīeq; reip. Singuloꝝ. n. facultates & co/piæ diuitiæ sunt ciuitatis. Huic Scæuolæ factū: de quo paulo ante dixi placere nullo mō pōt. Et. n. oīno negat facturū cōpēdii sui cā: qđ nō liceat. Huic laus maxima tribuēda ē: nec gratia. Sed siue & simulatio dolus ma/lus ē: perpaucæ res sint ī qbus dolus iste malus nō uer/setur: siue uir bonus est is qui ꝓdest qbus potest: nocet nemini. Recte iustum uirum bonum non facile repe/riemus. Nunq̃ igitur est utile peccare: qa semp est tur/pe: & qa semp ē honestū uirū bonū eē semp est utile ac de iure qdem prædioꝝ sancitū est apud nos iure ciuili ut ī his uendendis uitia ēt dicerent̃ quæ nota essent uē/ditori. Nam cum ex duodecim tabulis satis eēt ea præ/stari: quæ essent līgua nuncupata: quæ q insiciatus eēt duplicē pœnā subiret a iurecōsultis ēt reticētiæ pœna est cōstituta: qcqd ē oī prædio uitii: id statuerūt si uēdi/tor sciret nisi noiatī dictū esset: præstari oportere: ut cū ī arce augurium augures acturi essent: iussissentque ti/

Nunq̃ igitur. cōcludit Cice. peccatū nunq̃ esse utile propter turpitudiné: & bonitatem esse utilē ꝓpter honestatem. Ac de iure qdē prædioꝝ. affert sanctiones priscoꝝ in rebus uendēdis: ut dolus excluderetur. sed legū latores postea sanxerunt: ut nō teneretur quis de uitio patēti: etiam si rem ipsam laudauerit: exēpli gratia. si domū bene recteq; ædificatam se uēdere dixerit uenditor: uel mancipiū formosum cū deforme esset. sed de oc/cultis tenet̃ ut supra dictū est: hæc habētur digestis de pac. iter empto. & uen. lege ea q̃ commendādi. Sancitū cōstitutum. & sanctione firmatū ut uenditor aperiret uitia p̄dioꝝ: quæ ipse sciret. Leges. xii. tabula. uolebant ue ea præstarētur quæ uenditor dixisset: cū uenderet. Sed iurecōsulti cōstituerūt pœnam si aliqs uenditor uitium aliquod reticuerit. Statuerūt. iudicauerūt. Præstari. satisfieri. Vt cū. ponit exēplū quo ostēdit reticētiam uenditōis fuisse uindicatam sentētia. M. Ca. In arce. quæ erat ī colle tarpeo prope templū Iouis capitolini. Au/gures habebāt sedem in curia ueteri: ubi inaugurari cōsueuerāt: & ēt in arce propter eminētiam. poterāt enī ob/seruare aues: & tēplū lituo designatū. Et ideo domus Claudii ī cœlio mōte e regiōe ad arcem nocebat auspiciis ꝓp altitudinē. Vnde Amphiaraus & Melampus: ut canit Papinius captaturi auguria montem conscenderunt: Varro ne aliqua officeret altitudo. Et ibant augures ex curia ad arcem per sacram uiam: & ideo dicit Varro. Sacra uia dicitur q; per eam ab arce ad augures sacra quot mensibus ferebantur. Erat enim uia sacra a curia ueteri uersus amphiteatrum usq; ad arcem Capitolinam. Curia ueius erat in carinis prope ædem sancti Petri ad Vincula.

tū Claudiū centimalū: qui ædes ī cælio monte hēbat: demoliri eas: quarū altitudo officeret auspiciis. Claudius ꝓscripsit: isulā uēdidit: emit Publius Calphurnius lanarius. Huic ab auguribus illd idē denūciatū ē. itaq; Calphurnius cū demolitus eēt: cognouisset q; claudiū ædes postea proscripsisse q̄ eēt ab auguribus demoliri iussus arbitrū illū adegit: qui qcquid sibi dare facere oporteret ex fide bona. M. C. sniam dixit huius nostri Catonis pr̄: ut. n. cæteri ex pr̄ibus sic hic q illud lumen progenuit ex filio est noiandus. Is igiť iudex ita ꝓnunciauit: cū in uenūdando rē eā scisset: & nō ꝓnunciasset: emptori dānū præstari oportere. Igiť ad fidē bonā statuit ptinere notū eē emptori uitiū qď nosset uenditor. Qd si recte diiudicauit: nō rēcte frumētarius ille: nō rēcte ædiū pestilētiū uēditor tacuit. Sed hmōi reticētiæ iure ciuili oēs cōpræhēdi nō possunt: q̄ aūt possunt diligenter tenenť. M. Marius Cratidiāus ꝓpiquus nr̄. C. Sergio oratæ uēdiderat ædes eas: q̄s ab eodē ipse paucis ante annis emerat. Hæ sergio seruiebant sed hæc in mancipio Marius non dixerat adducta res in iudiciū ē. Oratā Crassus: Cratidianū defendebat Antōius. ius Crassus urgebat: q; uitiū uēditor non dixisset sciens id oportere præstari æquitatē. Antonius: quoniā id uitiū ignotum Sergio nō fuisset: q illas ædes uēdidisset: nihil fuisse necesse dici: nec eū eē deceptū q id quod emerat: quo iure eēt teneret. Quorsum hæc? ut illud itelligas non placuisse maioribus nostris astus. Sed aliter leges: aliter philosophi tollūt astutias. Leges quatēus manu tenere possunt: phī quatenus ratione & itelligēria. Rō igitur hoc postulat: ne quid isidiose: ne quid simulate: ne quid fallaciter. Sunt ne igitur īsidiæ tendere plagas etiam si excitaturus non sis: nec agitaturus. Ipsæ enim feræ nullo insequente sæpe incidunt. Sic tu cum ædes proscribas: tabulam tanquam plagam ponas: domum propter uitia uendas in eum aliquis īcurrat imprudēs

Officeret. noceret. Insulā. ædes uia circūdatas: nā insula ī urbe diciť domus: quam uia ambit. Vnde est apud Insula
Trāquil. Cæsarem ægisse censum per dominos īsulaꝝ. Proscripsisse. scripsisse ædes uenales ī tabula quæ ædi
bus affigebať. Arbitrū illū adegit. i. duxit Claudiū ad arbitrū qui arbitraret. s. ex bona fide. & īdicaret qcquid
oporteret ipm Claudiū dare facere atq; pstare ipsi calphurnio. his uerbis utebanť iuriscōsulti. Vnde habeť ī li.
digesto. de uerboꝝ significatōe. q; facere oportere hāc significationē habet: ut abstineat quis ab eo facto quo cō
tra cōuentionē fieret: & Iustinia. li. iiii. Institutio. loquens de actionibus dicit. Actio est ius psequendi in iudicio Iustinia.
qď sibi debeť. Actiōes aliquæ sunt ī personā: Actio
per quas intēdit ei dare facere oportere. Dare
oportet inquit cū datio est ī obligatōe: facere
cum factū cōtinetur ī obligatione: ut si ꝓmisisti scribere qď petiť actiōe ex stipulatu. M.
Marius. ponit aliud exemplū: quo ostēdit reticentiā apud antiquos idicio uindicatā. Asco Ascōius
nius Pediāus dicit. fuerat cratidianus arcta necessitudie Cice. cōiunctus. hæ seruiebāt. seruit
utes aut personaꝝ sunt. aut usus. & usufru
ctus reꝝ ut seruitutes rustico. prædio. & ur
ba. Prediorꝝ urbāo. seruitutes sunt hæ q̄ ædi
ficiis ihærent: & ut uicibus onera uicini susti
neat: ut in parietē eius liceat uicino tignū mittere: aut stillicidiū uel flumen recipiat quis in
ædes suas: uel cloacā: uel ī area: uel nō rēcipiat:
& ne altius tollat quis ædes suas: ne lumibus
uicini officiat. Seruitutes rusticoꝝ p̄dioꝝ sūt Seruitutes
aquæ haustus. pecoris ad aquā appulsus. & prædiorum
ius pascēdi. calcis coquēdæ. harenæ fodiēdæ: Iustinia.
ideo seruitutes p̄dioꝝ appellanť inquit Iustiniāus: quoniā sine p̄diis cōstitui nō possunt.
Nemo. n. potest seruitutē acqrere urbani uel
rustici p̄dii: nisi q habet p̄diū: nec quisquā debet nisi qui prædiū habet. Oīa ædificia urbana p̄dia appellanť etiā si ī uilla ædificata sint.
usufructus ē ius aliēis rebus utēdi: fruēdi: salua reꝝ substantia. De his seruitutibus habeť
lib. octauo digesto. & libro secundo istitutionum. Et ideo Marius uocatus fuit ī iudiciū:
quoniā reticuerat seruitutē ædiū: quas uendiderat. Vrgebat ius. instabat ut ius seruaretur. & locū haberet. Præstari. satisfieri: hoc
nolebat ius. Quatenus. inquantū possunt
eas tenere & uidere. ꝓhibent. n. leges astutias
apparentes. Philosophi autem cōscientia nituntur & ratione cōtra quas nihil agendum
censent. Lex id ꝓhibet & punit: quod in se
cōtinet manifestam fraudem. Si eum bonis
uiris uiuereť: nō esset opus tot legibus: quæ
ex malis moribus ortæ sunt. Ratio dictat.
bonis uiris nihil esse agēdum qď aliis noceat.
Leges prohibent. ne fiat: & si fit manu q; teneri pōt. punit ergo inqt cū philosophi tollāt
astutias rōne: & rō dictet nil eē agēdū insidiose: q uult e natura uiuere: & rōnis pscriptum
seruare: nihil faciet: qď ipse itelliget dolum ī
se habere & īsidias. Sūt ne igiť. quærit Ci.
an sint īsidiæ tendere plagas. i. rætia: q̄uis nō
exagitet feras is qui tendit: ut ostendat insidias esse proscribere domū habētem in se aliquid uitii: quāuis ipse uē
ditor uanitate uerboꝝ non alliciat emptores: q per se possunt ī fraudē labi: si emerint rem: quā uidēt uenalem. Plagæ
Plagæ sunt rætia: quibus feræ capiunť ī siluis. Virg. Rætia rara plagæ. & Pli. ī epistolis dicit. Sedebam ad rætia. Virgilius
Excitaturus. clamore. s. & canibus ut feræ impellāť ad rætia. Feræ quæ sunt ī siluis ut cerui: apri: & ceteræ id
genus. Sic tu. adaptat similitudiné: & ostēdit illum īsidiari qui proscribit ædes: q̄uis uānitate uerboꝝ nō utať.
Tabula ī qua scribebať aliqd esse uenale: sed q̄q̄ īquit Cice. leges ista nō prohibēt tamē natura uetat q uult ut cō
muni utilitati cōsulatur: & quæ ē fons iuris: quoniā nihil potest eē iustū: aut legitimū: qď sit cōtra naturam: de
qua satis ut arbitror: dictū est in superioribus uoluminibus & de societate hominū: quæ late patet & latissime.

More.consuetudine iā deprauata. Sanciti.cōstitui & firmari:hoc.ē.nō esse agendū:tamen lex naturalis ue
tat. Societas.n.rō quare sancitū est iure naturali.Dictū est in.i.uolumie. Aliud ius gentiū.differētia est īter
ius gentiū & ciuile.Nā instituta ciuitatis dicunt̄ illius ius ciuile.Sed iura q̄ æque apud oēs gētes custodiunt̄ : ut
puta uenditōes:emptiōes:& fere oēs cōtractus:qui nō in una ciuitate tantū sunt:sed apud oēs dicunt̄ de iure gen
tiū.Si uoluimus īquit Cice.naturā seq humanā societatē cōplecti debemus.& arbitrare ius gētiū esse etiā ciuile:
cū mundus sit cōmunis pr̄ia & q̄si ciuitas cuius singuli hoīes quicūq3 illi sint:ciues habendi sunt.Sed a nullimus

Hoc quāq̄ uideo ꝓpter deprauationē cōsuetudinis:ne
q3 more turpe haberi:neq3 aut lege sanciri:aut iure ciui
li:tamē naturæ lege sancitū ē.Societas eni qd̄ & si sæpe
dictū est:dicēdū tamē est sæpius latissime qdem quæ
pateat:oium iter oēs:iterior eorū:q eiusdē gentis sunt
ꝓpior eorū:q eiusdem ciuitatis.Itaq3 maiores aliud ius
gentium : aliud ius ciuile esse uoluerunt. Quod enim
ciuile non idem continuo gentium. quod autem gen-
tium idem ciuile esse debet : Sed nos ueri iuris germa-
næq3 iustitiæ solidā & expressam effigiem nullā tene-
mus:umbra & imaginibus utimur:eas ipsas utinam se
queremur. Ferūt .n.ex optimis naturæ & ueritatis exē
plis.Nā quāti uerba illa. Vti ne ꝓpter te fideme uē tuā
captus fraudatusue sim:q̄ illa aurea:ut iter bonos bene
agi oportet & sine fraudatione.Sed qui sint boni:& qd
sit bene agi magna quæstio est.Q. u.qdē Scæuola pō
tifex maximus sūmā uim esse dicebat in oībus iis arbi-
triis:in qbus ageret̄ ex fide bona.Fideiq3 bonæ nomen
estimabat manare latissime.Idq3 uersari ī tutelis socie-
tatibus:fiduciis:mandatis:rebus emptis:uenditis:con-
ductis:locatis:quibus uitæ societas continet̄. In his ma
gis esse iudicis statuere præsertim cū in plærisq3 essent
iudicia contraria:quid quēq3 cuiq3 præstare oporteret
Quocirca astutiæ tollendæ sunt : eaq3 malitia : q̄ uult
quidem uideri se esse prudentiam.Sed abest ab ea . di-
statq3 plurimū.Prudētia est.n.locata in delectu bono-
rū & malorū.malitia si oīa q̄ turpia sunt mala sunt:ma
la bonis anteponit.nec uero ī prædiis solū ius ciuile du
ctū a natura malitiā fraudēq3 uidicat:sed ī mancipiorū

īquit expressam imaginē iusticiæ: & ruimus
ī ueritū nullā habētes rationem naturæ:q̄ ho
minē ad usum hoīs creauit nō ad pniciē: do-
los & īsidias. Expressam. apparētē & extan
tē. Eas ipsas.umbrā & imagines.habemus
īgt exēpla maiorū:q̄ si sequeremur: nō errare
mus.& afferte uerba qbus antiq utebāt̄ e natu
ra uiuētes & recte pieq3:utinā seq̄remur illas
imagines:q̄ ducunt̄ a natura. Ferunt̄.n.rō
q̄re uellent hoīes illam seq umbrā & imagi-
nes:quoniā a natura ducunt̄ & ueritate. Nā
q̄ti. q̄ta æstimatōe digna & laude. Captus.
dolo.s.malo circūuentus & fraude deceptus.
Ex fide bōa.i.cōtractibus bonæ fidei : ī qui
bus uir bonus cognoscit̄.& ponit noīa cōtra
ctuū siue actionū bonæ fidei: quibus si dolus
malus initiū dedit:ipso iure nullus est cōtra-
ctus. Latissime.ad oīa se extendere:quoniā
est fundamētum iustitiæ & uersat̄ ī his cōtra
ctibus:quos Cice.ponit & iurecōsulti. Mā
Vlpiāus datis.Vlpiāus.lib.xvii.digesto.ait . Obligatio
mādati cōsensu cōtrahētiū cōsistit. ideo pnū
eium quoq3 uel per epistolā mandatū suscipi
pōt.Mandatū nisi gratuitū nullū est.nā origi
nē ex officio atq3 amicitia trahit. Cōtrarium
porro ē officio merces.Interueniēte.n.pecūia
res ad locationē & cōductionem potius respi
cit.Mādati actio tūc cōpetit:cū cœpit ītéresse
eius qui mādauit: cæterū si nihil iterest cessat
mādati actio & eatenus cōpetit q̄tenus inter-
est:ut puta:mādaui tibi ut fundū emeres si ī-
terfuerit mea emi:teneberis. In his ergo māda-
tis opus ē agere ex fide bōa:ut id qd̄ mādatur
fiat sine fraude.E mādare aūt ē filium uel aliū
aliquē in aliquam regionē uel salutis uel edu
cationis cā mittere.Vnde ī orōne ꝓ Rhoscio
Emādo Amerino dicit. Emādatus fuerat hic a pr̄e in
Virgili. agrū.Virg.metri necessitate astrictus cecinit,
Mādarat alēdū Threicio regi. In his.cōtra-
ctibus bōæ fidei. Statuere . iudicare qd q̄s-
q3 alicui debeat ex fide bōa cū sint aliquando
iudicia opposita.Ergo iudex cōsiderare debet:an dolus malus dederit cōtractui originē: & nō tātū iura sed fidē
æqtatē & boni uiri officiū respicere:quoniā sūmū ius aliq̄do sum ma ē iniusticia.Et iō ptor ꝓponebat exceptōes
& edicta: qbus succurrebat̄ aliq̄ calliditate oppressis. & ideo inqt. Oīs malitia tollēda ē de q̄ suo loco dictū ē. &
etiā de prudētia. Delectu.ut sciat iudicat̄ qd sit bonū:qd ue malū.& bonū seq.Malitia uero cōtrariū facit.sem
per.n.uitio adhæret. Ductū a natura.quoniā ius naturale:qd ē primū dedit originē iuri ciuili:& tūc ius ē opti
mū:cū sequat̄ p̄scriptū naturæ.Ius.n.nil aliud ē nisi moralis phia:q̄ naturā sequit̄ :& a q̄ petit originē sum mi bo
ni.& Ci.īuestigauit semina honesti a natura.Oīs.n.uirtus ē secūdū naturā.Ius igit̄ ciuile naturā imitat̄ : cū uult
ut nemo decipiat̄. Sed mācipiorū.i.seruorū:qita appellāt̄: eo q3 ab hostibus manu capiebāt̄. Vlpia.ait: utha-
bet̄.li.xxi.digest.de edili.edi.Dicūt ædiles q mācipia uēdūt certiores faciāt emptores.qd morbi uitiiq3 cuiq3 sit:
q fugitiuus erroue sit:noxaue solutus nō sit eadēq3 oīa cū ea mācipia uēdūt̄:palā ac recte ꝓnūciādo.Ca huius ædi
cti ꝓponendi fuit:ut occurreret̄ fallaciis uendentiū & emptoribus succurreret̄ quicūq3 decepti a uenditoribus
fuerint:dūm odo sciamus uenditorē etiā si ignorauerit ea q̄ ædiles p̄stari iubent: tamē teneri debere. Nec est
hoc iniquū.potuit.n.ea nota habere uēditor: neq3.n.interest emptoris cur fallat̄:an ignorantia uēditoris an cal-
Morbus liditate.Si itelligat̄ uitium morbusq3 mancipii:ut plærunq3 signis quibusdā demōstrari solent uitia:potest dici
Sabinus ædictū cessare:hoc.n.tantū ītuendū est ne ēptor decipiat̄.Morbū sic finit Sabinus:habitū cuiusq3 corporis cōtra
Iustinia. naturā:q usum eius ad id facit deteriorē cuius causa natura nobis eius corporis sanitatē dedit. Hoc ædictū ꝓpo-
nebāt ædiles curules:unde dicit Iustini.li.i.istitut.Proponebant āt & ædiles ædictū de qbusdā causis:quod iuris

honorarii portio ē. Sãitate. an sit sanus & iteger an morbosus. De fuga. an fugitiuus: & erro: & an sit fur. Fugitiuus ut finit Offilius: est q extra domini domũ fugæ cã: quo se a domio celaret: mãsit. Cecilius ãt fugitiuũ ẽe ait eũ q ea mẽte discedat: ne ad dominũ redeat: tametsi mutato cõsilio ad eũ reuertat. Nemo. n. tali peccato ingt pœnitẽtia sua nocẽs esse desinit. Cassius scribit fugitiuũ esse: qui certo proposito dominũ relinquat. Præstat. satisfacit ita iubẽtibus ædilibus curulibus. Hæredũ. est alia causa: quoniã hæredes nõ tenent præstare. Is enĩ qui hæres relinqtur. nõ põt scire naturã seruorũ: & ideo is tenet: qui põt scire & debuit. Cũ igit inquit Cice. natura sit fons & origo iuris ciuilis: quo fraudes ꝓhibẽtur: si naturã ducẽ sequi uolumus: neminẽ decipiamus. Nec ulla maior. hinc inquit nascunt mala & deceptiones: cũ maliciosus arbitrat se oĩa ĩtelligere: & putat aliqd esse iuste qd nõ sit honestũ: hoc non putaret ipse prudẽs: & is qui oĩa recte ĩtelligit: & scit habere delectũ bonorũ & malorũ. Ergo nulla est maior ꝑnicies uitæ humanæ q̃ simulare ĩtelligentiã: quæ nulla est ubi regnat malitia cõtraria prudẽtiæ: quæ honestũ a turpitudine separat: & nil putat ẽe utile: qd nõ sit honestũ: & sic nulla repugnãtia ẽe põt ĩter honestũ & utile. Et hæc pars disputationis ad prudentiã & iustitiã ꝑtinet. Malitia uult imitari prudentiã: sed ab ea distat plurimũ. Quotus enim quisq. ratio quare inde oriatur talis pernicies: quoniam inquit maliciosus nõ abstinet iniuria: si id potest occulte facere & impune. ratio est: quia putat id esse utile qd nõ est. Prudens autẽ id nõ cõmitteret: sed qa pauci sunt prudẽtes: pauci reperiunt qui fungantur officio. Quotus quisq. i. quot reperiũtur. quasi dicat pauci. Periclitemur. experiamur: inde periculũ facere. Videamus inquit de his: q habeant boni uiri: & inueniemus eos etiã ab officio discessisse. Vulgus. imperita multitudo: quæ nescit iudicare qd ex officio fiat: quid contra officium. Neq de sicariis: non loquor inquit de manifestis sceleribus: sed de his quæ latent in simulatione officii & intelligentiæ: aperta scelera non sunt castiganda & cohibenda rationibus philosophicis: sed pœna cõstituta a legibus. Lex Cornelia de sicariis est quæ homicidas ultore ferro persequitur: uel eos qui hominis occidendi causa cum telo ambulant. Sicarii appellantur a sica. Testamentariis. his qui falsa testamenta scripserint. Est etiã lex Cornelia de falsis: q & testamentaria dicit & pœnã irrogat ei q testamẽtũ uel aliud ĩstrũm falsũ scripserit: signauerit: recitauerit: subiecerit: q ue signũ adulterinũ fecerit: sculpserit: expresserit: sciẽs dolo malo: eiusq legis pœna ĩ seruos ẽ ultimũ suppliciũ: qd & in lege de sicariis & ueneficis seruatur: ĩ liberos uero deportatio.

Fugitiuus

ne uenditorũ fraus oĩs excludit. Qui enĩ scire debuit de sanitate: de fuga: de furtis præstat ædicto ædilium. Hæredũ alia ẽ cã ex quo ĩtelligit: quoniã iuris natura fons sit. hoc secũdũ naturã ẽẽ neminẽ id agere: ut ex alterius prædet ĩscitia. Nec ulla ꝑnicies uitæ maior inueniri põt q̃ ĩ malitia simulatio ĩtelligẽtiæ: ex quo illa ĩnũerabilia nascunt: ut utilia cũ hõestis pugnare uideant. Quotus. n. qsq repiet: q ĩpunitate & ignoratiõe oĩum ꝓposita abstĩere possit iniuria. ꝑiclitemur si placet ĩ his qdẽ exẽplis: ĩ qbus peccare uulgus hoĩum fortasse non putat. Neq enim de sicariis ueneficis testamẽtariis: furibus peculatoribus hoc loco differẽdũ est: q nõ uerbis sunt & disputatione phõrũ: sed uinculis & carcere fatigandi. Sed hæc cõsideremus: quæ faciũt hi: qui habentur boni. L. Minutii Basilii locupletis hoĩs falsum testamentũ quidã e græcia romã attulerũt. Quod quo facilius obtinerẽt scripserũt hæredes secũ. M. Crassum: & Quitũ Hortensiũ: homines eiusdẽ ciuitatis potẽtissimos: qui cũ illud falsum esse suspicarẽtur: sibi autẽ nullius essent cõscii culpæ: alieni facinoris munusculũ non repudiauerũt. Quid ergo? satin hoc est: ut nõ deliquisse uideant? Mihi qdẽ nõ uidet: q̃q alterũ amaui: alterũ nõ odi mortuũ. Sed cũ Basilius. M. Satyriũ sororis filiũ nomẽ suũ ferre uoluisset: eũq fecisset hæredẽ: hũc dico patronũ agri piceni: & sabini. O turpẽ notã tẽporũ illorũ: nõ erat æquũ principes ciuis rem habere: ad Satyrium nihil præter nomẽ ꝑuenire. Etenĩ si is: qui non defendit iniuriã: neq ꝓpulsat a suis cũ põt iniuste facit: ut ĩ primo lib. disserui: qualis habendus est is: qui nõ modo nõ repellit: sed ẽt adiuuat ĩiuriã? Mihi qdẽ ẽt ueræ hæreditates nõ honestæ uident. si sint maliciosis blãditiis officiorũ nõ ueritate: sed simulatõe acqsitæ. Atq ĩ talibus rebus aliud utile interdũ: aliud honestũ uideri solet falso. Nã eadẽ utilitas q̃ honestatis est regula: q hoc nõ præuiderit: ab hoc nulla fraus aberit: nullũ facinus. Sic enĩ cogitãs ẽ istud qdẽ honestũ: uerũ hoc expedit. res a natura copulatas audebit errore diuellere: q fons

Sicarius

Peculatoribus. his q rẽp. furati fuerĩt. Lex iulia de peculatu eos punit q pecuniã uel rẽp. uel sacrã uel religiosã furati fuerint. Sed siqdẽ ipsi iudices tpe administratiõis publicã pecuniã subtraxerint: capitali aĩaduersiõe puniuntur. nõ solũ ipsi. sed etiã hi q ministeriũ eis ad hoc exhibuerũt: uel q subtractas ab his sciẽter susceperunt. alii uero q in hãc legẽ ĩciderint: pœnæ deportatiõis subiciunt. Fatigãdi. fatigare in hoc loco ẽ cohibere siue cõprimere: Auctor est Nonius. Hẽntur. cum tamen reuera non sint boni: & ponit exemplũ qd per se clarum ẽ. Qu. Hortensium. s. qui fuit eloquẽtissimus: & Cice. amicus. Nomẽ suũ. quoniã reliquerat ipsum hæredẽ: & ut uocaret. M. Basilius priceps: iter primos ciuitatis Crassum. s. & Hortensiũ. Sic enim cogitans: ille inquit q sic cogitat & dicit: hoc est honestũ: sed hoc utile: segregat res natura cõiunctas: honestum. s. ab utili: & hinc emergunt

Fatigo
Nonius

oīa scelera.hoc hi faciūt:q malitiā hēnt:nō prudētiā. Vir bonus fugit turpitudinē & iniuriā:nō q̄a timet īfamiā si fecerit:sed q̄a putat uitiū ꝓpter se fugiēdū & uirtutē ꝓpter se amandā:colēdāq;. Exploratū.i.certū habeat quoniā nisi esset hoc persuasum turpitudinem ꝓpter se fugiendā esse:homines latebras nacti oia cōmitterent a q̄bus natura ipsa cōis parēs abhorret. Saltaret.nō solū faceret crepitū digitis:& sic taxat cupiditatem Crassi.
Cōplicatā.i.uolutā q̄dam ignorantia.solus.n.prudēs hoc cognoscit & statuit illū esse bonū uirū:q prosit q̄bus possit. De pr̄e nr̄o.ita dicimus:audiui a pr̄e.ex pr̄e.& de pr̄e. Honesto.uirtute ꝑdito & laude digno. Cū is.
luctatius. Sponsionē fecisset.deposuisset pe
cuniā:asseuerās se eē bonū uirū:& sp̄ōsionē fa
ciēs ni ita iudicaret̄ sed fimbria noluit iudica
re:ne si aliter:iudicasset notaret infamia uirū
honestū & si eē bonū uirū iudicaret uideret̄
cōstituere aliquē eē bonū q multa debet hr̄e:
ut hoc noīe dignus sit. Cōtra.q̄ ille spōdens
asseuerabat. Statuisse.ꝓ certo hūisse & iudi
casse.supra dixit.Sed cū statuisset opus eē pe/
cūia.& i academicis.statuer̄ ārq sit sapiēs hoc
maxie ur̄ eē sapiētis. Cū ea res.eē uirū bonū
multis enī officiis hæc pfectio parat̄ & rebus
laudabilibus:qm̄ ut i.i.li.dictū ē ex snia Ari.
una hirūdo nō facit uer.nec possumus statue
re aliquē eē bonū:q̄a ipm uidim᷒ aliq̄do offō
fungi. Nouerat.itelligētia.s.quoniā uix pōt
īueniri:quēadmodū pfectus orator Socrates
hūc bonū uirū sentiebat:& dicebat posse īue
niri:& esse qui nihil mali faceret:etiā si sciret
oīs ignoraturos:sed talē inueniri difficile est.
Prædicare.palā dicere sine pudore:turpe i/
gt ē de his rebus dubitare philosophos:de q/
bus rustici nō dubitāt:a q̄bus hoc prouerbiū
originē habuit:quo ostenditur cū bono uiro
ubiq; bene agi. Quicū.i.tū quo etiā noctu
amoris luminibus:& arbitris possumus lu/
dere manibus.nam micare est manus mo/
uerē & digitos:quos explicādo merum pen/
mus. Bonus uir etiā si manus uideri nō pōt:
tamē dicet quot digitos explicuerit. Inde tra
Mico ctū est dimicare. Mices.ludas digitis:nunc
dicit̄ morra.Hoc quā habet uim interpretat̄
Cicero uetus hoc ꝓuerbiū. Nihil expedire.
idest nihil esse utile:qđ nō decet.Et sic cōclu/
dit̄ nil esse agēdū quod iusticia uacet: sed spe
ctandā esse cōsciētiā nō testes. Sed quotus q̄s/
que hoc facit:utinā ipsis legibus aperta uis nō
fieret: quoniā inq̄t turpe nulla occultatione
fieri potest honestū:& quod uacat honestate
non potest esse utile ita uolēte natura:q̄ amat
honestū:auersaturq; turpitudinē.in.xii.phi/
lippica dicit:Nihil est magis uituperādū q̄ id
facere quod nō licet.Licere id dicimus:quod
legibus:quod more maiorū:institutisq; cō/
cedit̄:neq; qđ quisq; potest ei licet: nec si nō
Quinti/lianus obstat̄ ꝓpterea etiā ꝑmittit̄.Quintilia.in mi
lite Mariano sic ait:Viro forti & innocēti ni/
hil facere cōuenit quod negandū sit. At.n.
ponit id quod dicere posset aliquis: tunc scili
cet peccandū esse cum magna præmia ꝓpo/
nunt̄.& confutat dicens:nullo præmio disce
dendum eē ab officio:& ponit exemplū Ma/
rii:qui ut consulatū tandē adipisceret̄ fidē ui/
olauit & iustitiam. hæc diffusius scribunt̄ a
Salustio in iugurthina historia. Post præ/
turam.quoniam ut dictum est:post præturam licebat petere consulatum:& ille dicebatur annus suus.Metel/
lus collegā habuit Syllanū. Neq; petiturus.imo Salust.scribit Mariū rogasse missionem a Metello consulatū

est fraudū:maleficiorū:scelerū oium. Itaq; si uir bonus
hēat hāc uim:ut si digitis concrepuerit:possit ī locuple
tium testamēto nomē eius irripe:hac ui nō utatur: nec
si exploratū q̄dē hēat:id oīno neminē unq̄ suspicaturū.
At si dares hāc uim.M.Crasso ut digitorū ꝑcussiōe hæ/
res posset pscriptus eē: q reuera nō esset hæres: in foro:
mihi crede:saltaret.Homo āt iustus & is quē sentimus
uirū bonū:nihil cuiq̄:qđ i se trāsferat detrahet.hoc qui
admirat̄:is se q̄s sit uir bonus nescire fatetur.At uero si
q̄s uoluerit animi sui cōplicatā notiōem euoluere: iā se
ipse docebit eū uirum bonū eē: qui prosit quibus pos/
sit:noceat nemini:nisi lacessitus iiuria.Quid ergo? hic
nō nocet:q quodā q̄si ueneno ꝑficiat:ut ueros hæredes
moueat in eoꝝ locū ipse succedat.Nō ergo faciat dixe/
rit q̄s qđ utile sit: quodq; expediat: imo itelligat nihil
nec expedire: nec utile eē:qđ sit iniustū:hoc q nō didice
rit:bonus uir esse nō poterit.Fimbriā cōsularē audiebā
de patre nostro ꝑ iudicē.M.Luctatio Pythiæ fuisse eq
ti romano sane honesto:cū his sponsionē fecisset:ni bo/
nus uir eēt. Itaq; ei dixisset fimbriā se illā rē nunq̄ iudi/
caturū:ne aut spoliaret fama ꝓbatū hoiem: si cōtra iu/
dicasset:aut statuisse uideret̄ uirū bonū aliquē eē:cū ea
res innūerabilibus officiis & laudibus cōtineret̄: huic
igit̄ uiro bono:quē Fibria ēt:nō modo Socrates noue/
rat:nullo mō uideri pōt q̄cq̄ eē utile:qđ nō honestū sit.
Itaq; talis uir nō mō facere:sed nec cogitare q̄dē q̄cq̄ au
debit:qđ nō audeat prædicare.Hoc nōne ē turpe dubi
tare phōs:quæ ne rustici q̄dē dubitēt̄: a q̄bus natū ē id
qđ iā tritū ē uetustate ꝓuerbiū:Cū.n.fidē alicuius bo/
nitatēq; laudēt:dignū eē dicūt: q cū in tenebris mices.
Hoc quā hēt uim nisi illā:nihil expedire qđ nō deceat:
etiā si id sis:nullo resellēte obtinere. Vides ne igit̄ hoc
ꝓuerbio:neq; Gygi illi posse ueniā dari:neq; huic:quē
paulo ante fingebā digitorū ꝑcussione hæreditates oi/
um posse cōuertere. Vt enī qđ turpe est:id q̄uis occul/
tet̄:tamē honestū fieri nullo modo pōt:sic qđ honestū
nō ē:id utile ut sit:effici nō pōt:aduersante etiā & repu/
gnāte natura.At enī cū ꝑmagna præmia sunt est causa
peccandi.C.Marius cū a spe cōsulatus lōge abesset: &
septimum annū post præturam iaceret: neq; petiturus

petendi gratia:& Metellũ monuisse Mariũ:ne tam parua inciperet: neu super fortunã aium gereret. Apud
populũ.Salu.dicit Mariũ criminatũ fuisse Metellũ apud negociatores:quorũ magna multitudo uticæ erat: & Salusti/
si dimidia pars exercitus sibi pmitteref: paucis diebus iugurthã in cathenis habiturũ ab ipatore cõsulto bellũ us
trahi. Ducere,protrahere captũ dulcedine impii. Nec noster,ponit aliud exẽplũ: quo ostẽdit malitia q̃dã
uiolatã fuisse æquitatẽ.hæc eni disputatio:ut dixi:est de his q̃ ptinẽt ad iustitiã & prudẽtiã. Vtilitas gppe iustitiã
puertit:& malitia prudẽtiã.Ideo dixi supra nullã eẽ maiorẽ pniciẽ uitæ humanæ:simulatiõe intelligẽtiæ in ma

unq̃ cõsulatũ uideret.Q.u.Metellũ:cuius legatus erat
sũmũ uirũ:& ciuẽ: cũ ab eo ĩpatore suo Romã missus
est:apud populũ ro.crimiatus ẽ bellũ illud ducere: si se
consulẽ fecissent breui tpe:aut uiuũ aut mortuũ Iugur/
thã: se in ptãtẽ populi ro.redacturũ. Itaq; factus ẽ ille
qdẽ cõsul:sed a fide iustitiaq; discessit:q optimũ & gra/
uissimũ ciuẽ:cuius legatus: & a quo missus esset:ĩuidiã
falso crimine adduxerit. Nec nr̃ qdẽ Gratidianus offi
cio boni uiri fũctus ẽ:tũc cũ prætor eẽt:collegiũq; præ
toꝝ: tribuni plebis adhibuissẽt:ut res nũmaria de cõi sẽ
tẽtia cõstitueref.Iactabat̃ .n.tpibus illis nũmus: sic ut
nemo posset scire qd hẽret: conscripserũt cõiter edictũ
cũ pœna atq; iudicio:cõstituerũtq;:ut omẽs simul in ro
stra post meridiẽ descẽderẽt:& cæteri quidẽ alius alio.
Marius a subselliis in rostra recta: idq; qd' cõiter cõpo
sitũ fuerat solus edixit:ut ea res:si q̃s eĩ magno honori
fuit oibꝰ uicis statuæ factæ ad eas thus & cærei.Q uid
multa: Nemo unq̃ multitudini fuit charior.Hæc sũt q̃
cõturbãt hoĩes ĩ deliberatiõe nõnunq̃: cũ id in quo uio
laf æqtas:nõ ita magnũ. Illud aũt qd' ex eo parif pma
gnũ uideaf: ut Mario præripe collegis & tribunis ple
bis popularẽ gratiã:nõ ita turpe cõsulẽ ob eã rem fieri:
qd' sibi tũc,pposuerat:ualde utile uidebat.Sed omniũ
una regula ẽ:quã cupio tibi eẽ notissimã : aut illud qd'
utile uidef:tui pe ne sit:aut si turpe ẽ:ne uideaf eẽ utile.
Q uid igif: possumus ne aut illũ Mariũ uirũ bonũ iu
dicare: aut hũc: Explica atq; excute ĩtelligentiã tuã: ut
uideas q̃ sit in ea species:forma & notio uiri boni.Cadit
ergo in uirum bonũ mẽtiri emolumẽti sui causa crimi
nari:præripe fallere.Nihil,pfecto minus.Est ergo ulla
res tãti:aut cõmodũ ullum tã expetẽdũ: ut uiri boni &
splẽdorẽ & nomẽ amittas.Q uid est qd' afferre tãtum
utilitas ista:q̃ dicif:possit:quãtũ auferre si sibi boni uiri
nomẽ eripuerit:fidẽ iusti detraxerit:Q uid.n.interest
utrũ ex hoĩe se cõuertat:qs in bæluã: an ĩ hoĩs figura ĩ/
mãitatẽ gerat bæluæ: Q uid qui oĩa recta & honesta
negligũt:dũmodo potẽtiã cõsequãtur: Nõne id faciũt:
qd' is q ẽt socerũ hr̃e uoluit eũ:cuius ipse audacia potẽs
eẽt: Vtile.n.uidebat̃ plurimũ posse alterius iuidia. Id
q̃ iniustũ in patriã:q̃ iutile:q̃ turpe eẽt:nõ uidebat:ipse
ãt socer ĩ ore semp græcos uersus Eurypidis de phœnil
sis hẽbat:quos dicã ut potero ĩcõdite fortasse:sed tamẽ
ut res possit ĩtelligi. Nã si uiolãdũ ẽ ius regnãdi gratia

litia. Res nũmaria : ut nũmis certũ p̃ciũ i/
poneref:quoniã nũc augebãf:nũc minuebã/
tur:qd' nr̃o tpe fit de nũmis aureis. Iactaba
tur.nũc pluris:nũc minoris ualebat: & sic nẽo
poterat scire qd hẽret. Edictũ:quo erat rõsti
tuta res nũmaria: ,pposita pœna siquis cõtra
fecisset. In rostra.foꝝ. A subselliis.loco in
quo cõuenerãt acturi de re nũmaria adhibiti
a tribunis:quoꝝ erãt subsellia. Asconius pe/ Asconi/
dianus scribit subsellia esse tribunoꝝ triũui/ us
roꝝ:q̃stoꝝ.Tribunalia p̃toꝝ & maiorũ cau/
satũ. Parif.acq̃rif. Collegis.socis in magi/
stratu. Sed oium.ponit Cice. optimã regulã
ad seruãdũ officiũ : quoniã ubi est turpitudo
nõ põt eẽ utilitas : quæ nunq̃ ẽ nisi cũ hõesta/
te.Ergo Marius uituperãdus est & Cratidia/
nus.Nulla qppe apparẽs utilitas tãti est:ut bo
ni uiri nomẽ amittatur.Virtus eni oia supat.
Is qui socerũ.Põpeiũ taxat:q Iuliã Cæsaris fi
liã duxit uxorẽ:ut Cæsaris audacia subnixus
multa ad libidinẽ facere posset. Ipse aũt so/
cer.Nũc Cæsaris cupiditatẽ regnãdi detesta/
tur:quoniã iustitiã uiolauit:fidem : & oẽ fas.
De phœnissis.de tragœdia Eurypidis:q̃ in/
scribif phœnissæ:a choro phœnissarũ: q̃ ex
tyro,pfectæ thebas concesserũt : ut delphico
Apollini dona sacrarent:& affinitatẽ inter sy
rios & thebanos ob cadmũ cõditorẽ repetũt
iam thebæ obsidebanf ab argiuis in gratiam
Polynices:qui data fide publica urbẽ ĩtrauit:
ut cũ Etheocle corã matre de regno discepta/
ret:ut canit Eurypides.Oedipus Lai regis the Oedipus
bani filius ex matre Iocasta:quã ignorãs uxo/
rem duxerat:q̃ttuor suscepit filios Etheoclẽ:
Polynicẽ: Antigonẽ:& Ismenẽ: cum rescisset
Iocastam esse matrem : & Laiũ patrem apud
Phocida interfectũ:oculos sibi eruit: & in te/
nebris uitã trahẽs regnũ filiis reliqt: ut alter/
nis annis regnarẽt.Etheocles maior natu re/
gnare cœpit.Polynices ad Adrastũ argiuorũ
regẽ exulatũ abiit: cuius filiã duxit uxorem.
Finito anno Etheocles sceptrũ fratri negauit
& disputans cũ matre iocasta de utili & hone
sto adeo tyrãnidẽ cordi esse sibi dicit ut supis
diis & ĩferis ĩmpare exoptet:iũganf inquiens
eq curribus: & cãpi curribus ipleantur:nõ.n.
relinquã Polynici tyrãnidẽ:& addit hæc uer/
ba quæ uersibus,psecutus est Euripides:Mis
sus est ab adrasto Tydeus:q etiam Adrasti ge
ner erat : ut regnũ reposceret. Etheocles iure
gentiũ uiolato qnquagita uiros electos in ĩsi/
diis posuit:ut Tydeũ redeuntẽ trucidarent:
quos ille cõfecit omnis relicto Meone cædis
nuncio:ob id Adrastus comparato exercitu:
Thebanos bello inuasit malo sidere & aui/
bus : quoniam uictus uix operationis equi
euasit.Alii duces in prœlio ceciderant . Am/
phiaraus haustus a terra . Tideus uulnera/

tus a Menalippo: Hippomedo in Ismeno submersus. Parthenopeus manu dryantis confectus. Capaneus ictus
fulmine. Polynices & Etheocles congressi mutuis uulneribus occubuerunt. Hoc bellũ cecinit Papinius in The-
baide. Capitalis. pniciosus & sceleratus. dãnat Cicero hãc sniam Etheoclis uel potius Eurypidis: q fecerit hãc
exceptionẽ. Violãdũ. s. esse ius gra regnãdi. Hoc eñi exẽplo & snia Eurypidis alii ad hoc scelus irritati sunt ut
ipse Cæsar. Sed Eurypides uitupandus nõ est: quoniã seruabat decoꝝ psonæ quã tractabat: non q ipse censeret
uiolandũ eẽ ius & pietatẽ ppter regnũ. Ecce tibi. nõ opus est inqt minuta colligere: uideamus qd fecerit Cæ-
sar: qui oẽm honestatẽ reliqt: & patriã pdidit
suã & ciues. & sic isectat̃ Cæsarẽ: ut alios a ty-
rãnide deterreat. Ecce tibi. ex stomacho lo-
Plynius quit̃. Sic & Ply. in epistolis: Ecce tibi regulus.
Amẽs. exps prudẽtiæ: quoniã ignorat qd
sit honestũ: qd utile. & si illud factũ Cæsaris
laudat: necesse ẽ ut laudet iteritũ legũ & oppſ-
sionẽ: qd ẽ oĩno nefandũ. Põt. n. tõ q̃re nõ
est utile. Honestate igit̃. cõcludit hãc dispu-
tationem: dicens utilitatẽ dirigendã esse ho-
nestate. & pro comperto habendum nihil eẽ
utile. quod nõ sit honestum: ut hæc duo: uti-
le. s. & honestum idem significent: si boni ui-
ri & prudentes esse uolumus. duo uerba uti-
le & honestum discrepare: idest aliquam di-
screpantiam noĩe ipso uideant̃ hr̃e: sed re idẽ
eẽ: cũ nihil sit utile qd' nõ sit honestũ: hoc est
cõtra Etheoclẽ: q matri dicit apud Euripidẽ
idẽ eẽ nomẽ apud oĩs hoĩes honesti & utilis
uerũ nõ idẽ haberi: sed eẽ ĩ opinioẽ sitũ: nã i-
quit qbusdã nõ uidet̃ esse utile & honestũ re-
gnare. mihi aũt honestũ uidetur & utile: sed
hæc rõ cõuenit tyranno: q ppriã utilitatẽ cu-
rat: nullã iustitiæ & honestatis hñs rõnem.
Nũc abeo. trãseo inqt ad opinionẽ populi:
q dicit nullã eẽ maiorẽ utilitatẽ: q̃ regnare: &
hãc cõfutat Ci. quoniã ipse dominatus mul-
tas hẽt sollicitudĩes & metũ: qd' pbat uita ty-
rãnoꝝ: qbus pauci sũt fideles: ĩmo nulli. hæc
argumẽta sumunt̃ ex Eurypidis phœnicis:
carmibus ĩ qbus Iocasta ppõit Etheocli filio
ĩcõmoda qbus tyrãni: & plus æquo cupidi af-
ficiunt̃. Et affert carmẽ Accii: q in tragœdia:
q̃ ĩscribebat̃ Thiestes: dixit paucos eẽ bonos
regno: sed multos iniquos & infideles. si hoc
ĩnqt potuit cõtingere Thyesti: q paternũ aui-
tũq regnũ tenebat. qd debẽt putare tyranni:
qui iniuste dominantur: & liberas ciuitates
occupant: ut fecit cæsar: cuius exitus docuit
paucos eẽ fideles regnare uolentibus. Accius
Fabius de Accio scriptor tragœdiarũ fuit: de quo Fab. li. x. tra-
gœdiæ scriptores Accius atq Pacuuius: claris-
simi claritate sniaꝝ: uerboꝝq põderẽ: aucto-
ritate psonarũ: cæterũ nitor & sũma in exco-
lẽdis operibus manus magis uideri põt tpi-
bus. q̃ ipsis defuisse. Viriũ tamẽ accio plus tri-
buit̃: Pacuuiũ uideri doctiorẽ: q eẽ docti affectãt uolũt. Multi iniq. hoc ẽ carmẽ Accii. At cui regno. q. d. si re-
gno: qd' iure obtinebat̃: pauci boni sũt. qd iniuste iperãtibus accidere debet. Et Pelope. quoniã Atreus & Thye-
stes: ut dictũ ẽ: filii fuerũt Pelopis & Hippodamiæ. & pelops fuit filius Tãtali. Proditũ: hæreditario iure relictũ:
quoniã erãt nepotes Tãtali Iouis filii. Ei regi. Cæsari: quẽ ĩuidiose regẽ appellat: nomẽ qppe regiũ abhomiatũ
erat apud romãos & execrabile. In maxĩa gloria. hoc dicit ĩ laudẽ Bruti & cæteroꝝ tyrãnicidarũ. Quanq̃ id
qdẽ. hoc inqt qd' dixi psuasũ eẽ debere. ueteres romani sic eẽ iudicauerũt: & ponit exẽplũ Pyrrhi atq fabricii: q
utilitatis specie sine honestate repudiauit. Cũ fabricius auctore Plutar. cõsulatũ iniisset: ueniens quidã ad eũ in ca-
stra epistolã a medico Pyrrhi scriptã Fabricio reddidit: ĩ quo pollicebat̃ se Pyrrhũ ueneno necaturũ: si sibi præ-
miũ daret̃. Fabricius hominis cõsiliũ detestatus: statim Pyrrhũ litteris monuit: ut insidias medici caueret. Lit-
Fabricius teræ huiusmodi fuerũt. C. Fabricius: &. Q. æmilius cõsules Pyrrho regi salutẽ. Neq amicoꝝ: neq hostiũ for-
tunatus æstiator eẽ uideris. cognosces. n. cũ epistolã hãc ad te trãsmissã plegeris: te bonis qdẽ ac iustis uiris bel-
lum inferre: malis uero atq iniustis confidere. Hæc autem nõ tui gratia nota facimus tibi: sed ne mors tua no-

uiolãdũ est. aliis ĩ rebus pietatẽ colas. Capitalis Etheo-
cles uel potius Eurypides: q id unũ solũ: qd' oĩum sce-
leratissimum fuerat exceperit. Quid igit̃ minuta col-
ligimus. hæreditates. mercaturas: uenditões fraudolen-
tas. Ecce tibi q rex populi Romani dominusq oĩum
gentiũ esse cõcupierit: idq perfecerit. hanc cupiditatẽ
siqs honestã eẽ dicit amẽs est. Probat eñi legũ & liber-
tatis iteritũ: earũq oppſsionẽ tetrã & detestabilẽ: glo-
riosam putat. Qui aũt fatet̃ honestũ non eẽ ĩ ea ciuita-
te: quæ libera fuit: quæq eẽ debeat regnare: sed ei q id
facere possit eẽ utile: q̃ hũc obiurgatoẽ: aut quo potius
cõuitio coner auertere? Põt. n. dii ĩmortales cuiq̃ eẽ uti-
le: fœdissimũ & teterrimũ parricidiũ patriæ: q̃uis is: qui
se eo obstrinxerit: ab oppressis ciuibus parẽs nominet̃?
Honestate igit̃ dirigenda utilitas est. Et qdẽ sic: ut hæc
duo uerba iter se discrepare: sed tamẽ unũ sonare uide-
ant̃. Nũc abeo ad uulgi opinionẽ: quæ maior utilitas
q̃ regnãdi eẽ possit. Nihil cõtra ĩutilius ei: qui id iniu-
ste cõsecutus sit: ĩuenio: cũ ad ueritatẽ cœpi reuocare rõ-
nẽ. Possũt. n. cuiq̃ eẽ utiles angores: sollicitudines. diur-
ni & nocturni metus: uita ĩsidiarũ piculorũq plenissi-
ma? Multi iniq atq ĩfideles regno: pauci boni sũt: inqt
Accius: at cui regno: quod a Tãtalo & Pelope pditũ iu-
re obtinebat̃. Nã quãto plures ei regi putas: q exercitũ
Po. Ro. populũq ipsũ romanũ oppressisset: ciuitatẽq
nõ modo liberã: sed etiã gẽtibus ĩpetãtẽ: seruire sibi co-
egisset? Hũc tu quas cõsciẽtiæ labes in aĩo censes habu-
isse? Quæ uulnera? Cuius autẽ uita ipsa põt utilitati
esse: cũ eius uitæ ea conditio sit: ut q illã eripuerit ĩ ma-
xima gratia futurus sit: & gloria. Quod si hæc utilia
nõ sunt: quæ maxime uident̃: quæ plena sunt dedeco-
ris ac turpitudinis: satis persuasum esse debet: nihil esse
utile: quod non honestum sit. Quãquam id quidem

rũ sæpe alias: tum Pyrrhi bello a C. Fabricio cõsule iterum: & a senatu nostro iudicatũ est. Cũ.n. rex Pyrrhus P. R o. bellũ ultro itulisset: cumq; de impio certamẽ eẽt cũ rege generoso ac potẽti: perfuga ab eo uenit ĩ castra Fabricii: eiq; est pollicitus: si præmiũ ei ꝓposuisset se: ut clam uenisset: sic clã in pyrrhi castra rediturũ & eũ ueneno necaturũ. Hũc Fabricius reducẽdũ curauit ad Pyrrhũ: idq; eius factum a senatu laudatũ est. Atqui si speciem utilitatis opinionẽq; quærimus: magnũ illud bellũ perfuga unus: & grauẽ aduersanũ impii sustulisset. Sed magnũ dedecus & flagitiũ: qui cũ laudis certamen fuisset: cũ nõ uirtute: sed scelere superatũ. Vtrũ igitur utilius: uel fabricio: qui talis in hac urbe: qualis Aristides Athenis fuit: uel senatui nostro: qui nunq̃ utilitatem a dignitate seiũxit: armis cũ hoste certare: an ueneniis. Sin gloriæ causa imperiũ expetẽdũ est: scelus absit in quo nõ potest esse gloria. Sin ipsæ opes expetuntur: quoquo modo nõ poterunt eẽ utiles cũ infamia. nõ igitur utilis illa. L. Philippi Q u. filii sentẽtia: quas ciuitates. L. Sylla pecunia accepta ex senatusconsulto liberauisset: ut hæ rursus uectigales eẽnt: neq; his pecuniam: quã pro libertate dederãt redderemus: ei senatus ẽ assẽsus. Turpe iperio. Pyrrhatarũ enim melior fides: q̃ senatus. At aucta uectigalia. utile igit̃ quousq; audebũt dicere: qcq̃ utile qđ nõ honestũ. põt aũt ulli iperio qđ gloria debet fulctũ eẽ: & beniuolẽtia socioꝝ utile esse odiũ & ĩfamia. Ego etiam cũ Catone meo sæpe dissensi. nimis enim mihi uidebat̃ præfracte ærariũ: uectigaliaq; defendere: oia publicanis negare: multa sociis cũ in hos benefici eẽ deberemus: cũ illis sic agere: ut cũ colonis nostris soleremus. Eoq; magis quo illa ordinũ cõiunctio ad salutẽ rei publicæ ptinebat. Male etiã Curio cũ causam transpadanorũ æquã eẽ dicebat semper aũt addebat: uincat utilitas: potius diceret nõ eẽ æquã: quia non esset utilis reipu. quã cum utilem esse diceret non eẽ æquã fateret̃. Plenus est sextus liber de officiis Hecatonis taliũ quæstionũ: sit ne boni uiri in maxima charitate annonæ familiam non alere: in utrãq; partẽ disputat: sed tamen ad extremum utilitate putat officium dirigi magis q̃ humanitate. Q uærit si in mari iactura faciẽda sit: equi ne preciosi potius iacturam faciat: an seruuli uilis. Hic alio res familiaris: alio ducit humãitas. Si tabulã de naufragio stultus arripuerit: extorquebit ne eam sapiẽs: si potuerit? Negat qa sit iniuriũ. Q uid dominus nauis: eripiet ne suũ? Minime: Nõ plus q̃ si nauigãtem ĩ alto eiicere de naui uelit: qa sua nõ sit quoad eni peruentũ sit eo: quo sumpta nauis ẽ: non domini est nauis: sed nauigantium. Q uid si i una tabu-

bis calũniã afferat: quasi uirtute nequiremus te superare: dolo cõtendisse. Cicero aliter narrat. Seneca li. xxiiii. epistolarũ dicit: Fabricius medico pyrrhi ꝓmittẽte uenenũ se regi datutũ: monuit Pyrrhũ caueret insidias. Seneca Vltro. spõte. nulla romanoꝝ lacessitus iniuria. nam uenit ut dictũ est in auxilium Tarentinorum: ergo cũ ultro bellũ intulisset: uidebãtur romani habere iustã causam tollẽdi e medio Pyrrhum: quocunq; modo: sed semper apud ipsos ualuit honestas. Adde etiam ꝙ de imperio & gloria dimicabatur: nõ de uita: ut in primo uolumine patuit. ubi Cicero præcepit quid agendũ sit: cũ de imperio certat̃.

Qui com. cũ quo Romani de laude certabant: & sic cõcludit̃ a Cicerone nihil esse gloriosum: nihil utile cũ infamia: & sic damnat L. Philippum: qui specie utilitatis ductus ea censuit: quæ nullam habebant honestatem

Quoquo modo. quacũq; rõne ꝑ fas & nefas. Vectigales: ut iterum essent tributariæ q̃uis. L. Sylla eas liberauisset ex uoluptate senatus: cũ soluissent pecuniã pro utilitate reipub. At aucta uectigalia. potuisset aliquis hoc dicere. Aucti sũt ob id publici redditus: ergo utile. respondet Cice. nihil esse utile qđ in se turpitudinẽ habeat. Fulctũ. subnixũ: firmatũ: & stabilitũ. nemo. n. potest esse foelix aliena infoelicitate. de his rebus dictũ est satis loco suo. Ego etiã. nõ audet repræhẽdere Catonem: qui publicã utilitatẽ enixissime defendebat: sed dicit se ab eo dissensisse aliquãdo: cũ aliqua remittenda sint publicanis interdũ: ut æquitas locũ habeat. Redemptores enĩ uectigaliũ: ut erat apud antiquos equites romani faciũt iterdũ iacturam nisi aliqd remittatur: quod tamẽ ab illis iure exigi posset. Cice. maxime fouit publicanos: quoniã ipse erat ex ordine equestri: & eqtes erant publicani: ut dictum est. Præfracte. obstinate: & nulla habita ratione æquitatis. Præfractũ dicitur durũ & inflexibile. Vectigalia. publicos redditus. Publicanis. qui uectigalia redimunt. de publicanis & uectigalibus dictũ est. Ordinũ. equitũ: scilicet q negocia publica tractabãt. Charitate. penuria.

Magis q̃ humanitate. & sic ab officio discedebat: quoniam officium non est nisi sit honestum. ergo officiũ non potest dirigi utilitate: quæ ab honestate seiuncta sit. Quærit. hæc erat quæstio Hecatonis quæ per se clara est. Hic. in hac quæstione: quoniam res familiaris hortatur retinere equum multi precii: & humanitas seruulum: quamuis uilem.

Si tabulã. alia questio. Tabulã. cui ĩsidẽs euadit ad littus. Quid dominus nauis. alia quæstio: an dominus nauis debeat: aut iure possit eripe tabulã: & dicit ꝙ non: quoniã nauis tũc est nauigantiũ & uectorum. Quo. ad locũ: quo ut puenerimus nauẽ conduximus & sumpsimus. Quid si i una. alia quæstio. Sed ei. s. cedat cuius uita utilior est magis reipu. Si aũt in utroq; oia paria sunt: alter alteri cedet: ac si iacta sorte uictus eẽt aut pugnãdo.

Ia sint duo naufragi æque sapientes sibi uterq; rapiat:
an alter cedat alteri:cedat uero:sed ei cuius magis īter-
sit uel sua:uel reip.causa uiuere. Quid si hæc paria in
utroq; nullū erit certamē:sed quasi in sorte:aut in dimi
cando uictus:alteri cedat alter. Quid si pater fana ex
pilet cuniculos agat in ærariū:idicet ne id magr̄atibus
filius? Nephas id qdē ē:qn ēt defēdat patrē:si arguat.
igit̄ nō pr̄ia præstabit oībus officiis:imo uero:sed ipse
pr̄iæ conducit pios habere ciues in parentes. Quid si
tyrannidem occuparet:si pr̄iam prodere conabit̄ pr̄:
silebit ne filius? imo uero obsecrabit pr̄em:ne id faciat:
si nihil ꝓficiet:accusabit.minabit̄ etiam.ad extremū si
ad perniciē pr̄iæ res spectabit:pr̄iæ salutē anteponet sa
luti pr̄is. Quærit etiam si sapiens adulterinos nūmos
accipiet imprudens pro bonis:cum id rescierit solutu
rus ne sit eos sicui debeat pro bonis? Dyogenes ait:an
tipater negat:cui potius assentior. Qui uinū fugiēs uē
dat sciēs:debeat ne dicere? nō necesse putat Dyogenes.
Antipater uiri boni existimat. Hæ sunt quasi cōtrouer-
siæ in iure Stoicoꝝ. In mācipio uēdēdo dicenda ne ui-
tia. Nō nisi ea:quæ nisi dixeris:redhibeat̄ mācipiū iure
ciuili. Sed hic mēdacē eē:aleatorē:furacē:ebriosum.al
teri dicenda uidentur:alteri nō dicenda uident̄. Siquis
aurum uendens:oricalcū se putat uendere:īdicet ei ne
uir bonus aurum illud esse:cum emat denario:quid sit
millenariū? Perspicuum ē iam:& quid mihi uideatur:
& quæ sit inter eos philosophos:quos nominaui cōtro
uersia. Pacta & promissa semper ne seruanda sint:quæ
nec ui:nec dolo malo:ut prætores solent:facta sint.siqs
medicamentū cuipiā dederit:ad aquā ītercutē:pepige
ritq;:ne illo medicamento nunq̄ postea uteret̄:si eo me
dicamento sanus factus fuerit:& annis aliquot post in
ciderit in eundem morbum:nec ab eo qui cum pepige
rat impetret:ut item eo liceat uti. quid faciendum sit
cum sit is inhumanus:qui nō concedat uti:nec ei quicq̄
fiat iniuriæ? Vitæ & saluti consulendum est. Quid si
quis sapiens rogatus sit ab eo:qui hæredem faciat:cum
ei testamento sextertium milies relinquatur:ut anteq̄
hæreditatem adeat:luce palam in foro saltet:idq; se fa
cturum ꝓmiserit:quod aliter cum hærede scripturus
ille non esset:faciat quod ꝓmiserat ille:nec ne promisis
se nollem:& id arbitror fuisse grauitatis:quoniam pro
miserit saltare in foro:turpe ducet:honestius mētietur:
si ex hæreditate nihil exceperit:q̄ si ceperit:nisi forte
eam pecuniam in reipublicæ magnum aliquod tem-
pus contulerit:ut uel saltare eum:cum patriæ consul
turus etiam sit:turpe non sit. At ne illa quidem pro-
missa seruanda sunt inutilia:quibus illa promiseris:

Quid si pater. alia q̄stio ipsius Hecatonis.
Cuniculos.subterraneos meatus:ut fure-
tur pecuniā ex ærario. Arguat.rep̄hendat
& accuset id fecisse. Igit̄ inqt Ci. Si ita fecerit
filius patria nō ꝓponet omnibus aliis rebus.
Præstabit.erit præstātior & charior oibus
officiis:quæ aliis debemus. Immo uero.s.
oibus præstabit inqt:quoniā utile ē pr̄iæ ha-
bere filios pios in parentes. Quid si.alia q̄-
stio. Prodere.decipe.unde ꝓditores.oppu
Asconius gnare inqt Asconius pedianus inimici & ho-
stis ē. Prodere.grauius:cū ad eos:q amici eē
debēt:referat̄. Quærit etiā.alia q̄stio. Adul-
terinos.nō ueros:& bonos:qd̄ nr̄o tpe uul-
go fit:& quotus qsq; ē q dubitet adulterinos
nūmos soluere. Ait. Affirmat Dyogenes
ipsum solutū citra rep̄hensionē:qd̄ negabat
Antipr̄ secutus sanctitatē stoicoꝝ & præscri
ptū boni uiri:quē sentimus rarū. Qui ui-
nū fugiēs.alia quæstio. Vinū fugiens dicit̄ qd̄
nō cōseruat bonitatē:quā præ se fert:sed cū
mutat̄ puti escit:unde fugere ē q̄si putrefieri:
& litteræ dicūtur fugere cū corrūpūtur.ergo
q tale uinū uēdit:dicere debet illud eē fugiēs.
Sūt qdā uina:q nō durāt:& siqs illa tanq̄ du-
ratura emeret:faceret iacturā. Redhibeat.
Vlpia. o pus sit recipe mācipiū uēditū. Vlpianus ait:
Redhibere Redhibere ē facere:ut rursus habeat uēditor
qd̄ hūerat:& qa reddēdo id faciebat.iccirco
redhibitio ē appellata:q̄si redditio:cū reddit̄
ab emptore mancipiū uēditori:& a iurecon-
sultis ponūtur morbi & causæ:qbus mācipi
um redhibeat̄. Sed hic.in hac parte & re.
Dyogeni placet:ut nō dicāt̄ uitia. Antipatro
aūt:ut dicant̄. Aleatorē.q ludo aleæ tenea-
Auricalcum tur. Siqs aurū.alia q̄stio. Auricalcū.ē æs
mōtanū habēs aliquā similitudinē auri ī co-
lore:materna lingua dr̄ ottone. Nec ui. de
hoc supra dictū ē:qd̄ ui metusue cā:& de do
lo:quoniā p̄tores dolo ꝓmissa aut ui:rata nō
hebebant. Ponit igitur exemplū de eo quod
ꝓmissū est:nec ui nec dolo. Ad aquā īter-
cutē.ad morbū hydropisim. Pepigerit.pa-
ctus fuerit. Eūdem morbū. hydropisim.
Qui cū.i.cū quo pactū fecerat. Vitæ &
saluti.statuit Ci.& iudicat nō eē stādū tali ꝓ-
misso:sed uitæ cōsulēdū:uiēdūq; medicamē
to etiā nō ꝑmittere medico:q cū id ꝑneget ab
humanitate discedit. Quid siqs sapiēs.alia
quæstio. Promisisse nollē.respōdet Ci.ꝓposi
tæ quæstioni dicēs:ap̄ētis uiri & grauis fu-
isse nō permittere:sed qa ꝓmisit:laudabilius
erit in hoc mētiri:nihil.s.ex hæreditate acci-
pere:nisi forte pecuniā illa hæreditate relictā
collaturus aliquando sit in utilitatē reipubli.
Grauitatis.cōstātiæ & uirtutis. Si ducet.
existimabit esse turpe:& p̄rer decorū uiri sa-
piētis saltare in foro. Honestius.maiore lau
de:si nihil capiet ex hæreditate:quoniā ostē-
dit an tigorē esse sibi uirtutē:& decoꝝ oibus
aliis rebus. Magnū aliqd̄ tps.i.ī aliquā diffi
cultatē & necessitatē reip.cui adeē debemus:
& qcqd ꝓ illa facimus:decet. Ac ne illa qui-
dem. Nūc de ꝓmissis nō seruandis disputat:

Sol Phaetonti filio:ut redeamus ad fabulas:facturũ se
esse dixit quicqd optasset:optauit:ut ĩ currũ patris tol
leret᷑.sublatus est:atq; insanus anteq̃ constitit:ictu ful
minis deflagrauit:quãto melius fuerat:in hoc ꝓmissũ
patris nõ esse seruatũ. Quid quod Theseus exegit ꝓ
missum a Neptuno:cui cũ tres optiones Neptunus de
disset:optauit iteritũ Hippolyti filii sui:cui cũ is parti
suspectus eẽt de nouerca:quo optato ĩpetrato These
us in maximis fuit luctibus. Quid agamẽnon cũ de
uouisset Dianæ:qđ in suo regno pulcherrimũ natũ es
set:illo anno imolauit Iphigeniã:q̃ nihil erat eo qdem
anno natũ pulchrius.ꝓmissũ potius nõ faciẽdũ:q̃ tam
tetrũ facinus admittẽdũ fuit. Ergo & ꝓmissa nõ facien
da nõnunq̃:neq; semp deposita reddẽda sũt. Si gladiũ
qs apud te sanæ mẽtis deposuerit:repetat insaniẽs: red
dere peccatũ sit:nõ reddere officiũ. Quid si is:q apud
te pecuniã deposuerit:bellũ ĩferat patriæ:reddes ne de
positũ? Nõ credo.facies.n.cõtra rẽp.quæ debet eẽ caris
sima. Sic multa:quæ natura honesta uident᷑ eẽ:tpibus
fiũt nõ hõesta.facere ꝓmissa:stare cõuẽtis: reddere de
posita:cõmutata utilitate fiũt nõ honesta. Ac de his qui
dẽ:quæ uident᷑ eẽ utilitatis contra iustitiã simulatione
prudẽtiæ satis arbitror dictũ. Sed quoniã a q̃tuor fõti
bus hõestatis:ptio libro officia duximus: ĩ eisdẽ uersa
bimur:cũ docebimus ea q̃ uident᷑ eẽ utilia:neq; sint qn
sint uirtutis inimica. Ac de prudẽtia qdẽ:quã uult imi
tari malitia.itẽq; de iustitia:quæ semp est utilis: dispu
tatũ est.

De fortitudine.

Reliquæ sunt duæ partes honestatis: quarũ al
tera in animi excellentis magnitudine:& præ
stautia cernitur:altera in cõfirmatione & mo
deratione cõtinẽtiæ & tẽpantiæ. Utile uidebat᷑ Ulys
si:ut qdã poetæ tragici ꝓdiderũt. Nã apud Homerũ
optimũ auctorẽ talis de Ulysse nulla suspitio ẽ: sed ĩ
simulãt cũ tragœdiæ:simulatõe ĩsaniæ militiã subter
fugere uoluisse:non honestũ cõsiliũ:at utile:ut aliquis
fortasse dixerit regnare:& ithacæ uiuere ociose: cũ pa
rẽtibus:cũ uxore:cũ filio. An ullũ tu decus ĩ quotidia
nis piculis & laboribus cũ tranqllitate hac cõferendũ
putas? Ego uero istã cõtẽnendã & obiiciendã:quoniã
quæ honesta non sit:ne utilẽ qdem eẽ arbitror: Quid
enim auditurum putas fuisse Ulyssem:si in ipsa simu
latõe perseuerasset:qui cum maximas res gesserit ĩ bel
lo:tamẽ hæc audiuit ab Aiace:cuius ipse princeps iu
rãdi fuit. Quod omnes scitis solus neglegit fidem:
furere assimulauit:ne eo iret quo ĩstitut. Quod ni Pa
lamedis perspicax prudentia istius percepisset ma-

de quibos dictum est in primo uolumine:&
ponit exemplũ de sole & Phaetonte. Neptu
no & Theseo. Agamẽnone & Iphigenia filia
quã imolauit. Aliqui dicunt Agamẽnonem
cũ græcorũ classis aulide cõuenisset: ĩpruden
tem ĩteremisse capreã pascẽtem: & Dianæ sa
cram. Numẽ ob id iratum placari sanguine.
Agamẽnonis filiæ poposcisse. Ulyxẽq; simu
lantem Achilli desponsam a Clitẽnestra ma
tre uirginem accepisse:& ante aras oĩctatam
statuisse. Achillẽq; : cæterosq;:qui sacrificio
præerant:puellam regi scytharum clã eman
dasse:& sic tauricæ Dianæ templo præfuisse.
Fabulæ dicunt ceruã fuisse suppositã pro uir
ginea Diana. Tam tetrum.crudele & hor
rendum. Ergo.cõcludit ostẽdens hæc eẽ
officia a circunstãtia : ut suo loco dictum est.

Quid si.alia quæstio:qua officiũ & circun
stantia ostendit. Temporibus.conditione
tẽporũ. Cõmutata utilitate.qooniã si fit ꝓ
missum.nõ est utile illi:cui ꝓmissum est: &
quia utilitati consulendũ est: mutata utilita
te mutat᷑ officiũ:hæc plana sunt:& in primo
libro tractata uberius. Ac de his qdẽ.postq̃
differuit de his quæ pertinẽt ad prudẽtiã &
iustitiã Cicero captans attẽtionẽ trãsit ad reli
qua:quæ ptinent ad fortitudinẽ & temperã
tiam:de qbus usq; ad finẽ disputat : ostendẽs
nihil esse utile : quod forte uirũ dedeceat : &
temperatũ:cõfutãs epicureorũ opiniones sta
tuentiũ finem bonorũ in uoluptate:& firma
explorataq; corporis ualitudine: Simula
tione.i.malitia quadã:quæ prudẽtiã uidetur
imitari:cũ ab ea distet plurimũ. In eisdem:
fontibus:a qbus officia ducunt᷑ & manant.

Reliquæ sunt duæ partes.fortitu
do.s.& tẽperãtia:sed prius agit de
fortitudine. Et ponit exẽplũ Ulys
sis:quẽ ostendit non potuisse uiri
fortis & magni decoꝝ seruare:si
domi remãsisset uitãs bellicos labores : q̃uis
id utile potuisset uideri. Ithacæ. q̃ erat pa
tria sua:cuius desiderio dicebat apud Home
rũ se teneri in hæc uerba.Ithaca oĩum clarissi
ma occasum uersus:aspa qdẽ sed optia iuuẽ
tutis altrix:q̃ ego nihil unq̃ amoenius uidi.

Ociose.sine laboribus bellicis. Cũ parẽti
bus. Laerte & Autolia m re. Uxore. Penelo
pe. Filio. Telemacho. An ullũ tu decus. Sẽ
sus est.nulla trãquillitas & uita ociosa potest
conferri cũ decore & laude: quã meret᷑ quis
ex laboribus & piculis aditis pro decoro ser
uando.tranquillitas enim q̃ honesta nõ ẽ nõ
potest eẽ utilis. Ab Aiace.filio Thelamõis
superato ab Ulysse in iudicio armorũ. Cu
ius ip̃e priceps.hæc erãt uerba Aiacis ĩ tragœ
dia:qbus exprobrabat Ulyssi : q; militiã sub
terfugerit simulatione insaniæ. Quod ni
Palamedis. Ulysses ne iret ad bellũ : forore si
mulauit:sed Palamedis pspicaci ĩgenio simu
latio illa detecta est. Nã cũ araret:& salem se
reret:ut furens uideretur:Palamedes obiecit
aratro telemachũ: & sic timens filio se apuit.

Id qđ fecit. quoniã errauit p maria & uarios labores ppessus ẽ: ut canit Homerus ĩ odissea. Barbaris. phry/
gibus. Nr̃am. romanã: & affert exẽplũ Reguli: q ad suppliciũ redire maluit: q̃ aliqd de cõstãtia & fide remit
tere. Cõsul iterũ. in secũdo cõsulatu in quo collegam habuit. L. Mãlium. bis consul fuit Attilius regulus. de se
cũdo cõsulatu nota est historia apud. T. Liuiũ & polybiũ. Ex ĩsidiis. Xãtippus lacedæmonius mercede cõdu/
ctus a carthagiñẽsibus & militatis rei pitissimus callide exercitũ ĩstruxerat: elephantosq; in hostes immiserat.
Vnde pugnatũ est aliq̃diu dubio marte: sed Xãtippus simulata fuga romanos ad ĩsidias traxit: & regulus captus
ẽ: & Romã missus: ut aut pacẽ suaderet noĩe
pœnoꝝ: aut captiuoꝝ pmutationẽ. suasit ne
fieret pmutatio. addidit ẽt sibi uenenũ datũ
ad tp̃s. quo paulatĩ tabescẽn corpore facta per
mutatõe extingueř. Vxore. Martia. Cũ
liberis. duobus filiis: quorum alter ut ẽ apud
Syllium Seranus uocabatur: alter Regulus.

Quæ censes. respondet Cicero talia non es
se utilia: quoniam sunt contra magnanimita
tem & fortitudinem: de quibus nunc agitur
ut dictum est. Nam locupletiores: an inqt
quæris maiores auctores ipsa magnitudine
animi & fortitudine: quæ negant talia nõ es/
se utilia: quia sibi repugnent: quasi dicat hæ
uirtutes ostẽdũt illã spẽm utilitatis esse falsã.

Mandata. Carthagiñẽsiũ de pace & pmu/
tatione captiuoꝝ. Sentẽtiã ne diceret. quo/
niam negabat fas esse captiuo sedere ĩter con
sulares & liberos ciues: ac dicere sententiam.

Atq; illud etiã. affert id qđ potuisset aliqs
dicere cõtra regulũ. Cũ uigilãdo necabař.
Tenebař Regulus in tenebris & repẽte ardo/
ribus solis obiiciebatur: cogebaturq; respice
re ad solẽ insutis sursum ac deorsum palpe/
bris: tũ sõno diu ꝓhibitus decessit. Armariũ
ex tabulis ligneis pœni excogitauerãt supposi
tis etiã acutis lignis dispositis stimulis p late/
ra armatii: quo clauserũt Regulũ: ita ut nec
iacere: nec adhærere posset: nisi fixus stimu/
lis. Vnde dicit Seneca loquẽs de supplicio re
guli: Figũt cute claui & quocũq; fatigatũ cor
pus ĩclinauit: uulneri ĩcũbit: & in ꝑpetuã uigi
liã suspẽsa sunt lumina. At stulte. affert ali
ud: quod qs contra Regulũ potuisset afferre
fundamẽta naturæ: quoniã honestũ ẽ secun/
dũ naturã: & nihil est utile qđ nõ sit hõestũ:
qđ qui nõ tenent: & utile ab honesto separãt
puertũt fundamẽta naturæ. Vnde Socrates
illos execrari solebat: qui hæc duo cõiũcta na
tura opiniõe ꝑuaua distraxissent. Rapimur.
ui & imperio naturæ: sed nos corrupti uetũ
utile nõ dispicimus auaritiæ nubilo: aut alte
rius affectus caligine obducti: æstuq; cupidi/
tatũ inflãmati: ideo dicit utilia nõ posse repe/
riri: nisi in laude decore & honestate. Et hæc
sunt prima: & sũma igit utilitas necessitati na
turæ subuenit: illa uero afferũt splẽdorẽ no/
minis & gloriã: ꝓpter honestatẽ quippe lau/
damur. Illa. laudẽ: decorẽ: & honestatẽ: q/
bus dař primus & sũmus locus. utilitas autẽ
expetiř ꝓpter necessitatẽ: ergo præstabiliora
magis appetẽda sunt: & cæteris præponẽda.

Quid est igiř. affert ea quæ potuissent di/
ci cõtra regulum: q; noluerit iusiurãdũ uio/
lare: ne Iouẽ iuocatũ offenderet. Et has rõnes
Cic. cõfutabit: ostenditq; Regulũ officio bo
ni magniq; uiri fũctũ eẽ. Nihil hr̃e negocii.

litiosam audaciã: fide sacrata ius perpetuo falleret. Illi
uero nõ mõ nõ hostibus: uerũ etiã cũ fluctibus: id qđ fe
cit dimicare melius fuit: q̃ deserere cõsentiẽtẽ græciam
ab bellũ barbaris ĩferendũ. Sed dimittamus & fabulas
& externa: ad rẽ factã nostrãq; ueniamus. M. Attilius
Regulus: cũ cõsul iterũ ĩ aphrica: ex ĩsidiis captus esset:
duce Xãtippo lacedæmonio: ĩperatore aũt patre Han
nibalis Hamilcare. iuratus missus est ad senatũ: ut nisi
eẽnt redditi pœnis captiui nobiles qdã: rediret ipse Car
thaginẽ: Is cũ Romã uenisset: utilitatis speciẽ uidebat:
sed eã: ut res declarat: falsã iudicauit: quæ erat talis: ma
nere ĩ patria: eẽ domi suæ: cũ uxore: cũ liberis: quã cala
mitatẽ accepisset ĩ bello cõem fortũæ bellicæ iudicare:
tenere cõsularis dignitatis gradũ: qs hæc neget esse uti/
lia? q̃ censes magnitudo animi: & fortitudo negat. Nã
locupletiores q̃ris auctores. Harũ. n. est uirtutũ ꝓpriũ
nil extĩescere: oĩa hũana despicere: nihil qđ hoi accide/
re possit ĩtolerãdũ putare. Itaq; qd fecit? In senatũ uẽit:
mãdata exposuit: sñiam ne diceret recusauit: q̃diu iure/
iurãdo hostiũ teneret nõ eẽ senatorẽ. Atq; illud etiã: o
stultũ hoĩem dixerit qspiã: & repugnãtẽ utilitati suæ:
reddi captiuos negauit eẽ utile. Illos. n. adolescentes &
bonos duces eẽ: se iã cõfectũ senectute. Cuius cũ ualuis
set auctoritas captiui retẽti sũt: ipse carthaginẽ rediit:
neq; eũ charitas patriæ retinuit: nec suoꝝ: neq; uero ta
mẽ ignorabat se ad crudelissimũ hostẽ: & ad exquisita
supplicia ꝓficisci. Sed iusiurãdũ cõseruandũ putabat.
Itaq; tũ cũ uigilãdo necabař: erat in meliori causa: q̃ si
domi senex: captiuus: piurus: & cõsularis remãsisset: at
stulte q nõ modo nõ cẽsuerit captiuos remittẽdos: ue/
rũ etiã dissuaserit. Q uõ stulte etiã ne si reipu. cõduce/
bat? Põt aũt qđ inutile reip. sit: id cuiq̃ ciui utile eẽ. per
uertũt hoĩes ea q̃ sunt fũdamẽta naturæ: cũ utilitatẽ ab
honestate seiũgũt. Oẽs. n. expetimus utilitatẽ: ad cãq;
rapimur: nec facere aliter ullo modo possumus. Nã qs
ẽ q utilia fugiat: aut qs potius: q ea nõ studiosissime ꝓ/
sequatur. Sed qa nusq̃ possumus: nisi in laude: decore:
honestate: utilia reperire. propterea illa prima & sũma
habemus: utilitatis nomẽ: non tã splẽdidũ q̃ necessariũ
ducimus. Q uid est igiř dixerit qs in iureiurãdo: num
iratũ tiemus Iouẽ. At hoc qdẽ cõe ẽ oĩum philosopho/
rũ: nõ eoꝝ: modo q deũ nihil hr̃e ipsum negocii dicũt:

&nihil exhiberi alteri: sed eorũ etiã qui deũ semp age/
re aliqd: & moliri uolunt nunq̃ nec irasci deum nec no
cere. Q uid aũt iratus Iuppiter plus nocere potuisset:
q̃ nocuit sibi ipse regulus? Nulla igit' uis fuit religiõis
q̃ tãtã utilitatẽ puerteret. An ne turpiter faceret primũ
minima de malis. Nũ igit' tãtũ mali turpitudo ista ha/
bebit: quantũ ille cruciatus? Deinde illud ẽt apud Ac/
cium. Fregisti ne fidẽ. neq; dedi neq; do ĩfideli cuiquã.
Q uanq̃ ab ĩpio rege dicit': luculente tamẽ dicit'. Ad/
dunt ẽt: queadmodũ nos dicamus: uideri quædã utilia
quæ nõ sint: sic se dicere uideri quædam honesta quæ
nõ sint: ut hoc ipsum uidet' honestum cõseruãdi iusiu/
randi causa ad cruciatũ reuertisse. Sed sit nõ honestũ:
qa qđ p uim hostium eẽt actũ: ratum eẽ nõ debuit. Ad
dunt etiã qcqd ualde utile sit: id fieri honestũ: etiã si an
tea nõ uideret'. Hæc fere cõtra Regulũ. Sed pria uidea
mus. Nõ fuit Iuppiter metuẽdus ne iratus noceret: qa
neq; irasci solet: neq; nocere. Hæc quidẽ rõ non magis
cõtra regulũ q̃ cõtra oẽ iusiurãdũ ualet. Sed ĩ iureiurã
do: nõ q metus: sed quæ uis sit debet ĩtelligi. Est eni ius
iurandũ affirmatio religiosa: qđ aũt affirmatiue: quasi
deo teste promiseris: id tenendũ est. Iã enim nõ ad irã
deorũ: quæ nulla est: sed ad iustitiam & ad fidẽ ptinet.
Nã præclare Ennius. O fides alma: apta pẽnis & iusiu
randum Iouis. Q ui igitur iusiurandum uiolat: is fidẽ
uiolat: quã in capitolio uicinã Iouis optimi maximi: ut
in Catonis oratione est: maiores nostri esse uoluerunt.
At eni ne iratus qdem iuppiter plus regulo nocuisset q̃
sibi nocuit ipse Regulus. Certe si nihil malum esset nisi
dolere: id aũt nõ modo non summũ malũ: sed nec ma/
lum quidem esse maxima auctoritate philosophi affir
mant. Q uorum qdem testẽ nõ mediocrem: sed haud
scio an grauissimum Regulũ: nolite quæso uituperare
Q uem eni locupletiorem quærimus: q̃ pricipem pu
blicæ rei q retinendi officii causa: cruciatũ subierit uo
lũtariũ? nam q aiunt mĩma de malis: hi ut turpiter po
tius q̃ calamitose: An est ullũ maius malũ turpitudie?
Q uæ si ĩ deformitate corporis habeat aliqd offensio
nis: quãta illa deprauatio: & fœditas turpificati animi
debet uideri? Itaq; neruosius q illa disserũt solũ audẽt
malũ dicere: id qđ turpe sit: q aũt remissius: hi tamẽ nõ
dubitant summũ malũ dicere. Nam illud qdẽ. neq; de
di: neq; do fidem ĩfideli cuiq̃. Iccirco a poeta dicitur: qa
cum tractaret' Atreus psonæ seruiẽdũ fuit. Sed si hic si
bi sumunt: nullam eẽ fidem quæ ĩfideli data sit: uideãt
ne quæratur latebra periurio. Est autem etiam ius bel/
licum fidesq; iusiurandi sæpe hosti seruanda. Q uod

& hi fuerũt epicurei. Epicurus enim dicebat:
quod beatũ æternũq; ẽ: idipsum nec habere
quicq̃ negocii nec exhibere alteri. Ita neq; ira
neq; gr̃a teneri: q; quæ talia essent ĩbecilla es/
sent oĩa: & negabat Epicurus in deo esse gra/
tiã. Sed eoꝝ. pipatheticoꝝ. s. & stoicorũ &
academicoꝝ. An ne igit'. pponit id qđ pro
Regulo dici potuisset: & ĩtroducit respõden/
tẽ: & asserentẽ turpitudinẽ ipsam eẽ minimũ
malũ: qđ postea Ci. refellit. Minima de ma
lis. s. ẽ ipsa turpitudo: quæ in seminus habet
mali q̃ ille cruciatus. Apud acciũ. in tragœ/
dia: in q̃ Atreus q fratrẽ decepar thyestẽ: hæc
uerba dixit: se. s. nec fregisse fidẽ nec dedisse:
quoniã uoce tantũ nõ mẽte iurauerat. Im/
pio. aliẽo ab omni pietate & dei cultu cui pie/
tatẽ debemus & crudelissimo i fratrẽ. Lu/
culẽte. clare & bene. Addũt. etiam hæc sũt
alia quæ afferebant' cõtra Regulũ. Sed pri
ma uideamus. refellit Cicero ea q̃ cõtra regu
lũ dicta sunt: resumẽs primũ de iureiurãdo:
qđ interpretat' ut ostẽdat nullo mõ uiolãdũ
eẽ. Apta pẽnis. cõiuncta. i. pẽnata & uolãs.
ape apud antiquos significabat cõiũgere. In/
pe apud Virgiliũ: Cœlũ stellis ardentibus ap/ Apere Virgili.
tũ. Iusiurãdũ Iouis. quoniã inuocabãt iurã
do Iouem capitolinũ: fides dicit' ab Ennio pẽ
nata: quasi trãscendẽs uirtus & maxima: quo
niã testes non requirit cum sit tacitũ ĩ pecto/
re numẽ: & iusticiæ fundamẽtum. In capi
tolio fidẽ in capitolio primus cõsecrauit At/
tilius calatinus: inde. M. Aemilius Scaurus.

Sed ne malũ qdẽ. hæc fuit opinio stoicoꝝ
statuẽtiũ nihil eẽ numerãdũ in malis præter
uitia: de his rebus abũde dictũ est supra. stoi/
ci dicebant dolorẽ nõ esse malũ: & beatã uitã
descẽsurã in oĩa tormẽta. Igit' Regulus in illo
dolore nihil mali habebat: qa nõ discedebat
ab officio: & uirtutis præscripto. Philoso/
phi. stoici. s. Nã q aiunt. refellit aliud de tur
pitudine: quã illi dicebant minimã de malis:
& sic cõcludebãt potius uiuẽdũ esse cũ turpi/
tudie q̃ cum calamitate: qđ est cõtra præscri/
ptũ naturæ q̃ honestũ amat & turpitudinẽ
auersat' & odit: & ostẽdit Cicero nullũ malũ
esse maius turpitudine & uitio. turpitudo. n.
maxime refert' ad mores ĩde turpis dicit' in/
famis. Quæ. turpitudo si alios offendit cũ
est ĩ corpore quãto magis ĩ aĩo. Itaq; neruo
sius. & iõ inqt Cice. stoici qui summã uim da
bant uirtuti: nec illã eneruabãt ut pipathetici
& academici: dicebãt id solũ esse malũ quod
eẽt turpe. peripathetici autẽ dicebãt uitiũ esse
summũ malũ: & sic reliquebat' esse alia mala
pter turpitudinem: ut sũt dolores cruciatus
& cætera id genus: quæ stoici mala esse nega/
bãt: quoniã turpitudine uacarent. Neruo/
sius. fortius & uirilius: ut erãt stoici. Solũ:
nec posse dici aliud esse malum præter uitiũ.

Qui remissius. i. qui nõ tantũ roboris uir
tuti tribuunt: & hi sunt peripathetici dicen/
tes multa esse mala: sed uitium esse summũ.
Nam illud quidẽ. nunc trãsit ad sententiã

Accii:ostendens seruari a poeta decoꝝ personæ:nam cum persona Atrei impii & īfidi tractaret̄:sic debebat idu
ci ut loqueret̄.Itaq; Accius nō ideo id dixit:q ita sentiret:sed ut seruaret decoꝝ personæ & ostēdit Cicero fidē
esse seruādam etiā hosti:ut fecit Regulus:q illis fidem seruauit qui nullā fidem habebant:ne ab officio discede
Syllius ret.Ideo Syllius eū celebrat dicēs.Qui lōgum semp fama gliscente p æuū.Infidis seruare fidē memorabere pœ
nis.quotiens inquit iuramus mēte:& id mēte cōcipimus fieri oportere:seruādum est.piratis autem non est ser
uanda fides:quia inter ipsos ius bellicum nō intercedit.his autē seruanda est:cum quibus legitime bellum gerit
tur. Perduellium.hostiū qui quondā uoca
bātur perduelles:& declarat Cicero:quid sit
peierare:afferēs uerba Etheoclis:apud Eury
pidem in phœnissis:qui iurauerat se peracto
anno daturum sceptrū fratri Polynici:sed po
stea dixit se iurasse lingua non mēte. Scite,
docte & sapienter. Ius feciale.de quo dictū
est in primo uolumine:& affert exempla eo
rū q deditū fūt hostibus a senatu:ne ius belli
cum uiolaret̄.seruanda enim sunt iura belli:
ut suo loco dictū est. Apud Caudium.cau
diū oppidū apud samnites inde caudinæ fur
cæ.Saltus duo alti siluosiq; sunt inqt Liuius
montibus circa se perpetuis inter se iuncti.ia
cet inter eos satis patēs clausus in medio cam
Caudiū pus herbidus aquosusq;:per quē mediū iter
est.sed anteq̄ uenias ad eū intrādæ primæ an
gustiæ sunt:& aut eadē qua te īsinuaueris uia
repetēda:aut si ire porro pergas per aliū saltū
arctiorē impeditioreq; euadēdū.illic missus.
fuit romānus exercitus sub iugū a samnitibus
duce Pōtio.T.Veturio Caluino.& Spu.post
humo consu.nota ē historia apud Liuiū li.ix.
Qu.Aemilius:tētata inqt Liuius paulisp in
tercessio ē a.L.Liuio &.Qu.Aemilio tribūis:
neq; exolui religiōe populū aiebāt deditione
sua nisi oia samnitibus q̄lia apud Caudiū fuis
sent restituerēt:neq; se p eo qd spōdēdo pacē
Liuius seruassent:exercitū popu.ro.pœnā ullā meri
tos esse. Fuit sua lor.lege apud Liuiū uerba
posthumi id suadētis. C.Mancinus.Q.Pō
peius consul a Numātinis supatus pacē igno
bilē fecit post eū.C.Hostilius Mācinus cōsul
iteꝝ cū Numātinis pacē fecit infamē:quā po
pulus romanus & senatus infringi iussit.atq;
ipm Mācinū hostibus tradi ut i illo q̄si aucto
re fœderis sæuirēt & iudicarēt.Mancinus au
ctore Plutar.ignauissimus oīum romanorū
ducū fuit:& uictus a Numātinis caduceatorē
ad pacē petēdā hostibus misit:q Tyberiū Mā
cini q̄storē ad se mitti petiert̄:q ad eos pfectus
Mācinus fœdus iecit.& sic.xxx.milia ciuiū romāoꝝ &
Plutar. alios q extra ordinē secuti erāt seruauit:qd fœ
dus a romāis tanq̄ dedecus īprobatū fuit:cen
sentibus:ut cōsul cū q̄store ac tribūis militū
hostibus dederet̄.tādē milites:quoꝝ magna
ps erat ex plæbe effecerūt ut oibus p̄ter q̄ Mā
cino cōsuli parceret̄. Honestius.cū maiore
laude fortitudinis & magnanimitatis. In
eadem causa.quoniā & ipe ante Mancinum
pacem romano nomini indecorem fecerat.
Hic.apud Pompeiū qui nolebat hostibus
dedi. Apud superiores.T.Veturiū.Spuriū
Posthumū consu.qui suaserūt propter hone
statē ut hostibus dederent̄. At non debuit
ratum esse.affert aliud quod potuisset obiici
Regulo:& refellit hoc Cicero dicēs etiam ui

enim iuratū est:ut mens cōciperet fieri oportere:id ob
seruandū est.Quod aliter:id si nō fecerit nullū piuriū
est:ut si prædonibus pactū pro capite preciū non attu
leris:nulla fraus ē:ne si iuratus qdem id nō feceris.Nā
pirata nō est ex pduelliū numero desinitus:sed cōis ho
stis oīum cum hoc non fides esse debet:nec iusiurandū
cōe.Nō enim falsum iurare peierare est.Sed quod ex
animi tui sententia iuraueris:sicut uerbis cōcipitur:mo
re nostro id non facere:periurium est.Scite enim Euri
pides iuraui lingua:mentē iniuratā gero.Regulus ue
ro non debuit cōditiones pactionesq; bellicas & hosti
les pturbare periurio.Cum iusto enim & legitimo ho
ste res gerebat̄:aduersus quem & totum ius faciale:&
multa sunt iura communia.Quod ni ita eēt nunq̄ cla
ros uiros senatus uinctos hostibus dedisset.At uero Ti
tus Veturius & Spurius Posthumius.cum iterum con
sules essent:quia cum male pugnatum apud caudium
esset:legionibus nostris subiugū missis pacē cum sam
nitibus fecerant:dediti sunt his.Iniussu enim populi se
natusq; fecerant.Eodemq; tempore.T.numitius.Q.
Aemilius qui cum tribuni plæbis erāt:quod eorum au
ctoritate pax erat facta dediti sunt:ut pax samnitū re
pudiaretur.Atq; huius deditionis:ipse posthumius:q
debebatur suasor & auctor fuit:qd idem multis annis
post.C.Mancinus:qui ut numantinis qbus cum sine
senatus auctoritate fœdus fecerat:dederet̄:rogationē
suasit eā:quā Lucius furius:& Sextus Atilius ex sena
tusconsulto ferebāt:qua accepta:est hostibus deditus.
Honestius hic q̄ Qu.Pompeius:quo cum in eadem
cā eēt deprecante accepta lex non est.Hic ea quæ ui
debatur utilitas plus ualuit:q̄ honestas.Apud superio
res utilitatis species falsa ab hōestatis auctoritate supe
rata est.At non debuit ratum esse:quod erat actum p
uim:quasi non forti uiro uis possit Adhiberi.Cur igit̄
ad senatum proficiscebat̄ cum præsertim de captiuis
dissuasurus esset.Quod maximum in eo est id repræ
henditis:Non enim suo iudicio stetit:sed suscepit cau
sam:ut esset iudicium senatus cui nisi ipse auctor fuis
set:captiui profecto pœnis redditi essent.Ita icolumis
in patria Regulus restitisset.quod quia patriæ non uti
le putauit:Iccirco honestū sibi & sentire illa & pati cre
didit.Nam quod aiunt.quod ualde utile sit id fieri ho

ro forti posse rem adhiberi. Est aũt uis ut Paulus finit: & supra dictũ est maioris rei impetus: q̃ repelli non po/ Vis
test. Nã quod aiunt. refellit postremũ quod cõtra regulũ dicebaẽ: & dicit id quod ualde utile est esse honestũ:
nõ fieri: quoniã nihil est utile quod nõ sit honestũ: & utile aliqd dicit̃ propter hoc quia honestũ est: nec dicimus
aliqd esse honestũ quia sit utile: sed utile quia honestũ. Mirãdũ inquit in Regulo: quod cẽsuerit nõ fieri permu
tationẽ: eo tpe iusiurãdũ erat arctissimũ uinculũ ad astringẽdã fi dẽ: qđ paret in legibus. xii. tabulaʀ & etiã in no
tis censoriis & iudiciis: cũ cõderent lustra: & recognoscerẽt mores: ut in illos qui ab officio dicessissent animad/
uerteret. & maxĩe si iusiurãdũ uiolauissent:
quod peccatũ uindicabãt leges & ritus sacro/
rum: & nota cẽsoria atq̧ etiã fœdera: quibus
cũ hoste iureiurando interposito fides deuin
ciebat. Hæc oĩa inquit indicãt arctissimum
fuisse apud maiores nostros iurisiurandi uin
culũ. De censura dictũ est: & affert exẽplũ. M.
Põponii trib. plæbis: qui ne iusiurandũ uiola
ret. L. Mãliũ: cui diẽ dixerat: missum fecit. L.
Manlius claui figendi causa dictator dictus ẽ:
qui perinde ac rei gerendæ ac nõ soluendæ re
ligionis causa creatus esset: bellũ hernicũ affe
ctans delectu acerbo iuuentutẽ agitauit. Tan
dẽq̧ oĩbus in eum tribunis plæbis cohortis
seu ui: seu uerecundia uictus dictatura abiit.
In pricipio anni sequẽns dies Manlio dicitur
a. M. Põponio tri. plæ. criminiq̧ ei tribunus
inter cætera dabat inquit Liuius q̧ filiũ iuue Liuius
nem extorrem urbe: domo: penatibus: foro:
luce: cõgressu æqualium ꝓhibitũ in opus ser
uile prope I carcerẽ atq̧ in ergastulũ dederit.
Hic iuuenis. T. Manlius ad põtẽ anienis gallũ
uicit: & torquẽ ademit dictatore. T. Quintio
pœno. Negociũ exhiberi pri. i. urgeri in iu
dicio: unde apđ Senecã ueruit illi exhiberi ne Seneca
gociũ Cæsar: & agellos i quibus uicinalis uia
causa rixæ ac litiũ fuerat: militi suo donauit.
Cognomẽ. quoniã uocatus est torquatus
a Torque hosti adempto. Ad ueserim. pu/
gnatũ est inqt Liuius cũ latinis nõ procul a ra
dicibus uesuuii mõtis: qua uia ad ueserim fe/
rebat: cõsules erãt. T. Mãlius & Decius: qui se
pro romãis legionibus deuouit: & Manlius
auctore Liuio ea uirtute atq̧ consilio in prœ/
lio fuit ut facile cõuenerit iter scriptores utri/
us partis. T. Mãlius dux fuisset: eius futuram
haud dubie fuisse uictoriã. Acerbus i filiũ.
quoniã ipsum securi percuti iussit: quia iniussu
suo cũ Genutio duce Thusculãoʀ pugna/
uerat & uictor spolia rettulerat. nota ẽ histo/
ria apud Liuiũ. Sic decẽ illi. discrepãt iter sꝫ
auctores i hac historia. Lege Liuium & Poly
bium. Decem elegerũt captiui: q Romã ad se
natũ irẽt: & cũ essent egressi castris & se redi/
turos iurassent: unus ex his inquit Liuius: mi
nime Romãi ingenii homo: uelut aliqd obli
tus iurisiurãdi soluẽdi causa cum in castra re
diisset ante noctẽ comites assecutus est: & re
infecta cum nouẽ ad Hannibalẽ redirent ille
domũ abiit: quod fallaci reditu in castra iure/
iurando se exoluisset: qđ ubi innotuit cõptæ
hẽsus ẽ: & custodibus publice datis ad Hãni/
balẽ missus ẽ. Aliqui scripserunt decẽ legatos
primũ uenisse: deinde tres alios. L. Scribonũ.
C. Calphurniũ: & L. Mãlium: & hos tres ad
Hannibalẽ re non impetrata reuertisse: & de
cem illos remansisse: quod per causam reco/

nestum: imo uero esse non fieri. Est enim nihil utile: qđ
idem non honestũ: nec quia utile honestũ ẽ: sed q̃a ho
nestum utile. Quare ex multis mirabilibus exemplis:
haud facile quis dixerit hoc exemplo aut laudabilius
aut præstantius. Sed ex tota hac laude Reguli: unũ il
lud est admiratione dignum: quod captiuos retinen
dos censuerit. Nam quod rediit nobis non mirabile ui
detur: illis quidem temporibus aliter facere nõ potuit.
Itaq̧ ista laus nõ hominis: sed temporum. Nullum ẽr
uinculum ad astringendam fidem iureiurando maio
res arctius esse uoluerunt: id idicant leges in duodecim
tabulis: indicant sacra, indicant fœdera: quibus etiam
cum hoste deuincitur fides. indicant notationes: aiad
uersionesq̧ censorum: qui nulla de re diligentius q̃ de
iureiurando iudicabant. L. Manlio Auli filio: cũ dicta
tor fuisset. M. Pomponius trib. plæbis diem dixit: q̧ is
paucos sibi dies ad dictaturã gerendã addidisset: crimi
nabaẽ etiam q̧ Titũ filium: qui postea est Torquatus
appellatus: ab hoibus relegasset: & ruri habitari iussis
set: quod cũ audiuisset adolescẽs filius: negociũ exhibe
ri patri: accurrisse Romam: & prima luce põponii do
mũ uenisse dicitur. Cui cũ esset nunciatum q̧ illum ira
tum allaturum ad se aliquid contra patrem arbitrareẽ
surrexit e lectulo: remotisq̧ arbitris ad se adolescẽtem
iussit uenire. At ille ut igressus est: confestim gladium
distrinxit: iurauitq̧ illum statim itersecturũ: nisi iusiu
randum sibi dedisset: se patrem missum esse facturʀ. Iu
rauit hoc terrore coactus Pomponius: rem ad populũ
detulit. docuit sibi a causa desistere necesse esset: Mãliũ
missum fecit. Tantum temporibus illis iusiurãdum ua
lebat: atq̧ hic. T. Mãlius is est: qui ad aniené galli: quẽ
ab eo prouocatus occiderat: torque detracto cognomẽ
inuenit: cuius tertio cõsulatu latini ad uesẽt in fusi & fu
gati magnus uir i primis: & q nuper idulgens i patrem
idẽ acerbus & seuerus i filiũ. Sed ut laudandus: Regu
lus i cõseruãdo iureiurãdo sic decẽ illi: quos post Can
nẽsem pugnã iuratos ad senatũ misit Hãnibal i castra
redituros ea: quoʀ erãt captiui: nisi de redimẽdis capti
uis ipetrauissent: si nõ redierũt uitupandi: de q̃bus non
oẽs uno mõ. Nã Polybius bonus auctor i primis scri
bit ex decẽ nobilissimis: q tũc erãt missi: nouẽ reuertis
se: a senatu re nõ ipetrata. Vnũ ex decẽ: q paulo postq̃

gnoscendi nomina captiuorum ad Hannibalē ex itinere regressi religione exoluissent sese. & hos proximis censoribus adeo oibus notis ignominiisque confectos esse: ut quidā eorū mortem sibiipsis cōsciuerint. cæteri non foro solum omni deinde uita sed prope luce ac publico cauerint. A Paulo & Varrone. qui erant consules cum ad cannas pugnatum est: ubi Paulus cecidit: & Varro fugiens Venusiam se recepit: & qui ī castris Romanis erant: Hannibali se dediderunt: pacti ut arma: atque equos traderent: & ut se pecunia redimere possent: quod senatus. T. Manlio suadente renuit. Scribit idem Polybius scilicet huius loci disputationis: quæ pertinet ad fortem animum & magnum.

Restat quarta pars. Postquā de iustitia & prudentia: deque fortitudine disseruit: trāsit ad ea quæ pertinent ad tēperantiā: quartā partē honesti: ostēdens nihil eē utile quod temperantiæ repugnet. Et sic refellit illos qui in uoluptate summū bonū statuerūt: quæ nō est utilis: quia nō ē honesta. De decore & aliis mediocritatibus dictū est supra. Cyrenaici. quoniā Aristippus cyrenaicus ut dictum ē: a quo cyrenaicū dogma ī uoluptate summū bonū posuit: huius imitator & ipse cyrenaicus Anniceris philosophus auctore Strabone fuit: a quo annycerii philosophi: hos postea imitatus est Epicurus: quorum opinionē Cice. refellit: ānyceris.

Strabo ut īquit Strabo cyrenaicam sectā & emendauit: & annycerā cōstituit. Quibus. cyrenaicis & annyceris. Obsoletis. reiectis: & cum

Obsoletum iam uenerint in desuetudinē: nam obsoletū dicitur id: quod iam obsorduit: & uenit in desuetudinē. Cōponit obsoletū ab obs & oleo. In rhetoricis ait: hoc uero a plærisque eorum desertum obsoleuisse eo tēpore quo multo uehementius erat retinendū: & studiosius adaugendū. obsolescere proprie est amittere nitorē cū non exerceat. Floret. habet in precio eius opio: & suos habet sectatores. Cū his. cyrenaicis & Epicuro. Velis equisque. i. omni conatu & terra: marique: ut eorum opio refellat proverbiū est quotiēs uolumus ostēdere ultimū conatū. Vt dr. ut ē in proverbio. Nā si. tō quare decertādū est cū his omni cōatu: ut. s. error tollat e medio: & id cōstituat: & teneat: quod ē e natura. Si inquit summū bonū ponet in optima corporis ualitudine: ut uoluit Metrodorus nō dabit locus prudētiæ: quia si iō ab his itroducit: ut eligat uoluptates: quid potest eē turpius quam pudicā matronā meretrici seruire? Metrodorus hic epicureus atheniēsis fuit: & .vii. annos ante epicurum uita functus est auctore laertio. In secūdo de finibus sic ait. Ipse enī Metrodorus pene alter epicurus beatum rē describit his fere uerbis: cū corpus bene cōstitutum sit: & sit exploratum ita futurum. Spe explorata. certa. i. quod quis exploratum habeat se habiturum firmam corporis cōstitutionem sine aliquo dolore. Hæc utilitas. quā ipsi dicunt esse in explorata ualitudine corporis. & sic relinquūt animum & prudētiam quæ debet habere delectū bonorū & malorū. Nā ubi. ratio quare talis utilitas cum honestate pugnabit. Vbi dabit locus. in qua re se exercebit prudētia: an ut inquirat suauitates corporis: quasi dicat apud istos nullū habet locum prudētia: quam cōseruat temperātia. Illi autē qui ī uoluptate summum bonum statuunt:

egressus erat castris: redisset quasi aliquid esset oblitus Romæ remāsisse. Reditu enim in castra liberatum se esse iureiurando interpretabatur non recte. Fraus enim distringit: non dissoluit periurium. Fuit igitur stulta calliditas peruerse imitata prudentiam. Itaque decreuit senatus ut ille ueterator & callidus uinctus ad Hānibalem duceretur. Sed illud maximum. octo hominum milia tenebat Hannibal: non quos ī acie cepisset: aut qui periculo mortis diffugissent: sed qui relicti ī castris fuissent a Paulo & Varrone consulibus. Eos senatus non censuit redimendos: cum id parua pecunia fieri potuisset: ut esset īsitum militibus nostris aut uincere aut emori. Qua quidem re audita fractum animū Hannibalis scripsit idem: quod senatus populusque Romanus rebus afflictis tam excelso animo fuisset. Sic honestatis comparatione ea quæ uidentur utilia uincūtur. Attilius autem: qui græce scripsit historiam: plures ait fuisse: qui in castra reuertissent: eadem fraude: ut iureiurando liberarētur: eosque a censoribus omnibus ignominiis notatos. Sit iam huius loci finis. Perspicuum est enim quæ timido animo humili: demisso: fractoque fiant: quale fuisset Reguli factum: si aut de captiuis: quod ipsi opus esse uidetur. non quod reipub. censuisset: aut domi remanere uoluisset: non esse utilia: quia sunt flagitiosa & fœda: & turpia.

De temperantia:

Restat quarta pars: quæ decore: moderatione: modestia: continentia: temperantia continetur. Potest igitur quicquam utile esse: quod sit huic talium uirtutum choro contrarium? Atqui ab Aristippo cyrenaici atque annycerii philosophi nominati omne bonum in uoluptate posuerunt. uirtutemque censuerunt ob eam rem esse laudandam. quod efficiens esset uoluptatis: quibus obsoletis floret Epicurus: eiusdem fere adiutor: auctorque sententiæ. Cum his uelis equisque: ut dicitur: si honestatē tueri: ac retinere sententia est: decertandum est. nam si non modo utilitas: sed uita hominis beata corporis firma constitutione: eiusque constitutionis spe explorata: ut a Metrodoro scriptum est: continetur. certe hæc utilitas: & quidem summa: sic enim censent: cum honestate pugnabit. Nam ubi primum prudentiæ locus dabitur:

destruunt temperantiã:& per consequẽs prudentiã. Sed esto inqt nihil esse iucundius tali opinione: tamẽ nihil erit turpius: & cũ turpitudine nõ stat honestũ. ergo necid quod uere est utile: & sic relinquit nihil esse utile: qđ sit tẽperantiæ & prudentiæ contrariũ. & apud illos inqt: qui ponunt summũ malũ in dolore: nulla est fortitudo: q omnia terribilia contẽnit ꝓpter honestatẽ. Epicurus: ut latius disputauit Cicero i libris de finibus: multa dicebat de tolerãdo dolore: sed cũ poneret summũ bonũ in uoluptate: audiẽdus non erat: quoniã absurda dicebat. Itaq; phũs non est ex solis uerbis spectãdus. Consentaneũ. conueniens. Aqua hæret. i. ea q̃ dicit Epicurus absurda sunt: & uer cursum nõ habent: quẽadmodum aqua cũ hæret: & non fluit recto fluxu. puerbiũ est in illos qui absurda dicunt & minime cõuenientia: sed aliena a recto rõnis discursu.

an ut conquirat undiq; suauitates. Quam miser uirtutis famulatus seruiẽtis uoluptati. Quod autem munus prudentiæ: an legere intelligetur uoluptates: Fac nihil isto esse iucundius: quid cogitari potest turpius? Iam qui dolorẽ summũ malũ dicat: apud eum quæ habet locum fortitudo: quæ est dolorum laborumq; contemptio? Quãuis enim multis i locis dicat Epicurus: sicut hic dicit: satis fortiter de dolore: tamen non id spectandũ est quid dicat: sed quid consentaneum sit ei dicere: qui bona in uoluptate terminauerit: mala in dolore: ut si illum audiã de cõtinentia & tẽperãtia. Dicit ille qdem multa multis locis: sed aq̃ hæret: ut aiunt. Nam quõ potest temperãtiam laudare is: qui ponat summũ bonum in uoluptate? Est enim temperantia libidinũ inimica. Libidines aũt cõsectatrices uoluptatis. Atq; in his tãtum tribus generibus quoquo modo possunt: nõ incallide tergiuersantur. Prudentiam itroducunt sciẽtiam suppeditãtem uoluptates: depellentem dolores. Fortitudinem quoq; aliquo modo expediunt. cum tradunt rõnem negligendæ mortis perpetiendiq; doloris. Etiam temperantiam inducunt non facillime illi qdẽ: sed tamen quoquo modo possunt. Dicunt enim uoluptatis magnitudine doloris detractiõe fieri. Iustitia uacillat: uel iacet potius. Oẽsq; hæ uirtutes: quæ in comitate cernuntur & in societate generis humani. Neq;. n. bonitas: nec liberalitas: nec comitas esse potest nõ plus q̃ amicitia: si hæc non per se expetantur: ad uoluptatẽ utilitatemue referãtur. Cõferamus igitur in pauca. Nã ut utilitatem nullam esse docuimus: quæ honestati eẽt contraria: sic oẽm uoluptatem dicimus honestati esse contrariam: Quo magis repræhendendos Calliphonẽ & Dinomachum iudico: qui se direpturos cõtrouersiam putauerunt: si cum honestate uoluptatem: tanq̃ cum homine pecudem copulauissent. non recipit istã coniunctionem honestas: aspernatur: repellit. Nec uero finis bonorum & malorum: qui simplex esse debet: ex dissimilibus rebus misceri: & temperari potest. Sed de hoc hactenus. Magna enim res: alio loco pluribus uerbis disputata. nunc ad propositum. Quemadmodum igitur: siquãdo ea quæ uideretur utilitas honestati repugnat: diiudicanda res sit: satis est supra disputatum. Sin autem spẽm utilitatis etiam uoluptas habere

Vt aiũt. ut dicit in puerbio: quoniã non cõuenit ponere summũ bonũ in uoluptate: & laudare tẽperãtiam: q̃ aduersat uoluptatibus: & ponere sũmũ bonũ in idolẽtia: & laudare fortitudinẽ. Ista igit nõ sunt cõsentãea. Atq; i his tantũ tribus generibus. circa tres uirtutes iquit callide disputãt: & uidẽtur eas aliquo modo amplecti allatis quibusdã ratõibus. prudentiã. s. fortitudinẽ: & tẽperãtiam. sed iustitiã oĩno e medio tollũt. per cõsequẽs liberalitatẽ: & ea omnia quæ ad cõmunitatẽ tuendã pertinẽt. ergo remota iusticia remouet omnis uirtus: quæ ad iusticiam referẽt: cum sit ad cõseruationẽ humãæ societatis. Tribus generibus. prudẽtia: fortitudine: & tẽperantia. Tergiuersant. fugiũt istã repræhensionem: & alios fallunt uerbis: quibus uirtutes ipsas uidẽtur afferre tueri & expedire. Nã tergiuersati ẽ fallere & dicta mutare: & quasi tergũ uertere. Tergiuersor Suppeditãtẽ. subministrãtem corpori ipas uoluptates: & hoc esse dicũt munus prudẽtiæ. Expediunt. expedire uidẽtur itroducere: & illi munus assignare suũ: dicentes fortitudinem esse rõnẽ & modum quibus dolor quis patit: & negligit mortẽ cũ uoluptate ut ipsi dicũt. Vacillat. nutat nec põt cõsistere aut esse apud ipsos: cũ omnia referant ad propriã uoluptatẽ non ad cõmunem: quod est cõtra iusticiã. Hæ uirtutes: liberalitas: magnificẽtia: cõitas: affabilitas. Neq; enim. rõ quare iacẽt hæ uirtutes: quoniã uirtus debet ꝓpter se nõ ob aliud: & ipsi dicũt expetendas esse ꝓpter uoluptatem.

Hæc. hæ uirtutes & mediocritates: q ꝓpter se expetũtur: aliter nõ essent uirtutes: de his rebus dictũ est satis loco suo: & cõcludẽs Cice. docet oẽm uoluptatẽ esse contrariã honestati: & repræhẽdit Calliphonem & Dinomachũ: qui ut in principio dictũ est: honesti uoluptatẽ adiũxerũt arbitrãtes hoc modo se dirimere cõtrouersias philosophorum de summo bono. Errauerũt inqt. quoniã honestati adiũxerũt uoluptatẽ: quam honestas auersatur: & odit. Vnde dicit Seneca. Nõ indignor: q post uoluptatẽ ponitur uirtus: sed q oĩno cũ uoluptate cõferat contẽptrix eius & hostis: & lõgissime ab illa resiliẽs. Et finis bonorum inqt Cicero nõ potest cõstitui ex dissimilibus: sed ex re simplici: ad quam omnia referantur Lactãtius sic taxat Aristippũ: Nec satis fuit ita uiuere: sed docere etiã libidines cœpit: ac mores suos de lupanari ad scholam trãstulit: differens uoluptatem corporis esse Seneca Lactantius

dicatur: nulla potest esse ei cum honestate coniunctio Nam ut tribuamus aliquid uoluptati condimenti fortasse non nihil: utilitatis certe nihil habebit.

HAbes a patre munus Marce fili: mea quidem sententia magnum: sed perīde erit ut acceperis. Quanquam hi tres libri inter Cratippi commentarios tanquam hospites erunt recipiendi. Sed ut si ipse uenissem Athenas: quod quidem esset factum: nisi me e medio cursu clara uoce patria reuocasset: aliquādo me quoq; audires. Sic quoniam his uoluminibus ad te profecta uox mea est: tribue his tēporibus quantum poteris: poteris autem quantum uoles. Cum uero intellexero te hoc sciētiæ genere gaudere: tum & præsens tecum propediem: ut spero: & dum aberis absens loquar. Vale igitur mi Cicero: tibique persuade: te mihi quidem esse carissimum: sed multo fore cariorem: si talibus monimentis præceptisq; lætabere.

FINIS.

summum bonum. quæ doctrina execrabilis & pudenda: non in corde philosophi: sed in sinu meretricis est nata. Alio loco. in libris de finibus: ubi de uario philosophorū dogmate disputauit: disputauimus inquit: quemadmodū iudicari debeat & cognosci si quando utilitas honestati repugnabit: & uoluptas etiam si haberet aliquam apparentiā utilitatis: tamen cum honestate coniungi nō potest: & uoluptas inquit aliquid cōdimenti & saporis habere potest: utilitatis autē nihil habebit: cum non sit honesta. ergo uoluptas corporis nūquā utilis: quia nunq̄ honesta. Et sic nihil erit utile: quod temperantiæ de qua agitur: repugnabit.

IMponens Cicero huic operi quasi fastigium & extremam manū uertit sermonem ad filiū captans a re ipsa beniuolentiam & etiam a se: monēs filium ut his præceptis & monimentis gaudeat: quæ ad ipsius eruditionem instituta sunt. Sed perinde. sit & tanti precii. Vt. sicut acceperis. nam si illud magnifacies: magnū erit: nam res tanti sunt: quanti æstimantur. Habes Reuerendissime præsul a Marso seruo munus multis uigiliis & sudoribus elucubratum: quod iuuenibus & litterarum archana ingressis profuturū arbitror. Sed perīdeerit apud te & alios: qui id quicquid est auspicio tuo lecturi sunt: ut acceperis: & nomē auctoritatēq; dederis: quod si mihi: ut spero: lectiōe tua & grato animo continget: ad maiora excitabor: ad quæ acri me animo aspirare scias. Effice igit̄ quæso: ut prima hæc foetura patris animum non reprimat: sed nominis & æternitatis ardore flagrantem & ad altiora currentem admotis calcaribus impellat. Vale.

LAVS DEO

AD LECTORES

HAec habui candidi lectores quæ in his commentariolis delenda putarem: & pro tanti operis ornamento addenda ducerem. Plura desiderari nō ignoro. Sed non omnibus tuta et inter cyaneas petras contingit nauigatio. Hæc qualiacunq; sunt boni consulentes animum non rem æstimetis. Cupio tantum prodesse. Sed ad id præstandum uires non suppetunt. Et sus mineruam docere non potest. Etiam non recte scribentibus gratia debetur. Alios enim excitant ad patrocinium ueritatis. Pro qua generosa illa antiquitas dies noctesq; ut posteritati consuleret laborauit. Valete ad uotum. Et syllii recognitionem: quæ iam cuditur: sed cum apologia expecteris. Inuretur certe ignorantium omnium arrogantissimo: & corruptorum corruptissimo Antonio uolsco nota: quam ob linguæ petulantiam: furoresq; meretur. Magnoq; optabit emptum non scripsisse in tenebris illis propertianis incidisse in suas manus nouos in syllium commentarios cuiusdam præsbyteri: qui marsus ferebatur. Sed incertum est uestinus sit an marrucinus. Me marsum experietur. Non didicit ab eurypide uir temerarius & procacissimus linguam habere incastigatam morbum esse turpissimum. De me ut sibi & omnibus hominibus ignoto scribit: qui totiens ob uitæ dedecus & ignorantiam conspectum ueritus meum in lustris delituit. Me uulperula non agnoscit: cui iam per annos sexdecim tot laqueos disposuit: tot struxit īsidias: tot dolos excogitauit: ut iam fraudolētissimi ingenii sui commenta consumpserit. Præsbyterum me ad ignominiam: ut ipse opinatur: appellat. Quod mirum non est. Vir quippe impius: & crucis christi inimicus: sacerdotium ducit dedecus: & id mihi uir nefarius uitio uertit: quo uita mea censetur imprimis. Sed de his hactenus: omnia tempus habent. Vale iterum.

OS
M

candi
enda
nigz